ІСТОРІЯ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНСЬКОЇ РСР

АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ
РСР

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ЖОВТНЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ
І СОЦІАЛІСТИЧНОГО БУДІВНИЦТВА УРСР

ІСТОРІЯ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНСЬКОЇ РСР

1917–1937 рр

Збірник документів і матеріалів у трьох томах

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1962

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ АКАДЕМІЇ НАУК УРСР
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ЖОВТНЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ
І СОЦІАЛІСТИЧНОГО БУДІВНИЦТВА УРСР

ІСТОРІЯ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНСЬКОЇ РСР

ТОМ ПЕРШИЙ

Колгоспне будівництво на Україні

1917-1927 рр

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1962

Цей збірник документів і матеріалів є першим томом тритомного видання «Історія колективізації сільського господарства Української РСР (1917—1937 рр.)», підготовленого Інститутом історії АН УРСР і Центральним державним архівом Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР. В першому томі вміщено документи і матеріали, які висвітлюють колгоспне будівництво на Україні за перші десять років Радянської влади (1917—1927 рр.).

Збірник розрахований на науковців, викладачів вузів та шкіл, аспірантів, партійний і радянський актив та широкі кола читачів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ
І. Х. ГАНЖА, Л. В. ГУСЄВА, І. Л. ШЕРМАН

УПОРЯДНИКИ:
І. Х. ГАНЖА, Г. П. КАРТАШОВА, А. З. МІЩЕНКО, А. Ф. СЕРГЄЄВА, Є. П. ШАТАЛІНА, І. Л. ШЕРМАН

ПЕРЕДМОВА

Велика Жовтнева соціалістична революція відкрила нову еру в історії людства — еру краху капіталізму і утвердження комунізму. Жовтнева революція вивела нашу країну на шлях соціалізму. Вона створила передумови для соціалістичної перебудови сільського господарства Радянської України — складової і невід'ємної частини Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Пролетарська революція поклала початок переходу трудящих селян на шлях кооперування.

Комуністична партія і В. І. Ленін закликали трудяще селянство до колективного ведення господарства з перших днів Радянської влади. Перехід індивідуальних селянських господарств до колективного соціалістичного господарства здійснився під безпосереднім керівництвом Комуністичної партії, яка привела народи СРСР до перемоги соціалізму.

Генеральний план побудови соціалізму в СРСР був розроблений Комуністичною партією під керівництвом В. І. Леніна. Основними ланками ленінського плану побудови соціалістичного суспільства в СРСР були: індустріалізація країни, кооперування сільського господарства і культурна революція. В затвердженій XXII з'їздом КПРС Програмі Комуністичної партії Радянського Союзу відзначається, що «партія відстояла цей план у гострій боротьбі проти маловірів і капітулянтів, проти троцькістів, правих опортуністів, націонал-ухильників та інших ворожих груп» [1]. Будівництво соціалізму в СРСР, відзначається в Програмі КПРС, неймовірно утруднювалось соціально-економічною, технічною і культурною відсталістю країни. У робітників і селян, які здобули перемогу, не було навиків державного управління і досвіду будівництва нового суспільства. Загострення класової боротьби в перехідний період від капіталізму до соціалізму зумовлювалося наявністю ворожого капіталістичного оточення, в якому існувала єдина на той час соціалістична держава в світі — СРСР.

[1] «Програма Комуністичної партії Радянського Союзу», К., 1961, стор. 11.

Здійснюючи соціалістичну перебудову сільського господарства, Комуністична партія керувалась геніальним ленінським кооперативним планом. В. І. Ленін відкрив у кооперації, в її найпростіших видах найбільш зрозумілий, доступний і вигідний для селян шлях переходу до громадського обробітку землі і колективного ведення господарства. «Політика кооперативна, — писав В. І. Ленін, — в разі успіху, дасть нам піднесення дрібного господарства і полегшення його переходу, в невизначений строк, до великого виробництва на началах добровільного об'єднання» [1].

Суть ленінського кооперативного плану полягала в тому, що в умовах Радянського ладу трудящі маси селянства через кооперацію могли бути залучені до соціалістичного будівництва шляхом поступового впровадження основ колективізму спочатку в галузі збуту, а потім і в галузі виробництва сільськогосподарських продуктів.

Кооперативний план В. І. Леніна передбачав, що кооперація забезпечить побудову соціалізму на селі, перемогу соціалізму в країні. «Справді, — писав В. І. Ленін в статті «Про кооперацію», — влада держави на всі великі засоби виробництва, влада держави в руках пролетаріату, союз цього пролетаріату з багатьма мільйонами дрібних і найдрібніших селян, забезпечення керівництва за цим пролетаріатом щодо селянства і т. д., — хіба це не все, що потрібне для того, щоб з кооперації, з самої тільки кооперації, яку ми раніш третирували, як торгашеську, і яку з певного боку маємо право третирувати тепер при непі так само, хіба це не все необхідне для побудови повного соціалістичного суспільства? Це ще не побудова соціалістичного суспільства, але це все необхідне і достатнє для цієї побудови» [2].

Ленінський кооперативний план означав, що соціалістична перебудова сільського господарства зміцнить союз робітничого класу і трудящого селянства і приведе до ліквідації куркульства — останнього експлуататорського класу в країні.

Одночасно з індустріалізацією країни, як головною умовою корінної соціалістичної реконструкції народного господарства, В. І. Ленін ставив завдання здійснення в країні культурної революції.

Ленінський кооперативний план став програмою діяльності Комуністичної партії в боротьбі за побудову соціалізму і комунізму в нашій країні. В ході боротьби за його здійснення партія розвивала, збагачувала, конкретизувала ленінські положення про шляхи і методи залучення селян до соціалістичного будівництва.

Питання про кооперацію стали в центрі уваги партії. XIII

---

[1] В. І. Ленін, Твори, т. 32, стор. 317.
[2] В. І. Ленін, Твори, т. 33, стор. 413.

з'їзд РКП(б) (травень 1924 р.) в рішенні «Про кооперацію» намітив заходи практичного здійснення ленінського кооперативного плану. З'їзд вказав, що «кооперація повинна організувати селянина і як виробника, і з цієї точки зору розвиток сільськогосподарської виробничої кооперації має колосальне значення» [1].

Партійна організація України, керуючись ленінським кооперативним планом і рішеннями з'їздів і конференцій РКП(б), провела значну політико-організаційну роботу серед селян, залучаючи їх до соціалістичного будівництва і створюючи умови для соціалістичної перебудови сільського господарства.

«Керуючись ленінським кооперативним планом, — говорив М. С. Хрущов, — Комуністична партія підготувала і організувала масовий колгоспний рух, який привів до створення колгоспного ладу, до утвердження нового, соціалістичного способу виробництва в сільському господарстві» [2].

Перемога колгоспного ладу в СРСР є подією всесвітньоісторичного значення. По шляху здійснення ленінського кооперативного плану — плану соціалістичної перебудови сільського господарства — йдуть країни Європи і Азії, що стали на шлях будівництва соціалізму. З увагою і інтересом вивчають досвід соціалістичних країн ті держави, які щойно звільнились від колоніального рабства. Трудящі маси капіталістичних країн також хочуть знати про грандіозну соціалістичну перебудову сільського господарства в СРСР.

Перед радянськими істориками стоїть важливе завдання — створити капітальні праці з історії колективізації сільського господарства СРСР і союзних республік, і зокрема Української Радянської Соціалістичної Республіки. У виконанні цього завдання значне місце відводиться виданню документів і матеріалів з історії колективізації сільського господарства.

Інститут історії Академії наук Української РСР і Центральний державний архів Жовтневої революції і соціалістичного будівництва (ЦДАЖР) УРСР приступили до підготовки тритомного збірника документів і матеріалів «Історія колективізації сільського господарства Української РСР», що охоплює період 1917—1937 рр. — з часу перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції і встановлення Радянської влади на Україні до перемоги колгоспного ладу.

Перший том присвячений історії колгоспного будівництва в УРСР до XV з'їзду ВКП(б), в рішеннях якого був висунутий курс на колективізацію сільського господарства, і охоплює період з 1917 до 1927 р.

---

[1] «КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК», ч. II, К., 1954, стор. 40.

[2] М. С. Хрущов, Про дальший розвиток колгоспного ладу і реорганізацію машинно-тракторних станцій, К., 1958, стор. 10.

В другому томі будуть вміщені документи та матеріали, які висвітлюватимуть безпосередню підготовку і проведення суцільної колективізації сільського господарства на Україні та ліквідацію на її основі куркульства як класу. Хронологічно другий том охоплюватиме період з кінця 1927 р.— від XV з'їзду ВКП(б) — до кінця 1932 р. Третій том буде присвячений завершальному етапові суцільної колективізації сільського господарства УРСР і організаційно-господарському зміцненню колгоспів. Він охоплює період з 1933 до 1937 р.

Тритомний збірник документів і матеріалів входить до загальносоюзної серії збірників документів «З історії колективізації сільського господарства СРСР», що готуються до друку Інститутами історії і економіки Академії наук СРСР, Інститутом марксизму-ленінізму при ЦК КПРС і Головним архівним управлінням при Раді Міністрів СРСР спільно з інститутами історії академій наук і архівами союзних республік.

Цим археографічним виданням робиться перша в радянській історичній науці спроба подати історію колективізації сільського господарства Союзу РСР в документах.

Перший том збірника, що пропонується увазі читача, складається з двох розділів: першого — «Колгоспне будівництво на Україні в роки громадянської війни (1917—1920 рр.)», другого — «Колгоспний рух в період відбудови народного господарства та на початку індустріалізації країни (1921—1927 рр.)».

Кожний з розділів збірника поділяється на дві частини. В першій подаються документи, в яких відбиті політика і заходи Комуністичної партії і Радянського уряду в справі розвитку колективних форм у землеробстві і залучення трудящого селянства України до колгоспного будівництва. Тут вміщено відповідні резолюції Всеукраїнських з'їздів Рад і постанови Всеукраїнських партійних нарад, постанови, циркулярні листи, тези ЦК КП(б)У, декрети, постанови, положення, відозви ВУЦВК і Раднаркому УРСР, а також документи, видані Наркомземом України, Промбюро, Українською економічною нарадою на розвиток директивних вказівок партії і уряду про соціалістичну перебудову сільського господарства. Тут же вибірково наводяться типові статути сільськогосподарських колективів. В цей том не ввійшов ряд документів Комуністичної партії і Радянського уряду, а також праць В. І. Леніна з питань колективізації сільського господарства, тому що вони виходять окремими томами в загальносоюзній серії.

В другій частині розділів подаються документи про хід колгоспного будівництва на місцях та організаційно-господарський розвиток колгоспів. В них висвітлюється діяльність місцевих партійних і радянських органів, комітетів незаможних селян по пропаганді серед трудящого селянства колективного обробітку землі і створенню колгоспів, а також організаційна і матері-

ально-технічна допомога колгоспам з боку органів Радянської влади і робітничого класу. Ця допомога була спрямована на політичне і організаційно-господарське зміцнення перших колгоспів, кращі з яких своїм прикладом показували одноосібному селянству переваги спільного обробітку землі і колективного ведення господарства. Документи показують винятково важливу роль постачання сільському господарству машин, особливо тракторів, у підготовці суцільної колективізації. Вміщені в збірнику документи і матеріали показують виняткову роль сільськогосподарської та інших видів кооперації, а також радгоспів у запровадженні серед селянства основ колективізму і створенні виробничих сільськогосподарських колективів.

Документи відображають революційну творчість трудящих селян України в створенні різних форм сільськогосподарських колективів — комун, артілей, товариств по спільному обробітку землі. Про це, зокрема, свідчать протоколи загальних зборів селян про організацію колгоспів, їх листи і телеграми партійним і радянським органам, матеріали перших з'їздів представників колгоспів, що відбувались в повітах, губерніях, округах. Вперше в археографічному виданні друкуються матеріали Всеукраїнської наради по колективізації сільського господарства (лютий 1923 р.) і резолюції Першого Всеукраїнського з'їзду представників колгоспів та працівників в галузі колгоспного будівництва (лютий 1925 р.).

Багато документів присвячено питанням організаційно-господарського зміцнення колективних господарств. В них показана велика допомога Радянської держави колгоспам кредитами, фінансами, посівним матеріалом, сільськогосподарськими машинами і реманентом, наданням різного роду пільг і т. п. Певний інтерес становлять документи, що характеризують ступінь усуспільнення селянських засобів виробництва, організацію праці та розподіл прибутків у колгоспах, побут перших колективістів.

Колгоспне будівництво в досліджуваний період відбувалось в умовах гострої класової боротьби. Ворожа агітація куркульства та його ідеологічних спільників, бандитизм, намагання дискредитувати нове, прогресивне в сільському господарстві, зокрема підірвати господарський стан колективів,— ось ті методи, якими куркульство, недобитки білогвардійців і українські буржуазні націоналісти боролись проти перших паростків соціалізму в сільському господарстві.

В непоодиноких випадках, як свідчать документи, куркулі, щоб приховати надлишки землі, живого і мертвого реманенту, одержати кредит або матеріально-грошову допомогу і користуватись пільгами, які надавались колгоспам, утворювали лжеколективи. Документи розкривають боротьбу партійних і радянських органів, комнезамів і селянської бідноти проти куркульських та монастирських «колективів».

Документи показують, як внаслідок колективної організації праці, кращого використання землі, живого і мертвого реманенту перші колгоспи почали одержувати вищі, ніж одноосібні селянські господарства, врожаї і прибутки і колгоспники могли краще задовольняти свої потреби. Більшість колгоспів надавала навколишньому селянству допомогу сортовим насінням, племінною худобою, сільськогосподарським реманентом і т. ін.

Кращі колгоспи, що виникли на протязі першого десятиріччя Радянської влади, ставали культурними вогнищами в сільському господарстві, виступали на практиці пропагандистами переходу трудящих селян до спільного обробітку землі і колективного ведення господарства. Вони відіграли виняткову роль у справі підготовки умов для проведення суцільної колективізації і перемоги колгоспного ладу в СРСР.

Джерельною базою першого тома збірника документів і матеріалів «Історія колективізації сільського господарства Української РСР» — «Колгоспне будівництво на Україні 1917—1927 рр.» — є матеріали і документи архівних фондів, що зберігаються в Центральному державному архіві Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР та в обласних державних архівах Української РСР і їх філіалах. Частину документів взято з фондів партійних архівів Інституту історії партії ЦК КП України і Інституту історії партії ЦК КП Молдавії— філіалів Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС, а також ЦДАЖР СРСР.

Переважна більшість архівних документів і матеріалів подається за оригіналами і публікується вперше.

Друковані документи і матеріали взято із збірників узаконень і розпоряджень Робітничо-Селянського уряду України за 1919—1927 рр., з офіціальних видань Народного комісаріату земельних справ УРСР, з опублікованих у свій час матеріалів республіканських та місцевих нарад, з'їздів колгоспів, а також з центральних і місцевих газет, що в той час виходили на Україні.

В цьому томі вміщено найбільш типові документи про колгоспне будівництво на Україні в 1917—1927 рр. Всього в збірнику публікується 312 документів.

Археографічну обробку документів виконано відповідно до «Правил издания документов советского периода», виданих у 1960 р. Головним архівним управлінням СРСР та інструкції по археографічній обробці документів і поліграфічному оформленню загальносоюзної серії збірників «З історії колективізації сільського господарства СРСР» (Москва, 1960).

Як правило, документи публікуються повністю, за винятком тих частин документів, які повторюються або не мають безпосереднього відношення до теми. Випущені місця позначаються крапками і подаються без застереження. Авторські крапки в текстах документів застерігаються у підрядкових примітках.

Там же зазначаються смислові помилки в тексті і подаються необхідні відомості, що полегшують читання документів. Якщо в таблицях, що мають підсумкові цифри, упорядниками виявлені неточності, то в таких випадках вони позначаються значком ◆ без застереження в кожному конкретному випадку.

Документи збірника публікуються мовою оригінала за сучасною орфографією, із збереженням своєрідності мови того часу (тому залишаються російські слова, а також слова, які вже вийшли з літературного вжитку, і т. п.). Незначні правки технічного характеру, що внесені упорядниками в тексти документів, не застережені. В заголовках до документів збережено територіально-адміністративний поділ, що існував на той час, а також тодішні назви населених пунктів.

До збірника додаються примітки, список скорочень і покажчики: сільськогосподарських колективів, іменний, географічний, а також перелік документів. В іменному покажчику ініціали подаються за текстом документів.

Збірник підготували до друку наукові співробітники Інституту історії Академії наук УРСР та Центрального державного архіву Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР.

У виявленні документальних матеріалів до збірника, крім упорядників, брали участь наукові співробітники державних архівів Вінницької, Донецької, Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Київської, Кіровоградської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернігівської областей та їх філіалів, а також наукові співробітники ЦДАЖР УРСР.

Документи про колгоспне будівництво на території колишньої Молдавської АРСР, яка входила до складу УРСР, відібрані і археографічно оброблені науковими співробітниками Інституту історії Академії наук МРСР Афтенюком С. Я. і Стратієвським К. В.

Збірник розрахований на наукових працівників — істориків, викладачів суспільних наук вищих учбових закладів, а також на аспірантів, студентів, вчителів середніх шкіл, на партійний і радянський актив та широкі кола читачів.

ДЕКРЕТ II ВСЕРОСІЙСЬКОГО З'ЇЗДУ РАД РОБІТНИЧИХ І СОЛДАТСЬКИХ ДЕПУТАТІВ ПРО ЗЕМЛЮ [1]

26 жовтня 1917 р.

1) Поміщицька власність на землю скасовується негайно без всякого викупу.

2) Поміщицькі маєтки, так само як усі землі удільні, монастирські, церковні, з усім їх живим і мертвим реманентом, садибними будівлями і всіма приналежностями переходять в розпорядження волосних земельних комітетів і повітових Рад селянських депутатів, аж до Установчих зборів.

3) Будь-яке псування конфіскованого майна, яке належить віднині всьому народові, оголошується тяжким злочином, що карається революційним судом. Повітові Ради селянських депутатів вживають усіх необхідних заходів для додержання найсуворішого порядку при конфіскації поміщицьких маєтків, для визначення того, до якого розміру ділянки і які саме підлягають конфіскації, для складання точного опису всього конфіскованого майна і для найсуворішої революційної охорони всього господарства на землі, яке переходить до народу, з усіма будівлями, знаряддями, худобою, запасами продуктів та ін.

4) Для керівництва по здійсненню великих земельних перетворень, аж до остаточного їх розв'язання Установчими зборами, повинен всюди служити такий селянський наказ, складений на основі 242 місцевих селянських наказів редакцією «Известий Всероссийского Совета Крестьянских Депутатов» і опублікований в номері 88 цих «Известий» (Петроград, № 88, 19 серпня 1917 р.).

5) Землі рядових селян і рядових козаків не конфіскуються.

СЕЛЯНСЬКИЙ НАКАЗ ПРО ЗЕМЛЮ

«Питання про землю, в усьому його обсязі, може бути розв'язане тільки всенародними Установчими зборами.

Найсправедливіше розв'язання земельного питання повинно бути таке:

1) *Право приватної власності на землю скасовується назавжди;* землю

не можна ні продавати, ні купувати, ні здавати в оренду або в заставу, ні яким-небудь іншим способом відчужувати.

Вся земля: *державна, удільна, кабінетська, монастирська, церковна, посесійна, майоратна*[2], *приватновласницька, громадська і селянська і т. д. відчужується безоплатно,* обертається у всенародне добро і переходить в користування всіх працюючих на ній.

За потерпілими від майнового перевороту визнається лише право на громадську підтримку на час, необхідний для пристосування до нових умов існування.

2) Всі надра землі: руда, нафта, вугілля, сіль і т. д., а також ліси і води, які мають загальнодержавне значення, переходять у виключне користування держави. Всі дрібні річки, озера, ліси та ін. переходять в користування громад, при умові завідування ними місцевими органами самоврядування.

3) Земельні ділянки з *висококультурними* господарствами: сади, плантації, розсадники, питомники, оранжереї і т. под. *не підлягають поділові, а перетворюються в показові* і передаються у виключне користування *держави або громад,* залежно від розміру і значення їх.

Садибна, міська і сільська земля, з домашніми садами і городами, лишається в користуванні теперішніх власників, причому розмір самих ділянок і висота податку за користування ними визначається законодавчим порядком.

4) Кінські заводи, казенні і приватні племінні скотарства і птахівництва та ін. конфіскуються, обертаються у всенародне добро і переходять або у виключне користування держави, або громади, залежно від величини і значення їх.

Питання про викуп підлягає розглядові Установчих зборів.

5) Весь господарський реманент конфіскованих земель, живий і мертвий, переходить у виключне користування держави або громади, залежно від величини і значення їх, без викупу.

Конфіскація реманенту не стосується малоземельних селян.

6) Право користування землею дістають всі громадяни (без різниці статі) Російської держави, які бажають обробляти її своєю працею, при допомозі своєї сім'ї, або в товаристві, і тільки до тієї пори, поки вони в силі її обробляти. Наймана праця не допускається.

При випадковому безсиллі якого-небудь члена сільської громади протягом 2 років, сільська громада зобов'язується, до відновлення його працездатності на цей строк, прийти йому на допомогу, шляхом громадського обробітку землі.

Землероби, які через старість або інвалідність втратили назавжди можливість особисто обробляти землю, втрачають право на користування нею, але замість того одержують від держави пенсійне забезпечення.

7) Землекористування повинно бути зрівняльним, тобто земля розподіляється між трудящими, залежно від місцевих умов, за трудовою або споживчою нормою.

Форми користування землею повинні бути цілком вільні, подвірна, хутірська, общинна, артільна, як вирішено буде в окремих селищах і поселеннях.

8) Вся земля, після її відчуження, переходить у загальнонародний земельний фонд. Розподілом її між трудящими завідують місцеві і центральні самоврядування, починаючи від демократично організованих безстанових сільських та міських громад і кінчаючи центральними обласними установами.

Земельний фонд піддається періодичним переділам залежно від приросту населення і піднесення продуктивності й культури сільського господарства.

При зміні меж наділів первісне ядро наділу повинно лишитися недоторканим.

Земля вибуваючих членів переходить назад у земельний фонд, причому переважне право на одержання ділянок вибулих членів дістають найближчі родичі їх і особи за вказівкою вибулих.

Вкладена в землю вартість добрива і меліорації (корінні поліпшення), оскільки вони не використані при здачі наділу назад у земельний фонд, повинні бути оплачені.

Якщо в окремих місцевостях наявний земельний фонд буде недостатнім для задоволення всього місцевого населення, то надлишок населення має бути переселений.

Організацію переселення, так само як і витрати по переселенню і постачанню реманенту та ін. повинна взяти на себе держава.

Переселення провадиться в такому порядку: бажаючі безземельні селяни, потім порочні члени громади, дезертири та ін. і, нарешті, по жеребу, або за згодою».

Все, що міститься в цьому наказі, як вияв безумовної волі величезної більшості свідомих селян всієї Росії, оголошується тимчасовим законом, який до Установчих зборів проводиться в життя по можливості негайно, а в певних своїх частинах з тією необхідною поступовістю, яка повинна визначатись повітовими Радами селянських депутатів.

В. І. Ленін, Твори, т. 26, стор. 222—224.

СТАТТЯ В. І. ЛЕНІНА «ПРО КООПЕРАЦІЮ»

4—6 січня 1923 р.

У нас, мені здається, недосить звертають уваги на кооперацію. Навряд чи всі розуміють, що тепер, з часу Жовтневої революції і незалежно від непу (навпаки, в цьому відношенні доводиться сказати: саме завдяки непу), кооперація набуває у нас зовсім виняткового значення. У мріях старих кооператорів багато фантазії. Вони смішні часто своєю фантастичністю. Але в чому полягає їх фантастичність? В тому, що люди не розуміють основного, корінного значення політичної боротьби робітничого класу за повалення панування експлуататорів. Тепер у нас це повалення відбулося, і тепер багато з того, що було фантастичного, навіть романтичного, навіть пошлого в мріях старих кооператорів, стає цілком непідкрашеною дійсністю.

У нас, дійсно, раз державна влада в руках робітничого класу, раз цій державній владі належать всі засоби виробництва, у нас, дійсно, завданням залишилося тільки кооперування населення. При умові максимального кооперування населення само собою досягає мети той соціалізм, який раніше викликáв законні глузування, посмішку, зневажливе ставлення до себе з боку людей, справедливо переконаних в необхідності класової боротьби, боротьби за політичну владу і т. д. І ось не всі товариші усвідомлюють те, якого тепер гігантського, неосяжного значення набуває для нас кооперування Росії. В непі ми зробили поступку селянинові, як торговцеві, принципові приватної торгівлі; саме з цього випливає (протилежно тому, що думають) гігантське значення кооперації. Власне кажучи, кооперувати в достатній мірі широко і глибоко російське населення при пануванні непу є все, що нам потрібно, бо тепер ми знайшли ту міру поєднання приватного інтересу, приватного торговельного інтересу, перевірки і контролю його державою, міру підпорядкування його загальним інтересам, яка раніше була каменем спотикання для багатьох і багатьох соціалістів.

Справді, влада держави на всі великі засоби виробництва, влада держави в руках пролетаріату, союз цього пролетаріату з багатьма мільйонами дрібних і найдрібніших селян, забезпечення керівництва за цим пролетаріатом щодо селянства і т. д., — хіба це не все, що потрібне для того, щоб з кооперації, з самої тільки кооперації, яку ми раніш третирували, як торгашеську, і яку з певного боку маємо право третирувати тепер при непі так само, хіба це не все необхідне для побудови повного соціалістичного суспільства? Це ще не побудова соціалістичного суспільства, але це все необхідне і достатнє для цієї побудови.

Ось саме ця обставина недооцінена багатьма нашими практичними працівниками. На кооперацію у нас дивляться зневажливо, не розуміючи того, яке виняткове значення має ця кооперація, по-перше, з принципіальної сторони (власність на засоби виробництва в руках держави), по-друге, з сторони переходу до нових порядків шляхом якнайбільш *простим, легким і доступним для селянина.*

А в цьому ж, знов-таки, головне. Одна річ фантазувати відносно всяких робітничих об'єднань для побудови соціалізму, інша річ навчитися практично будувати цей соціалізм так, щоб *кожний* дрібний селянин міг брати участь в цій побудові. Саме цього ступеня ми й досягли тепер. І безперечне те, що, досягши його, ми користуємось ним непомірно мало.

Ми перегнули палку, переходячи до непу, не в тому відношенні, що надто багато місця приділили принципові вільної промисловості і торгівлі, але ми перегнули палку, переходячи до непу, в тому відношенні, що забули думати про кооперацію, що недооцінюємо тепер кооперацію, що почали забувати вже гігантське значення кооперації в указаних вище двох сторонах цього значення.

Я маю намір тепер поговорити з читачем про те, що практично можна і треба зробити зараз же, виходячи з цього «кооперативного» принципу. Якими засобами можна і треба зараз же почати розвивати цей «кооперативний» принцип так, щоб всякому і кожному було ясно його соціалістичне значення?

Треба поставити кооперацію політично так, щоб не тільки кооперація взагалі і завжди мала певну пільгу, але щоб ця пільга була чисто майновою пільгою (висота банкового процента і т. п.). Треба позичати кооперації такі державні кошти, які хоч би на небагато, але перевищували ті кошти, які ми позичаємо приватним підприємствам, аж до хоч би важкої промисловості і т. д.

Кожний суспільний лад виникає лише при фінансовій підтримці певного класу. Нема чого нагадувати про ті сотні й сотні мільйонів карбованців, яких коштувало народження «вільного» капіталізму. Тепер ми повинні усвідомити і перетворити в діло, що в нинішній час той суспільний лад, який ми повинні

підтримувати більш ніж звичайно, є лад кооперативний. Але підтримувати його треба в справжньому розумінні цього слова, тобто під цією підтримкою недосить розуміти підтримку всякого кооперативного обороту, — під цією підтримкою треба розуміти підтримку такого кооперативного обороту, в якому *дійсно беруть участь дійсні маси населення.* Давати премію тому селянинові, який бере участь у кооперативному обороті, це — форма безумовно вірна, але при цьому перевіряти цю участь і перевіряти її свідомість та її доброякісність, — ось у чому суть питання. Коли кооператор приїжджає в село і влаштовує там кооперативну крамничку, населення, строго кажучи, не бере в цьому ніякої участі, але в той же час воно, керуючись власною вигодою, поспішить спробувати взяти в ній участь.

Ця справа має також другу сторону. Нам треба зробити ще дуже небагато з точки зору «цивілізованого» (насамперед грамотного) європейця для того, щоб змусити всіх поголовно брати участь і брати участь не пасивно, а активно в кооперативних операціях. Власне кажучи, нам залишилося *«тільки»* одно: зробити наше населення настільки «цивілізованим», щоб воно зрозуміло всі вигоди від поголовної участі в кооперації і налагодило цю участь. *«Тільки»* це. Ніякі інші премудрості нам не потрібні тепер для того, щоб перейти до соціалізму. Але для того, щоб виконати це «тільки», потрібен цілий переворот, ціла смуга культурного розвитку всієї народної маси. Тому нашим правилом повинно бути: якомога менше мудрування і якомога менше викрутасів. Неп у цьому відношенні являє собою в тому відношенні прогрес, що він пристосовується до рівня звичайнісінького селянина, що він не вимагає від нього нічого вищого. Але щоб досягти через неп участі в кооперації поголовно всього населення — ось для цього потрібна ціла історична епоха. Ми можемо пройти в кращому разі цю епоху в одно-два десятиріччя. Але все-таки це буде особлива історична епоха, і без цієї історичної епохи, без поголовної письменності, без достатнього ступеня тямучості, без достатнього ступеня приучення населення до того, щоб користуватися книжками, і без матеріальної основи цього, без певної забезпеченості, скажемо, від неврожаю, від голоду і т. д., — без цього нам своєї мети не досягти. Вся справа тепер у тому, щоб уміти поєднати той революційний розмах, той революційний ентузіазм, який ми вже проявили і проявили в достатній кількості і увінчали цілковитим успіхом, уміти поєднати його (тут я майже готовий сказати) з умінням бути тямущим і грамотним торгашем, яке цілком достатнє для хорошого кооператора. Під умінням бути торгашем я розумію вміння бути культурним торгашем. Це хай намотають собі на вус російські люди або просто селяни, які думають: раз він торгує, значить, уміє бути торгашем. Це зовсім невірно. Він торгує, але від цього до вміння бути культурним торгашем ще дуже далеко. Він торгує зараз по-азіат-

ському, а для того, щоб уміти бути торгашем, треба торгувати по-європейському. Від цього його відділяє ціла епоха.

Кінчаю: ряд привілеїв економічних, фінансових і банківських — кооперації; в цьому повинна полягати підтримка нашою соціалістичною державою нового принципу організації населення. Але цим завдання тільки ще поставлене в загальних рисах, бо тут ще залишається невизначеним, неописаним детально весь зміст завдання практично, тобто треба вміти відшукати ту форму «премій» (і ті умови видачі їх), яку ми даємо за кооперування, ту форму премій, при якій ми достатньо допомагаємо кооперації, ту форму премій, при якій ми досягаємо цивілізованого кооператора. А лад цивілізованих кооператорів при суспільній власності на засоби виробництва, при класовій перемозі пролетаріату над буржуазією — це є лад соціалізму.

4 січня 1923 року.

II

Завжди, коли я писав про нову економічну політику, я цитував свою статтю 1918 року про державний капіталізм [3]. Це викликáло не раз сумніви деяких молодих товаришів. Але їх сумніви спрямовувалися переважно на адресу абстрактно-політичну.

Їм здавалося, що не можна називати державним капіталізмом той лад, при якому засоби виробництва належать робітничому класові і цьому робітничому класові належить державна влада. Однак, вони не помічали, що у мене назва «державний капіталізм» вживалась: *по-перше,* для історичного зв'язку нашої теперішньої позиції з позицією в моїй полеміці проти так званих лівих комуністів, а також я вже тоді доводив, що державний капіталізм був би вищий за нашу сучасну економіку; для мене важливо було встановити наступницький зв'язок звичайного державного капіталізму з тим незвичайним, навіть зовсім незвичайним, державним капіталізмом, про який я говорив, вводячи читача в нову економічну політику. *По-друге,* для мене завжди була важлива практична мета. А практична мета нашої нової економічної політики полягала в одержанні концесій; концесії уже безсумнівно були б в наших умовах чистим типом державного капіталізму. Ось в якому вигляді уявлялися мені міркування про державний капіталізм.

Але є ще одна сторона справи, при якій нам може стати потрібним державний капіталізм або, принаймні, зіставлення з ним. Це питання про кооперацію.

Безперечно, що кооперація в обстановці капіталістичної держави є колективною капіталістичною установою. Безперечно також, що в обстановці нашої теперішньої економічної дійсності, коли ми сполучаємо приватно-капіталістичні підприємст-

ва, — але не інакше, як на суспільній землі, і не інакше, як під контролем державної влади, що належить робітничому класові, — з підприємствами послідовно-соціалістичного типу (і засоби виробництва належать державі, і земля, на якій стоїть підприємство, і все підприємство в цілому), то тут виникає питання ще про третій вид підприємств, які раніше не мали самостійності з точки зору принципіального значення, а саме: про підприємства кооперативні. При приватному капіталізмі підприємства кооперативні відрізняються від підприємств капіталістичних, як підприємства колективні від підприємств приватних. При державному капіталізмі підприємства кооперативні відрізняються від державнокапіталістичних, як підприємства приватні, по-перше, і колективні, по-друге. При нашому існуючому ладі підприємства кооперативні відрізняються від підприємств приватнокапіталістичних, як підприємства колективні, але не відрізняються від підприємств соціалістичних, якщо вони засновані на землі, при засобах виробництва, що належать державі, тобто робітничому класові.

Ось ця обставина у нас недосить враховується, коли міркують про кооперацію. Забувають, що кооперація набуває у нас, завдяки особливості нашого державного ладу, зовсім виняткового значення. Якщо виділити окремо концесії, які, до речі сказати, не набули у нас скільки-небудь значного розвитку, то кооперація в наших умовах часто-густо цілком збігається з соціалізмом.

Поясню свою думку. В чому полягає фантастичність планів старих кооператорів, починаючи з Роберта Оуена? В тому, що вони мріяли про мирне перетворення соціалізмом сучасного суспільства без врахування такого основного питання, як питання про класову боротьбу, про завоювання політичної влади робітничим класом, про повалення панування класу експлуататорів. І тому ми праві, знаходячи в цьому «кооперативному» соціалізмі чисту фантастику, щось романтичне, навіть пошле в мріях про те, як простим кооперуванням населення можна перетворити класових ворогів у класових співробітників і класову війну в класовий мир (так званий громадянський мир).

Безперечно, що з точки зору основного завдання сучасності ми були праві, бо без класової боротьби за політичну владу в державі соціалізм не може бути здійснений.

Але подивіться, як змінилася справа тепер, раз державна влада уже в руках робітничого класу, раз політична влада експлуататорів повалена і раз всі засоби виробництва (крім тих, які робітнича держава добровільно віддає на якийсь час і умовно експлуататорам у концесію) знаходяться в руках робітничого класу.

Тепер ми вправі сказати, що простий ріст кооперації для нас тотожний (з указаним вище «невеликим» винятком) з ростом соціалізму, і разом з цим ми змушені визнати докорінну

зміну всієї точки зору нашої на соціалізм. Ця докорінна зміна полягає в тому, що раніше ми центр ваги клали і повинні були класти на політичну боротьбу, революцію, завоювання влади і т. д. Тепер же центр ваги міняється до того, що переноситься на мирну організаційну «культурну» роботу. Я готовий сказати, що центр ваги для нас переноситься на культурництво, якби не міжнародні відносини, не обов'язок боротися за нашу позицію в міжнародному масштабі. Але якщо лишити це осторонь і обмежитися внутрішніми економічними відносинами, то у нас дійсно тепер центр ваги роботи зводиться до культурництва.

Перед нами постають два головні завдання, що становлять епоху. Це — завдання переробки нашого апарату, який просто нікуди не годиться і який перейнятий нами цілком від попередньої епохи; переробити тут серйозно ми нічого за п'ять років боротьби не встигли і не могли встигнути. Друге наше завдання полягає в культурній роботі для селянства. А ця культурна робота в селянстві, як економічна мета, переслідує якраз кооперування. При умові повного кооперування ми б уже стояли обома ногами на соціалістичному грунті. Але ця умова повного кооперування включає в себе таку культурність селянства (саме селянства, як величезної маси), що це повне кооперування неможливе без цілої культурної революції.

Нам наші противники не раз говорили, що ми розпочинаємо нерозсудливу справу насадження соціалізму в недосить культурній країні. Але вони помилилися в тому, що ми почали не з того кінця, як належало за теорією (всяких педантів), і що у нас політичний і соціальний переворот виявився попередником тому культурному переворотові, тій культурній революції, перед лицем якої ми, все-таки, тепер стоїмо.

Для нас досить тепер цієї культурної революції для того, щоб стати цілком соціалістичною країною, але для нас ця культурна революція становить неймовірні труднощі і чисто культурного порядку (бо ми безграмотні), і порядку матеріального (бо для того, щоб бути культурними, потрібен певний розвиток матеріальних засобів виробництва, потрібна певна матеріальна база).

6 січня 1923 року.

Підпис: *Н. Ленін*

В. І. Ленін, Твори, т. 33, стор. 412—419.

КОЛГОСПНЕ БУДІВНИЦТВО НА УКРАЇНІ В РОКИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

(1917-1920 рр)

ПОЛІТИКА КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ І РАДЯНСЬКОГО УРЯДУ УКРАЇНИ В СПРАВІ РОЗВИТКУ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ В ЗЕМЛЕРОБСТВІ

№ 1

Резолюція I Всеукраїнського з'їзду Рад[4] *про організацію влади на Україні*

12(25) грудня 1917 р.

Центральну раду теперішнього складу не можна визнати за уряд робітників і бідніших селян України. Політика ради * в земельному питанні, в питаннях про робітничий контроль над виробництвом, про демократизацію армії, про ставлення до Робітничо-Селянського уряду Російської Федерації, що його утворили й затвердили організовані робітники, солдати й бідніші селяни всієї Росії, а так само й України, позиція що її посіла рада в боротьбі робітників і селян з буржуазною контрреволюцією на Дону, роздмухування радою націоналістичного чаду серед народних мас України, нарешті, провокаційний зрив роботи Всеукраїнського з'їзду рад у Києві політиканами, що керують діяльністю ради, — все це поставило революційну демократію України перед завданням рішучої боротьби проти ради, за утворення робітничої й селянської влади на Україні. Всеукраїнський з'їзд робітничих і солдатських з участю селянських депутатів ухвалює:

Влада на території Української республіки віднині належить виключно Радам робітничих, солдатських і селянських депутатів; на місцях — повітовим, міським, губернським і крайовим Радам, а в центрі — Всеукраїнському з'їздові Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, його Центральному виконавчому комітетові й тим органам, що він їх утворить.

* Мається на увазі контрреволюційна Центральна рада.

Україна проголошується республікою Рад. Тимчасовому Центральному виконавчому комітетові, виділеному з складу цього з'їзду, доручається негайно поширити на території Української республіки всі декрети й розпорядження Робітничо-Селянського уряду федерації, що мають загальне для всієї федерації значення, — про землю, про робітничий контроль над виробництвом, про цілковиту демократизацію армії; оголосити недійсними всі розпорядження ради й секретаріату *, що вона їх видаватиме після опублікування цієї постанови з'їзду, а також скасувати всі раніш видані розпорядження ради й секретаріату, що скеровані проти інтересів робітників і бідніших українських селян; встановити між Робітничо-Селянським урядом Російської Федерації, а також урядами окремих частин Росії і Робітничо-Селянським урядом України цілковиту погодженість в цілях і діях, конче потрібну в інтересах робітників і селян всіх народів Російської Федерації, виходячи з принципу, що правильні й нормальні ці взаємини можуть бути лише тоді, коли уряди всіх частин Росії будуть органами влади робітничих, солдатських і селянських депутатів.

Найближчим часом скликати II Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, щоб далі поширити й зміцнити робітничо-селянську владу на Україні.

«Резолюції Всеукраїнських з'їздів Рад», партвидав «Пролетар», 1932, стор. 12.

№ 2

З декларації Тимчасового Робітничо-Селянського уряду України [5]

26 січня 1919 р.

...Соціалістична революція на Україні є, як і Жовтнева революція в Росії, одночасно революція робітників проти капіталу та селян проти поміщиків і куркулів. Рівнобіжно з націоналізацією в галузі промисловості проводиться конфіскація поміщицьких, куркульських і монастирських земель для передачі їх до розпорядження малоземельних і безземельних селян. Культурні земельні господарства оголошуються добром усього народу і залишаються у віданні Народного комісаріату земельних справ.

Щоб піднести продуктивність сільськогосподарської праці та полегшити тяжке становище селянства, Радянський Робітничо-Селянський уряд буде допомагати розповсюдженню колективної громадської обробки землі, постачаючи село насін-

---

* Мова йде про виконавчий орган Центральної ради — Генеральний секретаріат.

ням, технічними силами й сільськогосподарським реманентом, необхідним для громадського господарювання. Планова організація комуністичної продукції нездійснима без планової організації розподілу продуктів. Удержавлення торгівлі й заготовка предметів першого вжитку є істотним завданням Тимчасового Робітничо-Селянського уряду України...

Голова Тимчасового Робітничо-Селянського уряду України [*підпис*]

Члени уряду [*підписи*]

Секретар уряду [*підпис*]

ЗУ УРСР, 1919, № 4, ст. 46.,

№ 3

З інструкції Наркомзему УРСР про розподіл земель в тимчасове зрівняльне користування [6]

6 березня 1919 р.

Розділ 1

ЗАСАДИ

1. Всіма землями єдиного державного фонду Української Соціалістичної Радянської Республіки відає Народний комісаріат справ земельних (Наркомзем) та органи підвідомчі йому.

Примітка 1. Передача тих або інших видів земель до загального завідування інших комісаріатів і центральних установ здійснюється декретами Ради Народних Комісарів УРСР.

Примітка 2. Вилучення радянським установам окремих земельних дільниць, потрібних згаданим установам для досягнення покладених на них завдань, проводиться на підставі розпоряджень губернських земельних відділів (губземвідділів), затверджених Народним комісаріатом справ земельних.

2. Волосні земельні відділи, під керівництвом повітових земельних відділів (повітземвідділів), повинні негайно виселити поміщиків, їхніх уповноважених і непрацюючих орендарів з їхніх бувших маєтків і господарств і взяти останні під облік і контроль.

3. Земельні відділи повинні старанно пильнувати від пограбунку взяті на облік будинки, будівлі, реманент, худобу, запаси харчів і фуражу та взагалі майно бувших приватних поміщицьких маєтків і в жодному разі не дозволяти будь-якого самочинного привласнення та розділу цього загальнонародного добра на користь окремих осіб.

4. На земельні відділи покладається особливий обов'язок вжити всіх заходів, потрібних для використання в біжучому році земель сільськогосподарського призначення державного

земельного фонду, з тим щоб всі згадані землі було вчасно оброблено, засіяно і обжнивовано.

5. Задля цього всі землі сільськогосподарського призначення бувшого нетрудового користування розподіляються на: а) землі, що залишаються в безпосередньому завідуванні Наркомзему і місцевих земвідділів, а також інших радянських установ; б) землі, призначені до розподілу в тимчасове рівноподільне користування.

6. До першої категорії земель (п. «а» ст. 5) належать: а) землі, потрібні для організації великих радянських господарств, тобто: землі маєтків з дорогоцінними, довголітніми культурами (садками, городами, овочевими розсадниками, виноградниками, хмельниками, тютюновими та буряковими плантаціями й ін.), маєткові землі з раціональними та селекційними господарствами, землі маєткові з складним технічним обладнанням по обробці сільськогосподарських продуктів (сироварні, олійниці, маслобойні, млини, цукроварні, гуральні, винарні та ін.); маєткові землі з розвиненими спеціальними галузями розведення худоби (кінноцтво, племінне скотарство, вівчарство, птахівництво та ін.); землі маєтків з розвиненою технічною промисловою справою (ремонтні майстерні сільськогосподарських машин, знаряддя й ін.); маєткові грунти з промисловим рибівництвом, рибальством і раціональним бджільництвом; б) землі, потрібні для організації зразкових товариських спільних господарств (комун, трудових артілей з громадською обробкою землі й ін.) і в) землі особливого призначення (міські, сельбищні, хуторські, досвідних станцій, землі спеціальних шкільних закладів, курортні, заняті під фабрично-заводські підприємства і ін.).

Примітка. Самі промислові підприємства, що безпосередньо сполучені з сільським господарством, як: парові та водяні млини, цегельні, цукроварні, гуральні й інш., переходять до відання відповідних радянських установ згідно декретів Ради Народних Комісарів УСРР.

7. Всі інші землі (п. «б» ст. 5) сільськогосподарського призначення бувшого нетрудового користування можна розподілити в тимчасове рівноподільне користування.

8. Зазначений розподіл земель, з огляду на потребу найскорішого наділу землею людності, брак потрібних відомостей і даних для докладного урівняння землекористувань і недостаток наявних технічних сил, є явище тимчасове; його буде, де слід, доповнено й виправлено при наступних роботах по проведенню в життя положення «Про соціалістичне землевпорядження» [7].

9. Розподіл земель провадиться згідно норм, встановлюваних в порядку статей 27—31 цієї інструкції [8], з тим, що при самому розподілі зараховуються і ті землі, що ними нині користується працююча людність.

10. Встановлення ладу землекористування на наданих людності землях, а також форм їхнього господарського використування залежить від волі самих землекористувачів.

11. Земвідділи, землеміри й інші співробітники земвідділів обов'язані пояснити людності потребу найскорішого переходу від індивідуальних форм землекористування до спільних, до громадської обробки землі та інших видів товариського рільництва й допомагати цьому переходові.

12. Землекористувачам, що заснували товариське господарство (комуну, громадську обробку землі, трудову артіль і ін.), уряд дає, переважно перед індивідуальними користувачами, всіляку культурну й матеріальну допомогу для влаштування господарства на нових підставах.

13. Землекористувачам, що утворили товариські господарства, земля дається переважно перед землекористувачами, що залишаються при поодинокому господарюванні; при цьому, за постановою повітового земвідділу, підвищуються норми відводу до меж, що забезпечують впорядкування та дальший розквіт товариських господарств.

14. Наймана праця як на козацьких і селянських землях, так і на новорозподілюваних в порядку цієї інструкції дозволяється лише в разі цілковитої втрати господарем робочої сили, внаслідок каліцтва, тимчасових перерв в роботі через хвороби або покликання до війська, виборів на громадську посаду, для провадження господарства осиротілих родин та, зрештою, — в біжучому році, щоб забезпечити вчасний збір урожаю. Наймана праця дозволяється за особливою, в кожному окремому випадкові, згодою волосних земвідділів.

15. Загальні заходи щодо переселення та розселення людності УСРР, з огляду на потребу якнайскорішого закінчення робіт по тимчасовому рівноподільному розподілу та перерви сполучення з Сибіром, відкладаються до наступного року. Підвалини й лад здійснення цих заходів буде встановлено додатковою інструкцією Наркомзему...

Народний комісар справ земельних В. Мещеряков
Секретар Є. Колегаєва

ЗУ УРСР, 1919, № 25, ст. 271.

№ 4

Резолюція III Всеукраїнського з'їзду Рад по земельному питанню [9]

9 березня 1919 р.

Вислухавши доповідь Народного комісара земельних справ т. Мещерякова і вироблений Робітничо-Селянським урядом Української СРР проект закону про соціалістичний землеустрій,

III Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів ухвалює: зважаючи на те, що селяни на місцях зовсім не розуміють цілей комунального обробітку землі, III Всеукраїнський з'їзд Рад пропонує Наркомові земельних справ негайно приступити до організації курсів для інструкторів у земельній справі, які б, скінчивши їх, могли виїхати на місця і детально роз'яснити закон про комуни, а також приступити до їхньої організації і затвердити в цілому запропоноване положення про землеустрій та для остаточного його оброблення, відповідно до місцевих умов, передати його до Всеукраїнського ЦВК Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів, що його обере з'їзд.

«Резолюції Всеукраїнських з'їздів Рад», партвидав «Пролетар», 1932, стор. 42.

№ 5

Інструкція Наркомзему УРСР про організацію відділень комун при губернських і повітових земельних відділах

18 березня 1919 р.

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ

Для широкой и планомерной постановки дела организации сельскохозяйственных коммун при земельных отделах уездных и губернских немедленно должны быть образованы отделения коммун, в составе подотдела земледелия, согласно инструкции № 1 Наркомзема об организации земельных отделов.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОТДЕЛЕНИЙ КОММУН

Главнейшими задачами отделений коммун являются:

1. Всемерное содействие хозяйственной и культурной деятельности коммун.

2. Объединение коммун в единое планомерное социалистическое хозяйство.

3. Создание кадров инструкторов, сознательных сторонников коммунальной обработки земли, обладающих агитационно-организационным навыком (желательно со специальными агрономическими познаниями).

4. Составление (выработка) при участии губернских агрономических организаций планов коммунистических хозяйств и проведение их в жизнь.

В обязанности отделений входит:

1. Регистрация уже организовавшихся и вновь возникающих коммун согласно «Положению о регистрации коммун» (утверждено Народным комиссариатом земледелия 18 марта 1919 г.).

2. Рассмотрение и утверждение смет, представленных коммунами.

3. Строгое и точное выполнение предписаний Советской власти как центральной, так и губернской в отношении коммун.

4. Обязательная информация губернии и центра о всех коммунах по указанной ниже схеме (см. прилагаемую анкету): а) характер, название и местонахождение коммуны; б) количество членов: общее число, пол, возраст, мужчин, женщин, детей; профессия: земледельцев, агрономов, слесарей, плотников и т. п.; в) причины, побудившие вступить в коммуну; г) на какие средства организовалась коммуна; д) отношение местных советских органов; е) взаимное отношение с местным населением; ж) количество земли, инвентарь, имеющийся у коммуны; з) что уже сделано коммуной в области организации и работы; и) в чем должна выражаться помощь; к) местная или пришлая коммуна; л) все прочие сведения о коммуне, если таковые имеются (грамотность и проч.).

5. Право контроля и надзора со стороны отделения над деятельностью коммун выражается: а) в постоянном наблюдении над жизнью коммун; б) в улаживании конфликтов, могущих возникать между коммунами и окружающим населением; в) в ведении подробного учета хлеба и других продуктов хозяйств коммун; г) в наблюдении за правильным расходованием средств, отпущенных Советской властью, и ведением отчетности; д) в наблюдении за точным выполнением коммуной основных положений устава.

6. Право разъяснения пунктов устава в пределах общих положений инструкций к уставу.

7. Право созывов съездов (губернских, уездных, областных) представителей коммун.

8. Право ликвидации и роспуска коммун (согласно § 82—88 гл. VI «Положения о сельскохозяйственных коммунах»).

СОСТАВ ОТДЕЛЕНИЯ КОММУН

1. Заведующий отделением — убежденный защитник коммунальной обработки земли, желательно выборный и партийный товарищ (весьма желательно с агрономическими знаниями).

2. Необходимый штат инструкторов и канцелярских служащих по мере действительной надобности при соблюдении самой строгой экономии в средствах.

Народный комиссар земледелия
Украины Вл. Мещеряков
Заведующая отделением коллективных
хозяйств Наркомзема М. Скрыпник
Верно: секретарь коллегии Е. Колегаева

«Сборник инструкций и положений по организации сельскохозяйственных коммун», вид. НКЗ України, К., 1919, стор. 27—29.

№ 6

Циркулярний лист Наркомзему УРСР про організацію сільськогосподарських комун

18 березня 1919 р.

ВСЕМ ВОЛОСТНЫМ, УЕЗДНЫМ И ГУБЕРНСКИМ ЗЕМЕЛЬНЫМ ОТДЕЛАМ УКРАИНЫ

В Украинской Советской Республике начинают появляться коммуны. Во многих местах — по примеру Великороссии — обнаруживается стремление передовых сознательных крестьян к организации этой формы товарищеского земледелия. Причем в большинстве случаев коммуны возникают сами, без помощи центральных и губернских органов по земледелию.

В условиях Советской Республики, имея во главе ее рабоче-крестьянское правительство, — широкое развитие этой переходной к социализму формы сельского хозяйства обеспечено.

Большое значение, которое и правительство и руководящая партия придают этому новому явлению, обязывает в настоящий момент привлечь внимание земельных отделов к организации, устройству, развитию, поддержке возникающих сельскохозяйственных коммун, усовершенствованию и улучшению коммун уже возникших, ставших на ноги.

Задача организации коммун во всеукраинском масштабе стоит перед нами, наряду с организацией советских хозяйств, общественной запашкой и другими формами товарищеского коллективного земледелия.

Народный комиссариат земледелия обращает внимание товарищей из местных земельных отделов на необходимость теперь, сейчас же широко ставить это дело. Не только в том задача, чтобы организовать возможно большее число коммун (пусть будет меньше, но хороших коммун), но и в том, чтобы немедленно, одновременно заняться организацией связи, объединения, где можно, слияния имеющихся коммун.

Иначе нам грозит опасность распыления, раздробления этого народного движения; иначе коммуны могут уйти в свои собственные узкогрупповые интересы и не чувствовать себя каждая отдельным звеном в общей сети переходных к социализму форм сельского хозяйства. Только при самом тесном сотрудничестве возникшие и возникающие коммуны дадут Советской Республике наибольшую помощь как в деле организации социализма, так и в текущих задачах правительства (хлебная монополия и т. п.).

Желательно организовать в ближайшее же время хоть по одной образцовой коммуне на уезд.

В качестве общего указания Народный комиссариат земледелия доводит до сведения земельных отделов, что предпочти-

тельнее организовать коммуны не на бывших частновладельческих имениях, а путем объединения крестьянских земель.

В ближайшем будущем Комиссариат земледелия войдет в правительство с предложением ассигновать ему некоторую сумму для выдачи ссуд возникающим коммунам. Полученные кредиты Комиссариат разошлет в распоряжение губземотделов одновременно с правилами выдачи ссуд и пособий для коммун.

Прошу местные отделения земотделов о коммунах самым тесным образом связаться с отделением коллективных хозяйств Наркомзема для совместного налаживания нового великого дела социалистического земледелия на Украине.

Народный комиссар земледелия Вл. Мещеряков
Заведующая отделением коллективных хозяйств Наркомзема М. Скрыпник
Секретарь коллегии Е. Колегаева

«Сборник инструкций и положений по организации сельскохозяйственных коммун», вид. НКЗ України, К., 1919, стор. 5—6.

№ 7

Правила надання позик сільськогосподарським комунам, затверджені Наркомземом УРСР [10]

18 березня 1919 р.

I

1. Народный комиссариат земледелия отпускает губернским земельным отделам средства для выдачи ссуд сельскохозяйственным коммунам исключительно по сметам, утвержденным Народным комиссариатом земледелия.

Примечание. Ввиду невозможности для губземотделов представить в ближайший срок требуемые здесь сметы, первая сумма отпускается Наркомземом губземотделу без соблюдения этого условия, как аванс в счет сметы.

2. Губернские земельные отделы ассигнуют отпущенные на сельскохозяйственные коммуны средства через уездные земельные отделы.

3. Ссуды выдаются уездными земельными отделами только тем сельскохозяйственным коммунам, которые у него зарегистрированы согласно общим правилам регистрации [11].

4. Для получения ссуды коммуна представляет в уземотдел организационный план хозяйства и подробную смету доходов и расходов.

5. Уездный земельный отдел, рассмотрев представленную смету, производит подробное политическое и хозяйственное об-

следование данной коммуны на месте и затем препровождает смету со своим заключением в губернский земельный отдел.

6. По подробном рассмотрении представленной уездными земельными отделами сметы губернский земельный отдел, утвердив сметы, отпускает уездным земельным отделам необходимые средства или затребывает дополнительные данные, или отказывает в утверждении сметы.

7. По утверждении смет губернским земельным отделом последний представляет в Народный комиссариат земледелия сводную смету по уездам с подробной объяснительной запиской на предмет ассигнования Комиссариатом соответствующих кредитов.

8. Ссуда выдается сельскохозяйственным коммунам, по возможности натурой (деньгами).

9. Уездный земельный отдел передает ассигнованные суммы совету коммуны и, являясь ответственным за отпущенные средства, наблюдает за расходованием их коммуной. Совет коммуны расходует полученные средства в полном соответствии с утвержденной сметой и несет строгую ответственность за неправильное расходование отпущенных ей сумм, вплоть до предания суду членов совета, роспуска коммуны с отобранием всего имущества коммуны и передачей его, с согласия Народного комиссариата земледелия, в ведение уездного земельного отдела.

10. В израсходовании полученных средств совет коммуны представляет подробный отчет в уездный земельный отдел.

11. Губернские земельные отделы в израсходовании отпущенных средств представляют в Народный комиссариат земледелия подробные полугодовые и годовые отчеты.

II

12. Ссуды, выдаваемые сельскохозяйственным коммунам, разделяются: на краткосрочные, на срок не свыше 1,5 лет, и долгосрочные с ежегодным погашением на срок не свыше 10 лет.

13. Краткосрочные ссуды выдаются, главным образом, на обсеменение и удобрение; долгосрочные же на приобретение живого и мертвого инвентаря, посадочного материала, а также на возведение хозяйственных построек и сооружений.

14. Установление срока возврата ссуд принадлежит губернскому земельному отделу под общим контролем Народного комиссариата земледелия.

15. Ссуды возвращаются натурой, причем подлежащие [сдаче] предметы или продукты сдаются советом коммуны уездному

земельному отделу. Стоимость предметов и продуктов списывается с долга коммуны.

Народный комиссар земледелия
Украины Вл. Мещеряков
Член коллегии Н. Плюснина
Секретарь коллегии Е. Колегаева

«Сборник инструкций и положений по организации сельскохозяйственных коммун», вид. НКЗ України, К., 1919, стор. 24—26.

№ 8

Телеграма Ради Народних Комісарів і Наркомзему РРФСР губернським виконкомам і земельним відділам про недопущення примусу при переході селян до громадського обробітку землі [12]

9 квітня 1919 р.

ЦИРКУЛЯРНО
ВСЕМ ГУБЗЕМОТДЕЛАМ
КОПИИ ИСПОЛКОМАМ

[В] Наркомзем поступили сведения, что [в] целях организации советских хозяйств, коммун и других коллективных объединений земотделы [и] упсовхозы отбирают поступившие в пользование крестьян земли нетрудовых владений, вопреки смыслу статьи девятой Положения [о] социалистическом землеустройстве. Подтверждается недопустимость подобных явлений. Все земли, находящиеся ко времени опубликования Положения [о] социалистическом землеустройстве в трудовом пользовании крестьян и предоставленные им на основании постановлений или инструкций уездных или губернских земотделов, никоим образом не могут быть отчуждаемы принудительным путем для организации советских хозяйств, коммун и прочих коллективных объединений. Изъятие земель из пользования крестьян для указанных организаций допустимо лишь при добровольном согласии в порядке землеустройства. Недопустимы меры принуждения для перехода крестьян к общественной обработке в коммуны и другие виды коллективного хозяйства. Переход к коллективным формам осуществляется лишь при точном соблюдении требований Положения без всяких принуждений со стороны власти. Неисполнение настоящего распоряжения карается по законам революционного времени. Возможно шире осведомьте население о настоящем распоряжении.

Председатель Совнаркома Ленин
Наркомзем Середа

9/IV—19 г. № 7/352
«Красный архив», № 5, 1939, стор. 13.

№ 9

Циркулярний лист ЦК КП(б)У про найсуворіше дотримання добровільного принципу при організації комун

11 квітня 1919 р.

УСІМ ПОВІТОВИМ І ВОЛОСНИМ ПАРТКОМАМ КПУ

Центральний Комітет Комуністичної партії (більшовиків) України самим рішучим чином спростовує брехливі чутки, які розповсюджуються провокаторами про більшовиків-комуністів, немовби вони бажають примусом утворити комуни. Центральний Комітет категорично заявляє: всякі об'єднання селян у комуни можуть відбуватись тільки на цілком вільних підставах, цілком добровільно і лише у тих випадках, коли селяни в інтересах ведення свого господарства будуть вважати більш вигідним об'єднання в комуни. Партійним організаціям пропонується пильно слідкувати за тим, аби провокатори, які примощуються до Радянської влади, або люди несвідомі того, що вони роблять, не порушували політики партії й центральної Радянської влади в галузі земельних відносин, негайно заарештовуючи, віддаючи під суд за контрреволюційні вчинки тих, хто буде провадити політику примусового утворення комуни.

«Більшовик», орган ЦК КП(б)У, № 2, 11 квітня 1919 р.

№ 10

Положення ВУЦВК про соціалістичний землеустрій і про заходи переходу до соціалістичного землеробства

26 травня 1919 р.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Арт. 1. Приватна власність на землю, надри, води, ліси касується. Вся земля в межах УСРР, хоч би хто її використовував, вважається єдиним державним фондом.

Арт. 2. Цей єдиний державний фонд перебуває у безпосередньому завідуванні й порядкуванні Народного комісаріату земельних справ і підлеглих йому земельних відділів виконкомів.

Арт. 3. Для остаточного знищення експлуатації людини людиною, для організації сільського господарства на засадах соціалізму з застосуванням всіх досягнень науки й техніки, виховання трудящих мас у дусі соціалізму, а також щоб об'єднати пролетаріат і сільську бідноту в їхній боротьбі з капіталом— потрібний перехід від індивідуальних форм землекористуван-

ня до громадських. Радянські господарства, комуни, громадський обробіток землі й інші види громадського землекористування є найкращі засоби досягти згаданих цілей; тим-то всі види індивідуального землекористування треба розглядати як тимчасові й відживані.

Арт. 4. УСРР, в цілях скорішого досягнення соціалізму, надає всяку можливу допомогу (культурну й матеріальну) громадському обробіткові землі, даючи перевагу комунальному, громадському, артільному й кооперативному господарствам перед індивідуальним.

Арт. 5. В основу землеустрою мусить бути покладено намагання утворити єдине виробниче господарство, яке постачатиме Радянську Республіку найбільшою кількістю господарських благ за найменшої витрати народної праці. Відповідно до цього землеустрій становить сукупність заходів технічного характеру, скерованих на поступове усуспільнення одноособового землекористування.

Арт. 6. До завдань земельних відділів і Наркомзему стосується: а) утворення умов, сприятливих зростанню продукційних сил країни в розумінні збільшення родючості землі; піднесення сільськогосподарської техніки; підвищення рівня сільськогосподарських знань хліборобської людності; б) розвинення сільськогосподарських промислів, як-от: садівництво, бджільництво, городництво, скотарство, молочарство, рибальство й інші; в) найможливіше сприяння організації й розвиткові громадського господарства в хліборобстві, як вигіднішого з погляду економії праці й продуктів за рахунок індивідуальних господарств, в цілях переходу на соціалістичне господарство; г) відмежування земель сільськогосподарського призначення від земель іншої придатності; г)* відокремлення з сільськогосподарського фонду тих земель, що не підлягають розподілові для індивідуального користування; д) скасування далекоземелля, черезсмужжя тощо; е) зрівняльний розподіл між трудовим населенням, яке бажає тої землі сільськогосподарського фонду, що його приділяється під індивідуальне землекористування; є) приділення землі для інших потреб; ж) проведення досліджень з метою розширення сільськогосподарського фонду; з) облік земельного фонду і хліборобської людності.

Арт. 7. Губземвідділи (під контролем Наркомзему) мають право брати під своє завідування й оруду землі, хоч би у кого в користуванні вони раніше перебували, з метою: а) берегти природні багатства землі від виснаження, б) вживати заходів до піднесення продукційності землі способом зрошувальних, відводнювальних і уводнювальних споруджень, захисних лісонасаджень, закріплень пісків і т. ін., в) прокладання шляхів сполучення, г) влаштування дослідних станцій, показових по-

---

* У тексті буква «г».

лів, ремонтних майстерень, прокатних пунктів, племінних розсадників, а також санітарних, лікарських, благодійних, освітніх і ін. громадських закладів.

Розділ II

ЯКІ ЗЕМЛІ, КОМУ Й ЯК ПРИДІЛЯЮТЬСЯ

Арт. 8. Землеустроєві підлягає вся площа сільськогосподарського фонду.

Арт. 9. Земельні відділи розподіляють всю площу конфіскованих колишніх земель нетрудового користування на дві категорії: А) землі спеціальної культури й промислового значення, що розподілові не підлягають і лишаються в завідуванні самих земвідділів і інших радянських установ (Уголовцукор, Уголовспирт), і Б) землі, що не мають вищезгаданого значення, через що й можуть піти у зрівняльний розподіл.

Арт. 10. До категорії А (арт. 9) земель, що не підлягають розподілові в індивідуальне користування, входять: а) землі, якими порядкують радянські й громадські культурно-освітні установи (сільськогосподарські школи, дослідні поля, станції і т. ін.), б) колишні землі нетрудового користування, на яких організуються радянські господарства, комуни або громадський обробіток землі, в) землі спеціального призначення: міські, під оселі, виселкові, курортні, під фабрично-заводськими і промисловими підприємствами, шляхами сполучення і т. ін.

Арт. 11. До категорії Б (арт. 9) земель, що можуть ввійти у зрівняльний роподіл для індивідуального користування, належить вся решта земель сільськогосподарського призначення.

Арт. 12. Земвідділи зобов'язані прикладати всіх сил, щоб на землю і цієї категорії поширено громадський обробіток сільськими громадами або їхніми частинами.

Арт. 13. Земельний фонд використовується в першу чергу для потреб громадського хліборобства і в другу чергу для добування засобів до існування одноособових землекористувачів.

Арт. 14. Як першочергова землевпорядча робота провадиться приділення земель для потреб радянських господарств, урядових і громадських установ, для сільськогосподарських комун, артілей тощо та в інших випадках, коли позачерговість приділення земель зумовлюється корисним почином, задля якого земля й приділяється.

Арт. 15. З огляду на неможливість в короткий час, що лишається до початку польових робіт, провести точну земельну розкладку, переділ землі на весну 1919 р. вважати тимчасовим.

Арт. 16. Порядок проведення як тимчасового переділу найближчої весни, так само й дальших землевпорядчих робіт встановлюється окремою інструкцією Наркомзему від 6 березня 1919 р.

Розділ III

ПРО ДЕРЖАВНИЙ ЗАПИС І ОБЛІК ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Арт. 17. Державний запис землекористування встановлюється з метою обліку як землевпорядженого земельного фонду, так і землекористувачів і всіх змін, що в них з часом відбуваються.

Арт. 18. До запису входить: а) наношення на волосні мапи утворених землекористувань і б) складання волосних земельних списків.

Арт. 19. Всі зміни щодо особи землекористувача в межах і розмірі землекористування, а також в особливих повноваженнях і повинностях по землекористуванню, записуються після відповідної постанови земельного відділу.

Арт. 20. На видаваних землекористувачам планах і земледридільних записах робиться помітка про вчинений запис.

Арт. 21. Проведення записів у волості починається з розпорядження губземвідділу, в міру виконання землевпорядчих робіт.

Арт. 22. Провадити державний запис покладається на земельні відділи за участю землемірних сил.

Арт. 23. На землемірну частину й її органи, під час проведення ними різних робіт (в соціалістичному землеустрої), покладається особливий обов'язок брати на увагу потребу збирати всі дані й відомості, потрібні для складання волосних мап землекористування і земельних списків.

Арт. 24. Форма волосних мап землекористування і земельних списків, а також і докладні правила проведення державного запису землекористування, встановлюється інструкціями, видаваними від Народного комісаріату земельних справ.

Розділ IV

ПРО РАДЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА

Арт. 25. Радянські господарства організуються в цілях: а) максимального збільшення продуктів через піднесення продукційності сільського господарства й розширення засівної площі; б) утворення умов для цілковитого переходу на комуністичне хліборобство; в) утворення й розвинення культурно-агрономічних центрів.

Арт. 26. Щоб якнайуспішніше провести завдання, позначені в арт. 3 і 25 цієї постанови, під радянські господарства приділяються: а) маєтки з цінними багаторічними культурами, як-от: садами, городами, плодовими розсадниками, виноградниками, хмільниками, тютюновими й буряковими плантаціями; б) маєтки з раціональними господарствами; в) маєтки із складним технічним устаткуванням для оброблення сільськогосподарських продуктів (сироварні, олійниці, масловиробні заводи, су-

хого й згущеного молока, млини, гуральні, заводи фруктових вод і т. ін.); г) маєтки з розвинутими спеціальними галузями тваринництва, як-от: конярство, племінне скотарство, вівчарство і ін.; ґ) * маєтки з розвиненою техніко-промисловою справою (ремонтні майстерні сільськогосподарських машин, знаряддя і ін.); д) маєтки із ставками, озерами в цілях розвинення промислового рибальства й рибництва, а також є) сільськогосподарські підприємства й земельні участки, що з боку навчально-дослідного, культурно-освітнього або виробничого мають загальнодержавне або ж особливо важливе місцеве значення.

Арт. 27. Радянські господарства організуються також: а) в маєтках, що їх посіли комуни, якщо останні не спроможуться (на висновок земвідділу) всебічно обслуговувати посілі маєтки, і б) коли в маєтках ліквідовано комуну й з тих чи інших причин не може бути негайно організовано нову комуну, з кількістю членів, достатньою для правильного господарювання.

Арт. 28. Радянські господарства загальнодержавного значення перебувають у безпосередньому завідуванні Наркомзему (опріч маєтків, переданих за декретом Тимчасового робітничо-селянського уряду до відання Уголовцукру); радянські господарства місцевого значення перебувають у розпорядженні й завідуванні повіт- і губземвідділів і нікому не можуть бути передані без дозволу Наркомзему.

Арт. 29. Визнання за маєтками їхнього загальнодержавного значення належить Народному комісаріатові земельних справ і провадиться кожного разу через окрему постанову, оголошувану встановленим порядком.

Арт. 30. При радянських господарствах, залежно від умов кожного з них, повинні влаштовуватися показові ділянки, районні дослідні поля, майстерні, дослідні станції, прокатні пункти, племінні розсадники, курси, виставки, сільськогосподарські школи, бібліотеки, музеї, театри й інші культурно-освітні заклади.

Арт. 31. Щоб застосувати в сільському господарстві організований досвід промислових робітників, при Наркомземі закладається, за згодою з Всеукраїнською радою професійних спілок, робітничий комітет сприяння, який посилає уповноважених із числа найнадійніших, досвідчених і свідомих промислових робітників в губернські й повітові управління радянських господарств відповідних земвідділів.

Арт. 32. Для організації радянських господарств і керування ними утворюються губернські й повітові управління радянських господарств (у складі відділів колективних господарств повіт- і губземвідділів). Управління радянських господарств

* У тексті буква «г».

підлягає загальним порядком (через повіт і губземвідділи) Наркомземові.

Арт. 33. Безпосереднє керування господарствами на місцях покладається по кожному окремому господарству на завідувача, настановлюваного відповідно від повітового й губернського управління радянських господарств або Наркомзему. Завідувач діє під безпосереднім і безперервним контролем робітничого комітету, організованого порядком, зазначеним в розділі І.

Примітка: Керування радянськими господарствами, переданими Уголовцукрові (за відповідним декретом Раднаркому про націоналізацію цукрової промисловості), організується згідно з вказівками цього декрету і відповідними інструкціями, виданими за згодою Наркомзему з Укрраднаргоспом.

Арт. 34. Кошти на організацію й ведення радянських господарств, що перебувають у віданні Наркомзему й його земвідділів, відпускає Наркомзем кошторисним порядком, а всі прибутки від таких господарств передаються на прибуток держави.

Арт. 35. Радянські господарства діють на підставі затверджених від Наркомзему організаційних планів і розроблюваних щороку прибутково-видаткових кошторисів.

Арт. 36. Радянські господарства обслуговуються радянськими робітниками, запрошуваними як для постійної, так і сезонної або ж поденної роботи.

Арт. 37. Норми, порядок і умови виплати робітникам радянських господарств винагороди за їхню працю встановлюють губернські управління (через колегію губземвідділу) за згодою з губернськими відділами праці, аж поки Всеукраїнська професійна спілка сільськогосподарських робітників не виробить і Наркомпраці не затвердить тарифних окладів.

Арт. 38. Нормовані продукти видаються робітникам і членам їхніх родин з господарства за твердими цінами, за нормами Компроду, а ненормовані — в кількості й за цінами, встановленими за згодою губернського управління з губпродкомом.

Арт. 39. Після забезпечення виробничого споживання (насіння, фураж і ін.) губернські управління передають зайвини нормованих продуктів радянських господарств в розпорядження Наркомпроду й розподіляють їх через його органи. Ненормовані продукти передаються відповідним радянським організаціям.

Арт. 40. Нормальний робочий час в радянських господарствах не може перебільшувати 8 годин на добу, або 48 годин на тиждень, крім часу оранки, сівби, жнив і інших термінових робіт, коли припускається понаднормова праця, оплачувана додатково в звичайному розмірі. Взагалі ж робочий час нормується відповідно до вимог кодексу законів про працю.

Арт. 41. Ніхто з робітників і службовців не має права заводити в господарствах власних тварин, птиці й городів.

Розділ V

ВНУТРІШНЄ СПРАВУВАННЯ РАДЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Арт. 42. Завідувач окремого господарства та його робітничий комітет підпорядковані відповідному управлінню радянських господарств повіт- або губземвідділу і неухильно виконують всі його накази, що він їх провадить через колегію.

Арт. 43. Контрольний робітничий комітет складається з 3—5 осіб, обраних від постійних річних робітників і службовців господарств; представник від сезонних і поденних робітників входить до комітету з дорадчим голосом. До членів, на випадок їхньої відсутності, обирається 3 кандидати. Уповноважений, що його присилає комітет сприяння (арт. 31) з числа промислових робітників, входить до складу контрольного робітничого комітету.

Арт. 44. Голову робітничого комітету обирають члени комітету від себе простою більшістю голосів.

Арт. 45. До обов'язків робітничого комітету належить: а) розгляд кошторисів і звітів за господарство і давання на них висновку до повітових і губернських правлінь; б) доглядання за своєчасним складанням кошторисів і звітів за господарство; в) доглядання за умовами побуту й праці, зокрема за санітарним станом приміщень для робітників і службовців, а також за справедливим розподілом житла; г) контроль над видаванням харчових пайків; ґ) * участь в обліку вироблюваних продуктів; д) доглядання за цілістю й справним станом державного майна; е) догляд за додержанням суворої дисципліни й правил внутрішнього розпорядку.

Арт. 46. Члени робітничого комітету відповідають перед Наркомземом за виконання своїх обов'язків. зокрема за цілість майна й додержання трудової дисципліни, і мають право вживати потрібних заходів в обсягу інструкції Наркомзему.

Арт. 47. Засідання комітету відбуваються не менш як двічі на місяць і вважаються відбулими за наявності трьох його членів. Всі питання вирішуються простою більшістю голосів: у випадках рівності — голос голови дає перевагу.

Арт. 48: Робітничий комітет не повинен втручатися в накази завідувача господарства під час виконування ним плану, затвердженого від повітземвідділу, а в разі суперечок, не припиняючи цих розпоряджень, передає справу на вирішення до відповідного повітового або губернського управління.

Арт. 49. Робітничий комітет обирається на 6 місяців і може бути переобраний до скінчення цього терміну на вимогу не менш як одної третини постійних робітників і службовців або повітового управління.

---

* У тексті буква «г».

Арт. 50. До обов'язку завідувачів господарств належить адміністративне й технічне завідування й порядкування, зокрема: а) складання організаційних планів і кошторисів для даного господарства, також і для окремих його технічних і промислових підприємств; б) здійснненя організаційного плану, а також заходів, хоч і непередбачених організаційним планом, проте затверджених відповідними інстанціями; в) плата утримання службовцям і робітникам як поденним, так і відрядним за вимоговими відомостями, табелями і розписками, з додержанням правил, що їх вимагає контроль; г) догляд за рахівництвом, перевірне складання звітності; г) * передача й збут продуктів од всіх галузів господарства, згідно з вказівками повітового й губернського управління та одержання грошових сум за продані продукти.

Примітка. Грошові суми, що надходять в господарство у розмірі, дозволеному від повітового управління, витрачається на потреби господарства. Суми, більші від тих розмірів, передається на прибуток держави.

Арт. 51. За вдосконалення й розвинення господарства, що є більші від звичайних пересічних розмірів, губернські правління наділяють робітників, службовців і завідувача господарства особливими преміями. Розмір премії може буди пропорційний до успіхів.

Арт. 52. Губернські управи повинні вести списки видатних членів комітетів, а так само членів сільськогосподарських комун і селян — організаторів громадського обробітку, з числа яких висувається кандидатів на посади завідувачів радянських господарств і на інші відповідальні посади.

Арт. 53. Щоб забезпечити якнайбільшу користь для околишньої людності радянських господарств, а також комун товариського й громадського обробітку, з ними, як агрикультурними й культурними центрами, мусить бути зв'язане влаштовування ветеринарних, припускних, прокатних і насінневих пунктів, поліпшення місцевих шляхів, організація агрономічної допомоги тощо.

Арт. 54. Радянські господарства не повинні відмежовуватися від місцевої хліборобської людності й зобов'язані щільно з нею зв'язатися, подавати їй всяку допомогу в справі ведення господарства на правильних і кращих засадах.

Розділ VI

ПРО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ КОМУНИ

Арт. 55. Сільськогосподарські комуни є добровільні спілки трудящих, частина загальнонародної організації громадського хліборобства, яке організується з метою вести господарство на комуністичних засадах в царині виробництва й розподілу.

* У тексті буква «ґ».

Примітка. Зразковий статут сільськогосподарської комуни розробляє й видає Наркомзем.

Арт. 56. Виходячи з основного завдання Радянської влади в хліборобстві: переконструювання всієї хліборобської промисловості на засадах усуспільнення засобів виробництва, громадської праці й раціонального ведення господарства, Народний комісаріат земельних справ подає сільськогосподарським комунам всебічну допомогу й підтримку нарівні з іншими формами громадського господарства.

Арт. 57. Землю для користування хліборобським комунам приділяє повітовий земельний відділ з повітового й волосного земельного фонду відповідно до цього «Устава про соціалістичний землеустрій» та інструкції Наркомзему про тимчасовий переділ.

Арт. 58. Якщо комуна складається з осіб, що вже користуються ділянками землі (кол. надільні, відрубні, хутірські тощо), розташованими в різних місцях, то повітові земельні відділи зобов'язані замінити ці ділянки одною спільною ділянкою, потрібної для комуни кількості, по змозі в безпосередньому сусідстві з площею землі, що її обробляє інша комуна або радянське господарство.

Арт. 59. Реманент колишніх приватновласницьких, монастирських і церковних господарств, що його приділяють комунам, може їм бути переданий, якщо він не мусить бути використаний для потреб найближчих радянських господарств.

Арт. 60. Якщо колишнє приватновласницьке, монастирське або церковне господарство, що передається комуні, не може бути в належний спосіб оброблене наявними трудовими силами, то для ведення всього господарства з'єднується дві або кілька комун одного району.

Арт. 61. Сільськогосподарські комуни як господарські одиниці, нарівні з іншими формами громадського землекористування, підлягають контролеві Народного комісаріату земельних справ, здійснюваному безпосередньо ним і через його місцеві органи.

Арт. 62. Сільськогосподарська комуна під час організації господарства повинна керуватися організаційним планом сільського господарства, затвердженим для даного району від Народного комісаріату земельних справ або від губернського земельного відділу.

Арт. 63. Засоби й продукти виробництва сільськогосподарських комун підлягають на загальних підставах облікові відповідних органів.

Арт. 64. Всі зайвини нормованих продуктів, які виробляються в господарстві комуни, підлягають на загальних підставах переданню радянським органам Компроду для розподілу їх в загальнодержавному масштабі. Зайвини ж продуктів не нормованих треба передавати державним і громадським організа-

ціям на підставі окремих правил, що їх встановлює Народний комісаріат продовольчих справ. Частина вартості цих переданих комуною органам постачання зайвин, визначувана постановами центральної або місцевої влади, зараховується на покриття одержаних комуною від держави позик і на покриття загальнодержавних і місцевих видатків.

Арт. 65. Прибутки, одержувані від комунального господарства, повинні витрачатися виключно на поліпшення й розширення господарства.

Арт. 66. Продукти господарства комуни, призначені для її споживання, можна обміняти на вимогу місцевого земельного відділу на продукти іншої якості в тому разі, якщо приділені для вжитку хліб і худоба будуть визнані за придатні для поліпшення відповідних сортів або пород в інших колективних господарствах.

Арт. 67. Експлуатація праці з метою добування прибутків (наймана праця) в комуні забороняється.

Арт. 68. Для виконання робіт, що вимагають спеціальних знань, якщо в складі комуни нема відповідних спеціалістів, їх можна запросити через повітові або губернські земельні відділи.

Арт. 69. На час оранки, сівби й інших термінових робіт комуна може притягати до роботи як тимчасових учасників і інших осіб, що не є членами комуни.

Примітка. В міру того як показуватиме досвід, заводяться правила, що полегшують перехід тимчасових учасників на постійних членів сількогосподарських комун.

Арт. 70. Умови праці й оплати як спеціалістів, так і тимчасових учасників встановлюють губземвідділи за згодою з губернськими відділами праці.

Арт. 71. Спеціалісти й тимчасові учасники під час їхньої роботи в комуні беруть участь у вирішенні її справ з правом дорадчого голосу й ні в якому разі не можуть бути поставлені в гірші умови порівняно з членами комуни.

Арт. 72. Кожна сільськогосподарська продукційна комуна мусить зареєструватися в повітовому або в губернському земельному відділі порядком, встановленим окремою інструкцією Наркомзему.

Арт. 73. Сільськогосподарські комуни з моменту їх реєстрації набувають права юридичної особи.

Арт. 74. Сільськогосподарські комуни, розташовані в одному господарсько-економічному районі, об'єднуються в районні спілки комун.

Арт. 75. Повітовому земельному відділові надається право з'єднати в одну дві або кілька комун, що організуються, якщо їхні землі суміжні або недалеко одна від одної розташовані.

Примітка. Постанова цього артикулу стосується і до раніше організованих комун.

Арт 76. Для порядкування всіма справами комуни обирають ради в складі 3—5 осіб, представників яких — завідувачів господарською частиною — затверджує повітземвідділ.

Арт. 77. Щоб дійти погодженості в господарських планах комун з виробленими в цьому ж таки районі [планами] для радянських господарств, губернські управління радянських господарств можуть вводити представника управління до складу рад найближчих комун з правом дорадчого голосу. Представники спілок комун так само з правом дорадчого голосу входять до складу повітових управлінь радянських господарств.

Арт. 78. Кожна сільськогосподарська продукційна комуна повинна провадити культурно-освітню роботу по околишніх селищах і всіма способами підтримувати бідноту в її боротьбі проти куркульських елементів села, а також подавати всяку можливу допомогу сусіднім селянам в поліпшенні їхніх господарств.

Арт. 79. Кожна комуна повинна подавати місцевому земельному відділові звіт про свою господарську діяльність, про витрату одержаних нею позик і допомог і повідомляти його про кожну передбачувану зміну в плані господарства.

Арт. 80. В разі невиконання вимог, викладених в арт. 79, комуна може бути позбавлена дальшого права на одержання позик і допомог, а рада комуни може бути притягнута до судової відповідальності.

Арт. 81. Члени комуни відповідальні перед Наркомземом за правильну поставу справ у господарстві й мусять всіма способами прагнути до забезпечення інтересів республіки й всієї маси трудящих.

Арт. 82. Комуна може добровільно припинити своє існування й ліквідувати справу за постановою загальних зборів, що її затвердив повітземвідділ.

Арт. 83. Сільськогосподарські комуни можуть бути розпущені відповідними органами Радянської влади, якщо їхня організація не відповідатиме основним засадам Конституції УСРР.

Арт. 84. Комуну може розпустити губернський або повітовий земельний відділ, коли комуна порушує цей закон або статут про комуни, чи то коли вона не додержує вказівок і наказів як Народного комісаріату земельних справ, так і губернських і повітових земельних відділів.

Арт. 85. Комуна може оскаржити постанову повітового земельного відділу про розпуск (з причин, позначених в арт. 84) перед губернським земельним відділом, який повинен в тижневий термін з моменту подання скарги розглянути її і чи то затвердити постанову земельного відділу, чи скасувати її, передавши справу на новий розгляд до повітземвідділу.

Арт. 86. Вирішення губернського земельного відділу можуть бути оскаржені перед колегією Народного комісаріату

земельних справ, постанови якого є остаточні й дальшому оскарженню не підлягають.

Арт. 87. Для ліквідації справ комуни під головуванням завідувача повітового земельного відділу утворюється ліквідаційна земельна комісія з представників зацікавленої комуни й завідувачів, представника місцевого об'єднання комун і завідувача місцевого відділу колективних господарств.

Арт. 88. Повітовий земельний відділ мусить підтримувати господарство ліквідованої комуни, припоручаючи земельне господарство товариству або притягаючи до роботи тимчасових учасників, аж поки не буде передано його новоорганізованій комуні або замість ліквідованої комуни не буде організовано радянського господарства.

Розділ VII

ПРО ГРОМАДСЬКИЙ ОБРОБІТОК ЗЕМЛІ

Арт. 89. Громадський обробіток землі провадить уся громада або окремі групи членів громади шляхом спільної праці й громадського використання засобів і знарядь виробництва під час оранки, сівби, збирання врожаю і т. ін.

Арт. 90. Громадський обробіток організують або на всій землі, приділеній для даної громади, або ж на окремих її частинах.

Примітка. В громадах, члени яких лишаються при індивідуальному користуванні розподіленими землями, громадський обробіток організується на: а) землях, не розподілених між окремими господарствами членів громади, б) землях, що лишаються без обробітку через відсутність, вибуття або смерть їхніх користувачів, і в) за постановою повітземвідділів на землях суміжних з участками, ними оброблюваними, що лишаються вільні під час розподілу й не можуть бути використані для радянських господарств або комун.

Арт. 91. Перехід на громадський обробіток відбувається за постановою, ухваленою простою більшістю членів громади, присутніх на зборах.

Арт. 92. За незгоди більшості членів громади перейти на ґромадський обробіток, меншості, що ладна перейти на спільний обробіток, на її вимогу громада зобов'язана приділити відповідну до норм ділянку в одному місці; за незгоди громади, таке приділення ділянок в одному місці провадить обов'язковим порядком повітземвідділ.

Примітка 1. Господарства, землі яких відокремлюються на підставі цього артикулу, утворюють або артілі, або товариства спільного обробітку землі, або самостійні сільські громади.

Примітка 2. На землі, приділені для спільного обробітку, не поширюються постанови громади про переділи й про порядкування землями, відведеними для всієї громади; члени артілей й товариств ні в якому разі не позбавляються права брати участь у вирішенні громадою її земельних справ.

Арт. 93. Громадський обробіток здійснюється через рівну обов'язкову участь в ній членів громади, що перейшли на такий обробіток, відповідно до їх працездатності.

Арт. 94. Якщо нема змоги через умови, незалежні від членів громади або їхніх родин, виконати роботу, що припадає на їхню частку, виконання її розподіляється між всіма членами громади або їхніми родинами.

Арт. 95. Заміна трудової участі окремих осіб або сімей в громадському обробітку найманням замість себе інших осіб у вигляді грошових внесків не дозволяється.

Арт. 96. На час оранки, сівби, жнив і інших термінових робіт товариства, зайняті громадським обробітком, можуть притягати до роботи як тимчасових учасників переважно осіб, здебільшого сільськогосподарською працею не зайнятих, і в першу чергу фабрично-заводських робітників.

Арт. 97. Тимчасових учасників запрошують цілими групами й лише за крайніх випадків по одному.

Арт. 98. Умови праці й оплати тимчасових учасників встановлює губземвідділ за згодою з губернським відділом праці.

Арт. 99. Тимчасові учасники громадського обробітку під час їхньої роботи в товаристві беруть участь у вирішенні його справ з правом дорадчого голосу.

Арт. 100. В міру того як показує досвід, заводяться правила, які полегшують перехід тимчасових учасників на постійних членів товариства громадського обробітку.

Арт. 101. Вступ тимчасових учасників до числа постійних членів товариства відбувається за постановою більшості його членів.

Арт. 102. Розподіл громадської роботи між учасниками провадиться відповідно до вимог найвигіднішого розподілу праці й цілковитого використання спеціальних навичок і знань окремих членів товариства.

Арт. 103. Громадський обробіток частини земель провадиться як реманентом, що його придбано для громадського користування і який становить «інвентарний фонд» громади, так і через використання реманенту, що належить окремим членам товариства. Товариству надається право примусового використовування реманенту окремих господарств, якщо в них він не може бути повнотою використаний.

Арт. 104. При поширенні громадського обробітку повнотою на спеціально сільськогосподарські вгіддя, весь реманент, що обслуговує ті вгіддя, переходить в громадське користування

або перетворюється на «інвентарний фонд» товариства, якщо воно перейде до постійного громадського обробітку цих вгідь.

Арт. 105. При переході до цілковитого й постійного громадського обробітку всіх польових і сіножатних вгідь всі потрібні для цього машини й знаряддя, що є в осібних господарствах, передаються в громадське порядкування з зарахуванням в «інвентарний фонд».

Арт. 106. Робоча худоба окремих господарств при переході на громадський обробіток насамперед використовується для громадських робіт і лише в другу чергу — для обслуговування потреб осібних господарств. Якщо є змога забезпечити досить ощадливий і дбайливий догляд за робочою худобою осібних господарств, що перейшли на громадський обробіток, в розмірі, потрібному для виконання громадських робіт, то худобу цю можна забрати в повне розпорядження товариства з заведенням до «інвентарного фонду».

Арт. 107. При усуспільненні всього знаряддя, машин і робочої худоби або за недостачі їх в осібних господарствах обробіток городніх і інших ділянок, що лишилися в приватному користуванні, так само й забезпечення інших господарських потреб осібних господарств, провадиться громадським реманентом тоді, коли він є вільний від громадських робіт.

Арт. 108. За приватне користування громадським реманентом з заможних хліборобів стягається встановлена від товариства окрема плата, що й надходить до «інвентарного фонду». Бідніша людність користується реманентом безплатно.

Арт. 109. Згадуваний в попередніх артикулах цього розділу громадський «інвентарний фонд» складається: а) з реманенту, вивласненого за постановою товариства в осібних господарствах, як тих, що входять до даного товариства, так і суміжних з ними, внаслідок невикористання або неповного використання його цими господарствами, б) з реманенту й худоби, що вступають під оруду товариства за переходу його до повного громадського обробітку, в) з грошових внесків осібних господарств, г) з відраховань від сум, одержаних від збуту продуктів громадського обробітку, г) * з реманенту або грошових сум для його купівлі, даваних органами влади, д) з добровільних внесків грішми або натурою членів товариства і інших осіб, е) з інших можливих надходжень.

Арт. 110. Вивласнення реманенту, згідно з попередніми артикулами, в заможних хліборобів провадиться безплатно, а в середніх трудових і бідніших хліборобів за плату, що її встановлює товариство, але ж не вищу від твердих цін на вивласнювані речі. Тимчасове користування інвентарем, який належить окремим членам товариства, так само може бути за постановою останнього відповідно оплачуване.

---

* У тексті буква «ґ».

Арт. 111. Розпорядження «інвентарним фондом» належить загальним зборам членів товариства, які встановлюють порядок його утворення, переховування й користування ним.

Арт. 112. Ремонт реманенту, використовуваного за громадського обробітку, провадиться коштом товариства.

Арт. 113. В разі припинення громадського обробітку «інвентарний фонд» не може бути розподілений між членами товариства без спеціального дозволу повітземвідділу. Якщо такого дозволу нема, користування реманентом здійснюється порядком організації громадських прокатних пунктів.

Арт. 114. Потрібний для засіяння спільно оброблюваних земель засівний матеріал збирається за розкладкою товариства із внесків окремих господарств натурою або грішми для придбання кращого насіння. З урожаю, зібраного на спільно оброблених полях, провадиться відрахування в засівний запас.

Арт. 115. Для відтворення й піднесення родючості грунту спільно оброблюваних полів встановлюється обов'язковий вивіз угноєнь як належних товариству, так і з осібних господарств порядком, що його визначає товариство.

Арт. 116. Щоб застосовувати штучні добрива, для набування їх утворюється спеціальний фонд так з відрахувань за розкладкою товариства частини прибутків од продажу продуктів спільно оброблюваних полів, як і з внесків осібних господарств теж за розкладкою товариства.

Примітка. Всі постанови товариства, згадувані в арт. 108, 110, 111, 114, 115 і 116, потребують затвердження політземвідділу.

Арт. 117. При переході на громадський обробіток розробляється його загальний господарський план, в якому визначається система плодозміни, розбивка на руки призначеної до обробітку ділянки, вид і характер засівів, порядок здобрювання і т. ін.

Під час розкладки внесків на насінневий матеріал і для набування штучних добрив (арт. 115, 116) більшу частину внесків покладається на заможних селян, меншу — на селян середнього достатку й зовсім звільняється від внесків або бере участь в них якнайменшою частиною бідніше селянство.

Арт. 118. У господарському плані в разі потреби передбачається поділ товариства на групи, які спільно виконують відповідальні * роботи.

Арт. 119. Із врожаю, зібраного з громадсько оброблюваних земель, першою чергою відраховується у насінневий запас частина, потрібна для наступної сівби, а також для годівлі громадської худоби й на покриття витрат за ремонт і заміну спрацьованих знарядь новими та на поповнення худоби.

Арт. 120. За винятком згаданих в арт. 119 відраховань від

* Тобто відповідні.

зібраного врожаю од громадського обробітку всіх земель товариства, з решти врожаю наділяється всі господарські товариства як продуктами особистого споживання, так і кормами для худоби за продовольчими нормами згідно з законами республіки.

Арт. 121. Вся решта врожаю нормованих продуктів, після відрахування в насінневий запас і на задоволення згаданих в арт. 118, 119, 120 потреб товариства і його членів, передається продовольчим органам.

Арт. 122. Суми, одержані від передачі нормованих продуктів продовольчим органам (арт. 121), а також ненормовані продукти, одержувані від спільного обробітку полів, розподіляються між членами товариства на підставах, встановлених постановою товариства про перехід на громадський обробіток.

Арт. 123. Прибутки, одержувані з земель, приділених під громадський обробіток, щоб покрити спеціальні витрати товариства (на покриття державних і місцевих зборів, громадських потреб і т. ін.), можна розподіляти лише з дозволу повітземвідділу.

Арт. 124. Постанова товариства про частковий і цілковитий громадський обробіток землі повинна визначати: а) площу, на яку поширюється громадський обробіток; б) зміст і обсяг здійснюваної спільно роботи; в) способи забезпечення мертвим і живим реманентом, що ним провадитиметься обробіток, з зазначенням умов, за яких в разі потреби використовуватиметься приватний реманент; г) способи забезпечення насінневим матеріалом; г) * порядок уживання робочої сили; д) зміст і межі прав комітету громадського обробітку; е) інші правила, що відповідно до місцевих умов потрібні для кращого здійснення громадського обробітку.

Арт. 125. Постанова товариства про перехід на громадський обробіток надсилається до повітового земельного відділу, який і записує її у спеціальну книгу.

Арт. 126. Товариству надається право вживати примусових заходів і накладати грошові й трудові кари на недбалих при громадському обробітку членів товариства, відповідно до рівня свідомості й шкоди, заподіяної громадським інтересам, аж до виключення з товариства та з залишенням сільськогосподарського реманенту порушника в громадському «інвентарному фонді».

Арт. 127. Для безпосереднього керівництва громадським обробітком збори товариства обирають комітет громадського обробітку в складі не менше як 3 членів, в тім числі голови, його заступника й секретаря.

Арт. 128. Комітет громадського обробітку діє під контролем повітземвідділу в цілковитій згоді з його наказами й з постановою загальних зборів товариства. На обов'язку його є:

---

* У тексті буква «ґ».

а) загальне керівництво роботами, б) призначення на роботу окремих осіб і розподіл роботи між господарствами, в) догляд за виконанням робіт, г) вживання заходів до забезпечення товариства насінневим матеріалом, реманентом, худобою тощо, г) * встановлення порядку здобрювання полів, д) завідування інвентарним фондом і запасом насіння, е) розроблення щорічних кошторисів на прибутки й видатки, є) складання щорічних звітів за свою діяльність, ж) і інші завдання, покладені на нього постановою загальних зборів товариства й повітового земельного відділу.

Арт. 129. Комітетові належить право примушувати й накладати трудові кари за порушення окремими членами встановленого ними порядку виконання роботи в межах, що їх встановлює товариство.

Розділ VIII

ПРО ЗАОХОЧУВАННЯ Й ДОПОМОГУ ТРУДОВИМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ОБ'ЄДНАННЯМ

Арт. 130. На Народний комісаріат земельних справ і його органи покладається обов'язок подавати всяку можливу допомогу сільськогосподарським виробничим комунам, товариствам і громадам, що перейшли на громадський обробіток землі, трудовим артілям і іншим сільськогосподарським об'єднанням, як постачаючи їм насіння, знаряддя, худобу, так і всіма способами агрономічної й культурно-технічної допомоги.

Арт. 131. Губземвідділові надається право за згодою з губпродкомом збільшувати кормові норми для худоби сільськогосподарських об'єднань (радянські господарства, комуни, товариства для громадського обробітку), що перейшли на кращі способи господарювання.

Арт. 132. Як при видаванні позик з спеціального фонду колективізації сільського господарства [13], так і при розподілі сільськогосподарських машин, худоби і т. ін. перевага надається тим об'єднанням, що здійснили найповніше усуспільнення сільськогосподарської праці і що відзначаються кращою організацією свого господарства.

Арт. 133. За особливо правильну поставу господарства й досягнуті успіхи щодо піднесення його продукційності Наркомзем може призначати премії як робітникам радянських господарств, так і сільськогосподарським продукційним комунам, товариствам для громадського обробітку і т. ін.

«Резолюції Всеукраїнських з'їздів Рад», партвидав «Пролетар», 1932, стор. 43—57.

---

* У тексті буква «ґ».

№ 11

Лист Наркомзему УРСР губернським земельним відділам про постановку пропаганди соціалістичних форм землеробства

3 червня 1919 р.

В резолюции, принятой на Всеукраинском съезде губземотделов 21 мая 1919 г.[14], было признано всеми мерами поддерживать, углублять и расширять коллективное движение на Украине. Это движение признано съездом стихийным, возникшим по почину самих пролетарских и полупролетарских слоев деревни в силу целого ряда политических и экономических причин.

Коллективизация сельского хозяйства, несомненно, будет способствовать уничтожению кабальных, полукрепостнических отношений в деревне, а поэтому вызывает злобу кулаков и помещиков против объединения крестьянской бедноты в сельскохозяйственные коммуны и трудовые артели.

Для того чтобы оттолкнуть крестьянскую бедноту от желания итти в сельскохозяйственные коммуны, кулаки и помещики распространяют злостную агитацию о том, что в коммуну гонят силою, что коммуну навязывают.

Это самое заставляет подчеркнуть, что пропаганда и агитация в этой области отнюдь не должна носить характера навязывания. В коммуну мы призываем итти добровольно. Что коммуна *желательна,* но *не обязательна,* должно быть известно самым широким трудящимся слоям деревни. Об этом нужно осведомить все волостные земельные отделы, уездные партийные организации. Это должно быть известно политическим инструкторам, посылаемым различными учреждениями.

Сплошь и рядом такие инструкторы сами недостаточно знакомы с положениями и задачами сельскохозяйственных коммун и, выступая на крестьянских митингах, вместо разъяснения, вносят сумбур и сумятицу в головы своих слушателей — крестьян.

Следует, поэтому, снестись со всеми учреждениями и предложить им при посылке агитаторов по селам предварительно направлять таковых для информации в уземотдел.

Только тогда мы сможем поставить дело агитации и пропаганды в деревне и устранить целый ряд искусственных препятствий к восприятию деревенской беднотой социалистических идей. Только тогда мы сможем устранить целый ряд недоразумений, которые запугивают и отталкивают пролетарские и полупролетарские слои деревни от объединения.

Заведующий отделом земледелия — А. Гвоздецкий
Заведующая подотделом коллективных хозяйств
М. Скрыпник

ЦДАЖР УРСР, ф. 1419, спр. 17, арк. 149. Склографічний текст.

№ 12

З циркулярного листа ЦК КП(б)У губернським парткомам про завдання партійної роботи в галузі кооперації

18 січня 1920 р.

...Чрезвычайно важной задачей как в области нашей кооперативной политики, так и в общей продовольственной, является задача овладения сильной на Украине сельской крестьянской кооперацией, находящейся в значительной степени в руках «крепкого крестьянства», а то и просто кулацкого элемента. Овладение этой кооперацией даст нам возможность значительно усилить наше влияние в деревне, даст в наши руки могучий продовольственный аппарат, непосредственно связанный с хозяйством деревни, и поэтому этой работе должно быть уделено преимущественное место в нашей кооперативной деятельности. Работа в этом направлении представляется наиболее сложной, но мы должны проявить должную энергию, вовлекая в эту работу не только кооператоров-коммунистов, но и всех наших политических и продовольственных работников деревни; отделы губкомов и уездкомов по работе в деревне должны ставить одной из своих важнейших задач овладение крестьянской кооперацией, очищение ее от кулацких элементов и широкое привлечение к работе деревенской кооперации бедноты и середняка.

Крестьянской кооперацией нужно овладеть, начиная от сельской потребительской лавки и до правления областных союзов; только при этом возможно создание крепкого союза рабоче-крестьянской кооперации, работающей на укрепление советского строя. До тех пор, как бы мы не изменяли состав центральных правлений, самая основа крестьянской кооперации останется чуждой Советской власти...

Зам. секретаря ЦК КПУ [*підпис*]
Заведующий кооперативным отделом ЦК [*підпис*]

«Комуніст», орган ЦК КП(б)У, № 16, 18 січня 1920 р.

№ 13

Положення Наркомзему УРСР про організацію колективного користування сільськогосподарським інвентарем

9 квітня 1920 р.

Крайний недостаток земледельческого инвентаря выдвигает на первую очередь проведение в жизнь мероприятий по организации коллективного пользования земледельческими машинами, поскольку это обеспечивает прежде всего интересы сельскохозяйственного производства.

Руководящая роль по организации коллективного пользования и по ведению прокатных станций и пунктов возлагается на Наркомзем, а проведение в жизнь указанных мероприятий осуществляется через местные органы, губернские и уездные земельные отделы согласно соответствующим инструкциям Наркомзема.

В тех случаях, когда свободный инвентарь принадлежит учреждениям Совнархоза, местные органы Наркомзема, принимая таковой на свой учет, в деле организации использования такового инвентаря руководствуются особыми инструкциями Наркомзема и Промбюро[15].

В целях организации коллективного пользования инвентарем используются земледельческие орудия из следующих источников:

а) из советских показательных хозяйств — тот инвентарь, который является избыточным по определении размера и организации этих хозяйств; б) из общегосударственного фонда нового сельскохозяйственного инвентаря, образуемого как путем закупки наличных машин и орудий внутри страны и за границей, так и путем фабрикатов текущего производства сельскохозяйственного машиностроения; в) из фонда при земельных отделах, образуемого путем ремонта закупаемых земельными отделами у местного населения изношенных до негодности машин и орудий.

Формы организации коллективного машинопользования применяются различные, соответственно: а) местным хозяйственным условиям, б) степени нужды в инвентаре первой необходимости и в) тех условий, в каких находятся объединения групп населения.

Земельным отделам рекомендуются следующие формы коллективного машинопользования:

1. Артельные хозяйства, когда группа домохозяев, имеющих смежные или же расположенные близко друг от друга наделы, входят в договорные между собою отношения с тем, чтобы вести обработку своих наделов, как одно хозяйство, с одним севооборотом, общим инвентарем, согласно указаниям науки, получаемым от земельного отдела.

Сообразно суммарной площади землепользования, объединенная группа снабжается недостающим инвентарем.

2. Инвентарные артели, когда домохозяева ведут хозяйство каждый свое, но лишь имеют общий инвентарь в таком количестве, что их суммарной площадью землепользования поглощается вся производительность испрашиваемых ими машин и орудий.

Разверстка между участниками платы, инвентарь и его ремонт производятся пропорционально площадям землепользо-

вания, условия и очередность определяются взаимными соглашениями членов.

3. Машинные товарищества: на основании специальных установок, утверждаемых земотделами.

Инвентарь отпускается в количестве, соответствующем суммарной площади землепользования членов.

Во всех предыдущих случаях (п. 1—3) инвентарь отпускается по предъявлении соответствующих документов: а) зарегистрированных местными земельными отделами уставов новых организаций и б) удостоверений от уже существующих по ордерам земельных отделов.

Условия отпуска машин за наличный расчет денежными знаками или продуктами сельского хозяйства в количестве и составе по соглашению между уездными земельными отделами и уездными продовольственными комитетами.

4. Прокатные станции с возможно полным комплектом инвентаря и прокатные пункты с малым числом более дорогих и производительных машин организуются земельными отделами и комплектуются как из избыточного инвентаря советских хозяйств, так и из общегосударственного фонда.

К этой же форме организации относятся передвижные прокатные пункты, главным образом зерноочистительные.

Прокатная плата взимается по возможности продуктами сельского хозяйства. Размеры платы и способы передачи продуктов и расчета за них устанавливаются уездными земельными отделами совместно с уездными продовольственными комитетами по инструкциям центра, в соответствии с местными условиями.

При назначении очередности пользования заведующие станциями и пунктами руководствуются больше степенью нуждаемости, чем последовательностью предварительных заявок, причем семьям красноармейцев и беднейшему населению машины отпускаются вне очереди.

Местонахождение прокатных станций и пунктов желательно приурочивать вблизи ремонтных мастерских, что гарантировало бы наименьший простой машин и орудий из-за поломок. Но нуждаемости населения все же необходимо давать перевес.

Приступая к организации коллективного машинопользования, губернские земельные отделы должны выяснить предварительно наличие группы беднейших и средних домохозяев, однородных в своих хозяйственных условиях и нуждах. В первую очередь объединять их в те или иные формы, охарактеризованные в предыдущем разделе, чтобы земельная площадь была надлежащим образом обработана.

Замнаркомзем Викторов

9 апреля 1920 г.

«Збірник I декретів, інструкцій та наказів по Народному комісаріату земельних справ», Укрдержвидав, Харків — Полтава, 1921, стор. 96—98.

№ 14

Постанова Промбюро та Наркомзему УРСР про облік тракторного майна

27 квітня 1920 р. *

З метою раціонального використання тракторів в народному господарстві УСРР Раднарком постановив:

1. Вважати перенятими в проваджання держави: всі трактори, автоплуги, парові плуги, тракторні плуги, запасні часті, пересувні майстерні і взагалі ціле тракторне майно, яке знаходиться на території УСРР, так і надалі поступаюче на неї в чиїй би власності, проважнені або в чийому би рахункові воно не находилося.

2. Вважати ціле тракторне майно Республіки єдиним парком, підлягаючим користуванню по єдиному планові. Утворення і провадження єдиного тракторного господарства доручити Народному комісаріатові земельних справ.

3. Наложити обов'язок на Народний комісаріат земельних справ перевести докладний підрахунок цілого тракторного майна на території УСРР, підприйняти всі необхідні кроки для утворення на раціональних підставах єдиного тракторного господарства, якому постачатиме все необхідне виключно Народний комісаріат земельних справ.

4. Зобов'язати всі установи, підприємства, кооперативи і приватні особи, котрі мають вказане в § 1 тракторне майно, щоби передали його на рахунок відповідним губземвідділам, як органам Народного комісаріату земельних справ.

5. За одержанням тракторів або полишенням їх на місцях роботи всі установи повинні звертатися через губземвідділи до Народного комісаріату земельних справ, який складає загальний план розподілу, котрий має затвердити Промбюро.

6. Трактори, які обслуговують радянські промислові заводські господарства, а також трактори військового пристосування реєструвати в Народнім комісаріаті земельних справ, але полишити їхню експлуатацію тимчасово військовому комісаріатові і радянським господарствам по приналежності до часу, коли мине крайня їх необхідність.

7. Підприємства, заняті виробом тракторного майна, а рівно ж виготовленням частей до нього, находяться в евіденції Промбюро і одержують від нього замовлення на підставі даних Народного комісаріату земельних справ.

Заст. Народного комісара земельних справ

Вікторов

Голова Промбюро Чубар

ЗУ УРСР, 1920, № 8, ст. 144.

* Дата опублікування.

№ 15

Нормальний статут землеробських артілей, розроблений і затверджений Наркомземом УРСР

19 травня 1920 р.

Украинская Социалистическая Советская Республика
Пролетарии всех стран, соединяйтесь!
В единении сила!

НОРМАЛЬНЫЙ УСТАВ (СТАТУТ) ТРУДОВЫХ ЗЕМЛЕДЕЛЬЧЕСКИХ АРТЕЛЕЙ

(утвержденный Народным комиссариатом земледелия 19 мая 1920 г.)

I. ЦЕЛИ, ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ АРТЕЛИ

1. Трудовая земледельческая артель учреждается в (город, село и пр.).

2. Артель ставит себе следующие цели:

а) заменить отживший способ единоличного ведения сельского хозяйства хозяйством, построенным на разумных товарищеских началах;

б) объединить труд на земле и сделать его более производительным путем применения усовершенствованных способов обработки земли и, вообще, ведения сельского хозяйства;

в) освободить трудового земледельца от гнета нужды и обеспечить ему достойное человека материальное существование и нравственное и умственное развитие.

3. Чтобы достигнуть этих целей артель:

а) соединяя силы и средства своих членов, устраивает одно общее трудовое земельное хозяйство для совместного производства, переработки и сбыта сельскохозяйственных продуктов;

б) принимает все меры для сохранения и поднятия плодородия земли и улучшения сельского хозяйства;

в) организует, по мере возможности, подсобные промыслы, мастерские и другие промышленные заведения, которые удовлетворяют преимущественно нужды сельского хозяйства и могут обслуживаться силами членов артели;

г) для распространения сельскохозяйственных знаний, пропаганды товарищеского земледельческого хозяйства и для поднятия духовного уровня своих членов артель ведет культурно-просветительную работу в формах и размерах, устанавливаемых общим собранием артели.

4. Артель пользуется всеми правами юридического лица, может вступать как с отдельными лицами, так и учреждениями во все имущественные отношения, а также пользуется всеми правами, предоставленными тяжущимися в суде.

5. Для наилучшего достижения своих целей артель имеет право объединяться с себе подобными коллективами, вступать в союзы и различного рода коллективные организации.

6. Артель имеет печать с надписью своего наименования.

II. ЛИЧНЫЙ СОСТАВ, ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ ЧЛЕНОВ

7. Членами артели могут быть все граждане без различия пола, религии, национальности, подданства и профессии, достигшие 18-летнего возраста и не лишенные избирательных прав в Советы согласно Конституции (Основного закона УССР).

Извлечение из Конституции УССР, ст. 64.

Правом избирать и быть избранным в Советы пользуются, независимо от вероисповедания, национальности, оседлости и т. п., следующие обоего пола граждане УССР, коим ко дню выборов исполнилось 18 лет:

а) Все, добывающие средства к жизни производительным и общественно полезным трудом, а также лица, занятые домашним хозяйством, обеспечивающим для первых возможность производительного труда, как-то: рабочие и служащие всех видов и категорий, занятые в промышленности, торговле, не пользующиеся наемным трудом с целью извлечения прибыли;

б) Солдаты Советской армии, флота;

в) Граждане, входящие в категории, перечисленные в «а» и «б» настоящей статьи, потерявшие в какой-нибудь мере трудоспособность.

Ст. 65. Не избирают и не могут быть избираемы, хотя бы они входили в одну из перечисленных выше категорий:

а) Лица, прибегающие к наемному труду с целью извлечения прибыли;

б) Лица, живущие на нетрудовой доход, как-то: проценты с капитала, доходы с предприятий, поступления с имущества и т. д.;

в) Частные торговцы, торговые и коммерческие посредники;

г) Монахи и духовные служители церкви и религиозных культов;

д) Служащие и агенты б. полиции, особого корпуса жандармов и разных отделений, а также члены царствовавшего в России дома;

е) Лица, признанные в установленном порядке душевнобольными и умалишенными, а равно лица, состоящие под опекой;

ж) Лица, осужденные за корыстные и порочащие преступления на срок, установленный законом или судебным приговором.

8. Прием и увольнение членов артели производится по постановлению общего собрания в присутствии не менее одной трети членов артели.

9. При вступлении в артель каждый полноправный ее член должен внести обязательный артельный взнос в сумме ... * и дать письменное обязательство подчиняться требованиям настоящего устава.

Примечание. Внесение взноса по постановлению общего собрания может быть произведено в несколько сроков.

---

* Крапки у тексті документа.

10. Артельные взносы могут быть вносимы, с разрешения общего собрания, не только денежными суммами, но и имуществом, в виде живого и мертвого инвентаря и проч.

11. Имущество, поступившее в счет взносов, оценивается советом артели при участии сведующих лиц, оценка утверждается затем общим собранием членов артели.

12. Каждый член артели несет равную с другими ответственность по делам артели в размере ... * кратном против обязательного взноса.

13. Вновь поступившие члены несут имущественную ответственность и по тем обязательствам артели, которые возникли до их поступления в артель.

14. Каждый член артели имеет право во всякое время выйти из ее состава, заявив о своем выходе за один месяц.

15. За уклонение от личного участия в работе, неисполнение постановлений и распоряжений совета артели, а равно и общего собрания за бесчестные или иные поступки, наносящие материальный или моральный вред артели, — на членов последней могут быть налагаемы различного рода взыскания, вплоть до исключения из состава артели.

16. Исключение членов артели производится в порядке, устанавливаемом общим собранием артели.

17. Если артель потребует, чтобы исключенные члены немедленно покинули жилые помещения и прекратили работу в ее предприятиях, то она обязана обеспечить существование их и членов их семей в течение двух недель, по истечении которых выдача пособий прекращается. Означенные пособия должны соответствовать тому содержанию, какое получают в артели члены ее.

18. С добровольно выбывшими членами артели вопрос о пользовании артельными помещениями разрешается на основании соглашения с артелью, однако с тем условием, чтобы такое соглашение не противоречило настоящему уставу.

19. Добровольно выбывшим и исключенным членам артели выдаются в порядке ст. 23 настоящего устава причитающиеся на их долю продукты, вознаграждение за труд и возвращаются сделанные ими в артель взносы, за исключением той части, которая зачислена в неделимый запасный капитал (ст. 30 настоящего устава), и за вычетом падающих на выбывающих членов убытков, если таковые в артели окажутся.

20. Указанный в ст. 22 настоящего устава расчет с выбывшими членами производится в конце отчетного года, но не позднее чем через три месяца после утверждения общим собранием годового отчета.

---

* Крапки у тексті документа.

Примечание 1. В особо исключительных случаях по усмотрению общего собрания расчет с выбывшим членом артели может быть произведен и до окончания отчетного года.

Примечание 2. Если против исключенных членов артели возбуждено судебное преследование за нанесение материального ущерба артели, то окончательный расчет с ними производится лишь после судебного приговора.

21. Взносы возвращаются выбывшим членам, по возможности денежными суммами. Имущество, поступившее от членов артели в качестве паевого взноса, может быть возвращено только по особому постановлению общего собрания.

22. Выбывающий член артели наделяется землей в порядке, предусмотренном «Законом о социализации земли» [16] и «Положением о социалистическом землеустройстве». Из артельной земли ему выделяется участок в пределах нормы земельного обеспечения лишь в том случае, если находившаяся ранее в пользовании его земля вошла в состав артельной земли и подлежащий земотдел отказал ему в просьбе о наделении участком из других земель.

Остающаяся в распоряжении артели земля выбывшего члена назначается для удовлетворения ею новых членов артели.

Если по истечении года состав членов не будет пополнен, то излишняя земля поступает в распоряжение подлежащих земотделов, причем отрезка земли производится с таким расчетом, чтобы не был нарушен организационный план хозяйства.

23. В случае смерти члена артели причитающиеся на его долю суммы, сельскохозяйственные продукты и прочее имущество получает назначение в порядке, предусмотренном декретом об отмене наследования (СУ, № 34, ст. 456, 1919 г.) и другими подлежащими узаконениями.

24. Каждый член артели пользуется полной свободой религиозных и политических убеждений и свободой действий в личной и семейной жизни.

25. Внутренний распорядок жизни артели регулируется особой инструкцией, вырабатываемой общим собранием.

26. Каждый член артели при своем вступлении в артель получает экземпляр настоящего устава и расчетно-трудовую книжку, в которую заносятся все данные, касающиеся имущественных взаимоотношений члена с артелью.

III. СРЕДСТВА АРТЕЛИ

27. Средства артели образуются: а) из паевых взносов; б) правительственных и иных ссуд и пособий и пожертвований различных лиц и учреждений; в) из займов кооперативных, правительственных и других учреждений, а равно частных лиц;

г) ежегодных отчислений из сумм, полученных от реализации труда членов артели, и д) других поступлений.

28. Средства артели делятся на капиталы: а) оборотный, б) запасный и в) особый.

29. Оборотный капитал образуется из всех указанных в ст. 27 настоящего устава источников и употребляется на удовлетворение всех текущих потребностей артельного хозяйства.

30. Запасный капитал составляется из ежегодных отчислений из чистого дохода, получаемого от реализации произведений труда, в размере не менее 25%, и случайных поступлений. Отчисления в запасный капитал прекращаются по достижении ими половины суммы паевых взносов.

Запасный капитал расходуется исключительно на покрытие убытков артели и получает лишь такое назначение, при котором имеются достаточные гарантии сохранности и своевременной реализации его.

Примечание. Артель имеет право сделать позаимствования из запасного капитала, под условием пополнения его к концу операционного года.

31. По постановлению общего собрания могут быть образованы особые капиталы со специальными назначениями: на мелиорацию (земельные улучшения), удобрение, культурно-просветительные работы и т. п.

IV. ОРГАНИЗАЦИЯ ТРУДА ХОЗЯЙСТВА

32. Каждый член артели обязан участвовать в артельном хозяйстве личным трудом.

33. Эксплуатация труда в целях извлечения прибыли (наемный труд) в артели воспрещается.

34. Если в составе артели не имеется соответствующих специалистов, таковые могут быть приглашены через уездный или губернский земельный отдел для исполнения работ, требующих специальных знаний.

35. На время запашки, засева, жатвы и других спешных работ артель может привлекать к работе в качестве временных участников и других лиц, не состоящих членами в артели.

Примечание. По мере указания опыта вводятся правила, облегчающие переход временных участников в постоянные члены артели.

36. Условия труда и вознаграждения как специалистов, так равно и временных участников устанавливаются уземотделами по соглашению с губернским отделом труда.

37. Специалисты и временные участники во время их работ в артели участвуют в решении дел с правом совещательного голоса и ни в коем случае не могут быть поставлены в худшие условия по сравнению с членами артели.

38. Распределение членов на работы производится или общим собранием, или советом артели, или особой хозяйственной комиссией. Каждому члену по возможности предоставляется такая работа, которая соответствует его силе, здоровью, навыкам и способностям.

39. Члены артели обязаны во всем беспрекословно подчиняться распоряжениям совета артели и всех лиц, назначенных им для руководства или контроля работ. Всякий член вправе обжаловать в общее собрание распоряжение совета или хозяйственной комиссии, но до отмены их он обязан исполнять возложенные на него работы.

40. За явно недобросовестное исполнение работ, прогулы без уважительных причин и вообще за нарушение дисциплины труда общее собрание может сделать выговор, наложить штраф на члена артели, приговорить его к сверхурочным работам и, наконец, исключить его из состава артели.

41. Совет артели ведет точный учет труда каждого члена артели. В расчетно-трудовую книжку заносятся в конце каждой недели данные о числе проработанных полных рабочих дней или рабочих часов вплоть до выполнения членом артели работы.

42. Длина рабочего дня устанавливается общим собранием и может меняться в зависимости от рода работы, времени, года, условий работ и т. д.

43. Расценка и оплата труда производится только по утверждении годового отчета и выяснении результатов хозяйственной деятельности. Однако для удовлетворения необходимых потребностей и в случае нужды членам артели могут быть выдаваемы авансовые суммы в размере, установленном общим собранием.

44. Для подробного регулирования вопросов, связанных с организацией труда в артели, распределением на работы, учетом труда и т. п., общее собрание, в полном соответствии с основными положениями настоящего устава и применительно к своему составу и местным условиям, вырабатывает специальную инструкцию, которая является обязательной для всех членов артели.

45. Ставя своей целью полное объединение всех сил и средств своих членов, артель, однако, может временно допустить ведение членами артели своих частных хозяйств в таких пределах и размерах, какие без ущерба для артельного хозяйства общее собрание членов артели признает возможным.

46. Работы в своем хозяйстве производятся с разрешения общего собрания и только в свободное от артельных работ время.

47. Обработка артельной земли выполняется как инвентарем, приобретенным артелью, составляющим инвентарный фонд артели, так и посредством инвентаря, принадлежащего отдельным членам артели.

48. Условия пользования артелью инвентарем ее членов вырабатываются общим собранием артели.

49. Рабочий скот отдельных хозяйств, входящих в артель, в первую очередь используется для артельных работ и только во вторую очередь для обслуживания нужд отдельных хозяйств. При возможности обеспечить достаточно бережливым и заботливым уходом рабочий скот отдельных хозяйств, перешедших в артель, может быть переведен в полное распоряжение артели, с зачислением в инвентарный фонд на условиях, выработанных артелью.

50. При недостатке орудий, машин и рабочего скота в отдельных хозяйствах обработка участков земли, оставшихся в частном пользовании членов артели, производится артельным инвентарем, когда он оказывается свободным от артельных работ, на условиях, выработанных общим собранием.

51. Распоряжение инвентарным фондом принадлежит общему собранию членов артели, которое устанавливает порядок его образования, содержание и пользование им.

52. Ремонт инвентаря, принадлежащего отдельным членам артели и используемого для нужд артельного хозяйства, производится за счет артели.

53. При отсутствии или недостатке семян в артели необходимый семенной материал составляется, по раскладке артелью, из взносов отдельных хозяйств натурой или деньгами.

54. Артельное хозяйство ведется по заранее выработанному плану, определяющему систему севооборота, разбивку на клинья, род и характер посевов, порядок удобрений и т. п.

V. РАСПРЕДЕЛЕНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ ТРУДА

55. Все сельскохозяйственные продукты и другие произведения труда артельного хозяйства учитываются, поступают в общее артельное распоряжение и распределяются по усмотрению общего собрания членов артели.

56. Для правильного использования собранных продуктов выясняется:

а) потребность артельного хозяйства в семенах и кормовых средствах для артельного скота;

б) нужды членов артели и их семей в продовольственных продуктах и кормах для скота, находящегося в их личном пользовании.

Примечание 1. Указанные потребности исчисляются по установленным потребительским и кормовым нормам.

Примечание 2. Если члены артели ведут также свои отдельные хозяйства, то количество добываемых в них продовольственных и кормовых продуктов принимается во внимание и зачисляется в счет удовлетворения потребностей членов артели, указаных в § б ст. 56.

57. Количество продуктов, необходимое для удовлетворения потребностей, указанных в § а ст. 56, остается в полном распоряжении артели.

58. Количество продуктов, необходимых для удовлетворения потребностей, указанных в § б ст. 56, распределяется между членами артели по ценам определяемым общим собранием. В расчетно-трудовую книжку членов артели заносится стоимость этих продуктов, которые и засчитываются в счет суммы, следуемой членам артели за труд в артельном хозяйстве.

59. Остатком продуктов артель распоряжается по своему усмотрению, согласно действующим законоположениям.

Из сумм, вырученных за продукты, отчисляется:

а) в запасный капитал артели — согласно постановлению общего собрания;

б) на уплату долгов и на хозяйственные расходы — в размере выяснившихся потребностей;

в) на пополнение оборотного капитала, на улучшение и расширение хозяйства, на культурно-просветительные и иные специальные цели.

60. Остаток суммы, полученный за покрытием расходов и отчислений, указанных в ст. 59, распределяется между членами артели пропорционально труду каждого члена, согласно правилам, установленным общим собранием артели.

VI. УПРАВЛЕНИЕ ДЕЛАМИ АРТЕЛИ

61. Управление делами возлагается на общее собрание и совет артели.

А. Общее собрание

62. Общее собрание состоит из всех полноправных членов артели.

63. Каждый член имеет только один голос и не может голосовать за другого, а равно не может поручить другому члену заменить его на собраниях.

64. Члены артели, лично заинтересованные в каком-либо вопросе, лишаются права голосования при разрешении этого вопроса.

65. Не могут иметь права решающего голоса также члены совета при рассмотрении следующих вопросов:

а) об утверждении отчета;

б) об оценке деятельности их и

в) вопросов, касающихся их ответственности.

66. В общих собраниях председательствует лицо, не принадлежащее ни к составу совета, ни к составу ревизионной комиссии.

67. Общее собрание созывается советом не менее четырех раз в год.

68. Кроме того, общие собрания созываются советом по мере надобности, по требованию ревизионной комиссии и по требованию одной десятой части членов артели.

69. Если общее собрание не будет созвано советом в течение одной недели со времени заявления о том требования, то оно созывается ревизионной комиссией.

70. Общее собрание является высшим органом артели. Решения по всем важным вопросам могут принадлежать только ему. В частности к предметам его деятельности относятся:

а) избрание членов совета, ревизионной комиссии и других органов артели, а равно удаление отдельных членов и досрочные перевыборы их;

б) прием и исключение членов артели;

в) разрешение вопросов об изменении и дополнении устава и о прекращении действий артели;

г) рассмотрение и утверждение отчетов, смет и плана хозяйства, определение условий труда, распределение результатов труда и проч.;

д) заключение займов и приобретение особо ценного имущества и

е) вообще разрешение всех дел, превышающих полномочия совета.

71. Общее собрание считается законным, когда на нем присутствует не менее половины всех членов артели.

72. Для разрешения вопросов, перечисленных в пп. а, б, в ст. 70, требуется присутствие не менее двух третей членов артели.

73. Если в день, назначенный для общего собрания, не соберется указанное в ст. ст. 71 и 72 число членов, то для разрешения вопросов, поставленных в повестку этого собрания, назначается не позже недели вторичное общее собрание, которое признается состоящимся при всяком числе членов, за исключением случаев, когда общее собрание созывается для разрешения вопросов, указанных в пп. а, б, в ст. 70 *.

74. Все вопросы в общем собрании решаются простым большинством голосов, за исключением вопросов, упомянутых в п. б и в ст. 70, когда для законности решения требуется большинство двух третей голосов, присутствующих на собрании членов.

75. Постановления общего собрания заносятся в протокольную книгу и вместе со списком присутствующих членов подписываются председателем и секретарем и не менее, чем тремя присутствующими на собрании членами.

---

* Эти последние вопросы решаются и на вторичном собрании не иначе, как при участии не менее половины всех членов. — Примітка документа.

Б. Совет

76. Совет артели есть исполнительный орган артели.

77. Совет представляет артель без особой на то доверенности во всех ее делах, обязательствах и отношениях с членами артели, а также и посторонними лицами и учреждениями. Он является хранителем всего имущества артели и ведает всей текущей работой, действуя на точном основании настоящего устава и постановлений общего собрания.

78. Совет артели избирается общим собранием закрытой баллотировкой, в порядке ст. 72 и 70, и состоит не менее как из 3-х членов и 2-х к ним кандидатов.

79. Председатель совета, он же артельный староста, также избирается общим собранием из состава избранных членов совета.

80. Совет избирается сроком на один год, но может быть переизбран до истечения скрока его полномочий.

81. В состав совета и ревизионной комиссии не могут входить в одно и то же время лица, состоящие между собой в родстве до второй степени включительно.

82. Если ведение счетоводства будет поручено совету, то совмещение обязанностей счетовода с должностью казначея воспрещается.

83. В зависимости от количества работы по управлению делами артели артельный староста, а равно и другие члены совета могут быть частично или совершенно освобождены от обычных работ по хозяйству, и означенным лицам может быть назначено особое вознаграждение.

84. Круг деятельности совета артели, внутренний распорядок его работы устанавливаются специальной инструкцией, утвержденной общим собранием артели.

85. В зависимости от размера артельного хозяйства общее собрание может:

а) либо в помощь совету артели избрать одну или несколько специальных комиссий для технического руководства хозяйством и заведывания отдельными его отраслями;

б) либо увеличить состав совета артели;

в) либо ограничиться избранием одного артельного старосты и помощника его, передав им изложенные в настоящем уставе права и обязанности совета артели.

VII. СЧЕТОВОДСТВО И ОТЧЕТНОСТЬ

86. Для точного учета всей хозяйственной деятельности артели, ее денежных средств и имущества в артели ведутся счетные книги, в которые записываются обороты артели и наличность кассы, приход и расход продуктов и имущества, состояние счетов с членами и разными лицами и учреждениями.

87. Не позднее четырех месяцев по истечении отчетного года совет обязан представить на утверждение общего собрания годовой отчет о результатах деятельности артели.

88. Отчетный год артели считается с ... до ...*.

89. Для проверки счетоводства, отчетности и смет, а также для фактической ревизии всего имущества и всей деятельности артели общим собранием избирается, сроком на один год, ревизионная комиссия в составе не менее 3-х лиц.

90. Годовой отчет вместе с книгами и с документами проверяется ревизионной комиссией, которая излагает свое заключение о нем на самом отчете за своею подписью и представляет на рассмотрение общего собрания.

91. В случае несоставления, без уважительных причин, советом артели годового отчета в указанный срок (ст. 87) ревизионная комиссия обязана поручить составление отчета под своим наблюдением другим лицам за счет членов совета артели.

92. Утвержденный общим собранием отчет хранится при делах артели, а заверенные советом артели копии с него, не позднее месяца со дня утверждения отчета, представляются в уездземотдел и губземотдел.

VIII. ЗАКРЫТИЕ АРТЕЛИ

93. Артель прекращает свои действия: а) по постановлению общего собрания членов артели; б) по распоряжению органов Советской власти, в случае несоответствия деятельности ее с положением настоящего устава, а равно в случае ее несостоятельности.

94. О решении общего собрания закрыть артель в двухнедельный срок доводится до сведения уземотдела.

95. По постановлению общего собрания ликвидация дел артели может быть поручена членам совета артели или другим лицам, в составе не менее трех.

96. В состав ликвидационной комиссии в качестве ее председателя входит представитель от уземотдела.

97. Ликвидационная комиссия несет ответственность и подчиняется всем правилам, установленным для членов совета артели.

98. Порядок ликвидации устанавливается особой инструкцией, вырабатываемой общим собранием.

99. Возврат взносов членам артели производится только после уплаты всех долгов артели.

100. По уплате всех долгов, по удовлетворении всех предъявленных к ней претензий и по возвращении взносов членам оставшееся имущество и средства артели передаются на нужды тех учреждений, какие назовет ликвидационное общее

---

* Крапки у тексті документа.

собрание. Имущество, полученное от земотделов, возвращается земотделам.

101. Если имущество артели окажется недостаточным для покрытия принятых на себя обязательств, то ликвидационная комиссия взыскивает недостающую сумму с членов артели в пределах их ответственности, согласно ст. 12 настоящего устава.

102. По окончании ликвидации ликвидационная комиссия составляет отчет о своих действиях и с заключением ревизионной кимиссии представляет ликвидационному общему собранию на утверждение.

IX. ПОРЯДОК ИЗМЕНЕНИЯ И ДОПОЛНЕНИЯ УСТАВА

103. Общее собрание членов артели может, при соблюдении ст. 72 и п. «в», ст. 70 изменить и дополнить настоящий устав.

104. О всех изменениях и дополнениях в уставе совет артели обязан немедленно довести до сведения уездземотдела и только после утверждения губземотделом внесенных в устав изменений таковые приобретают законную силу.

Устав принят
Подписи учредителей

«Нормальный устав (статут) трудовых земледельческих артелей (утвержденный Народным комиссариатом земледелия УССР 19 мая 1920 г.)», вид. НКЗ, 1920.

№ 16

Положення Наркомзему УРСР про реєстрацію сільськогосподарських виробничих колективів

28 травня 1920 р.

Каждый сельскохозяйственный коллектив: кооператив, коммуна, артель, а также товарищество по общественной обработке земли обязан зарегистрироваться в губернском земельном отделе следующим порядком:

1. Регистрации подлежат сельскохозяйственные производственные * коллективы, в состав которых входит не менее трех семей, при наличии семи трудоспособных.

2. Для регистрации сельскохозяйственных производственных * коллективов необходимо:

а) подача заявления о желании образовать коллектив, с указанием местожительства уполномоченных коллектива;

б) представление в четырех экземплярах устава, принятого коллективом. При наличии товарищества по общественной обработке земли, устав заменяется приговором членов;

* У тексті «производительные».

в) представление в четырех экземплярах посемейно-имущественного списка членов коллектива по форме, предлагаемой Наркомземом, правильность которого заверяется местным исполнительным комитетом.

Примечание. Все вышеупомянутые документы и материалы должны быть подписаны не менее чем семью учредителями, подписи которых на заявлении удостоверяются местным исполнительным комитетом или другим правомочным на то учреждением. Засвидетельствование подписей учредителей на уставах не требуется.

3. В случае отступления от нормального устава или его существенных изменений губернский земельный отдел утверждает замененный или дополненный устав только в том случае, если он в общем и целом не противоречит основным принципам социалистического землеустройства.

4. Прием заявлений о регистрации с приложением всех необходимых документов и материалов и все делопроизводство регистрации возлагается на губернские отделения коллективных хозяйств, которые также рассматривают дела по существу и дают свое заключение.

5. Регистрация сельскохозяйственных коллективов производится по рассмотрении представленных документов и материалов постановлением коллегии губземотделов.

6. Регистрации сельскохозяйственного коллектива по возможности должно предшествовать обследование его на месте инструктором по коллективизации сельского хозяйства или каким-либо другим лицом, уполномоченным на то губземотделом, или представителем уездного земельного отдела по предложению губземотдела.

7. Губернский земельный отдел в месячный срок со дня получения от сельскохозяйственного коллектива его заявления и перечисленных в п. 2 документов и материалов должен зарегистрировать коллектив как юридическое лицо или отказать в регистрации, уведомляя в обоих случаях уполномоченных учредителей коллектива с возвращением одного экземпляра устава и, в случае отказа в регистрации, с объявлением причины отказа.

8. Переход из низшей формы сельскохозяйственного коллектива в высшую, например артели в коммуну, регистрируется на общих основаниях.

9. В случае отказа в регистрации учредители сельскохозяйственного коллектива могут обжаловать решение губземотдела в Народный комиссариат земледелия.

10. Если в течение месячного срока со дня получения документов и материалов не состоится постановление о регистрации устава, то таковой считается зарегистрированным и подлежит внесению в список.

11. Заявление о регистрации не вносится в журнал и не

регистрируется в случаях: а) когда представленные уставы не сходны между собою; б) когда отсутствуют посемейно-имущественные списки членов коллектива; в) в случае отсутствия необходимого количества заверенных подписей на заявлении и удостоверения достоверности посемейно-имущественного списка.

Примечание. Отсутствие учредителей или их представителей не является препятствием к рассмотрению заявления коллектива и его регистрации.

12. О зарегистрировании сельскохозяйственного коллектива губземотдел немедленно доводит до сведения Наркомзема с обязательной присылкой копии представленных губземотделу документов зарегистрированного коллектива. Такие же копии присылаются в уездный земельный отдел по месту нахождения коллектива. В случае отказа в регистрации коллектива, к этим документам должно быть приложено объяснение губземотдела о причине такого отказа.

13. Подотделу коллективных хозяйств Наркомзема принадлежит право отмены постановления губземотдела о зарегистрировании и об отказе в регистрации того или иного коллектива.

14. Все существующие сельскохозяйственные коллективы, зарегистрированные до опубликования настоящего положения, должны быть к 1 октября 1920 года перерегистрированы, согласно установленным здесь правилам.

15. Настоящее положение издано в отмену временной инструкции о регистрации сельскохозяйственных коллективов, изданной Наркомземом 15 апреля сего года.

С подлинным верно:
Секретарь отдела культсовхоза НКЗ *(подпись)*

«Збірник I декретів, інструкцій та наказів по Народному комісаріатові земельних справ», 1921, стор. 83—85.

№ 17

Циркулярний лист Наркомзему УРСР про радгоспи і колективні господарства

Не пізніше 5 липня 1920 р.

ВСЕМ ГУБЗЕМОТДЕЛАМ,
ДЛЯ РАСПУБЛИКОВАНИЯ ПО ВСЕМ УЗЕМОТДЕЛАМ,
КУЛЬТСОВХОЗАМ И КОЛЛЕКТИВНЫМ ХОЗЯЙСТВАМ

1. Старые формы землевладения революцией сметены безвозвратно. Законом земля объявлена достоянием трудящихся на ней, земли всех нетрудовых хозяйств считаются конфискованными.

Но проведение земельного закона в жизнь встретит немало

противодействий как со стороны буржуазии и кулацкого элемента, так и со стороны несознательной и неподготовленной части трудящихся, а кроме того, проведение в жизнь начал социалистического строительства в земледелии в условиях неокончившейся еще войны, имея везде и всюду разрушения, как естественное следствие войны, сопряжено с колоссальными трудностями, на которые не нужно закрывать глаза. Но трудностей не следует и бояться, а их нужно учесть: они преодолимы при условии твердого, непреклонного решения одолеть их, а не вилять по линиям наименьшего сопротивления. Мы должны взять нашу аграрную Бастилию — и возьмем.

2. Все завоевания революции достигнуты только путем колоссального напряжения сил, только путем нечеловеческих усилий удалось достигнуть того, что из партизанских отрядов вышли стройные, дисциплинированные соединения Красной Армии, очистившие территорию России и большую часть территории Украины от белогвардейских банд и нанесшие мощный удар польской шляхте. Те же усилия должны быть приложены всеми учреждениями и организациями Республики вообщее, а учреждениями и организациями Народного комиссариата земледелия в частности, для создания нормального трудового уклада, для перехода от буржуазных и мелкобуржуазных форм земледелия к социализму.

3. Самую значительную роль при проведении социалистических начал в земледелии должны отвести культурно-советским хозяйствам и трудовым сельскохозяйственным коллективам, а потому на организацию их, подъем культуры и производительности в них должны быть пущены в ход лучшие силы всех учреждений и органов Наркомзема. От успеха деятельности в данной области зависит почти целиком наша полная моральная победа над деревней, в которой еще сильны собственнические тенденции и не умерла еще петлюровская демагогия, разводящаяся через кулаков.

Кроме того, организацией культсовхозов и коллективных хозяйств мы должны доказать деревне, что умеем не только говорить, а и делать, что трудящемуся место только у нас.

4. Главными условиями успеха деятельности, какой бы то ни было, являются: инициатива, наличие цели, ясного плана деятельности и дисциплины. Главными инициативными органами по организации культсовхозов и коллективных хозяйств должны быть губземотделы через подотделы культсовхозов и коллективных хозяйств, на них и возлагается точная разработка организационного плана, постановка ясных и точно определенных задач уземотделам, причем исполнения задач должны строжайше проверяться.

5. Необходимо раз и навсегда установить точное и беспрекословное исполнение всех распоряжений — всеми, начиная от самых ответственных, кончая рабочими культсовхозов.

Все профессиональные организации и комитеты рабочих культсовхозов обязаны прийти на помощь руководящим органам и администрации культсовхозов и заставить понять рабочих, что пора им выйти из состояния раба, коему безразлично кому служить — барину или Советской Республике. Только рабочие организации через своих сознательных товарищей могут и должны доказать рабочим, что к трудовому благополучию они могут притти, только став сознательными гражданами— трудящимися, умеющими отбросить на время личные, шкурные требования, понимая, что получат только тогда, когда сделают, до тех же пор необходимо порой примиряться с лишениями.

В сельском хозяйстве каждая работа приурочена точно к своему времени и отказ от выполнения работ, под какими бы то ни было предлогами, есть злейший вид саботажа и в отношении виновных Рабоче-Крестьянская власть не остановится ни перед какими мерами взыскания — до применения высшей меры наказания включительно.

6. Губземотделам предписывается: а) в кратчайший срок произвести точный учет рабочих сил культсовхозов и пополнить постоянными рабочими культсовхозы, в коих таковых не достает, б) принять все меры к снабжению рабочих продуктами и предметами первой необходимости и в) строго следить, чтобы и администрация и рабочие, живущие постоянно в культсовхозах, не заводили в них собственного скота, домашней птицы и т. п.

Об исполнении настоящего донести по телеграфу не позже 5-го июля сего года.

Замнаркомзема Викторов
Завотдела культсовхозов Коржов
Управдел Захаров
С подлинным верно:
Деловод информсекции губземотдела Ягницкая

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 135, арк. 43. Завірена копія.

№ 18

Циркулярний лист Наркомзему УРСР губернським земельним відділам про введення в дію зразкового статуту товариства по спільному обробітку землі

17 липня 1920 р.

Коллективизация в сельском хозяйстве является особо важным вопросом из всей земельной политики, на что и необходимо обратить самое серьезное внимание земельных органов. Но местное украинское крестьянство, ввиду частых смен властей,

еще не усвоило в достаточной мере необходимость и пользу обобществления сельского хозяйства.

Исходя из этого, Наркомземом выработан простейший устав (приговор) по общественной обработке земли, являющейся переходным началом к более совершенным артельным и коммунальным формам землепользования.

Необходимо широко распространить среди крестьянских масс настоящую форму коллективизации сельского хозяйства и нет сомнения, что при правильной и серьезной постановке этого дела земельными отделами украинское крестьянство, уже хорошо знакомое с сельскохозяйственной кооперацией, всецело пойдет навстречу.

Настоящий циркуляр и прилагаемый при сем устав (приговор) срочно распространить по уездным земельным отделам губернии.

Замнаркомзем *(подпись)*
Зав. отделом культурно-советских хозяйств *(подпись)*
Секретарь *(подпись)*
С подлинным верно: секретарь *(подпись)*

ПРИГОВОР

об общественной обработке земли общего собрания граждан . . . . . . * волости . . . . . уезда . . . губернии . . . . . дня 1920 года.

Мы, нижеподписавшиеся, граждане селения . . . . . . в качестве . . . . товарищей, из общего количества . . . . всех членов нашего общества, имеющих право голоса на сходе, обсуждали вопрос о переходе от единоличных форм землепользования к общественной обработке и большинством . . . . . . голосов из общего количества . . . . . . присутствующих, постановили.

Образовать товарищество по совместной обработке земли, руководствуясь 94—154 ст. ст. Положения о социалистическом землеустройстве [17], на нижеследующих основаниях:

1. Землю, находящуюся в пользовании членов товарищества, всего в количестве . . . . . десятин, из них пахотной . . . . . дес., луговой . . . . . дес., покосной . . . . . дес., выгонной . . . . . дес. и прочей земли, подлежащей улучшению общественным путем, подвергнуть общественной обработке.

2. Работы, как-то: совместная запашка, обработка, засев полей, уборка урожая, устройство огородов, возка, удобрение и т. п. — будут производиться нами сообща.

3. Все работы выполняются:

а) имеющимся у всех участников живым и мертвым инвентарем, переименованным в приложенной при сем инвентарной описи;

* Тут і далі крапки у тексті документа.

б) приобретаемым в общественное пользование из сумм инвентарного фонда;

в) полученным в постоянное или временное пользование от органов Советской власти;

г) отчуждаемых временно и с ведома уездного земельного отдела, из отдельных хозяйств, имеющих избыток сельскохозяйственного инвентаря и не имеющих возможности использовать его своими силами полностью.

4. Рабочий скот, сельскохозяйственные машины и орудия отдельных хозяйств, при переходе к общественной обработке, в первую очередь используются для общественных работ и только во вторую очередь для обслуживания нужд отдельных хозяйств.

5. Необходимый для обсеменения общественно-обрабатываемых земель семенной материал составляется по раскладке товарищества из взносов отдельных хозяйств натурой или деньгами для приобретения улучшенных семян, при этом беднейшие члены, не имеющие семян, от денежных взносов освобождаются.

6. Общественная обработка выполняется равным и обязательным участием в ней перешедших к таковой обработке членов общества, соответственно с их навыком и трудоспособностью.

7. В случае невозможности, по независящим от члена общества или его семьи условиям, выполнить причитающуюся на их долю работу, выполнение последней раскладывается между всеми членами общества или их семьями.

8. Замена трудового участия отдельных лиц или семей в общественной обработке путем найма вместо себя других лиц или в форме денежных взносов не допускается.

9. Наемный труд в товариществе может применяться только в самых исключительных случаях, когда временно, вследствие смерти некоторых членов, эпидемических заболеваний, пожара и т. п. товарищество явно не в состоянии обработать собственными силами всю общественную землю.

10. Для исполнения работ, требующих специальных знаний, если в составе товарищества не имеется соответствующих специалистов, таковые могут быть приглашены через земельный отдел.

11. Из урожая, снятого с общественно обрабатываемых земель, продукты распределяются (часть остается в семенной запас, часть для потребности скота, для удовлетворения собственной потребности).

12. Все излишки продуктов должны сдаваться товариществом на общих основаниях в соответствующие продовольственные органы.

13. Для непосредственного руководства делами товарищества общим собранием избирается комитет общественной об-

работки в составе не менее трех лиц. На избираемый комитет возлагается как общее руководство всеми делами товарищества, хозяйственного и иного характера, так и ответственность за ведение всего дела. Один из членов комитета утверждается местным земельным отделом в качестве ответственного руководителя.

14. Наркомзем через местные органы (земельные отделы) оказывает товариществу финансовую помощь путем выдачи беспроцентных ссуд.

Держархів Харківської області, ф. Р-451, оп. 1, спр. 29, арк. 129—130. Друкарський відбиток.

№ 19

Декрет Раднаркому УРСР про об'єднання всіх видів кооперативних організацій

10 серпня 1920 р.

В целях объединения всех видов кооперации на основе единого управления ею трудящимися и достижения единства кооперативной политики и хозяйственного плана деятельности кооперации на Украине Совнарком постановляет:

1. Распространить на Украине применительно к существующим на ее территории кооперативным организациям действие декрета Совнаркома РСФСР от 27 января [18], распространив его при этом также на страховую, издательскую и все прочие виды кооперации и возложив на Вукопспилку [19] функции, предоставленные декретом 27 января 1920 г. на территории РСФСР Центросоюзу [20].

2. Приостановить немедленно деятельность губернских и областных кооперативных Советов Съездов и их Киевского Центра, Центрального украинского кооперативного комитета; упомянутые организации ликвидировать, а имущество их со всем активом и пассивом передать в распоряжение Вукопспилки.

3. Проведение настоящего декрета поручить Кооперативному комитету Украины [21], предоставив ему издавать в развитие декрета инструкции и постановления и определить сроки и порядок объединения.

Харьков, 10 августа 1920 г.

Председатель Совета Народных Комиссаров [*підпис*]
Народный комиссар по продовольствию М. Владимиров
Пом. управ. делами Совнаркома Покидов
Секретарь СНК А. Миронов

ЗУ УРСР, 1920, № 22, ст. 451.

№ 20

Резолюції Всеукраїнської наради по партійній роботі на селі [22]

18 серпня 1920 р.

I. ПО ЗЕМЕЛЬНОМУ ПИТАННЮ

За першою фазою аграрної революції, фазою боротьби всієї маси селянства проти великої земельної власності, за скасування всіх наслідків кріпацтва, наступає доба внутрішньої класової боротьби серед самого селянства.

Вся політика на селі в сучасний мент мусить полягати в організації бідноти і в першу чергу сільськогосподарського пролетаріату.

Констатуючи, що серед бідноти виявляється тяга до колективної обробки землі, нарада рекомендує в першу чергу відрабселам:

1. Брати найактивнішу участь в організації рад і культхозів і підносити їх на відповідну височінь (побільшення трудоякости і т. інш.), взяти на себе почин в справі сільськогосподарських комун, артілей і товариств, взявши за ядро комнезами, оберігаючи їх від впливів куркульні.

2. Підтримувати всіма силами, як ударне питання часу, організацію при радянських культхозах ремонтних майстерень і прокатних пунктів.

Щодо тяги селянства до загального «чорного» переділу землі, то, констатуючи, що такий переділ має для сільського господарства невигідні економічні наслідки, але що ця тяга заховує також класову боротьбу внутрі села і тому пропонується не переборювати намагання в цьому напрямку комнезаможних, а також помітної подекуди тяги до відокремлення незаможних на окремі господарства (вихід з «общества»).

Разом з цим нарада пропонує земельним відділам точно визначати і додержуватись максимальної норми, якою можуть користуватися окремі господарі. Нарада звертає увагу компартії в особі Центрального Комітету на те, що справа проведення в життя земельної реформи посувається надзвичайно кепсько.

II. ПРО КООПЕРАЦІЮ

Заслухавши доклад по кооперацію, нарада цілком приймає запропоновані тези щодо роботи в кооперації, в згоді з якими на місцях і в центрі потрібно виробити практичні інструкції, звернувши особливу увагу на кооперацію дрібновиробничу, підтримуючи її на всякий спосіб, але охороняючи від дрібнобуржуазних власницьких впливів, ведучи по шляху усуспільнення

на принципах комуністичних і залучаючи до неї незаможні елементи села, керуючись в цій справі постановами IX з'їзду Комуністичної партії *.

«Коммунист», орган ЦК КП(б)У, № 187, 19 серпня 1920 р.

№ 21

Резолюція I Всеукраїнського з'їзду комітетів незаможних селян по земельному питанню [23]

20 жовтня 1920 р.

Первый Всеукраинский съезд незаможных селян, заслушав доклад Народного комиссариата земледелия, одобряет политику НКЗ и постановляет:

В настоящий момент, когда объединенными усилиями городских рабочих и деревенской бедноты наносятся могучие удары последним бандам помещичьей контрреволюции и открывается светлая пора мирного хозяйственного труда, Советская власть обязана мобилизовать все силы и напрячь всю энергию для скорейшего устройства сельского хозяйства.

Основной задачей всей земельной политики Советской власти является создание условий безболезненного перехода к обобществлению труда в земледелии.

Для планомерного проведения в жизнь идей обобществления сельского хозяйства и возможности установления единого хозяйственного плана необходимо:

1. Отвод земель для незаможных селян производить в порядке землеустройства в первую очередь в одном месте при участии представителя комнезаможа.

2. Основной задачей землеустройства поставить уничтожение всех причин, затрудняющих и переход к совместной обработке земли, и единоличное крестьянское землепользование, а именно: чересполосицу, дальноземелье и длиннополосье, учитывая одновременно почвенные условия.

3. Землею наделять группы землепользователей, получающих ее в постоянное землепользование, причем ни отдельные граждане, ни объединения не имеют права покупки, продажи земли или передачи земли в аренду и обязаны, как правило, обрабатывать ее без помощи наемного труда.

4. Для усиления хозяйственной мощи беднейшего населения селянства, установления единого производственно-сельскохозяйственного плана вся территория Украины разделяется на хозяйственные районы по почвенным, климатическим и районным хозяйственным признакам и в каждом таком районе

* Мається на увазі резолюція IX з'їзду РКП(б) «Про відношення до кооперації».

устанавливается определенный, обязательный для всех землепользователей этого района севооборот.

5. На отводимой безземельным в одном месте [земле] комнезаможами должна быть организована общественная обработка земли, причем это обобществление не должно носить характер принуждения, а свободного соглашения между отдельными землепользователями.

6. Гражданам, перешедшим к общественной обработке земли, должно быть в первую очередь обеспечено устройство прокатных пунктов, ремонтных мастерских, кузниц, случных пунктов, а равно и агрономическая, и землемерно-техническая, и ветеринарная помощь.

7. Устраивая таким образом хояйственную жизнь в деревне, поднимая политическую и экономическую мощь деревенской бедноты, комнезаможи должны одновременно нанести последний удар кулаку для установления действительной диктатуры незаможного в деревне.

Кулацкое хозяйство должно быть ликвидировано так же, как и помещичье. Земля у кулака вся должна быть отобрана, его дом использован для общественных нужд, его мертвый инвентарь передан на прокатный пункт, его племенной скот сведен на случные пункты или передан беднейшим селянам, а сам кулак должен быть из деревни, как помещик изгнан из своего поместья.

8. Комнезаможи должны, совместно с земельными органами, установить предельную норму трудового землепользования в районе и излишки против нее передать безземельным и малоземельным, учитывая хозяйственные способности трудового хозяйства и количество едоков в нем.

9. Трудовое землепользование хуторян, отрубщиков и подворных не должно разрушаться, и для подготовки условий перехода к общественному труду в земледелии хуторяне, отрубщики и прочие должны быть объединены в хозяйственные группы, и вновь отводимая им земля прирезывается в одном месте, устанавливается общий севооборот, выгон и покос.

10. Организация советских хозяйств является экономически и политически совершенно необходимой, как хозяйственных центров района, ведущих показательное хозяйство такого направления и совооборота, какой установлен для данного района. Являясь таким культурным центром, совхоз одновременно является базой, обслуживающей свой район в экономическом отношении. Советское хозяйство должно снабжать район улучшенными семенами, племенным молодняком, организовать у себя прокатные пункты, ремонтные мастерские и питомники.

Для возможности скорейшего осуществления организации совхозов на изложенных в п. 10 основаниях широко привлечь комнезаможи для широкого обследования как существующих

совхозов, так и предполагаемых к организации, и о всех замеченных неправильностях сообщить в НКЗ.

11. Национализация земель для нужд сельскохозяйственной промышленности (сахарной, винокуренной и прочее) должна производиться не только как изъятие от крестьян всех бывших частновладельческих земель, необходимых для обслуживания данного экономического центра (завода), а как установление определенного района, в котором в общий севооборот должен быть введен свекловичный клин с установлением общественной обработки свекловичного клина под контролем комнезаможей.

Для урегулирования вопросов о размерах землепользования, устранения неудобства землепользования крупных селений данного района и действительного установления в нем единой трудовой нормы необходимо провести организационное расселение из малоземельных районов в многоземельные, и только в этом случае производить планомерный отвод новых усадебных мест для групп расселяющихся граждан.

13. В целях скорейшего восстановления лесного хозяйства необходимо:

а) осуществить полный контроль комнезаможей в деле лесных разработок путем командирования представителей комнезаможей в каждое лесничество;

б) в малолесных местах Украины не допускать к раскорчевке лесных площадей;

в) широко, под общим руководством Наркомзема, организовать дело лесонасаждений, для чего комнезаможи через губкомтруд объявлять осенью и весной трудовую повинность для производства насаждения на песчано-овражных местах, привлекая все население деревни к великому делу охраны и возрождения лесов.

14. Все дело сельскохозяйственной кооперации должно находиться в руках комнезаможей, кулацкие правления должны быть разогнаны, и кооперация построена и приспособлена для удовлетворения нужд незаможных.

15. Считая развитие организованных в коллективе кустарных промыслов чрезвычайно необходимым для организации сельского хозяйства вообще, съезд призывает НКЗ и все земельные органы оказывать всемерную поддержку трудовым объединениям кустарей.

«Вісті Першого Всеукраїнського з'їзду КНС», ч. 6, стор. 1—3.

КОЛГОСПНЕ БУДІВНИЦТВО НА МІСЦЯХ

№ 22

З «Інформаційного листка» відділу бюро друку при Наркомземі РРФСР про створення трудових артілей в Кисляківській волості Херсонської губернії

14 лютого 1918 р.

Губернский и уездные Советы крестьянских депутатов организовались в декабре. Губернский Совет всецело стоит на стороне Советской власти, уездный против.

Земельные комитеты были образованы в октябре, переизбраны 6—8 января, и все стоят за Советскую власть.

Частновладельческие имения взяты на учет волостным земельным комитетом, который, сместив прежних управляющих, назначил вместо них комиссаров; инвентарь, как живой, так и мертвый, остался при имениях. Делить его нашли неудобным, так как на всех его не хватило бы.

В волости два крупных имения (одно в 18 тыс. дес., другое — 4 тыс. дес.) и около 40 мелких помещиков, которым принадлежало приблизительно около 25 тыс. дес.

Для весенних работ на этих землях волостной комитет в настоящее время организует трудовые артели.

Взяты на учет три паровые мельницы.

До сих пор в ближайшем районе царил образцовый порядок. Есть надежда поддержать его и в будущем. Сейчас в волостях организуются крестьянские дружины по 30 человек на волость. Для более правильного распределения и для предупреждения возможных эксцессов при распределении земли между волостями, 5 волостей 3 января организовали «коллегиальный совет» из представителей от волостных земкомов.

Народные суды еще не организованы. Мелкие дела разбирались волостным комитетом. Самосудов и погромов не было совершенно.

Распределением хлеба между гражданами заведует земельный комитет. Хлеба вполне достаточно. Излишек почти весь вывезен. Организованность и порядок, царящие в районе волостей, объясняется близостью губернского и Николаевского Советов.

«Красный архив», 1938, № 4—5, стор. 46.

№ 23

Кореспонденція про трудову артіль хліборобів в слободі Івашківці Преображенської волості Зміївського повіту Харківської губернії

21 березня 1918 р.

В последних числах февраля (по н. с.) в слоб. Ивашковке Преображенской волости организовалась трудовая артель хлеборобов в составе около 12 человек для совместной обработки земли и вообще для совместного ведения сельского хозяйства по самым культурным приемам. Эта артель, составляя для себя устав, руководствовалась уставом, выданным ей Харьковским земельным комитетом.

Безусловно, что наша артель в это лето не может окончательно сформироваться, т. е. составить одно общее хозяйство, ввиду того, что весна уже не за горами, а главное потому, что у нас нигде не прошла земельная нарезка.

Это не исключает возможности прибегнуть к самым необходимым и возможным мерам, как напр., приобрести племенных жеребцов, быков, лучшие селекционные семена, купить что-либо из сельскохозяйственных машин и орудий, пригласить специалистов по всем отраслям сельского хозяйства; устраивать целый ряд заседаний своей артели, дополнять или изменять свой устав, приглашать новых членов, следить за деятельностью подобных артелей в другой части России, командировать туда своих членов для ознакомления и собирать вообще последние и руководящие сведения о жизни таких артелей.

А на будущий год, если местным земельным комитетом или другим учреждением будет отведен нашей артели надел, тогда она сможет окончательно сформироваться и составить одно общее хозяйство, чтобы извлечь из земли побольше пользы, т. е. все то, что земля может дать, и воспользоваться в полном смысле всеми благами природы.

А теперь, когда наша артель только родилась и живет, как молодой росток, который может развиваться только при благоприятных условиях, — это новое и полезное учреждение надо приветствовать. Но, к сожалению, отзывы об этих артелях не совсем лестные.

Вот что говорят наши хлеборобы о нашей трудовой артели: «Вони панськими будуть, вони буржуями хотять бути, не дать їм починати це діло, землю вони хотять захопити, не дамо їм це робити, повиганяємо тих прохвостів із банку (кредитного товариства). Вони будуть сидіти у канцелярії, а хто копався в гнояці, той і буде копаться, якісь, кажуть, такі артелі хотять скрізь наробити і туди знову попадуть різними інструкторами всі пани, ну і буде панщина знову; ека, чортові буржуї, прокляті, сказано, вони хитрі, коли землю у них відібрали, так вони бач що видумали — артелі чортовські, а наші дурні їх слухають, та ще називають себе комуністами...». Словом, очень и очень нелепые слухи носятся относительно артелей, и те бедные невежды твердят: во чтобы то ни стало не дать организаторам артели продолжать начатое ими дело.

И вот теперь, когда у нас нет таких попечителей и опекунов — начальников, когда нам, товарищам хлеборобам — рабочим людям, приходится вырабатывать продукты первой необходимости для себя и других, нужно организоваться для защиты своих интересов, для переустройства старых отживших уже давно свой век приемов ведения народного деревенского хозяйства, выработки нового образа жизни, потому что сама жизнь так подсказывает.

Мы должны организоваться, как организовались наши товарищи рабочие и других профессий.

Организоваться необходимо, потому что этого настоятельно требует создавшееся положение; мы искалечены, мы больны; у кого были машины — у всех они переломались, новых же теперь вовсе не производят; крупный скот тоже перевелся, земли наши, засоренные и истощенные до войны, а за войну еще больше засорились и истощились вконец.

Все это заставляет нас пробудиться от нашей вечной спячки и, не надеясь ни на кого, кроме себя, взяться за дело, самим быть кузнецом своего счастья.

Если мы не объединимся и не сорганизуемся, то нас, хлеборобов, ожидает самая жалкая участь — тогда как другие сорганизованные работники будут жить, работая по 8 часов в день, просвещаясь и сберегая здоровье, мы же будем, работая от зари до зари, по-прежнему темными и забитыми, истощаясь и преждевременно умирая.

Итак, товарищи, будем организовывать трудовые артели, поддержим нуждающиеся культурно-просветительные секции, нарождающиеся в деревне, и внешкольное образование; жизнь не ждет, и мы не можем ждать, пока начнет новое, молодое, грамотное поколение хозяйничать в деревне.

Да здравствует социализм!

Хлебороб И. Б.

«Донецкий пролетарий» (Харків) № 99, 21 березня 1918 р.

№ 24

Постанова Кам'янського виконкому Рад селянських депутатів Мелітопольського повіту Таврійської губернії про передачу конфіскованого поміщицького маєтку трудовій артілі

26 березня 1918 р.

Заслушано было письменное заявление комиссара при имении наследников А. П. Шредера Акулова, в котором он, ввиду того, что экономия перешла в ведение Каменского земельного комитета, спрашивает, как ему быть.

Обсудив всесторонне этот вопрос, постановили: сообщить комиссару Акулову о том, что в район Веселовской волости Советом отправлена трудовая артель, которая и должна, если потребуется, избрать комиссара, причем Акулов должен сдать все имеющееся зерно, а равно живой и мертвый инвентарь, при этом жалованье ему с 6 марта и по день передачи будет уплочено Советом. Указываем, что комиссары в имениях должны содержаться средствами уездного земельного комитета.

Председатель Совета [*підпис*]
Члены [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 2138, спр. 1, арк. 35. Оригінал.

№ 25

Типовий статут трудової робочої сільськогосподарської артілі, розроблений Ізюмським повітовим земельним відділом Харківської губернії

30 березня 1918 р.

ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

§ 1. Трудовая рабочая с.-х. артель под названием ....* организуется в....... волости Изюмского уезда Харьковской губернии с утверждения Изюмского уездного Совета рабочих, солдатских и крестьянских депутатов для совместного ведения сельского хозяйства, для получения средств к жизни участникам артели и их семейным путем приложения личного труда на земле, предоставленной в пользование артели.

§ 2. Соответственно с сим артели предоставляется:

а) получать в свое пользование через Изюмский совет народного хозяйства необходимое количество земли, могущее

---

* Крапки у тексті документа.

быть обработанным участниками артели и их семейными без применения наемного труда;

б) получать через тот же совет народного хозяйства в пользование артели необходимый скот и инвентарь;

в) производить займы у разных лиц и учреждений на разные сроки и условия с ведома совета народного хозяйства;

г) открывать самим или совместно с другими артелями и учреждениями заведения для переработки или для сбыта с.-х. продуктов, а также мастерские для изготовления и ремонта с.-х. инвентаря;

д) искать и отвечать на суде;

е) вступать членом в лице своих уполномоченных в союз трудовых артелей и другие кооперативные учреждения;

ж) учреждать кассы, капиталы и иные способы помощи заболевшим участникам артели и их семейным и другим гражданам, павшим в нужду;

з) осуществлять мероприятия по просвещению членов артели и других граждан;

и) приглашать сведущих для ответа и руководства в организации разных отраслей артельного хозяйства.

§ 3. Все имущество, предоставленное артели советом народного хозяйства и приобретенное самой артелью, за покрытием долгов и других обязательств, считается государственной собственностью и, в случае ликвидации артели или выбытия ее участников, разделу не подлежит.

§ 4. В целях лучшего ведения хозяйства земля для артели отводится советом народного хозяйства по возможности к одному месту и обрабатывается общественно с применением научных и технических приемов по плану, предложенному Изюмским советом народного хозяйства.

§ 5. Земельная площадь предоставляется в пользование артели в зависимости от численности артели в согласии с основным законом о социализации земли.

§ 6. Состав артели не является замкнутым, и артель пополняется новыми членами в зависимости от земельной площади и плана хозяйства по усмотрению самой артели и по предложению совета народного хозяйства.

§ 7. Трудовая рабочая с.-х. артель имеет печать своего наименования.

СОСТАВ АРТЕЛИ

§ 9. Членами трудовой рабочей артели могут быть все граждане обоего пола, без различия вероисповедания и национальности, достигшие 17 лет, приблизительно одинаковых общественных воззрений, желающие участвовать в артельном хозяйстве личным трудом и обязавшиеся не применять своего труда в другом хозяйстве.

§ 10. Членами-учредителями артели являются лица — числом не менее 20, — согласившиеся образовать артель и подписавшие устав в двух экземплярах, один экземпляр остается при делах артели, другой передается в канцелярию совета народного хозяйства.

§ 11. Прием новых членов не ограничен, и пополнение артели производится или постановлением общего собрания членов, или распоряжением совета народного хозяйства, который на каждого вновь вводимого члена артели предоставляет дополнительную прирезку земли.

§ 12. В случае уклонения артели от самопополнения, несмотря на официальное предложение совета народного хозяйства, через 3-месячный срок артель распускается, и ее земля и имущество передаются другой артели.

§ 13. Члены трудовой артели, как учредители, так и впоследствии вошедшие в состав артели, пользуются равными правами и подчиняются на одинаковых основаниях внутреннему распорядку, утвержденному советом народного хозяйства.

§ 14. Каждый член трудовой рабочей артели обязан участвовать своим личным трудом и трудом своей семьи в обработке земли, уходе за скотом и исполнять другие работы по хозяйству артели за установленную плату.

§ 15. Распределение работ производится распоряжением правления, избранного общим собранием и утвержденного советом народного хозяйства.

§ 16. Каждому члену артели выдается расчетная книжка, в которую записываются рабочие дни и отпущенные ему в счет поденной оплаты денежные суммы, а также (по утверждении годового отчета) та доля из чистой прибыли, которая ему причитается, с указанием, когда и какая сумма ему выдана.

§ 17. Каждый член артели пользуется на общих собраниях правом одного голоса. Право это не может быть передаваемо.

§ 18. Член артели, неисправный в работе или работающий без разрешения артели на стороне, не подчиняющийся деловым распоряжениям правления, пьянствующий, бездействующий и вообще своим характером и поведением нарушающий мирную жизнь артели, может быть исключен из артели постановлением $^{2}/_{3}$ голосов общего собрания членов.

СРЕДСТВА АРТЕЛИ

§ 19. Средства артели составляются из долгосрочных ссуд скотом, инвентарем и денежными суммами от совета народного хозяйства, из пожертвований, из займов у разных лиц и учреждений, из ежегодных отчислений из чистой прибыли, получаемой от артельного хозяйства, а также из отчислений от посторонних заработков, произведенных членами артели с разрешения артели на стороне.

УПРАВЛЕНИЕ ДЕЛАМИ АРТЕЛИ

§ 20. Делами артели управляют:

а) Общее собрание членов артели.

§ 21. Общие собрания созываются правлением, ревизионной комиссией или советом народного хозяйства, или по требованию $^1/_{10}$ части членов (но не менее 15 человек) по мере надобности для решения назревших вопросов и производства выборов правления, ревизионной комиссии и уполномоченных для ведения специальных дел.

§ 22. Для действительности общих собраний необходимо присутствие не менее $^1/_2$ членов артели в артелях, не превышающих 100 участников, и $^1/_3$ артели с большим числом участников.

§ 23. Для правильного хода дел на собрании избирается председательствующий и секретарь; секретарем может быть и постороннее лицо.

§ 24. Постановления общих собраний записываются в специальную книгу, подписанную председателем и секретарем и желающими участниками собраний.

§ 25. Постановления общих собраний не могут касаться семейных дел и частной жизни членов артели, если таковые не причиняют прямых убытков артельному хозяйству.

§ 26. На общее собрание должны допускаться с решающим голосом лица, командированные от совета народного хозяйства.

ПРАВЛЕНИЕ

§ 27. Непосредственное заведывание делами артели принадлежит правлению, состоящему из не менее 3 членов, избираемых на 1 год общим собранием и утвержденных советом народного хозяйства.

§ 28. Правление распоряжается в пределах, указанных советом народного хозяйства, всеми делами, денежными суммами, распределением работ в весенний, летний и осенний периоды работ.

Правление собирается ежедневно, а в зимний период по мере надобности и распределяет на основании способности, сил, уменья и по возможности равномерно между членами артели полевые и другие сельскохозяйственные работы (делает наряды), ведет средственные записи, если это необходимо, приглашает счетовода из членов артели или со стороны, наблюдает за ведением всех записей работы членов, расходом и приходом денежных сумм, продуктов и инвентаря; производит расчет за работы. Производит заготовку всего, что нужно для артели и артельного хозяйства, ремонтирует орудия, заботится, если нужно, о продовольствии артели. Созывает общие собрания членов, вырабатывает проекты внутреннего распорядка артели

й взаимоотношения членов, ведет сношения с советом народного хозяйства и другими организациями по делам артели.

§ 29. Для составления правильной отчетности правление обязано с помощью счетовода вести:

а) книгу записи прихода и расхода денежных сумм;

б) книгу записи поденной работы каждого члена артели;

в) книгу записи займов;

г) книгу лицевых счетов каждого члена с записями уполномоченных ему сумм (деньгами или продуктами);

д) книгу учета с.-х. культур.

Кроме того, при учреждении артели и ежегодно к 1 ноября правление обязано составлять подробную опись всего имущества (скота, инвентаря) и подводить итоги всей наличности в денежной сумме и сумму всех долгов артели.

§ 30. Книги артели должны быть доступны для осмотра членам артели и представителям совета народного хозяйства.

ОТЧЕТНОСТЬ

§ 31. Сельскохозяйственный год считается с 1 ноября по 1 ноября. За каждый минувший год правление составляет отчет, который проверяется лицом, командированным от совета народного хозяйства.

§ 32. Отчет составляется по форме, предложенной советом народного хозяйства, и докладывается общему собранию членов для рассмотрения.

§ 33. Отчет с заключением о нем общего собрания членов артели представляется на утверждение совета народного хозяйства.

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ПРИБЫЛЕЙ

§ 34. По утверждению отчета советом народного хозяйства созывается общее собрание членов артели для решения вопроса о распределении прибылей.

§ 35. Из чистой прибыли, т. е. суммы, оставшейся за покрытием расходов и убытков и погашения имущества, отчисляется:

а) Сумма, необходимая для покрытия той части долгов, которые должны быть погашены в предстоящем году.

б) Из оставшейся суммы 10% отчисляется в запасный капитал и 20% в оборотный капитал артели.

в) А остальная часть чистой прибыли может или распределяться между членами артели пропорционально числу затраченных ими и их семьями рабочих дней, или отчисляться в той или иной мере на специальные нужды артели.

П р и м е ч а н и е. Члены артели, выбывшие до истечения года, лишаются права на получение из прибылей.

ЛИКВИДАЦИЯ

§ 36. При ликвидации трудовой артели все имущество ее за покрытием долгов и других обязательств переходит в распоряжение государственного уездного совета народного хозяйства.

Настоящий устав препровождается Александровскому волостному Совету рабочих, солдатских и крестьянских депутатов для руководства.

30 марта 1918 года за № 1332

Комиссар земледелия Кравченко
За секретаря [*підпис*]
С подлинным верно:
Комиссар земледелия
Секретарь С. Журавлев

Получено Александровским волостным земельных отделом 6 апреля 1918 г.

Держархів Харківської області, ф. Р-4806, оп. 1, стор. 19, арк. 130—133. Завірена копія. Рукопис.

№ 26

Постанова Новгород-Сіверського повітового земельного відділу Чернігівської губернії про передачу майстерні по ремонту інвентаря у відання повітового раднаргоспу

19 лютого 1919 р.

Организованную уездным земотделом ремонтную мастерскую сельскохозяйственных машин и орудий в селе Великой Березке передать при акте в ведение совета народного хозяйства со всем имеющимся инвентарным имуществом и материалами с тем, чтобы совет народного хозяйства возместил уездному земотделу все денежные затраты по организации и оборудованию упомянутой мастерской с условием: выполнять срочно все работы по ремонту сельхозмашин и орудий, могущих возникнуть в советских хозяйствах, равно как и в коллективных, в первом случае по требованию заведующего советским хозяйством, а во втором — уполномоченного. Передача мастерской поручается членам коллегии тт. Дмитренко и Хрущеву и заведующему ремонтным пунктом т. Чмыре.

Председатель, врио завотделом Дмитренко
Члены коллегии: Хрущев
Васильев
Игуменов
Секретарь Леоненко
С подлинным верно: за секретаря П. Конопелько

Держархів Чернігівської області, ф. Р-2902, спр. 115, арк. 10. Завірена копія.

№ 27

Протокол засідання Ізюмського повітового земельного відділу Харківської губернії

22 лютого 1919 р.

В составе: заведующего земельным отделом Н. К. Фабрис
Члены коллегии: Д. А. Погорелов, Ф. Е. Федорченко
При секретаре И. Е. Костенко

Слушали: Дело по ходатайству уполномоченных Чепельской производительной коммуны с просьбой зарегистрировать таковую и об отводе необходимого участка земли.

Постановили: Откомандировать* на место своего инструктора для организации этой коммуны согласно инструкции.

Заведующий отделом Н. Фабрис
Члены: Ф. Федорченко
Д. Погорелов
Секретарь Костенко

Держархів Харківської області ф. Р-1631, оп. 2, спр. 245, арк. 2. Оригінал.

№ 28

Постанова Новгород-Сіверського повітового земельного відділу Чернігівської губернії про затвердження комун і артілей

24 лютого 1919 р.

Утвердить выработанный сельскохозяйственным подотделом устав коммун и артелей. Зарегистрировать первую и вторую Новгород-Северские трудовые артели, предоставив им во временное пользование земли: первой артели — бывшего Жадкевича в городских дачах, второй — бывшего Молявко-Высоцкого — тоже в городских дачах.

Земля отводится временно до выяснения трудовой нормы наделения безземельных чересполосного владения.

Утвердить устав и зарегистрировать первую Новгород-Северскую Красную коммуну на землях Вишневского, Купача, Федоренко и других и, по возможности, командировать землемера и агронома для отвода земли и составления плана организованного хозяйства.

Председатель врид. зав. отдела Дмитренко
Члены коллегии: Хрущев, Васильев, Игуменов
С подлинным верно: секретарь П. Конопелько

Держархів Чернігівської області, ф. Р-2902, спр. 115, арк. 42. Завірена копія.

---

* У тексті документа «кооптировать».

№ 29

Резолюція II Валківського повітового з'їзду Рад Харківської губернії про соціалістичну перебудову сільського господарства

Кінець лютого 1919 р.

Заслушав доклад по земельному вопросу, Валковский уездный съезд Советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов постановил:

1. Борясь за уничтожение эксплуатации человека человеком, стремясь к организации нашей трудовой жизни на социалистических началах в духе коммунизма в земельном вопросе, в этом наболевшем для нас, беднейшего крестьянства, вопросе, мы стоим за социализацию земли, кладя в основу основной закон о социализации земли, принятый на Всероссийском съезде Советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов 27 января 1918 г.

2. Мы говорим: землею может пользоваться лишь тот, кто ее обрабатывает своими руками.

3. Но признавая, что простой уравнительный дележ мало обеспечивает беднейшее крестьянство при недостатке орудий производства и даже кормильцев, не поднимая, а уменьшая производительность сельского хозяйства, угрожая тем и подрывая социалистический строй, приветствуем создание сельскохозяйственных коммун прежде всего на культурных хозяйствах, устраивая их как показательные образцовые коммуны, организовывая агрономические пункты; разослать лекторов по этому вопросу.

4. Признавая, что полное обсеменение полей имеет громадное значение не только для благополучия всего народа, но и для дела революции, строительства трудовой жизни, съезд постановляет, чтобы все поля уезда были обсеменены, объявив посевную мобилизацию, и всякий противящийся и уклоняющийся от этого будет рассматриваться как явный контрреволюционер, как враг рабоче-крестьянской власти.

5. Местным же волостным и сельским исполкомам, а также комитетам бедноты вменяется в обязанность строго следить за проведением в жизнь этого постановления.

6. Для успешного проведения ее (посевной мобилизации) необходимо, чтобы будущий исполком в лице земельного отдела: а) объявил мобилизацию труда в самом широком объеме; б) взял на учет весь посевной материал для равномерного распределения его; в) в случае же недостатка такового в уезде предпринять меры к изысканию его вне уезда к посевному периоду и где ощущается недостаток его, доставить туда.

7. Взять на учет весь сельскохозяйственный инвентарь, жи-

вой и мертвый, для равномерного распределения, для пользования им.

8. Озаботиться в первую очередь починкой сельскохозяйственного инвентаря, как помещичьего, так и крестьянского, и привести его в годное для употребления состояние.

9. Приложить все усилия для снабжения уезда по мере возможности недостающими сельскохозяйственными орудиями.

10. Учитывая всю важность и сложность решения земельного вопроса, съезд постановляет: в случае невозможности сейчас же, немедленно весной произвести реформу, приложить все усилия к засеву всей свободной, годной и удобной для обсеменения земли, приложив к тому все усилия к подготовке земельной реформы во всей ее полноте сейчас же после весны.

Второй Валковский уездный съезд Советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов.

ЦДАЖР УРСР, фонд листівок, № 1126. Друкарський відбиток.

№ 30

Повідомлення про організацію 1-ї Батуринської сільськогосподарської комуни ім. В. І. Леніна в Конотопському повіті Чернігівської губернії

3 березня 1919 р.

Батурин. 3. III. Окончательно сконструировалась и приступила к работе 1-я Батуринская земледельческая коммуна им. т. Ленина, возникшая по инициативе местных коммунистов. Военно-революционным комитетом коммуне выдана субсидия.

«Известия» (Гадяч), № 19, 16 березня 1919 р.

№ 31

Протокол загальних зборів членів 1-ї Черкаської сільськогосподарської комуни Черкаської волості Ізюмського повіту Харківської губернії

12 березня 1919 р.

На заседании в присутствии следующих членов: Серобабы Якова Флоровича, Савельева Ивана Николаевича, Серобабы Герасима Алексеевича, Гончара Ивана Павловича, Дубины Антона Никифорова, Дубины Спиридона Никифорова, Засухи Артема Григорьевича, Галичина Николая Корнеевича, Савелье-

вой Феклы, Дубининой Марии, Дубининой Матрены, Серобабиной Прасковьи, Засухиной Александры.

Председатель собрания: Серобаба Герасим Алексеевич

Секретарь: Серобаба Яков Флорович

Слушали: Об условиях для участников сельскохозяйственной коммуны.

Постановили: 1. Снести весь имеющийся у членов коммуны инвентарь, живой и мертвый, а равно и все средства в одно общее хозяйство и считать его народным достоянием, и прав на них никто из отдельных членов коммуны не имеет.

2. Выбывающие из коммуны члены прав на получение чего-либо из принесенного ими не имеют.

3. Все члены обязаны быть из беднейших слоев населения с социальным воззрением коммуниста или сочувствующего им, быть трезвыми, честными и добросовестно относиться к делу.

4. Члены, не соответствующие требованиям, могут быть исключены постановлением общего собрания членов коммуны, не менее $^2/_3$.

5. Вступать в коммунистические организации, вести просвещение среди членов коммуны и других граждан, сноситься с уездным земельным отделом народного хозяйства о снабжении необходимыми материалами и средствами, потребными для коммуны, ходатайствовать о назначении инструкторов и агрономов для указаний по мере надобности, иметь всеобщее народное поле, инвентарь, скот, птицу, обучение и развлечение, жить в одном месте и довольствоваться из общей кладовой в общей столовой, размещаясь по отдельным комнатам.

6. Получать площадь земли для коммуны в зависимости от численности ее, согласно коммунистическим законам.

7. Состав коммуны может быть пополняем по распоряжению совета народного хозяйства (земельного отдела) и по усмотрению самой коммуны, дабы не нарушалось общее положение о коммуне.

8. Для порядка и строгой отчетности в коммуне избирается комитет в зависимости от численности артели, но не менее трех человек, которые являются ответственными как перед членами коммуны, так и перед совнархозом уезда и губернии.

9. Излишки производства в сельскохозяйственной коммуне предоставлять в распоряжение совнархоза республики в установленном порядке, но ни в коем случае не продавать частным лицам.

Слушали: Выборы комитета.

Постановили: Для ведения учета инвентаря и всех средств избрали комитет из трех лиц, а именно: Савельева Ивана Николаевича, Серобабы Якова Флоровича и Дубины Антона Никифоровича.

Слушали: О продовольствии.

Постановили: Наличность продовольствия распределить

между всеми участниками сельскохозяйственной коммуны по существующей норме и ходатайствовать об отпуске недостающего числа продовольствия перед уездным продовольственным отделом до урожая.

Слушали: а) о лошадях, б) о коровах, в) о свиньях и их продовольствии.

Постановили: а) лошадей свести в помещение, отобранное у Савельева, как самое подходящее, б) коров также разместить у него же, причем, чтобы сберечь корм, всех коров продать, а приобрести таковые по появлении подножного корма, свиней оставить на местах впредь до выяснения определенного места. Корма для скота просить у Черкасского волостного исполкома, не найдет ли он возможным отпустить из какого-либо хутора или с мельницы бывшего Бескровного.

Слушали: О средствах и долгах.

Постановили: Поручить выяснить все долги по документам или по опросу заимодавцев комитету.

Имеющиеся же у членов сельскохозяйственной коммуны деньги должны быть внесены в комитет коммуны.

Слушали: Об имеющейся надельной земле.

Постановили: Имеющуюся у членов сельскохозяйственной коммуны надельную землю в количестве 20 дес. засеять чересполосно.

Слушали: О добавлении земляной площади для обработки коммуной.

Постановили: Ходатайствовать перед земельным отделом об отводе участка земли в размере 150 дес.

Слушали: О посевном материале.

Постановили: Ходатайствовать об отпуске зерна для обсеменения полей: овса — 90 пуд., ячменя — 240 пуд., пшеницы — 400 пуд., проса — 10 пуд., гречихи — 10 пуд.

Слушали: О выдаче субсидии.

Постановили: Ходатайствовать об отпуске субсидии для первой необходимости в размере 10 000 руб.

На подлинном подписались председатель Г. Серобаба, секретарь Я. Серобаба, члены: Галичин, Засуха Артем, Гончар Иван, Дубина, Савельев, Засухина Александра.

Верно:
Уполномоченные Я. Серобаба
И. Савельев
Заведующий земельным отделом Скляров

Держархів Харківської області, ф. Р-1631, оп. 2, спр. 316, арк. 9—10. Завірена копія.

№ 32

Протокол зборів комуністів 8-ї дільниці Краматорського району Ізюмського повіту Харківської губернії

19 березня 1919 р.

Мы, нижеподписавшиеся, быв сего числа на собрании в количестве семнадцати человек под председательством тов. Максима Яковлевича Дереки при секретаре Калине Андреевиче Стожко, составили из себя трудовую артель из 13 человек. Цель артели следующая.

Имея в виду, что при теперешнем распоряжении Советского правительства помещики наемным трудом имеющиеся у них земли обрабатывать не имеют права, что поэтому большая часть земли может остаться незасеянной на текущий 1919 г. Обсудив изложенное, единогласно постановили образовать трудовую артель. У нас имеется налицо: лошадей — 4, бричек — 2, плугов — 2, требуется лошадей — 6 и корм, бричек — 3, плугов — 1, буккеров — 2, сеялок — 2, борон — 5, жатвенных машин — 2, конная молотилка — 1. Земли, приготовленной к посеву яровыми хлебами 1919 г., имеется 20 дес. Имеется зерна ярового для посева на 6 дес., кроме этих 20 дес. намечено занять землю тоже под яровой посев Донецкого общества Дружковских заводов: 3 дес. посевной земли и 15 дес. фруктового сада с усадьбой и конюшней. Вышеупомянутый сад находится в Белянской волости 8-го участка при деревне Красногорке у помещика Курца. Всей вспаханной земли имеется 62 дес.; для обсеменения этой земли нашей артели потребуется 632 пуд. зерна, которое имеется в экономии Курца, имеется пшеницы 600 пуд., ячменя 500 пуд., овса 250 пуд. Также просим предоставить нам указанное количество живого и мертвого инвентаря, как-то: 6 лошадей, 3 брички, 1 пункт, 2 буккера, 2 сеялки, 5 борон, 2 жатвенные машины, 2 веялки, 1 конную молотилку. Весь этот инвентарь и лошади имеются в экономии Курца. Кроме того, нашей артели потребуется 73 дес. луга для сенокоса и 14 дес. земли под пастьбу артельного скота и рабочих лошадей; означенный луг и толочная земля имеются тоже в экономии Курца. Также просим о предоставлении нашей артели 17 коров и 30 штук гулевого скота для обзаведения молочного хозяйства и 25 штук простых овец, которые имеются тоже в экономии Курца. Для ускорения этого дела уполномочили из среды себя гражданина Калину Андреевича Стожка, которому доверяем явиться в местный земельный отдел для засвидетельствования настоящего протокола и для поездки в г. Изюм в уездный земельный отдел Совета рабочих и крестьянских депутатов о скорейшем утверждении нашей трудовой артели. Кроме того, доверяем нашему посланному товарищу заключить и выработать артельный устав, каковой потребуется, согласно сущест-

вующим ныне декретам Советского правительства. Желательно предоставить мельничный постав для помола зерна, который имеется в экономии Курца, в чем и подписываемся *.

Держархів Харківської області, ф. Р-1631, оп. 2, спр. 266, арк. 1—2. Оригінал. Рукопис.

№ 33

Повідомлення про організацію партійних осередків і колективних господарств в селах Полтавської губернії

26 березня 1919 р.

В целом ряде сел (Комкове, Званцеве и т. д.) Константиноградского уезда организовались коммунистические ячейки из беднейшего крестьянства. Эти коммунистические ячейки представляют грозную силу для деревенских кулаков. Ячейки посылают в Совет своих представителей, объединяющихся в волостные партийные комитеты. Основная задача комитетов состоит в организации и развитии трудовых коммун. Крестьяне с. Званцева высказались за обработку земли на коллективных коммунистических началах. Они организовали трудовую коммуну и открыли школу.

В с. Ростовцеве местная беднота объединилась в коммуну «Красный маяк», получив от уездного земельного комитета 180 дес. пахоты и 20 дес. лугов. Открылся Народный дом, где под руководством сельского учителя — коммуниста ведутся собеседования на политические и научные темы.

Подобные сведения имеются и из Кременчугского уезда, где организовалось 7 трудовых коммун и 12 коммунистических ячеек из беднейшего класса. Таким образом, партийная жизнь деревни налаживается, развивается и принимает более широкие формы. Большое содействие оказывают уездные комитеты, командирующие в деревни инструкторов, посылающие партийную литературу.

«Голос коммуниста» (Полтава), № 36, 26 березня 1919 р.

№ 34

З протоколу зборів селян Михайлівської волості Лебединського повіту Харківської губернії

28 березня 1919 р.

Собрание было созвано организатором Григорием Павловичем Макеевым, который доложил, что его работа по данной организации пришла к желанным результатам и что теперь това-

* Далі йдуть 17 підписів селян.

рищи, пришедшие сюда для совместной работы, должны установить, как они должны работать: на началах коммунистических, т. е. коммуной производственной, или трудовой артелью. Далее т. Макеев предложил собранию избрать председателя, товарища председателя и секретаря на данное собрание. И из предложенных кандидатов избранными оказались: председателем Г. П. Макеев (единогласно), товарищем его Ив. Нашиван (единогласно) и секретарем Илья Мирошниченко (единогласно). После чего т. Макеев объявил собрание открытым в 5 часов вечера и предложил собранию детально обсудить вопрос о форме совместной обработки, широко охарактеризовал как коммунистическую, так и трудовую артели (формы). После чего были объявлены прения, предоставлено было право каждому члену собрания высказаться по данному вопросу.

Тов. Мирошниченко выступил по данному вопросу и охарактеризовал положение в широком смысле как о коммуне, так и о трудовой артели.

Далее выступал т. Московский, который, в свою очередь, также разъяснил правила коммун и трудовых артелей.

По данному вопросу выступили еще некоторые ораторы, и после долгих прений мы пришли к заключению, что самое справедливое и выгодное ведение сельского хозяйства общими силами является на чисто коммунистических началах, после чего нам был прочитан устав трудовой коммуны, по выслушании какового мы большинством голосов за и против постановили:

Организовать коммуну производственную, назвав таковую «Первая Михайловская производственная пролетарская коммуна имени тов. В. Ленина».

Далее был рассмотрен вопрос, кто из членов настоящего собрания может быть зачислен в число коммунаров, и на каждого члена дана была характеристика, по которой и оказались принятыми нижеследующие лица, изъявившие согласие принять устав трудовой коммуны, с общим числом семьи:

№ п. п.		От 20 до 50		От 15 до 20		От 10 до 15		Неспособные к труду
		м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	
1	Макеев Григорий Павлович . .	1	1	—	—	—	1	4
2	Мирошниченко Илья Исидорович	1	—	—	—	—	—	—
3	Московский Митрофан Григорьевич	1	1	—	1	1	1	4
4	Ворожка Трофим Герасимович .	2	2	—	1	—	1	2
5	Ковалев Василий Васильевич .	1	1	1	1	1	—	1
6	Абрамов Макар Ефимович . . .	2	2	—	—	—	—	4
7	Кисилев Антон Евграфович . .	1	1	—	—	—	—	3
8	Нашиван Иван Дмитриевич . .	1	1	—	—	—	—	2
9	Коптев Лукьян Игнатьевич . .	1	1	1	1	—	—	3

Продовження таблиці

№ п. п.		От 20 до 50		От 15 до 20		От 10 до 15		Неспособные к труду
		м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	
10	Реука Семен Прокофьевич . . .	1	—	—	—	—	—	—
11	Абрамов Кузьма Ефимович . .	1	—	—	—	—	—	—
12	Молибога Мирон Федорович . .	1	—	—	—	—	—	—
13	Цуканов Иосиф Савельевич . .	1	1	—	—	1	1	3
14	Задорожнев Максим Петрович .	1	—	—	—	—	—	—
15	Покидов Александр Максимович	1	1	—	—	—	—	2
16	Солдатенко Алексей Титович .	1	1	—	—	—	—	3
17	Солдатенко Свиридон Титович .	1	1	—	—	—	—	1

После чего изъявили желание принять устав коммуны члены, подавшие голоса за трудовую артель, из которых оказались принятыми: 1) Кульпин Емельян Андреевич — 1, 2) Сливка Трофим Иванович — 1, 3) Нашиван Василий Дмитриевич— 1, 4) Канишова Евгения Григоровна — 1, 5) Кисилева Марина Филипповна — 1.

Оказались непринятыми: Сливка Леонтий Иванович, как вредный элемент, вносящий дезорганизацию, и Ковалев Денис, как ненормального смысла.

Далее обсуждали вопрос о выборе членов уполномоченных для регистрации коммуны.

Постановили: Избрать т. Г. П. Макеева, М. Гр. Московского и И. И. Мирошниченко.

Выборы членов правления: по хозяйству из названных кандидатов оказались избранными большинством голосов — Московский М. Г., Солдатенко Алексей Титович и Задорожнев М... .

Верно: председатель собрания: Гр. Макеев
Товарищ председателя Нашиван
Секретарь Мирошниченко
Члены общего собрания *

Держархів Харківської області, ф. Р-1631, оп. 2, спр. 302, арк. 3—4. Оригінал. Рукопис.

№ 35

З наказу делегатам Василівської волості на Полтавський повітовий з'їзд Рад про необхідність додержання принципу добровільності при організації колективних господарств

28 березня 1919 р. **

Васильевский волостной съезд селянских Советов постановил делегатам на Полтавский уездный съезд дать следующий наказ:

* Далі йдуть 18 підписів.
** Дата опублікування.

1. Поддерживать все мероприятия и распоряжения Всеукраинского ЦИК и Рабоче-Крестьянского правительства, принятые на Всеукраинском съезде Советов.

2. Отметить, что все распоряжения Советской власти селянами Васильевской волости исполняются и будут впредь так же точно выполняться.

3. По земельному вопросу поддерживать закон об уравнительном распределительном пользовании землей между трудящимися. Что же касается обработки земли гуртками-артелями, то селяне препятствий к этому не имеют, но она должна быть только добровольной, и земля артелям давалась бы по нормам наравне с другими...

«Известия Полтавского Совета рабочих депутатов», № 36, 28 березня 1919 р.

№ 36

Постанова Костобобрівського волосного з'їзду Рад Новгород-Сіверського повіту Чернігівської губернії про перехід селян до колективного обробітку землі

31 березня 1919 р.

Волостной съезд, учитывая быт, нравы, наклонности и вообще психологию населения волости, признает желательным организацию коммун, артелей, общественной обработки земли. Причем всеми мерами стремиться, чтобы таковые организовывались из людей вполне честных и охотно отдающих свой труд и все свое материальное состояние на общее благо, ибо только такие люди могут показать ту святую жизнь, те святые идеи, которые в основу свою положило учение о коммунизме. Кроме того, стремиться, чтобы таковые организации не служили гнетом или помехой людям, желающим применять свой труд при единоличном пользовании. Призвать население к уравнительному распределению земли во временное пользование до проведения в жизнь закона о социалистическом землепользовании.

Кроме того, всеми мерами бороться с самочинной рубкой лесов и самовольным расхищением народного достояния.

Подлинный за надлежащими подписями.
С подлинным верно: секретарь исполкома *(підпис)*

Держархів Чернігівської області, ф. Р-12902, спр. 124, арк. 16. Завірена копія.

№ 37

Із зведень Новгород-Сіверського повітового земельного відділу Чернігівської губернії про господарське становище організованих в повіті комун і артілей

Кінець березня 1919 р.

Старождановская сельскохозяйственная трудовая артель образована на нетрудовых землях Ершова. Общая площадь пахотной земли 42 дес. Организационный план: устанавливается 6-польный севооборот: 1) пар удобренный, 2) озимь с подсевом клевера, 3) и 4) клевер, 5) клубнеплоды, 6) ярь...

Заведующий отделом земледелия
Заведующий сельхоз. подотделом, участковый агроном

Десятая Новгород-Северская сельскохозяйственная трудовая артель образована на дачах г. Новгород-Северска и с. Шептаки на нетрудовой земле Зарубина, Мамекинской волости.

Общая площадь пахотной земли 48 дес. Земля имеется в 14 кусках. Ввиду разбросанности земли организация рационального хозяйства невозможна до выделения земли к одному месту...

Заведующий советскими хозяйствами, агроном
Участковый агроном [*підпис*]

4-я Новгород-Северская сельскохозяйственная трудовая артель образована в дачах г. Новгород-Северска на нетрудовой земле Гарбузова, Мамекинской волости. Общая площадь пахотной земли 64 дес. Земля имеется в 15 кусках, от 1,5 до 6 дес. кусок. Ввиду разбросанности земли организация правильного хозяйства невозможна...

Заведующий советскими хозяйствами, агроном
Участковый агроном [*підпис*]

Сельскохозяйственная коммуна «Новый мир» организована на землях Котляра и Чмихуна в дачах с. Колпинки Гремячской волости. Общая площадь земли ...* десятин. Площадь пахотной земли 88 дес., из коих 72 дес. оставлено под пашню, 5 дес. отведено под сад, 7 дес. под огород, 4 дес. под постройки.

Севооборот устанавливается 9-польный: 1) пар, 2) озимь, 3) пропашное, 4) ярь клевер, 5) клевер, 6) клеверный пар, 7) озимь, 8) пропашное, 9) ярь.

В настоящем 1919 г. пахотная площадь используется таким

---

* Крапки у тексті документа.

образом: 16 дес. под пропашное, 48 дес. под ярь, из коих на 8 дес. посеян клевер, и 8 дес. под пар...

Заведующий коллективными советскими хозяйствами, агроном
За участкового агронома [*підпис*]

Коммуна имени Бакунина при с. Олтаре на отрубных землях граждан с. Олтаря. Общая площадь пахотной земли 120 дес.

Организационный план: севооборот устанавливается 6-польный — 1) пар удобренный, 2) озимь с подсевом клевера, 3) и 4) клевер, 5) клубнеплоды, 6) ярь.

Устраивается скотоводство, имея в виду, во-первых, улучшение местной породы скота путем лучшего содержания его и рационального кормления и, во-вторых, обеспечение коммунаров молочными продуктами и хозяйства навозом...

Заведующий отделом земледелия
Заведующий советскими хозяйствами, агроном
Участковый агроном

Дробышевская сельскохозяйственная трудовая артель образована в дачах сел Дробышева, Ображеевка, Араповичи и Юхново на нетрудовой земле Рогальского, Рыковской и Ивотской волостей. Общая площадь пахотной земли 39 дес., которая имеется в 7 кусках от 2 до 13 дес. кусок. Ввиду разбросанности земли организовать правильное хозяйство не представляется возможным до выделения земли к одному месту...

12-я Новгород-Северская сельскохозяйственная трудовая артель образована в дачах г. Новгород-Северска на нетрудовой земле Корниевского, Карбовского, Гарбузова и других, Мамекинской волости. Общая площадь пахотной земли 60 дес. Земля имеется в 7 кусках, почему организация рационального хозяйства невозможна.

Заведующий советскими хозяйствами, агроном
Участковый агроном

Держархів Чернігівської області, ф. Р-4653, оп. 3, спр. 38, арк. 7, 16, 19, 26, 35. Копії.

№ 38

Постанова зборів селян Кун'євської волості Ізюмського повіту Харківської губернії про організацію сільськогосподарської комуни

1 квітня 1919 р.

Заслушав доклад товарищей, высказавшихся об организации трудовой земельной коммуны, постановили: организовать трудовую земельную коммуну и избрать из своей среды уполно-

моченных Алексея Войтенко и Михаила Остапенко для ходатайства перед Изюмским уездным земельным отделом об отводе потребного количества земли в Куньевской волости для названной коммуны.

Держархів Харківської області, ф. Р-1631, оп. 2, спр. 300, арк. 37. Оригінал. Рукопис.

№ 39

Розпорядження та інструкція Ізюмського повітового земельного відділу Харківської губернії про передачу Красногірській трудовій артілі землі і сільськогосподарського інвентаря колишньої поміщицької економії

2 квітня 1919 р

В БЕЛЯНСКИЙ ВОЛОСТНОЙ ИСПОЛКОМ

Бюро коммун уездного земельного отдела доводит до вашего сведения о том, что Красногорской трудовой артели разрешено земельным отделом занять 130 дес. земли бывшей экономии Курца. При этом предписывается вам отпустить для означенной артели из экономического инвентаря следующие сельскохозяйственные орудия: плугов—3 шт., борон — 8 шт., сеялок —3 шт., буккеров —4 шт., бричек —6 шт., косарок—4 шт., веялок — 2 шт., паровую машину — 1 шт., полилок — 3 шт., вил — 10 шт., граблей — 15 шт., конных граблей — 1. Отпустить на выплату лошадей 12 шт. и для них сбрую.

Относительно живого и мертвого инвентаря национализированных имений поступать так: весь живой и мертвый инвентарь переходит этим же коммунам. Причем определяется стоимость того и другого, составляется приемный акт, и выборные члены коммуны принимают это под расписку.

Если же землю национализированных хозяйств берет артель, то рабочий скот расценивается и передается за плату или в рассрочку, племенной скот, постройки и зерно артели не передаются, мертвый инвентарь тоже передается. Зерно передается продовольственному комитету по твердой цене. Причем деньги за зерно вносятся в казначейство в депозит земельного отдела и по представлении квитанции можно разрешить вывозку.

Заведующий земельным отделом
Делопроизводитель [*підпис*]

Держархів Харківської області, ф. Р-1631, оп. 2, спр. 266, арк. 5. Завірена копія.

№ 40

Заява уповноважених Безруківської трудової комуни Дергачівської волості Харківської губернії в Безруківський сільський виконком про наділення землею

4 квітня 1919 р.

Просим исполком на выдачу своего согласия на занятие Безруковской трудовой коммуной земель бывших помещиков при станции Слатино: Флоринского, Ивановой, Николаевского, Александровского и Феоктистова, всего в количестве 133 дес., 5 — озимой, ярой — 16 дес., луга — 13 дес., сада и огородов 14 дес. и жилых 5 помещений со всем инвентарем для обработки всего вышеуказанного членами нашей коммуны.

Уполномоченные: Иван Бережной
П. Удовик

Безруковский исполком препятствий к организации коммуны и занятию ею показанных в сем заявлении земель препятствий не встречает.

Председатель Безруковского сельского исполкома [*підпис*]
Заведующий земельным отделом Николаенко
Член исполкома
Секретарь [*підпис*]

4 апреля 1919 г.

Держархів Харківської області, ф. Р-99, оп. 3, спр. 22, арк. 165. Оригінал. Рукопис.

№ 41

Повідомлення про господарську діяльність Володимирської сільськогосподарської комуни Елисаветградського повіту Херсонської губернії

4 квітня 1919 р.

Первая Владимировская коммуна уже прошла стадию организации и вступила на путь хозяйственной деятельности.

В экономии, занятой коммуной, не оказалось ни инвентаря, ни упряжки и пришлось прибегнуть к помощи волостного и уездного земельных комиссаров. В настоящее время коммуна произвела посевы яровых хлебов: 65 дес. овса, 55 дес. ячменя, 10 дес. смеси люцерны с викой, 3 дес. картофеля, 1 дес. конопли; кроме того, в распоряжении коммуны имеются рассадники капусты и разных сортов помидор, а также посеян табак пяти сортов.

Работа распределяется между членами коммуны по их трудоспособности. Коммунары на работу идут весело и охотно;

они все — бывшие батраки помещиков и к работе привыкли. Охоту к работе обнаруживают не только взрослые, но и дети.

За всеми детьми ухаживает одна из выборных женщин. Все коммунары едят с одного общего стола; детям выдается молоко.

По воскресным дням коммунары собираются вместе и обсуждают текущие дела; после такого обсуждения читаются газеты и ведутся беседы насчет политических событий.

Сильно сказывается отсутствие политического руководителя, который мог бы хорошо растолковать прочтенное и учить грамоте желающих.

Кроме того, коммуна нуждается в секретаре-счетоводе, в машинисте, мельнике и кузнеце.

Желательно, чтобы таковые приняли участие в работе коммуны и чтобы это участие было на коммунальных началах, так как деньгами оплачивать услуги различных лиц коммуна не может.

«Известия Елисаветградского уездного исполкома», № 62, 4 квітня 1919 р.

№ 42

Розпорядження Харківського повітового земельного відділу Роганському волосному виконкому про передачу сільськогосподарській артілі ім. Свердлова землі і інвентаря колишнього поміщицького маєтку

8 квітня 1919 р.

Предписывается вам отвести сельскохозяйственной артели «Свердлова» земельную площадь бывшего имения Балашева в деревне Логачевка Роганской волости Харьковского уезда в количестве 55 дес. и передать названной артели весь имеющийся в имении инвентарь.

Передачу земли и инвентаря поручается произвести вам с участием командируемого в Роганскую волость землемера Чепаниса. О передаче должен быть составлен надлежащий акт, копия которого должна быть представлена уездному земельному отделу.

При отводе земли должно быть принято в соображение обязательное постановление губернского исполнительного комитета и выписки из инструкции по распределению земель во временное уравнительное пользование §§ 2, 3, 4.

Примечание: из § 51 и 92 при сем прилагаемые*:

Заведующий земельным отделом

Заведующий подотделом землеустройства

Делопроизводитель

Держархів Харківської області, ф. Р-99, оп. 3, спр. 23, арк. 172. Відпуск.

---

* Не додаємо.

№ 43

З протоколу засідання Новгород-Сіверського повітового земельного відділу Чернігівської губернії

9 квітня 1919 р

...Слушали: 10. Заявление Киселевского сельского общества о переходе его к артельной обработке земли.

Постановили: Сообщить обществу с. Киселевки, что в их распоряжение будут предоставлены земли землевладельцев Лузанова и Щербань, а равным образом те излишки земли, кои будут найдены по наделении «Красной Коммуны». Эти излишки будут распределены между беднейшими гражданами по потребной трудовой норме села при общем распределении...

С подлинным верно:
Секретарь П. Конопелько

Держархів Чернігівської області, ф. Р-2902, спр. 115, арк. 31. Завірена копія.

№ 44

Резолюції Чернігівського губернського з'їзду Рад

13—17 квітня 1919 р. *

О СОВЕТСКИХ ХОЗЯЙСТВАХ

Ввиду того, что стихийным ходом революции сметено помещичье землевладение, а вместе с ним и имевшееся в некоторых имениях культурное хозяйство, для развития производительных сил в сельском хозяйстве в будущем признать безусловно необходимой организацию на землях бывших помещичьих имений советских хозяйств по 4—5 в каждом уезде, в целях постановки их согласно последнему слову агрономической науки, следовательно, в показательных целях для окружающего земледельческого населения, а также для развития в них высокосортного и высокоурожайного посевного материала для окрестного земледельческого населения. Организацией советских имений будет также частично смягчен продовольственный кризис, так как они дадут часть продуктов, необходимых для питания городов.

О КОММУНАХ И ЗЕМЛЕДЕЛЬЧЕСКИХ АРТЕЛЯХ

Ввиду того, что четырехлетняя война внесла глубокое расстройство в трудовое земледельческое хозяйство и пролетаризировала деревню, что в большом числе хозяйств испытывается

* Дати з'їзду.

острый недостаток в посевном материале, живом и мертвом инвентаре, следствием чего является стремление деревенской бедноты найти выход из тяжелого положения путем соединения для совместного земледельческого труда в коммуны, артели, товарищества, — признать необходимым, чтобы со стороны земотделов были приняты все меры не только наделения деревенской бедноты землей, но и оказана организующимся сельскохозяйственным коммунам, артелям и товариществам материальная помощь путем выдачи ссуд посевным материалом, живым инвентарем и земледельческими орудиями и машинами.

ОБ ОБЩЕСТВЕННОЙ ОБРАБОТКЕ ЗЕМЛИ

Ввиду того, что при переходе трудового земледельческого населения к общественной обработке земли разрушаются вековые тормозы для поднятия сельскохозяйственной культуры — чересполосица и трехполье,— признать общественную обработку земли крайне желательной, предложить земотделам принять все меры к широкой пропаганде среди населения общественной обработки, и группам селений или лиц, переходящих в таковой, оказывать не только агрономическую помощь, но и помощь путем выдачи ссуд на покупку семян, скота и мертвого инвентаря.

Ввиду же того, что советские хозяйства, коммуны, артели, общественная обработка земли являются ячейками для перехода сельского хозяйства к социалистическому строю и будут служить живым образцом для пропаганды этого общественного строя среди земледельческого населения, живущего в условиях индивидуального хозяйства, и поведет к изменению психологии не только участвующих в них лиц, но и окружающего населения и, кроме того, в результате образования их будет достигнут быстрый подъем производительных сил в сельском хозяйстве, признать, что силы всех сотрудников земотделов, в особенности агрономического персонала, должны быть направлены в первую очередь на содействие этим организациям.

Держархів Чернігівської області, ф. Р-2902, спр. 94, арк. 331. Друкарський відбиток.

№ 45

З протоколу загальних зборів членів комуни ім. Володарського Ізюмського повіту Харківської губернії

13 квітня 1919 р.

...Слушали: 2. Вопрос о коммунальной дисциплине для членов коммуны.

Постановили: Постановили большинством голосов, чтобы никто из членов коммуны самовольно не отлучался без раз-

решения коммунального совета, а также остальных членов коммуны, и постановили, чтобы каждый день на кухне работали только две женщины посменно, а остальные занимались хозяйственной работой.

Слушали: 3. Вопрос о надельной земле членов коммуны в Маякском обществе.

Постановили: Постановили, чтобы каждый член коммуны, который имеет надел в Маякском сельском обществе, передал свой надел кому-нибудь из членов Маякского общества только без платы и об этом вместе с этим членом заявить в Маякский сельский исполнительный комитет с таким договором, чтобы земля ни в коем случае не осталась незасеянной...

Председатель коммунального совета А. Даниленко
Член коммунального совета Д. Дорох
Секретарь О. Клименко

Держархів Харківської області, ф. Р-1631, оп. 2, спр. 310, арк. 12. Оригінал. Рукопис.

№ 46

Із повідомлення про організацію сільськогосподарських комун на хуторах Караїчному, Чайківці, Пільному і Мар'ївці Вовчанського повіту Харківської губернії

15 квітня 1919 р.

27 марта состоялось общее собрание коммунистов-большевиков, сорганизовавшихся для образования трудовой сельскохозяйственной коммуны из граждан хуторов Караичного и Чайковки Волоховской волости Волчанского уезда.

На собрание прибыли все подписавшие проект устава коммуны. Председателем собрания был избран т. Т. А. Будниченко и секретарем т. А. Н. Мудраченко.

Председатель в своем вступительном слове сказал:

«При вступлении на такое великое и святое дело наша общая обязанность приветствовать величайшего вождя и борца за долю беднейшего крестьянства и рабочих всего мира товарища Ленина. Приветствуем вождей пролетариата, съехавшихся образовать Третий Коммунистический Интернационал».

Заслушав затем объяснение председателя о том, что для того, чтобы проект устава провести в жизнь, необходимо ходатайствовать об его утверждении, собрание избрало трех человек уполномоченных, которые должны представить в Волчанский уездный земельный отдел проект устава коммуны для утверждения.

Состоялось общее собрание коммунистов-большевиков, сорганизовавшихся из граждан хуторов Польного и Марьевки Графскосельской волости для организации коммуны.

Заслушав предложение председателя, что для того, чтобы проект устава провести в жизнь, необходимо ходатайствовать об его утверждении, собрание постановило: просить Волчанский уездный земельный отдел утвердить проект устава. Затем по всевозможным делам избрали двух уполномоченных для всяких ходатайств — тт. П. Г. Коваленко и И. Ф. Коваленко.

«Известия» (Вовчанськ), № 38, 15 квітня 1919 р.

№ 47

Звернення Остерського повітового комітету КП(б)У Чернігівської губернії до селян і робітників про найсуворіше дотримання добровільності при організації сільськогосподарських колективів

Середина квітня 1919 р.

Товарищи крестьяне и рабочие!

Центральный Комитет Коммунистической партии большевиков Украины самым решительным образом опровергает лживые слухи, распространяемые провокаторами о большевиках-коммунистах, будто они хотят принудительно образовать коммуны. Центральный Комитет заявляет категорически, что всякие объединения крестьян в коммуны могут происходить только на совершенно добровольных началах, совершенно добровольно, и только в тех случаях, когда сами крестьяне в интересах ведения своего хозяйства сочтут более выгодным объединение в коммуны *.

Товарищи рабочие и крестьяне, слухи о насильном введении коммуны распространяют ваши враги, буржуазия и провокаторы для того, чтобы, воспользовавшись вашей темнотой, натравить и восстановить вас против партии большевиков-коммунистов, единственной партии, которая борется только лишь за ваши интересы, за интересы всего трудящегося крестьянства и рабочих.

Товарищи крестьяне, вы должны зорко следить за тем, чтобы все эти провокаторы и враги трудового народа, которые подрывают ваше доверие к единственным вашим друзьям и защитникам, распространяя лживые слухи о коммунах, заслужили должное наказание.

---

* Цей абзац авторами звернення взято з циркулярного листа ЦК КП(б)У від 11 квітня 1919 р. (див. док. № 9).

Товарищи, всякого, кто будет распространять слухи, что большевики-коммунисты хотят насильно насадить коммуны, немедленно арестовывайте и передавайте в руки ваших властей.

Остерский уездный комитет партии коммунистов-большевиков
Председатель партии А. Глинский
Секретарь Г. Гайдук

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 1, оп. 4, спр. 25, арк. 1. Друкарський відбиток.

№ 48

Лист селянина комуніста Кулеченка В. П. в ЦК КП(б)У про створеня комун в Павлоградському повіті Катеринославської губернії

19 квітня 1919 р

Я, син селянина Павлоградського повіту, почувши сумні вісті про недостачу в Києві продуктів, яка з болем відбивається в моїх грудях, обіцяю вам, запевняю вас, що через своє правительство України ви в майбутньому одержите мою невидиму поміч. Павлоградський земвідділ кооптував мене для організації с.-г. комун.

Приступивши до своїх обов'язків, я при всіх труднощах в боротьбі з куркулями свого повіту (а їх на Вкраїні чимало), які перешкоджають організації комун. Все ж таки я заснував вісім комун в своїм Павлоградськім повіті, в деяких з них маються навіть трактори й потрібна кількість різного інвентаря.

Надіюсь на міцний зв'язок нашого правительства, через посередництво якого я сподіваюсь принести незначну підтримку наших сил.

Нас об'єднало наше робітничо-селянське правительство. Ви куйте для нас знаряддя, а ми комунально будем сіяти хліб і таким чином поліпшимо наше життя, наше існування.

На Вкраїні вже немає гетьмана. На Вкраїні є робітничо-селянське правительство. На Вкраїні немає поміщиків, а є с.-г. трудові комуни. Поміщики одсилали хліб в Германію, а ми, комунари, в першу чергу пошлемо вам, голодному пролетаріатові.

Здобутий в поті чола хліб ми дамо робітникові, що стоїть за верстатом, бо ми, і тільки ми, селяни і робітники, стоїмо на барикадах. Ви куєте меч для нашої Червоної Армії, для боротьби зі всесвітнім імперіалізмом, ми дамо хліб нашій побідоносній армії.

Армія, Червона Армія, цього часу виконувала і надалі виконує покладені на неї завдання так, як це робить кожен чесний комуніст. Вся Україна увільнена від ворога. Українська Червона Армія от-от вступить в Галичину, побережжя Чорного

моря уже увільнено, Миколаїв забрано, забрано й Одесу, на південний схід війська підходять до Ростова.

Товариші, будемо бадьорими, побіда на нашій стороні. Ми, комунари Павлоградського повіту, посилаємо прокляття гетьманові Скоропадському, який оддав хліб імперіалістам — Германії, Австрії.

Я, як організатор комун, посилаю щирий привіт Центральному Комітетові партії комуністів від імені комуністів свого повіту.

Честь і слава нашій побідоносній Червоній Армії і її провідникам... Слава товаришеві Леніну, провідникові російської комуністичної партії.

Хай живе українське робітничо-селянське правительство!

Хай живе Третій Інтернаціонал комуністів!

Українець В. П. Кулеченко

«Більшовик», орган ЦК КП(б)У, № 9, 19 квітня 1919 р.

№ 49

Акт Дворічно-Кутянського волосного виконкому Харківського повіту і губернії про передачу артілі «Луч» землі колишнього нетрудового користування

26 квітня 1919 р.

1919 г., апреля 26 дня, Двуречно-Кутянский исполнительный комитет в составе членов тт. Совенко и Кучеренко и землемера т. Бондаря на основании предписания Харьковского уездного земельного отдела от 17 апреля за № 1002 приступил к передаче нетрудовой земли бывших братьев Шелестовых утвержденной трудовой артели «Луч».

Передаваемая земля находилась в Двуречно-Кутянской волости в урочище Уды и граничит с землями Литкевичей с запада, Капустника и Шихайла — с севера, деревней Григоровкой и землей Романенка — с востока и разных лиц — с юга. Всего передаваемой земли 47 $^{2}/_{3}$ дес., по угодьям подразделяется так: 28,5 дес. пашни, 15,5 дес. луга, 3 дес. лозы и под речкой $^{3}/_{4}$ дес.

Из отводимой земли в настоящее время в арендном пользовании граждан деревни Григоровки находится 21,5 дес. посева, который остается за ними; остальная свободная пахоть в количестве 7 дес., луга — 15,5 дес. и лоза — 3 дес. передается артели. Передается также артели находящийся на отводимой земле курень размером 5×5 аршин, крытый соломой.

Члены: А. П. Совенко
М. Кучеренко
Землемер Г. Бондарь

Держархів Харківської області, ф. Р-99, оп. 3, спр. 22, арк. 150. Оригінал. Рукопис.

№ 50

Повідомлення про організацію сільськогосподарської комуни «Труд» в с. Івлієві Слов'яносербського повіту Катеринославської губернії

29 квітня 1919 р.

В селі Івлієві Слов'яносербського повіту зорганізувалась трудова комуна «Труд», в якій налічується до 80 комунарів.

Цими днями відкривають вони трудову школу. Закладено зразкову молочарську ферму. Комунари ухвалили відкрити сільськогосподарські курси для підготування агрономів-самородків, яких там дуже потрібно в нашім сільськім господарстві. Принцип спільного оброблювання землі в Івлієві та інших околишніх селах зустрічає повне одобрення селян.

«Більшовик», орган ЦК КП(б)У, № 15, 29 квітня 1919 р.

№ 51

Інформаційне повідомлення Наркомзему про грошову допомогу уряду УРСР сільськогосподарським артілям і комунам

Не пізніше 1 травня 1919 р.

Совет Народных Комиссаров Украины ассигновал на ссуды сельскохозяйственным коммунам и трудовым артелям 500 000 руб. Эта сумма была разассигнована Наркомземом по тем губерниям и уездам, где крестьяне начали объединять свои разрозненные слабые хозяйства для совместной общественной обработки земли.

Средства были распределены таким образом *:

Волынский губземотдел получил		. . .	50.000	руб.
Екатеринославский »	»	. . .	100.000	»
Киевский »	»	. . .	100.000	»
Подольский »	»	. . .	50.000	»
Полтавский »	»	. . .	60.000	»
Херсонский »	»	. . .	75.000	»

Харьковская и Черниговская губернии из этих средств не получили ассигнования, так как обладают возможностью из погубернского ассигнования уделить значительную сумму на ссуды.

Полумиллионное ассигнование не сможет, конечно, покрыть нужды уже существующих коммун и артелей, но все же является большим подспорьем.

* Суми асигнованих коштів вписані чорнилом.

Большинство объединенных крестьянских хозяйств получили к весенней запашке плуги, живой инвентарь и семена из местных уездных средств. Уземотделы во многих местах много энергии положили на оказание возможно скорой помощи в этом деле.

Рост объединения крестьянских хозяйств для общественной, гуртовой обработки [земли] на Украине оказался более значительным, нежели это предполагалось нами. Требования на немедленную посылку инструкторов поступают из разных концов. За последние дни из тех мест, где велась ожесточенная травля и агитация против коммун, появились сведения об организовавшихся коммунах и артелях, так, например, из Черкасского, Радомысльского, Васильковского уездов.

Делопроизводитель [*підпис*]

ЦДАЖР СРСР, ф. 478, оп. 18, спр. 18, арк. 14. Завірена копія.

№ 52

Повідомлення про сільськогосподарську артіль «Вперед» с. Панаєвого Кременчуцького повіту Полтавської губернії

1 травня 1919 р.

В с. Панаєві Кременчуцького повіту місцева біднота об'єдналася в трудову комуну «Вперед». В комуну ввійшло 146 комунарів *; в її розпорядженні мається 284 дес. пахотної землі, яка раніше належала поміщику. Земля буде оброблятися гуртом. На початку травня буде відчинено трудову школу та зразкову молочну ферму.

«Більшовик», орган ЦК КП(б)У, № 17, 1 травня 1919 р.

№ 53

Резолюція зборів селян Піщанської волості Полтавського повіту і губернії про поступовий перехід до громадського обробітку землі

1 травня 1919 р.

Заслушав доклад т. Савченко в день празднования 1 Мая, мы, селяне Песчанской волости, выносим следующую резолюцию.

Для культурной и планомерной сельскохозяйственной работы необходимо выделить культурные имения для организации в

* У тексті документа «комуністів».

них советских хозяйств, необходимых для мощного строительства Советской власти в молодой Украинской Социалистической Республике. Ввиду полной экономической разрухи и отсутствия на рынках многих продуктов и предметов первой необходимости мы, селяне Песчанской волости в теперешний момент перехода земли от богатеев и помещиков к неимущим ставим для себя первой задачей и первым лозунгом, чтобы вся земля в нашей волости была безусловно засеяна и чтобы мы постепенно перешли к общественной форме обработки земли, усматривая в этом способе обработки несомненную пользу для нас и залог нашей свободы.

Приветствуем наше социалистическое Рабоче-Крестьянское правительство.

Мы клянемся бороться до последней капли крови за идеалы социализма.

Вечная память Карлу Марксу, Либкнехту и Розе Люксембург, нашим великим учителям и борцам за свободу.

Да здравствует 1 Мая — праздник пролетариата!

Да здравствует социалистическая революция во всем мире!

Да здравствует III Интернационал!

«Известия Полтавского Совета рабочих депутатов», № 69, 9 травня 1919 р.

№ 54

Резолюція Київської губернської конференції КП(б)У у земельному питанні

1—5 травня 1919 р. *

Конференція зобов'язує кожного комуніста знати добре все земельне законодавство Радянської республіки і приймати найенергійнішу участь в його проведенні.

Особливу увагу слід звернути на питання: 1) про радянські господарства, 2) про комуну, 3) про організацію сільського пролетаріату в революційний професіональний союз.

Виділяти землі під радянські господарства необхідно:

а) для піднесення матеріального й культурного рівня сільського життя;

в) для отримання хліба городськими робітниками та сільською робочою біднотою;

с) для організації соціалістичного сільського господарства, а також для використання робочої сили сільської бідноти.

Виділ цих найбільш культурних, раціонально поставлених економій, котрі не можна розрізати на однакові шматки, руйнуючи цим культуру, слід робити надзвичайно обережно, оглядаючись на місцеві умови та уважаючи ступінь земельної тісноти.

* Дати конференції.

Зокрема, треба звернути увагу на зміну селянського * ворожого відношення до цукрових заводоуправлінь, де в сучасний момент спостерігаємо огидне відношення старорежимного персоналу. Необхідно провести в життя вказівки з центру про негайне усунення з маєтків усіх старих поміщиків, їх управителів та нетрудових посесорів.

Конференція зобов'язує всіх партійних робітників розвинути найжвавішу агітацію по питанню про комуни. Комуни бажані, але ні в якім разі не обов'язкові; ні в якім разі не може бути ніякої примусової організації комун. Треба використати відомі селянству форми організації, як артілі, товариства, спілки, і повільно переводити їх до вищих форм, от як комуни, шляхом наочних доказів, повільно, знищуючи дрібнобуржуазні змагання сучасних артілей та товариств. Необхідно слідкувати за якістю складу комуни; краще організовувати менше комун, але кращої якості.

Нарешті, відносно кооперації: необхідно підтримувати й розвивати поперед всього кооперацію продукційну, по переробці продуктів сільського господарства.

«Більшовик», орган ЦК КП(б)У, № 20, 6 травня 1919 р.

№ 55

З інформаційного повідомлення Наркомзему УРСР про організацію колективних господарств в Київській губернії

7 травня 1919 р.

Киевский губернский земельный отдел получил от уездных земельных отделов следующие сведения:

I. Уманский уезд зарегистрировал следующие трудовые коммуны:

1. Христиновская трудовая коммуна, в состав которой входят ученики, учителя и железнодорожники, в количестве до 200 человек. Совет этой коммуны состоит из 2 учителей, 1 агронома и 2 железнодорожников. Предполагается ввести двух представителей из учеников. Этой коммуне отведено 15 дес. земли из бывшего имения Терещенко.

2. Первая трудовая Тальновская коммуна, насчитывающая в своем составе 20 семейств; этой коммуне выделено 50 дес. земли. Что касается живого и мертвого инвентаря, то им отпущено 10 волов и необходимый мертвый инвентарь. Лошади у у коммунаров есть.

3. Вторая Тальновская трудовая коммуна, ей выделено 30 дес. земли.

---

* У тексті документа «сільського».

4. Третья Тальновская трудовая коммуна имеет только 1 дес. огорода, состоит из шести человек.

5. Четвертая Тальновская трудовая коммуна находится в настоящее время в стадии организации.

6. Павловская трудовая коммуна, в состав ее входит 21 семья.

7. Новоселецкая трудовая коммуна состоит из безземельных и малоземельных [крестьян] Звенигородского уезда; ей отведено 64 дес. из земель экономии «Степная».

8. Трудовая коммуна «Степная» состоит из сельскохозяйственных рабочих экономии «Степная».

9. Трудовая коммуна с. Соколовочки состоит из служащих экономии. Есть сад, предполагают завести огород и пасеку.

Кроме того, коммуны сложились в с. Ягубец (Христиновской волости), в с. Вишнополь (Тальянской волости), в этой коммуне 12 хозяйств работают на 12 дес. земли; в с. Ботвиновке (Верхнячской волости), в других селах этой волости основываются трудовые артели.

В Иваньковской волости основались две коммуны и в с. Вороном — коммуна-артель *.

II. Липовецкий уезд уведомляет, что организованных коммун нет. Просят прислать инструкторов по сельскому хозяйству.

III. Киевский уезд зарегистрировал:

1. Гавриловскую ** трудовую коммуну (Литвиновская волость) на земле бывшей Коваленко.

2. Вторую трудовую коммуну на земле бывшей Кулика при станции Кичеево.

3. Третью трудовую коммуну при станции Немешаево в бывшем имении Стредецкой.

4. Четвертую трудовую коммуну в Голосеевском лесу на бывшей собственности Киево-Софиевского митрополичьего дома (Хотовская волость).

Киевским губземотделом через уездный земельный отдел взят на учет хутор Никольского монастыря площадью в 75 дес. со всеми постройками и инвентарем, а также 15 апреля взято на учет губземотделом имение Машковой (Васильковского уезда), оба с целью ведения советского хозяйства.

Киевский губземотдел доводит до сведения Наркомзема, что на съезде волостных земельных отделов Черкасского *** уезда от 7 и 8 апреля сего года были собраны сведения о наметившихся в уезде сельскохозяйственных коммунах, которые не могут приступить к деятельности за неимением ни земли, ни инвентаря, ни денежных средств.

---

* Так у тексті документа.

** У тексті документа «Навриловскую».

*** У тексті документа помилково «Черниговского».

Коммуны эти наметились в следующих волостях:

в Белозерской 1-й	волости	из	10	семейств
» Белозерской 2-й	»	»	57	»
» Вергуновской *	»	»	15	»
» Дубиевской	»	»	15	»
» Русско-Полянской	»	»	36	»
» Ц.-Слободской	»	»	100	»

В Мошинской волости организовалось несколько коммун по 10—12 семейств и в Петропавловской — 30 артелей по 10—15 семейств. Они имеют землю и средства, а потому и приступили к работе.

В Васильковском уезде по постановлению сельского схода 20 апреля сего года организован сельскохозяйственный коллектив — «Калдубицкая образцовая колония».

ЦДАЖР СРСР, ф. 478, оп. 18, спр. 10, арк. 60—61. Ротаторний відбиток.

№ 56

Циркулярний лист Вінницького повітового земельного відділу волосним земельним відділам про організацію колективних господарств

7 травня 1919 р.

С переходом бывших нетрудовых хозяйств в ведение трудового народа осталось без надлежащего досмотра много отраслей интенсивных культур, заведенных в означенных хозяйствах, как-то: садов, питомников, оранжерей, пасек, огородов и проч. Настоящий трудный переходный момент требует от нас полного напряжения сил для сохранения на надлежащей высоте как сельского хозяйства вообще, так и отдельных отраслей его, дабы народ в своей тяжелой борьбе за лучшее будущее был обеспечен хлебом, а с ним и всем необходимым для сохранения своих сил. Уездный земельный отдел настоящим предлагает всем волостным земельным отделам обратить самое серьезное внимание на организацию сельскохозяйственных коммун, трудовых артелей и проч. Повести самую широкую пропаганду среди селян о целях и задачах коллективных хозяйств. Принять все меры к оказанию материальной, агрономической и других видов помощи организующимся коллективным хозяйствам, отводя в их распоряжение все оставшиеся от нетрудовых хозяйств сады, огороды, питомники, пасеки и проч., за исключением особо высоких культур, которые должны остаться в ведении уездных земельных отделов.

---

* У тексті документа «Барсуновской».

Немедленно сообщить уездному земельному отделу о возникающих в уезде всех видах коллективных хозяйств с самыми подробными сведениями о составе, работе и месте таковых.

Заведующий уземотделом [*підпис*]
Заведующий с.-х. подотделом [*підпис*]
Делопроизводитель [*підпис*]

Держархів Вінницької області, ф. Р-384, оп. 2, спр. 10, арк. 20. Оригінал.

№ 57

З протоколу засідання Новгород-Сіверського повітового земельного відділу Чернігівської губернії

9 травня 1919 р.

...Слушали: Об отпуске Ивановской трудовой артели 10 000 * руб. для закупки семян.

Постановили: Отпустить 5000 руб. ссуды Ивановской артели сверх стоимости 12 пуд. клевера.

Слушали: Ходатайство Будищанской коммуны «Новый мир» об отпуске 25 000 руб. на нужды коммуны.

Постановили: Воздержаться от выдачи ссуды до представления сметы.

Слушали: Заявление Слободо-Гавриловской коммуны им. Луначарского о выдаче мертвого инвентаря.

Постановили: Удовлетворить в пределах возможности.

Слушали: Заявление той же коммуны о выдаче разных предметов.

Постановили: Разрешить имеющийся на месте материал использовать, а недостающий выдать через совнархоз.

Слушали: Заявление той же коммуны о выдаче ссуды, посевных семян и хлебных продуктов.

Постановили: Вопрос о выдаче ссуды отложить до представления сметы; посевными семенами удовлетворить по мере возможности, а в выдаче хлебных продуктов за неимением отказать.

Слушали: Заявление той же коммуны о выдаче мертвого инвентаря, разобранного в имении б. Калугина, находящегося в пределах Уземской волости Трубчевского уезда.

Постановили: Просить Трубчевский уездный земельный отдел принять зависящие меры к возвращению инвентаря...

За председателя Васильев
Члены коллегии [*підписи*]
Секретарь Ледерер

Держархів Чернігівської області, ф. Р-2902, спр. 115, арк. 55. Завірена копія.

* У тексті документа помилково вказано «1000».

№ 58

Протокол засідання Житомирського повітового земельного відділу Волинської губернії

13 травня 1919 р.

Присутні: голова Іван Лазаревич Гедз, члени: Масленніков, Л. Чуйковський, Гоголь, секретар Д. С. Солоненко.

Слухали: Доклад завідуючого підвідділом землеустройства відносно прохання Бабичівської сільськогосподарської артілі. Ця артіль просить земельний відділ затвердити їх артіль і сповіщає, що вона знаходиться в Пулинській волості в колонії Бабичівка на землі Я. І. Ріхтера.

Всього артіль заняла 80 дес. землі, частина з цеї площі знаходиться під озиминою, хмільником, садибою зі всіма будинками, а вся остання частина землі сінокосна та пахотна назначена для весняних посівів.

На участок землі, зайнятий артіллю, місцеві селяни ніяких претензій не заявляють.

Крім затвердження цієї артілі, вона просить залишити за нею занятих нею 80 дес. землі, а також видати охоронне свідоцтво від реквізиції живого і мертвого реманенту та насіння.

Постановили: 1. Статут Бабичівської сільськогосподарської артілі затвердити.

2. Доручити волосному агроному Кавецькому разом з представником Пулинського волосного земельного відділу виїхати на місце, зробити передачу в користування артілі 80 дес. землі, зі всіма угіддями, а також кількість необхідного живого та мертвого реманенту з будинками, про що скласти належні описи і акт передачі в трьох екземплярах, з котрих один зразок акта залишити в волосному земельному відділі, а другий надіслати в повітовий земельний відділ.

3. Видати охоронне свідоцтво від реквізицій живого і мертвого реманенту та насіння.

Ів. Гедз, Масленніков, Чуйковський, Козаковська, А. Венде.

З оригіналом згідно: діловод [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 4267, оп. 1, спр. 66, арк. 9. Завірена копія.

№ 59

Резолюція Другої Всеукраїнської наради губернських земельних відділів про колективізацію сільського господарства

21 травня 1919 р.

О КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

1. Переход наиболее сознательных безземельных и малоземельных крестьян от единоличного невыгодного ведения хозяйства к общественному (гуртовому) становится весьма значительным по Украине и вызывается целым рядом причин (раскрепощение масс, разруха, недостаток инвентаря, возможность свободно выбирать формы хозяйства, наличность большого кадра бывших батраков и природные условия, требующие интенсивного ведения хозяйства). Этот переход выливается в различные формы в зависимости от слоев в них входящих, как-то: коммуны, трудовые артели, товарищества и общественная обработка.

Этот переход Всеукраинское совещание губземотделов признает явлением стихийным и заслуживающим самой широкой и серьезной поддержки со стороны Рабоче-Крестьянского правительства.

Как коммуны, так и трудовые артели объединяют разобщенные пролетарские и полупролетарские слои деревни и этим самым вносят в ее жизнь организационное начало, сплачивая и объединяя деревенскую бедноту.

С другой стороны, как коммуны, так и трудовые артели содействуют поднятию производительности сельского хозяйства.

2. Оценивая таким образом это движение, признавая, что с.-х. коммуна является наиболее желательной, так как в нее идут наиболее сознательные элементы деревни, съезд поддерживает, что коммуна желательна, но не обязательна, и ставит дальнейшей задачей земельных отделов на местах привлечение более широких слоев рядовых хозяйств к объединению для общественного сбора урожая, озимой запашки, различных улучшений и т. д.

Исходя из этих соображений, съезд находит необходимым широко поставить субсидирование преимущественно натурой существующих и возникающих коллективных хозяйств, оказание агрономической помощи, привлечение этих новых форм хозяйства к выполнению целого ряда общегосударственных задач в смысле улучшения сельского хозяйства, развития животноводства, птицеводства, огородничества, семеноводства и т. д.

3. Это даст возможность сделать коммуну центром внимания и притяжения широких трудовых масс крестьянства, очагом культуры, предметом подражания.

4. Для углубления и расширения этого движения съезд находит необходимым развить эту пропаганду и агитацию за коллективизацию сельского хозяйства не только путем убеждения устным и письменным словом, но, главным образом, путем превращения уже существующих и возникающих коммун и артелей в показательные.

5. Вследствие этого очищать коммуны и трудовые артели от всех примазывающихся к ним хищных элементов, самым решительным образом не допуская проникновения в них помещиков, бывших полицейских, вартовых и прочих паразитов.

Съезд рекомендует всем уземотделам тщательно проверять посемейные списки коммун, чтобы коммуны были именно тем, чем они должны быть — объединение трудовой крестьянской бедноты пролетариев и полупролетариев.

6. Съезд рекомендует земельным отделам в своей пропагандистской и руководящей деятельности по отношению коммун и артелей иметь в виду следующие положения: коммуны и трудовые артели не должны замыкаться в себе, не должны отделять объединенных в них наиболее сознательных крестьян от остальной * массы, но должны, наоборот, жить общей жизнью со своей деревней, участвовать в обсуждении всех вопросов, быть в тесном контакте с комитетами бедноты, привлекать в свой состав новых членов, стремясь стать с группового объединения — территориальным, охватывающим всю трудящуюся бедноту села.

ПО ВОПРОСУ О КОММУНАХ

Монашествующие коммуны

По вопросу о признании коммун и трудовых артелей из монашествующих лиц съезд находит: оставить на рассмотрение уземотделов по каждому отдельному случаю допускать таковые в зависимости от местных или политических соображений и непременном условии принятия устава.

Интеллигентские коммуны

Коммуны чисто интеллигентские нежелательны, так как коммуна не должна носить кастового характера даже в отдельных случаях.

Коммуны и артели рабочих, занятых в предприятиях

Такие коммуны, артели допустимы только в том случае, если отведенные им под работу количества земли не будет в ущерб работе членов коллектива в их предприятиях.

---

* У тексті документа помилково «объединенной».

Желательно отводить земли выше установленной трудовой нормы, так как коллективизация экономит рабочую силу. Особенно желательно отводить свыше нормы на бывших экономиях, что даст коммуне и артели возможность расширяться. Но следует оговорить, что это не должно нарушать интересов окружающих крестьян, что и не может быть осуществлено при наличности земельной тесноты.

ЦДАЖР УРСР, ф. 1718, оп. 1, спр. 2, арк. 90—91. Завірена копія.

№ 60

Зведення Наркомзему РРФСР про сільськогосподарські комуни і артілі на території Української РСР

Кінець травня 1919 р.

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество сдоков	Трудоспособных	Земли, дес.
		Артели Харьковской губернии				
1	14.III	Первая Балаклеевская артель огородников	Балаклея Змиевского уезда	9	9	18
2	5.IV	Логачевская с.-х. артель [им.] Свердлова	Деревня Логачевка Роганской волости Харьковского уезда	44	19	75
3	8.IV	«Трудолюбие»	Хутор Благодатный Харьковской волости и уезда	37	17	164
4	22.III	Трудовая артель садоводов и огородников из студентов Ново-Александровского института	Ново-Александровский сельскохозяйственный институт	12	10	—
5	25.III	Клочковская трудовая артель	Село Клочки Дергачевской волости Харьковского уезда	7◆	11	—

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
6	25.III	«Земледел»	Садоводство Грикке, г. Харьков	12	12	59
7	25.III	«Немышля»	Хутор Прилесье Больше - Даниловской волости Харьковского уезда	155	113	231
8	9.IV	«Семеновод»	Алексеевская волость Харьковского уезда, при имении	21	13	22
9	16.IV	Пересадовская трудовая артель	Хутор Пересадовка Валковской волости и уезда	54	26	—
10	11.IV	Больше-Даниловская с.-х. артель	Село Больше-Даниловка Харьковского уезда и волости	128	69	90
11	14.IV	«Заря»	Урочище Уды Ольшанской волости Харьковского уезда	64	29	200
12	17.IV	«Труд»	Село Двуречный Кут Дв[уречно]-Кутянской волости Харьковского уезда	60	31	20
13	24.IV	Харьковская трудовая с.-х. артель культурных работников	Хутор Усов Харьковской волости и уезда	34	18	14
14	16.IV	«Самопомощь»	Хутор Логачевка Роганской волости Харьковского уезда	30	24	70
15	16.IV	«Трудополье»	Село Фалиновка Бабаевской волости Харьковского уезда	78	44	40
16	23.IV	Трудовая Куряжанская с.-х. артель «Докторов хутор»	Хутор Куряжанский Харьковского уезда и волости	9	6	14
17	17.IV	«Луч»	Село Григоровка Двуречно - Кутянской волости Харьковского уезда	81	31	37

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
18	26.IV	«Староселье»	Близ села Безлюдовки, той же волости, Харьковского уезда	47	27	12
19	14.IV	Трудовая Ольшанская артель	Село Ольшанка, той же волости, Харьковского уезда	40	16	45
20	16.IV	Трудовая артель, хутор Иваницких	Хутор Зайцева Змиевской волости и уезда	14	7	27
21	3.V	«Высокая»	Поселок Высокий, той же волости *, Харьковского уезда	8	8	—
22	9.V	«Пробуждение»	Хутор Покровский Безлюдовской волости Харьковского уезда	21	7	—
23	6.V	«Надежда»	Поселок Высокий, той же волости *, Харьковского уезда	22	10	—
24	14.IV	«Якорь»	Деревня Борчаны Люботинской волости Валковского уезда	64	26	72
25	6.V	Никольско-Камышеватская трудовая артель	Село Никольско-Камышеватское, той же волости, Валковского уезда	9	5	—
26	24.V	«Землекоп»	Хутор Помышля Харьковского уезда	53	28	—
27	18.III	«Прогресс»	Село Песочин Песочинской волости Харьковского уезда	38	18	—
28		«Утренняя Звезда»	Близ Камышеватой поляны Вертеевской волости Харьковского уезда	31	15	—

* Високо-Посьолківська волость.

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
29	16.IV	Каравансская с.-х. трудовая артель	Хутор Караван Мало - Исторопской волости Лебединского уезда	358	163	583

Коммуны Харьковской губернии

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
1	26.II	Крейдянская с.-х. коммуна	Деревня Крейдянка Рублянской воти Волчанского уезда	146	59	139
2	14.III	«Свобода»	Село Озеры Старобельского уезда	123	70	—
3	17.III	«Заря»	Село Подверки Пересечанской волости Харьковского уезда	61	42	—
4	19.III	«Возрождение»	Больше - Даниловская волость Харьковского уезда	17	16	53
5	19.III	«Труд»	Хутор Прелестный Больше-Даниловской волости Харьковского уезда	54◆	92	135
6	21.III	«Борцы»	Деревня Борчаны Люботинской волости Валковского уезда	22	19	35
7	19.III	«Ясная Поляна»	Село Васищево Безлюдовской волости Харьковского уезда	101	40	—
8	2.IV	«Новая жизнь»	Слобода Беловодская, той же волости, Старобельского уезда	83	44	165
9	2.IV	«Красное знамя»	Село Курячевка Старобельского уезда	52	20	185

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
10	17.III	«Красное поле»	Слобода Байдовка Шульгиновской волости Старобельского уезда	111	42	313
11	5.IV	Безруковская трудовая коммуна	Село Безруки Дергачевской волости Харьковского уезда	45	20	—
12	5.IV	«Красная звезда» («Освобождение»)	Село Должика, той же волости, Харьковского уезда	124	51	—
13	1.IV	Боголюбовская коммуна «Пристань»	Село Старо-Ивановское Ахтырской волости и уезда	43	15	53
14	22.III	«Зеленая ветка»	Село Лизеново Белокуракинской волости Старобельского уезда	67	25	216
15	9.IV	«Новая звезда»	Село Рыбянцево Осиновской волости Старобельского уезда	49	20	210
16	4.IV	«Красная»	Имение Желобки [Ново]-Боровской волости Старобельского уезда	62	28	367
17	11.IV	«Зеленый рай второй»	Село Боровское Ново-Боровской волости Старобельского уезда	48	22	258
18	1.IV	«Красная звезда»	Село Ново-Поскиевской эк. * Осиновской волости Старобельского уезда	30	14	273
19	9.IV	«Заря»	Слобода Штормовская Старобельского уезда	40	15	843
20	9.IV	«Братство»	Село Алексеевка Мост[овской] волости Старобельского уезда	109	51	383

* Так у тексті документа.

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
21	2.IV	Первая Ахтырская с.-х. коммуна	Урочище Борган лес Ахтырской волости и уезда	22	14	38
22	30.II	«Зеленое поле»	Слобода Подгоровка Старобельского уезда и волости	42	19	92
23	11.IV	«Карл Маркс»	Село * Ново-Айдарской волости Старобельского уезда	64	32	215
24	4.IV	Толочковская «Заря жизни»	Село Радомля Трост[янецкой] волости Ахтырского уезда	57	21	62
25	16.IV	«Мир»	Село Петропавловка Вертеевской волости Харьковского уезда	24	11	35
26	14.IV	Первая Ольшанская коммуна «Плугач»	Урочище Уды Ольшанской волости Харьковского уезда	109	49	—
27	24.IV	«Наука и труд»	Слобода Мерефа Мерефянской волости Харьковского уезда	44	35	—
28	16.IV	Коммуна имени тов. Ленина	Имение бывшее Бережанова Алексеевской волости Змиевского уезда	36	22	478
29	24.IV	Полянская с.-х. трудовая коммуна	Хутор Польный Графскосельской волости Волчанского уезда	47	17	—
30	24.IV	Чайковская с.-х. трудовая коммуна	Село Чайковка Волчанского уезда	51	27	—
31	12.IV	Основянского узла служ. мест. под. ком. ** железной дороги	Харьковский уезд	25	11	—

* Мабуть, село Ново-Айдар.
** Розшифрувати не вдалось.

№ п. п.	Время за-регистри-рования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспо-собных	Земли, дес.
32	23.V	«Ясная Заря»	Староверовской волости Купянского уезда	31	15	—
33	23.V	«Братство»	Село Межирич, той же волости, Лебединского уезда	259	117	524

Артели Черниговской губернии

№ п. п.	Время за-регистри-рования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспо-собных	Земли, дес.
1	24.II	Вторая Новгород-Северская с.-х. трудовая артель	Новгород-Северск, Покровская улица	88	42	—
2	3.IV	«Вулкан»	Хутор Кичеево Кульневской волости Почепского уезда	29	16	—
3	18.III	«Победа»	Село Бородинское Бородинской волости Почепского уезда	52	20	—
4	19.III	Ивановская трудовая артель	Село Печенюг Новгород - Северского уезда	57	34	—
5	26.III	Каменская слободская трудовая артель «Ясное солнышко»	Каменская слобода Гремячской волости Новгород-Северского уезда	59	31	—
6	23.III	«Раздолье»	Хутор Муравьи Воробеинской волости Почепского уезда	37	21	—
7	31.III	Пьянорогская с.-х. коммуна «Солнце»	Пьяный Рог Почепского уезда Пьянорожской волости	61	18	—
8	29.III	Новгород - Северская трудовая с.-х. артель	Новгород-Северск	44	25	—
9	24.III	Новгород - Северская на земле Горбузова	Новгород-Северск	47	18	—
10	24.III	Новгород - Северская трудовая с.-х. артель	Новгород-Северск	81	51	—

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дсс.
11	29.III	Новгород - Северская трудовая с.-х. артель	Новгород-Северск	30	20	—
12	15.III	Новгород - Северская трудовая с.-х. артель	Новгород-Северск	64	41	—
13	29.III	Новгород - Северская трудовая с.-х. артель	Новгород-Северск	31	13	—
14	3.V	Воскресенско-Слободская артель	Слобода Воскресенка Никольско-Слободской волости Остерского уезда	132	69	123
15	15.IV	«Заря»	Село Разсуха Ивайтеновской волости Почепского уезда	55	34	—
16	26.V	Клинцовская	Город Клинцы Суражского уезда	57	25	105
17	25.IV	Суражская	Город Сураж Суражского уезда	135	32	—
18	10.IV	Колмы	Город Почеп	35	18	—
19	8.III	Первая Антоновская артель	Село Антоновка Заборской волости Суражского уезда	81	35	—
20	11.IV	Вторая Антоновская артель	Село Антоновка Заборской волости Суражского уезда	53	25	—
21	8.IV	Тулуковская артель	Село Тулуковщина Рожновской волости Суражского уезда	38	22	—
22	11.IV	Поконская трудовая артель	Село Поконны Гордеевской волости Суражского уезда	68	29	—
23	11.IV	Ветковская артель	Село Поконны Гордеевской волости Суражского уезда	47	21	—
24	24.III	8-я Новгород-Северская артель	Город Новгород-Северск	37	20	—
25	2.IV	9-я Новгород-Северская артель	Город Новгород-Северск	9	9	—

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
26	15.IV	10-я Новгород-Северская артель	Город Новгород-Северск	24	12	—
27	9.IV	11-я Новгород-Северская артель	Город Новгород-Северск	60	33	—
28	9.IV	Дробишевская с.-х. трудовая артель	Село Дробишев Рыковской волости Новгород-Северского уезда	70	39	—
29	2.IV	Погребская с.-х. артель	Село Погребки Новгород - Северского уезда	80	42	—
30	14.IV	Черноковская с.-х. артель	Село Чернооковское, той же волости, Новозыбковского уезда	52	32	120
31	12.IV	1-я Клишковская	Село Клишки Кролевецкого уезда	43	24	—
32	—	«Свет»	Село Бушалка Кролевецкого уезда	31	14	—
33	—	«Заря»	Хутор Митоковщина Мутинской волости Кролевецкого уезда	59	26	—
34	12.V	«Бедовая»	Поселок Короп Коропской волости Кролевецкого уезда	245	—	—
35	12.V	«Счастье»	Село Рождественское Коропской волости Кролевецкого уезда	533	122	115
36	12.V	«Грозное»	Село Морозовка Мутинской волости Кролевецкого уезда	38	18	—
37	12.V	«Луна»	Город Короп Кролевецкого уезда	199	102	—
38	11.V	«Рай»	Село Райгородок Кролевецкого уезда	60	22	—
39	11.V	Стародубско- Рубцевская артель	Деревня Рубцевка Стародубской волости и уезда	45	20	—

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
40	13.V	Данченко-Слободская	Хутор Пустыньки Лакомобудской волости Новозыбковского уезда	235	—	—
41	2.V	Батуринская	Местечко Батурин Конотопского уезда	181	—	—
42	5.V	Биринская	Село Бирино Новгород - Северского уезда	23	12	—
43	23.IV	«Зарянка»	Село Кульнево Почепского уезда	32	12	—
44	12.V	«Новая жизнь»	Село Краснополье Кролевецкого уезда	26	10	—
45	16.V	«Родина»	Село Короп Кролевецкого уезда	29	14	—
46	12.V	«Цвет новой жизни»	Кролевецкий уезд	11	7	—
47	19.VI	Нежинская трудовая с.-х. артель	Город Нежин Черниговской [губернии]	36	14	—
48	31.III	«Труд» — огородная с.-х. артель	Город Почепье Мглинского уезда	31	23	—
49	11.VI	«Труд» — с.-х. артель на хуторе Подвысоцкого	Хутор Подвысоцкого Держановской волости Козелецкого уезда	15	7	26
50	12.V	Бабарикская трудовая с.-х. артель	Хутор Бабарики Козелецкого уезда	29	16	53

Коммуны Черниговской губернии

1	6.III	«Зеленая Роща»	Трубчевский уезд	43	26	—
2	11.III	Яцковская	Село Яцковичи Яцковской волости Стародубского уезда	31	13	—
3	1.III	Луначарская	Село Любочаны Новоропской волости Новозыбковского уезда	71	34	350
4	4.III	«Днепровец»	Село Пятовское Пятовской волости Стародубского уезда	49	36	—

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
5	—	Приволье	Деревня Игрушено Красногорской волости Почепского уезда	79	32	—
6	—	Старопочепье	Село Старопочепье Васьковычской волости Почепского уезда	38	21	—
7	8.III	Дубровская	Село Павличи Лыщичской волости Стародубского уезда	34	15	—
8	8.III	Криничная	Село Павличи Лыщичской волости Стародубского уезда	44	15	—
9	15.III	«Труд»	Село Нижнее Нижневской волости Стародубского уезда	121	50	—
10	15.III	Левенская	Село Левенки Стародубского уезда и волости	53	23	21
11	—	Неданчичская	Село Неданчичи Неданчичской волости Черниговского уезда	70	36	—
12	—	«Борьба»	Село Н. Белоус Козлянской волости Черниговского уезда	12	9	—
13	1.IV	1-я Новгород-Северская Красная Коммуна	Город Новгород-Северск	188	105	—
14	26.III	Красная имени т. Ленина коммуна	Хильчанская волость Новгород-Северского уезда	135	65	—
15	10.IV	«Новая жизнь»	Местечко Семеновка Семеновской волости Новозыбковского уезда	92	45	250
16	19.III	Первая Кистерская с.-х. коммуна	Село Кистер Кистерской волости Стародубского уезда	32	17	—
17	14.III	«Красная коммуна»	Село Красногорское Красногорской волости Почепского уезда	79	40	—

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
18	14.III	«Третий Интернационал»	Почепский уезд и волость	103	59	—
19	30.III	Пьянорожская с.-х. коммуна «Солнце»	Пьяный Рог Почепского уезда Пьянорожской волости	61	18	—
20	4.IV	«Майский день»	Село Запольское Халев. Мышел. вол. * Стародубского уезда	59	30	—
21	—	Ольгино	Ямполь Воздвиженской ** Глуховского уезда	63	31	—
22	—	Полошковское трудовое братство	Село Полошки Ямпольской волости Глуховского уезда	84	34	—
23	—	«Горная»	Село Кичеево Кульневской волости Почепского уезда	44	18	—
24	—	Имени т. Луначарского	Село Гаврилово Чернацкой волости Новгород - Северского уезда	64	25	—
25	23.IV	Медведевская	Село Медведевка Нижневской волости Стародубского уезда	81	48	220
26	23.IV	Логоватовская коммуна	Село Логоватовка Нижневской волости Стародубского уезда	23	10	—
27	23.IV	«Роза»	Село Писаревка Нижневской волости Стародубского уезда	49	23	—
28	9.III	Первая Федоровская коммуна	Село Федорова Гордеевской волости Суражского уезда	42	24	129***
29	21.III	«Зарево»	Хутор Токоревщина Суражского уезда	32	24	—

* Так у тексті документа, розшифрувати не вдалось.
** Так у тексті документа.
*** Вписано чорнилами.

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
30	21.II	«Орловская»	Село Чертовицы Рожновской волости Суражского уезда	86	44	—
31	11.IV	Имени Ленина	Город Стародуб Михайловского района	62	21	—
32	12.IV	Первая Батуринская коммуна имени т. Ленина	Местечко Батурин Конотопского уезда	67	30	—
33	24.III	«Красный мост»	Село Каташина Белоколодезской волости Новозыбковского уезда	126	62	—
34	14.IV	«Малиновый остров»	Малиново-Петровский монастырь Людковской волости Новозыбковского уезда	50	34	—
35	15.IV	«Новый мир»	Село Будище Новгород-Северского уезда	96	47	—
36	2.IV	Интернациональная 3-я с.-х. коммуна	Село Шептаки Мамекинской волости Новгород-Северского уезда	172	74	—
37	10.V	Бакунина	Село Олтарь Новгород-Северского уезда	107	51	—
38	—	Шостка	Ямполь Глуховского уезда	48	24	—
39	5.IV	«Рассвет»	Село Алтыновка Кролевецкого уезда	39	24	—
40	12.V	«Марс»	Село Собыч Кролевецкого уезда	31	19	—
41	3.IV	«Шевченко»	Село Райгородок Кролевецкого уезда	114	60	—
42	6.V	«Рассвет»	Село Краснополье Кролевецкого уезда	42	25	—

№ п. п.	Время за-регистри-рования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспо-собных	Земли, дес.
43	—	Волосковская	Бывшее имение Троцкого Волосковской волости Сосницкого уезда	63	30	—
44	23.IV	«Раек»	Село Сапычи Чусовской волости Стародубского уезда	87	43	—
45	5.V	«Верный путь»	Село Олтарь Новгород-Северского уезда	54	23	—
46	5.V	Петровская	Село Петровка Денисковичской волости Новозыбковского уезда	50	26	—

Артели Полтавской губернии

№ п. п.	Время за-регистри-рования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспо-собных	Земли, дес.
1	—	—	Литвяки Волчаковской волости Лубенского уезда	—	—	649
2	—	—	Матящев Засульской волости Лубенского уезда	—	—	205
3	—	—	Александровка Лубенской волости Лубенского уезда	—	—	652
4	—	—	Деревня Дубинка Гельмязовской волости Золотоношского уезда	—	24	—
5	—	—	Станция Драбово Драбовской волости Золотоношского уезда	—	—	—
6	—	—	Деревня Матвеевка Жовнинской волости Золотоношского уезда	—	14	—

№ п. п.	Время за-регистри-рования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспо-собных	Земли, дес.
7	—	—	Село Гельмязов Гельмязовской волости Золотоношского уезда	—	30	—
8	—	—	Село Гельмязов, той же волости, Золотоношского уезда	—	—	—
9	—	1-е Жовнинское товарищество	Деревня Жовнинское, той же волости, Золотоношского уезда	—	19	—
10	—	2-е Жовнинское товарищество	То же	—	20	—
11	—	3-е Жовнинское товарищество	» »	—	26	—
12	—	4-е Жовнинское товарищество	» »	—	23	—
13	—	5-е Жовнинское товарищество	» »	—	—	—
14	—	6-е Жовнинское товарищество	» »	—	—	18
15	—	—	Деревня Зализки Золотоношского уезда и волости	—	62	—
16	—	—	Село Домантове Золотоношского уезда и волости	—	5	—
17	—	—	Село Ковтуны Золотоношского уезда	—	15	—
18	—	—	Липовское Золотоношского уезда	—	76	—
19	—	—	Коробовка Золоношского уезда	—	71	—
20	—	—	Местечко Золотоноша Благовещенского форштата Красногорской [волости]	—	—	—
21	—	—	Село Крапивна	—	—	—

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
22	—	—	Село Прохоровка Прохоровской волости	—	—	—
23	—	—	Маеток Веселый хутор	—	—	—
24	—	1-е товарищество В[еликий] хутор	В[елико] - Хуторская волость Золотоношского уезда	—	—	—
25	—	2-е товарищество В[еликий] хутор	То же	—	—	—
26	15.V	3-е товарищество В[еликий] хутор	» »	—	—	—
27	15.V	Чернухинская с.-х. артель	Чернухинская волость Лохвицкого уезда	83	—	100
28	9.V	Ковалевская	Село Ковалевка Чернухинской волости Лохвицкого уезда	102	—	120
29	2.V	Т. Г. Шевченко	Село Харсик Чернухинской волости Лохвицкого уезда	78	36	96
30	29.IV	Сорочинская с.-х. артель	Токари Песковской волости Лохвицкого уезда	32	23	50
31	12.IV	Хутор Веселый	Хутор Веселый Лукской волости Лохвицкого уезда	203	94	300
32	12.IV	—	Хутор Байраки Сенчанской волости Лохвицкого уезда	77	33	143
33	12.IV	Голенская	Село Голенки Свиридовской волости Лохвицкого уезда	16	14	$30^1/_2$
34	9.V	Сербиновская	Хутор Сербиновка Чернухинской волости Лохвицкого уезда	86	33	85
35	25.V	«Труд»	М[естечко] Чернухи Лохвицкого уезда	368	—	250
36	15.IV	Чернухинская	Чернухинская волость Лохвицкого уезда	128	—	150

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
37	23.V	Сухновская	Сухновка Чернухинской волости Лохвицкого уезда	53	—	60
38	23.IV	«Красная звезда»	Село Белоусовка, той же волости, Лохвицкого уезда	142	—	200
39	23.IV	«Воля»	Белоусовская волость Лохвицкого уезда	116	45	15
40	23.V	—	Станция Сенча, той же волости, Лохвицкого уезда	23	8	30
41	12.IV	Рудковская	Хутор Рудка Сенчанской волости Лохвицкого уезда	87	39	64½
42	25.IV	Лучковская с.-х. трудовая артель	Село Лучки Сенчанской волости Лохвицкого уезда	303	132	350
43	—	Шербатовская трудовая артель	—	—	—	—

Коммуны Екатеринославской губернии

1	8.III	Первая Екатериновская трудовая коммуна	Деревня Екатериновка Екатериновской волости Павлоградского уезда	85	32	374
2	27.III	Трудовая земледельческая коммуна	Поселок Зайцево Павлоградского уезда и волости	21	10	65
3	3.IV	«Пролетарий»	Имение б[ывшее братьев] Синельниковых Ново-Московского уезда	125	58	426
4	3.IV	«Борец»	Село Васильевка Ново-Московского уезда	114	41	1041

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
5	3.IV	1-я коммуна рабочих и служащих завода бывшего «Шодуар Б»	Имение Низки Новомосковского уезда	76	29	—
6	5.IV	Первая студенческая с.-х. коммуна	Село Любимовка Новомосковского уезда	68	44	800
7	3.IV	Гаврилов Кут	Бывшее имение Швабе Больше-Михайловской волости Александровского уезда	46	22	—
8	8.IV	«Рассвет»	Старо-Керменчикской волости Мариупольского уезда	—	—	—
9	—	«Новая жизнь»	Знаменской волости Новомосковского уезда	88	35	—
10	8.IV	«Возрождение»	Бывшее имение Красново Верхнеднепровского уезда	29	13	—
11	8.IV	«Пионер»	Село Перещепино Новомосковского уезда	—	—	—
12	8.IV	«Заря свободы»	Желтянской волости Верхнеднепровского уезда	38	31	—
13	8.IV	«Дружная семья»	Станция Верховцево Верхнеднепровского уезда	—	—	—
14	3.IV	«Труд»	Деревня Тритузная Ново-Покровской волости	48	25	—
15	3.IV	«Набат»	Бывшее имение Отрадное Верхнеднепровского уезда	56	26	—
16	3.IV	«Озем»	Станция Синельниково, имение Дывкнейба, Павлоградского уезда и волости	51	36	—

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
17	8.V	«Пробуждение»	Почино-Софиевка Новомосковского уезда	67	31	—
18	13.IV	«Путьком»	Новомосковский уезд	138	78	—
19	8.V	«Заря»	Село Бабайковка Новомосковского уезда	16	12	—
20	24.III	Т. Г. Шевченко	Голубовская волость Новомосковского уезда	—	—	—
21	20.III	Близнецовская с.-х. коммуна	Бывшее имение Коростевцево, деревня Близнецы Рудаевской волости Павлоградского уезда	170	79	—
22	—	Павлоградская волостная трудовая коммуна	Павлоградский уезд	—	—	1

Артели Екатеринославской губернии

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
1	25.III	Первая Павлоградская с.-х. артель	Бывшее имение Петько Павлоградского уезда и волости	84	23	190
2	30.III	Юрьевская с.-х. трудовая артель	Юрьевская волость Павлоградского уезда	47	23	108
3	28.IV	«Трудолюбовка»	Имение бывшего Зударева, Одинковской волости Новомосковского уезда	11	11	—
4	8.V	«Грушевская»	Бывшего Ильяшенко, Афанасьевской волости Новомосковского уезда	—	—	—
5	13.IV	Трудовая артель рабочих Нижнеднепровских вагонных мастерских	Одинковская волость Новомосковского уезда	348	—	—

№ п. п.	Время зарегистрирования	Название	Адрес	Количество едоков	Трудоспособных	Земли, дес.
		Артели Донецкой губернии				
1	—	«Новый рай»		96	50	500
2	—	«Земной рай		54	29	150
3	—	Жиловская		25	15	80
4	—	«Красная Звезда»		54	30	160
5	—	«Муравейник»		76	32	350
6	—	«Красное знамя»		60	38	300
7	—	«Ново-Александровка»		96	56	700
8	—	Им. т. Ленина		150	55	200
9	—	1-я Дружковская		50	35	200
10	—	Сельскохозяйственный кооператив		420	85	226
11	—	Харлампиевская коммуна		660	247	176
12	—	Еленовская		15	12	137
13	—	Ступянская		97	61	400
14	—	Зверевская		29	13	114
15	—	Константиновская		30	15	200
16	—	Феттеровская		50	20	178
17	—	Кондратовка		15	8	100
18	—	Барнитовская		55	30	350
19	—	Фишеровская		45	15	250

ЦДАЖР СРСР, ф. 478, оп. 23, арк. 1—2, 4, 9—10, 15—16, 18—20, 23—28, 31—33. Незавірений текст.

№ 61

Резолюція Всеукраїнського з'їзду представників волосних виконкомів у земельному питанні[24]

6 червня 1919 р.

Земельна політика Радянської влади у відношенні до вбогого та середнього селянства повинна переводити у життя такі заходи:

1. Збільшення селянського землекористування на підставі врівнюючого розподілу частини земель, яких відібрано від поміщиків.

2. Устрій земель, якими селяни були наділені й які їм зараз відводяться (знищення черезполосиці, довгоземелля, розроблення поповітної та волосної норми).

3. Постачання селянства поліпшеним насінням, штучним угноєнням та сільськогосподарськими знаряддями.

4. Поліпшення породи селянської худоби.

5. Агрономічна допомога селянам.

6. Розповсюдження агрономічного знання серед селянства.

7. Ремонт радянськими майстернями сільськогосподарського реманенту.

8. Влаштування прокатних пунктів, дослідних станцій.

9. Грунтові поліпшення на селянських землях шляхом висушки чи проведення води.

10. Допомога та розвиток різного роду селянських добровільних спілок, артілів, товариств, кооперації та комун.

11. З'їзд волосних виконавчих комітетів України голосно заявляє, що всі такі артілі, спілки та комуни ні в якому разі не повинні бути примусовими. Ніхто не має права силоміць примушувати входити до комуни. Комуна може бути лише добровільною. Комуна бажана, але не обов'язкова.

12. З'їзд ухвалює, що всі волосні виконавчі комітети повинні допомагати усім робітничим комітетам, які організовані в радянських господарствах для контролю над усім господарством та для поступового переходу до управління цими радянськими господарствами силами самих трудящих.

13. З'їзд ухвалює, що волосні виконавчі комітети повинні як змога ближче допомагати праці комітетів та заводоправлінь цукроварень; повинні увійти в тісну спілку з робітниками цукроварень для дружнього спільного розв'язання спірних земельних питань.

14. З'їзд ухвалює звернути особливу увагу всіх селян, що від них самих залежить краще розв'язання земельного питання. Необхідно вибирати до волосних виконавчих комітетів кращих людей, які захищають інтереси селянської голоти, інтереси справжніх трудових хліборобів.

15. З'їзд висловлює побажання, аби був утворений згідно декретові про соціалістичний [землеустрій] земельний фонд, який би підлягав єдиному земельному органові — Наркомзему.

16. З'їзд доручає Наркомземові розробити й негайно провести через Центральний Виконавчий Комітет інструкцію про поділ земель на осінь 1919—1920 років.

17. З'їзд доручає Народному комісаріату земельних справ та губерніальним земвідділам організацію губерніальних та повітових агрономічно-інструкторських курсів по земельному устрію та по земельному питанню.

«Більшовик», орган ЦК КП(б)У, № 46, 7 червня 1919 р.

№ 62

Протокол засідання Житомирського повітового земельного відділу Волинської губернії

7 червня 1919 р.

Присутствовали:

Председатель коллегии М. Зубрилин

Члены:

Масленников
Чуйковский
Венде
Апсит

Секретарь

Слушали: Доклад заведующего подотделом земледелия о нижеследующем:

1. При отношении Пулинского волостного земельного отдела представлено прошение с уставом в двух экземплярах об образовавшейся сельскохозяйственной трудовой артели в фольварке «Черемошня». Причем в прошении Первая Черемошанская трудовая артель просит утвердить названную артель и сообщает, что артель находится в Пулинской волости в фольварке «Черемошня», на бывшей земле Ю. Ю. Арндта. Из общей площади занято артелью 80 дес. земли с двумя усадьбами, постройками, садами, огородами, озимыми и яровыми посевами, сенокосами и частью под паром; остальная земля роздана безземельным и малоземельным. Артель просит по окончании полевых работ передать артели всю площадь земли, с правом желающим войти в ее состав, а также выдать сельскохозяйственной артели охранное свидетельство от реквизиции мертвого, живого инвентаря и семян. Артель состоит из бывших мелких арендаторов и рабочих Ю. Ю. Арндта, в количестве 24 работоспособных членов и малолетних детей тех же рабочих.

Наемный труд не применяется, главной целью артели является создание культурного хозяйства: огородное, хлебопашество, садоводство.

2. Письменное заявление Второй Черемошанской сельскохозяйственной трудовой артели, организовавшейся из безземельных работоспособных и неработоспособных членов в имении «Черемошня», бывшего Ю. Арндта, с представлением в 2 экземплярах статута артели и с просьбой уземотдела о немедленном распоряжении Пулинскому волостному земельному отделу передать в распоряжение артели живой и мертвый инвентарь, поименованный в прилагаемом списке, а также землю в количестве 215 дес., из коих под усадьбой 12 дес., под паром 50 дес., под озимыми хлебами 33 дес., под травами 4 дес., под лугами 20 дес., остальные 96 дес., засеянные яровыми хлебами беззе-

мельными и малоземельными селянами, перейдут в ведение артели после снятия урожая.

Кроме того, артель просит выдать охранное свидетельство и заказать для артели печать и штемпель. Наемный труд в артели не применяется.

> Справка. Из приложенного списка видно, что трудоспособных членов в артели имеется 54 и нетрудоспособных 45, а всего 99 человек.

При заявлении артели приложен акт волостного инструктора Кавецкого, в коем поясняется, что артель образовалась 14 сего июня и имеет целью культуру сельскохозяйственных растений: озимых и яровых злаков, корнеплодов, а как отрасль сельского хозяйства — молочное дело, главным образом для своего употребления.

Постановили:

1. Первую и Вторую Черемошанские артели утвердить.
2. Поручить Пулинскому агрономическому старосте, совместно с представителями Пулинского волостного земотдела, выехать в Черемошно и произвести передачу в пользование артелей: первой — 80 дес. земли с двумя усадьбами, постройками, садами, озимым и яровым посевами, а второй — 215 дес. земли, в состав коей входит усадьба, земля под озимым хлебом, под паром и под травами, с тем чтобы в каждой артели на едока приходилось около 1—1,5 дес. земли, а также передать по описи в распоряжение артели живой и мертвый инвентарь, о чем составить в 3 экземплярах акт, из коих один оставить на руках артели, другой передать в волостной земельный отдел, а третий представить в уездный земельный отдел.
3. Выдать обеим артелям охранные свидетельства от реквизиции живого, мертвого инвентаря и посевов и разрешить каждой артели заказать печать и штемпель.
4. Не имея сведений, из которых можно было бы видеть степень обеспеченности землей местного населения, поручить той же комиссии выяснить этот вопрос на месте и, в случае надобности, там же урегулировать его путем отрезки части земли местным крестьянам.
5. Проверить на месте путем опроса членов и других лиц, все ли члены артели являются действительно безземельными и малоземельными. Если среди них окажутся многоземельные, то, не прерывая передачи артели имущества и земли, представить в уездный земельный отдел, за подписью членов передаточной комиссии, список многоземельных.

Завед. подотделом земледелия Масленников

С подлинным верно: [*підпис*]

Дополнительные сведения по Первой Черемошанской трудовой сельскохозяйственной артели:

При заявлении от 23 сего июня артель представила: 1) в 2 экземплярах список трудоспособных и нетрудоспособных членов, из коего видно, что в состав артели вошло 39 трудоспособных членов и 30 нетрудоспособных, все члены безземельные, бывшие служащие или арендаторы Ю. Арндта, и 2) в двух экземплярах сведения об имеющемся живом и мертвом инвентаре, причем артель считает необходимым приобрести через посредство земельного отдела: 2 пары рабочих лошадей с упряжью, 2 фургона, 2 плуга, 2 пары борон, 2 культиватора, 10 кос, 10 железных вил и 1 линейку для уборки хлеба.

Из 80 дес. земли, коей пользуется артель, 7 дес. под двумя усадьбами и фольварком, 15 дес. под озимыми посевами, 17 дес. под яровыми посевами, 18 дес. под лугами и 23 дес. под паром.

Дополнительные сведения по Второй Черемошанской артели: дополнительно представлен второй экземпляр списка трудоспособных и нетрудоспособных членов, с указанием лет каждому из них.

Справка. Адрес почтовый обеих артелей: почтовая станция Черемошно Пулинской волости.

С подлинным верно: [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 4267, оп. 1, спр. 90, арк. 1—4. Завірена копія.

№ 63

Резолюція з'їзду повітових земельних відділів Волинської губернії про колективний обробіток землі і надання агрономічної допомоги сільському населенню

9 червня 1919 р.

1. Положенные в основу декрета о социалистическом землеустройстве принципы социальной справедливости и наиболее производительных форм землепользования настоятельно требуют использования земельного фонда вообще и бывших нетрудовых хозяйств в частности на началах коллективизации труда и обобществления средств сельскохозяйственного производства.

2. В этих целях необходимо вести широкую работу по организации земледельческого населения в разного рода коллективы (коммуны, артели и проч.) по производству сельскохозяйственных продуктов, равно как и приложить все усилия к образованию советских хозяйств как переходных форм к коммунистическому земледелию с сохранением и развитием в них всех завоеваний науки и сельскохозяйственной техники.

3. Существующие кооперативные организации и их союзы должны и впредь служить объектами агрономического воздействия в целях их развития и проведения через них мероприятий по производству, переработке и сбыту сельскохозяйственных продуктов.

4. Воздействие на самого хозяйствующего субъекта должно вестись путем школьного и внешкольного сельскохозяйственного образования, а именно: а) организации народных сельскохозяйственных школ, б) сельскохозяйственных чтений, курсов общих и специальных, в) выставок и г) библиотек.

5. Наличные условия влияют в первую очередь на правильное производство сельскохозяйственных продуктов и в связи с этим снабжение его всем необходимым, почему следует обратить особое внимание на агрономические мероприятия: а) по производству продуктов, б) их переработке и сбыту и в) по снабжению населения средствами сельскохозяйственного производства.

6. Для более успешного проведения в жизнь указанных в предыдущем пункте мероприятий через организованное в разного рода коллективы и их союзы население, необходимо широкое вовлечение правительственных средств, на первое время в виде оборотного капитала, в случае недостатка такового у самого населения.

7. Несмотря на громадное значение улучшения техники сельскохозяйственного производства, наличные условия в настоящее время не позволяют проводить агротехнических мероприятий в широких массах земледельческого населения, поэтому необходимо из этой группы мероприятий оставить лишь прокатные станции, зерноочистительные и случные пункты, а также широко использовать организующиеся советские хозяйства как культурно-агрономические центры.

8. Специальные отрасли хозяйства в условиях Волыни имели значение в прошлом, а в настоящее время значение их для хозяйства еще более увеличилось, почему на них следует обратить самое серьезное внимание: а) в области садоводства и огородничества — инструктирование и снабжение посадочным и семенным материалом, б) в области хмелеводства — инструктирование, сбыт, в) в области пчеловодства — снабжение пчелиными семьями, пчеловодными принадлежностями и ульями, г) в области птицеводства — снабжение населения племенной птицей и организация сбыта продуктов птицеводства.

9. Мероприятия губернского типа...* питомники, племенные рассадники, показательные пасеки, хмельники и учреждения постоянного и научного характера имеют громадное значение [как] основа для работ общественной агрономии вне зависимости от изменений социально-экономического уклада и строя

* Текст документа пошкоджений.

хозяйства, почему на развитие и расширение подобного рода учреждений в губернии необходимо обратить самое серьезное внимание.

ЦДАЖР УРСР, ф. 4267, оп. 1, спр. 1, арк. 45—46. Завірена копія.

№ 64

Із зведень Наркомзему РРФСР про кількість і становище зареєстрованих колективних господарств по семи губерніях України*

Середина червня 1919 р.

Губернии	Коммун	Артелей	Всего коллективов
Черниговская	46	47	93
Харьковская	33	28	61
Полтавская	11	43	54
Екатеринославская	22	5	27
Таврическая	1	—	1
Киевская	1	—	1
Донецкая	—	19	19
Всего на Украине	114	142	256

Количество трудоспособных в коллективах на Украине

Губернии	Количество коллективов, приславших сведения	Количество трудоспособных	Среднее количество трудоспособных на один коллектив
Черниговская	90	2947	32,7
Харьковская	59	1654	28
Полтавская	32	1305	40,7
Екатеринославская	20	659	33
Донецкая	19	846	44,5
Таврическая	1	16	—
Киевская	1	35	—
Всего на Украине	202◆	7462	36,9

* Зведення подані на 15 червня 1919 р.

Количество едоков в коллективах на Украине

Губернии	Количество коллективов, приславших сведения	Количество едоков	Среднее количество едоков на один коллектив
Черниговская . .	92	6670	72,5
Харьковская . .	59	3342	56,6
Полтавская . . .	25	2006	116,2
Екатеринославская	21	1719	81,8
Донецкая . . .	19	2077	109
Киевская . . .	1	93	—
Таврическая . .	1	32	—
Всего на Украине	218	16839◆	77,2

ЦДАЖР СРСР, ф. 478, оп. 18, спр. 10, арк. 94—95. Копія.

№ 65

Резолюція з'їзду селян Канівського повіту Київської губернії у земельному питанні

23—27 червня 1919 р. *

Заслухавши обговорення земельного питання, 2-й з'їзд селян Канівського повіту постановив:

1. Земля є багатство тільки трудового населення і не може бути поділена багатіями; програма есерів-меншовиків та інших соціалістів веде до старого поневолення бідняків-селян.

2. Оброблення землі гуртками та артілями є найкращий спосіб піднесення продуктивності в землеробстві, через що треба боротися з власницькими замірами шматування землі на стежки (полоски).

3. Приймаючи на увагу перехідний час, земля може оброблятися й поодинці, як це найдуть найкращим на місці комбіди; комуна є добровільна артіль трудящих, насильна ж комуна є провокація буржуазії та її наймитів.

4. Всіма способами підтримувати заведення радянських господарств.

5. Землею керують повітові та волосні земвідділи по вказівках Наркомзему.

6. Домагатись перед Робітничо-Селянським правительством

* Дати з'їзду.

заведення зразкових полів, агрономічної допомоги та інших технічних засобів для підняття культурного стану землеробства.

«Більшовик», орган ЦК КП(б)У, № 69, 5 липня 1919 р.

№ 66

Із звіту про роботу секції колективного будівництва Одеського губернського земельного відділу

Початок серпня 1919 р.

До сформирования секции коллективного строительства инструктированием, снабжением литературой и руководством земотделов и коллективных хозяйств ведало бюро коммун, которое начало работать в первых числах мая. Было роздано около 50 участков разным коллективам, из коих трудовая артель учащихся Холиского училища, коммуна «Творчество», артель «Пионер», трудовая группа земледельцев-огородников, Бейкушская коммунистическая община в Одесском уезде и артель «Хутор Калистратовка» в Ананьевском уезде получили от бюро коммун моральную и материальную помощь. Большинство же коллективов, работающих на 50 вышеназванных участках, было передано земельному отделу коммунального хозяйства, как хозяйства на земле бывшего градоначальства.

Кроме того, бюро коммун информировало уземотделы, направляя туда все касающиеся их декреты, инструкции и распоряжения Наркомзема и других органов Советской власти.

Секция коллективного строительства начала функционировать в первых числах июля месяца 1919 г.

Секция имеет своею целью широкую организацию среди крестьянства образцовых сельскохозяйственных коммун, товариществ по общественной обработке [земли], трудовых артелей и кооперативов по переработке и сбыту продуктов сельского хозяйства, объединение расположенных в одном хозяйственно-экономическом районе с.-х. коллективов и кооперативов в районные союзы, политическое и экономическое руководство, всемерную поддержку коллективов и их объединений и контроль над ними.

Для постановки работы в уездах секция направила в уземотделы инструкторов, снабдив их соответствующими инструкциями, анкетными листами и инструкциями для уездных секций.

В Вознесенском уезде инструктору ничего не удалось сделать, ибо Вознесенский исполком не разрешил ему, как боротьбисту, работать в уезде.

В Одесском уезде инструктор организовал уездную секцию, собрал 6 уездных инструкторов и, разделив уезд на районы, направил их для обследования районов. В уезде, в особенности на

земле бывш. градоначальства, много разного рода коллективов. Эти коллективы в настоящее время обследуются уездными инструкторами, заполняются анкетные листы о состоянии хозяйства и о личном составе коллективов.

Инструкторы из Ананьевского и Тираспольского уездов еще не вернулись: сообщают, что нет людей для успешной постановки дела.

Губернская секция при посредстве секции внешкольного образования приступила к организации инструкторских курсов. Выработана программа по вопросам коллективного строительства. Слушателями предполагаются [быть] уездные и губернские инструкторы и народные учителя.

Коллективным хозяйствам секция оказывает моральную и техническую помощь и руководство. Бейкушской коммуне была выдана ссуда в 30 тыс. руб. и приобретены за счет губземотдела сельхозорудия. В настоящее время за счет губземотдела приобретена для Бейкушской коммуны мельница.

По сельскохозяйственной кооперации было сделано следующее: специалист по сельскохозяйственной кооперации работает с 16 июля, т. е. две недели. За этот короткий срок были собраны все материалы по сельскохозяйственной кооперации губернии, как-то: составлены списки сельскохозяйственных кооперативов, подыскана литература и проч., установлен план деятельности в связи с общим планом работ секции коллективного строительства и оказано существенное содействие организовавшемуся при помощи губземотдела Одесскому союзу молочных артелей в сбыте продуктов артелей Херсонскому губпродкому. Для последней цели был созван ряд совещаний при губземотделе из представителей союза, губпродкома и горпродкома, выработаны условия договора между союзом и губпродкомом и достигнуто окончательное соглашение между последними.

Одновременно был просмотрен устав «Молочной артели», изданный губернским отделом Одесского исполкома, и послан на утверждение в отделение сельскохозяйственной кооперации Наркомзема. Кроме того, специалистом выработаны образцовые уставы с.-х. общества, товарищества пчеловодов и яичной артели.

В дальнейшем работа специалистов по сельскохозяйственной кооперации будет состоять в оказании помощи через губинструкторов существующим сельскохозяйственным кооперативам, помощи населению в организации новых сельскохозяйственных кооперативов, фактической ревизии сельскохозяйственных кооперативов через инструкторов, для каковой цели уже выработан анкетный лист об объединении сельскохозяйственных кооперативов в союзы по роду деятельности и сосредоточение регистрации сельскохозяйственных кооперативов при губземотделе. О последнем составлена коллегией губземотдела докладная записка, более недели ожидающая своего рассмотрения.

Ближайшими конкретными задачами секции являются:

1. Инструктирование уземотделов.

2. Устройство краткосрочных курсов для подготовки инструкторов [по] коллективному строительству для уземотделов.

3. Создание научной библиотеки по коллективному строительству и с.-х. кооперации при губземотделе, справочных — для инструкторов при уземотделах и популярных — при коммунах.

4. Печатание книг по регистрации коммун и сельскохозяйственных кооперативов для уездов, выработка образцовых уставов сельскохозяйственных товариществ и артелей по коллективной обработке земли и кооперативов по переработке и сбыту продуктов сельского хозяйства.

5. Точный учет всех коллективов и сельскохозяйственных кооперативов.

6. Конкретная помощь и содействие уже существующим коллективам и кооперативам.

Означенную работу секция коллективного строительства успешно может выполнить лишь при наличии следующего персонала:

1) заведующего секцией,
2) заведующего коллективными хозяйствами — специалиста,
3) специалиста по сельскохозяйственной кооперации,
4) четырех разъездных инструкторов.

Канцелярии:
1) делопроизводителя,
2) двух канцеляристок,
3) машинистки.

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 1, спр. 1-а, арк. 25. Відбиток.

№ 67

Протокол зборів групи бідняків с. Розважева Київського повіту та губернії

Початок січня 1920 р.

Повестка дня:

1. О выборе председателя, товарища его и секретаря собрания.

2. Об организации сельскохозяйственной коммуны.

3. О выборе уполномоченного.

4. Об отводе участка земли для сельскохозяйственной коммуны.

1. Слушали: Доклад т. Зинченко о выборе председателя, товарища его и секретаря собрания.

Постановили: Председателем собрания избрать т. Те-

рещенко Дмитрия, товарищем его т. Бондарчука Василия и секретарем т. Зинченко Кузьму.

2. Слушали: Доклад т. Зинченко об организации сельскохозяйственной коммуны.

Постановили: Стоя на платформе социализации земли, принимая во внимание крайне тяжелое положение безземельного и малоземельного крестьянства относительно живого и мертвого инвентаря для обработки земли, а также и семян, присутствующие граждане единогласно постановили: принять самые энергичные меры к осуществлению товарищеских хозяйств, побуждая надлежащие власти оказать должное содействие, дабы таковое было организовано с наступлением весенних работ.

3. Слушали: Доклад т. Терещенко о выборе уполномоченного.

Постановили: Избрать уполномоченным т. Зинченко Кузьму, который бы ходатайствовал о недостающих предметах для сельскохозяйственной коммуны.

4. Слушали: Доклад т. Зинченко об отводе участка земли для сельскохозяйственной коммуны.

Постановили: Ходатайствовать перед уездземотделом об отводе земли у бывшего владельца Ставри, которая расположена при с. Розважево.

В чем и подписываемся: гр. с. Розважево неграмотные Никита Бондарчук, Никита Терещенко, Павел Терещенко, Андрей Блощинский, Трофим Бондарчук, а за них, неграмотных, по их доверию и за себя расписался Василий Бондарчук*.

Председатель собрания Д. Терещенко
Секретарь К. Зинченко

16 січня 1920 р.

[На документі резолюція]: Ответить, что земельный участок и инвентарь могут быть выделены лишь после того, как артель организуется, т. е. выработает устав и зарегистрируется в земельном отделе, для чего требуется прислать 4 экз. устава, подписанного членами-учредителями, 4 копии посемейного списка, заверенные в волостном исполкоме, и заявление о желании организовать артель.

[*підпис*]

Держархів Київської області, ф. Р-360, оп. 1, спр. 8, арк. 1—2. Оригінал.

* Далі йдуть ще 13 підписів.

№ 68

Протокол організаційних зборів членів 1-ї Малинської артілі Радомишльського повіту Київської губернії

10 лютого 1920 р.

Участвовали Смертенко, Овруцкий Н., Дудкин Л., Левин Ш., Рабичев Б., Овруцкий М.

I. Доклад комиссии. Тов. Дудкин докладывает, что в кассе дефицита нет, с прошлого года осталось в артели 1 плуг, 2 бороны, 5 кос, 4 сапки. Предлагает обсудить вопрос о возобновлении работы артели, так как время весны приближается.

II. Обсуждался вопрос о дальнейшем составе артели. Выяснилось, что в этом году в артели будет 7 человек.

III. Обсуждался план работы на текущий год.

Постановлено:

1. Артель будет обрабатывать 25 дес. земли, с таким приблизительным расчетом: 3 дес. картофеля, 8 дес. гречихи, 7 дес. овса, 5 дес. ячменя, 2 дес. проса.
2. Для обработки этого участка необходимо приобрести еще 2 пары лошадей с повозками и упряжью, 1 плуг, 2 бороны, 7 лопат, 5 вил, 4 граблей, 2 топора, 1 струг, 1 продольную и 1 поперечную пилы.
3. Обратиться в земельный отдел с требованием снабдить артель 25 дес. земли, вышепоименованными орудиями производства и лошадьми, 250 пуд. картофеля, 80 пуд. гречихи, 60 пуд. овса, 50 пуд. ячменя, 5 пуд. проса.
4. По приобретении лошадей немедленно приступить к вывозу навоза на участок. Если останется свободное время, заняться вывозкой дров на вокзал.

Председатель собрания Ш. Левин
Секретарь [*підпис*]
Члены артели [*підписи*]

Держархів Київської області, ф. Р-360, оп. 1, спр. 9, арк. 3. Завірена копія.

№ 69

Постанова Харківського повітового земельного відділу про реєстрацію сільськогосподарської артілі «Культура»

13 лютого 1920 р.

1920 г. февраля 13 дня комиссия при подотделе сельского хозяйства Харьковского уземотдела по утверждению уставов сельскохозяйственных коммун, артелей, товариществ и общественной запашке в заседании своем, рассмотрев заявление, посемейные списки и устав сельскохозяйственный трудовой артели «Культура» при хуторе Чунихино Харьковской губернии и уезда, постановила: утвердить устав сельскохозяйственной трудовой артели «Культура», а самую артель зарегистрировать в подотделе сельского хозяйства Харьковского уездного земельного отдела. Основание к сему постановлению: инструкция к составлению устава сельскохозяйственных коммун и артелей и [положение] о регистрации, утвержденные Народным комиссариатом земледелия 3 августа 1918 г.

Заведующий уземотделом
Заведующий подотделом сельского хозяйства
Вр. исполняющий обязанности делопроизводителя

Держархів Харківської області, ф. Р-99, оп. 1, спр. 37, арк. 53. Відпуск.

№ 70

Резолюція селянського з'їзду Бахмутського повіту Донецької губернії про земельну політику Радянської влади

27 лютого 1920 р.

Ознакомившись с земельной политикой и земельным законом правительства УССР, изданным 5 февраля 1920 г., крестьянский съезд Бахмутского района выносит следующее постановление:

1. Основную мысль закона «вся земля трудящемуся крестьянству» крестьянский съезд с радостью приветствует.

2. Заботясь о том, чтобы крестьяне могли своевременно приступить к весенним посевам и чтобы по возможности бóльшую площадь земли обсеменить, съезд находит необходимым и возможным в 1920 г. оставить неприкосновенными все трудовые хозяйства в районе согласно § 2 закона [25], чтобы они могли пользоваться землей в той форме, в какой они пользовались до сих пор: подворной, хуторской, отрубной, общинной и пр.

3. Наделение землей безземельных и малоземельных крестьян, а также земледельческих рабочих производить из окружающей ближайшей земли бывшей помещичьей, казенной, удельной, монастырской и церковной, каковая переходит к ним без всякого выкупа, причем все бывшие помещики и нетрудовые арендаторы должны быть немедленно выселены из своих экономий.

4. На устройство культурно-агрономических хозяйств — для организации в них конного завода, рассадников крупного рогатого скота, свиноводства и птицеводства, а также рассадников различного семеноводства и для удовлетворения нужд Каменского сельскохозяйственного училища — отвести потребное количество земли из земель Каменского орошаемого участка и бывших нетрудовых хозяйств Елисеева или Дика и Феттера в Сантуриновской волости вблизи станции Часов-Яр.

5. Живой и мертвый инвентарь использовать наиболее рациональным образом: на устройство прокатных пунктов для обслуживания нужд беднейшего крестьянства и земледельческих рабочих и на организацию советских культурных хозяйств.

6. Уездный земельный отдел должен немедленно приступить к разработке и определению трудовой потребительской нормы земли на душу на территории нашего района; волостные же и сельские революционные комитеты должны дать срочно сведения о количестве земледельческого населения и имеющейся у них земли, согласно запросу уездного земельного отдела, для подготовки земельной реформы на будущее время.

7. Принять на местах все зависящие меры и приложить все свои усилия к тому, чтобы правильно использовать живой и мертвый инвентарь, имеющийся у населения, дабы обсеменить максимум посевной площади земли в районе.

«Бахмутская правда» (Бахмут), № 41, 5 березня 1920 р.

№ 71

Повідомлення про організацію сільськогосподарської артілі в с. Клешні Чернігівської губернії

11 березня 1920 р.

З дня відновлення Радянської влади в с. Клешні відбулась чистка кулацьких гнізд. У куркулів відібрано лишки хліба, худоби і наділено ними бідняків. Припинилась вигонка самогону. Улаштовано народний дім, клуб. Відкрито хату-читальню, бібліотеку. Організована комуністична ячейка, більшість членів котрої пішли на фронт. Заснована сільськогосподарська артіль. Багацько зібрано речей і продовольчих продуктів для червоноармійців.

Побувши під ярмом білих, населення змінило своє відношення до Радянської влади. Настрій зараз революційний.

«Більшовик» (Київ), № 57, 11 березня 1920 р.

№ 72

Резолюція III Катеринославського губернського з'їзду Рад про розподіл землі і розвиток колективних форм у сільському господарстві

24 квітня 1920 р.

1. III съезд Советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов Екатеринославщины приветствует земельный закон Укрревкома и находит, что наилучшее и более справедливое разрешение земельного вопроса заключается в разверстке, произведенной на едока, из числа помещичьих, удельных, казенных, церковных, монастырских, частновладельческих нетрудовых земель, предоставив уездным съездам Советов право рассмотрения вопроса о переделе земли трудового пользования.

Установление норм на едока поручается уездным земельным отделам, волостным земельным отделам с привлечением к этой работе представителей беднейших слоев крестьянства. Работа должна быть закончена к осени текущего года.

2. При распределении земли по волостям или районам вменить в обязанность уземотделам и волземотделам оставить необходимую площадь земли, по соглашению с крестьянством, на устройство показательных полей, культурных хозяйств и агрономических пунктов для поднятия уровня сельскохозяйственной культуры, животноводства, полеводства, огородничества, пчеловодства и проч.

3. III съезд Советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов находит неотложным делом земельного отдела охранять все оставшиеся культуры и сельские хозяйства бывших частновладельческих имений, питомников и проч.

4. Принимая во внимание, что посевная площадь незначительна по сравнению с предыдущими годами, съезд полагает, что только при активном участии самого крестьянства и всемерной помощи губземотдела и уземотдела, как-то: снабжение посевным материалом, земледельческими орудиями и образованием трудовых коллективов, желающих обрабатывать землю на коллективных началах, так как только в такого рода хозяйствах возможно применение машин в широком масштабе, что дает с наименьшей затратой энергии наибольший результат труда, — можно довести посевную площадь до размеров предыдущих годов, съезд постановляет:

а) поручить уземотделу организовать прокатные пункты с ремонтными мастерскими;

б) использовать все починочные мастерские бывших земских кооперативных учреждений, сельскохозяйственных общин и проч.;

в) принять все меры по оказанию помощи в обработке и засеве земли бывших безземельных и малоземельных крестьян;

г) всемерно содействовать трудовым коллективам инвентарем и посевными материалами;

д) выяснить количество семейств красноармейцев в уезде для оказания им бесплатной помощи по обсеменению и обработке полей, приняв к точному и неуклонному исполнению декрет от 28 февраля 1920 г. [26]

«Звезда» (Катеринослав), № 245, 25 квітня 1920 р.

№ 73

Повідомлення про створення колективних господарств в с. Ряснопіллі Вознесенського повіту Одеської губернії

19 травня 1920 р.

В селении Раснополье Одесской губернии образовалась группа крестьян в составе 13 человек для обработки земли на коммунистических началах. Этой группой крестьян было вспахано и засеяно 43 дес. земли, урожай с которых будет ими убран совместно и разделен между всеми участниками группы по равной доле.

Некоторые из местных крестьян сначала относились насмешливо к этому начинанию своих односельчан, но, убедившись затем, что проделанный опыт обработки земли имеет большие выгоды, сами стали предлагать этой группе услуги.

Вскоре образовалась вторая группа для обработки земли на коммунистических началах. Этой группой было вспахано и засеяно 10 дес. земли.

Участники этого начинания убеждены, что в будущем году большинство крестьян с. Расnополья будут обрабатывать землю на коммунистических началах.

«Большевик» (Одеса), № 51, 19 травня 1920 р.

№ 74

Повідомлення про посилення руху за колективний обробіток землі в селах Луганського району Донецької губернії

12 червня 1920 р.

В бывшем имении Шарапова Николаевской волости Луганского района существует коммуна «Красная волна» из 5 семей, с посевной площадью в 7 дес. и 1 дес. огорода. В районный земельный отдел поступило заявление от 15 семей об отводе им земли в бывшем имении Килатова Анастасьевской волости под коллективную обработку.

Существовавшая в прошлом, 1919 г. коммуна «Светлая заря» во время нашествия банд Деникина была эвакуирована в Тамбовскую губернию, коммунары скоро возвратятся в свое гнездо, так как за ними выехали представители районного земельного отдела.

При с. Церковном крестьяне на общем собрании постановили отвести 25 дес. на общественную запашку. Урожай пойдет для нуждающихся.

«Известия» (Луганськ), № 117, 12 червня 1920 р.

№ 75

Заява уповноважених Олександро-Гапсинської сільськогосподарської артілі Маловисківської волості в Єлисаветградський повітовий земельний відділ Миколаївської губернії про реєстрацію артілі

11 липня 1920 р.

ЗАЯВЛЕНИЕ

Желая образовать сельскохозяйственную артель, прилагаем устав Александро-Гапсинской сельскохозяйственной артели четырьмя его копиями, подписанный нами и заверенный местным Советом, посемейный список семи членов артели с указанием их возраста, рода занятий.

Просим зарегистрировать нашу артель и сделать распоряжение об отводе нам потребного количества земли.

Уполномоченные: Сергей Герасимов
Иван Мороз

Собственноручные подписи уполномоченных от Александро-

Гапсинской сельскохозяйственной артели Ивана Мороза и Сергея Герасимова свидетельствуем 11 июля 1920 года.

Председатель [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-211, оп. 1, спр. 966, арк. 5. Оригінал.

№ 76

Посімейний список членів Олександро-Гапсинської сільськогосподарської артілі Маловисківської волості Єлисаветградського повіту Миколаївської губернії

11 липня 1920 р.

№ п.п.	Имя, отчество и фамилия членов артели и их семейств	Возраст	Род занятий	Трудоспособности их
1	Глава семьи Алексей Филиппович Кравченко	34	хлебопашество	способен
	жена Онисия	31	»	то же
	дочь Христина	11		не способна
	» Вера	7		то же
2	Сергей Давидович Герасимов (холост) . . .	29	хлебопашество	способен
3	Иван Емельянович Мороз	43	»	то же
	жена Александра . . .	36	»	то же
	сын Николай	11		не способен
	» Владимир	7		то же
	» Иван	5		то же
4	Алексей Алекс. Соломаха	50	хлебопашество	способен
	жена Елена	48	»	то же
	сын Петр	18	»	то же
	дочь Екатерина	15	»	то же
	» Мария	7		не способна
	сын Василий	5		то же
	» Иван	1		то же
5	Иван Аврамович Герасимов (холост)	22	хлебопашество	способен
6	Остап Дмитриевич Грищенко	22	хлебопашество	то же то же
	жена Пелагея	19	»	не способна
	мать вдова Евдокия Квитка	55		

№ п.п.	Имя, отчество и фамилия членов артели и их семейств	Возраст	Род занятий	Трудоспособности их
7	Макарий Никифорович Коваленко	30	хлебопашество	способен
	жена Катерина	28		то же
	дочь Мария	6		не способна
	» Нина	4		то же
	» Ксения	3		то же
	мать главы семьи вдова Мария	60		то же

Члены артели Алексей Кравченко, Иван Герасимов, Сергей Герасимов, Иван Мороз, Алексей Соломаха, Макар Коваленко, Остап Грищенко.

Подписи членов артели Александро-Гапсинской сельскохозяйственной артели свидетельствуют 11 июля 1920 г.

Председатель [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-211, оп. 1, спр. 966, арк. 13. Оригінал.

№ 77

Мандат Київського повітового земельного відділу агроному З. Я. Копелєву на право створення комісії для проведення ревізій трудових артілей

15 липня 1920 р.

МАНДАТ

Повітземвідділ Київського повітревкому цим доручає консультанту при земвідділі агроному З. Я. Копелєву скласти комісію при допомозі агронома Сироти і місцевого агрономічного персоналу по обревізуванню діяльності і діловодства трудових артілей, існуючих в Київському повіті.

Член ревкому — зав. земвідділом [*підпис*]
Секретар [*підпис*]

Держархів Київської області, ф. Р-350, оп. 1, спр. 75, арк. 22. Оригінал.

№ 78

Анкетна картка трудового сільськогосподарського товариства «Отрадное» Харківського повіту і губернії

27 липня 1920 р.

1. Точное название коллектива и его местонахождение — сельскохозяйственное трудовое товарищество «Отрадное».

2. Почтовый и телеграфный адрес — Харьков, пригород Павловка, Залесская улица, дом № 29.

3. Когда и кем был зарегистрирован устав — 4 марта 1920 г. комиссией при подотделе сельского хозяйства Харьковского уездного земельного отдела, согласно отношению от 6 марта 1920 г. за № 1004.

4. Характер деятельности — выращивание огородных овощей и семенных злаков.

5. Район деятельности — пригород Павловка.

6. Какие слои села объединены в коллективе (безземельные, малоземельные до 5 дес., середняки до 15 дес. или состоятельные свыше 15 дес.) — безземельные (отведено Иваново-Лысогорским районным Советом, согласно квитанции № 5002 от 14 апреля 1920 г. $4^1/_2$ дес., из коих удобной $3^1/_2$ дес.).

7. Кто еще кроме крестьян входит в коллектив — красноармейцы, рабочие и служащие.

8. Какое количество членов входит в коллектив — 19 (девятнадцать).

9. Какое количество семей входит в коллектив — 19 (девятнадцать).

10. Сколько всего трудоспособных — 27 (двадцать семь).

11. Сколько у коллектива собственной земли — ничего не имеется.

12. Сколько у коллектива его собственных лошадей, коров, волов, сельскохозяйственных орудий и машин — собственного живого и мертвого инвентаря у коллектива не имеется, а имеется у некоторых членов товарищества одна лошадь, трое свиней, плуг, борона и сеялка.

Председатель [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

Держархів Харківської області, ф. Р-99, оп. 1, спр. 37, арк. 99—100. Оригінал. Рукопис.

№ 79

Резолюція Харківської губернської наради по партійній роботі на селі у земельному питанні

Кінець липня 1920 р.

1. Ввиду наметившейся массовой тяги к общему переделу и ввиду того, что раздробление земель по уравнительной норме даст нежелательные результаты в хозяйственном отношении, оставив бедняка фактически без живого и мертвого инвентаря:

а) наделять землей безземельных из нетрудового фонда и земель кулацких, конфискуя последние свыше нормы, установленной земгуботделом, также, как земли помещиков;

б) отвод земель производить группам безземельных в одном месте;

в) на конфискованных кулацких землях и других организовать коллективы из безземельных, снабжая их живым и мертвым инвентарем;

г) широко вести организацию советских хозяйств при помощи сельскохозяйственного пролетариата, организованного политически и профессионально, заложить крепкую связь совхоза с деревней;

д) устраивать из конфискованного помещичьего и кулацкого инвентаря прокатные пункты в общее пользование незаможных крестьян.

2. Самое большое внимание партии в деревне сосредоточить на организации комнезаможей, усилить их значение передачей им ряда хозяйственных функций (распределение инвентаря — живого и мертвого, надзор за мельницами, распределение топлива и пр.).

3. Необходимо, чтобы все мероприятия по практическому проведению в жизнь земельной реформы были известны отделам по работе в деревне. Ни один партийный работник не будет иметь успеха в деревне, если не сможет ответить на все практические вопросы, которые деревня ставит.

4. Считая разрешение земельного вопроса одним из краеугольных камней нашей политики вообще, установить строжайший партийный контроль над деятельностью земотделов, требуя от них проведения в жизнь единой политической и практической линии центра.

«Коммунист», орган ЦК КП(б)У, № 173, 3 серпня 1920 р.

№ 80

Заява правління сільськогосподарського товариства «Барабой» Одеського повіту і губернії в Арнаутський волосний ревком з проханням відвести товариству земельний наділ

1 серпня 1920 р.

Ввиду организации трудового крестьянского товарищества на хуторах Барабоя просьба бывшие земли владельца Бурды в количестве около 279 дес. оставить неделенной, как фонд для будущего товарищества. Число членов сейчас насчитывается около 35 при 100 едоках.

Устав товарищества на днях будет представлен на утверждение со списком членов его.

1 августа 1920 г.

Председатель Олексенко

Резолюция земельной комиссии:

Оставить просимую землю неделенной.

Председатель волревкома Шостик

Держархів Одеської області, ф. Р-53, оп. 1, спр. 241, арк. 163. Оригінал.

№ 81

Повідомлення про організацію сільськогосподарської артілі в с. Солоному Катеринославського повіту і губернії

5 серпня 1920 р.

Екатеринослав, 5.VIII. Крестьянами села Соленое Екатеринославского уезда организована сельскохозяйственная трудовая артель. В состав артели входит 13 семейств. Работа ведется дружно и продуктивно. Там же в бывшей помещичьей экономии организуется образцовое хозяйство.

«Коммунист», орган ЦК КП(б)У, № 178, 8 серпня 1920 р.

№ 82

Протокол організаційних зборів організаторів Малосолтанівської сільськогосподарської спілки Мотовилівської волості Київської губернії

9 серпня 1920 р.

Присутніми були такі члени: 1) Антон Петрович Дубчак, 2) Пилип Трохимович Кулеба, 3) Філімон Григорович Березовський, 4) Ігнат Гаврилович Бабенко, 5) Андрій Микитович Білодуб, 6) Павло Корнійович Струченко, 7) Павло Іванович Пономаренко, 8) Іван Іванович Коломієць, 9) Данило Прокопович Косяк, 10) Тимофій Павлович Собченко, 11) Тимофій Ілліч Богун.

Головою зборів одноголосно обібрали Андрія Микитовича Білодуба і секретарем І. Коломійця.

Повістка дня:

1. Організація в селі Мала Солтанівка трудової сільськогосподарської спілки.
2. Біжучі справи.

Слухали доповідь про організацію трудової сільськогосподарської спілки, її завдання і напрямок діяльності по зразковому статуту видання Київського губземвідділу, [зроблену] інструктором Васильківського союзу В. Ф. Файстелем.

1. Постановили одноголосно організувати в с. Мала Солтанівка трудову сільськогосподарську спілку. Принять зразковий статут видання Київського губземвідділу.

2. В першу чергу розпочати улаштування необхідного для селянства товариського млина.

3. Кожен член спілки мусить внести пай у розмірі 5000 крб.

4. Спілка має назву «Малосолтанівська трудова сільськогосподарська спілка».

5. Задля регістрації статуту спілки в повітземвідділі уповноважити: Павла Корнійовича Струченка, Данила Прокоповича Косяка, Філімона Григоровича Березовського.

6. Повідомити про організацію трудової с.-г. спілки в с. Мала Солтанівка волземвідділ і Малосолтанівський сільревком, надіславши до їх копії протоколів.

7. Прохати Малосолтанівський сільревком повідомити селян про організацію трудової сільськогосподарської спілки.

Голова загальних зборів А. Білодуб
Секретар І. Коломієць

Члени: І. Бабенко, П. Пономаренко, Ф. Березовський, П. Струченко, А. Дубчак, Т. Богун, П. Кулеба, А. Білодуб, Т. Собченко, Д. П. Косяк.

Вищезазначену постанову членів-фундаторів, які перебувають в селі Мала Солтанівка, з їх власноручними підписами про організацію трудової сільськогосподарської спілки на підставі об'єднаної праці підписали та негайно стверджуємо:

Голова Малосолтанівського сільревкому [*підпис*]
Секретар [*підпис*]

Власноручні підписи Івана Коломійця, Андрія Білодуба, Тимофія Собченка, Філона Кулеби, Павла Струченка, Ігната Бабенка, Павла Пономаренка, Антона Дубчака, Данила Косяка, Філона Березовського і Тимофія Богуна Мотовилівський волревком посвідчує.

19 серпня 1920 року. Голова ревкому С. Бойко
Секретар [*підпис*]

Примітка. Зареєстровано 3 листопада 1920 р., № 40, протокол № 14.

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 116, арк. 3. Оригінал.

№ 83

Повідомлення про організацію сільськогосподарських комун і артілей в Охтирському повіті Харківської губернії

13 серпня 1920 р.

В Тростянецькій волості Охтирського повіту (на Харківщині) організовано цілий ряд сільськогосподарчих трудових артілей. При Радомлинській економії організована комуна «Рівність і братерство». В артіль увійшли виключно робітники і

сільська біднота обох полів в кількості 68 чоловік. Селяни до артілі відносяться дуже прихильно. Від багатьох селян надходять заявки з бажанням вступить до артілі. Друга комуна під назвою «Труд» організувалась при Лучанській економії із 23 чоловік виключно бідноти. Третя комуна організована при Краковській економії. Ця артіль об'єднує 100 чоловік. Комуни мають недостачу в сільськогосподарчому реманенті. При артілях вчать будівлі млинів, пшонорушок і крохмальних заводів.

«Селянська правда» (Катеринослав), № 42, 13 серпня 1920 р.

№ 84

Заява організаторів Малосолтанівської трудової сільськогосподарської спілки до Київського губернського земельного відділу з проханням зареєструвати спілку

17 серпня 1920 р.

ЗАЯВА

Маючи на меті через трудовий обробіток землі та ведення спільного господарства шляхом гуртового набування всього, що необхідно в господарстві, переробки та збуту виробів і використання тільки власної праці членів, досягти: а) кращого матеріального та культурного добробуту членів і б) побільшення продукційності сільського господарства, ми, нижчепідписані, які, перебуваючи в с. Мала Солтанівка Мотовилівської волості Васильківського повіту на Київщині, заснували трудову сільськогосподарську спілку, котра міститься в цьому ж селі. Просимо губземвідділ внести до реєстру списка організацій Київщини нашу трудову сільськогосподарську спілку.

До цього прикладаємо: а) 5 (п'ять) примірників підписаних статутів, б) п'ять примірників заповнених списків про сімейне та майнове становище членів спілки, в) протокол постанови загального зібрання.

Для виконання по справі реєстрації уповноважили Павла Корнієвича Струченка, Данила Прокоповича Косяка, Філімона Григоровича Березовського.

Члени-фундатори: Іван Іванович Коломієць, Ігнат Гаврилович Бабенко, П. Струченко, А. Білодуб, Ф. Кулеба, Ф. Березовський, Т. Богун, Т. Собченко, А. Дубчак, Данило Прокопович Косяк, П. Пономаренко.

Зазначену на обороті цю заяву членів-фундаторів, які перебувають в селі Мала Солтанівка, з їх власноручними підпи-

сами, про організацію трудової сільськогосподарської спілки на підставі об'єднаної праці підписали та печаткою стверджуємо:

Голова Малосолтанівського сільревкома [*підпис*]
Секретар [*підпис*]

18 серпня 1920 р.

Власноручні підписи Івана Коломійця, Андрія Білодуба, Тимофія Собченка, Філона Кулеби, Павла Струченка, Ігната Бабенка, Павла Пономаренка, Ангелена Дубчака, Данила Косяка, Філона Березовського і Тимофія Богуна Мотовилівський волревком посвідчує.

19 серпня 1920 р.

Голова ревкому С. Бойко
Секретар [*підпис*]

На основании удостоверения товарищества за № 15 от 12 ноября с. г. устав получил секретарь спилки 13 ноября 1920 г.

І. Коломієць

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 116, арк. 2. Оригінал.

№ 85

Повідомлення про загальні збори членів сільськогосподарської артілі в містечку В'язівках Черкаського повіту Кременчуцької губернії

22 серпня 1920 р.

8 серпня відбулись перші загальні збори В'язівської трудової селянської артілі ім. К. Маркса і Т. Шевченка.

Порядок денний зборів вироблений такий:

1. Доклад (про значення трудової артілі).
2. Вироблення статуту артілі.
3. Земельне питання.

Доклад з'ясував значення трудової артілі, зауваживши на погляд Радянської влади на перший протокол організаційних зборів, вказав, що Радянська влада висловлює гаряче співчуття до будівництва таких колективних громад.

По другому пункту, після довгих дискусій, вироблено слідуючий статут артілі:

Статут В'язівської трудової селянської артілі ім. Карла Маркса і Т. Шевченка:

1. Трудова артіль засновується на правах, завойованих революцією і директивами Радянської влади.

2. В артіль вступають добровольно ті, котрі виявили своє бажання по приватним переконанням і революційному почуттю.

3. Всі. що висловили своє бажання вступити у трудову артіль, віддають на користь артілі весь живий і мертвий реманент.

4. Всі товариші повинні вести себе чесно поміж собою і в артільній праці.

5. Артіль поділяється на відділи:

а) господарчо-агрономічний, який пристосовуватиме артіль до культурної обробки землі,

б) господарчо-кустарний відділ, який при правильній трудовій тактиці підіймає як агрономічний, так і кустарний на відповідну височину.

6. Всі сім'ї членів артілі забезпечуються артіллю економічними умовами і соціальним забезпеченням як у випадку вибуття членів, так і непрацездатності члена артілі.

7. Артіль дає повний розвиток молодому поколінню, оздоровлює його як фізично, так і духовно.

8. Артіль поліпшує економічні умови держави, а для цього засновує колективи на комунальних підвалинах.

9. Земля артілі оброблюється в одній плантації і розбивається на декілька полей сівообороту хлібів.

10. Всі члени мешкають в одному будинку, але з відділами для кожного сімейного товариша.

11. Всі оселі кожного артільного товариства, а також і будівлі після заснування артілі переходять у користь держави для просвітних мет, і то в таких випадках, коли артіль засновується при допомозі держави.

12. До замічених в якій-небудь провинності членів артілі вживається кара, починаючи з висловлення догани до виключення з артілі включно.

13. Всі вищезазначені пункти статуту залишаються в силі, але в залежності від дальнішого життя артілі й ходу колективної праці статут може змінятись.

По земельному питанню збори ухвалили клопотати перед Радянською владою про відвід землі на хуторі Копанки, який межує між Буртами й Сердегівкою, в кількості 50 дес., як більш відповідаючий для обробки землі.

«Вісті» (Черкаси), № 183, 22 серпня 1920 р.

№ 86

Постанова Київської губернської наради завідуючих сільськими відділами і районних та волосних інструкторів при повітових партійних комітетах у земельних справах

18 вересня 1920 р.

Закінчуючи боротьбу за ліквідацію поміщицького землеволодіння, ми вступаємо в фазу внутрішньої боротьби поміж самого селянства. Користуючись апаратом комітету незаможних селян, Комуністична партія мусить якнайскоріше довести боротьбу з власницькими тенденціями куркуля до кінця, висовуючи гасла соціалізації землі з нормованим землекористуванням.

Але поруч з цими заходами для звалення капіталістично-буржуазного ладу на селі компартія мусить увесь час роз'яснювати селянству недостаточність, невигідність і неправильність порівнюючого користування й індивідуального господарювання і пропагувати колективні форми обробки земель, для чого сільські робітники мусять:

1. Тримати через колегію постійний контакт з земельними відділами, а також виділити певних необхідних партійних товаришів для спеціальної роботи в справі земельній.

2. Мати на обліку всі колективи на місцях і постійно інструктувати й контролювати їх з боку політичного.

3. Особливу увагу звернути на радянські і культурні господарства, намагаючись, щоб вони стали певними культурними осередками й увійшли в живий зв'язок з окружним населенням, для чого, як ударну справу часу, подбати про влаштування при них ремонтних майстерень і прокатних пунктів, а також певної культурно-політичної установи.

4. Вести найактивнішу агітацію на відібрання зайвини в куркулів і повернення її в громадське користування. «Чорний переділ» допускати лише в тому разі, коли того рішуче потрібує сільська біднота.

Щодо відібрання зайвини реманенту — не допускати, оскільки можливо, його розподілу.

5. Поступитися перед селянством у визначенні форм колективу в хліборобстві, пропонуючи вільний вибір, починаючи від супряги, кооперативних товариств і спілок і кінчаючи артілями і комунами, причому останні закладати з великою обережністю, аби не закапати цього дорогого слова.

6. Вести агітацію проти половинщиків та інших форм визискування праці, протиставлячи цим способам гуртову обробку.

7. Дбати про цукрову культуру, пропагуючи її серед селянства, аби не зашкодити цій коштовній галузі господарства.

«Більшовик» (Київ), № 174, 21 вересня 1920 р.

№ 87

Повідомлення про організацію сільськогосподарських артілей в Миколаївський губернії

23 вересня 1920 р.

Секцией обобществления сельского хозяйства в период от 16 по 31 августа подготовлены артели в селах Ново-Севастополе, Галагановке и Саблуковке Качкаровской волости. В первую половину сентября подготовлено новых 5 сельскохозяйственных артелей.

1) в Херсоне, на Забалке (рабочие),
2) » » » » учителя-пролетарии,
3) в с. Сейдеменухе, той же волости,
4) в дер. Семеновке Любомирской волости,
5) в бывшем сельскохозяйственном обществе Больше-Александровской волости.

Окончательно сформированы 2 сельскохозяйственные артели в Херсоне на Забалке под названием «Колос» и «Трудолюбие». Уставы этих артелей посланы на регистрацию и утверждение в губземотдел.

Сделано обследование 4 сельскохозяйственных артелей, которые учредились раньше без регистрации, а именно:

1) при Ивановском культсовхозе Больше-Александровской волости,
2) при Бизюковском монастыре Качкаровской волости,
3) при бывшей экономии Писаревой Бериславской волости,
4) артель садоводов при с. Белозерке, той же волости.

«Известия» (Херсон), № 185, 23 вересня 1920 р.

№ 88

Повідомлення про створення незаможними селянами колективних господарств в Полтавській губернії

24 вересня 1920 р.

В бувшому маєтку графа Шереметьєва для спільного трудового життя з'єдналися найбідніші селяни в кількості 8 родин. Вони зібрали до купи що у кожного було з реманенту і склали таким чином повне господарство. Коли жили зокрема, кожна родина страждала від недостачі: в одного, дивись, кінь є, воза нема; у другого візок є, коня нема; в одного плуг без леміха, у другого леміх без плуга. А в комуні всі один одного доповнили. Оселилися всі в одному будинку і почали по-товариському працювати.

Перш усього обробили пусту землю: 5 дес. під овес, 2 дес.

під просо, 2— під гречку, 3— під вику. Урожай зібрали задовольняючий і члени комуни забезпечили себе харчами на рік, постановивши в майбутньому році справу з засівом поширити.

Селяни, глядячи на комунарів, лише потилицю чухали, бо комунари організовано працювали.

Не чухав потилиці незаможний з того ж таки села, що раніш боявся комуни, він записався до неї членом і поклявся всіма силами працювати на користь гурту, щоб своїм прикладом розумної праці ширити думки про комуністичне життя.

«Більшовик» (Полтава), № 83, 24 вересня 1920 р.

№ 89

З резолюції IV з'їзду Рад і I з'їзду КНС Городнянського повіту Чернігівської губернії у земельному питанні [27]

25—28 вересня 1920 р. *

Заслушав доклад по земельному вопросу и сознавая, что при настоящей разрухе и тяжелых условиях сельского хозяйства, хозяйственном саботаже некоторых слоев деревни, недостатке живого и мертвого инвентаря и семян индивидуальные мелкие крестьянские хозяйства неизбежно разрушаются, что единственным верным путем для ликвидации сельскохозяйственной разрухи и борьбы с недородами является немедленный переход к коллективному землепользованию,— необходимо в тех местах, где остро ощущается недостаток инвентаря и семян и где чересполосица, длиннополосица и ежегодные переделы земли оказали слишком губительное влияние на сельское хозяйство, переходить к организации артелей и коллективов.

Городнянский уезд, как уезд с песчаной почвой, нуждается в усиленном удобрении земли, чего не достигается при системе навозного удобрения, а потому необходимо перейти к плодопеременной системе и травосеянию.

Уездному земельному отделу поручается в ближайшее время наметить и отвести необходимую площадь земли для культурных хозяйств, могущих служить рассадниками более высокой культуры и семенными фабриками, снабжающими население семенами удобрительных трав;

принять все меры к тому, чтобы вся площадь озимого клина была засеяна, не останавливаясь перед принудительными мерами в борьбе с кулаками, саботажниками и лодырями в сельском хозяйстве, умышленно уменьшающими посевную площадь...

ЦДАЖР УРСР, фонд листівок, В-1067.

---

* Дати з'їзду.

№ 90

Протокол загальних зборів членів сільськогосподарського товариства «Барабой» Маріїнської волості Одеського повіту і губернії

26 вересня 1920 р.

1920 г. сентября 26 дня мы, нижеподписавшиеся члены трудового с.-х. товарищества «Барабой», на общем собрании, прочитав «Нормальный устав (статут) трудовых земледельческих артелей», утвержденный Народным комиссариатом земледелия 19 мая 1920 г., постановили принять устав.

На заявление Гоменюка Григория Ильича о принятии его в число членов товарищества единогласно постановили принять его в число членов товарищества.

Избрали единогласно председателем трудового товарищества Олексенко Г. Е., членами совета Любиевского и Хицевича и в ревизионную комиссию тт. Пономарчука Ивана, Павчика Степана и Старыша Петра.

Имели разговор о неявке на работу члена товарищества Палия и решили затребовать объяснение от т. Палия о причине неявки с предупреждением об исключении из числа членов; и, согласно § 9 Нормального устава, о паевом денежном взносе — решили внести каждым членом семьи по 1000 руб.

Председатель собрания Олексенко
Секретарь Хицевич

Члены: П. Старыш, П. Дымченко, Кравченко, Ив. Дымченко, В. Бурдов, Ив. Пономарчук, К. Любиевский, Андрейчук, Бартницкий, за неграмотных Вас. Мочарского, Петра Мочарского расписался Г. Олексенко.

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 1, спр. 98, арк. 200. Оригінал.

№ 91

З доповіді відділу по роботі на селі Куп'янського повітового комітету КП(б)У Харківської губернії про розв'язання земельного питання в повіті

29 вересня 1920 р.

ЗЕМЕЛЬНЫЙ ВОПРОС

Было у населения стремление к черному переделу; это стремление удалось парализовать, кое-где с распределением земли запаздывали, благодаря чему посев озимых был поздний.

По данным, полученным на партийной конференции, а так-

же от товарищей, проводивших «Неделю крестьянина»[28], недосев озимых будет; указать приблизительно его размеры затруднительно; например, в Покровской волости не засеяно озимыми 50% земли, засевавшейся обычно раньше, в Гусинской волости озимыми засеяно более земли, чем в прошлом году.

По сведениям уземотдела, которые точными нельзя считать, будет не засеяно озимыми в этом году около 20—30% земли. Причины, препятствующие своевременному посеву,— это недостаток семян. Например, в Тарасовской волости был совершенно неудовлетворительный урожай пшеницы (3—10 пуд. на десятину), так что нового урожая озимых хлебов у некоторых не хватало на посев.

Много недоразумений с земельным вопросом в Тарасовской волости, где земли совсем мало. Уземотдел отрезал землю для Тарасовской волости в количестве 900 дес. от Покровской волости, но граждане вместо того, чтобы обратиться в Тарасовський земотдел, обращались в Покровский земотдел, тот, не зная их хорошо, начал раздавать землю отдельным крестьянам; в результате землю получили более зажиточные, начали ее орать, надеясь, что оранку у них не могут потом отобрать.

Распределение земли прошло удовлетворительно, согласно постановлению 4-го съезда волземотделов, по 1,5 дес. на едока, но с коллективной обработкой земли дело обстоит неважно. Например, в Петропавловской волости возникала небольшая артель (душ 7—10) и уже намечалась земля для коллективной обработки, в это время появились банды Махно (они прошли через Гороховатку, Боровую, Сватово и Кабанье в начале сентября), и, услыхав про них, артель распалась, не успев как следует даже оформиться. По селам есть желающие вступить в артель для коллективной обработки земли, но ни уземотдела, ни уотрабсела нет достаточного числа организаторов и инструкторов для того, чтобы дать направление работе этих артелей.

Учитывая важность коллективной обработки земли, председатель упаркома т. Новиков на партийной конференции внес предложение о превращении ячеек в коммуны, а членов их в коммунары. Однако партийная конференция отклонила это предложение, считая, что объективные условия не благоприятствуют этому превращению: члены комячеек занимают должности в советских учреждениях, процент крестьян, занимающихся исключительно сельским хозяйством, в комячейках невелик, и если комячейку превратить в коммуну, в советских учреждениях некому будет работать, да и некоторые наши комячейки невелики (3—4 члена), вследствие чего одними силами ячейки (14 человек) проводить работу на коммунальных началах в широком масштабе (где более всего заметны выгоды коммун) невозможно.

Не начата работа и среди сельскохозяйственного пролетариата, который, хотя и немногочисленный, но все-таки имеется (в совхозах). У организаторов отрабсела большие районы, в большинстве волостей волостные организаторы отсутствуют, и понятно, что нет возможности обратить длительное внимание на сельскохозяйственный пролетариат. Здесь работы непочатый край.

Завотрабселом [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

Настоящий доклад препровождается в отдел по работе в деревне при губпаркоме.

Заведующий отрабселом [*підпис*]

29 сентября 1920 г., Купянск.

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 2, оп. 1, спр. 159, арк. 23—24. Оригінал.

№ 92

Повідомлення про проведення землеустрію і організацію комун, артілей і прокатних пунктів у Новгород-Сіверському повіті Чернігівської губернії

2 жовтня 1920 р.

ЗЕМЛЕУСТРОЙСТВО

Несмотря на острый недостаток технического персонала, живого и мертвого инвентаря, рабочих рук, Новгород-Северским уземотделом проделана довольно значительная работа, очень важная для домашнего сельскохозяйственного строительства.

В области землеустройства учтено свыше 64 тыс. дес. нетрудовых земель. Удобные для сельскохозяйственного пользования земли распределены между беднейшим селянством. Наделены землею также и шесть имеющихся в уезде совхозов.

КОММУНЫ И АРТЕЛИ

В Новгород-Северском уезде имеется одна коммуна, пять трудовых артелей, в общей сложности занимающих 403 дес. Кроме того, организовано пять агрономических показательных пунктов и одна показательная пасека из 30 ульев.

ПРОКАТНЫЕ ПУНКТЫ

С целью снабжения селянства сельскохозяйственным инвентарем в уезде имеется пять прокатных пунктов. Число инвентаря все возрастает ввиду прибытия нового.

«Знамя Советов» (Чернігів), № 255, 2 жовтня 1920 р.

№ 93

Резолюція Олександрійського повітового з'їзду комітетів незаможних селян Кременчуцької губернії у земельному питанні

3 жовтня 1920 р.

Заслушав доклад по земельному вопросу, съезд находит, что принятая Советской властью политика по земельному вопросу вполне отвечает требованиям беднейшего крестьянства. Изданный ею закон о земле * служит верным залогом к полному освобождению и окончательной ликвидации помещичьего строя.

Съезд признает, что как к работам по упорядочению землепользования, так и вообще по строительству Советской власти должны быть привлечены в земельные органы представители незаможного селянства.

Чтобы раз навсегда положить конец контрреволюционной провокации среди трудового селянства в вопросе о земельной политике Советской власти, съезд считает необходимым засвидетельствовать, что никаких проявлений Советской власти к насаждению коммун, а тем более к принудительному образованию таковых, Советская власть не допускает и со своей стороны съезд находит полезным и желательным образование на добровольных началах общественной обработки земли, т. е. создания артелей, товариществ, коммун и проч.

Одной из основных задач Советской власти по отношению к селянству должно являться объединение всего трудящегося селянства в сельскохозяйственные кооперативы, которые, работая по заданиям центральных органов снабжения (Наркомзема, Народного комиссариата продовольствия, Всеукраинского Совета Народного Хозяйства) в области производства, переработки и обмена, могут и должны сделаться в руках органов Советской власти одним из орудий организации социалистического государства. Для этого на обязанности комнезаможей лежит овладение сельскохозяйственной кооперацией, и этим дать возможность бедняку и середняку пользоваться общенародными средствами.

Полнейшая разруха во всех областях народного хозяйства, которая досталась в наследство рабоче-крестьянской власти от буржуазно-помещичьего правительства, требует напряжения усилий всех трудящихся на дело поднятия культурных хозяйств, и каждый трудящийся должен прийти на помощь в деле возрождения и поднятия экономической жизни страны.

Все злоумышленно уклоняющиеся от засева земель должны быть признаваемы врагами трудового народа, который, истомив-

---

* Мається на увазі закон про землю Всеукрревкому від 5 лютого 1920 р.

шись от пережитой разрухи, должен быть к ним суров и беспощаден, так как они стремятся довести страну до окончательного разрушения. От этих лиц должна быть обязательно отобрана земля со всем инвентарем и передана нуждающимся.

Съезд признает преступным бессистемное уничтожение лесных богатств и культурных хозяйств, ибо от этого пользуется лесом не нуждающийся, а в большинстве случаев кулачество, старающееся внести окончательную разруху и не дающее возможности поднять хозяйство бедняка.

В общем мы, представители беднейшего селянства, считаем, что все шероховатости, существующие до настоящего времени, могут быть изжиты только при полном осуществлении власти бедноты в деревне.

К этому мы призываем всех беднейших селян.

Долой засилье кулачества! Да здравствует власть трудящихся!

ЦДАЖР УРСР, ф. 257, спр. 7, арк. 32—33. Друкований текст.

№ 94

З резолюції Полтавської губернської конференції КП(б)У у земельному питанні

26 жовтня 1920 р.

...2. Проведення комуністичної земельної політики повинно йти сугубо обережними шляхами, рахуючись з економічною кон'юнктурою України і психологією українського сільського населення. Розвиток колективів мусить йти природним економічним шляхом. Радянська влада, пильно взявши всі ці колективи під свою опіку, використувавши в них всі агротехнічні знання, цим показаним методом заохочуватиме селянство до колективізації. Планова комбінація економічних моментів Радянської влади (як продовольча політика, постачання і т. ін.) мусить бути теж направлена на шлях природного переходу селянства до колективів.

3. При проведенні соціалістичного землеустрію право відводу землі під радгоспи, культурні господарства, цукрові плантації належить земельним органам.

4. Наділення землею в індивідуальне землекористування безземельних і малоземельних мусить провадитись по нормах на їдока, а ні в якім разі не по раціонально-господарським нормах, які ведуть до утворення міцних приватновласницьких господарств.

5. Вступаючи в справу енергійної боротьби з куркулями, Радянська влада мусить використовувати в першу чергу земельне питання, проводячи його в формі зведення куркульських гос-

подарств через реалізацію до норм, вироблених земельними органами. Відібрана в нього земля повинна бути використана для заснування колективів з кола незаможних селян; що ж торкається до інвентаря, то такий мусить бути обов'язково зданий на прокатні пункти, які працюють під контролем комнезамів.

6. Політика постачання необхідних речей для сільського господарства (залізо, інвентар, паливо і т. ін.) мусить провадитись так, щоб в першу чергу задовольнялись колективи, бо цим шляхом можна утворити сприяючі умови для заснування артілей і колективів...

«Більшовик» (Полтава), № 108, 26 жовтня 1920 р.

№ 95

Повідомлення про створення комітетом незаможних селян сільськогосподарської артілі в м. Овідіополі Одеської губернії

29 жовтня 1920 р.

З Одеси повідомляють, що в Овідіополі незаможні селяни ухвалили організувати сільськогосподарську артіль з 94 родин, більшість котрих не має коней та приладдя. Комнезаможі ухвалив одібрати у куркулів зайві приладдя та передати в артіль. При співробітництві комнезаможів розподіл продуктів нового врожаю переведено увесь. Комнезаможі взяв на облік всю солому у куркулів, маючи на увазі забезпечити на зиму лікарню, дитячі садки та інші установи.

«Селянська біднота», орган ЦК КП(б)У, № 187, 29 жовтня 1920 р.

№ 96

Постанова партійної наради по роботі на селі Остерського повіту Чернігівської губернії у земельному питанні

13 листопада 1920 р.

1. Обсудив доклад по земельному вопросу и констатируя факт, что раздробление земли по уравнительной норме дает нежелательные результаты в хозяйственном отношении, оставив бедняка фактически без живого и мертвого инвентаря, уездное совещание находит необходимым наделять землей безземельных из земельного фонда земель помещиков и кулаков, отчуждая последние свыше установленной нормы, отведя [земли] по

возможности группам безземельных в одном месте, организовывая там разного рода коллетивы, снабжая их живым и мертвым инвентарем, заводя общественную обработку.

2. Широко ввести организацию культурно-показательных совхозов из сельскохозяйственного пролетариата, организовать его политически и профессионально, завязав через профорганизации крепкую связь совхозов с селом.

3. Считаясь с недостатком сельскохозяйственного инвентаря, должно быть серьезное внимание обращено на устройство из конфискованного кулацко-помещичьего инвентаря [прокатных пунктов], а также поставить в уземотделе [вопрос о] прокатных пунктах, которые, кроме реальной помощи бедняку, постепенно приучат его к общественному пользованию, которые в будущем должны сыграть большую роль собирателей земли.

4. Необходимо, чтобы все практические мероприятия по проведению в жизнь земельной реформы были известны отделу по работе в селе и проводились при его содействии с обязательным привлечением широких масс незаможных селян, усилив их влияние путем передачи им ряда хозяйственных функций (распределение живого и мертвого инвентаря), контроль [над] пользованием прокатными орудиями, распределением топлива и др.

5. Считая разрешение земельного вопроса одним из важных вопросов нашей политики вообще, установить строжайший партийный контроль над деятельностью земотделов, требуя от них проведения в жизнь единой политической и практической линии организации производственных, кустарных коллективов.

Подписи:
Председатель М. Лиждвой
Секретарь Н. Мезько

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 26, оп. 1, спр. 296, арк. 10. Оригінал.

№ 97

Повідомлення про створення незаможними селянами сільськогосподарської артілі в с. Великій Данилівці Харківського повіту і губернії

16 листопада 1920 р.

Незаможні с. Великої Данилівки починають визнавати користь від артільної праці. Комнезаможні ухвалили приступити до організації сільськогосподарської артілі і відчинили запис бажаючим вступити в цю артіль. Більшість з тих, хто записується, є незаможні селяни. Артільною працею зорано і засіяно

озимини — 19 дес. і приготовлено для ярини біля 10 дес. Відібрані у куркулів лишки зерна зберігаються для весняного засіву.

«Селянська біднота», орган ЦК КП(б)У, № 200, 16 листопада 1920 р.

№ 98

Звіт Олександро-Гапсинської сільськогосподарської артілі Маловисківської волості Єлисаветградського повіту Миколаївської губернії про стан на 1 грудня 1920 р.

2 грудня 1920 р.

I. СОСТАВ АРТЕЛИ

Состоит членов 16 человек, едоков 64, нетрудоспособных 32.

II. КОЛИЧЕСТВО ЗЕМЛИ

Всего земли в артели 90,5 дес., под огородом 8 дес., под садом 1 дес., под паром 22 дес., уже посеяно озимым, под свеклу на 1921 г. 40 дес., под баштан 2 дес., предназначено под толоку 10 дес., для ярового посева разного рода зерна 17,5 дес.

III. СРЕДСТВА АРТЕЛИ

Паевые взносы — 1920 руб.

Добровольного вклада — 187 500 руб.

Размещение занятых средств: на покупку скота—165 500 руб. материала [посевного] — 22 000 руб., наличность кассы — 1620 руб.

IV. ИНВЕНТАРЬ

Живой инвентарь: приобретено 2 лошади, 1 корова, 2 телки, поступило от членов 10 лошадей, 8 коров.

Мертвый инвентарь: плугов двухлемешных — 1, одинарных— 6, борон — 6, культиваторов — 2, гребок — 1, конных машинных молотилок — 2.

Пчеловодство: ульев рамочных — 9, дуплянок — 33.

V. НУЖДЫ АРТЕЛИ

В каких предметах нуждается артель, в каком количестве— 2 сеялки 11-рядные, 3 воза, 2 плуга двухлемешных, 1 плуг однолемешный, 4 бороны железных, 1 жатвенная машина крыловая самоскидка, маслобойка Эльворти, 1 весы десятичные с гирями, 150 шт. мешков порожних, кроме того, разные предметы мелкие, необходимые для хозяйственной жизни артели, каковые будут перечислены в заявлении.

Примечание. Настоящие сведения составлены не по форме, ввиду того, что артель начала свои функции только по утверждении устава, т. е. с 20 июля 1920 г.

Книг по форме правление артели не имеет, зерновой хлеб, продукты взяты в государственную разверстку, зернового хлеба в артели не имеется даже для обсеменения артельного участка земли.

1920 г. декабря 2 дня, с. Гапсино.

Председатель правления Иван Мороз
Секретарь А. Кравченко

Держархів Кіровоградської області, ф. 211, оп. 1, спр. 966, арк. 49. Оригінал.

№ 99

Протокол загальних зборів комосередку містечка Ліщина Котелянської волості Житомирського повіту Волинської губернії

16 грудня 1920 р.

На общем собрании комячейки м. Лещина Котелянской волости Житомирского уезда 1920 г. 16 декабря в количестве 10 человек было открыто заседание под председательством т. Солудченко, секретарь т. Василюк.

На повестке дня были следующие вопросы: 1. Избрание тройки из Лещинской комячейки для организации трудовой артели.

2. Как нужно принимать членов в трудовую артель и какую им давать информацию.

3. Текущие дела.

1. Слушали: Избрать тройку из Лещинской комячейки для организации трудовой артели.

Постановили: При единогласных голосах избранными оказались два человека для организации артели. Избранными оказались следующие: т. Солудченко и т. Василюк Никандр, которым дали широкие права для организации трудовой артели.

2. Слушали: Как нужно принимать членов в трудовую артель.

Постановили: Единогласно принимать членов в трудовую артель и не членов комячейки, но нужно все-таки принимать осторожно, чтоб были сочувствующие и знали, что такое артель. Принимать тоже заседаниями и обсуждать и заносить в протокол как члены партии *.

* Так у тексті документа.

3. Слушали: Текущие дела, избрание партийного контроля на мельницу м. Лещина.

Постановили: Единогласно избрать контроль из комячейки м. Лещина; избранными оказались: от пулинской комячейки т. Мартынюк Афанасий.

В чем удостоверяет президиум комячейки.

Подлинный подписали: председатель заседания Солудченко
Член Адаменко и секретарь Василюк
С копией верно:
Секретарь отрабсела Волгубпаркома [*підпис*]

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 1, оп. 5, спр. 547, арк. 44. Завірена копія.

№ 100

Резолюція II Харківського губернського з'їзду земельних відділів про надання допомоги колгоспам і радгоспам

16 грудня 1920 р.

Губернский съезд заведующих земельными отделами, заведующих культсовхозами, заслушав доклад т. Масолова, констатирует, что ввиду отсутствия в прошлом руководящего губернского центра работа подотделов культсовхозов на местах была предоставлена сама себе и организация культсовхозов носила хаотический характер [из-за] отсутствия определенного плана. Принимая во внимание громадное значение культсовхозов в деле организации средств и орудий производства и колоссальное значение сельского хозяйства вообще, съезд обращает внимание земельных органов на необходимость поддержки и развития культсовхозов и колхозов. Для этого необходимо:

1. Немедленное районирование уездов для планомерной организации культсовхозов.

2. Немедленный отвод площадей земли под культсовхозы, согласно намеченному организационно-производственному плану.

3. Обеспечение необходимым специальным персоналом и согласование его работы с работой агрономического персонала сельскохозяйственных подотделов.

4. Все совхозы, находящиеся в распоряжении прочих органов Советской власти (Главсахар, Центро- и райспирт, продовольственные органы, агрослужбы железных дорог, кооперативы и т. д.), должны быть немедленно переданы в распоряжение земорганов.

5. Все культсовхозы, находящиеся в распоряжении губерн-

ского земельного отдела и Наркомзема, какого значения бы они ни были, общегубернского или общегосударственного, должны быть немедленно переданы уездным земельным отделам, которым центры должны помогать средствами и соответствующими специалистами.

6. Представленный губернским управлением культсовхозов организационно-производственный план не основан на научных и практических данных, а потому съезд предлагает губернскому земельному отделу составить в соответствии с вышеназванными соображениями новый план.

7. Переименование подотдела культсовхозов в центральное и губернское управление не имеет в сущности значения и является копированием главков и центров, а потому считать перемену названия нерациональной и оставить прежнее наименование «подотдел».

8. Признать необходимым в срочном порядке наладить взаимоотношения с продовольственными органами и Советом народного хозяйства, положив в основу соглашения:

а) немедленное обеспечение совхозов необходимыми материалами, продовольствием и фуражом;

б) урегулировать вопрос об изъятии излишков из совхозов, признав их недопустимость прежде удовлетворения полностью потребностей культсовхозов в общегубернском масштабе;

в) [считать] необходимым открыть в культсовхозах мастерские и кустарные производства на определенных условиях с отделами народного хозяйства и продовольственными органами.

9. Поручить губернскому земельному отделу в ближайшем будущем выработать единую форму счетоводства в культсовхозах.

10. Поручить губернскому земельному отделу принять меры к обеспечению землей индустриального пролетариата путем передачи ему на определенных условиях пустующих нетрудовых земель, а также выделить нетрудовые усадьбы с их постройками для организации приютов, детских домов и колоний, научных учреждений и станций.

11. В целях объединения работы отдельных культсовхозов признать необходимым созыв районных съездов земельных органов с участием губернского земельного отдела.

12. Учитывая всю важность работ по обобществлению сельского хозяйства, съезд считает необходимым для большей продуктивности работы организовать из отделения коллективных хозяйств самостоятельный подотдел с отделениями: обобществления, кооперативным и инструкторским.

13. В целях упорядочения работы по организации и осуществлению коллективизации сельского хозяйства предоставить уездным земельным отделам право разрешать открытие деятельности сельскохозяйственных объединений по одобрению их уставов, каковые представляются на окончательное утвер-

ждение губернского земельного отдела, после чего окончательно оформляется их существование.

14. Организация различных мастерских должна быть поставлена на должную высоту.

15. Признать необходимым в целях объединения деятельности всех коллективных хозяйств созыв периодических съездов уездных и губернских из представителей всех коллективов.

Держархів Харківської області, ф. Р-203, оп. 1, спр. 120, арк. 185—186. Копія.

№ 101

Протокол організаційних зборів членів 2-го Валківського трудового товариства Старопетрівської волості Київського повіту і губернії

19 грудня 1920 р.

На зборах 12 членів-фундаторів. Головою зборів одноголосно був обраний Мирон Нещимненко, писарем Олексій Богдан. Обміркувавши між собою своє скрутне становище, в котрому ми опинилися, особливо в фуражних речах, як-то, наприклад, що не у кожного мається живий та мертвий інвентар задля обробки землі, а також не маючи де приложити свою власну працю, між собою уговорилися: організуватися в трудове товариство, котрим ліпше було б здобути продуктів своєю власною працею як для себе, так і для своєї худоби.

1. Одноголосно приймається статут з 66 параграфами з поправками під назвою 2-го Валківського трудового товариства.

2. Одноголосно ухвалюється склад правління в кількості 3 членів: головою обраний Ілля Федорів Власенко, скарбником Степан Костянт. Богдан і писарем Олексій Максимів Богдан.

3. Заступниками ухвалюються: 1) Андрій Іванович Богдан, 2) Мирон Нещимненко, 3) Степан Горшків.

4. Задля налагодження всіх справ по реєстрації, внесення відповідних змін і одержання зареєстрованого примірника статуту одноголосно обирається Олексій Максимів Богдан.

З оригіналом згідно:

Голова зібрання М. Нещимненко
Голова правління І. Власенко
Писар О. Богдан
Члени: С. Богдан

Держархів Київської області, ф. Р-350, оп. 1, спр. 72, арк. 2. Оригінал.

№ 102

Відомість про соціальне та матеріальне становище членів 2-го Валківського трудового товариства Старопетрівської волості Київського повіту і губернії

19 грудня 1920 р.

№ п.п.	Прізвище, ім'я та по батькові	Освіта	Вік	Становище родини	Землі	Скота	Коней
1	Горшків Степан Ілліч	2 класи	28	7	—	—	—
2	Богдан Олексій Максимович	середня	20	8	1,5	1	—
3	Богдан Степан Костянтинович	2 класи	23	2	1,5	1	1
4	Власенко Данило Масієвич	грамотний	52	10	1,5	1	—
5	Власенко Митрофан Масієвич	неграмотний	55	6	1,5	1	1
6	Богдан Онисько Іванович	грамотний	52	6	2,5	1	1
7	Богдан Андрій Іванович	неграмотний	49	6	2,5	2	1
8	Нищимненко Мирон	грамотний	36	3	2,6	1	1
9	Власенко Ілля Федорович	грамотний	28	4	1,89	2	—
10	Іванченко Федір Іванович	грамотний	40	6	2,5	1	1
11	Дубницький Савка Димитрович	грамотний	43	9	2,5	2	1
12	Ракицький Василь Захарович	грамотний	23	6	3	1	—

Дійсність цих відомостей Валківський комнезам свідчить 19 грудня 1920 р.

Голова
Секретар
Верно: утверждается с приложением печати
Предволкомнезам [*підпис*]
Секретар А. Богдан

Держархів Київської області, ф. Р-350, оп. 1, спр. 72, арк. 3. Оригінал.

№ 103

З доповідної записки Чернігівського губернського земельного відділу голові ВУЦВК про роботу земельного відділу і становище сільського господарства в губернії

Кінець 1920 р.

Земельная политика на Черниговщине в 1920 г. идет очень слабо, много встречается шероховатостей на местах из-за отсутствия опытных работников — как партийных, так в особенности спецов. Новый закон о земле местами был понят неправильно и чуть ли не принял собственнический оборот, с этим явлением губернский земельный отдел принял самую решительную борьбу путем съездов, где в корне разбивались неправильные течения и давались известные директивы. В общем итоге по губернии прокатилась волна отрезки земли от кулацких элементов и передача ее в пользование бедноты. Такой раздел земли не коснулся, может быть, только глухого захолустья, где нет политических сил. Норма оставления за хозяином существует от одной и до двух десятин земли, в зависимости от местных условий и земельной площади. Неправильный раздел или же оставление земли совсем в пользовании кулака является фактом недостатка специалистов, без которых часто крестьяне сами отказываются делать отрезки. Советские хозяйства большей частью были ликвидированы весной, согласно закону, часть же совхозов с трудом была удержана от раздела местным населением и продолжает свое существование. Существование совхозов терпит большие недостатки, в особенности в живом инвентаре и в рабочих руках, финансовый вопрос тоже немало тормозит развитие совхозов; подробности о совхозах прилагаются при сем докладе *. Коммуны, артели и коллективы тоже пережили большое потрясение, и только самые стойкие из них остались существовать в этом году; несмотря на недоброжелательное отношение к ним местного населения, продолжают развиваться, поскольку это возможно.

---

* Не додаємо.

В Новгород-Северском уезде существует одна коммуна «3-й Интернационал», одна сельскохозяйственная артель. Элементарный состав коммуны и артели — рабочие и крестьяне. Численность едоков в коммуне 133 чел., из них 45 рабочих, остальные подростки и дети. Земли обрабатывают 160 дес. разных угодий. Коммуна ощущает недостаток в живом инвентаре и рабочих руках, так как часть мужского пола мобилизована на фронт. Состав артели тоже рабоче-крестьянский, численность 55 чел., обрабатывают земли 97 дес.

В Сосницком уезде существуют две коммуны и одна артель. Волосковская коммуна объединяет 53 коммунара, обрабатывают 55 дес. земли. Коммуна «Новый мир» объединяет 45 человек и обрабатывает 40 дес. земли. В артель входят 54 семейства, обрабатывают 155 дес. земли. Состав коммун и артели — из крестьянского элемента.

В Остерском уезде существует шесть трудовых артелей, объединяют 146 членов, обрабатывают площадь земли в 498 дес., состав артели: крестьяне и мелкая интеллигенция.

В Борзенском уезде существуют две артели, объединяют 113 чел. с площадью земли 171 дес.

В остальных уездах перерегистрация еще не прошла, точных сведений не имеется. Всего в четырех уездах 3 коммуны, объединяющие 201 человека с 255 дес. земли разных угодий, 10 сельскохозяйственных трудовых артелей, объединяющих 568 чел. с площадью земли в 921 дес.

Все перечисленные артели и коммуны зарегистрированы в губернском земельном отделе и согласно артельным уставам обязаны все излишки от своего производства сдавать по нарядам продовольственным органам.

Коммунам и всем остальным организациям финансовой поддержки в 1920 г. не было, ввиду недостатка денежных знаков. Материальная помощь была как посевным материалом, так и инвентарем.

Контроль над всеми организациями ведется посредством посылки инструкторов и присылки отчетов по анкетам.

Заканчивая о коммунах и артелях и коллективизации на Черниговщине вообще, нужно отметить, что этот вопрос еще сильно страдает от разных недостатков и от недоброжелательного отношения окружающего населения, хотя в последнее время, несмотря на все преграды и полученную землю, у более сознательной бедноты есть стремление к объединению, может быть не в чисто идеальной коммуне, так в какую-нибудь переходную ступень, из которой в будущем будет легко организоваться в коммуну; есть большой сдвиг в поднятии интенсивности хозяйства. Причиной такого начинающегося перелома является, с одной стороны, пролетаризация деревни, недостаток в инвентаре, и с другой — это самосознание селянских масс и возрождение мысли к новому строительству.

Кроме этого, есть еще одно селянское течение, требующее как можно скорее покончить с переделами и дать какую бы то ни было постоянность в виде собственности, на которой бы можно развивать свое хозяйство. На использование этих двух появившихся течений в духе объединения и коллективизации губернским земельным отделом обращается самое серьезное внимание, причем для первого делаются всевозможные поддержки в смысле директив и средствами, второе же сдерживается и делается практическая подготовка к расселению коллективами, на что разрабатывается детальная инструкция и выслан инструктор для ознакомления с вопросом на месте. Для правильного проведения в жизнь такого расселения необходимы спецы, землемеры, которые бы взялись за правильный отвод земли. В настоящее время все землемеры заняты учетом земельной площади и отвлечены от всех работ...

Завед. земгуботделом [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 180, спр. 3, арк. 13. Оригінал.

№ 104

Зведення Одеського губернського земельного відділу про стан колективних господарств в губернії на 1 січня 1921 р.

10 січня 1921 р.

Наименование хозяйств	Состояло коллективных хозяйств на 1.XII 1920 г.			Организовано в течение отчетного месяца коллективных хозяйств					Итого		
	число	в них едоков	в них земли (дес.)	число	в них едоков	в них земли (дес.)	вступило в течение месяца в число существующих коллективов едоков	вступило в течение месяца в число существующих коллективов земли (дес.)	число хозяйств	едоков	земли (дес.)
Коммуны . .	2	100	338	1	249	1500	—	—	1	249	1500
Артели . . .	46	3357	3316½	28	1663	5286	209	—	28	1872	5286
Товарищества по общественной обработке земли	2	78	35	—	—	—	—	—	—	—	—

Наименование хозяйств	Ликвидировано в течение отчетного месяца					Итого			Состоит коллективных хозяйств на 1 января 1921 г.		
	коллективных хозяйств			вышло в течение месяца из состава существующих коллективов							
	число	едоков	земли (дес.)	едоков	земли (дес.)	число	едоков	земли (дес.)	число	едоков	земли (дес.)
Коммуны . .	—	—	—	—	—	—	—	—	3	349	1838
Артели . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	74	5229	8602 1/2
Товарищества по общественной обработке земли	—	—	—	—	—	—	—	—	2	78	35

10 января 1921 г.

Завгубземотделом [*підпис*]
Зав. с.-х. подотделом [*підпис*]
Зав. отд. коллективных хозяйств М. Марков

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 1, спр. 62, арк. 4. Оригінал.

КОЛГОСПНИЙ РУХ В ПЕРІОД ВІДБУДОВИ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА НА ПОЧАТКУ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ КРАЇНИ

(1921–1927 рр)

ЗАХОДИ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ І РАДЯНСЬКОГО УРЯДУ В ГАЛУЗІ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

№ 105

Постанова ВУЦВК та Раднаркому УРСР про сільськогосподарську кооперацію

26 жовтня 1921 р.

В развитие постановления СНК Украины от 21 июня 1921 г. в целях поднятия производительности крестьянского хозяйства и сельскохозяйственной кооперации Всеукраинский Центральный Исполнительный Комитет и Совет Народных Комиссаров постановили:

1. Трудящемуся населению сельских местностей предоставляется право образовывать сельскохозяйственные кооперативные товарищества или артели как для совместного ведения сельскохозяйственного производства, так и для организации труда своих членов, снабжения их необходимыми сельскохозяйственными орудиями, семенами, удобрениями и другими средствами, а также для переработки избытка продуктов земледельческого производства и, наконец, для других мероприятий, направленных к увеличению количества и улучшению качества производимых их членами сельскохозяйственных продуктов. Число членов кооперативного товарищества (артели) не может быть менее пяти человек.

2. Сельскохозяйственным товариществам (артелям) и их союзам предоставляется право объединяться как по территориальному, так и производственному признакам. Союз должен объединять не менее двух товариществ (артелей). Для губернских союзов обязательно вхождение во всеукраинский.

Примечание. Сельскохозяйственным товариществам (артелям) и их союзам предоставляется право свободного установления взаимоотношений с другими видами кооперации. Обязательные сельскосекции (сельскоуправления) при

губсоюзах упраздняются в течение месячного срока. Основание и порядок передачи аппарата секции образованному союзу сельскохозяйственных кооперативов вырабатывается последним по соглашению с губсоюзом. В случае отсутствия соглашения, заинтересованным сторонам предоставляется право разрешать спорные вопросы третейским судом [29].

3. Сельскохозяйственные кооперативные товарищества (артели) и их союзы пользуются правами юридических лиц. Они вправе, внутри страны, отчуждать путем продажи и обмена сельскохозяйственные продукты своего производства, а также производство своих членов, приобретать необходимые им орудия и материалы (сельскохозяйственные орудия и машины), семена удобрения и прочие предметы оборудования, открывать мастерские, заводы и другие хозяйственные предприятия по переработке и сбыту продуктов сельского хозяйства, занимать требующиеся для их деятельности помещения, заключать допускаемые действующими узаконениями договоры и принимать по таковым договорам на себя обязательства, предъявлять иски и отвечать по искам в судебных учреждениях.

4. Одновременно состоять членами в двух сельскохозяйственных кооперативных товариществах (артелях) с однородной деятельностью не разрешается.

5. Хозяйственные предприятия сельскохозяйственной кооперации, а также принадлежащие ей помещения не подлежат ни национализации, ни муниципализации.

Продукты собственного производства сельскохозяйственных товариществ и их объединения, а также орудия, материалы, топливо и иные средства производства не подлежат конфискации и реквизиции, иначе как по разрешению суда или особому на то постановлению Совнаркома.

6. Организация сельскохозяйственных кооперативов является делом государственно необходимым, и всем органам государственной власти предлагается оказывать содействие земледельцам в деле кооперирования и с этой целью: а) выдавать заказы кооперативным объединениям преимущественно перед отдельными лицами; б) финансировать кооперативные организации для выполнения ими государственных заказов и заданий принадлежащими государству денежными средствами и натурой; в) оказывать кооперативным организациям преимущество перед отдельными лицами при подыскании необходимых им помещений, при приобретении ими инструментов и при заготовках необходимого им сырья.

7. Средства сельскохозяйственных кооперативных организаций и их союзов составляются как в денежных, так и в натуральных формах из вступительных взносов, паев и авансов своих членов, вкладов и займов у лиц и учреждений, начислений на себестоимость производимых операций и государственного кредитования.

8. Сельскохозяйственные кооперативные организации и их союзы осуществляют свои операции за свой счет, на свой страх и риск, не подлежат контролю Рабоче-Крестьянской инспекции и на них не распространяются правила декрета о расчетных операциях [30].

9. Органом управления сельскохозяйственных кооперативных товариществ и их союзов являются общее собрание или собрание уполномоченных и правления и по усмотрению общего собрания или собрания уполномоченных — наблюдательный совет. Порядок вступления и выбытия членов сельскохозяйственных кооперативных товариществ и их союзов, предел и порядок ответственности их по обязательствам организаций, функции общего собрания и собрания уполномоченных, состав, порядок избрания и компетенция совета, правления и ревизионной комиссии, а также система отчетности и способ обревизования дел точно устанавливаются их уставом согласно действующим узаконениям.

10. Для учреждения сельскохозяйственных кооперативных товариществ (артелей) и их союзов, не выходящих в своей деятельности за пределы губернских границ, не требуется предварительного разрешения органов Советской власти. Такие организации обязаны зарегистрировать свои уставы в губземотделах.

Примечание. Губземотдел обязан рассмотреть вопрос о регистрации устава, причем если в течение месячного срока со дня получения устава не состоится постановление губземотдела об отказе в регистрации устава, то кооператив подлежит немедленному внесению в реестр. Отказ в регистрации может последовать в том лишь случае, если устав не согласован с декретами Советской власти.

11. Для учреждения Всеукраинского объединения сельскохозяйственной кооперации, а также объединения, выходящего за пределы губернии, необходимо предварительное разрешение Президиума ВУЦИК по предварительному заключению Народного комиссариата земледелия.

Примечание: Существующее при Вукопспилке сельскохозяйственное управление ликвидируется в месячный срок со дня издания сего декрета. Порядок ликвидации определяется соглашением Вукопспилки и Народного комиссариата земледелия.

12. Наблюдение за исполнением настоящего декрета и содействие сельскохозяйственной кооперации возлагается на Народный комиссариат земледелия.

Харьков, 26 октября 1921 г.

Председатель Всеукраинского Центрального Исполнительного Комитета Петровский
Председатель Совета Народных Комиссаров [*підпис*]
Секретарь ВУЦИК А. Иванов

ЗУ УРСР, 1921, № 21, ст. 618.

№ 106

Резолюція VI Всеукраїнського з'їзду Рад[31] про наділення землею та утворення фонду матеріальної допомоги незаможному селянству

17 грудня 1921 р.

Для підняття господарства незаможного селянства й найдоцільнішого використання ним земельних наділів, що дають їм, а також в інтересах проведення державної допомоги всім слабим господарствам, які приймуть добровільно рішення партії про перехід до громадського засівобороту та колективних форм землекористування, VI Всеукраїнський з'їзд Рад ухвалює:

1. При проведенні волосних та сільських наділів провести наділ землі незаможним селянам в кожному окремому поселенні та громаді в одному місці з таким розрахунком, щоб землекористування на нарізній землі забезпечувало раціональний засівооборот.

2. Для підняття продуктивних сил сільського господарства та забезпечення фактичної можливості добровільно перейти до колективних форм господарства тим селянам, [які] в цій формі господарства бачать найпевніший засіб до підняття свого добробуту й забезпеченості високої продуктивності, утворити при Наркомземі всеукраїнський фонд допомоги незаможним господарям.

3. Фонд господарської допомоги незаможним селянам утворюється:

а) з грошової або натуральної оплати всіх земель державного запасного фонду, які здають на договірних принципах різним підприємствам, організаціям, кооперативам та приватним особам;

б) з матеріальних ресурсів, що дає держава, цебто: сільськогосподарського реманенту, насіння, лісового матеріалу, засобів боротьби з шкідниками тощо.

4. Раді Народних Комісарів доручається виробити відповідний закон для розвитку цієї постанови з'їзду Рад[32].

«Вісті ВУЦВК», № 250, 20 грудня 1921 р.

№ 107

Декрет ВУЦВК про права, пільги та переваги, надані незаможному селянству, що організується в сільськогосподарські колективи (комуни, артілі, товариства по спільному обробітку землі)

9 серпня 1922 р.

Распыленность крестьянского землепользования и крестьянского с.-х. производства является одним из серьезнейших препятствий к использованию крестьянами и прежде всего крестьянами незаможными выгод и преимуществ более крупного объединенного производства.

Рабоче-крестьянское государство всемерно содействует с.-х. кооперации, объединяющей закупочные и сбыточные операции крестьян и отдельные побочные производства.

Необходимо оказать столь же серьезную и энергичную поддержку инициативе незаможных, объединяющих свое основное с.-х. производство.

ВУЦИК постановляет:

1. Вновь подтвердить огромное хозяйственное значение коллективных хозяйств (коммун, артелей и товариществ по общественной обработке земли) в деле обобществления сельского хозяйства и важнейшее политическое значение этих объединений незаможного селянства, являющегося опорой Советской власти на селе перед лицом хозяйственно крепнущего кулачества.

2. Предложить всем органам и агентам Советской власти всемерно содействовать объединению незаможного селянства в коллективные хозяйства, вводя это содействие в производственный план деятельности каждого наркомата.

3. Установить твердо и незыблемо право незаможных селян на их добровольное объединение в с.-х. коллективы, право всех коллективов на основе существующих законов Советской власти свободно развивать хозяйственную деятельность, право юридического лица коллективов, право их объединяться в добровольные союзы и вступать в договорные сношения с частными лицами, организациями и государственными предприятиями и органами Советской власти, право вступать в кооперативные объединения и вместе с кооперативами организовать хозяйственные союзы.

4. Распространить на с.-х. коллективы все хозяйственные права, льготы и преимущества, предоставляемые законами для всего незаможного селянства, и подтвердить все льготы и преимущества, предоставленные с.-х. кооперации декретом 26 октября 1921 г.

5. Подтвердить незыблемость за с.-х. коллективами отведе-

ния им земли и с.-х. угодий, произведенных органами на основании декрета 2 марта 1921 г. [33]

6. Воспретить взимание с с.-х. коллективов арендной платы за землю и с.-х. угодья, им отведенные, а равно за с.-х. инвентарь, находящийся в их пользовании, и какое бы то ни было насильственное передвижение коллективов с одной земельной площади на другую.

7. Обязать земорганы отвод земель вновь организующимся коллективам производить в первую очередь.

8. Закрепить за с.-х. коллективами без всякой аренды или другого вида оплаты предоставленный в период ликвидации помещичьего землевладения и расслоения села в пользование с.-х. коллективов весь живой и мертвый инвентарь, жилые [и] хозяйственные постройки.

9. Поручить Наркомзему: а) выработать инструкцию о пересмотре договорных условий, заключенных земорганами с отдельными с.-х. коллективами на предоставление последним особо ценного инвентаря и прочего имущества, полученных коллективами на особо договорных условиях в направлении установления твердых и оформленных прав с.-х. коллективов; б) выработать примерный договор о предоставлении земорганами с.-х. коллективам живого и мертвого инвентаря в виде возвратных долгосрочных ссуд, установив для таких ссуд, полученных коллективами за время новой экономической политики с сентября 1921 г. до издания настоящего декрета, — погашение в течение 5 лет.

Примечание. Семенные ссуды погашаются в обычном порядке.

в) Выработать правила сдачи ссуд, обусловливающие необходимость твердого хозяйственного расчета для коллективов и гарантирующие своевременное погашение ссуд.

10. Выработать положение о фонде незаможных селян, его назначении для содействия коллективизации сельского хозяйства и приступить к образованию этого фонда.

11. Поручить Госбанку ввести долгосрочный кредит для с.-х. коллективов.

12. Поручить Наркомзему, по соглашению с Всеукраинским центром с.-х. кооперации «Сільський господар» [34], при установлении Госбанком размеров кредита для с.-х. кооперации фиксировать часть этого кредита для выдачи долгосрочных ссуд с.-х. коллективам.

13. Поручить Наркомпросу по Главполитпросвету, Главпрофобру и Всеиздату принять меры к изданию литературы, предназначенной для пропаганды коллективизации сельского хозяйства, для поднятия с.-х. знаний объединяющегося в с.-х. коллективы незаможного селянства путем привлечения в техникумы, устройства лекций и т. д.

14. Поручить Наркомюсту, по соглашению с Наркомземом,

ввести имеющееся законодательство о с.-х. коллективах и изданные НКЗ инструкции, уставы и положения в Кодекс законов об объединении незаможного селянства в с.-х. коллективы.

г. Харьков, 9 августа 1922 г.

За председателя Всеукраинского Центрального Исполнительного Комитета Ермощенко
За секретаря ВУЦИК Буздалин

ЗУ УРСР, 1922, № 33, ст. 512.

№ 108

Постанова Селянської комісії при ЦК КП(б)У про сільськогосподарську кооперацію

12 листопада 1922 р.

а) Закрепить всех работников, выделенных парткомами в период выборной кампании для сельхозкооперации, за последними.

б) В целях овладения организационным аппаратом с.-х. кооперации, без чего нельзя говорить об овладении кооперацией, признать необходимой посылку ЦК трех работников для орг-инстра и двух для отдела колхозов, предложить губкомам и укомам выделить партработников для этих отделов в рай- и губсельхозсоюзы.

в) В целях полного руководства со стороны парткомов работой сельхозкооперации и во избежание отрыва фракции органов последней считать необходимым, чтобы парткомами была взята самая жесткая линия в смысле подчиненности и отчетности фракции соответствующим парткомам. В случае стремления работников уйти от руководства парткомами привлекать товарищей к строгой партийной ответственности. Также считать необходимым строгое проведение в жизнь парткомами мероприятий, указанных в циркуляре ЦК № 45.

г) Подтвердить постановление ЦК о предоставлении фракциями рай- и губсельхозсоюзов в информационных целях копий своих докладов фракции Всеукрправления, губкомам; в месячные отчеты включать отчеты о сельхозкооперации.

д) Продолжая работу по вовлечению широких крестьянских масс в первичные объединения, дать директиву о мобилизации средств снизу.

е) Дать директиву фракциям рай- и губсельхозсоюза продолжить работу по оформлению вхождения сельхозколлективов и вовлечению их в хозяйственную работу райсельхозсоюзов, а также по усилению контроля над организацией новых и работой образовавшихся коллективов.

ж) Подтвердить парткомам о необходимости наблюсти за

фактическим участием коммунистов-крестьян в первичных объединениях с.-х. кооперации.

з) Фракциям райсельхозсоюзов приступить к систематическому подбору товарищей, работающих в правлениях с.-х. товариществ, путем привлечения крестьян с хозяйственным опытом из незаможных, бывших красноармейцев и советских середняков.

и) Считать необходимым через Совнарком реально оформить выделение фондов, определенных постановлением УЭС для незаможных и колхозов, а НКЗ провести это выделение в жизнь.

й) Просить ВУЦИК провести через ВЦИК выделение правлением Госбанка долгосрочного кредита для коллективов.

к) Дать директиву хозорганам о необходимости нагрузки с.-х. кооперации, ведя работу через ее аппарат.

л) В целях более успешного руководства со стороны губкомов кооперативной работой губернии, при отсутствии губсоюзов, предложить губкомам при перегруппировках комплектовать партийную часть правлений райсельсоюзов губернских городов так, чтобы они могли фактически выполнять обязанности фракции губернского масштаба.

м) Для подготовки работников по коллективизации поручить фракции сельского хозяйства вместе с НКЗ принять меры к созданию семинаров при кооперативинституте и секции при коопераtкурсах.

н) Обратить особое внимание инструкторов ЦК, выезжающих на места, на выяснение состояния сельхозкооперации.

Председатель [*підпис*]
Секретар [*підпис*]

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 1, оп. 7, спр. 360, арк. 11. Копія.

№ 109

Із Земельного кодексу Української РСР [35]

29 листопада 1922 р.

Раздел VI

О ПОРЯДКАХ ТРУДОВОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ

Глава IV

О ТОВАРИЩЕСКОМ ПОРЯДКЕ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ

104. При товарищеском порядке землепользования за каждым состоящим в обществе землепользователем признается право на совместное участие в пользовании общим земельным наделом товарищества без отвода отдельным членам товарищества участков в главных угодьях.

105. Земельные общества с товарищеским порядком земле-

пользования образуются в целях наивыгоднейшего использования труда своих членов и ведения сельскохозяйственного производства на основании добровольного соглашения входящих в них землепользователей посредством соединения всех или некоторых ранее состоявших в их пользовании угодий в общее землепользование либо посредством общего отвода товариществу земли.

106. В земельном обществе с товарищеским порядком землепользования земельные доли, причитающиеся каждому члену общества, могут быть или установлены (артели или товарищества с общественной обработкой земли), или оставлены без определения (сельскохозяйственные коммуны).

107. В артелях и товариществах с общественной обработкой земли доли членов артели или товариществ в хозяйственных угодьях могут быть установлены или в постоянном размере, или на началах последующего уравнительного перераспределения.

108. Для образования товарищества должны быть составлены: 1) учредительный приговор (договор), 2) устав и 3) акт об отводе земли. При образовании товариществ временного характера акт об отводе земли и устав не обязательны.

109. В учредительном приговоре (договоре) обозначаются: а) наименование и задачи товарищества, б) число и наименование землепользователей, входящих в товарищества (артели или коммуны), в) количество земли, соединяемой или отводимой для товарищеского землепользования, и г) размер доли каждого землепользователя в хозяйственных угодьях, если такие устанавливаются.

110. В уставе земельного общества с товарищеским порядком землепользования, кроме его названия и местонахождения, должны быть определены: а) условия приема в товарищество новых членов и выхода из него наличных участников, б) порядок приобретения и использования инвентаря, в) степень общности труда, средств производства и другого имущества членов товарищества, г) порядок общей обработки земли и правила участия членов товарищества в хозяйственных работах, д) общие правила распределения продуктов, получаемых с угодий общей обработки, е) способ образования общих средств (капиталов), ж) порядок прекращения товарищества и другие не противоречащие закону условия и правила, какие члены товарищества признают необходимым установить.

Примечание. На Наркомзем возлагается обязанность выработки и издания нормальных учредительных приговоров и уставов товариществ разного рода.

111. Выходящий из товарищества член его имеет право потребовать возмещения за вложенный труд и за оставляемую товариществу долю в общем имуществе (инвентаре, запасах и пр.). Вместе с тем товарищество может потребовать с выходящего члена возмещения убытков, проистекающих вследствие

такового выхода. Все связанные с этим споры разрешаются земельными судебными комиссиями [36].

Примечание. В случае выхода члена из товарищества до сбора урожая он имеет право на соответственно уменьшенную долю из урожая.

112. В случае дозволенного законом перехода товарищества к общинному или участковому порядку землепользования либо прекращения товарищества земельная доля каждого члена товарищества в товарищеских угодиях определяется согласно уставу товарищества, а при отсутствии указания на этот предмет в уставе — на основании постановления общего собрания членов товарищества.

Примечание. При ликвидации сельскохозяйственных коллективов, хозяйство которых велось на земле, состоящей в непосредственном распоряжении государства, — земля поступает в распоряжение земорганов.

Глава V

ОБ ОБЩЕСТВЕННОЙ ОБРАБОТКЕ ЗЕМЛИ

113. В каждом земельном обществе, независимо от существующего в нем порядка землепользования, по постановлению большинства полноправных его членов (в порядке статей 54 и 55) [37] может быть введена на всей площади его земель или на их части общественная обработка земли путем совместного приложения труда и общего использования средств и орудий производства при запашке, засеве земель, уборке урожая и т. п.

114. Условия и порядок перехода к общественной обработке земли и ее производства определяются уставами (приговорами) ее участников, зарегистрированными в волисполкоме.

115. Согласному на совместную обработку земли меньшинству членов общества, при несогласии большинства на переход к общественной обработке, по его требованию общество обязано выделить соответствующий участок к одному месту по общим правилам о выделах земель и с соблюдением взаимных удобств землепользования.

116. Земли, состоящие в общественной обработке, сохраняются за соответствующими землепользователями при переделах, а также не подлежат уменьшению, хотя бы они и превышали количество земли, приходящейся на их долю по разверсточным единицам.

г. Харьков, 29 ноября 1922 г.

Председатель Всеукраинского Центрального
Исполнительного комитета Петровский
Секретарь ВУЦИК А. Иванов

ЗУ УРСР, 1922, № 51, ст. 750.

№ 110

Постанова ВУЦВК про умови входження колективів (комун, артілей і товариств по спільному обробітку землі) в кооперативні сільськогосподарські союзи

29 листопада 1922 р.

В целях урегулирования взаимоотношений между сельскохозяйственными коллективами и сельскохозяйственными союзами и в развитие ст. 12 декрета ВУЦИК от 9 августа 1922 г. «О правах, льготах и преимуществах, предоставляемых незаможному селянству, организующемуся в с.-х. коллективы по общественной обработке земли» (СУ, 1922, № 33, ст. 512), Всеукраинский Центральный Исполнительный Комитет постановляет:

1. При вхождении коллективных хозяйств (коммун, артелей, товариществ по общественной обработке земли) в кооперативные объединения с.-х. кооперации приравнять их к кооперативным организациям первой ступени (товариществам).

2. Коллективным хозяйствам из незаможного селянства, являющимся членами союзных объединений с.-х. кооперации, предоставить права первоочередности при кредитовании колхозов органами Наркомзема.

3. Наркомзему и «Сельскому господарю» в двухнедельный срок разработать в развитие настоящего декрета положение о взаимном разграничении функций.

г. Харьков, 29 ноября 1922 г.

Председатель Всеукраинского Центрального
Исполнительного Комитета Петровский
Секретарь ВУЦИК А. Иванов

ЗУ УРСР, 1922, № 50, ст. 746.

№ 111

Постанова колегії Наркомзему УРСР по доповіді відділу колгоспів

18 грудня 1922 р.

Принимая во внимание: 1) что наблюдаемый непрерывный рост коллективных хозяйств вызывается объективными социально-экономическими условиями, а именно: недостатком живого и мертвого инвентаря, процессом новой дифференцировки села, образованием нового слоя кулачества на одном полюсе и батрачества на другом, что неизбежно при легализации частного оборота и свободной торговли в крестьянском хозяй-

стве, отсутствием крупного землевладения и развитой городской промышленности, которые могли бы поглотить рабочую силу беднейших слоев деревни, 2) что с окончанием периода дележки помещичьего имущества и прекращением даровых выдач со стороны госорганов, а также вследствие легализации владения излишками исчезли хозяйственный и юридический мотивы к образованию лжеколхозов [38], что новые зарождающиеся колхозы являются, таким образом, вполне здоровыми экономическими образованиями, 3) что артельное движение все же не тронуло еще толщи трудовых крестьянских масс, все еще не преодолевших боязней перед новыми коллективными формами, 4) что, наконец, возможно более широкое развитие колхозов является высшим достижением дела социализма на селе, что последние два года работа земорганов в области коллективизации сельского хозяйства благодаря целому ряду политических причин ослабела,— коллегия НКЗ признает работу земорганов в области коллективизации сельского хозяйства ударной и боевой и постановляет:

I. В ОБЛАСТИ ОРГАНИЗАЦИОННОЙ

1. Признать недопустимым такое положение, при котором вся работа по коллективизации сельского хозяйства ведется только отделом колхозов при равнодушии всех остальных частей земорганов. Работа по коллективизации должна проникать во все мероприятия НКЗ и в первую очередь управления земжива и землеустройства.

2. Просить ЦК КП(б)У издать совместно с НКЗ циркулярное письмо губкомам с указанием на необходимость усиленной концентрации внимания партии на деле коллективизации * сельского хозяйства.

3. Упростить и довести до минимума формальности, требующиеся при регистрации коллективов. Регистрация коллективов должна производиться УЗО по представлении волземотделов и уездных инструкторов колхозов после предварительного обследования.

4. Повести широкую агитационную кампанию среди крестьянства за коллективизацию сельского хозяйства, для чего: а) в местных, особенно крестьянских, газетах, в отделах сельского хозяйства усилить освещение вопросов коллективизации сельского хозяйства.

б) Агрономическому отделу включить в программу агрономических бесед, лекций и курсов, докладов обязательные чтения по коллективизации сельского хозяйства.

в) Признать желательным организовать в уездах специальные с.-х. выставки колхозов, приурочивая их к уездным с.-х. выставкам.

---

* У тексті документа «концентрации».

г) В согласии с Главпрофобром ввести в программу всех с.-х. школ курсы о коллективизации сельского хозяйства.

д) Признать необходимым увеличить издание литературы по вопросам коллективизации.

II. В ОБЛАСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ

5. Предоставить денежные, семенные и инвентарные ссуды в первую очередь объединяющемуся в коллективы незаможному селянству.

6. При организации Наркомземом тракторных отрядов в первую очередь обрабатывать землю коллективов, отдавая преимущество коллективам незаможных.

7. Управлению госземимуществ [39] и отделу колхозов разработать и представить коллегии на утверждение проект положения о льготных условиях арендной сдачи земли из госфонда для колхозов.

III. ЗЕМЛЕУСТРОИТЕЛЬНОЕ СОДЕЙСТВИЕ КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ

8. В планы землеустроительных работ заморганов должны быть обязательно включены работы по землеустроительному содействию колхозам.

9. На план с.-х. землеустроительных съемок должны быть нанесены колхозы, имеющиеся в данном районе. Съемки, не включившие колхозов, должны быть пересоставлены.

10. Первоочередной задачей внутриселенных отводов должны быть поставлены групповые отводы.

11. Безусловно должно быть устранено вклинивание хуторских и отрубных землепользователей в коллективные отводы и чересполосное землепользование незаможных.

12. Заморганы должны поставить одной из задач пропаганду группового отвода, как одно из лучших средств борьбы с чересполосицей и как одно из необходимых условий обеспечения дальнейшего хозяйственного объединения незаможных.

13. Пропаганда групповых отводов должна стать составной частью землеустроительных работ каждого землемера и комнезамов.

14. Заморганы должны на совещаниях землемеров ставить вопросы о методах и технике групповых отводов земли и обучения опыту этой работы.

15. Необходимо немедленно приступить к закреплению уже отведенных земель, занесению их на планы, записи их в реестровые книги, установке межевых столбов и вручению удостоверений на землю.

16. Необходимо имеющиеся и вновь поступающие заявления на групповые отводы земель коллективам выделять в особую группу, и отводы эти производить вне очереди.

17. Вместе с посевными землями за коллективами должны быть закреплены отведенные им раньше сады, огороды, хмелевые, семеноводные, плодовые и иные плантации и рассадники.

18. Земельным комиссиям должна быть дана инструкция категорически отклонять претензии бывших мелкопоместных владельцев и прочих частных лиц — бывших собственников — на использование ими новой экономической политики в целях отобрания у коллективов находящихся в их коллективном пользовании земель, садов, огородов, сенокосов и прочих угодий.

IV. АГРОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕЙСТВИЕ С.-Х. КОЛЛЕКТИВАМ

19. Обслуживание коллективов и распространение идей коллективизации должны входить в первую очередь в план работ участкового агронома.

20. Каждый участковый агроном обязан, в зависимости от количества колхозов в его районе, объезжать не менее чем 4 раза в год все колхозы своего района для инструктирования и представлять отчеты о состоянии колхозов и своей работе в них.

21. Каждый участковый агроном должен выбрать несколько коллективов в качестве показательных участков своей работы и сделать хозяйство коллективов центром популяризации научных методов обработки земли.

22. При закреплении за коллективами садов, огородов, плантаций и прочих насаждений в договоре о передаче этих угодий земотделами должно быть введено в качестве необходимых условий обязательство коллективов ввести на них известные улучшения.

23. В районе развития коллективов считать желательным приглашать на службу группой коллективов агронома. Расходы по агрономическим показательным мероприятиям включаются в общую смету земотделов. Расходы же по разъездам, связанным с разрешением дел колхозов, производятся за счет последних. То же может быть отнесено и к отдельным очень крупным коммунам.

24. Отделы применения опытных с.-х. станций ведут свою работу среди близлежащих коллективов.

25. Поручить Управлению землеустройства разработать план землеустроительных действий в соответствии с принятыми решениями.

26. Поручить Упрземживу составить инструкцию агрономам об их работе в колхозах.

Наркомзем Клименко
Замнаркомзем Дудник
Члены коллегии НКЗ: Вольф, Одинцов
Секретарь НКЗ Эйдельштейн

«Бюллетень Наркомзема УССР», 1922, № 28-29, стор. 12—14.

№ 112

Положення про розмежування функцій між Наркомземом УРСР та «Сільським господарем» по обслуговуванню колективного руху на селі *

2 квітня 1923 р.

I. ОБЛАСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАРКОМЗЕМА

Административно-политическое руководство, соответственно чему на Наркомзем возлагается:

1) идейно руководить коллективным движением села и рядом мероприятий направлять это движение в сторону его углубления и расширения как количественно, так и качественно;

2) изучение социально-экономической стороны этого движения и определение его роли в общей системе мероприятий по восстановлению сельского хозяйства;

3) землеустроительные мероприятия как по закреплению земли за существующими с.-х. коллективами (коммунами, артелями), так и содействие широким массам незаможного селянства по установлению таких форм землепользования, которые обеспечивали бы и облегчали бы переход от единоличных форм хозяйствования к обобществленным (групповой отвод земли, общественные севообороты и проч.);

4) разработка декретов, постановлений и положений, а также совместная с «Сельским господарем» выработка уставов всех видов коллективов с последующим утверждением Наркомземом и издание в развитие их соответствующих инструкций, нормирующих и направляющих внутреннюю жизнь с.-х. коллективов и их взаимоотношение с государственными и общественными организациями;

5) направление политики кредитования с.-х. коллективов Госбанком и другими кредитующими учреждениями в части кредитов, проходящих через Наркомзем, как целевые, так и другого назначения, в целях закрепления и углубления производственных сторон обобществления труда и средств производства в с.-х. коллективах;

6) изыскание возможностей и соответствующих форм представления и в дальнейшем льгот и преимуществ, как правового, так и имущественного характера, крестьянству, переходящему на коллективные формы хозяйствования;

7) постоянное агрономическое содействие с.-х. коллективам как уже существующим, так и оказание агрономической помощи агрономами крестьянам, переходящим на улучшенные формы

* Положення видано на розвиток декрету ВУЦВК від 29 листопада 1922 р.

хозяйствования и использования уже существующих коллективов как показательных культурных хозяйств;

8) утверждение и регистрация всех с.-х. коллективов (комун и артелей);

9) постоянная организационно-инструкторская помощь как вновь возникающим, так и уже существующим коллективам.

II. ОБЛАСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ «СЕЛЬСКОГО ГОСПОДАРЯ»

Хозяйственно-кредитно-коммерческое обслуживание с.-х. коллективов, соответственно чему на «Сельский господарь» возлагается:

10) вовлечение всех существующих с.-х. коллективов в общую сеть с.-х. кооперации;

11) организационно-инструкторская помощь уже существующим коллективам, вошедшим членами в райсельсоюзы, не отрицая также проявления инициативы в области обслуживания вновь организующихся с.-х. коллективов по согласованию с НКЗ;

12) объединение оборотных и других средств, создающихся в коллективных хозяйствах для: а) интенсификации и рациональной постановки хозяйства, б) укрепления технической мощи для целесообразного использования рабочей силы, в) механизации труда, г) организации и содействия мелиоративным и электрификационным работам;

13) широкое хозяйственное и коммерческое обслуживание с.-х. коллективов путем организации для них рынка по сбыту и снабжению;

14) учет и выяснение хозяйственно-производственных нужд коллективов и выработка производственных планов по укреплению их хозяйств (согласованно с п. 7);

15) мобилизация и целесообразное использование средств для взаимного кредитования;

16) распределение между коллективами предоставляемых Госбанком и другими кредитующими учреждениями с.-х. кредитов по согласованию с планом Наркомзема;

17) стимулирование рациональных методов хозяйства в коллективах путем предоставления с.-х. кредита, ставя это в связь с общими заданиями восстановления с.-х. промышленности;

18) хозяйственное и иное воздействие на объединенное в высшие формы кооперации (товарищества) крестьянство для безболезненного перехода такового к общественным формам хозяйствования;

19) ведение инструкторами и агрономами-кооператорами инструкционно-хозяйственной работы в с.-х. коллективах (согласованно с п. 7);

20) постановка агротехнической пропаганды через коллективы;

21) постоянное участие и представительство во всех планах, комиссиях и прочих мероприятиях Наркомзема в области как правового, так и хозяйственного обслуживания с.-х. коллективов.

2 апреля 1923 г.

Наркомзем И. Клименко

Председатель правления «Сельского господаря»

М. Любченко

Утверждено Главкооперкомом в заседании 2 апреля 1923 г. (протокол № 1/18).

«Бюллетень Наркомзема УССР», 1923, № 34, стор. 59—60.

№ 113

Постанова ВУЦВК про асигнування 500 000 золотих карбованців для кредитування комітетів незаможних селян і колгоспів

10 травня 1923 р.

Вважаючи на гостру потребу незаможних селян і колгоспів в сільськогосподарському кредиті, Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет постановляє:

Асигнувати з коштів, призначених до основного капіталу Всеукраїнського сільськогосподарського акційного банку, п'ятсот тисяч карбованців золотом (500 000 карбованців золотом) для цілевого кредитування комнезамів і в першу чергу колективних господарств, кредитуючи їх через Сільськогосподарський банк.

Запропонувати Наркомземові і Упнаркомфінові виробити правила кредитування комнезамів і колгоспів.

м. Харків, дня 10 травня 1923 р.

Голова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету

Петровський

Т. в. о. секретаря ВУЦВК Буздалін

ЗУ УРСР, 1923, № 16, ст. 279.

№ 114

Циркуляр ЦК КП(б)У всім губернським партійним комітетам про участь місцевих партійних організацій в роботі земельних органів по обстеженню колгоспів

14 липня 1923 р.

Обследование в текущем с.-х. году колхозов имеет своей целью не только выяснение хозяйственного их состояния, социального состава членов и достигнутых ими результатов в деле организации и развития хозяйства, но и широко популяризировать идею коллективизации, форм, иллюстрации фактов хозяйственной выгодности и преимущества их перед индивидуальными крестьянскими хозяйствами и этим самым привлечь внимание широких крестьянских масс к коллективизации.

Для достижения наибольших результатов в этой области необходимо техническому обследованию колхозов, производимому земорганами, придать общественно-политический характер. Последнее обуславливается, кроме вышеуказанных соображений, и необходимостью выяснения состояния колхозов с политической стороны, установления тесной связи между парторганизациями и колхозами для планомерного организационно-хозяйственного обслуживания их и политического влияния.

Отсутствие постоянных связей, руководства и направления их деятельностью как со стороны парторганизаций, так и земорганов на местах являлось одной из причин распада некоторых колхозов. Это явление не только деморализующе действует на психологию колеблющейся окружающей массы, но и подрывает идею коллективизации.

Исходя из вышеизложенного, необходимо:

1. При окружном землеуправлении на время обследования создать комиссии в составе от 3 до 5 человек по обследованию колхозов; рекомендуется следующий состав комиссии: представители окружкома, селькооперации, земуправления, спецобследователя и представитель КНС. Члены комиссии должны персонально утверждаться окружкомом.

2. На месте комиссия пополняется представителем от райпаркома, участие которого обязательно.

3. Работу комиссии разделить на две части: на специально экономическую и политическую. Распределение обязанностей по обследованию возлагается на комиссию.

4. В круг политобследования входит, кроме общего идейного руководства:

а) обследование колхозов с политической стороны, как-то: выяснение социального состава членов в прошлом и настоя-

щем, принадлежности к партии, профсоюзу, комитету незаможных селян, выявление степени политической развитости членов. наличие трудовой спайки и причины отсутствия таковой;

б) организация и проведение в селах собраний с целью агитации и пропаганды идей коллективизации и для освещения деятельности колхозов данного района с точки зрения достигнутых ими результатов в области организации и развития хозяйства, иллюстрируя фактами, установленными обследованиями;

в) организация по возможности крестьянских экскурсий в показательные колхозы (в зависимости от времени обследования);

г) выявление отношения населения к колхозам, а также и факторов, предшествующих благоприятному, враждебному или безразличному отношению. Выявление степени влияния образцовых колхозов на окружающее население и как сказывается это влияние в смысле перелома их психологии в сторону признания выгодности коллективных форм и возможного отказа от индивидуальных форм ведения хозяйства в ближайшее время.

5. Работу обследования комиссия должна закончить к 1 сентября, проводя в первую очередь экономическую работу.

6. Расходы, связанные с проведением работы по обследованию, покрываются из средств земорганов. Представитель сельхкооперации получает содержание от своего союза. В отношении остальных членов комиссии средства должны быть изысканы комиссией.

Комиссия о своей работе дает отчет земорганам и парткомам после каждого обследования района. Весь материал обследования концентрируется в земорганах и пересылается в НКЗ. Со своей стороны губкомы в сентябрьском отчете обязаны осветить общие результаты и выводы обследования.

Секретарь ЦК КП(б)У Э. Квиринг

14 июля 1923 г.

Держархів Київської області, ф. Р-355, оп. 1, спр. 27, арк. 14. Завірена копія.

№ 115

З постанови ВУЦВК про пільги, права та обов'язки незаможних селян

5 грудня 1923 р.

ПРО ПРАВА Й ПІЛЬГИ ОБ'ЄДНАНЬ НЕЗАМОЖНИХ СЕЛЯН І ПООДИНОКИХ ЧЛЕНІВ КНС

Арт. V. Визнаючи за основне завдання держави щодо незаможних селян піднесення господарства незаможників і зважаючи на величезні труднощі, зв'язані зі здійсненням цього завдання, через брак у держави коштів до підтримання господарства сотень тисяч незаможних, а також через труднощі в боротьбі окремого незаможного господарства з куркулячою запосілістю, звертається головну увагу на потребу підтримати всі форми об'єднань незаможників. Тим-то всі передбачені в цьому законові пільги, кредити й позички належить давати передовсім господарським об'єднанням незаможників і тільки по задоволенню цих можна давати поодиноким незаможникам.

Арт. VI. Об'єднаннями незаможних селян звуться комітети незаможних селян, колективні господарства, артілі, сільськогосподарські кооперативи незаможних селян, об'єднання незаможних селян для громадського заорювання, об'єднання незаможних селян для часткового громадського плодозміну на землях, влаштованих при внутрішньому сільському землевпорядженні у черезсмужні або групові дільниці, товариства незаможних селян для збору, закупівлі тощо.

Арт. VII. Ставиться за обов'язок усім радянським установам і службовим особам, керуючися викладеними міркуваннями, переводити в життя ничжеподані права, пільги й переваги, надані об'єднанням незаможних селян і поодиноким членам КНС:

А. У СПРАВІ ЗЕМЛЕВРЯДЖЕННЯ

1. Одержання в землевряджувальному порядку землі з державного, земельного, запасового фондів (арт. 6 Земельного кодексу, ЗУ, 1922, ч. 51, арт. 750) передовсім об'єднаннями незаможних селян і в належних випадках поодинокими незаможними селянами.

2. Всіляка допомога з боку земорганів для задоволення потреб об'єднань незаможного селянства в справі землевряджения і включення справ щодо землевряджения об'єднань незаможних селян у першу чергу до плану землевряджувальних робіт.

3. Позачергове переведення землевряджувальних робіт в справі виділу колективів з незаможників так в колишніх, як і тих, що знову організувалися.

4. Закріплення за сільськогосподарськими колективами з незаможних селян без ніякої оренди або будь-якої оплати всілякої худоби, реманенту й господарських будівель для житла, одержаних під час ліквідації поміщицького або куркулячого землевласництва.

5. Виділ землі в одній окружній межі для колективів із незаможників незалежно від згоди на те решти членів громади.

6. Одержання об'єднаннями незаможних селян при землеурядженні вивласнюваної за постановою землеуряджувальних комісій земельної зайвини понад установлену законом трудову норму.

7. Одержання об'єднаннями незаможних селян сільськогосподарського знаряддя на пільгових умовах із спеціального фонду.

8. Одержання на пільгових умовах об'єднаннями незаможних селян будівельного й лісного матеріалу з спеціальних лісових ресурсів і право пільгового попасу на призначених під попас лісових площах.

9. Безплатна агрономічна допомога об'єднанням незаможних селян.

10. Переважне право на переселення малоземельних з району в порядку планового переселення на землі колонізаційного фонду України.

11. Пільгове одержання об'єднаннями незаможних селян насіннєвої позички з спеціальних фондів.

12. Постійна планова допомога й пільги об'єднанням незаможних селян із продукційних кредитів через сільськогосподарський банк і губерніальні товариства сільськогосподарського кредиту.

13. Пільгове користування сільськогосподарським знаряддям із прокатних пунктів.

14. Переважна подача всілякої ветеринарної допомоги для незаможницької худоби.

Б У СПРАВІ КРЕДИТУ

1. Переважне одержання об'єднаннями незаможних селян сільськогосподарського кредиту так взагалі з видаваних державою коштів, як і з спеціально заброньованих на зазначену мету — 500 000 крб. золотом.

2. Одержання на умовах пільгового кредиту об'єднаннями незаможного селянства від земорганів через місцеві організації сільськогосподарського кредиту, хліборобських машин і знаряддя на пільгових умовах.

3. Одержання спеціального кредиту об'єднаннями незаможного селянства на землеуряджувальні й інші продукційні роботи з сум, що спеціально на це призначила держава.

4. Одержання об'єднаннями незаможних селян пільгової насіннєвої позички від держави.

5. Пільгове кредитування господарських об'єднань незаможних селян на землевряджувальні роботи з спеціально призначених урядових коштів.

6. Надання пільгових умов нарівні з робітниками щодо передплати на облігації виграшної хлібової позики.

В. У СПРАВІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

1. Одержання об'єднаннями незаможних селян від держави на пільгових умовах лісових матеріалів і палива в порядку, визначеному спеціальними правилами, а також переважне право незаможних селян на попас худоби в лісових місцевинах згідно з чинними узаконеннями.

Г. У СПРАВІ ОРЕНДИ МАЙНА

1. Переважне одержання в користування об'єднаннями незаможних селян державних земельних господарств.

2. Першочергова задача об'єднанням незаможних селян в оренду лісових місцевин, сіножатей, ріллі тощо на пільгових умовах.

3. Надання господарським об'єднанням незаможних селян (артілям тощо) таких пільгових умов при одержанні їми в оренду промислових підприємств сільськогосподарського й місцевого значіння, що знаходяться у віданні ВРНГ і її місцевих органів на умовах, щоб продукційність підприємства не підупадала, а всебічно розвивалась.

а) зменшення господарським об'єднанням незаможних селян на 50% орендної виплати проти її звичайного торгового розміру, коли орендову плату визначено не в грошовій формі, а в натуральній, то зазначену знижку робиться в формі пропорційного відповідного зменшення взятих зобов'язань;

б) розстрочення орендових виплатів господарським об'єднанням незаможних селян;

в) віддавання державних замовлень підприємствам, що їх орендують господарські об'єднання незаможного селянства;

г) віддавання господарським об'єднанням незаможних селян на пільгових умовах сировини, палива й матеріалів, що є на орендованих ними підприємствах, на підставах, зазначених у договорі про оренду.

. . . .

З. У СПРАВІ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КОЛЕКТИВІВ

1. Всебічна допомога всіх органів і агентів Радянської влади об'єднанню незаможного селянства в колективні господар-

ства з тим, щоб цю допомогу було введено до продукційного плану діяльності кожного господарського наркомату.

2. Надання сільськогосподарським колективам незаможних селян усіх господарських прав, пільг і переваг, що їх закон надає всьому незаможному селянству.

3. Непохитність права сільськогосподарських колективів незаможних селян на землі й сільськогосподарські місцевини, відведені їм на підставі постанови від 2 березня 1921 р. «Про закріплення землекористування» (ЗУ, 1921, ч. 3, арт. 94).

4. Переважність колективів незаможних селян перед усіма формами сільськогосподарської кооперації у використуванні наданих законом сільськогосподарській кооперації прав, пільг і переваг.

5. Переважність об'єднаних у колективи незаможних селян перед рештою незаможних селян у використуванні надаваних цим декретом для незаможних селян прав, пільг і переваг.

. . . .

ПРО ОБОВ'ЯЗКИ ОБ'ЄДНАНЬ НЕЗАМОЖНИХ СЕЛЯН І ПООДИНОКИХ ЧЛЕНІВ КНС

. . .

В. У СПРАВІ ЗЕМЛЕВРЯДЖЕННЯ

1. Всебічно сприяти найскорішому закінченню землевряджувальних робіт.

2. Беручи в свої руки ініціативу в справі утворення колективних господарств, словом і ділом поширювати справу колективізації, як найкориснішу форму господарства, підносячи ідею недоцільності й шкоди виділу з сільських громад груп незаможного селянства на хутори, відруби й оселі, що мають наслідком ослаблення організації незаможного селянства й втрату політичного й господарського впливу на решту членів товариства, а також організовувати зразкові форми колективного господарства.

3. Сприяти залісенню непридатних для сільськогосподарського обробітку земель, насадженню і зберіганню лісів, організовувати лісорозробні артілі та ін.

4. Допомагати держорганам в переведенні заходів щодо відновлення сільського господарства, зокрема, виявляти широку ініціативу в справі робіт щодо меліорації, лісорозведення, закріплення пісків і байраків і, у згоді з відповідними законами, брати участь і сприяти мобілізації населення для цієї мети.

5. Доглядати за додержанням законів про оренду земель на селі.

6. Допомагати державі в справі використовування останньою на засадах оренди державного земельного майна, вказуючи на найбільш вигідних орендарів і наглядаючи за точним виконанням договірних з державою умов.

7. Увіходити на місцях у тісний зв'язок з робітничими комітетами радгоспів для широкого повідомлення селянства про значення ролі радгоспів у справі поліпшення всього сільського господарства й задоволення культурно-господарських потреб селянства.

Г. У СПРАВІ ГОСПОДАРСЬКОГО БУДІВНИЦТВА

1. Всебічно допомагати й розвивати ініціативу в справі впорядкування і поширення електричних установлень на селі, вжитку електрики у сільському господарстві й брати активну участь в організації товариств з обмеженою відповідальністю в справі електрифікації села.

2. Організувати продукційні товариства для виготовлення і полагодження сільськогосподарських знарядь і машин, а також сільськогосподарські посередницькі товариства для колективного збуту продуктів сільського господарства на внутрішньому й зовнішньому ринках, додержуючись правил, встановлених для внутрішньої і зовнішньої торгівлі державних установ і підприємств.

3. Брати активну участь в організації сільськогосподарського кредиту через набування на пільгових умовах паїв кредитових товариств і брати активну участь у сільськогосподарській кооперації, а також пропагувати за втягнення середняків до товариства сільськогосподарського кредиту.

4. Брати активну участь у всіх формах кооперації, наглядаючи за її роботою і прямуючи до опанування нею в інтересах незаможного селянства.

Харків, дня 5 грудня 1923 р.

. . . .

Голова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету
П е т р о в с ь к и й
Секретар Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету
В. Є р м о щ е н к о

ЗУ УРСР, 1923, № 41, ст. 539.

№ 116

Тези ЦК КП(б)У про дальшу роботу по колективізації сільського господарства

15 грудня 1923 р.

На основании предварительных данных [о] выборочном обследовании колхозов необходимо констатировать:

1. Значительный количественный рост коллективных хозяйств, наблюдающийся в последние годы (1920 г.— 707 коллек-

тивов, 1921 г. — 1077, 1922 г. — 3003, 1923 г. (на 1 июля) — 5105) далеко не соответствует росту их хозяйственной мощи. Это объясняется не только слабостью их материальной базы, но также и отсутствием должного организационного и хозяйственного обслуживания как со стороны органов Наркомзема, так и сельськохозяйственной кооперации.

2. Придерживаясь установленного прежде распределения коллективов на 3 основных типа: высший — сельскохозяйственная коммуна, средний — артель и низший — товарищество по обработке общественной земли, необходимо констатировать крайне незначительный процент коллективов высшего типа (4), а с другой стороны, наличие большого количества промежуточных форм, требующих еще точного определения и регламентации.

3. Социальный состав коллективов, незаможницкий по преимуществу (свыше 70%), подтверждает, что коллектив действительно является той формой землепользования, куда стремится незаможное хозяйство, не будучи в состоянии жить индивидуально. Однако наличие по некоторым губерниям (Одесской — 19%) сравнительно высокого процента так называемых раскулаченных хозяйств говорит, очевидно, о стремлении со стороны указанных групп использовать коллективные формы либо в целях получения отдельных льгот, либо для укрытия своих излишков, чтобы затем опять вернуться к индивидуальному землепользованию. Такое предположение подтверждается тем обстоятельством, что в губерниях, имеющих наибольший процент заможных хозяйств в коллективах, количество распадающихся колхозов также значительно выше (Одесская губ.— за все время года распалось 325 коллективов).

4. Хозяйственное обследование колхозов с очевидностью подтверждает, что производительность начинающих крепнуть коллективных хозяйств по сравнению с индивидуальными хозяйствами (не только средними, но и лучшими) несколько выше. Полеводство колхозов организовано значительно интенсивнее. Урожайность коллективных хозяйств выше на 20—25% урожайности крестьянских хозяйств. Эти данные дают возможность сделать безошибочный вывод даже при нынешнем плохом состоянии колхозов, что они являются безусловно прогрессивной формой сельского хозяйства.

5. В настоящий момент коллективные хозяйства переживают особенно тяжелый период. Это объясняется не только современной экономической конъюнктурой, неблагоприятной для сельского хозяйства вообще, но также и тяжестью налоговых обязательств, падающих на коллективы, не сумевшие еще охватить хозяйственные свои земельные участки, а также объясняется системой сельскохозяйственного кредита, поставившей коллективы как кредитовавшиеся, так и нуждающиеся в кредите в безвыходное положение.

6. Несмотря на весьма неблагоприятную обстановку, в которой происходит коллективистическое строительство в деревне, враждебное отношение значительной части крестьян, главным образом кулаков, безразличное отношение подавляющего большинства агрономов и других земельных работников,— колхозы из отдельных опытно-показательных ячеек в настоящее время превратились в значительную организацию, объединяющую все большую и большую массу передовых крестьян-незаможников. Необходимо, чтобы содействие в организации колхозов и с.-х. производственной кооперации было обязанностью всего советского аппарата и общественных организаций (хозорганов, финорганов и культурно-просветительных).

Исходя из сказанного, ЦК признает необходимым:

1. Линия дальнейшего строительства коллективизации на селе должна строго соответствовать возможности ее организационного и хозяйственного охвата, а также определяться экономическими предпосылками, создающими уверенность в возможности укрепления организующихся коллективов. При этом необходимо учитывать наличие экономических факторов, обусловливающих развитие коллективных форм хозяйства в каждом районе в отдельности.

2. Абстрактное понятие о колхозах необходимо уточнить конкретно:

а) Высшая форма — коммуна будет иметь данные на развитие при условии наличия соответствующего оборудования и целесообразного хозяйственного устройства (коммунальные постройки, усадьба, отведенная к одному месту, земля и оборудование более сложными машинами — сеялка, молотилка, локомобиль, сепаратор и т. п.).

б) Артель — средняя форма, требует наличия сложных машин и общественных капиталов в хозяйстве.

в) Товарищество по общественной обработке земли и другие кооперативные объединения по отдельным видам производства — машинные товарищества, интенсивные культуры, животноводчество и т. д.

Необходимо уставы колхозов пересмотреть, применяясь к различным ступеням коллективизации и кооперирования, гарантируя возможно большие условия добровольного внутрихозяйственного уклада, и культурному уровню групп крестьян.

Примечание 1. Ни в коем случае не допускать расформирования коммун по формальным причинам.

Примечание 2. Коммуна прежде всего является производственным коллективом; форма потребления есть дело внутреннего распорядка и не должна быть обязательно коммунистическая.

3. Предостеречь от всякого форсирования перехода низших типов коллективов в высшие, исходя из того положения, что

коллектив — коммуна высшего типа — может быть крепкой только тогда, когда у ее членов будет заложено начало коллективного труда, сработанность и спайка, что и должны дать высшие типы.

Как общее правило, не создавать сразу законченных коммун, имея в виду, что последние должны организоваться из прежних артелей.

4. Основной базой коллективизации необходимо признать незаможное селянство, что не исключает возможности участия в коллективах и середняков и даже создания коллективных хозяйств исключительно середняцкими хозяйствами.

В тех же случаях, когда кулаки, стремясь воспользоваться льготами, предоставляемыми колхозам (всех типов), объединяют свои хозяйства в коллективы, но не придерживаются коллективистических начал, такие коллективы не должны быть зарегистрированы и не могут пользоваться установленными льготами.

5. Наравне с организацией коммун и артелей необходимо обратить должное внимание на организацию товариществ по обработке земли, машинных т-в и т. д., имея в виду, что это первичная ячейка коллектива, и устранять излишние формальности при их организации и регистрации.

6. Все коллективы должны быть на деле вовлечены в объединение сельхозкооперацией, которая должна их обслуживать в организационном и хозяйственном отношении; земорганы должны сосредоточить главное внимание на хозяйственно целесообразном землеустройстве, агропомощи и разработке общих вопросов, расширении и уточнении планов коллективизации в условиях советской с.-х. политики и земледелия в общем контроле над их развитием.

7. Предоставление льгот хозяйственно не окрепшим коллективам является сейчас настоятельной необходимостью и должно получить практическое разрешение в отношении взимания налогов и возврата ссуд. Вместе с тем не меньшую роль играет оказание материальной помощи в форме долгосрочного целевого кредита, для чего необходимо выделить специальный капитал, что явится решающим моментом в нашей работе по укреплению коллективов.

Вообще порядок и систему кредитования необходимо приспособить к жизненным интересам каждого колхоза и кооперативного объединения в интересах укрепления и расширения наиболее прогрессивных форм ведения хозяйства и увеличения капиталов.

8. Большое значение имеет проведение внутриселенного землеустройства, которое, имея в виду создание условий к введению крестьянами общественного севооборота, должно правильно устроить коллективы в земельном отношении. Вместе с тем должна быть осуществлена действительная агропомощь кол-

лективам и должны быть приняты меры к поднятию их культурно-политического уровня.

9. Признать необходимым учесть крупный сельскохозяйственный инвентарь бывших помещичьих имений и передать крупным колхозам.

10. Одной из важных задач является агрономическая и организационно-хозяйственная помощь, которую в ближайшие годы в полной мере выполнить невозможно, ввиду крайне незначительного количества агрономов-организаторов, так как выпуск из учебных заведений в последние годы чрезвычайно незначительный, а для старых агрономов современные формы коллективизации и кооперирования в значительной мере незнакомы и даже чужды. Необходимо в сельскохозяйственных институтах (Харьков, Одесса и Киев) организовать специальные кафедры и семинары по коллективизации и кооперированию сельского хозяйства с таким расчетом, чтобы каждый агроном, окончивший институт, являлся бы специалистом в этой области.

11. В целях объединения и координирования работы по коллективизации и кооперированию сельского хозяйства необходимо Наркомзему реорганизовать отдел колхозов в отдел коллективизации и кооперирования сельского хозяйства, укомплектовав его высококвалифицированными работниками, причем работу отдела обслуживает весь аппарат НКЗ и его местные органы.

Ввиду реорганизации отдела поручить Секретариату ЦК подыскать руководителя отдела.

Придавая особое значение партийному руководству и вовлечению масс селянства в коллективы, признать, что переброску партийных товарищей, членов колхозов, посылку новых работников в колхозы, особенно специальных секретарей ячеек, нужно производить осторожно и по согласованию с колхозом в целом, в том числе и с беспартийными, и в каждом отдельном случае с разрешения окружкома. Коммунистов, работающих в колхозах, по возможности с работы раньше года, помимо желания товарища, не снимать.

Административное вмешательство во внутреннюю хозяйственную жизнь непосредственно недопустимо как со стороны парторганов, так и со стороны административных органов.

«Бюллетень Наркомзема УССР», 1924, № 44—45, стор. 16—18.

№ 117

Положення Наркомзему УРСР про реєстрацію сільськогосподарських колективів

24 травня 1924 р. *

У відміну всіх раніш виданих НКЗС положень про реєстрацію сільськогосподарських колективів [40] пропонується прийняти для неухильного керування слідуючі правила:

§ 1. Сільськогосподарські колективи реєструються, коли мають не менш 5 сімей і 15 працездатних (Земельний кодекс, розділ IV, ст. 42, примітка 2).

§ 2. Гурток громадян, бажаючих організувати сільськогосподарський колектив, подає на ім'я райземуправління заяву за підписом виборних — уповноважених, прикладаючи при цьому 2 примірники прийнятого статуту (підписаного уповноваженими і всіма членами) і 2 примірники посімейно-маєткового списку по встановленій формі.

Примітка. Підписи уповноважених і членів колективу і певність посімейно-маєткового списку свідчаться сільвиконкомом і райвиконкомом.

§ 3. Завідуючий райземуправління спільно з райкомнезамом та райагрономом дає писане заключення про соціально-маєтковий склад членів колективу і про доцільність з господарчого боку його затвердження, керуючись наданим реєстраційним матеріалом, відомостями, які маються, і, в разі потреби, запросивши додаткові відомості від місцевого сільвиконкома та сількомнезама.

§ 4. Завідуючий райземуправлінням увесь матеріал разом з заключенням в тижневий термін з дня його одержання надсилає для реєстрації в окрземуправління.

§ 5. Справи колективів, що надходять від райЗУ до окрЗУ, розглядаються і затверджуються реєстраційною комісією в складі: а) завідуючого окрЗУ, б) завідуючого колективізацією, в) представника від райсільгоспсоюзу й г) представника від окрКНС.

Примітка. Реєстрація сільськогосподарських товариств по спільній обробці землі провадиться райвиконкомом по представленню райЗУ, котре керується заявою фундаторів, приговором, статутом (в 2 примірниках) і посімейно-маєтковим списком (в 3 примірниках), посвідченим сільрадою.

По реєстрації товариства постанова райвиконкому записується в реєстровий реєстраційний журнал; на руки фундаторам видається один примірник приговора-статуту з візою про реєст-

* Дату встановлено за матеріалами НКЗ УРСР: ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 5, спр. 180, арк. 140—143.

рацію й посімейно-маєтковий список і сповіщається окрЗУ з додатком копії постанови райвиконкому, приговора-статуту і посімейно-маєткового списку в одному примірнику.

На випадок відмовлення райвиконкому в реєстрації товариств воно має право оскаржити постанову райвиконкому в окрЗУ, останнє розглядає справи товариств в порядку, загальновстановленому в цьому положенні, і вирішення окрЗУ для товариств є остаточним і більш розгляду не підлягає.

§ 6. На випадок нез'ясованості питання (наприклад, негативний одзив райЗУ) реєстраційна комісія доручає інструктору окрЗУ або райвиконкому перевести обслідування колгоспу на місці й дати своє заключення, після чого справа вдруге розглядається реєстраційною комісією.

§ 7. По затвердженню колективу реєстраційною комісією окрЗУ один примірник статуту з надписом про реєстрацію видається під розписку уповноваженим колективу, а другий примірник статуту разом з матеріалами, зазначеними в § 2 та 3, залишається в справах окрЗУ.

§ 8. Всі матеріали колгоспів, які виступають на реєстрації, повинні розглядатись комісією окрЗУ не пізніше 2-тижневого терміну з дня їх одержання в окрЗУ. Земля колективу відводиться по затвердженні статуту безчергово в існуючому порядкові (Земельний кодекс, ст. 4, 6, 106, 108, 115 і 116).

§ 9. Сільськогосподарчі колективи не підлягають реєстрації в разі: а) господарчої недоцільності організації колективу або інших негативних даних по заключенню райземуправління і обслідувань (невідповідний соціальний склад і др.), б) при відсутності якогось документа з перелічених в § 2, в) коли прикладені статути не однакові й г) у випадкові відсутності необхідної кількості засвідчених підписів на статуті (уповноважених і не менш 15 працездатних) і заповнення посімейно-маєткового списку.

§ 10. Перехід від нижчої форми сільськогосподарського колективу до вищої, наприклад артілі в комуну, реєструється по представленню витягу з протоколу загальних зборів колективу та додатково двох статутів з відповідними підписами.

> П р и м і т к а. Перехід від вищої форми до нижчої (комуни в артіль) провадиться по постанові реєстраційної комісії окрЗУ за виконанням усіх вимог реєстраційного порядку.

§ 11. У випадкові відмовлення комісії окрЗУ в реєстрації уповноважені колективу можуть оскаржити постанову комісії окрЗУ в губземуправління. Скарга подається через окрЗУ і разом з копією постанови комісії окрЗУ про відмовлення в реєстрації в тижневий термін передається губземуправлінню. Вирішення ГЗУ є остаточним і більш оскарженню не підлягає.

§ 12. У випадках організації колективу: а) на землі держфонду, б) на умовах статуту, маючих принципове розходжен-

ня з типовим статутом НКЗ, і в) в порядкові оскарження постанови окрЗУ про відмовлення в реєстрації, то остаточне затвердження і реєстрація такого колективу провадиться губземуправлінням в 2-тижневий строк. В такому разі окрземуправління всю справу по такому колгоспу направляє в губземуправління.

Примітка. Справи сільськогосподарських колективів в губземуправлінні розглядаються комісією в складі: а) зав. губземуправлінням, б) зав. колективізацією, в) представника відповідного райсільгоспсоюзу і представника від губКНС.

«Сільський господар», бюлетень Всеукраїнського союзу сільськогосподарської кооперації, 1924, № 9, стор. 56—58.

№ 118

Типовий статут трудової сільськогосподарської артілі, затверджений Наркомземом УРСР

7 червня 1924 р.

За добровільною згодою в артіль увійшло: ....* родин з загальною кількістю .... їдців при .... непрацездатних, маючи при тому землі:

орної	дес.
луків	»
садка	»
городньої	»
іншої	»

I. МЕТА АРТІЛІ ТА ПРАВА Й ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ

§ 1. Артіль має за ціль:

а) індивідуальну форму відрубно-родинного господарювання заступити спільним господарством;

б) об'єднавши працю коло землі, досягнути більшої продуктивності шляхом досконаліших способів обробки землі та взагалі кращого ведення господарства;

в) поліпшити злиденне життя незаможного селянина, забезпечивши тим гідне людини матеріальне існування та розумовий розвиток.

§ 2. Для досягнення того артіль:

а) сполучаючи робочу силу та матеріальні засоби своїх членів, влаштовує одне спільне трудове господарство для гуртової продукції та збуту сільськогосподарських продуктів;

б) дбає про піднесення родючості грунту та поліпшення сільського господарства;

* Тут і далі крапки у тексті документа.

в) влаштовує підсобні в сільському господарстві промисли, майстерні, заводи, що відповідають напрямкові сільського господарства й можуть обслуговуватися власними силами артілі;

г) для поширення сільськогосподарського знання, для широкої пропаганди артільного господарювання, для піднесення духовного рівня своїх членів артіль провадить культурно-просвітню роботу в формі та розмірах, як це ухвалено загальними зборами артілі.

§ 3. Артіль має всі права юридичної особи, може зав'язувати взаємовідносини як з окремими особами, так і з установами.

§ 4. Для найкращого здійснювання своїх завдань артіль має право вступати членом у сільськогосподарський кооперативний союз та в інші громадські й кооперативні організації.

§ 5. Артіль має печатку з написом свого імені та знаком чи девізом, ухваленими на загальних зборах артілі.

§ 6. По зобов'язаннях своїх артіль відповідає всім своїм майном, а також майном своїх членів.

II. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ

§ 7. Членами артілі можуть бути всі громадяни без різниці полу, релігії, національності, громадянства і професії, не молодші 18 літ.

Примітка. Членами артілі не можуть бути:

а) особи, що судом позбавлені всіх прав, що за проступки по суду відбувають кару (за злодійство, хабарництво й т. ін.);

б) особи, що по суду обмежені в правах до повернення їм прав;

в) особи, що Конституцією УСРР позбавлені горожанських прав.

§ 8. Прийом і виключення членів артілі відбувається по постанові загальних зборів в присутності не менш $^{3}/_{4}$ членів артілі.

§ 9. Кожний повноправний член артілі при вступі свойому повинен внести обов'язковий для всіх артільний внесок в сумі... і дати писане зобов'язання підлягати вимогам цього статуту.

Примітка. По постанові загальних зборів допускається розстрочка артільних внесків.

§ 10. Кожний член артілі несе рівну з іншими товаришами відповідальність по всіх зобов'язаннях артілі.

§ 11. Нові члени артілі несуть матеріальну відповідальність і по тих зобов'язаннях артілі, що мали місце до їхнього вступу.

§ 12. Кожний член артілі має право вийти з неї, заявляючи про свій вихід заздалегідь в термін, який буде ухвалений загальними зборами.

§ 13. За ухилення від участі в роботі, за невиконання по-

станов і наказів ради та загальних зборів артілі, за нечесні та всякі інші вчинки, що морально чи матеріально шкодять артілі,— до тих членів може бути вжито різного роду кари, до виключення з артілі включно.

§ 14. Виключення з артілі відбувається в порядкові, як це ухвалено загальними зборами артілі.

§ 15. Вибувшим добровільно та виключеним членам артілі видаються (згідно § 17—18 цього статуту) продукти, що на їх долю припадають, платня за працю, повертаються артільні внески за відрахуванням тієї їх частини, що відчислена в неподільний, запасний капітал (§ 26 цього статуту), відраховуючи ще й на покриття частки страт (в разі вони будуть в артілі), які припадають на вибуваючих.

§ 16. Розрахунок з вибувшими членами провадиться в кінці відчитного року, але не пізніше як через три місяці по затвердженню загальними зборами річного справоздання.

Примітка 1. Як виняток, коли це буде вирішено загальними зборами, розрахунок з вибувшими членами артілі може бути зроблений і до кінця відчитного року.

Примітка 2. Коли проти виключених членів артілі розпочато судовий процес за зроблені ними матеріальні збитки для артілі, то розрахунок з ними відбувається лише після судового вироку.

§ 17. Внески вибувших членів повертаються в грошах, а заміна їх продуктами (натурою) може бути кожний раз тільки по постанові загальних зборів.

§ 18. Кожний вибуваючий з артілі дістає земельний наділ згідно існуючому земельному законодавству.

§ 19. На випадок смерті члена артілі припадаючі на його долю суми, с.-г. продукти та інше майно переходять до його спадкоємців.

§ 20. У свойому родинному життю кожний член артілі користується повною свободою, якщо вчинки його не порушують свободи інших членів та взагалі інтересів артілі.

§ 21. Розпорядок життя в самій артілі регулюється інструкцією, що виробляється загальними зборами.

§ 22. Кожний член артілі при вступі в артіль одержує рощотно-трудову книжечку, в яку вписуються всі дані щодо кількості покладеної товаришем праці, кількості отриманих продуктів та інших авансів.

III. КОШТИ АРТІЛІ

§ 23. Кошти артілі складаються: а) з артільних внесків, б) державних та інших ссуд, в) з позик в кооперативних, державних та інших кредитових установах і у приватних осіб, г) щорічних відрахувань з коштів від реалізації праці членів артілі і д) всяких інших поступлень.

§ 24. Кошти артілі поділяються на капітали: а) основний, б) запасний і в) з особливим призначенням (спеціальні).

§ 25. Основний капітал складається з усіх зазначених в § 23 цього статуту джерел і вживається на задоволення всіх біжучих потреб артільного господарства.

§ 26. Запасний капітал складається з щорічних відрахувань від чистого прибутку по реалізації праці артілі в розмірах, як це визначать загальні збори.

Запасний капітал витрачається виключно на покриття збитків артілі і дістає таке призначення, коли є досить гарантій щодо цілості та своєчасної реалізації його.

§ 27. По постанові загальних зборів можуть бути ще інші капітали спеціального призначення: а) на поліпшення господарства в агротехнічному відношенні (угноєння, меліорація і т. ін.), б) на придбання с.-г. реманенту й машин (особливо більш складних), так званий інвентарний фонд, з метою легшого переходу до вищої форми господарювання, в) на культурно-просвітні й т. ін.

IV. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ В АРТІЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

§ 28. Кожний член артілі приймає участь в артільному господарстві власною працею.

§ 29. Експлуатація праці в артілі забороняється.

Примітка 1. Виключні випадки (хвороба, падіж коней та інші стихійні лиха, мобілізація членів) допускають до праці тимчасових учасників по найму.

Примітка 2. Про всіх притягнутих до праці тимчасових учасників артіль повідомляє місцевий райсекретаріат Всеробітземлісу [41], з зазначенням кількості осіб, умов праці, терміну найму та причин, що це викликали.

§ 30. Для виконання праці, що вимагає спеціального знання, артіль запрошує відповідних спеціалістів.

§ 31. Спеціалісти й тимчасові учасники, протягом їхнього часу праці в артілі приймають участь в вирішуванні артільних справ з правом дорадчого голосу й ні в якому разі не можуть бути поставлені в гірші умови, ніж члени артілі.

§ 32. Розподіл членів на роботу провадиться чи загальними зборами, чи радою артілі, чи спеціальною господарчою комісією. Кожному призначається така праця, що відповідала би його силі, здоров'ю та здібностям.

§ 33. Члени артілі зобов'язані підлягати розпорядженням ради артілі й усіх осіб, що призначені радою для керівництва чи контролю.

§ 34. За несумлінне виконання роботи, за прогульний час без слушної причини та за порушення постанов і розпорядків взагалі,— загальні збори роблять своєму членові догану, при-

значають його на позачергову роботу й, нарешті, виключають його з артілі.

§ 35. Рада артілі провадить учот (підрахунок) праці членів артілі. В рощотно-трудову книжку в кінці кожного тижня докладно вписуються дані про працювання кількості повних робочих днів чи годин, з зазначенням самого роду роботи.

§ 36. Довжину робочого дня визначають загальні збори й можуть її опреділяти в залежності від роду праці, пори року та всяких інших умов.

§ 37. Розцінка і оплата праці відбувається тільки після затвердження річного відчиту та вияснення наслідків господарчої діяльності артілі. Одначе для задоволення необхідних потреб членів артілі можна видавати їм аванси грошима й продуктами в розмірі, затвердженому загальними зборами.

§ 38. Для докладного регулювання праці та її учоту загальні збори, відповідно до основних положень статуту та пристосовуючись до складу самої артілі й місцевих умов, виробляють спеціальну інструкцію, котра обов'язкова для всіх членів артілі.

§ 39. Хоч метою артілі є повне об'єднання робочої сили та засобів своїх членів, одначе, поруч з тим, може допускатися: ведення членами артілі індивідуальних (окремих власних) господарств на такий строк і у таких розмірах, щоби не гальмувалось ведення артільного господарства.

§ 40. Роботи в свойому власному господарстві провадяться з дозволу загальних зборів та лише вільним часом від праці в артілі.

§ 41. Крім реманенту артілі, для праці в артільному господарстві може бути вживаний і реманент, що належить окремим членам артілі.

§ 42. Умови користування в артілі власним реманентом окремих членів, що не внесений ними в постійне користання, виробляються загальними зборами.

§ 43. Робоча худоба окремих господарств, що входять в артіль, використовується в першу чергу для роботи в артілі й лише після того може вживатися для обслуговування окремого індивідуального господарства.

§ 44. Розпорядження реманентним фондом належить загальним зборам, які встановлюють порядок складання фонду, переховування його та користування ним.

§ 45. Артільне господарство провадиться по зарані виробленому планові, який би визначав: систему господарства, плодозмін, розбивку поля на клини (ділянки), рід і характер культур посіву, порядок угноєння і т. ін.

§ 46. Всі сільськогосподарські продукти та інші вироби артілі беруться радою артілі на облік, вони поступають в повне розпорядження артілі й розподіляються згідно постанов загальних зборів, дотримуючись нижченаведених параграфів (§ 47, 48 і 49).

§ 47. Для правильного використання добутих в артілі продуктів виясняється: а) господарчо-продукційні потреби артілі (насіння, харч для худоби, держподаток, борги, позики в зерні і т. д.), б) кількість продуктів, потрібних для харчування членів артілі та непрацездатних осіб у їхніх родинах.

§ 48. Виділивши на господарчо-продукційні потреби зазначене в § 47, відраховується продуктів: а)... % в запасний капітал, б) в спеціальний капітал на поліпшення й поширення артільного господарства й в) культурно-просвітні та інші потреби.

Примітка. У випадках, коли врожай артілі, через стихійне лихо або з інших причин, буде менший чи дорівнюватиметься лише продукційно-господарчим потребам членів артілі, відраховувань, зазначених в § 48, можна не робити.

§ 49. Зробивши відрахування на господарчо-продукційні потреби артілі та в неподільні її фонди, як це зазначено в § 47 і 48,— лишки продуктів чи грошей розподіляються між членами артілі пропорціонально участі кожного в роботах артілі своєю працею та реманентом, згідно правил, ухвалених загальними зборами.

Примітка. Крім того, по постанові загальних зборів лишки продуктів можуть розподілятися ще й так: частина продуктів розподіляється по кількості їдців, а друга частина — пропорціонально витраченій праці.

VI. ОРГАНИ КЕРУВАННЯ СПРАВАМИ АРТІЛІ

§ 50. Справами артілі керують: загальні збори та рада.

а) Загальні збори

§ 51. Загальні збори складаються з усіх повноправних членів артілі.

§ 52. Кожний член артілі має тільки один голос і передавати право голоса іншому членові не може.

§ 53. Член ради артілі не має ухвального голосу на загальних зборах при вирішенні таких питань:

а) затвердження справоздання,

б) оцінка діяльності ради артілі,

в) питань відносно відповідальності членів ради.

§ 54. Загальні збори скликаються радою, коли це потрібно;

а також по вимогах ревізійної комісії та одної третини членів артілі.

§ 55. Коли протягом тижня з менту подачі про це заяви радою не будуть скликані загальні збори, то скликає їх ревізійна комісія.

§ 56. Загальні збори є верховний орган артілі. Вирішування всіх важніших питань належить тільки загальним зборам, зокрема до діяльності їх належить:

а) вибір членів ради, ревізійної комісії та інших органів артілі, усунення зі складу ради та ревізійної комісії окремих членів і досрочні перевибори їх;

б) прийом і виключення членів артілі;

в) обміркування питань щодо зміни чи доповнення статуту та про припинення діяльності артілі;

г) розгляд і затвердження справоздань, кошторисів та господарчого плану, вироблення умов праці, розподіл і т. ін.;

д) одержання позик і придбання більш цінного майна;

е) вирішування всіх справ взагалі, що перевищують уповноваження ради артілі.

§ 57. Загальні збори вважаються законними при присутності не менше половини всіх членів артілі.

§ 58. Для розв'язання питань, зазначених у п.п. «а», «б», «в» § 56 необхідна присутність не менше $^{3}/_{4}$ членів артілі.

§ 59. Коли в призначений для загальних зборів день не збереться зазначена в § 57 і 58 необхідна кількість членів, то для розв'язання тих питань, які є на порядку дня, не пізніше як через тиждень призначаються другі загальні збори, котрі визнаються законними при всякій кількості членів, виключаючи випадки, коли загальні збори скликаються для вирішування питань, зазначених у п.п. «а», «б», «в» § 56.

§ 60. Всі питання ухвалюються загальними зборами звичайною більшістю голосів, за винятком зазначених пунктами «а» і «в» § 56, коли для законності потрібна більшість $^{3}/_{4}$ голосів присутніх на зібранні членів.

§ 61. Постанови загальних зборів вписуються в протокольну книгу й разом зі списком присутніх членів скріплюються підписами голови й секретаря зборів та не менше як трьома членами артілі.

б) Рада

§ 62. Рада артілі є виконавчим органом артілі.

§ 63. Рада має представництво артілі, без особливого на це уповноваження, по всіх артільних справах, зобов'язаннях та зносинах з членами артілі, а також з приватними особами й установами. Рада охороняє все майно артілі й стежить за всіма біжучими роботами, керуючись цим статутом і постановами загальних зборів.

§ 64. Рада артілі обирається загальними зборами відкритим голосуванням і складається не менш, як з трьох членів і двох їх заступників (кандидатів).

§ 65. Голова ради обирається загальними зборами з-поміж членів ради.

§ 66. Рада обирається на один рік, але в разі потреби можна перевибрати її і до того строку.

§ 67. Рада артілі й ревізійна комісія не може складаться із споріднених між собою осіб до 2-ї ступені включно.

§ 68. Коли провадження рахівництва доручається раді, то сполучення обов'язків рахівника з посадою скарбника забороняється.

§ 69. В залежності від кількості роботи по керівництву справами артілі члени ради можуть бути (частично чи й зовсім) звільнені від звичайної праці по господарству; згаданим особам може бути визначена відповідна нагорода за працю по керівництву.

§ 70. Обсяг діяльності ради артілі і внутрішній розпорядок її роботи встановлюється відповідною інструкцією, затвердженою загальними зборами.

§ 71. Залежно від розміру артільного господарства загальні збори можуть:

а) в підмогу раді вибрати одну чи декілька спеціальних комісій для технічного керівництва господарством та завідування окремими галузями господарства;

б) або збільшити склад ради артілі;

в) або обмежитися обранням одного голови ради та помічника його, передавши їм зазначені в цьому статутові права та обов'язки ради артілі.

VII. РАХІВНИЦТВО ТА ВІДЧИТНІСТЬ

§ 72. Для докладного обліку всієї господарчої діяльності артілі, грошових сум і майна ведуться рахівничі книги, в які записуються обороти артілі, каса, прибутки й видатки продуктів та майна, стан рахунків з різними особами й установами.

§ 73. Не пізніше одного місяця після відчитного року рада зобов'язана представити на затвердження загальних зборів річний відчит зі справозданням про діяльність артілі.

§ 74. Відчитний рік артілі рахується з 1 жовтня по 30 вересня.

§ 75. Для перевірки рахівництва, відчитності та кошторисів, а також для фактичної ревізії майна й усієї діяльності артілі загальні збори вибирають строком на 1 рік ревізійну комісію в складі не менше як з трьох осіб.

§ 76. Річний відчит, разом з книгами й документами, перевіряється ревізійною комісією, котра, давши свої висновки по тому відчиту, представляє його на розгляд загальних зборів.

§ 77. На випадок нескладення радою, без поважних причин, своєчасного річного відчиту ревізійна комісія обов'язана доручити складання його іншим особам за рахунок членів ради.

§ 78. Затверджений загальними зборами відчит зберігається при справах артілі, а завірені радою копії відчиту не пізніше місяця з менту затвердження його надсилаються в кооперативне об'єднання, в склад якої входить артіль, а також в установи, що кредитують артіль, якщо вони того вимагають.

VIII. ЗАКРИТТЯ АРТІЛІ

§ 79. Діяльність артілі припиняється:

а) по постанові загальних зборів з дотримуванням § 58 і 60 цього статуту,

б) по постанові суда у випадках: 1) коли в артілі буде менше 15 працездатних членів, 2) в разі неспроможності і 3) коли діяльність артілі суперечить законам УСРР і законоположенням цього статуту.

§ 80. Про постанову загальних зборів закрити артіль в двохтижневий термін доводиться до відома установи, де зареєстровано статут; повідомляється кооперативне об'єднання (союз) та установи, де артіль кредитується.

§ 81. Загальні збори вибирають одкритим голосуванням ліквідаційну комісію в складі не менше трьох осіб, які користуються правами членів ради.

Примітка 1. По постанові загальних зборів ліквідація артілі може бути доручена й раді.

Примітка 2. В склад ліквідаційної комісії по бажанню можуть увіходити з дорадчим голосом представники від райсільгоспсоюза та окрземуправління.

§ 82. Ліквідаційна комісія несе відповідальність і підлягає всім правилам, що установлені для членів ради артілі.

§ 83. Порядок ліквідації встановлюється відповідною інструкцією, яка виробляється на загальних зборах.

§ 84. Повернення членам артілі внесків відбувається лише після сплати всіх боргів артілі.

§ 85. Після сплати всіх боргів, після задоволення претензій до артілі й після повернення членських внесків решта майна й засобів артілі розподіляється поміж членами в порядкові, ухваленому ліквідаційними загальними зборами.

Примітка. Майно, отримане від держустанов, не розподіляється поміж членів артілі, а повертається установам, що дали це майно, або ж передається окрземуправлінню.

§ 86. Коли майна артілі не вистачає для покриття артільних зобов'язань, то члени артілі роблять на ту ціль додаткові внески, в межах їхньої відповідальності.

§ 87. Після закінчення ліквідації ліквідаційна комісія складає відповідний про це відчит і з висновками ревізійної комісії

представляє на затвердження ліквідаційному загальному зібранню. Після затвердження відчиту повідомляється про це установа, де зареєстровано статут, і тій же установі передаються на переховування книги, справи й документи артілі.

IX. ПОРЯДОК ЗМІНИ Й ДОПОВНЕННЯ СТАТУТУ

§ 88. Загальні збори можуть, додержуючись § 56 п. «в» і § 58, зміняти й доповнювати цей статут.

§ 89. Про всі зміни й доповнення в статуті рада негайно доводить до відома установи, що зареєструвала артіль, і тільки після затвердження змін та доповнень у статуті вони мають законну силу.

Устав принятий .... числа .... місяця 192 .... року.

Підписи фундаторів (не менше 5 осіб)

«Статут трудової сільськогосподарської артілі», вид. Всеукраїнського союзу сільськогосподарської кооперації, Харків, 1924.

№ 119

Типовий статут товариства по спільному обробітку землі, затверджений Наркомземом УРСР

7 червня 1924 р.

Зареєстровано . . . . . .*
райвиконкомом в книзі протоколів на стор. . . . . під № . . .

Голова райвиконкому

§ 1. Року 192 ... місяця ... дня ... ми, нижчепідписані громадяни села ...

1. . . . . 5. . . . . . 9. . . . . .
2. . . . . 6. . . . . . 10. . . . .
3. . . . . 7. . . . . . 11. . . . .
4. . . . . 8. . . . . . 12. . . . .

за добровільною згодою підписали цей приговор в тому, що один перед другим зобов'язуємося виконувати спільну обробку землі (оранка, посів та збирання врожаю) членів товариства шляхом спільної гуртової праці і суспільно-товариського використання живого й мертвого інвентаря членів (Земельний кодекс п. п. 104—113 включно).

---

* Тут і далі крапки у тексті документа.

§ 2. Для досягнення зазначеної мети товариство:

а) може об'єднувати для спільного землекористування угоддя, що знаходяться в користуванні членів, або ж і окремі частини земельної їх площі;

б) приймає всі міри для найкращого обробітку і збільшення врожайності землі і

в) може набувати все необхідне для обслуговування сільського господарства.

§ 3. Товариство користується всіма правами юридичної особи.

§ 4. Товариство має право вступати в сільськогосподарські кооперативні союзи та об'єднання.

§ 5. Товариство може мати власну печатку.

§ 6. Членами товариства по спільній обробці землі є правомочні представники господарств (дворів), що підписали цей статут і прийняли на своє господарство всі зобов'язання, які випливають з того ж статуту-приговора.

§ 7. Всі їдці, члени родини товариства, що внесені ним у списки робочої його сили, користуються на загальних зборах правом дорадчого голосу.

§ 8. Всякий член товариства по спільній обробці землі має право вільного виходу з товариства після закінчення праці в полі (господарчо-операційного року). До закінчення господарчо-операційного року ніхто з підписавших цей приговор не має права виключати свій земельний участок з-під спільної праці на ньому.

§ 9. На випадок вибування правомочного члена товариства (смерть його, втрата громадянських прав і т. ін.) родина його рахується в товаристві і члени тієї родини приймають участь в праці товариства на загальних підставах. Правомочність вибувшого переходить тоді до іншої особи, що стоїть на чолі тієї родини.

Примітка. Коли ж родина члена товариства, що підписав цей статут (у випадкові вибування його, як це зазначено в § 9), відмовиться від участі в товаристві, — то їх земля до кінця операційного року переходить у товариство на підставах оренди згідно розділу II Земельного кодексу *.

§ 10. Учасники цього товариства зобов'язуються на випадок необхідності вишукувати кошти для поліпшення господарства товариства, як наприклад: для закупки потрібних коней, насіння, угноєння, інвентаря, — складаючи необхідні суми з особистих коштів, відповідно кожному належному земельному участкові чи в інший спосіб, ухвалений загальними зборами.

§ 11. Розподіл урожаю та взагалі розрахунки між членами

* Розділ II Земельного кодексу УРСР, затвердженого в 1922 р., встановлював порядок трудової оренди землі.

товариства (що випливають з спільного користування землею, живим і мертвим інвентарем) відбувається порядком, ухваленим загальними зборами товариства, виходячи з величини площі землі кожного члена, живого і мертвого інвентаря і участі кожного працею в товаристві.

§ 12. Для керування справами товариства (розподілу праці, догляду за роботами і виконання постанов загальних зборів), а також для зносин товариства з державними, кооперативними і громадськими установами та організаціями загальні збори вибирають з-поміж себе на один рік голову товариства та в поміч йому двох заступників.

Примітка. В разі необхідності (розширення господарства, збільшення кількості членів товариства) загальні збори можуть обрати раду товариства з необхідною кількістю членів.

§ 13. Загальні збори вирішують усі питання, що сполучені зі спільним обробітком землі членів товариства, визначають порядок і час роботи в полі, ухвалюють правила щодо розподілу врожаю та прибутків, вирішують питання про позики й способи повернення їх, обмірковують питання про доповнення та зміну статуту товариства, приймають і виключають членів товариства, взагалі вирішують всі справи, що виникають у товаристві.

§ 14. Загальні збори дійсні при присутності на них не менше половини членів товариства, крім таких випадків, коли на вирішення будуть поставлені особливо важливі питання, а саме: прийом і виключення членів, одержання позик, оренда, затвердження господарського плану в товаристві, розподіл господарчих виробів і результатів гуртової праці, ліквідація товариства та зміни в статутові. Для правомочності постанов по цих питаннях необхідна присутність на загальних зборах не менше $^3/_4$ всіх членів товариства.

Справи вирішуються звичайною більшістю голосів, за винятком вищезгаданих випадків особливої ваги, для вирішення яких необхідна згода $^3/_4$ присутніх на загальних зборах членів товариства.

§ 15. Для керування загальними зборами вибирають присутні з-поміж себе голову зборів та секретаря.

Загальні збори скликаються головою товариства чи його заступником в міру потреби або на вимогу (на письмі) не менше третини всіх членів товариства.

§ 16. По закінченню господарчого року (не пізніше грудня місяця) голова товариства зобов'язаний скликати загальні збори для розгляду річного відчиту за минулий рік та для складання господарчого плану на біжучий операційний рік.

§ 17. Всі постанови загальних зборів товариства записуються в книгу протоколів, яка провадиться секретарями загальних

зборів і зберігається при справах товариства у голови товариства.

§ 18. Загальні збори мають право доручати голові товариства чи спеціально для того уповноваженим членам заключати з кредитуючими установами умови на отримання позик продукційного характеру. Причому за повернення позик та зобов'язання по позиках і т. ін. відповідають своїм майном всі члени товариства.

§ 19. Претензії до товариства задовольняються в першу чергу за рахунок спільно придбаного товариством майна, а при невистачанні його повертаються борги з особистих коштів і майна членів товариства. Відповідальність кожного члена товариства щодо покриття позик і т. ін. встановлюється загальними зборами.

§ 20. Ліквідація товариства відбувається по постанові загальних зборів спеціальною ліквідаційною комісією, яка вибирається на загальних зборах.

§ 21. При ліквідації товариства всі лишки майна, як набутого товариством, так і здобутого внаслідок спільної праці, після задоволення всіх зобов'язань товариства і сплати боргів розподілюються між членами товариства згідно ухвали загальних зборів.

§ 22. По закінченню ліквідації ліквідаційна комісія представляє останнім ліквідаційним загальним зборам своє справоздання для затвердження.

Справи товариства: книги протоколів, господарчі плани, відчити разом з ліквідаційним справозданням — передаються до місцевого райвиконкому.

Підписи членів товариства.

«Статут товариства по спільній обробці землі», вид. Всеукраїнського союзу сільськогосподарської кооперації, Харків, 1924.

№ 120

Положення Раднаркому УРСР про сільськогосподарський конкурс на Україні в 1924 р.

28 червня 1924 р.

Для заохочування і розвитку поліпшених способів і форм господарювання, що до їх стають села, земельні громади й колективні об'єднання, на підставі літ. «И» арт. 24 Положення про єдиний сільськогосподарський податок[42] («Известия ЦИК и СНК СССР» от 7 мая 1924 г. № 102) про преміювання за поліпшені способи господарювання, Рада Народних Комісарів постановила затвердити й надати чинності нижчеподано-

му положенню про конкурс сільського господарства на Україні 1924 року:

1. Сільськогосподарський конкурс поліпшених способів і форм господарювання належить провести скрізь на Україні протягом біжучого 1924 р.

2. Основне завдання конкурсу є широка пропаганда, сприяння і підтримка тих форм і способів господарювання, що їх визначено в планах робіт Наркомзему до поліпшення і перебудови селянського господарства. Тим-то переведення конкурсу так у цілому, як і окремих його моментів належить цілком погодити з плановими завданнями земорганів для розвитку і поліпшення сільського господарства.

3. В конкурсі можуть брати участь села, земельні громади, колективні, кооперативні й інші об'єднання господарів, що вживають поліпшених способів господарювання.

4. Перелік поліпшених способів господарювання, що дають право селам, земельним громадам, колективам, кооперативам і іншим об'єднанням на участь у конкурсі, встановлює Наркомзем для кожної губернії. Губвиконкоми на подання губземуправлінь установлюють, які пакти «переліку» застосуються до кожної окремої округи.

5. Щоб найбільше наблизити конкурс до маси господарчої людності й втягти саму людність до оцінки господарського поліпшення і досягнення передових сіл і об'єднань, конкуренція селищ, земельних громад, колективів, кооперативних і інших об'єднань відбувається в межах кожної округи. Відповідно до цього й суму премії, що припадає на округу, визначається розміром одновідсоткового відрахування з загальної суми надходжень єдиного сільськогосподарського податку з даної округи.

6. Беручи на увагу, що до колективів, які об'єднують найпоступовіших селян і про яких спеціально дбає держава, пред'являється особливі вимоги, конкуренцію колективів між собою для виявлення успіхів, досягнених у колективному будівництві сільського господарства, треба провадити порядком спеціального конкурсу колективів; цей конкурс провадиться одночасово з загальним конкурсом сільського господарства й згідно з розробленим Наркомземом переліком організаційних, побутових і господарських досягнень, що дають право на участь у конкурсі.

7. Селам, земельним громадам, колективним, кооперативним і іншим об'єднанням, що їх конкурсом буде визнано за кращі, видається спеціальні премії на організацію переведення громадських заходів агрикультурного характеру. Премії надається шляхом знижки певного сільгосподатку з кожного платія податку, премійованого села, земельної громади, об'єднання або видається грішми.

Примітка 1. Справу про премію або знижку розв'язують округові конкурсові комісії.

Примітка 2. Надання премії у формі знижок податку на колективи не поширюється, й вони премії одержують тільки грішми.

Примітка 3. Визначення характеру пільг, знижки або премії проводиться згідно зі спеціальним переліком поліпшених способів господарювання.

8. Мету, для якої використовується премію (організацію й переведення громадських заходів агрикультурного характеру), встановлює премійована громада або об'єднання в спеціальному вироці або постанові у згоді з окрземуправлінням. Щоб одержати премії й використати їх за призначенням, премійоване село, земельна громада або об'єднання обирає спеціальних уповноважених.

Нагляд за видаткуванням премій покладається на сільраду під загальним контролем окрземуправління.

Заходи, які можна преміювати, передбачається в загальному зразковому переліку, встановлюваному Наркомземом.

9. В окремих випадках за деякі поліпшені способи господарювання селам, земельним громадам, кооперативним і іншим об'єднанням премію можна видавати не грішми з певним призначенням, як зазначено в п. 7, а порядком знижки певного відсотку єдиного сільськогосподарського податку з кожного платія податку премійованого села, земельної громади або об'єднання.

Примітка 1. Питання про премію або знижку в тому разі, якщо знижку дозволяється, розв'язує округова конкурсова комісія.

Примітка 2. Цей пакт на колективи не поширюється.

10. Премії присуджують округові конкурсові комісії при окрвиконкомах у складі: голови окрвиконкому (голова комісії), зав. окрземуправління (заступник голови), одного члена з призначення окрвиконкому, представників від комітету незаможних селян, Всеробітземлісу, райсільспілки (члени) й округового агронома окрземуправління (секретар).

11. Щоб виявити села, земельні громади, колективи, кооперативні й інші об'єднання, що вживають поліпшених способів господарювання, щоб обслідувати їх і подавати матеріали округовій конкурсовій комісії, організується районові конкурсові комісії в складі: голови райвиконкому (голова), зав. райземуправління (заступник голови), представників від районового виконкому, комітету незаможних селян, секретаріату Всеробітземлісу і районового агронома. Райвиконкомові надається право притягти до складу райкомісії поступових господарів.

12. Для преміювання колективів із преміального фонду виділяється на кожну [округу] спеціальну суму (разом сто тисяч карбованців по Україні), яку розподіляється на губернії так:

Волинь	6 000 крб.	Одещина	25 000 крб.
Донеччина . . .	12 000 »	Поділля	8 000 »
Катеринославщина	12 000 »	Полтавщина . . .	8 000 »
Київщина . . .	16 000 »	Харківщина . . .	8 000 »
		Чернігівщина . .	5 000 »
		Разом . .	100 000 крб.

Губвиконкоми кожної губернії в межах призначеної суми встановлюють для кожної округи суму, що її належить виділити з преміального фонду на преміювання колективних господарств.

Примітка. У губерніях, де слабо розвинені колективні господарства, губвиконкомам надається право проводити конкурс колгоспів не по округах, а в губмасштабі.

13. Районові конкурсові комісії приймають заяви й подання про села, земельні громади й об'єднання для подачі їх округовим конкурсовим комісіям до 1 вересня 1924 р. й обслідують їх на підставі інструкцій губземуправлінь у міру надходження заяв і подань.

14. Обслідування господарств сіл, земельних громад, колективів, кооперативних і інших об'єднань, розгляд актів обслідування і подачу всіх матеріалів округовими комісіями належить закінчити до 1 жовтня 1924 р.

15. Округові комісії розглядають матеріали районових комісій і встановлюють премії селам, земельним громадам, колективним господарствам, кооперативним і іншим об'єднанням не пізніше як 1 листопада. Видача премій починається в березні й закінчується не пізніше як 15 квітня.

В разі, якщо вищезазначені одержувачі премій не внесуть злонавмисно належного з них сільгоспподатку, окрвиконкомам надається право позбавити зазначених неплатіїв присудженої їм конкурсом премії.

Примітка 1. У разі невикористання цілком усіх сум одновідсоткового відрахування з сільгоспподатку округовим конкурсовим комісіям надається право додатково розглядувати прохання до 1 квітня.

Примітка 2. Відомості про виконання податку подають округові фінорганн.

Примітка 3. Віднесення села або інших об'єднань до розряду злосливих неплатіїв проводять округові податкові комісії.

16. На останніх чергових районових і округових з'їздах Рад конкурсові комісії обов'язково дають звіт про роботу щодо переведення конкурсу.

17. Порядок видачі присуджених округовими конкурсовими комісіями премій, а також порядок видачі сум для премій на виставках-конкурсах визначається інструкцією Наркомзему і Наркомфіну.

18. Керівництво переведенням конкурсу покладається на Наркомзем, якому доручається видавати відповідні розпорядження й інструкції до переведення в життя цього положення, надаючи переважне значіння преміям у формі пільг в сільськогосподарському податку. На нього ж покладається збирання відомостей про перебіг конкурсу й підсумування по конкурсу.

Харків, дня 28 червня 1924 р.

Заст. Голови Ради Народних Комісарів
М. Владимирський
Керуючий справами Раднаркому Ф. Бега
Т. в. о. секретаря РНК А. Дуделіт

ЗУ УРСР, 1924, № 14, ст. 139.

№ 121

Постанова ВУЦВК та Раднаркому УРСР про додаткові пільги незаможному селянству

23 січня 1925 р.

Доповнюючи постанову свою від 5 грудня 1923 р. «Про пільги, права й обов'язки незаможних селян» (ЗУ, 1923, № 41, арт. 539) і для дальшого поліпшення господарського стану незаможного селянства, Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет і Рада Народних Комісарів постановили:

1. Надати сільськогосподарським об'єднанням незаможних селян (колективам) право переважно набувати перед усіма іншими набувачами, при рівних інших умовах, із державних племінних господарств і радгоспів заводську худобу, призначену на продаж.

2. Надати сільськогосподарським об'єднанням незаможних селян у першу й поодиноким незаможним селянам у другу чергу право використовувати племінних заводчиків на існуючих опірних припускних пунктах Народного комісаріату земельних справ УСРР на пільгових умовах, установлюваних Народним комісаріатом земельних справ УСРР у згоді з Народним комісаріатом фінансів УСРР і з Центральною комісією незаможних селян.

3. Надати колективам незаможних селян право орендувати нарівні з колективами робітників, у межах поширеної міської смуги, землі промислового й сільськогосподарського значення (садів, городів, луків, сіножатей і т. ін.) у тих випадках, коли в нову міську смугу увійшли селища сільського типу при наявності в них комітетів незаможних селян.

4. Надати незаможним селянам, об'єднаним у сільськогос-

подарські колективи, право безплатно випасати худобу, а поодиноким членам комітетів незаможних селян право пільгово користуватися випасами на площах державного лісового фонду, а також на землях цукроварень, вільних від засіву, в межах, де це допускається господарським планом, із додержанням установлених норм пасіння худоби (арт. 19 закону про ліси УСРР) і з видачею лісництвам належним порядком безплатних сезонових квитків на випас худоби.

Примітка. Окрім того, колективам незаможних селян, а також поодиноким членам колективів незаможних селян надається право пільгової оренди сіножатей на дільницях державного лісового фонду, а також на землях цукроварень, вільних від засіву, де це не суперечить господарському планові цукроварень.

5. Визнати за сільськогосподарськими об'єднаннями незаможного селянства (колективами) право набувати на пільгових умовах і переважно перед іншими набувачами сільськогосподарські машини й знаряддя у порядку, встановлюваному Народним комісаріатом земельних справ УСРР і Українським сільськогосподарським банком, у згоді з Центральною комісією незаможних селян.

6. Визнати за незаможними селянами й у першу чергу за їхніми сільськогосподарськими об'єднаннями право одержувати на пільгових умовах і безплатно лісний матеріал із особливих фондів, виділюваних для цього щороку з рокового лісорозрубу на підставі постанов Економічної Наради УСРР.

7. Надати низовій сільськогосподарській кооперації, що обслуговує потреби незаможного селянства, переважне перед іншими набувачами право, при рівних умовах, купувати ліс при продажу останнього органами Лісового управління з торгів. Таке саме право надається і при безпосередній купівлі господарським об'єднанням незаможних селян. При відпуску деревини споживачам із проміжних лісових користувань (від прохідних рубок, прорізувань, прочисток і т. ін.) її відпускається незаможному селянству, об'єднаному в комітети незаможних селян, за 50% її таксової вартості.

8. При провадженні лісово-культурних і лісово-меліораційних робіт і при роботах по проміжних лісових користуваннях давати роботу незаможному селянству, об'єднаному в колективи, в першу чергу на умовах грошової винагороди або оплати натурою.

9. При провадженні на землях, що знаходяться в користуванні комітетів незаможних селян, лісово-культурних і меліораційних робіт комітети незаможних селян мають право безплатно одержувати від земельних органів інструкторів, посадковий матеріал, а також по змозі і потрібні для цих робот струмент і знаряддя.

Зазначену технічну й матеріальну допомогу дають на заяви

комітетів незаможних селян місцеві органи Народного комісаріату земельних справ УСРР у порядку спеціальної інструкції Народного комісаріату земельних справ УСРР, видаваної у згоді з Центральною комісією незаможних селян і Народним комісаріатом фінансів УСРР.

10. Надати господарським об'єднанням незаможних селян право орендувати гірничі родовища (надра) для розроблення усіляких копалень місцевого значення на пільгових умовах, аналогічних установленим відносно оренди промислових підприємств відділом «г» арт. VII декрету ВУЦВК від 5 грудня 1925 р. — «Про пільги, права й обов'язки незаможних селян».

11. Пільги, надані господарським об'єднанням незаможних селян щодо оренди в органів Вищої Ради Народного Господарства УСРР промислових підприємств, що мають сільськогосподарське й місцеве значення, поширюється і на випадки оренди підприємств, які знаходяться у віданні губерніальних, округових і районових виконавчих комітетів.

12. Установити по згоді Народного комісаріату земельних справ УСРР з Українським сільськогосподарським банком і Народним комісаріатом фінансів УСРР і з затвердження Української Економічної Наради умови пільгового кредитування сільськогосподарської кооперації при постачанні нею незаможному селянству лісних матеріалів так у заготовленому виді, як і на пні, і зокрема встановити пільгові строки при виплатах за видану для незаможного селянства деревину.

13. При складанні господарськими об'єднаннями незаможного селянства орендових договорів у нотаріальному порядку справляти з них нотаріальний збір у розмірі, встановленому для державних підприємств.

Харків, дня 23 січня 1925 р.

Голова Всеукраїнського Центрального
Виконавчого Комітету Петровський
Голова Ради Народних Комісарів В. Чубар
Секретар ВУЦВК А. Буценко

ЗУ УРСР, 1925, № 4, ст. 26.

№ 122

Циркуляр ЦК КП(б)У про організаційне зміцнення сільськогосподарських колективів

17 лютого 1925 р.

В общей системе мероприятий партии на селе по хозяйственному и культурному переустройству жизни на социалистических началах коллективизации сельского хозяйства уделяется одно из главных мест.

Наши парторганизации, ведущие непосредственно на селе свою работу, были и будут инициаторами организации сельхозколлективов, пополняя их коммунистами. Но работа по организационному их укреплению не всегда проводилась до конца, что не могло не отразиться на жизнеспособности и устойчивости коллективов.

Имеют место случаи посылки райкомами членов коллектива и на должность секретаря ячейки, причем таковых товарищей, которые не желательны беспартийным членам колхозов; частые наряды членам партии, работающим в колхозах в рабочие дни, нарушают хозяйственную деятельность последних, с одной стороны, и с другой — вызывают недовольство. И, наконец, срыв партийцев — членов колхозов, и переброски их в другие места тоже имеют свои отрицательные результаты.

Заметны и такие явления, когда отзывающиеся члены партии на другую работу забирают свой инвентарь, а с земли, которая им причиталась при нарезке, живя уже на другом месте, получают нетрудовой доход, даже при условии перевозки семьи на новое место службы.

Иногда ячейки колхозов стараются захватить все командные должности и те обязанности, которые меньше связаны с физическим трудом или совсем даже не связаны (правление, руководитель какой-либо отраслью работы, кладовщик, табельщик, ключник, счетовод и т. д.), путем давления фракции на остальную массу и оттирания беспартийных товарищей, зачастую могущих лучше справиться, чем член партии, на той или иной руководящей работе.

В таких еще неустойчивых организациях, как колхозы, все эти указанные ненормальности и ряд прочих, более мелких, ведут только к разложению и дезорганизации хозяйственной деятельности.

Считая, что такие организационные, далеко не мелочные ненормальности в значительной мере препятствуют укреплению колхозов, а также создают иногда отрицательное к ним отношение даже самих членов колхозов и беспартийных крестьян, ЦК КП(б)У предлагает:

1. Посылку партийных товарищей в тот или иной колхоз для партработы и для работы вообще допускать лишь тогда, когда достигнуто полное согласие со стороны совета колхоза или правления, а где необходимо, и общего собрания, не допуская в этом отношении никакого давления со стороны партячейки.

2. Свести до минимума переброски коммунистов, работающих в колхозах и в особенности тех, которые находятся на руководящей работе, допуская это лишь в крайне исключительных случаях при условии, что работа колхоза в дальнейшем от этого не пострадает.

3. Повести самую решительную борьбу с фиктивным членством в колхозах, а также с разного рода нетрудовыми дохо-

дами, которые иногда получают переброшенные из колхоза на другую работу коммунисты за землю, инвентарь, постройку и т. д.

4. Партнагрузку на членов партии, работающих в колхозах, ввести в определенную систему, ни в коем случае не допуская посылки на село за пределы колхоза коммунистов — членов колхозов в рабочие дни или часы. В исключительных случаях, если это вызывается неотложной необходимостью, ячейкам согласовывать вопрос с советом колхоза, но при условии, что пропуск ими компенсируется работой в нерабочее время.

Секретарь ЦК КП(б)У Э. Квиринг
Зав. орграспредом ЦК КП(б)У Б. Холявский

17 февраля 1925 г.

«Известия ЦК КП(б)У», 1925, № 3, стор. 28—29.

№ 123

Постанова Економічної Наради УРСР про стан колективізації на Україні та заходи щодо її зміцнення

9 листопада 1926 р.

А. ЩОДО СТАНУ КОЛГОСПІВ

1. Колективний рух, що почався з перших років радянського будівництва, продовжується нині в умовах складніших економічно-соціальних обставин, пристосовуючись до них і набираючи відповідних форм. Зростають простіші й доступні розумінню широких мас селянства форми колективного господарювання — товариства суспільного оброблення землі й різні артілі з частковим усуспільненням знаряддя виробництва.

2. Об'єднавши бідняцькі маси селянства, колективи в більшості своїй відріжняються маломіцністю й недостатньою забезпеченністю коштами для поширення загального господарства, особливо гостро відчувається брак реманенту та будівель.

3. Головну увагу в своїй господарчій діяльності колективи зосереджують на рільництві, що його організація, порівнюючи з селянськими господарствами, має інтенсивніший характер. Скотарство в колективах ще не досить розвинуто, й в частині продуктивного скотарства має споживчий характер Промислові підприємства в колгоспах значно розповсюджені, й до їхньої організації спостерігається загальне тяження колгоспів.

4. Не дивлячись на значну господарчу напруженість, колективи мають певні досягнення в царині рільництва, його техніки, організації реманенту й т. ін.

Однак треба відмітити цілу низку дефектів, які болюче відбиваються на розвиткові колективного руху та що приводять колгоспи до розпаду. Головним з цих дефектів є: непланове господарювання, не досить повне використання праці й засобів виробництва, низька продукційність праці, неналагодженість серед організаційних взаємовідносин, неуміння вести велике господарство, що є головним чином внаслідок недостатнього агроінструкторського обслуговування.

5. Одною з важливих причин розпаду колгоспів є їхня неземлевпорядженість. Землевпорядженість являє з себе один з організаційних мінімумів, без якого фактично не можливо приступити до колективного господарювання.

6. Кредитування колгоспів провадиться в достатніх розмірах, однак короткотерміновість кредитів і невідповідність строків кредитування природі, обігу в сільськогосподарському виробництві, занадто болюче відбивається на господарствах колгоспів і призводить до значної заборгованості. Крім того, необхідно відзначити, що знов організовані колективи, які знаходяться в стадії організаційного оформлення, не можуть користуватися банківським кредитом на загальних підставах. Одночасно система сільськогосподарського кредиту, не маючи відповідних джерел, не може задовольнити потреби таких колективів в довготерміновому кредитуванні (будівлі, устаткування промислових підприємств і т. ін.).

7. Внаслідок всіх цих причин колгоспи в теперішній час в масі своїй не виконують свого основного завдання — бути розсадниками агрикультури на селі й через ліпші прийоми господарювання мати агрикультурний вплив на селянство, що їх оточує. В масі своїй вони не є раціонально побудованими великими господарствами, в них спостерігаються методи селянського господарювання, в більшості своїй вони не відріжняються від індивідуальних господарств і не є зразком правильної організації роботи.

Б. ЗАХОДИ ЩОДО КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ

8. Весь комплекс заходів щодо зміцнення й розвитку колективних господарств належить в дальшому направити так, щоб внаслідок переведення їх мати на свій зміст і методи роботи дійсно раціонально організовані великі господарства, що являли б з себе опорні пункти агрикультури на селі.

Виходячи з вищенаведеного, вжити таких заходів:

1. Поширення агрономічного обслуговування

Відсутність в колоспах планового господарювання, неповне використання праці й т. ін. є головним чином внаслідок недостатнього обслуговування колективів. Останні, з огляду на но-

ві організаційні й господарчі форми, вимагають якнайповнішого й всебічного обслуговування. На одного робітника по колективізації припадає пересічно 50—55 колективів, а по окремих округах навіть 100, 200 і більше. При такому становищі природно, що обслуговування не може бути поставлено належним чином.

Найбільшого ефекту в керівництві колективами можна досягнути тільки при умові безпосереднього агрономічно-інструкторського обслуговування їх, в зв'язку з чим необхідно утворити спеціальний інститут агрономів для цієї мети.

Вважати, що основну участь у витратах на утримання агрономів повинні взяти самі колгоспи, однак на протязі найближчих 5 років необхідна допомога держави в утриманні запрошеного колгоспами агрономічного персоналу.

Доручити Наркомземсправ разом з Наркомфінансів УСРР протягом одного місяця визначити порядок, форми й розмір потрібних для цього коштів.

Права й обов'язки агрономів-колективістів будуть уточнені особливим положенням про колективну агрономію, розроблюваним Наркомземсправ УСРР спільно з «Сільським господарем».

II. Підготовка робітників

В безпосередньому зв'язку з поширенням агрономічного обслуговування колгоспів стоять завдання підготовки робітників відповідної кваліфікації. Кількість досить підготовлених робітників в сучасний момент дуже обмежена. Сільськогосподарські інститути не забезпечують належними робітниками в царині колективізації.

Запропонувати Наркомосвіти УСРР вжити відповідних заходів, щоб при деяких сільськогосподарчих інститутах і технікумах організувати кафедри й семінари колективізації. Там, де останні є, необхідно поглибити їхню роботу, поліпшивши керівництво й налагодивши тісніший зв'язок з Наркомземсправ УСРР і «Сільським господарем».

III. Землевпорядження колгоспів

З огляду на те, що неземлевпорядженість є одною з основних перешкод до переходу багатьох юридично оформлених сільськогосподарських колективів до колективного господарювання, ураховуючи однак неможливість переведення землевпорядження колгоспів поза зв'язком з загальним планом землевпорядчих робіт, доручити Наркомземсправ УСРР в плані землевпорядчих робіт майбутнього року точно визначити розмір і порядок землевпорядження колгоспів.

IV. Кредитування колгоспів

З огляду на загальну маломіцність колгоспів, а також короткотерміновість кредитування сільськогосподарські колективи характеризуються за 1924/25 р. слабішою платежездатністю. При гострій потребі в поповненні основних капіталів колективи часто-густо витрачали короткотермінові позички в основні капітали, повернути які можна тільки на протязі декількох років.

Доручити Укрсільбанкові перевірити причини заборгованості по одержаних кредитах і залежно від характеру їх використовування зміняти строки сплачення.

Звернути увагу Укрсільбанку на потребу поширити довготермінове кредитування колгоспів, домагаючись збільшення товарності колгоспів, і видачі їх в кількості, яка відповідала б можливій прибутковості господарства й гарантувала своєчасне повернення позичок, а також вжити заходів до збільшення відсотку колективів, що обслуговуються сільськогосподарським кредитом.

V. Утворення спеціальних фондів кредитування будівництва та індустріалізації

Вважаючи, що наявність в колективах загальногосподарчих і житлових будівель допомагає розвиткові усуспільнення й що звичайне банківське кредитування не відповідає потребам колгоспів в тому відношенні, утворити спеціальний фонд для довготермінового, пільгового кредитування колективів так на будівництво, як рівно й на індустріалізацію. Кредитування колективів на інші господарчі потреби за рахунок спеціального фонду вважати за недоцільне, оскільки це може порушити загальну систему сільськогосподарського кредиту. Тому утворення фонду не мусить зменшити кредитування їх на загальних підставах.

Спеціальний фонд для довготермінового кредитування на будівництво й індустріалізацію має бути утворений з таких джерел:

а) з фонду бідноти,

б) з спеціальних асигнувань по державному й місцевому бюджетах,

в) з коштів, що надходять від реалізації державного майна, передаваного колгоспам.

Взяти до відома заяву Укрсільбанку й сільськогосподарської кооперації про те, що справу про відрахування від прибутків до вищезазначеного фонду буде обмірковано в найближчий час на зборах акціонерів і пайщиків.

VI. Врегулювання порядку користування колгоспами держмайном

Порядок користання колгоспів будівлями й реманентом, зв'язаним з переданими їм в трудове користання землями держфонду, не досить уточнений. Згідно з чинним положенням сільськогосподарські колективи повинні сплатити 50% вартості зазначеного майна, однак таке положення викликає значне незадоволення колгоспів. Вважати за доцільне передати його в даремне користання колективів з умовою догляду й контролю заморганів. Якщо колективи буде зліквідовано, держземмайно не належить розподілу й повертається до заморганів.

VII. Необхідність переведення заходів щодо відновлення сільського господарства, в першу чергу через колгоспи

Вважаючи одним з основних завдань операційної роботи щодо колективізації правильну організацію господарства колгоспів, раціоналізацію й індустріалізацію їх, вважати за необхідне розробити низку додаткових законодавчих заходів в царині підсилення й розвитку колгоспів, зокрема маючи на увазі необхідність забезпечення постачання машиноторговельними організаціями колгоспів.

VIII. Необхідність єдиного керівництва колгоспами

Констатуючи, що роботу в царині колективізації сільського господарства провадить в сучасний мент низка організацій, не маючи єдиного керівництва, що дуже шкідливо відбивається на становищі й розвиткові колективізації, вважати за необхідне прискорити проходження в підготовчих інстанціях проекту постанови про методи й організаційні форми єдиного керівництва колективізацією.

Секретар Економнаради УСРР Брагін
Згідно: технічний секретар Бердькина

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 5, спр. 327, арк. 15—18. Завірена копія.

№ 124

Постанова Центрального Комітету КП(б)У про підсумки колгоспного будівництва на Україні

8 січня 1927 р. *

1. Широкий розвиток колгоспного будівництва на Україні, що почався в 1921 р., разом зі зміцненням Радвлади й фактичною ліквідацією нетрудового землеволодіння в перші роки охопив, головним чином, наймитські, безземельні й малоземельні шари села й відбувався переважно на колишніх нетрудових землях, де використовувалося будівлі й реманент колишніх нетрудових господарств.

Підсумки колгоспного будівництва за п'ять років цілком стверджують, що лінія партії в питаннях колгоспного будівництва є правильна і що вона своєчасно взяла курс на розвиток найпростіших форм колгоспів, найприступніших і найзрозуміліших широким масам селянства. За це свідчить: найбільший зріст останніми роками саме цих найпростіших форм колгоспів (товариств для спільної обробки землі та ін.), чимраз більше втягнення середняків до колгоспного руху (близько третини селян членів колгоспів — середняки), організація нових колгоспів переважно на землях трудового користування (78% організованих колективів в першому півріччі 1925—26 р.) і так само розвиток колгоспного будівництва як складової частини в системі сільгоспкооперації.

2. Аграрна і загальна економічна політика Радянської держави, скерована до розвитку продукційних сил сільського господарства, забезпечує господарче піднесення основної маси селянських господарств через кооперування і колективізацію їх. Розвиток колективізації дає спроможність дійсно економічно посилити селянські господарства, що не можуть зміцнити своє господарство поза продукційним об'єднанням (спільно набувати й використовувати машини тощо), — і забезпечує державі змогу реальніше допомагати бідноті, що об'єднується в колгоспи. Прагнення селянства до вищих форм організації виробництва, що мають зв'язок із підвищенням його техніки, і те, що основна маса селян не може здійснити цей перехід поза кооперацією, створює потрібні обставини для дальшого широкого розвитку колгоспного будівництва. Про це свідчить зростання найпростіших форм колгоспів і останніми роками особливо великий зріст машиново-тракторних товариств, товариств для спільної обробки землі та інших сільськогосподарських виробничих об'єднань, що стверджує правильність лінії партії на організацію бідноти через залучення її до будівництва колгоспів.

* Дата опублікування.

Вагу колективізації як найголовнішого засобу піднести маломіцні селянські господарства усвідомила передова частина бідноти через організації КНС, що стали за піонерів і організаторів колгоспного будівництва на Україні. Організаторська роль КНС забезпечила бідняцько-середняцький склад колгоспів і їхній, в основі, здоровий розвиток.

3. ЦК відзначає кілька досягнень у господарчій діяльності колгоспів: розвиток їхньої товаровості, зріст забезпеченості живим і мертвим реманентом, зокрема складними машинами, культурніше ведення господарства й часто-густо вищу проти індивідуальних господарств продуктивність праці.

Проте, незважаючи на досягнення, що у великій мірі мають зв'язок з матеріальною й організаційною допомогою від держави й кооперації (землевпорядження й кредит), чимале число колгоспів і досі перебуває в скрутному стані, зокрема близько половини колгоспів ще не землевпоряджено й не мають вони потрібного реманенту.

4. Відзначити, що в роботі земорганів та сільгоспкооперації (землевпорядження, агродопомога й організаційно-інструкторське обслуговування колгоспів тощо) лінію партії в справі колективізації практично не цілком здійснено. Колгоспи зростали стихійно, здебільшого поза впливом і регулюванням земорганів і кооперації. Сільбанк розподіляв машинно-тракторні кредити здебільшого механічно, недосить взявши на увагу соціальний склад товариств, що їм давав він кредит, через що складні машини переважно потрапляли до рук заможніших господарів замість того, щоб стати за матеріальну базу для колективізації й кооперування маломіцних господарств.

До останнього часу сільгоспкооперація тримала лише формальний зв'язок з колгоспами (часто-густо він набирав форми звичайної реєстрації фактів їхньої організації й розпаду), не налагодила організаційно-виробничого керівництва колгоспами й органічно не налагодила ще зв'язок з колгоспним рухом; велике число колгоспів не охопила вона навіть формально (нині нараховується близько 30% «диких» колгоспів) [43]. Почасти це пояснюється скрутним господарчим і фінансовим станом сільгоспкооперації, а так саме недостатньою увагою парторганізацій до питань колективізації.

Тим-то робота в справі організації колективів досі не дала ще належних наслідків і рівночасно зі створенням нових колгоспів відбувався рівнобіжний процес їхнього розпаду (близько половини організовуваних колгоспів розпадалося).

5. Досвід будівництва колгоспів показав, що на вищий (проти індивідуального масового господарства) щабель організації сільськогосподарчого виробництва можуть піднестися лише землевпоряджені колгоспи, досить забезпечені основними засобами виробництва (живим і мертвим реманентом).

Складні машини, і зокрема трактори, можуть стати за одну

з норм усуспільнення сільськогосподарчого виробництва лише тоді, коли їх даватиметься товариствам з організованим землекористуванням. Запроваджувати складні машини (зокрема, трактори) в сільське господарство треба, взявши на увагу роботу Наркомзему в справі землевпорядження і сполучивши з організаційно-господарчою роботою сільгоспкооперації й Сільбанку та за найближчою участю КНС.

6. Будівництво колгоспів має відбуватися при непослабному керівництві від парторганізацій. В практичній роботі по будівництву колгоспів треба сполучати заходи для землевпорядження, що забезпечують спроможність найлегше перейти до колективного обробітку землі, із заходами постачити селу складні [машини] й сільгоспкредит із правильним організаційно-виробничим керівництвом колгоспами та господарчою допомогою від сільгоспкооперації.

В цій роботі треба якнайбільше погодити й об'єднати діяльність земорганів, сільбанку, сільгосп- і кредиткооперації та КНС. До того особливу увагу ці органи повинні звертати на розвиток найбільшої ініціативи й самодіяльності широких мас самого селянства.

7. Щоб надалі розвинути колгоспне будівництво й посилити увагу партійних, кооперативних і радянських організацій на цю справу, ЦК вважає за потрібне провести такі заходи:

а) запропонувати фракції «Сільгосподаря» спільно з Наркомземом, Укрсільбанком і ЦКНС щорічно розробляти погодження на оперативні плани будівництва колгоспів.

Запропонувати згаданим організаціям негайно уточнити й погодити плани своєї роботи в цій царині на поточний 1926/27 господарчий рік;

б) запропонувати фракції Укрсільбанку й «Сільгосподаря» при розподілі цього операційного року машиново-тракторних кредитів насамперед забезпечити ними теперішні колгоспи, запропонувати організаціям, що торгують машинами, забезпечити постачання колгоспам машин;

в) запропонувати Наркомземові поточного 1926/27 господарчого року закінчити землевпорядження всіх досі неземлевпоряджених колгоспів.

Доручити Наркомземові спеціально пробробити й подати до Політбюро пропозиції про виділ землі для організовуваних колективів і землевпорядження їх по тих районах, де його ще не проведено;

г) протягом року на підставах безстрокової і безпроцентної позики передати колгоспам промислові й допоміжні підприємства, що є на їхній території. Закріпити назавжди в їхнє користування будівлі, що вони ними тепер користуються (розташовані на колишніх нетрудових землях), доручивши радянським порядком терміново здійснити це;

д) збільшити розміри довгострокового кредитування кол-

госпів коштом фонду бідноти й збільшення частки кредитів, що дано їм у довгострокові кредити Укрсільбанку.

Особливу увагу треба звернути на те, щоб дати кредити (зокрема, машинові) колективам, де переважає біднота;

е) щоб зміцнити в системі сільгоспкооперації колгоспи вищої форми кооперативного будівництва й щоб забезпечити правильне й достатнє керівництво ними, вважати за потрібне створити в системі сільгоспкооперації спеціальний апарат, що відає організаційно-виробничим керівництвом і обслуговуванням колгоспів.

Для того при «Сільгосподарі» організувати на основі статуту спеціальну секцію, де постійно працюватиме президія, яку вибирають збори представників колгоспів і затверджують збори уповноважених «Сільгосподаря». Ця секція повинна мати свій невеликий, але досить працездатний апарат. Вважати за потрібне організувати при «Сільгосподарі» періодично скликувану нараду в справі колективізації, до складу її мають входити робітники центральних і місцевих організацій, що працюють у царині колективізації. На тих самих підставах організувати секції колгоспів при райспілках сільгоспкооперації.

Запропонувати фракції «Сільгосподаря» в місячний строк розробити положення про секції колгоспів у системі сільгоспкооперації і відповідним порядком провести його;

є) щоб належно поставити агровиробниче й організаційне обслуговування колгоспів, вважати за потрібне створити спеціальний кадр агрономів, що працюватиме безпосередньо в колгоспах;

ж) щоб підсилити організаційно-агрономічну роботу для створення нових колгоспів, насамперед по районах, де підготовляється і проводиться землевпорядження, запропонувати Наркомземові й фракції «Сільгосподаря» розробити відповідні директиви й заходи для низових земельних і кооперативних органів, маючи на увазі притягнути агрономічні сили, незалежно від того, в якій саме організації вони працюють (районна державна агрономія, спеціальна кооперативна агрономія, агрономічні сили радгоспів і т. ін.). Визнати, що для організації й проведення агрономічної роботи, рівночасно засобами самих колгоспів і сільгоспкооперації, треба притягувати кошти держави у формі субсидії з державного й місцевого бюджету. Розробити це питання радянським порядком;

з) фракції «Сільгосподаря» розробити питання про форми господарського зв'язку колгоспів (використовування сільгоспреманенту, поліпшеного насіння тощо) і культурного з околишнім населенням;

и) запропонувати Наркомосвіті, погодивши з Наркомземом і фракцією «Сільгосподаря», подати до Секретаріату ЦК доповідь про підсумки роботи для підготування кадрів робітників колективізації;

ї) запропонувати Наркомосвіті, жінвідділу і ЛКСМУ вжити заходів, щоб посилити культурну роботу по колгоспах, зокрема звернути увагу на постановку роботи серед жінок і молоді. Конкретні пропозиції подати на розгляд Секретаріату ЦК;

ї) констатуючи, що число членів партії по колгоспах зростає і робота партосередків в них посилюється, вважати за потрібне поліпшити парткерівництво цими осередками від місцевих парторганів, більше втягти партосередки до господарчого й культурного життя колгоспів, щоб усунути нездорові явища в їхній роботі і налагодити щільніший зв'язок з околишнім населенням.

«Партія в боротьбі за ленінський кооперативний план», Книгоспілка, 1930, стор. 217—221.

№ 125

Положення про секцію сільськогосподарських колективів при Всеукраїнському союзі сільськогосподарської кооперації *

Друга половина березня 1927 р.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

§ 1. З метою забезпечення правильного й достатнього керівництва сільськогосподарським колективним будівництвом та організації повного агрономічно-організаційно-виробничого обслуговування с.-г. колективів, комун, артілей, товариств спільного обробітку землі та машиново-тракторних т-в при Всеукраїнському союзі сільськогосподарської кооперації «Сільському господарі» засновується Секція сільськогосподарських колективних господарств, що далі скорочено буде зватися Укрколгоспсекція.

§ 2. Укрколгоспсекція з'являється організаційно керуючим центром сільськогосподарських колективів та їх об'єднань і існує при «Сільському господарі» за цим положенням.

§ 3. Укрколгоспсекція має район діяльності в межах УСРР і провадить свою діяльність за постановою зборів уповноважених «Сільського господаря» та постанов Всеукраїнського з'їзду колгоспів (комун, артілей, т-в спільного обробітку землі та машиново-тракторних т-в), що не перечать основним ухвалам зборів уповноважених «Сільського господаря».

§ 4. Укрколгоспсекція має на меті:

1) здійснити організаційне керівництво та агроорганізаційно-виробниче обслуговування своїх членів;

---

* Положення про Укрколгоспсекцію було затверджене постановою VI зборів уповноважених «Сільського господаря».

2) допомагати організації нових колгоспів всіх видів;

3) взагалі вживати всіх заходів щодо зміцнення та розвитку с.-г. колективного будівництва.

§ 5. Свою роботу Укрколгоспсекція провадить на підставі плану та кошторису, що його затверджується Всеукраїнським з'їздом колгоспів та зборами уповноважених «Сільського господаря» або за їх дорученням органами керування «Сільського господаря».

§ 6. Укрколгоспсекція має свій спеціальний так інструкторський, як і технічний апарат, що його запрошується президією Укрколгоспсекції.

§ 7. По питаннях своєї компетенції Укрколгоспсекція веде листування безпосередньо.

§ 8. Укрколгоспсекція в межах здійснення своїх завдань користується правом юридичної особи, що провадить свою діяльність на підставі постанов Всеукраїнського з'їзду колгоспів та зборів уповноважених «Сільського господаря» або за їх дорученням керуючих органів «Сільського господаря».

§ 9. Укрколгоспсекція має печатку з назвою: «Секція сільськогосподарських колективів — Укрколгоспсекція при «Сільському господарі».

II. ОБСЯГ ДІЯЛЬНОСТІ

§ 10. До обсягу діяльності Укрколгоспсекції належить:

а) сприяти правильній організації господарств с.-г. колективів та внутрішньому розпорядку в них;

б) допомагати організації через сільськогосподарські кооперативні об'єднання збуту продукції колгоспів та постачання їх засобами виробництва;

в) давати заключення та брати участь у розподілі всіх засобів, що їх відпускається державними, кооперативними, кредитовими органами на розвиток колгоспів та їх об'єднань, стежити за виконанням цих постанов та правильним використовуванням коштів;

г) надання плановості всім міроприємствам, що мають запроваджуватись в колгоспах системою с.-г. кооперації, с.-г. кредиту й земорганами, шляхом участі в складанні планів та стеженні за їх виконанням;

д) представляти та виявляти інтереси колгоспів та їх об'єднань перед державними, кредитовими, кооперативними органами та іншими громадськими організаціями;

е) переводити обслідування, ревізії та інструктувати своїх членів в галузі с.-г. колективізації;

є) скликати наради, з'їзди представників колгоспів та робітників по колективізації, а також улаштовувати курси по питаннях колективного будівництва;

ж) дбати про піднесення культурно-побутового рівня колек-

тивізованого населення й, зокрема, поширення серед останнього агрономічного знання;

з) взагалі розробляти та переводити інші заходи щодо розвитку та зміцнення колективістичного руху.

III. ПРАВА Й ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ

§ 11. Членами Укрколгоспсекції можуть бути:

а) секції колгоспів при союзах сільськогосподарської кооперації (універсальних та кредитових);

б) союзи сільськогосподарської кооперації (універсальні та кредитові), при яких немає секцій колгоспів, але в районі їх діяльності перебувають колгоспи.

§ 12. Кожен член вважається президією Укрколгоспсекції прийнятим до складу останньої по особистій писаній заяві та при умові, коли він внесе належний членський внесок до Укрколгоспсекції.

§ 13. Кожен член Укрколгоспсекції зобов'язується:

а) виплачувати членські внески та виконувати всі постанови Укрколгоспсекції;

б) представляти свої звіти, оперативні плани та інші відомості в справі с.-г. колективного будівництва в терміни та за формами, що їх встановлює Укрколгоспсекція;

в) подавати справоздання за агровиробниче та інструкторсько-організаційне обслуговування колгоспів свого району;

г) дбати за переведення в районі своєї діяльності всіх міроприємств, скерованих на зміцнення та розвиток с.-г. колективного будівництва.

§ 14. Члени Укрколгоспсекції за порушення її постанов та положення можуть бути виключені зі складу останньої президією Укрколгоспсекції по затвердженню зборами уповноважених «Сільського господаря» або за їх дорученням органами керування «Сільського господаря».

IV. КОШТИ

§ 15. Кошти Укрколгоспсекції складаються шляхом:

а) щорічних асигнувань «Сільського господаря» та центрів сільськогосподарської кооперації;

б) щорічних внесків членів Укрколгоспсекції та

в) інших поступлень.

§ 16. Всі члени Укрколгоспсекції вносять щорічні членські внески в розмірі 10% з фактично внесених членських внесків колгоспами до округових секцій.

§ 17. Укрколгоспсекція самостійно розпоряджується тими коштами, що їх для неї виділяється.

V. КЕРІВНИЦТВО УКРКОЛГОСПСЕКЦІЇ

§ 18. Керівництво Укрколгоспсекції належить:

а) президії Укрколгоспсекції;

б) Всеукраїнському з'їзду колгоспів, зборам уповноважених «Сільського господаря» або за їх дорученням органам керування «Сільського господаря».

§ 19. Всеукраїнський з'їзд колгоспів з'являється безпосередньо керуючим органом Укрколгоспсекції і скликається президією в міру потреби, але не менш одного разу на два роки для розгляду й затвердження плану діяльності, звіту та кошторису, обрання президії і вирішення всіх питань в галузі будівництва колгоспів. Постанови Всеукраїнського з'їзду колгоспів затверджуються зборами уповноважених «Сільського господаря» або за їх дорученням органами керування «Сільського господаря».

§ 20. Модус представництва на Всеукраїнський з'їзд колгоспів та потрібний кворум з'їзду визначається президією Укрколгоспсекції в погодженні з органами керування «Сільського господаря».

§ 21. Президія являється виконавчим органом Укрколгоспсекції і вибирається на Всеукраїнському з'їзді колгоспів та затверджується на зборах уповноважених «Сільського господаря».

§ 22. Президія Укрколгоспсекції вибирається в складі не менше трьох членів на термін до скликання слідуючого Всеукраїнського з'їзду колгоспів і ревізується ревізійною комісією «Сільського господаря».

§ 23. Укрколгоспсекція може припинити свою діяльність за постановою Всеукраїнського з'їзду колгоспів та зборів уповноважених «Сільського господаря».

§ 24. Положення Укрколгоспсекції приймається Всеукраїнським з'їздом колгоспів та затверджується зборами уповноважених «Сільського господаря».

Це положення та зміни й додатки до нього набирають чинності по затвердженні відповідними органами уряду УСРР.

ЦДАЖР УРСР, ф. 290, оп. 8, спр. 4, арк. 195—197. Склографічний текст.

№ 126

Постанова Центрального Комітету КП(б)У про сільськогосподарську кооперацію

26 травня 1927 р. *

1. Українська с.-г. кооперація має значні досягнення, що визначаються зростом кооперування маси бідняцько-середняцьких господарств, зростанням активності кооперованого населення,

* Дата опублікування.

розвитком кооперації по лінії сільськогосподарського кредиту та по лінії спеціальній, збільшенням питомої ваги в товарообігові країни та фінансовому зміцненню. С.-г. кооперація починає грати помітну роль в справі закріплення змички між промисловістю та селянським господарством як по лінії постачання для промисловості с.-г. сировини та продовольства, так і по лінії постачання для селянського господарства споруджень та засобів с.-г. виробництва, виконуючи народногосподарські інтереси в справі регулювання ринку.

С.-г. кооперація розгортає роботу по збудуванню с.-г. кредиту, являючись провідником державного кредиту до селянського господарства й на цьому грунті переводить кооперування та починає притягувати до кооперативного обігу кошти населення.

Все це є наслідок зростання народного господарства, поліпшення роботи самої кооперації та сприяння з боку Радянської держави. Але всі ці досягнення де в чому подібні до досягнень господарчих органів. Слабо провадиться дійсне кооперування як в розумінні організації господарчого зв'язку пайовика зі своїм кооперативом, так і в розумінні притягнення коштів населення до кооперативного обігу. Кооперація звернула пильну увагу на торговельну роботу, але якість її залишається в значній мірі недостатньою. Не досить розвинено організаційну роботу, особливо по лінії організаційно-господарчої допомоги бідноті в галузі колективізації.

2. Провадячи надалі фінансово-господарче закріплення с.-г. кооперації на грунті загального кооперування селянських господарств та притягнення до кооперації коштів населення, треба поставити на перше місце питання участі с.-г. кооперації в практичному будівництві соціалізму, притягуючи до цього будівництва широку масу селянства та звернувши особливу увагу на притягнення малосилих господарств шляхом широкого розвитку найпростіших форм колективізації та кооперування. Одночасно треба звернути увагу на притягнення бідноти до спеціальної кооперації, а також на зміцнення впливу бідноти по керівничих органах кооперації на грунті блоку із середняком.

3. Зазнаючи, що зараз парторгани звертають не досить уваги та не дають досить керівництва с.-г. кооперації, треба поставити систематичне керівництво її діяльністю та зміцнити комуністами кооперативний апарат і особливо інструкторський та агрономічний персонал.

Звертаючи увагу на апарат всіх ланок системи с.-г. кооперації, треба особливо відокремити апарат низового осередку, висуваючи кадри нових партійних та позапартійних робітників.

4. В роботі с.-г. кооперації потрібно в більшій мірі перевести початок плановості на грунті зміцнення зв'язку с.-г. кооперації з усім народним господарством та з органами, що планують та регулюють. Для цього треба тісніше зв'язати діяльність с.-г.

кооперації з роботою щодо реконструкції господарства на базі розвитку продукційних сил, вживання досконалішої техніки підвищення товаровості та провадження усуспільнення с.-г. продукції.

Практичними заходами для цього повинно бути складення с.-г. кооперацією своїх планів відповідно до загального плану народного господарства, плану в галузі сільського господарства, плану промисловості, що споживає с.-г. сировину та що продукує, спорудження та кошти с.-г. виробництва; рівномірне кредитування сільського господарства та заходи щодо регулювання ринку, а також діяльність інших організацій, особливо КНС; потрібно в більшій мірі притягати представників с.-г. кооперації до активної участі у розробці заходів в галузі сільського господарства для більшого зв'язку між сільськогосподарською кооперацією та відповідними господарчими органами.

5. Зазнаючи, що с.-г. кооперація провадить низку заходів у справі допомоги бідноті та розгортання роботи в галузі колективізації, треба всю цю діяльність с.-г. кооперації провадити в її систематичній роботі та тісніше зв'язати з аналогічною діяльністю інших організацій. Потрібно, щоб розгортання організаційної роботи с.-г. кооперації базувалося на планах провадження землевлаштування, с.-г. кредитування, машинопостачання і т. ін., а також на діяльності КНС в справі організації господарчої допомоги бідноті. Все це вимагає, щоб робота по всіх цих галузях зв'язувалася не тільки в центрі та по округах, але й на селі, де через товариство за допомогою інструкторів з боку спілок провадилось би планову організацію с.-г. об'єднань.

Окрпаркоми повинні розробити конкретні директиви щодо роботи на селі в цих галузях та приступити до практичного провадження цих директив ще поточного року.

6. Необхідною умовою для проведення початку дійсного кооперування з охопленням широкої селянської маси є матеріальне зацікавлення пайовика.

Для цього треба неухильно провадити зниження цін на товари промисловості, що йде через с.-г. кооперацію, а також вигідніший продаж через с.-г. кооперацію с.-г. продуктів селянства і чітку різницю пайовика від непайовика.

З цією метою на підставі директив, що їх дано раніше по партійній лінії, а також на підставі директив по радянській лінії про кооперативну премію та доплату с.-г. кооперація повинна із своїх прибутків, зокрема з хлібних операцій, видавати кооперативну доплату, а при складанні із с.-г. кооперацією умов про доставку промисловості сировини передбачає премію тому, хто здає сировину. На це повинні звернути особливу увагу органи регулювання.

7. Проводячи лінію матеріальної зацікавленості пайовика в роботі кооперативу і тим самим підвищуючи його громадську активність, діяльність кооперації треба будувати не тільки на

грунті керівничої ролі правлінь, але й рад та ревкомісії, формуючи навколо них кооперативний актив, додержуючись у роботі широкого освідомлення та утворюючи умови для здійснення громадської критики маси пайовиків. Одночасно треба звернути увагу на практичні питання, що стоять перед товариством, зокрема в галузі зниження адміністративно-господарчих видатків та націнок. Будуючи роботу кооперативів у такий спосіб, щоб пайовик відчував себе господарем своєї організації та діставав від кооперації дійсну вигоду, треба на ділі провадити матеріальну відповідальність пайовика за справи кооперативів та ланки, що стоїть вище за ланку нижчу.

8. Підтверджуючи директиви, що дано раніш про провадження внутрішнього кооперативного нагромадження та про втягнення коштів населення до кооперативного обігу, треба провадити дальше фінансове зміцнення с.-г. кооперації шляхом допомоги з боку держави слабим районам та ланкам с.-г. кооперації; вживаючи заходів до регулювання господарчої діяльності с.-г. кооперації та зниження її видатків, необхідно забезпечити с.-г. кооперацію капіталонагромадженням. При цьому потрібно, щоб кооперація так само, як і промисловість несла дійсну відповідальність за виконання своїх обов'язків за умовами, що вони склали.

9. У всій діяльності с.-г. кооперації потрібно розвивати та поглиблювати організаційну роботу як в розумінні прищеплювання кооперативних методів до всієї господарчої діяльності, так і належну постановку роботи кооперативної освіти широких мас населення. Звідси — досягнення кооперації треба міряти не тільки звичайними господарчо-фінансовими успіхами, але й мірою здійснення дійсної кооперативності в роботі.

10. Зазнаючи правильність лінії будівництва с.-г. кредитової кооперації з товарово-посередницькими функціями та спеціальною, потрібно продовжувати її й надалі, але провадити диференціацію с.-г. кооперації та брати на увагу організаційно-господарчі умови. В першу чергу потрібно звернути увагу на зміцнення спеціальних видів с.-г. кооперації, що вже існують, та, зокрема, спеціальних центрів.

11. Продовжуючи зміцнення та розвиток с.-г. кредитової кооперації, потрібно звернути увагу як на будівництво с.-г. кредитових товариств, так і на будівництво кредитспілок [44]. Щодо будівництва кредитспілок треба вжити заходів, щоб с.-г. спілки, які мають дані для реорганізації їх в кредитспілки,— реорганізувати в найближчий час. А в інтересах керівництва с.-г. кредитовими організаціями між Сільбанком, з одного боку, та «Сільським господарем» і с.-г. спілками, з другого, — треба на практиці цілком провести повне погодження планів інструктажу, ревізій, керівничих вказівок і т. п., маючи на увазі, що система с.-г. кооперації в цілому повинна взяти активну участь у формуванню с.-г. кредитів та поруч із сільбанками нести від-

повідальність за проведення правильної кредитової політики організаціями с.-г. кредитової кооперації.

12. У галузі заготівель с.-г. продуктів та сировини й постачання для селянського господарства устаткування та засобів продукції треба всіма силами допомагати с.-г. кооперації з тим, щоб вона цілком опанувала цю роботу, розглядаючи роботу державних організацій та споживчої кооперації в цих галузях як додаток до роботи с.-г. кооперації.

13. В інтересах піднесення врожайності та підвищення якості с.-г. продуктів треба звернути пильну увагу на розвиток агрикультурної роботи в сільській кооперації як засобами економічного порядку — контрактації, різниці оплати різних сортів с.-г. продукції і т. п., так і агрономічними засобами розповсюдження штучного удобрення, організації зсипних пунктів, зерноочистки і т. п. Одночасно треба розвинути по лінії с.-г. кооперації будівництво підприємств по переробці та охороні с.-г. продуктів, допомагаючи їй з цією метою кредитами.

«Комуніст», орган ЦК КП(б)У, № 118, 26 травня 1927 р.

№ 127

Постанова ВУЦВК та Раднаркому УРСР про заходи щодо організаційно-господарського зміцнення існуючих колективних господарств і дальшого розвитку колективізації селянських господарств

21 вересня 1927 р.

Для організаційно-господарського зміцнення існуючих колективних господарств і для сприяння дальшому розвиткові колективістичного руху на підставі постанови Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів Союзу РСР від 16 березня 1927 р. «Про колективні господарства» (Зб. зак. СРСР, 1927, № 15, арт. 161). Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет і Рада Народних Комісарів УСРР постановили:

1. Визнати за чергові завдання роботи в галузі будівництва колективних господарств:

а) якомога більший розвиток найпростіших форм сільськогосподарських колективів, як ось: товариств для громадського обробітку землі, машиново-тракторних товариств та інших сільськогосподарських виробничих об'єднань, що можуть розширити масову колективізацію процесів сільськогосподарського виробництва;

б) розвиток товаровості і спеціалізації господарської діяльності колективних господарств, головним чином в напрямкові

поширення продуктивного скотарства, спеціальних та інтенсивних культур;

в) збільшення плановості і організованості роботи колективних господарств, складаючи виробничі плани кожного колективного господарства і правильно організуючи облік і звітність;

г) підвищення продукційності праці в колективних господарствах на основі машинізації, спеціалізації роботи і раціональнішого використання праці членів колективних господарств;

д) збільшення громадсько-неподільних капіталів колективних господарств з одночасним розвитком усуспільнення всього господарства;

е) налагодження взаємин між членами колективних господарств і організування правильного розподілу і точного встановлення розміру участі членів у прибутках і капіталах колективних господарств у напрямкові збільшення заінтересованості членів колективних господарств у роботі колективних господарств;

є) втягнення сільськогосподарських колективів до системи сільськогосподарської кооперації і зміцнення їх стану в цій системі;

ж) зміцнення зв'язку колективних господарств з околишнім селянством через культурно-освітню роботу, активну участь колективів в громадському житті села і запровадження ними агрикультурних заходів (віддання селянам на користування реманенту, поліпшеного насіння колективних господарств тощо);

з) боротьбу з негативними збоченнями колективістичного руху, а саме: з утворенням куркульськими елементами псевдоколективів для використування наданих сільськогосподарським колективам пільг, з широким використуванням сільськогосподарськими колективами найманої праці, з дрібними розмірами їх господарств тощо.

2. Для забезпечення належного організаційно-господарського керівництва роботою колективних господарств у системі сільськогосподарської кооперації утворити спеціальну Всеукраїнську спілку сільськогосподарських колективів (Укрколгосп), а в АМСРР і в округах — Молдавську та округові секції колективних господарств при відповідних спілках сільськогосподарської кооперації.

3. Всеукраїнська спілка, Молдавська й округові секції колективних господарств мають право юридичної особи і функціонують на підставі статутів. Статути Всеукраїнської спілки, Молдавської й округових секцій належить реєструвати порядком, встановленим для реєстрації спілок сільськогосподарської кооперації. Організування Всеукраїнської спілки, Молдавської і округових секцій сільськогосподарських колективів покла-

дається на «Сільський господар» за погодженням з Народним комісаріатом земельних справ УСРР.

4. На Всеукраїнську спілку, Молдавську й округові секції сільськогосподарських колективів покладається:

а) організаційно-агрономічно обслуговувати колективні господарства;

б) обороняти господарські та кредитові інтереси колективних господарств;

в) складати план розвитку колективних господарств на підставі перспективних та щорокових планів розвитку сільського господарства, що їх розроблює Народний комісаріат земельних справ УСРР.

5. У статутах Всеукраїнської спілки, Молдавської та округових секцій сільськогосподарських колективів повинно передбачити утворення коштом членських внесків колективних господарств спеціального капіталу на поширення та поглиблення роботи в справі обслуговування колективних господарств.

6. Для забезпечення матеріальної можливості здійснення завдань, покладених на Всеукраїнську спілку, Молдавську і округові секції сільськогосподарських колективів, вважати за потрібне, поруч з асигнуваннями від загальної системи сільськогосподарської кооперації, щороку додатково частинно асигнувати за державним бюджетом на розвиток організаційно-агрономічного обслуговування колективних господарств і утримання апарату Всеукраїнської спілки колективних господарств і асигнувати за місцевим бюджетом на утримання округових секцій сільськогосподарських колективів.

7. Вважати за потрібне в царині кредитування сільськогосподарських колективів:

а) збільшити довгореченцеве кредитування колективних господарств на спорудження будівель і машинізацію;

б) кредитуючи колективні господарства, звертати більшу увагу на агрономічно-виробниче обґрунтування кредиту виробничими і організаційними планами;

в) використовуючи спеціальні фонди, зокрема фонд боротьби з посухою, вжити способів до найбільшого кредитування заходів, що сприяють колективізації сільськогосподарського виробництва (тракторизація, групові садки тощо).

8. Кредитування колективних господарств покладається на сільськогосподарські кредитові товариства, за винятком великих колективних господарств, що їх безпосередньо кредитують сільськогосподарські банки або відповідна сільськогосподарська кредитова спілка.

9. Доручити Укрсільбанкові, порозумівшись з Народним комісаріатом земельних справ, Народним комісаріатом фінансів УСРР та Всеукраїнською спілкою сільськогосподарських колективів, розробити справу про створення на Україні фонду довгореченцевого кредитування колективних господарств і про

його розмір відповідно до постанови ЦВК і РНК СРСР з 16 березня 1927 р. «Про колективні господарства», подавши конкретні пропозиції в цій справі до Української Економічної Наради.

10. Доручити Народному комісаріатові земельних справ УСРР та Народному комісаріатові земельних справ АМСРР:

а) провадячи землевпорядження, здійснювати політику якомога більшого сприяння колективізації сільського господарства, виявляючи групи селянства, що прагнуть до товариського порядку землекористування;

б) вжити негайних заходів до землевпорядження всіх ще не землевпоряджених колективних господарств, вносячи щороку до свого плану роботи щодо землевпорядження об'єднань, що їх утворено до моменту складання плану.

11. Покласти витрати на землевпорядження колективних господарств за рахунок державного бюджету.

12. Надати право членам земельної громади, що входять до складу існуючих сільськогосподарських колективів і бажають поміняти належні їм земельні наділи на дільниці суміжних з колективними господарствами землекористувачів, здійснювати такий обмін через сільські Ради.

Увага. Обмін земельними наділами провадиться на однакових господарських умовах.

13. Надати колективним господарствам (артілям, комунам, товариствам для громадського обробітку землі) однакові з біднішою людністю пільги щодо користування державним лісовим фондом, а також право користуватися лісами місцевого значення на однакових умовах з земельними громадами. Цю пільгу не шириться на колективні господарства, що складаються з заможних елементів села.

14. Передати колективним господарствам на постійне користування землі, що вони орендують їх із складу державного земельного майна, сільськогосподарське майно і реманент, а також промислові та допоміжні підприємства, розташовані на землях, що ними користуються колективні господарства.

Передбачену цим артикулем передачу провадиться порядком, встановленим окремим законодавчим актом.

15. Доручити «Сільському господареві»:

а) здійснювати виробничо-агрономічне обслуговування колективних господарств через інститут колективної агрономії на підставі участі колективних господарств в утриманні агрономів та за допомогою держави;

б) обслуговуючи колективні господарства, звертати особливу увагу на заходи раціональної організації їх роботи (на складання організаційно-виробничих планів, поставлення рахівництва, звітності тощо);

в) здійснити в поточному році організаційне оформлення округових секцій сільськогосподарських колективів;

г) для піднесення кваліфікації керівного складу сільськогосподарських колективів зорганізувати курси в справах організації господарства сільськогосподарських колективів;

д) вжити заходів до повнішого висвітлення справ колективізації сільського господарства в пресі й до видання спеціальної літератури в цій справі;

е) звернути особливу увагу на систематичне вивчення стану колективних господарств, динаміки їх будівництва, а також соціального складу членів та органів управління, а так само встановити, за порозумінням з Центральним статистичним управлінням і Народним комісаріатом земельних справ УСРР, форми і методи обліку обслідувань колективних господарств.

16. Покласти на Всеукраїнські кооперативні центри «Добробут» [45], «Плодоспілку» [46] і «Кооптах» [47], а також на Всеукраїнське акційне товариство насінництва [48] розроблення заходів до втягнення сільськогосподарських колективів до роботи в спеціальних галузях кооперації.

17. Запропонувати Народному комісаріатові освіти УРСР, порозумівшись з Народним комісаріатом земельних справ УСРР і з Всеукраїнською спілкою сільськогосподарських колективів, розробити план підготовки фахівців у галузі колективізації.

18. Доручити Народному комісаріатові земельних справ УСРР, порозумівшись з «Сільським господарем», видати інструкцію на розвиток арт. 13 цієї постанови.

Харків, 21 вересня 1927 р.

Т. в. о. Голови Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Власенко

Заст. голови Ради Народних Комісарів УСРР Сербиченко

Т. в. о. секретаря Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Гулий

ЗУ УРСР, 1927, № 55, ст. 224.

№ 128

Постанова ВУЦВК та Раднаркому УРСР про передачу сільськогосподарським колективам земель, будівель і реманенту із складу державного майна, а також промислових та допоміжних підприємств

23 листопада 1927 р.

Щоб сприяти розвиткові і зміцненню сільськогосподарських колективів (сільськогосподарських комун, артілей і товариств громадського обробітку землі) і на підставі постанови ЦВК і РНК Союзу РСР з 16 березня 1927 року «Про колективні гос-

подарства» (Зб. Зак. СРСР, 1927, № 15, арт. 161), Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет і Рада Народних Комісарів УСРР постановляє:

1. Передати сільськогосподарським колективам (сільськогосподарським комунам, артілям і товариствам громадського обробітку землі):

а) землі, що одержали вони їх із складу державного земельного фонду на орендних чи інших підставах і що до них вони не оформили до цього часу свого землекористування;

б) всі промислові і допоміжні підприємства, розташовані на їх території і що у віданні державних установ та підприємств;

в) інше майно (будівлі, сільськогосподарський реманент тощо), що одержали вони від державних органів на праві орендного або іншого договірного користування.

2. Землі, зазначені в арт. 1, передаються сільськогосподарським колективам на постійне користування з умовою зберегти товариський порядок землекористування.

3. Будівлі, сільськогосподарський реманент та інше майно передається сільськогосподарським колективам безплатно з правом вільного порядкування.

Промислові та допоміжні підприємства передаються сільськогосподарським колективам безплатно із зобов'язанням для сільськогосподарського колективу зорганізувати або й надалі вести господарську експлуатацію переданого підприємства, не зменшуючи його вартості.

Передаваному майну та промисловим і допоміжним підприємствам складається опис з оцінкою їх за дійсною вартістю на день передачі. Оціночну суму зараховується безреченцевою і безвідсотковою позикою до основного неподільного капіталу даного сільськогосподарського колективу.

Увага. Право порядкувати майном і підприємствами, переданими сільськогосподарським колективам, обмежується арт. 6 і 7 цієї постанови.

4. Функціонуючі підприємства, що їх не експлуатують сільськогосподарські колективи, передаються їм на ходу, по закінченні поточного виробничого періоду підприємства із всіма запасами сировини, матеріалів, продуктів, що в них є, та з усіма замовленнями і зобов'язаннями по операціях підприємства і з його активом та пасивом; інші підприємства, в тому числі ті, що з них на підставі договорів користають сільськогосподарські колективи, передається негайно.

Увага. Склад передаваних оборотних коштів, боргів, вимог і умови їх передачі встановлюють комісії за головуванням представника окружного виконавчого комітету в складі представників відповідного сільськогосподарського колективу та установи, що відала передаваним підприємством.

5. Опис, оцінку та передачу майна підприємств і самих підприємств роблять комісії, утворювані при районових виконавчих комітетах у складі голови, що його настановлює районовий виконавчий комітет, і членів — по одному представникові від установи, що відала передаваним майном або підприємством. і від відповідного сільськогосподарського колективу.

6. Всіляке порядкування підприємствами, переданими на підставі цієї постанови, зв'язане з суттєвими змінами (перебудування, зміна призначення та ін.), може провадити сільськогосподарський колектив тільки з дозволу того виконавчого комітету або установи, що відали підприємством перед передачею його колективові.

7. В разі ліквідації сільськогосподарського колективу землю і підприємства, що він одержав порядком цієї постанови, а так само майно, передане порядком п. «в» арт. 1, повертається:

а) землю — до державного земельного фонду;

б) майно (будівлі, реманент та ін.) — до порядкування земельних органів, що відали майном перед передачею сільськогосподарському колективові, якщо таке майно є в наявності; в противному разі земельні органи мають право вимагати відшкодування його вартості за цінкою, згідно з арт. 3, направляючи одержані суми до фонду довгореченцевого пільгового кредитування сільськогосподарських колективів на їх будівництво й індустріалізацію;

в) підприємства — до порядкування виконавчих комітетів або установ, що відали відповідними підприємствами перед передачею їх сільськогосподарським колективам.

8. Зазначену в цій постанові землю і майно передається сільськогосподарським колективам протягом року від дня видання цієї постанови, а підприємства — в реченці, зазначені в арт. 4, але не пізніше як 1 березня 1928 р.

9. Знести з сільськогосподарських колективів всю недоплату по орендній платі за передавані землі і всю заборгованість, що виникає з користуванням майном і підприємствами, що були в їхній експлуатації і передавані їм порядком цієї постанови.

10. Запропонувати народним комісаріатам і округовим виконавчим комітетам встановити пільгові умови передачі сільськогосподарським колективам зв'язаних з ними промислових і допоміжних підприємств, що є на суміжній із зазначеними колективами території.

11. Народний комісаріат земельних справ УСРР спільно з Вищою Радою Народного Господарства УСРР має видати інструкцію про застосування цієї постанови.

12. Запропонувати Центральному Виконавчому Комітетові АМСРР видати відповідну постанову про передачу державного

земельного майна, промислових і допоміжних підприємств сільськогосподарським колективам на території АМСРР.

Харків, 23 листопада 1927 р.

Голова Всеукраїнського Центрального
Виконавчого Комітету Петровський
Голова Ради Народних Комісарів УСРР В. Чубар
Секретар Всеукраїнського Центрального
Виконавчого Комітету Власенко

ЗУ УРСР, 1928, № 66, ст. 244.

№ 129

Статут Всеукраїнського союзу сільськогосподарських колективів (Укрколгоспу)

25 листопада 1927 р.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

§ 1. На підставі чинного законодавства про с.-г. кооперацію за цим статутом утворюється Всеукраїнський союз сільськогосподарських колективів під назвою Укрколгосп.

§ 2. Укрколгосп з'являється Всеукраїнським центром сільськогосподарських колективних об'єднань (комун, артілей, т-в спільного обробітку землі та машиново-тракторних т-в) і провадить свою діяльність в межах УСРР.

§ 3. Укрколгосп має на меті здійснювати та поширювати соціалістичне будівництво в сільському господарстві, а саме:

а) сприяти колективізації сільського господарства;

б) здійснювати організаційне керівництво колективістичним рухом в сільському господарстві;

в) погоджувати цей рух з загальними планами розвитку сільського господарства й інших галузей народного господарства, зокрема з розвитком системи сільськогосподарської кооперації;

г) виявляти й представляти інтереси сільськогосподарського колективістичного руху в державних, кооперативних та громадських організаціях.

§ 4. Для досягнення зазначеної в § 3 мети Укрколгосп:

а) керує організаційним будівництвом в галузі колективізації сільського господарства;

б) скеровує роботу своїх членів в напрямку розвитку та поширення колективізації сільського господарства в районі їх діяльності;

в) сприяє через своїх членів правильній організації господарства та внутрішнього розпорядку в сільськогосподарських колективах та машиново-тракторних товариствах;

г) сприяє організації через відповідні види кооперації планового збуту продукції сільськогосподарських колективів та постачанню їх засобами виробництва, приладдям та матеріалами;

д) представляє та обороняє в державних установах та кооперативних і інших громадських організаціях для захисту інтересів сільськогосподарського колективістичного руху, а також і окремих своїх членів за їх дорученням;

е) допомагає одержувати та правильно розподіляти кредити, позички та інші кошти, що їх видають державні та інші установи та організації для розвитку колективізації сільського господарства, а також стежить за правильним їх використанням;

є) сприяє введенню плановості по всіх міроприємствах, що провадяться в галузі колективного господарства системою с.-г. кооперації, сільськогосподарського кредиту та земорганами, шляхом участі в розробці планів і догляду за їх виконанням;

ж) провадить ревізії, обслідування та інструктування своїх членів;

з) скликає наради, з'їзди колгоспів та робітників колективізації, а також улаштовує різні курси по питаннях колективістичного будівництва;

и) дбає про піднесення культурно-освітнього рівня колективізованого населення й, зокрема, поширення серед останнього агрономічного знання;

і) сприяє організації культурно-побутових закладів серед колективізованого населення;

ї) випускає друковані праці і в тому числі й періодичні видання;

й) взагалі розробляє та провадить всі ті заходи, що сприяють розвиткові та зміцненню колективістичного руху в сільському господарстві.

§ 5. Укрколгосп користується всіма правами юридичної особи й може в межах своїх завдань (§ 3 і 4) вступати в усякого роду дозволені законом договори, складати капітали, позивати й відповідати на суді.

§ 6. Укрколгосп має право вступати до складу членів різних кооперативних об'єднань і інших організацій, що по роду своєї діяльності допомагають розвиткові сільськогосподарського колективістичного будівництва.

§ 7. Відповідальність Укрколгоспу по його зобов'язаннях обмежується всіма капіталами та майном, що йому належить.

§ 8. Укрколгосп має печатку з визначенням свого найменування.

§ 9. Правління Укрколгоспу перебуває в Харкові.

II. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ

§ 10. Членами Укрколгоспу можуть бути: округові секції сільськогосподарських колективів та машиново-тракторних т-в УСРР та АМСРР.

§ 11. Кожен член Укрколгоспу вносить до останнього вступний внесок в розмірі 100 крб., а також щорічні внески в розмірі 10% від суми одержаних ними членських внесків.

§ 12. Організації (§ 10), що бажають вступити до складу членів Укрколгоспу, повинні подати відповідну заяву на ім'я правління Укрколгоспу.

§ 13. Прийом до складу членів Укрколгоспу провадиться зборами уповноважених, а протягом часу між зборами — радою Укрколгоспу.

§ 14. Відмовлення в прийомі до складу членів Укрколгоспу може бути оскаржено організаціями (§ 10) [перед] зборами уповноважених.

§ 15. Кожен член користується всебічною допомогою Укрколгоспу в межах його завдань та засобів.

§ 16. Кожен член Укрколгоспу зобов'язується:

а) виплачувати встановлені внески (§ 11) та виконувати постанови Укрколгоспу;

б) представляти звіти, оперативні плани та інші відомості в термін та за формами, що їх встановлює Укрколгосп;

в) подавати правоздання в справі агрономічно-організаційного та інструкторського обслуговування та будівництва колгоспів свого району;

г) дбати про переведення в районі своєї діяльності на підставі інструкції Укрколгоспу всіх міроприємств, що скеровані на зміцнення та розвиток сільськогосподарського колективістичного будівництва.

§ 17. Кожен член Укрколгоспу за постановою своїх зборів має право вийти зі складу членів Укрколгоспу, подавши про це листовну заяву.

§ 18. Члени Укрколгоспу за порушення його постанов можуть бути виключені зі складу членів Укрколгоспу за постановою зборів уповноважених останнього.

§ 19. Вибувший добровільно чи виключений член Укрколгоспу не має ніяких прав на його майно, рівно як не має права на повернення зроблених ним внесків (§ 11).

III. КОШТИ

§ 20. Кошти Укрколгоспу складаються:

а) з вступних внесків членів;

б) з щорічних внесків членів;

в) з щорічних асигнувань кооперативних центрів, що складають систему сільськогосподарської кооперації;

г) з інших безповоротних надходжень.

§ 21. Укрколгосп має право утворювати спеціальні капітали. Мета, засоби утворення, приміщення та порядок витрат цих капіталів визначаються зборами уповноважених.

IV. КЕРУВАННЯ СПРАВАМИ УКРКОЛГОСПУ

§ 22. Органами керування Укрколгоспу з'являються:
а) збори уповноважених; б) рада і в) правління.

А. Збори уповноважених Укрколгоспу

§ 23. Збори уповноважених складаються з уповноважених від усіх видів сільськогосподарських колективів (с.-г. комун, артілей, т-в спільного обробітку землі та машиново-тракторних т-в), що вибираються на зборах уповноважених окрколгоспсекцій з такого розрахунку: по одному уповноваженому на кожні 20 об'єднань с.-г. комун та артілей, на кожні 50 об'єднань товариств спільного обробітку землі та на кожні 100 об'єднань машиново-тракторних т-в, що є членами окрколгоспсекцій, і при всякій кількості членів одного уповноваженого.

§ 24. Збори уповноважених бувають чергові і надзвичайні. Чергові збори скликаються не менше одного разу на рік і не пізніше як через півроку по закінченні операційного року. Надзвичайні збори уповноважених скликає правління в міру потреб, з власної ініціативи, або на вимогу ради та ревкомісії, або на вимогу не менше як 15% усіх членів Укрколгоспу.

§ 25. Збори уповноважених є вищий керуючий орган Укрколгоспу і збираються для розгляду й затвердження плану діяльності, звіту та кошторису, обрання органів керування і вирішення взагалі всіх питань в галузі колективізації сільського господарства.

§ 26. Збори уповноважених визнаються відбувшимися, коли на збори прибуло не менш ніж $^1/_2$ кількості членів Укрколгоспу. Для вирішення питань про зміни й доповнення до статуту та про припинення діяльності Укрколгоспу потрібна наявність не менш $^2/_3$ всіх членів.

§ 27. В разі, [якщо] збори уповноважених не відбудуться за відсутністю відповідної кількості членів, то не раніше як через місяць і не пізніше як через два місяці призначаються повторні збори. Повторні збори вважаються відбувшимися при всякій кількості представлених на них членів, але не менше 20%, про що правління повинно попередити в свойому запрошенні на збори уповноважених. Обговоренню й вирішенню повторних зборів належать всі питання, що внесені на порядок невідбувшихся зборів.

§ 28. Кожен із представників членів Укрколгоспу, що делегується на збори уповноважених, має при вирішенні справ один голос без права передачі його іншим особам.

§ 29. Постанови зборів уповноважених приймаються відкритим голосуванням і простою більшістю голосів присутніх уповноважених.

Б. Рада Укрколгоспу

§ 30. Рада Укрколгоспу складається не менш, як з п'яти осіб та двох кандидатів до них, що вибираються кожен раз черговими зборами уповноважених на строк до слідуючих чергових зборів уповноважених. Члени ради зі свого боку вибирають президію.

§ 31. До відання ради належить:

а) загальний догляд та ведення справ Укрколгоспу, виконання його статуту та постанов зборів уповноважених;

б) попередній розгляд кошторису та планів по окремих галузях діяльності Укрколгоспу для подання зборам уповноважених;

в) подання зборам уповноважених своїх висновків по звіту правління та пропозиціях, що їх вносить останнє;

г) розгляд справ, переданих зборам уповноважених на розглядання ради, а також справ, що їх вносить правління на розгляд зборів уповноважених;

д) затвердження річного звіту, плану та кошторису в час між скликанням зборів уповноважених.

В. Правління

§ 32. Правління провадить усі справи Укрколгоспу і представляє його без особливої на те довіреності по всіх справах і зносинах з установами, організаціями та особами.

§ 33. Правління вибирається на зборах уповноважених Укрколгоспу в складі не менше трьох членів та двох кандидатів до них на термін до часу скликання чергових зборів уповноважених.

§ 34. Зокрема, на правління покладається:

а) ведення справ Укрколгоспу;

б) прийом та видача грошей, зберігання та приміщення належних Укрколгоспу грошей, цінностей та іншого майна.

в) заключення від імені Укрколгоспу всякого роду умов та зобов'язань;

г) захист прав та інтересів Укрколгоспу та його членів в судових, адміністративних, громадських та інших установах;

д) складання кошторисів прибутків та витрат, плану діяльності, річного звіту та балансу Укрколгоспу та подання їх на затвердження зборів уповноважених;

е) утворення спеціальних комісій та скликання нарад для розробки окремих питань діяльності Укрколгоспу;

є) запрошення осіб на роботу до Укрколгоспу та звільнення їх;

ж) видача довіреностей так по справах Укрколгоспу, як і в порядкові захисту та представництва інтересів його членів;

з) делегування від Укрколгоспу представників та уповноважених до кооперативних, урядових та громадських органів, зборів, з'їздів та нарад;

и) скликання зборів уповноважених Укрколгоспу та переведення в життя постанов останніх;

і) обслідування та ревізії членів Укрколгоспу;

ї) ведення інших справ, що виникають зі статуту, інструкцій та постанов зборів уповноважених Укрколгоспу.

§ 35. Довіреності по справах Укрколгоспу, умови, зобов'язання, векселі та вимоги на одержання грошей із кредитових установ повинні бути підписані не менше як двома членами правління, в тому числі головою або заступником голови. По всіх останніх питаннях листування може бути підписано від правління одним тільки його членом.

§ 36. Правління вибирає поміж себе голову та розподіляє обов'язки поміж членами правління.

§ 37. Засідання правління визнаються за дійсні при участі не менш $1/2$ складу правління.

§ 38. Справи правління вирішуються простою більшістю голосів причому на випадок рівності голосів суперечне питання переноситься на об'єднане засідання ради й правління. Постанови правління записуються в книгу й підписуються присутніми членами.

§ 39. Члени правління можуть бути за постановою зборів уповноважених або рад Укрколгоспу тимчасово усунені від виконання своїх обов'язків або зовсім звільнені з посади до строку, на який їх обрано.

Раді Укрколгоспу надається право на час до найближчого чергового або надзвичайних зборів уповноважених уповноважувати своїх членів на тимчасове виконання обов'язків членів правління, на випадок необхідності побільшення кількості останніх, або заміщати відсутніх членів правління.

У всіх таких випадках членам ради, виконуючим обов'язки членів правління, даються всі права останніх.

V. РЕВІЗІЙНА КОМІСІЯ

§ 41 *. Ревізійна комісія Укрколгоспу складається не менш як з трьох членів та двох до них кандидатів, що вибираються зборами уповноважених, на термін до слідуючих чергових зборів із осіб, що не належать до складу правління та службовців по найму в Укрколгоспі.

* Така нумерація в тексті документа.

§ 42. На ревізійну комісію покладається переведення не менше одного разу на рік перевірки майна, каси, книг, документів, звітів і взагалі всієї діяльності Укрколгоспу.

Перевірчі дії ревізійна комісія може покладати на окремих своїх членів.

§ 43. § 37, 38, 39, 41 цього статуту розповсюджуються і на ревізійну комісію.

§ 44. Відчитний рік Укрколгоспу розпочинається з 1 жовтня і закінчується 30 вересня.

§ 45. Правління Укрколгоспу щорічно складає звіти за свою роботу, а також кошторис і план робіт, які після перевірки їх радою подаються на розгляд і затвердження зборів уповноважених Укрколгоспу.

VI. ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

§ 46. Укрколгосп припиняє свою діяльність і ліквідується: а) за постановою загальних зборів уповноважених Укрколгоспу; б) в інших випадках, що передбачені законом.

§ 47. Припинення діяльності Укрколгоспу провадиться в порядкові, встановленому постановою ЦВК та РНК СРСР з 16 червня 1927 р. «Положення про порядок припинення діяльності кооперативних організацій при їх ліквідації, з'єднанні та розділі».

ЦДАЖР УРСР, ф. 290, оп. 6, спр. 41, арк. 355—362. Копія.

КОЛГОСПНИЙ РУХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК КОЛГОСПІВ

№ 130

Повідомлення про організацію сільськогосподарської артілі в м. Василькові Білоцерківського повіту Київської губернії

14 січня 1921 р.

В Белоцерковском уезде организовалась в районе Василькова сельскохозяйственная трудовая артель, в которую вошло 400 членов.

Уездный земельный отдел передал в ведение артели несколько культсовхозов.

Артель приступила к открытию ремонтных мастерских и прокатных станций как для членов артели, так и для окрестного селянства.

Предположено организовать молочную ферму и плодовый питомник. Для работы в артели привлечены агрономы и специалисты по отдельным отраслям сельскохозяйственных знаний.

Артель объединяет преимущественно незаможное селянство нескольких волостей. Деятельность артели протекает под контролем Белоцерковского уездного земельного отдела.

«Оборона труда», орган Політуправління Київського військового округу, № 17, 14 січня 1921 р.

№ 131

Повідомлення про організацію сільськогосподарського колективу в Попівській волості Пирятинського повіту Полтавської губернії

15 січня 1921 р.

В сельскохозяйственный коллектив в Гензеровщине Поповской волости, организованный на земле кулака, записалось пока 48 человек. Запись продолжается. 2 декабря на общем собрании членов коллектива принят устав коммунистического характера. Кулаки пытались агитировать против коллектива, но безуспешно.

«УКРОСТА», стінна газета Пирятинського відділу Україно-Роста, № 7, 15 січня 1921 р.

№ 132

Протокол обстеження трудової землеробської артілі «Барабой» Маріїнської волості Одеського повіту і губернії

27 січня 1921 р.

26—27 января 1921 г. инструктором по коллективизации сельского хозяйства при Одесском губземотделе А. И. Манишевским по поручению губземотдела от 14 января 1921 г. за № 16 произведено обследование трудовой земледельческой артели под названием «Барабой», находящейся на хуторах Барабой Мариинской волости Одесского уезда. Обследованием обнаружено следующее:

1. Артель действует на основании нормального устава, утвержденнного Наркомземом 19 мая 1920 г. и зарегистрированного в Одесском губземотделе 1 октября 1920 г. Экземпляр устава с пометкой губземотдела о регистрации при делах артели имеется.

2. Членов артели числится 25; перемены в составе со времени открытия до настоящего времени произошли такие: при организации артели членов было 21, выбыло 5, вступило 9. Артель имеет 92 едока, из них трудоспособных 49 и 43 нетрудоспособных (детей, больных и жен с грудными детьми). Артельный взнос установлен в размере 2000 руб. согласно постановлению общего собрания членов артели от 27 ноября 1920 года. Взносы внесены только 5 членами; от сбора взноса с остальных членов артели совет артели воздерживается за отсутствием у артели несгораемой кассы. По занятиям все члены артели — лица, занимающиеся сельским хозяйством, из них: 6 членов, хо-

зяйство которых и земля национализированы, 5 бывших батраков и занимавшихся прежде интеллигентной профессией, 1 из членов артели (староста) с агрономическим образованием.

3. Помимо денежного артельного взноса каждым членом артели сделан взнос в артель в виде того или иного имущества и инвентаря, которому составлен особый список, находящийся при делах т-ва, кроме того, этот инвентарь и имущество внесены в лицевые счета членов артели, а также в расчетные книжки членов, инвентарь и имущество общим собранием на деньги еще не оценены. Означенное имущество и инвентарь часто находится на хранении у совета артели, большею частью находится на хранении у отдельных членов артели.

4. Земли артель имеет 185 дес. 1770 $^2/_3$ саженей, отведенной артели земельной волостной комиссией; официального документа на означенную землю артель не имеет.

Из указанного количества земли засеяно озимым — 10 дес. рожью, 5 дес. пшеницей; вспахано, но незасеяно 45 дес., невспаханной земли остается 125 дес. 1770 $^2/_3$ саженей, из которой 5 дес. 1770 $^2/_3$ саженей неудобной и находящейся под дорогами.

Оставшуюся незасаженной землю артель предполагает засеять яровой пшеницей 30 дес., 25 дес. использовать под огород, а остальное количество земли засеять овсом и ячменем.

Семена имеются в достаточном количестве за исключением яровой пшеницы, которой имеется в количестве только 120 пуд.

5. Артель помимо указанного количества земли по особому договору с сельскосекцией губсоюза (б. Союзкредит) обязалась на 92 дес. и 2085 саженях, отведенных сельскосекции, силами артели организовать под руководством секции маточное семенное [хозяйство] с тем, что все выращенные семена сдавать через сельскосекцию губземотдела. Для производства работ по семенному хозяйству секция снабдила артель инвентарем (список его находится при делах артели), который при проверке оказался налицо.

6. Советом артели заведено делопроизводство и счетоводство по формам, изображенным самим советом, ввиду отсутствия форм, разработанных и изданных губземотделом; образцы книг сняты для представления в губземотдел.

7. Артель имеет небольшую мастерскую по ремонту с.-х. орудий; у [артели есть мельница] для простого перемола зерна, для мельницы используется локомобиль от молотилки и фермер, принадлежащие членам артели; кроме того артелью...*

8. Артель со времени открытия имела пять общих собраний, на которых разрешались вопросы таким образом: о приеме новых членов, книга протоколов ведется, но в протоколах не указывается число членов, присутствующих на собрании.

---

* Кілька слів нерозбірливо.

9. Артелью из имеющихся в ее распоряжении денег израсходовано 3960 руб.; оправдательные документы на расходы имеются.

Совету артели рекомендовано: а) предложить общему собранию артели оценить членами артели инвентарь в количестве артельного взноса и проставить сумму оценки в заведенных лицевых счетах и расчетных книжках; б) обозначать в протоколах общих собраний членов артели количество явившихся на собрание членов, руководясь § 71 устава артели; в) присылать копии протоколов общих собраний губземотделу и уземотделу.

Настоящий протокол составлен в двух экземплярах, один оставлен при делах артели, второй взят для представления в Одесский губземотдел.

Губернский инструктор губземотдела
по коллективизации сельского хозяйства Манишевский

Председатель совета артели Олексенко

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 1, спр. 223, арк. 141—142. Оригінал. Рукопис.

№ 133

Постанова колегії Миколаївського губернського земельного відділу про посилення уваги земельних відділів до організації колгоспів

18 лютого 1921 р.

Вменить в обязанность заведующему подотделом коллективных хозяйств издать циркулярное распоряжение по уездным земельным отделам о том, что по мере окончания землеустроительных работ обратить сугубое внимание на организацию колхозов, создав при уездных земельных отделах работоспособный подотдел коллективных хозяйств, обратиться в губернский партийный комитет с просьбой дать четырех ответственных партийных товарищей для инструктирования уколхозов *, принимая во внимание массовое течение крестьянства в коллективные хозяйства и необходимость направления этого течения по правильному руслу.

а) Губколхозу разработать хозяйственно-производственный план колхозов.

б) Пересмотреть уставы коммун и артелей.

---

* Йдеться про підвідділи колективних господарств при повітових земельних відділах.

в) Губколхозу представить оргасеву материальную смету для удовлетворения коллективов, разбив ее поуездно.

Войти в соглашение с подотделом совхозов по вопросу о передаче коллективам части рабочего и молочного скота из совхозов.

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, спр. 19, арк. 55. Завірена копія.

№ 134

Повідомлення Київського повітового земельного відділу про стан колективних господарств в повіті

28 лютого 1921 р.

ДО КИЇВСЬКОГО ГУБЗЕМВІДДІЛУ

У відповідь на ваше відношення від 12 січня ц. р. за № 646/384 повітземвідділ цим повідомляє вас: 1) що в Київському повіті мається зараз біля 40 спілок, артілей і товариств; 2) ні одна з них не ставить * собі метою спекуляцію; 3) всі вищезазначені організації затверджуються по нормальному статуту і тим самим допомагають Радянській владі і населенню в справі усуспільнення всього сільського господарства; 4) при цьому прикладається список садів **; 5) населення відноситься до засновуємих організацій цілком співчуваючи; 6) проба заснування зазначених організацій зустрічається як з боку селянської влади на місцях, так і самого населення; 7) нами встановлено контакт з райсоюзом, і вся організаційна праця буде провадитись їм під контролем повітземвідділу; 8) фахівців немає і 9) інструкторів поки теж немає.

Завземвідділом Х а л а б е р д а
Зав. підвідділом усуспільнення [*підпис*]
Діловод [*підпис*]

Держархів Київської області, ф. Р-350, оп. 1, спр. 75, арк. 60. Оригінал.

---

* У тексті документа «стежить».
** Список садів у збірнику не подається.

№ 135

Доповідь правління сільськогосподарської артілі «Светлая заря» ім. Безверхого с. Дальника Одеського повіту і губернії про організацію і діяльність артілі

Лютий 1921 р.

14 сентября 1920 г. по инициативе т. И. Т. Безверхого было собрано первое собрание жителей с. Дальника, которому инициатор подробно изложил о выгодах обработки земли и ведения хозяйства путем коллективного объединения, при непременном условии, чтобы в члены коллектива поступали сознательные незаможные крестьяне и не проникли бы кулаки, спекулянты, бандиты и противники Советской власти, ибо последние могут только внести дезорганизацию в общее дело и погубить доброе начинание коллектива.

Брошенное семя не пропало даром, и вокруг инициатора стало объединяться незаможное селянство. 16 сентября 1920 г. опять по инициативе И. Безверхого был созван съезд незаможных двух волостей — Хаджибеевской и Дальницкой, на котором было решено устроить в Дальнике мельницу. Прежде всего приступлено было к выпалке извести, для чего было собрано крестьянство, которым за время с 17 сентября по 29 октября 1920 г. было выполнено 2660 пуд. извести, из которой 1214 пуд. пошло на мельницу, а остальная роздана незаможным. В работе принимало участие за все время 1510 человек, а необходимый материал, как-то камень и отопление был изъят у нетрудовых хозяев. Наряду с этим строилась мельница в с. Дальнике, были собраны свободные люди, выписаны и доставлены из города специалисты, каменщики, и под руководством жителя с. Дальника С. Якименко в короткое время была устроена мельница, но отсутствие леса остановило работу, и мельница осталась без крыши.

Ввиду этого была отремонтирована и приведена в порядок старая паровая мельница и пущена в ход. В этот период времени продолжалась запись членов, желающих вступить в коллектив, и с трудом было вспахано 550 дес. земли, а позднее таковая была засеяна озимым хлебом.

Наконец, в начале декабря 1920 г., когда крестьяне имеют больше свободного времени, наступила пора организовать общее коллективное хозяйство, с какого момента начинается неустанная деятельность коллектива в области приобретения живого и мертвого инвентаря, [по] ремонту сельскохозяйственных орудий и подготовке к весеннему посеву.

Для этого прежде всего были найдены в селе соответствующие помещения, организована канцелярия, зарегистрирован

в уземотделе коллектив, организованы отдельно цехи: сапожный, кузнечный, жестяный, столярный, шорный и каменщиков. Кстати, расположенные в с. Дальнике воинские части стали сдавать негодных к военной службе лошадей, каковые поступили в коллектив в количестве 101 шт., а волпятерка согласно полученного распоряжения о раскулачивании кулаков приступила к выполнению государственного задания и изъятию излишков; коров в количестве 56 шт. сдала в коллектив, а также излишек мертвого инвентаря и отчасти фуража.

Постоянная бдительность правления коллектива дала возможность не только следить и налаживать вновь формирующиеся хозяйства, но уделить время на просветительную работу как среди членов коллектива, так и остального населения, для чего была открыта 15 февраля 1921 г. хата-читальня, где периодически читаются лекции, выдаются для чтения газеты, книги и проч. Кроме сего, заканчивается членами коллектива народный дом, который будет открыт в самом непродолжительном времени. Таким образом, сравнительно молодое хозяйство в короткое время стало на твердую почву, пока без государственных субсидий и, согласно докладу представителей отдельных цехов коллектива на общем собрании 9 февраля 1921 г., деятельность их выразилась: 1) сапожный цех сделал бесплатные работы своим членам за два месяца на 200.000 руб.; частной работы на 20.000 руб.; 2) кузнечный цех, бесплатной работы по ремонту мертвого инвентаря на 119.650, и частной работы на 14.800 руб.; 3) жестяный цех бесплатной работы для нужд коллектива на 186.000 руб., частной работы на 78.00 руб. по ценам ниже рыночных на 25%; 4) шорный цех бесплатной работы для нужд коллектива на 199 тыс. руб.

Наконец, коллектив организует молочный отдел для выделки масла, брынзы, сыра, для чего уже приобретен большой сепаратор и маслобойки.

В данное время число членов коллектива равно 117 семействам, число членов их семей 520 душ, из них: трудоспособных 321, нетрудоспособных 199 чел., а также следующие строения, живой и мертвый инвентарь.

[Строения]: 1) паровая мельница, 2) конная мельница 3) хата-читальня, 4) народный дом, 5) продовольственный склад, 6) канцелярия счетоводства, 7) сапожная мастерская, 8) кузнечная и жестяная мастерская, 9) столярная и плотническая мастерская, 10) шорная мастерская, 11) отдел каменщиков.

Живой и мертвый инвентарь: 1) лошадей — 103 шт., 2) жеребцов — 4 шт., 3) коров — 107 шт., 4) бугаев — 3 шт., 5) молодняка — 31 шт., 6) свиней — 10 шт., 7) плугов разного сорта — 68 шт., 8) борон деревянных — 52 шт., 9) борон железных — 12 шт., 10) сенокосок — 4 шт., 11) жаток — 6 шт., 12) сеялок — 6 шт., 13) сноповязалок — 2 шт., 14) конных грабель

стальных — 2 шт., 15) железный драпак — 1 шт., 16) пятилапник железный — 1 шт., 17) арб на железных ходах — 10 шт., 18) повозок — 30 шт., 19) сепаратор большой — 1 шт., 20) маслобойка — 1 шт., 21) молотилок — 3 шт. и прочие мелкие с.-х. принадлежности.

Заканчивая краткий доклад об организации и деятельности коллектива «Светлая заря», правление присовокупляет, что ввиду происходивших сборов крестьянских депутатов, а потом поездок на съезд правлением пропущено много дорогого времени, а вообще сравнительно в короткий срок существования коллектив не дал пока возможности развить коллективное хозяйство в более высокой форме, но по истечении времени и при благоприятных условиях урожая коллектив «Светлая заря» должен оправдать свое имя как для членов коллектива, так и для рабоче-крестьянского правительства.

Председатель [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 1, спр. 223, арк. 1. Оригінал.

№ 136

Заява засновників 1-ї Михайлівської сільськогосподарської артілі ім. Т. Г. Шевченка с. Михайлівки Єлисаветградської волості Миколаївської губернії про утворення артілі

9 березня 1921 р.

Желая учредить сельскохозяйственное товарищество под названием 1-й Михайловский коллектив имени Т. Г. Шевченко с местом нахождения правления в с. Михайловке, мы, нижеподписавшиеся в числе 20 учредителей, просим Елисаветградский уземотдел зарегистрировать наш Михайловский коллектив и оказать нам организационное и агрономическое содействие.

На подачу настоящего заявления и вообще на ведение дела о регистрации, а также на внесение в устав [изменений], необходимых для его зарегистрирования, уполномачиваем гр. Петра Дмитриевича Брайко и Якова Петровича Алексеенко, живущих в с. Михайловке Елисаветградской волости Елисаветградского уезда Николаевской губернии,— почта — Варягино Николаевской, которые уполномачиваются также на получение всех доставляемых из уземотдела бумаг по делу регистрации.

При сем прилагаются устав, принятый общим собранием

учредителей Михайловского товарищества в пяти экземплярах, и имущественно-посемейные списки членов *.

Подписи учредителей: 1) Сергей Кравец, 2) Литвинов Иван, 3) Брайко Петро, 4) Алексеенко Яков, 5) Шутова Солоха, 6) Василий Брайко, 7) Кирилло Федоренко, 8) Фома Парамонов, 9) Макаренко Федора, 10) Иван Гонец, 11) Иван Гаращенко, 12) Пава Балабос, 13) Федор Гаращенко.

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-211, оп. 1, спр. 1135, арк. 1. Оригінал.

№ 137

Акт обстеження господарського стану артілі «Должанская» при хуторі Довжанському Луганського повіту Донецької губернії

19 квітня 1921 р.

19 апреля 1921 г. комиссия по обследованию с.-х. коммун и артелей в составе представителя Наркомзема т. Огнева, представителя уземотдела т. Епишова и члена артели т. Каменева при обследовании трудовой артели «Должанская» нашли нижеследующее: вышеуказанная артель занимает бывшее имение Шарапова при хуторе Должанском, при нем находится дом, бывший барский, исправный, под артель неудобный. Конюшня исправная. Подкатный сарай исправный. В Должанской артели находится 8 семей, едоков 49, из них трудоспособных 20. Занимаемая площадь земли 55 дес.—вся годная под посев. Артелью взято посевного материала от уземотдела: пшеницы 40 пуд., ячменя 113 пуд., овса 32 пуд., кукурузы 14 пуд., проса 2 пуд., льна 2 пуд., конопли 1 пуд, подсолнуха 4 пуд., картофеля 30 пуд.

Производился посев на 1921 г.: пшеницы 7 дес., ячменя 10 дес., овса 3 дес., кукурузы 4 дес., проса 1 1/4 дес., льна 1/2 дес., конопли 1/2 дес., подсолнуха 3/4 дес., картофеля 1/2 дес., бураков 1/4 дес., бахчи 1 1/2 дес., огородины 1/4 дес. Снят урожай в 1921 г.: пшеницы 175 пуд., ячменя 110 пуд., остальное погибло вследствие сильной засухи. Соломы получено 70 пуд., половы 100 пуд., сена бурьянистого скошено 25 дес., около 170 пуд.

Живого инвентаря: волов 6 шт., лошадей 3 шт., лоша 1.

Мертвый инвентарь: плугов 1 шт., буккеров 1 шт., сеялок 1 шт., косарок 1 шт., конных грабель 1 шт., борон: железных 3 шт., деревянных 1 шт., рал 1 шт., бричек 2 шт., возов 2 шт., линеек 1 шт., саней 3 шт., катков 1 шт.

---

* Додатки в збірнику не подаються.

Нужды артели в мертвом инвентаре: плугов 1 шт., веялок 1 шт., распашников 1 шт., кукурузосадилок 1 шт., хомутов 1 пара.

Подготовлено черного пара на 1922 г.— 18 дес.

Артель остро нуждается в посевном материале на озимый посев.

Представитель Наркомзема Огнев
Представитель Луганского уездного земельного отдела
Епишов
Член артели Каменев

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 3, спр. 491, арк. 96. Оригінал. Рукопис.

№ 138

Доповідь інструктора Наркомзему УРСР про стан сільськогосподарської артілі «Косарь» с. Вільшан Харківської губернії

9 травня 1921 р.

Трудовая с.-х. артель «Косарь» находится в с. Ольшанах близ ст. Пересечная, в 28 верстах от г. Харькова. Земля, которая отведена артели, ранее принадлежала владельцу Потоцкому, и часть входит церковной.

Зарегистрирована артель в губземотделе 28 февраля 1921 года, и только весной текущего года приступила к работе, получив землю временно на 1921 год. Всего земли в артели 53 1/2 дес., из них: 45 дес. полевой, 5 дес. луговой, 1 1/2 дес. огородной и 2 дес. неудобной.

В настоящее время земля вспахана и используется так: 15 дес. идут под овес, 10 дес. ячменя, 7 дес. гречихи, 6 дес. проса, 1 дес. картофеля, 1/2 дес., кукурузы, 4 дес. бахчевых растений и 1 1/2 дес. огородных овощей.

Живого инвентаря имеется в артели: 9 лошадей и 9 коров. Мертвого инвентаря не имеется, за исключением 10 возов, и пользуются [им] временно, получая на прокатном пункте. Получила артель от советских органов 150 пуд. картофеля и семян для ярового посева (овса, проса, гречихи и ячменя) 316 пуд.

Едоков в артели 67, из них: трудоспособных мужчин 17, женщин 22, нетрудоспособных стариков и детей 28.

В артели имеется один коммунист, который в данный момент председатель артели. Весь состав артели состоит из малограмотных. В артели имеются специалисты, а именно: 1 огородник, 1 кузнец, 1 столяр, 1 плотник, остальные хлебопашцы малоземельные. Некоторые члены артели входят членами комнезаможа.

Ощущается особенно острая нужда в продуктах для членов артели и в фураже для лошадей.

Тормозит работу страшный недостаток мертвого инвентаря. Строений хозяйственного назначения в общественном пользовании не имеется. Все члены артели разбросаны и живут в разных местах с. Ольшаны. Живой инвентарь, т. е. лошади и коровы, помещается в отдельных хозяйствах членов артели. Все это безусловно мешает ходу работ членов артели, которые, как видно, желают что-то создать хорошее, но за неимением инвентаря и других уже вышеописанных препятствий и неудобств не могут поставить артель на должную высоту.

Инструктор И. Кириченко

9 мая 1921 г.

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 3, спр. 491, арк. 62. Оригінал. Рукопис.

№ 139

Відношення Мокіївського волпарткому до Пирятинського повітового земельного відділу про реєстрацію сільськогосподарської артілі в с. Луговиках Полтавської губернії

8 червня 1921 р.

Настоящим Мокиевский волпартком просит зарегистрировать и утвердить вновь организованный крестьянский коллектив в с. Луговиках Мокиевской волости Пирятинского уезда Полтавской губернии.

Кроме того, просим с получением сего немедленно сделать распоряжение о выделении участка земли на хуторе Самара при участке Шестаки по норме, согласно Положения о коллективах, на 50 душ, указанных в списке, при сем приложенном *.

Затем ходатайствуем о закреплении за указанным коллективом имения, т. е. усадьбы бывшего Совицкого в с. Луговиках, выражающейся в доме, амбарах, сараях, саде, огородах и проч.

Мокиевский волпартком, имея в виду, что указанный в сем коллектив должен послужить примером для привлечения широких беспартийных крестьянских масс к коллективной, а затем и к коммунистической жизни, надеется, что уземотдел настоящее ходатайство удовлетворит и окажет всестороннее содействие в области организации указанного коллектива.

Секретарь волпарткома

8 июня 1921 г.

Держархів Полтавської області, ф. Р-3492, оп. 3, спр. 40, арк. 43. Копія.

---

* Список не вміщуємо.

№ 140

Заява селян с. Клинців Покровської волості Єлисаветградського повіту Миколаївської губернії про заснування сільськогосподарської артілі «Объединение»

21 червня 1921 р.

Желая учредить с.-х. артель под названием «Объединение» с местом нахождения правления в с. Клинцах, мы, нижеподписавшиеся в числе семи учредителей, просим Елисаветградский уземотдел зарегистрировать нашу с.-х. артель «Объединение» и оказать нам организационное и агрономическое содействие. На подачу настоящего заявления и вообще на ведение дела о регистрации, а также на внесение в устав необходимых для его зарегистрирования изменений уполномочиваем Ивана Евдокимовича Руденко, живущего в с. Клинцах Покровской волости Елисаветградского уезда, который уполномочивается также на получение всех доставляемых из уземотдела бумаг по делу регистрации. При сем прилагается устав, принятый общим собранием учредителей с.-х. артели «Объединение» в двух экземплярах и имущественно-посемейный список в четырех экземплярах *.

21 июня 1921 г.

Учредители **.

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-211, оп. 1, спр. 1140, арк. 1. Оригінал.

№ 141

Доповідна записка ради сільськогосподарської артілі ім. III Інтернаціоналу Сумського повіту Харківської губернії до Наркомзему УРСР про господарську діяльність артілі

19 серпня 1921 р.

Цель организации артели следующая: инициативная группа из нескольких товарищей решила организовать коллектив для осуществления тех заданий, за которые так много боролся рабочий пролетарий, т. е. провести общественную обработку земли и общественное ведение хозяйства, которое бы могло при меньшей затрате труда, чем при индивидуальном ведении, при-

---

* Ці документи не вміщуємо.

** Далі йде сім нерозбірливих підписів.

нести больше пользы государству. А также образцовым ведением хозяйства показать деревне, что разрушенное империалистической войной и гражданской хозяйство можно поднять только лишь коллективным способом, для того чтобы было мощное хозяйство и перейти от допотопного времени обработки земли и ведения хозяйства к новому, культурному, усовершенствованному. Это только коллективом можно.

Коллектив «III Интернационал», имея у себя 161 дес. земли, решил быть примерно-показательным хозяйством окружающему населению. Севооборот установил 9-польный, что может наглядным примером служить гражданам окружающих деревень, [показав], какая польза и разница между хозяйствами при 3-полье и многополье, В своей задаче коллектив наметил открыть ремонтную мастерскую, которая бы обслуживала как свое хозяйство, так и окружающее население, что частично уже выполнено, т. е. мастерская таковая открыта, хотя еще не вполне удовлетворяет население, но все же дает поддержку. Также намечено артелью открыть при хозяйстве случные пункты, но ввиду недостатка производителей в уземотделе таковых полностью еще не имеем, имеется лишь один бык-производитель породы симментал. Также намечено в нашем плане открыть училище, дабы дать возможность учиться как своим детям, ввиду того, что близко нет школы, а также чтобы и ближайшие хутора могли отдать своих детей, так как прилегающие два хутора не имеют школ, а если таковые и есть, то за 3—4 версты от хутора.

Этими заданиями артель и заводит самые доброжелательные отношения с населением.

Артелью земля была засеяна следующими культурами: 8 дес. ячменя, 5 дес. яровой пшеницы, овса 6 дес., вико-овса под семена 10 дес., вико-овса на сено 6 дес., проса 5 дес., гречихи 9 дес., высадок сахарной свеклы 10 дес., пара 13 дес. Под огородными культурами: капусты 1$^1/_2$ дес., свеклы столовой 1 дес., томатов $^1/_2$ дес., моркови $^1/_2$ дес., огурцов $^1/_2$ дес., высадок кормовой свеклы 1 дес. и картофеля 3 дес. Осенью 1920 г. бывшими предшественниками Вукопспилки[49] отдано гражданам 48 дес. под следующие культуры: 16 дес. под озимь, 17 дес. под сахарную свеклу и 15 дес. под яровые посевы. Причем артелью было весною заложено 90 парниковых рам капустной и томатной рассады, из чего было отпущено по установленным ценам уземотдела несколько десятков тысяч корней рабочим города, а также удовлетворены все хутора, прилегающие к артели.

Вообще артель за этот короткий период много уделила труда поднятию хозяйства, которое могло бы быть показательным, а также много уделяла внимания окружающему населению, дабы население видело пользу в артелях.

Все работы по хозяйству происходят без наемного труда, и

вся земля на 1922 г., будет обрабатываться силами артели; если в 1921 г. было допущено 48 дес. крестьянских, то не артелью, а Вукопспилкой.

Председатель совета артели [*підпис*]
Секретарь Терезовский

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 3, спр. 491, арк. 72. Оригінал. Рукопис.

№ 142

Акт обстеження господарського стану артілі «Труд» Луганського повіту Донецької губернії

20 серпня 1921 р.

20 августа 1921 г. мы, нижеподписавшиеся, комиссия по обследованию с.-х. трудовых артелей в составе представителя Наркомзема т. Огнева, представителя уземотдела т. Епишова и членов артели т. Мовы и т. Попова, при обследовании артели «Труд» нашли нижеследующее.

Вышеуказанная артель находится в стадии организации, а именно: артель «Труд» занимала землю в отдельных участках, частными обработками. Состоит артель из 9 семей, едоков 99, из них: трудоспособных 61. Под артель отрезан участок земли в количестве 200 дес., из них: неудобная под солонцами 5 дес., под оврагами 5 дес. Артелью взято посевного материала от уземотдела на 1921 г. пшеницы 45 пуд., ячменя 171 пуд., кукурузы 30 пуд., подсолнуха 5 пуд., льна 3 пуд. Индивидуально производился посев на 1921 г.: пшеницы 18 дес., ячменя 21 дес., овса $^{3}/_{4}$ дес., картофеля $^{1}/_{2}$ дес. Артелью обсеменялось кукурузы 20 $^{3}/_{4}$ дес., проса 3 $^{1}/_{2}$ дес., льна 1 $^{1}/_{2}$ дес., бахчи 4 $^{1}/_{2}$ дес., гречихи $^{1}/_{2}$ дес.

Урожай снят в 1921 г. пшеницы 36 пуд., ячмень погиб от засухи, овес погиб, картофель — вернуты семена, кукуруза молодая еще не колосовалась, просо погибло, льна 6 пуд., бахча в среднем урожае, гречиха погибла. Получено от урожая: соломы 280 пуд., половы 100 пуд., сена скошено 50 дес., снято около 750 пуд. При артели находится живого инвентаря: волов 16 шт., лошадей 5 шт., коров 9 шт., подтелок 1 шт., телят 5 шт., овец 19 шт., коз 3 шт., свиней одногодовалых 1 шт., 4-месячных 3 шт. Мертвого инвентаря: плугов 9 шт., буккеров 8 шт., косарок 8 шт., сеялок 7 шт., веялок 9 шт., полольников 3 шт., борон железных 3 шт., деревянных 6 шт., бричек 9 шт., дрог 2 шт.

Артелью подготовлено черного пара на 1922 г. 15 дес., зеленого 30 дес. Озимого посевного материала не имеется, в котором артель остро нуждается.

Представитель НКЗ Огнев
Представитель уземотдела Епишов
Члены артели: Л. Мова, В. Попов

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 3, спр. 491, арк. 107. Оригінал. Рукопис.

№ 143

Заява засновників трудової сільськогосподарської артілі «Свеклосев» Маловисківської волості Єлисаветградського повіту Миколаївської губернії про утворення артілі

12 вересня 1921 р.

Желая учредить трудовую сельскохозяйственную артель, мы, нижеподписавшиеся учредители, просим Елисаветградский уездный земотдел зарегистрировать и утвердить устав Мало-Висковской трудовой сельскохозяйственной артели «Свеклосев».

Подписи учредителей *.

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-211, оп. 1, спр. 1143, арк. 1. Оригінал.

№ 144

Постанова загальних зборів членів Мишоловського комнезаму Хотівської волості Київського повіту і губернії про реорганізацію 2-ї Мишоловської артілі

2 жовтня 1921 р.

Принимая во внимание, что 1) в артель вошло крайне незначительное число людей и лишь по усмотрению самих организаторов, 2) артелью ничего не сделано для вовлечения в свои ряды широких трудовых масс, а, наоборот, семейно образовавшаяся группа уже замкнулась, 3) артель определенно преследует извлечение материальных выгод за счет незаможных, — признать образовавшуюся артель в таком виде незаконной и просить о ее переорганизации или расформировании.

Председатель комнезама [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

Держархів Київської області, ф. Р-350, оп. 1, спр. 243, арк. 10. Оригінал.

---

* Далі йдуть сім нерозбірливих підписів.

№ 145

Заява селян с. Здрагівки Новоборовицької волості Городнянського повіту Чернігівської губернії в повітовий земельний відділ про організацію сільськогосподарської артілі

3 грудня 1921 р.

1) Дмитренко Василия, 2) Свириденко Екатерины, 3) Дмитренко Леонтия, 4) Авраменко Бориса, 5) Семеняко Леонтия, 6) Дмитренко Макария, 7) Дмитренко Феодоры, 8) Свириденко Архипа — м. Боровичи, 9) Россол Анастасии — Мощенской волости с. Мощенки, 10) Нестеренко Ивана

Заявление

Желая перейти от единоличной обработки земли к общественной и организовать 1-й Софиевский коллектив при деревне Здраговке Ново-Боровичской волости, мы, нижеподписавшиеся в числе семи учредителей, просим уземотдел зарегистрировать нашу артель и оказать нам организационное и агрономическое содействие. На подачу настоящего заявления и вообще на ведение дел организации мы уполномочиваем Дмитренко Василия Александровича, [жителя] хутора Софиевки, а также на получение всех доставленных бумаг из губземотдела по делу о регистрации. Причем прилагаем устав, принятый общим собранием 1-й Софиевской артели в четырех экземплярах, посемейно-имущественные списки в четырех экземплярах и организационный план в четырех экземплярах *.

Подписи учредителей: В. Дмитренко, Л. Дмитренко, Б. Авраменко, М. Дмитренко, А. Россол.

За неграмотных 1) Семеняко Л., 2) Свириденко Екат., 3) Дмитренко Феод. и за себя расписался А. Свириденко.

Правильность настоящего заявления свидетельствует Ново-Боровичский волисполком.

Пред. волисполкома [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

3 декабря 1921 г.

Держархів Чернігівської області, ф. Р-503, оп. 1, спр. 991, арк. 3. Оригінал.

* Ці документи не вміщуємо.

№ 146

Анкета про 1-у Лісниківську хліборобську трудову артіль Хотівської волості Київського повіту і губернії

27 грудня 1921 р.

1. Назва об'єднання — 1-а Лісниківська хліборобська трудова артіль. Зареєстрована 29 січня 1921 р., № 87.

2. Кількість членів — вісімдесят шість чоловік.

3. Кількість землі і інвентаря — землі 90 дес., інвентаря артільного нема.

4. Галузі сільськогосподарського вирбництва артілі — рільництво.

5. Побочних заробітків артіль не має.

6. Сільськогосподарський план на 1922 р. — коли буде знятий ліс з артільного участка землі Деміївським лісництвом, артіль приступить до розкорчовки пеньків, частину для вспашки й обсеменіння яровим зерном, частину картоплею і частину низовини для сінокосу.

7. Зобов'язань і договорів з урядовими і громадськими установами артіль ніяких не має.

8. Потребує об'єднання в якскорішому знятті ліса з артільного участка землі і в деякому інвентарі, а особливо в плугах.

9. Адреса правління артілі: с. Лісники Хотівської волості Київського повіту.

Голова правління Г. Рудь
Секретар Буркацький

Держархів Київської області, ф. Р-350, оп. 1, спр. 73, арк. 11. Оригінал.

№ 147

Відношення Київського губернського земельного відділу до губернського посівного комітету про розподіл насіння серед колгоспів губернії

14 січня 1922 р.

Предназначенные для колхозов 30 000 пуд. семян должны, согласно последним данным, находящимся в нашем распоряжении о колхозах, распределить приблизительно следующим образом:

Бердичевский	уезд . . .	70 колхозов	7778 пуд.
Белоцерковский	» . . .	35 »	3833 »

Звенигородский	уезд . . .	10 колхозов	1169	пуд.
Каневский	» . . .	30 »	3333	»
Киевский	» . . .	60 »	6666	»
Липовецкий	» . . .	10 »	1111	»
Радомысльский	» . . .	5 »	555	»
Сквирский	» . . .	20 »	2222	»
Таращанский	» . . .	10 »	1111	»
Уманский	» . . .	20 »	2222	»
Чернобыльский	» . .	(только т-ва)	—	
Переяславский	» . .	(только т-ва)	—	

Приведенные данные относятся только к трудовым артелям, а не с.-х. т-вам, причем артели огороднические, пчеловодные, рыболовные, бураковые в это число не входят.

Указанные цифры немного округлены для простоты счета.

Зав. губземотделом
Управдел
Зав. отделом коллективов

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 942, арк. 5. Відпуск.

№ 148

Із звіту Тираспільського повітого земельного відділу Одеської губернії про стан колективізації в повіті в 1921 р.

Січень 1922 р.

КОЛЛЕКТИВНЫЕ ХОЗЯЙСТВА

Идеи коллективизма в сельском хозяйстве уже заметно проникли в широкие массы населения уезда. В 1920 г. было организовано всего 22 коллектива, в 1921 г. — 121. В течение 1921 г. было ликвидировано 22 коллектива, как не отвечавшие существовавшим положениям о с.-х. коллективах.

Шесть коллективов объединились с другими, образовав более мощные организации.

В декабре 1921 г. в уезде функционировало, таким образом, 93 коллектива, из коих было 91 трудовая с.-х. артель и 1 коммуна *.

Из указанного общего числа коллективов было: 57 крестьянских, 3 рабочих, 6 трудовой интеллигенции и 17 смешанного состава.

По роду своих хозяйств коллективы можно разделить на сле-

* Так у тексті документа.

дующие группы: полеводных — 76, огородных — 6, садоводных — 5, виноградных — 1, овцеводных — 5.

Все 93 коллектива объединяли 1298 членов с 5798 едоками; в 1921 г. имели в своем временном пользовании 14 571 дес. земли, по установленным нормам наделения этим коллективам подлежат отмежеванию 16 332 дес.

По далеко не полным сведениям, коллективы в 1921 г. располагали следующим инвентарем: повозок — 321, плугов — 545, борон — 408, культиваторов-пропашников — 19, сеялок — 84, жатвенных машин — 216, конных грабель — 27, веялок-сортировок — 5, молотилок — 12, локомобилей — 11, дробилок кукурузных — 2, конных приводов — 8, соломорезок — 2, мелкого инвентаря (косы, вилы, сапы и др.) — 1934.

Точных сведений о наличии рабочего и продуктивного скота у коллективов ко времени составления отчета не было получено, почему они и не приводятся. Уземотделом предприняты меры к точному выяснению количества инвентаря и скота в колхозах.

В 1921 г. колхозами было засеяно 4854 дес., приготовлено для посева озимых на 1922 г. 280 3/4 дес. и вспахано на зябь 334 3/4 дес.

Весьма сложная и ответственная работа предстоит — агроорганизация уезда в деле правильной организации хозяйств колхозов, после чего они могут играть заметную роль в области поднятия с.-х. культуры в уезде.

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 1, спр. 209, арк. 34—35. Копія

№ 149

Рішення селян с. Лісняків Яготинської волості Пирятинського повіту Полтавської губернії про організацію сільськогосподарської артілі

1 лютого 1922 р.

Заслушав доклад про организацию сельскохозяйственного коллектива, постановили: приступить к составлению списка желающих членов.

Записавшимися оказались: Векленко Петр, Малахов Иван, Ращаховская Мария, Калита Митрофан, Бейгул Фекла, Подгорбужский Павел, Воронина Ксения, Кусевич Станислав, Краснопир Филипп, Мельник Филипп, Шерстнев Гавриил, Пелипенко П., Ганжа Илья, Кошевая Ирина, Санковский Александр, Смовский.

Именной список членов Лесняковского коллектива и социальное положение таковых

№ п.п.	Фамилия, имя и отчество	Число душ	Лошадей	Коров	Инвентарь мертвый	Мужчин	Женщин	Детей	Примечание
1	Векленко П. Кон. . .	6	1	1	1 в[еялка], 1 плуг, 2 бороны	1	1	4	
2	Шерстнев Г. И. . . .	4	—	—	—	1	1	2	
3	Малахов Иван . . .	5	—	1		1	1	3	
4	Подгорбужский . . .	2	—	—		1	1		
5	Мельник П. М. . . .	3	—	1					
6	Краснопир Ф. К. . .	4	—	—		1	1	2	
7	Ганжа Илья Ив. . .	5	—	—		1	1	3	
8	Пелипенко Д. А. .	3	—	—		1	1	1	
9	Кошевая И. Сем. . .	4	—	—		0	1	3	
10	Санковский А. С. . .	2	—	—		1	1	—	
11	Кусевич Ст. С. . . .	2	—	—		1	1	—	
12	Мельник Ф. П. . . .	6	1	—	1 веялка, 1 плуг, 2 бороны	2	1	3	
13	Бейгул Ф. Л.	4	1	—	1 веялка, 1 борона	1	1	1	
	Итого	50	3	3	3 веялки, 2 плуга, 5 борон	12	12	[22]	

Пред. собрания Калита
Секретарь Ращаховская

Держархів Полтавської області, ф. Р-3492, оп. 3, спр. 8, арк. 1—2. Відпуск.

№ 150

Резолюція II губернського з'їзду профспілок Поділля про допомогу робітників промислових підприємств селянам губернії в проведенні весняної сівби

17—20 березня 1922 р. *

Заслушав доклад о посевной кампании, организованный пролетариат Подолии в лице его съезда профсоюзов констатирует основное положение, что индустриальная промышленность и транспорт находятся в прямой зависимости от сельского хозяйства и что без поднятия последнего невозможно возродить хозяйство страны в целом, а потому, учитывая катастрофическое состояние сельского хозяйства, постановляет:

* Дати роботи з'їзду.

1. Принять самое активное участие в предстоящей весенней кампании путем мобилизации работников — членов профсоюзов и посылки их на места, особенно специалистов по ремонту сельскохозяйственного инвентаря.

2. Всеми мерами провести заем семян для беднейшего селянства.

3. Усиленно повести пропаганду за общественную запашку и вообще за коллективную форму землепользования.

4. Разъяснить всемерно необходимость пропагандирования, особенно кукурузы, проса и прочих засухоустойчивых культур.

Констатируя факт упадка сельского хозяйства и длительность времени на его восстановление, а также чрезвычайно малого количества агрономического персонала, съезд постановляет выделить кадр рабочих для посылки их в училища и институты.

Съезд также обращает внимание на усиление работы «Земли и леса» *.

Член президиума [*подпись*]
Секретарь [*подпись*]
С подлинным верно:
Делопроизводитель [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф.2605, оп. 1, спр. 926, арк. 186. Завірена копія.

№ 151

Зведення Наркомзему УРСР про стан колективних господарств України на кінець березня 1922 р.

Перша половина квітня 1922 р.

Цифровые данные состояния коллективного движения на местах стали поступать в Наркомзем к 1 октября 1921 г. К концу 1921 г. земельными органами было учтено 2119 коллективных хозяйств. Занимаемая ими площадь равна 234 443 дес. с 85 474 едоками. Состояние инвентаря: лошадей—22 885, волов—3413, коров—15 792, свиней—6583, овец—1774, плугов—3108, буккеров—1649, борон—1537, сеялок—320, жаток—1994, молотилок паровых—67, конных—61.

В среднем на один плуг падало 14 дес. земли. На одну лошадь 10—12 дес. земли. Требуются особенно плуги и крупные машины. Размеры коллективов по площади таковы: в южных районах в среднем 250 дес. с преобладанием зернового хозяйства. В лесостепной полосе средняя 85 дес. на коллектив. На коллектив с интенсивной культурой в среднем падало 25—35 дес.

* Йдеться про професійну спілку робітників землі і лісу.

Коллективы голодающих губерний на обсеменение ярового клина нуждались в представлении им семенной ссуды в 162 830 пуд. проса и овса, 16 192 пуд. ячменя, 50 252 пуд. кукурузы, 459 800 пуд. картофеля и 1011 пуд. клевера.

Постепенно развертывающаяся работа земорганов в области учета сельскохозяйственных коллективов дает к концу марта сего года сведения о 2707 коллективах, находящихся в стадии работы, зарегистрированных в губземотделах и представивших посемейно-имущественные списки.

Эта цифра не охватывает всех коллективов, ибо губземотделы не успевают своим аппаратом (слабая статистика) подводить итоги тем коллективам, которые десятками подают свои заявления на регистрацию.

По посемейно-имущественным спискам коллективов общая площадь пахотной земли равна 406 501 дес., не считая садов и огородов и других угодий.

По отношению к общей площади пахотной земли — 16 144 000 дес., находящихся в обработке, — это составит 2,2%.

Ввиду того, что до сих пор никаких кредитов на оказание помощи коллективам государством не отпускалось, о чем знали и чувствовали на себе коллективы, то таковые, само собой разумеется, организовывались и работали не в поле зрения земельных органов.

Каков социальный состав коллективов

Полтавская губерния: крестьян — 80,8%, рабочих — 5,5%, интеллигенции — 7,7%.

Екатеринославская губерния: крестьян — 82,4%, рабочих — 6,9%, интеллигенции — 10,7%.

Одесская губерния: крестьян — 78,3%, рабочих — 17,7%, интеллигенции — 4,7%.

Харьковская губерния: крестьян — 53,6%, рабочих — 5,6%, интеллигенции — 40,7%.

Донецкая губерния: крестьян — 70%, рабочих — 18,3%, интеллигенции — 8,7%.

Имущественный состав

Полтавская губерния. Имеющих живой инвентарь — 93,8%, не имеющих живого инвентаря — 6,2%, имеющих мертвый инвентарь — 81,1%, не имеющих мертвого инвентаря — 19,9%.

Екатеринославская губерния. Вошло с живым инвентарем — 78,3%, без живого инвентаря—21,7%, имеющих мертвый инвентарь — 73,3%, не имеющих — 27,7%.

Харьковская губерния. Вошло с живым инвентарем — 31,0%, не имеющих инвентаря—69,0%, имеющих мертвый инвентарь—39,3%, не имеющих мертвого инвентаря — 61,7%.

Донецкая губерния. Имеющих живой инвентарь — 57,5%, не имеющих живого инвентаря—42,5%, имеющих мертвый инвентарь — 36,3%, не имеющих — 63,7%.

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 1, оп. 1—7, спр. 365, арк. 26. Копія.

№ 152

Резолюція з'їзду уповноважених сільскогосподарських колективів Пирятинського повіту Полтавської губернії про підсумки колгоспного будівництва в повіті

2 липня 1922 р.

В 1-й и 2-й периоды Советской власти [50] агитация коммунистов за коллективизацию сельского хозяйства разбивалась о каменную стену индивидуалистических стремлений, и только в последний период Советской власти на Украине и после разрушения нетрудовых хозяйств селяне Пирятинщины поняли свою ошибку. В период 1920—1921 гг. организовано 18 коллективно-хозяйственных объединений, из которых 1 коммуна и 17 трудовых артелей.

Большинство артелей стремится объединиться в коммунальные хозяйства, если только позволит это обстановка хозяйств. Социальный состав с.-х. объединений на Пирятинщине выражается в следующем:

Общее количество семейств	Одиночек	Общее количество едоков	Трудоспособных	Местных	Пришлых	Хлебопашцев	Ремесленников	Интеллигентных профессий	Не имеющих вовсе земли	Имевших земли до 3 дес.	Имевших от 3 до 6 дес.	От 6 до 9 дес.	От 9 и больше
159	55	862	268	96,5%	4,5%	92,5%	6%	1,5%	28%	48%	17%	6%	1%

Материально-хозяйственная мощность с.-х. объединений на Пирятинщине в настоящее время следующая:

Земельная площадь	Лошадей			Рогатого скота				птицы	Молотилок	Жаток	Сеялок	Плугов				Борон	Возов	Построек
	рабочих	гулевых	производителей	волов	коров	гулевых	мелких домашних животных					зерноочистительных машин	однолемешных	многолемешных	букkеров			
1228	119	16	3	34	99	44	255	747	5	19	27	16	49	19	39	109	76	23

Причем крупный инвентарь получен целиком от плановой кампании, также и большинство мелкого, часть лошадей и волы. Все коллективы сильно пострадали от бескормицы скота за последнюю зиму, что заставило наполовину сократить скот, и это сильно отразилось на работе коллективов. Почти все коллективы находятся в организационном периоде, твердого хозяйственного административного правления во всех коллективах почти нет. Отчетность тоже не ведется, а хоть и ведется, то неточно и неправильно. Система севооборота: в Гандеровской коммуне шестипольный севооборот, в остальных еще не установлен, но предполагается четырехпольный. Положительная сторона в работе коллективов — это лучший посев озими, а также и яровых против крестьянских. Из числа зарегистрированных 18 коллективов 3 коллектива распалось благодаря неуживчивости и бесхозяйственности этих коллективов, а также неправильной постановки дела в распределении труда и продуктов производства. За отсутствием опытных хозяйственных руководителей и инструкторов на местах работа в коллективах хромает. Коллективы участвуют в сельскохозяйственной кооперации через господарсоюз в уезде *.

Перспективы

§1. Очередным вопросом коллективов является объединение всех коллективов уезда в союзе с.-х. кооперативов через бюро колхозов при сельгосподарсоюзе Пирятинщины.

§2. Бюро колхозов избирается съездом колхозов. Председатель бюро входит в состав членов правления господарсоюза, который и заведует отделом колхозов, а остальные члены бюро колхозов не ведут постоянной работы в бюро, а только собираются периодически для обсуждения организационных вопросов коллективов. Все хозяйственные вопросы находятся в общекооперативном масштабе правления союза.

§ 3. В задачи бюро коллективов входит: а) вести организационную работу как внутри коллективов уже существующих, так организовать новые коллективы, б) распускать с санкции высших органов Соввласти те коллективы, какие своей работой и поступками компрометируют идею коллективизации, за нарушение устава и проч., в) вырабатывать организационные планы для коллективов и вести производственную нагрузку коллективов по заданиям с.-х. кооперации, г) следить за правильным распределением ссуд, какие государство будет отпускать с.-х. кооперации.

§ 4. Далее коллективы должны стремиться не только к производству с.-х. продуктов, но и к переработке таковых и через

* Йдеться про повітовий сільськогосподарський кооперативний союз.

с.-х. кооперацию, организовать оптовый сбыт продуктов своего производства, а также и снабжения всего необходимого для с.-х. производства.

§ 5. Имея в виду, что рациональными могут быть только те коллективы, какие создадут у себя хороший распорядительный центр и разовьют побочный промысел, увеличивая свой оборотный фонд, чем переборют индивидуальные стремления своих членов.

§ 6. В торговом отношении коллективы должны стать агентами с.-х. кооперации, взявши на себя обязанность заготовки с.-х. продуктов и сырья по поручениям с.-х. кооперации, а также и распространение фабрикатов и машин, имеющихся в с.-х. кооперации, т. е. вести борьбу со всякого рода посредниками, скупщиками и спекулянтами путем конкуренции, чем коллективы сумеют стать ближе к селянским массам и завоюют его симпатии.

§ 7. Коллективы должны стремиться не только к наживе путем увеличения своего производства, но также к поднятию культурного уровня своих членов путем устройства всякого рода курсов, лекций и проч. и в особенности обратить внимание на сельскохозяйственные знания, для чего в общекооперативном масштабе необходимо завести особый фонд для специальных и общекультурных целей кооперативов и коллективов.

§ 8. Для сохранения пролетарского духа у членов коллективов всем коллективам необходимо войти в профсоюз Всеработземлеса, чтобы иметь связь с с.-х. пролетариатом, готовящимся к коллективному хозяйствованию, а также целесообразно было бы завести секретариаты в коллективах для собирания с.-х. пролетариата, работающего у кулаков, — свой профсоюз для защиты его интересов.

§ 9. Немыслимо ведение в коллективах старой трехпольной системы в севообороте, необходимо с этого же 1922 г. перейти к улучшенному севообороту.

§10. Всю эту работу должно проделать уездное бюро колхозов, создав необходимый кадр инструкторов по всем отраслям вышеупомянутых работ.

Климовский
Члены президиума: Билаш
Огиенко

Державний архів Полтавської області, ф. Р-3492, оп. 3, спр. 18, арк. 29—30. Оригінал. Рукопис.

№ 153

Повідомлення про господарський стан артілі «Весела Долина» Тахтаулівської волості Полтавського повіту і губернії

16 липня 1922 р.

Артіль організувалася весною 1921 р. з місцевих селян, і тепер нараховує 10 членів при 3-х їдоках*, артіль складається з місцевої голоти: сім чоловік, вступаючи до артілі, навіть не мали зовсім коней. Тепер мають 29 дес. землі та надіються ще дістати 25 дес. від земвідділу. Засіяли цього року всю землю, а саме: жита — 6 дес., озимої пшениці — 3 дес., ярої — 3 дес., ячменю — 3 дес., вівса — $1/2$ дес. та проса — $1/2$ дес.; під городиною — 4 дес. та лишили під паром 4 дес.; з всього сподіваємося дістати добрий врожай.

Як живого, так і мертвого реманенту у нас бракує: маємо лише 5 коней, 2 ручних молотарки, 1 сіялку та 1 жатку.

Весь урожай в артілі ділимо згідно проробленим кожним годинам. Веденням свого господарства зразковим способом артіль привабила велику увагу місцевого населення.

Слід відзначити те, що артіль не дістає агрономічної допомоги і це до деякої міри відбивається на культивуванні артільної землі.

«Селянська правда» (Катеринослав), № 65, 16 липня 1922 р.

№ 154

Список зразкових колективних господарств Харківської губернії, складений відділом колгоспів Наркомзему УРСР

18 липня 1922 р.

Названия коллективов и их адреса (село, волость и уезд)	Количество едоков в колхозе	Площадь земли колхоза
Артель «Косарь» с. Ольшаны Харьковского уезда	67	58
Артель «Новая жизнь» ст. Артемовка Будянской волости Харьковского уезда	17	$20^1/_2$

* Так у тексті документа.

Названия коллективов и их адреса (село, волость и уезд)	Количество едоков в колхозе	Площадь земли колхоза
Артель «Нескучное» ст. Рогань, Веденской волости *, Харьковского уезда	50	64
Коммуна «Красная заря» Волоховской волости Волчанского уезда	117	206
Артель «Колос» Шиповатской волости Волчанского уезда . . .	27	40
Артель «1-я Андреевская» Шиповатской волости Волчанского уезда	73	130
«Хлеб и воля» (артель) Ахтырской волости Ахтырского уезда .	67	103
«Красная звезда» (коммуна) Жигайловской волости Ахтырского уезда	56	83
«Надежда» (артель) Валковской волости Богодуховского ** уезда	140	136
Имени Мануильского (артель) Ново-Рябиновской волости Богодуховского уезда	115	137
«Ахорь» (артель) Староверовской волости Купянского уезда .	100	200
1-я Гусинская (артель) Гусинской волости Купянского уезда .	32	111
«III Интернационал» (артель) Степановской волости Сумского уезда	72	124
«Криница» (артель) Люботинской волости Валковского уезда .	40	26 1/2
«Новый мир» (коммуна) Штеповской волости Лебединского уезда	42	238

Составил инструктор
отделения колхозов [*підпис*]

18 июля 1922 г.

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 3, спр. 490, арк. 12. Оригінал.

---

* Так у тексті документа.
** Очевидно, «Валковского».

№ 155

Постанова загальних зборів членів Тарганської сільськогосподарської комуни «Труд» Сквирського повіту Київської губернії про вступ до кооперативної спілки

31 липня 1922 р.

Не считаясь со слабостью и несознательностью некоторых отдельных товарищей и провокацией, исходящей из среды заможного селянства, коммуна будет стремиться к более полному и дружному слиянию своих хозяйственных усилий, чтобы на деле показать значение коллективов для хозяйственного благосостояния незаможников и будет стремиться к вовлечению всех сознательных незаможников в свои ряды. Коммуна считает, что только посредством коллективного объединения незаможник сможет при новой экономической политике улучшить свое материальное положение и что только через коллективы возможно быстрое возрождение нашего упавшего сельского хозяйства.

Находя выгодным и целесообразным при данных экономических условиях бороться на вольном рынке с частным торговым капиталом совместно с кооперацией, у которой имеется большой опыт и налаженный аппарат в этом отношении, и считая, что коллективы и кооперативы преследуют одни и те же хозяйственные цели и задачи подъема нашего сельского хозяйства, коммуна «Труд» считает необходимым вступить в кратчайший срок в районный сельскохозяйственный кооперативный союз и выражает пожелание, чтобы вступление всех коллективов в союз прошло возможно скорее в уездном масштабе. Коммуна думает, что совместная работа с кооперацией нисколько не повредит коллективам, но вместе с тем будет очень полезна для сельскохозяйственной кооперации, ибо вольет в нее свежую струю коллективизма.

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 924, арк. 7. Оригінал.

№ 156

Рішення зборів ініціативної групи селян с. Карпівки Переймської волості Балтського повіту Одеської губернії про створення сільськогосподарського колективу

6 серпня 1922 р.

Мы, нижеподписавшиеся г[раждане] села Карповки Переймской волости Балтского уезда Одесской губернии, собравшись сего числа в числе 5 отдельных домохозяев и по всестороннему

обсуждению о лучшей обработке земли, повышении урожая и сделать свой труд более производительным, решили: объединиться в коллектив, как лучший способ достигнуть намеченной цели и тем избавиться от нищеты, а также служить примером и образцом культуры для других граждан. Охотно пожелали быть членами сего коллектива: 1) Авксентий Дем. Конюшенко, 2) Дария Дем. Печерица, 3) Петр Кушнир, 4) Зиновий Кушнир и 5) Филипп Гончар с семействами, в общем числе 25 душ.

Что и подписываем: П. Кушнир, З. Кушнир, Дария Печерица и Филипп Гончар и за них, неграмотных, и за себя расписался: Авк. Конюшенко.

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 24, спр. 310, арк. 196. Оригінал.

№ 157

З протоколу засідання комісії по обстеженню колгоспів Богуславського повіту Київської губернії

23 серпня 1922 р.

...Из 40 коллективов утверждено 36, об одном вопрос остался открытым, один решено распустить и двум предложено перейти на устав с.-х. товарищества, исходя из той линии, которую они заняли в своей работе.

Утвержденные 36 коллективов можно разбить на 3 группы. Группа первая — это коллективы исключительно из членов комнезама и компартии, которые получили временные отводы земли и, таким образом, под политическую группировку на селе подведен материальный базис. Вторая группа — это коллективы, имеющие в своем большинстве нечленов комнезама, получившие уже временные отводы земли и обеспеченные живым и мертвым инвентарем. Третья группа — это коллективы, состоящие вообще из сельской бедноты, у которой остро чувствуется недостаток живого и мертвого инвентаря.

С отрицательных сторон, какие приходилось наблюдать в жизни коллективов, нужно отметить прежде всего слишком большой тормоз земельных органов в отношении отвода земли для коллективов, который отбивает всякую охоту бедноте объединяться, ибо нет твердой уверенности в том, получат ли коллективы землю. Этот тормоз и волокита с отводами земли сильно подорвали дело коллективизации в уезде и ставят в настоящее время работу по организации коллективов в неимоверно трудные условия. Отсюда напрашивается следующий вывод:

Уземотделу необходимо немедленно произвести отвод земли всем коллективам, утвержденным уездной комиссией обследования, окончательно закрепить те отводы земли, которые уже были сделаны коллективам.

Вновь организующимся коллективам отводить землю, избегая всякой задержки и волокиты.

Обязательства, требующиеся от коллективов:

1. Каждый коллектив, наделенный землей, должен строго руководствоваться уставом артели.

2. Коллективы, получившие земельные отводы, должны вступать членами в сельскохозяйственный союз, где и будет координироваться вся их дальнейшая работа.

При соблюдении вышеуказанных условий коллективизация в Богуславском уезде, будучи направлена в нормальное русло, даст благоприятные результаты. Стремление к коллективному труду среди незаможного селянства имеется — их толкает сама жизнь на это.

Земорганам в этом отношении необходимо всячески поддерживать. Их поддержка главным образом должна выражаться в скорейшем отводе земли, ибо тормоз в этом отношении оказывает самое гибельное действие на рост коллективизации.

Председатель Д. Тимошенко
Члены: Кононов
Логоза
Секретарь Лютик

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 923, арк. 2—3. Оригінал.

№ 158

Інструкція внутрішнього розпорядку сільськогосподарської артілі «Согласие» с. Покровського тієї ж волості Єлисаветградського повіту, Миколаївської губернії

23 серпня 1922 р.

Августа 23 дня 1922 г., мы, нижеподписавшиеся, комиссия в составе председателя В. Ткачова и секретаря В. Иващенко, члены комиссии Ф. Исанева, В. Черкасенко и С. Кравцова, действующие на основании постановления общего собрания артели от 22 августа с. г., составили настоящую инструкцию в следующем порядке.

Земля находится в общем пользовании артели; при вступлении в компанию обработки земли каждый член обязан иметь: 1 живой инвентарь от каждых четырех земельных норм, 1 лошадь и к ней же упряж, содержание лошадей находится на иждивении владельца лошади до снятия урожая.

Все лошади во время общественных работ находятся в распоряжении совета артели.

От каждого члена должен поступить мертвый инвентарь, какой только необходим для артели, который записывается в ин-

вентарную книгу, в каком состоянии поступил, ремонт инвентаря производится за счет артели. В случае инвентарь приходит в негодность от артельных работ, то на место его за счет артели приобретается новый.

В случае кто либо из членов не поставит живого и мертвого инвентаря к началу кампании и до конца года, то земля его обрабатывается на следующих условиях: за каждую обработанную десятину снимается половина в пользу артели и распределяется между всеми членами, лошади коих обрабатывают свыше установленной нормы, и обсеменяется теми членами, коим достается земля.

Если же кто из членов приобретает инвентарь к весенней посевкампании, то с него снимается за каждую десятину $^1/_3$ десятины, — как за вспашку на зябь, и обсеменяется теми же лицами.

На время постоянных общественных работ устанавливается штат рабочих, от каждых 8 норм 1 человек, скороженье от 4 норм 1 человек, а косовица от 4 норм 2 человека, и никакие причины от артельных работ не освобождают, причем рабочими считаются от 15 лет включительно и до старости; в случае неявки на работу кого-либо из членов или его семьи 1 день, то с него взимается плата в пользу артели натурой по стоимости рабочего [дня] в то время, а если не является без уважительных причин 2 дня и более, то взимается в двухкратном размере, а если кто совсем не является на работу, то за его землю артелью уплачивается арендная плата, существующая в то время.

Распределение хлеба и прочих продуктов производится следующим порядком: после обсеменения каждой культуры делается подсчет, и кто сколько обработал десятин согласно инструкции, столько и получается урожая.

Под пропашные культуры земля пашется совместно на общих основаниях, после вспашки земля распределяется каждому члену, сколько следует согласно пункта 4-го настоящей инструкции, в пропашных культурах допускается посев проса.

Если какому из членов невыгодно платить за вспашку земли, то таковой член обязан уплатить натурой по существующим в то время ценам.

Настоящая инструкция обязательна для всех членов артели, с сего числа до снятия урожая 1923 г., которая должна быть подписана всеми членами артели; в случае нарушения каким членом настоящей инструкции, то таковой член немедленно исключается из членов артели согласно устава артели.

Подписи членов.

Копия с подлинным верна. За председателя артели [*підпис*]

Секретарь В. Иващенко

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-211, оп. 1, спр. 1277, арк. 21. Завірена копія.

№ 159

Протокол загальних зборів селян с. Байраків Дебальцівського повіту Донецької губернії

25 серпня 1922 р.

Присутствовали: Масиец Максим, Кананенко Иван, Масиец Тимофей, Кравченко Лука, Кананенко Сергей и Масиец Ольга.

Повестка дня.

1. О создании коллектива и его наименовании.
2. Избрание уполномоченных.
3. Текущие дела.

Слушали: 1. О создании коллектива и его наименовании.

Постановили: Заслушав доклад тов. Масейца о мерах содействия, принимаемых республикой по созданию коллективов, пришли к заключению: образовать сельскохозяйственный коллектив для совместной обработки земли, предварительно сложить все имущество вместе. На первый раз приобрести пару волов, в дальнейшем же зарегистрировать таковой в земельных органах и просить последние о выделении земли для коллектива, а также об оказании помощи в живом и мертвом инвентаре. Назвать данный коллектив именем всероссийского красного старосты тов. Калинина.

Слушали: 2. Об избрании уполномоченных для ведения всех дел коллектива.

Постановили: Единогласно избрали тт. Масейца Максима и Кананенко Ивана.

Слушали: 3. О наказе уполномоченным.

Постановили: Предлагаем уполномоченным немедленно зарегистрировать данный коллектив в волисполкоме, просить таковой о выделении земли — дачи бывшего Полянского в количестве 32 дес. (на первый год) и по выделении земли зарегистрировать также в уездном и губернском земельном отделах.

Председатель собрания Т. Масиец
Секретарь Кананенко
Настоящий протокол свидетельствуется:
Предволисполкома [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

[На документі резолюція]: «Под коллектив отведена земля — дача Полянского в количестве 32 дес. по акту № 571 от 31 августа 1922 г».

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 2, спр. 420, арк. 56. Оригінал.

№ 160

Відомість про наявність колективних господарств у Сквирському повіті Київської губернії

14 вересня 1922 р.

Волость	Село	Название	Время организации	Число семей	Количество душ			Количество земли в 1921/22 г., дес.	Отвод на 1923 г., дес.	Примечание
					трудоспособных	нетрудоспособных	всего			
Ходорковская	Ходорков	«Заря» коммуна	6.III 1922	21	36	24	60	12	72	Дано распоряжение про отвод земли
Попелянская	Сокольча	«Чайка» коммуна	7.XI 1920	17	28	35	53	48	63	—
»	Попельня	«Свет» коммуна	1.VIII 1921	12	28	16	44	39	45	Запасного фонда 45 дес.
Пархомовская	Тарган	«Труд» коммуна	23.V 1922	9	17	11	28	—	65	Дано распоряжение об отводе
Романовская	Саверцы	«Життя»	15.IX 1921	8	15	18	33	21	—	Дано распоряжение по трудовой норме
Антоновская	Гайворон	«Спільна праця»	1.VII 1921	11	15	23	38	18	38	То же

Продовження таблиці

Волость	Село	Название	Время организации	Число семей	Количество душ: трудо-способ-ных	Количество душ: нетрудо-способ-ных	Количество душ: всего	Количество земли в 1921/22 г., дес.	Отвод на 1923 г., дес.	Примечание
Володарская	Володарка и Завадовка	«Рось»	25.V 1922	12	17	18	35	—	65	Дано распоряжение по трудовой норме
»	Рубченки	«Запорука»	20.VII 1921	9	20	15	35	30	30	» »
Романовская	Новоселица	«Колосок»	4.IX 1921	10	21	16	37	—	—	Дано распоряжение об отводе
Верховенская	Карабчиев	«Червоний садок»	20.VIII 1922	5	20	21	45	—	49	Запасного фонда 25 дес.
Ружинская	Пустоха	«Вільна праця»	20.VIII 1922	10	22	9	31	—	—	—
Топоровская	Топоры	«Новий шлях»	12.IX 1922	10	24	21	45	—	—	Спорное дело об отводе земли между Ружином и Топорами
Чубинецкая	Чубинцы	«Лицарь победы»	6.IX 1922	6	24	9	33	—	—	—
				140	287	236	523			

Уездколлективизатор по Сквирскому уезду [*підпис*]

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 924, арк. 1. Оригінал.

№ 161

Витяг з протоколу засідання бюро Подільського губкому КП(б)У про стан колективізації сільського господарства губернії

21 вересня 1922 р.

Слушали: О коллективизации сельского хозяйства (тт. Таран и Полонский).

Докладчики с цифровыми данными представляют анализ состояния сельского хозяйства на Подолии (см. приложение)*.

Всего зарегистрировано коллективных хозяйств по губернии около 70.

Постановили: Бюро губкома, заслушав доклад о сельскохозяйственных коллективах, констатирует, что экономические условия, малоземельность крестьян, кабальные сделки и прочее несомненно способствуют организации коллективных хозяйств Подолии.

В настоящее время ряд заявок со стороны крестьянства характеризует их перелом в сторону организации коллективных хозяйств.

Ввиду означенного агитпропу разработать циркуляр упаркомам о работе среди сельского населения в направлении популяризации коллективизма среди незаможных.

Считать необходимым, начиная с будущего набора курсантов в губпартшколы, организовать земельную секцию и окончивших передать в распоряжение губземотдела. В настоящее время необходимо создать при губсовпартшколе краткосрочные 4-месячные сельскохозяйственные курсы.

Указать всем укомам на необходимость на всех крестьянских съездах и конференциях ставить вопрос о развитии коллективных хозяйств.

Поручить секретарю губкома при первой возможности направить в распоряжение губземотдела не менее трех товарищей для использования в качестве инструкторов.

Просить Наркомзем через Центральный комитет** об отпуске работников*** на работу по популяризации колхозов на Подолии, а также об отпуске средств на поддержку колхозов.

Через фракцию ГЭС побудить «Село-технику»[51] и «Селопомощь»[52] развить и углубить работу среди сельскохозяйственного населения, широко помогая коллективам, причем губземотделу проверить работу «Село-техники» в этом направлении.

Губземотделу предложить всячески содействовать организа-

---

* Додаток не вміщуємо.

** ЦК КП(б)У.

*** У тексті документа «работы».

циям КСМУ, если таковые обратятся за помощью по вопросу о коллективизации хозяйств.

Предложить всем упаркомам через агитпропы и губпрофобр произвести разверстку членов партии в агрономические школы в срочном порядке.

Выписка верна: Делопроизводитель оргинстра ЦК [*підпис*]

11 декабря.

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 1, оп. 7, спр. 225, арк. 167. Завірена копія.

№ 162

Постанова пленуму Чернігівської губернської комісії незаможних селян про землеустрій та колективізацію селянських господарств губернії

1 жовтня 1922 р.

Заслушав доклад губземотдела об основах землеустройства и коллективизации хозяйств незаможного селянства, пленум губкомнезама приветствует все начинания Советской власти в коллективизации хозяйств незаможного селянства; политику губземотдела в основном землеустройстве признает правильной и вполне отвечающей интересам незаможного селянства. Со своей стороны, считает, что поднятие производительности в неокрепшем хозяйстве незаможника, экономическое противопоставление его росту вновь нарождающегося кулацкого хозяйства и удержание крепкой организационной спайки для дальнейшей борьбы за осуществление социализма в сельском хозяйстве возможно лишь в коллективных объединениях при всемерной поддержке со стороны органов власти. Поэтому постановили:

1. Популяризовать и разъяснить среди незаможного селянства основное землеустройство Советской власти и его преимущество над существующими формами землепользования, причем землеустройством незаможных считать поселковые и групповые формы с установлением общественного многополья с коллективным и кооперативным землепользованием.

2. Для облегчения перехода на поселки просить губземотдел разрешить вопрос в Наркомземе о льготной оплате землемерного труда поселкам незаможных наравне с коллективными хозяйствами.

3. Широко популяризовать среди незаможных декрет ВУЦИКа от 9 апреля * и постановление Совнаркома от 22 августа

---

* Очевидно, у тексті помилка. Мова йде про декрет ВУЦВК від 9 серпня 1922 р.

ста о преимуществах и ссудах коллективам незаможных селян [53].

4. Установить органическое сращение с земорганами путем постоянной систематической работы комиссии в соответствующих земельных инстанциях, в частности в отделах коллективизации и землеустроительных комиссиях, куда должны быть посланы лучшие товарищи для постоянной работы.

5. Губземотделу установить земельные фонды из резервируемых совхозов для организации из них коллективов из незаможного селянства.

6. Придавая огромную важность делу коллективизации хозяйств незаможных, пленум отмечает необходимость обращать особенное внимание на состав * колхозов, дабы в последние не попал шкурнический элемент, могущий впоследствии дискредитировать организацию.

7. Для поддержания уже организовавшихся и организующихся колхозов незаможных губземотделу ускорить организацию материального и финансового фонда согласно постановлению Совнаркома от 22 августа, а также признать целесообразным обратить в фонд колхозов комнезамов весь урожай, собранный с укрытых земель в 1922 г., для чего просить санкции губисполкома.

8. Губземотделу вторично возбудить ходатайство перед Наркомземом об организации специального земельного фонда лесоматериалов для субсидирования незаможных при выходе их на поселки.

9. Всякого рода ссуды из организующихся фондов незаможных выдавать в первую очередь коллективам незаможных, и только после удовлетворения таковых удовлетворять индивидуальные хозяйства.

10. Поручить всем укомнезамам провести в жизнь постановление комиссии празднества 5-й годовщины Октябрьской революции об организации в каждом уезде из незаможных одного коллектива в честь 5-й годовщины Октябрьской революции. Уземотделу прийти на помощь в данном вопросе по отводу и указанию земель, на которых и возможно осуществить данные мероприятия.

Члены президиума
С подлинным верно:
Зам. пред. губ КНС [*підпис*]
Делопроизводитель [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 257, оп. 1, спр. 129, арк. 84. Завірена копія.

* У тексті документа «средства».

№ 163

Протокол дізнання в справі Мошногорської лжеартілі Черкаського повіту Кременчуцької губернії

4 жовтня 1922 р.

1922 г., августа 15 дня. Я, член Кременчугской губернской комиссии незаможных селян Стеблина Дмитрий Лаврентьевич, уполномоченный Кременчугского губземотдела по обследованию колхозов на территории Черкасского уезда, совместно с членом Черкасской уездной комиссии незаможных селян т. Косьминой, прибыв в м. Мошны для обследования находящихся там колхозов, получил от местных властей в лице предволкомнезама т. Островного заявление (устное) о неправильных действиях Мошногорской сельскохозяйственной трудовой артели, находяйщейся в 5 верстах от м. Мошен при Вознесенском монастыре в лесу.

Приступил к сему делу к дознанию, выяснил следующее: Опрошенный мною председатель Мошногорской сельскохозяйственной трудовой артели Синчера Иван Васильевич, 37 лет. австрийский подданный, прибывший на Украину в 1916 г. как военнопленный, несудим, малограмотный, холост, показал следующее:

27 марта 1922 г. у нас в монастыре состоялось общее собрание всех жителей монастыря в присутствии монашествующих лиц, где был решен вопрос об организации артели при монастыре.

На вопрос, присутствовал ли он, Синчера, на первом организационном собрании, ответил, что присутствовал. Там же на собрании был избран совет артели, кажется, из него, Синчеры, Бабинца Михаила и Юдицкого Антония.

Председателем общего собрания фактически был игумен монастыря о[тец] Досифей Старов, но протокол подписывал я, ибо монашествующие лица не имеют права вступать в члены артели. Что дальше делалось в артели, я совершенно не знаю, так как я раньше и теперь считаюсь чернорабочим, а председателем только на бумаге, так как был назначен по принуждению монашествующей братией на означенном выше собрании.

Всеми делами артели управлял, как и раньше, игумен монастыря Досифей Старов, бумаги давались на подпись мне, но какого характера я не знаю.

На вопрос мой, кто ездил с материалами об организации артели в уземотдел, Синчер ответил, что все это делал только Старов, а он ездил в Черкасский уземотдел только в качестве извозчика. Знает только, что все хозяйство и управление ведется, как и раньше в монастыре, во главе стоит игумен, а артель организовалась для того, чтобы земля у монастыря не отбиралась.

Печать артели находится у игумена, который, «кажется», состоит секретарем артели. Сколько членов артели, я совершенно не знаю. Женщины на собрание не приглашаются. Столуются все вместе, как монахи, так и послушники, а именно в трапезной, куда женщины не приглашаются. Сколько десятин находится в пользовании артели, точно не знает, кажется 37 с саженями десятин. Больше показать ничего не имею.

Прочитано И. Синчера (собственноручная подпись).

Опрошенный мною игумен Мошногорского Вознесенского монастыря о. Досифей Старов, 45 лет, грамотен, показал следующее:

27 марта 1922 г. у нас в монастыре состоялось общее собрание жителей монастыря в присутствии монашествующей братии, но только без права голоса, так как членами артели монахи быть не могут. Председателем собрания был назначен Иван Синчера, который и проводил его, секретарем собрания был назначен послушник Коваленко Максим.

На этом первом организационном собрании был избран совет артели в составе 3 членов и 2 кандидатов. Председателем артели был назначен Синчера Иван, товарищем ему — Бабинец Михаил, казначеем Антон Юдицкий, а я приглашен на должность секретаря совета, как вольнонаемный служащий. Всеми делами управлял президиум артели в лице Синчеры, Бабинца и Юдицкого, я им указывал, что делать, как более знающий по этому делу. Договор на аренду земли и сада с уземотделом заключал уполномоченный артели Кобзарь (священник...) *. Печать артели хранилась у меня, так как Синчера все время находится на полевых работах, где таковую могут забрать бандиты. Больше показать ничего не имею.

Игумен монастыря Д. Старов (собственноручная подпись).

Опрошенный мною послушник монастыря Михаил Бабинец, австрийский подданный, прибывший на Украину в 1917 г., 36 лет, малограмотный, холост, не судим, показал следующее:

Целиком подтвердил показания члена артели Синчеры. Добавляет, что он состоит помощником председателя артели, все дела ведет игумен монастыря Старов, а я расписываюсь только на бумагах. Больше показать ничего не имею.

Михаил Бабинец (собственноручная подпись).

Опрошенные мною послушники монастыря Лука Голубь, 14 лет, и Тимофей Вышемирский показали, что они состоят членами артели, на собраниях бывали, на собраниях председательствует игумен монастыря о. Досифей Старов, а председателем на бумаге числился Синчера Иван.

Прочитано Тимофей Вышемирский, а за неграмотного и за себя расписалася Лука Голубь (собственноручная подпись).

---

* Крапки в тексті документа.

В чем составил настоящий протокол, который представляю на рассмотрение со всеми прилагаемыми при сем материалами * в Кременчугский губземотдел, копии Черкасскому уземотделу, Черкасскому уисполкому и Кременчугской губернской комиссии незаможных селян для предания суду совета Мошногорской трудартели, за фиктивную работу под маркой артели в то время, когда монастырским хозяйством управляла и в настоящее время управляет поповская братия в лице игумена Досифея Старова.

Артель организовалась лишь для того, чтобы у монастыря не отобралась бы земля, как видно из показания фиктивного правления артели.

Подписали: Член губкомнезама Стеблина
Присутствовал член Черкасской уездной комиссии незаможных селян Косьмина

ЦДАЖР УРСР, ф. 257, оп. 1, спр. 87, арк. 15. Завірена копія з копії.

№ 164

Із звіту управління колгоспів Єлисаветградського повітового земельного відділу Миколаївської губернії про стан колективізації сільського господарства в повіті протягом 1920—1922 рр.

Перша половина жовтня 1922 р.

Работа по коллективизации за 1920 г.

В 1920 году коллективизация сельского хозяйства в уезде носила зачаточный характер. Определенного плана не было. Организация земледельческих артелей относилась к разряду второстепенных мероприятий уземотдела. В 1920 г. организовано с.-х. коллективов 10, с числом членов 72, преимущественно бывшие рабочие. Эти коллективы, получив землю во временное пользование, обрабатывали свои поля по преимуществу индивидуальным способом. К концу 1920 г. из 10 артелей осталось 6.

За 1921 г.

С весны 1921 г., после окончательного сконструирования подотдела коллективных хозяйств при уземотделе, коллективизация приняла планомерный характер. Был составлен план работы, выработан порядок материального снабжения артелей,

* Матеріали в справі відсутні.

разосланы инструкции на места с правилами организации коллективов. До первой половины 1921 г. преимущественно собирались в артели городские граждане, не имеющие возможности пристроиться на работу в государственных предприятиях. К июню месяцу 1921 г. из 40 артелей было городских 30 (75%), сельских 10 (25%). Начиная с лета, после уездного съезда Советов, организация артелей в широком масштабе была перенесена в уезд благодаря вовлечению в работу по коллективизации с.-х. участковых агрономов. В 1921 г. наблюдался усиленный рост артелей из заможных и прочих граждан, по своей психологии не подготовленных к восприятию коллективных форм хозяйства. Последнее объяснялось стремлением указанных групп сохранить за собой участки собственной земли и избавиться от реквизиции нетрудового имущества или получить от государства материальную помощь, прикрываясь артельной организацией.

Но после того как уземотдел решил снабжать материалами и инвентарем только те артели, которые подавали надежды на осуществление коллективных способов обработки,— артели, организованные случайно и с корыстной целью, начали быстро распадаться.

В 1921 г. организовано 74 артели, из них распалось и ликвидировано 26 артелей.

Снабжение артелей выразилось в выдаче им на льготных условиях семян и инвентаря. В течение 1921 г. роздано крупного инвентаря в пользование 69 штук, отпущено семян в ссуду 6490 пуд., помощь оказана 23 артелям.

При оказании помощи коллективам имели место непредвиденные ошибки, а именно 5 артелей, заслуживающих на основании представленных документов и рекомендации доверия, оказались неаккуратными плательщиками. Остальные артели, коим оказана помощь,— платежеспособны и использовали отпущенные им материалы по назначению.

Из 54 артелей, оставшихся к 1922 г., 15 составлено из незаможных селян, 12 середняцких и 27 смешанных.

Основной успех коллективизации с. х. за 1921 г. выразился в том, что граждане в количестве до 2000 едоков, соединивших свои силы и средства, сохранили свое существование, несмотря на пережитый 1921 голодный год.

За 1922 г.

Опыт 1920 и 1921 гг. дал возможность уземотделу принять вполне определенный план коллективизации сельского хозяйства и установить верные методы развития коллективных форм землепользования.

С.-х. артели, организованные в 1922 г., составлялись из граждан однородных по своему имущественно-социальному состоя-

нию, что избавляет артели от конфликтов и недоразумений, возникающих в смешанных артелях на почве хозяйственных интересов.

Артели составлялись в количестве 12—15 членов, так как в крупных артелях обычно отсутствует дисциплина, ввиду разношерстности психологического состава членов.

Материальная помощь оказывалась исключительно незаможным и середняцким коллективам, которые по своей честности и солидарности к государству являются аккуратными плательщиками. Оказана помощь 19 артелям, выдано семян 2052 пуд. Для решения вопросов артельного строительства созвано два съезда уполномоченных артелей.

Для установления взаимопомощи между с.-х. коопераций и артелями последним рекомендовано войти в состав Елисаветградского райсельгосподаря. Всего вступило в сельгосподарь 12 артелей.

Артели, осуществляющие коллективную обработку с применением правильного севооборота, причислены к образцовым районным колхозам. В 1922 г. организовано к 1 октября 10 коллективов с однородноклассовым составом.

Отведена земля в порядке землеустройства 16 артелям, арендные участки занимаются 17 артелями, нетрудовые хозяйства закреплены за 2 артелями, занято артелями земли до 2.500 дес.

В последнем месяце установлено усиленное стремление в коллективы незаможного селянства. В августе и сентябре сделано указаний по вопросу организаций артелей 28 группам незаможных селян.

В 1922 г. обследовано артелей 31, [дано] консультаций по разным вопросам 540.

В октябре 1922 г. аппарат уколхоза окончательно налажен. Агрономы вовлечены в работу по коллективизации на местах. Установлен контакт с прочими государственными учреждениями по вопросу выполнения работ в коллективах на основах декрета СНК от 9 августа 1922 г.

Заключение

Данные о работе уколхоза за предыдущие три года указывают, что начало обобществления сельского хозяйства положено.

Форма коллективного хозяйства проникает в широкую массу незаможного селянства.

Заможное селянство и середняки-индивидуалисты, окрепшие после урожая 1922 г. и в услоявих новой экономической политики, потянутся из артелей к самостоятельному хозяйству (эта тяга уже замечена из жизни существующих артелей).

Основную группу коллективов составят в будущем артели

из незаможных селян и тех середняков, которым стали понятными преимущества общественного хозяйства.

При каждом комитете незаможных селян необходимо организовать образцовое коллективное хозяйство из передовых сознательных граждан.

С.-х. коллективы в начале их развития должны быть не крупного размера, с составом 12—15 членов.

Основной отраслью обобществления должно быть полеводство — общественная запашка; остальные отрасли обобществляются в артелях, которые достигли полной коллективизации при обработке земли.

Основным коллективом является товарищество общественной обработки земли: с распределением обработанных полей по числу едоцких норм.

С.-х. коллективы вовлекаются членами в райсельгосподарь.

Работа по коллективизации должна осуществляться агрономическим персоналом уземотдела при содействии других учреждений.

Цифровая сводка о работе уколхоза за 1920—1921 и 1922 гг.

	1920 г.	1921 г.	1922 г.	Разом
Организовано земледельческих коллективов:				
а) общеземледельческих	9	45	7	
б) садово-огородных	1	21	2	
в) свекловичных	—	8	1	
Ликвидировано	4	26	—	
Остается				64
Обобществлено коллективами за 3 года:				
а) хозяйств			700	
б) крупного и мелкого инвентаря (мертвого)			5600	
в) живого инвентаря			3500	
г) земли			2500	
Показательных коллективов за три года организовано:		4	4	
Инструкторско-организационная работа:				
а) проведено съездов артелей	1	2	2	5
б) обследовано и обревизовано		42	31	73
в) консультаций		600	540	1140
Вовлечено в райсельгосподарь		1	12	13

Зав. Елисаветградским уколхозом

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-213, оп. 2, спр. 70, арк. 1—2. Відпуск.

№ 165

Резолюція пленуму Новомосковського повітового комітету КП(б)У Катеринославської губернії про роботу сільськогосподарської кооперації

16 жовтня 1922 р.

Заслушав доклад о сельскохозяйственной кооперации, расширенный пленум уездного партийного комитета считает, что в условиях экономической разрухи страны, недостатка ресурсов у государства, сельскохозяйственная кооперация является важнейшим средством восстановления сельского хозяйства, как главного рычага экономической мощи государства, а потому, кладя в основу постановление пленума губкома о сельхозкооперации, постановляет:

1. Считать работу по сельхозкооперации ударной.

2. В целях обеспечения влияния партии на сельхозкооперацию и борьбы с кулацким засильем в ней, вменить в обязанность всем членам партии, работающим на селе, состоять членами сельхозтовариществ.

3. Всем членам партии на местах принять активное участие в ведении агитационной работы в смысле разъяснения населению значения, роли и задач сельхозкооперации.

4. Организовать в селах сельхозтоварищества путем вовлечения в них незаможников, бедняков, батраков и середняков.

5. Повести широкие разъяснения о значении коллективизации между беднейшим населением, а также организовывать сельхозколлективы, вступая в них членами.

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 32, оп. 1, спр. 903, арк. 34. Завірена копія.

№ 166

Із статистичної анкети Кобеляцької повітової комісії незаможних селян Полтавської губернії про стан колгоспів повіту

9 листопада 1922 р. *

ХАРАКТЕРИСТИКА КОЛХОЗОВ

Функционирующие в пределах Кобелякского уезда 6 колхозов состоят в целом из 47 членов незаможников, по большей части семейных.

Всего едоков у них насчитывается 167 чел., из них 84 трудоспособные, а остальные 83 нетрудоспособные. В распоряжении

* Дата супровідного листа.

означенных колхозов имеется 178 дес. 1866 кв. саженей земли, большая часть которой относится к разряду удобных в сельскохозяйственном отношении земель. Два колхоза имеют столярные мастерские, служащие им подспорьем в хозяйстве. Сельскохозяйственные орудия, машины имеются в достаточном количестве, да к тому же таковыми они снабжаются из прокатных станций. В рабочем скоте чувствуется большой недостаток, а один коллектив совсем не имеет рабочего скота и берет его в рабочее время со стороны, обычно у частных лиц, взамен чего он отдает им продукты собственного кустарного производства. Земли в коллективах достаточно, причем земля обычно хорошего качества и близко прилегает к жилью. В настоящий момент колхозы еще недостаточно окрепли и осознали свою силу. У большинства из них еще нет определенной, строго установленной системы хозяйства, также отсутствует строгий севооборот. Ни школами, ни библиотеками, ни клубами, ни музеями, ни другими какими-либо достояниями современной культуры коллективы не обзавелись.

Причиной указанных слабых сторон коллективного хозяйства является молодость самого института, непривычность к дружному упорному труду, а главным образом материальная необеспеченность, не позволяющая развернуть вширь хозяйства.

Нужно думать, что при поднятии благосостояния путем субсидий — денежных и материальных — в коллективах дружнее и сильнее закипит работа и они вполне явятся жизненными олицетворениями идей Советской власти.

Зав. отделением КНС И. Плевака

ЦДАЖР УРСР, ф. 257, оп. 1, спр. 124, арк. 20. Оригінал.

№ 167

Із протоколу засідання Одеської губернської наради по партійній роботі на селі

15 листопада 1922 р.

Присутствуют: тт.: Кокошко (зам. заворгинстром губкома), Давыдов (зам. завагитпропом губкома), Миколюк (пред. губсельсоюза), Осликовская (зав. п/отд. коллективизации при губземотделе), Иваницкий (уполномоченный «Сельского господаря»), Бессарабченко (зав. п/отд. комнезамов), Ольгин (пред. Одесского уисполкома), представитель губполитпросвета и др.

1. Слушали: О результатах работы по слиянию колхозов — докладчик т. Клочко.

Организационное бюро принялось за слияние. Результатов никаких пока нет. По Одесскому уезду имеется оформленных 136 коллективов, по Первомайскому — уколхоз и райсельсоюз постановили слить юридически все, но практически в сельхозкооперацию влито колхозов еще мало, по Балтскому уезду вошло 21 из 53 коллективов; по Тираспольскому из 104 вошло только 10; по Вознесенскому имеются сведения от 11 из общего числа 72. Дальнейшие сведения поступают очень туго, объясняется это многими причинами.

Состав коллективов: по Одесскому уезду — 75% незаможных, 15% смешанных и 10% середняцких. В колхозах имеется 5,7% коммунистов. Можно надеяться, что все 100% будут влиты. Обобществленного населения в Одесском уезде имеется 8,07%. Что касается хозяйственного состояния колхозов, то таковые более мощные по сравнению с единоличниками (одна лошадь на 13 дес., 1 плуг на 20 дес. — выше нормы).

Грамотность в коллективах равняется в среднем 56%; среди зажиточных крестьян — больше, чем среди незаможных.

Социальный состав колхозов следующий: крестьян — 94%, рабочих — 1,5%, интеллигентов — 2%, незаможных — 60%, середняков — 21%, заможников — 19%, среди вышеперечисленного состава имеется до 33,5% раскулаченных. Нужно заметить, однако, что в комнезамах состоит только 41%. Незаможных артелей — 48.

Нормально в отношении коллективизации функционирует 50,5% общего числа колхозов, остальные работают не вполне коллективно. Незаможнические артели функционируют более нормально.

Семссуда была выдана губсельсоюзом, что касается продссуды, таковая также была выдана губсельсоюзом.

Сейчас заключается договор на закупку лошадей, в коих наблюдается необходимость приблизительно в 525 шт. Причем этим числом можно будет удовлетворить до 300 коллективов. Также продавался семенной материал на льготных условиях.

Сейчас поставлена отчетность в центре, и принимаются меры к постановке таковой в коллективах.

Что касается тяги со стороны крестьян к коллективизации, то таковая большая, очевидно, в дальнейшем будет развиваться.

Касаясь вопроса о том, какая форма преобладает в коллективизации, то таких имеется три: коммуны, артель и общая запашка, преобладающая из них — артели.

Касаясь вопроса — слабости слияния, то это объясняется тем, что парторганизации недостаточно уяснили себя важность этой работы и недостаточно обращают на таковую внимания.

В прениях т. Миколюк объясняет слабость слияния отсутствием связи и «подпольной» работой представителей губколхозсоюзов.

Тов. Кокошко отмечает, что по части слияния постановление было вынесено, но, как видно, что в этом отношении ничего сделано не было, а губколхозсоюз в это время не дремал, причем никто на это внимания не обращал, колхозы очутились на распутье. Колхозы охотно пошли бы на слияние, ибо хозяйственное состояние их вынуждает на это. Нужно обратить серьезное внимание на эту работу парткомитетов и других организаций: райсельсоюза и уездтройки. Предложение тов. Кокошко выражается в следующем:

1) констатировать, что работа велась слабо;
2) обратить внимание парторганизации на эту работу;
3) губтройке энергично взяться за работу;
4) ввести доклады уездтроек и райсельсоюзов о ходе кампании по слиянию, причем губтройке дать соответствующие директивы уездтройкам.

Принимается.

2. Слушали: О перерегистрации — тов. Осликовская.

Губкомиссия начала работать 27 сентября. В Вознесенском и Тираспольском уездах таковые комиссии организованы, что касается Одесского уезда, то никаких материалов нет; Балтского — тоже. Были командированы по уездам на предмет обследований и инструктирования колхозов тт. Клочко, Осликовская, Миколюк, Скляр и Бессарабченко, причем были обследованы 58 артелей; благополучно дело обстоит в Первомайском уезде— представлено уже 25 дел на перерегистрацию.

В Вознесенском уезде рассмотрено 12 дел, причем там союзом колхозов ведется злостная агитация. Посланы инструкторы губземотдела.

В Тираспольском уезде инструкторами губземотдела обследовано 21 дело.

В Балтский уезд послан инструктор от губсельсоюза и «Сельского господаря», в общем нужно констатировать, что мало уделяется внимания данной работе на местах.

В прениях т. Ольгин указывает, что по Одесскому уезду работа проведена бóльшая, чем в других уездах, но зато имеется другой отрицательный момент: на заседаниях упаркома ни разу не был поставлен этот вопрос, хотя Одесский уезд находится под боком.

Далее нужно констатировать, что губсельсоюз начал работу по окончании съезда с опозданием, момент был упущен, но все-таки нужно сказать, что в общем и целом Одесская губерния [со] всей работой справится.

Тов. Кокошко указывает, что слабость работы наблюдалась и в уездных центрах, примером может служить то, что в Балтском и Тираспольском укомах, по словам т. Осликовской, не знают даже, что существуют уколхозы. Правда, можно объяснить это тем, что были разные кампании, которыми парторганизации были заняты, но сейчас нам необходимо зафиксировать

определенный срок — к 15 декабря вся работа должна быть закончена; еще раз необходимо напомнить уездам.

2. Постановили:

1. Кампанию по обследованию и перерегистрации колхозов закончить к 15 декабря. Сообщить об этом по партийной и ведомственной линии...

Предгубсельсовещания Кокошко
Секретарь [*підпис*]

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 1, оп. 1—7, спр. 147, арк. 74—75. Оригінал.

№ 168

Повідомлення про стан колективізації в Харківській губернії

23 листопада 1922 р.

После нескольких лет экономического развала, недорода и голода в Харьковской губернии к данному моменту возникло 254 земледельческие артели и коммуны с 17 000 едоков и 11 950 дес. земли.

По моменту возникновения коллективных хозяйств их можно разделить на две группы. Первая — колхозы, возникшие стихийно в период с начала 1920 г. по сентябрь 1921 г., т. е. до момента появления нэпа. В указанный промежуток времени (приблизительно полтора года) возникло 122 коллектива. Очень немногие из них дожили до сего времени. Многие быстро распались. Главная причина распада — неземледельческий состав артелей, возникших в городах и окрестностях их, куда входили либо служащие разных учреждений, либо рабочие фабрик и заводов. Тогда же образовались и самые лучшие колхозы, которые являются теперь образцовыми хозяйствами как с точки зрения общественного труда, так и с агрикультурной. Таковы коммуны: «Красная заря» (Волчанский уезд), «Красная звезда» (Ахтырский уезд), «Новый мир» (Лебединский уезд) и артели: «Нескучное» (Харьковский уезд), 1-я Гусинская и «Ахорь» (Купянский уезд), 1-я Варваровская и Андреевская (Волчанский уезд) и др.

Вглядываясь в сущность коллективизации сельского хозяйства на Харьковщине, нельзя не отметить здорового творческого импульса, царящего сейчас в большинстве существующих ныне колхозов, и большого стремления крестьян-незаможников к организации новых коллективов.

Поступающие с мест сведения дают возможность заметить, что средний урожай озимых и яровых в колхозах значительно

выше, чем на крестьянских одиночных землях. Так, например, в истекающем году средняя урожайность на полях артели «Нескучное» (Харьковский уезд) выражается в числах: 165 пуд. озимых и 125 пуд. яровых; артели «Песковская» (Змиевской уезд) — 160 пуд. озимых и 115 пуд. яровых с десятины.

Трехлетний опыт показал, что самыми сплоченными и мощными оказались коллективные хозяйства, организованные на месте бывших частновладельческих нетрудовых хозяйств (более или менее обеспеченных живым и мертвым инвентарем, постройками и проч.).

В настоящий момент на Харьковщине имеется до 80 советских хозяйств так называемых «приписных», которые также предполагается использовать для организации в них колхозов, призванных служить очагами сельскохозяйственной коллективизации.

«Коммунист», орган ЦК КП(б)У, № 269. 23 ноября 1922 г.

№ 169

Заява уповноважених сільськогосподарської артілі ім. Калініна с. Байраків Дебальцівського повіту в Донецький губернський земельний відділ про її реєстрацію

23 листопада 1922 р. *

Желая перейти от единоличных форм землепользования к общественной обработке земли и образовать коллектив имени Калинина, мы, нижеподписавшиеся в числе ее учредителей, просим губернский земельный отдел зарегистрировать наш коллектив имени т. Калинина и оказать нам организационное и агрономическое содействие.

На подачу настоящего заявления и вообще на ведение дела о регистрации, а также на внесение в устав ** необходимых для его зарегистрирования изменений мы уполномочиваем членов коллектива тт. Масийца Максима и Кананенко Ивана, живущих в с. Байраки Донецкой губернии Дебальцевского уезда, которые уполномочиваются также на получение всех доставляемых из губземотдела бумаг по регистрации.

---

* Документ датований вхідною датою.

** Статут артілі ім. Калініна був складений на підставі статуту Наркомзему УРСР, затвердженого 10 квітня 1922 р.

При сем прилагаем устав, принятый общим собранием членов коллектива имени т. Калинина, в 4 экз. и посемейно-имущественный список в 4 экз. и протокол собрания также в 4 экз. *

Подписи уполномоченных: Масиец
Кананенко

Настоящее заявление, а также подписи уполномоченных коллектива имени Калинина тт. Масийца Максима и Кананенко Ивана Байракский волисполком свидетельствует

Председатель волисполкома [*підпис*]
Зав. земотделом [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 2, спр. 420, арк. 55. Оригінал.

№ 170

Протокол організаційних зборів селян м. Великої Олександрівки Херсонського повіту Одеської губернії

10 грудня 1922 р.

На собрании участвовало 8 человек.

Председателем собрания избран Тимофей Кирик, секретарем Иван Бойко.

Повестка дня:

1. Об организации артели.
2. Об избрании совета артели.
3. О наименовании артели.
4. О составлении поимущественных списков.
5. Текущие дела.

Слушали:

1. Заслушан был доклад т. Кирика о необходимости организовать артель для совместной обработки земли под разные культуры.
2. Доклад т. Кирика об избрании совета артели.
3. О наименовании артели.
4. О составлении поимущественных списков.
5. О текущих делах.

Постановили:

Организовать артель из 8 семейств, а именно: Кирика Т., Бойко А., Сердюка С., Овчаренко Ф., Сердюка Я., Крамаренка В., Деркача А. и Присяжного М., приняв нормальный устав. утвержденный Наркомземом 10 апреля 1922 г.

* Додатки, перелічені в документі, не вміщено.

Совет назначили из 3 товарищей. Председатель совета артели — Кирик Т., член совета — Сердюк Я. и секретарь — Бойко И.

Наименование артели «Восходящая звезда».

Поимущественные списки составить из следующих товарищей: Кирик Т., Бойко А., Сердюк С., Овчаренко Ф., Сердюк Я., Крамаренко В., Деркач А. и Присяжной М.

5. Ничего не разбиралось.

Предсовета Т. Кирик
Секретарь И. Бойко

Своеручные подписи Т. Кирика, И. Бойко Большеалександровский волисполком удостоверяет 24 декабря 1922 г.

Член волисполкома [*підпис*]
Делопроизводитель [*підпис*]

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 1, спр. 310, арк. 134. Оригінал.

№ 171

Акт обстеження сільськогосподарської артілі «Единение» у с. Закріпосній Слобідці Парканської волості Тираспільського повіту Одеської губернії

11 січня 1923 р.

Составлен настоящий акт по обследованию и по перерегистрации коллектива «Единение» при с. Закрепостной Слободке Парканской волости в присутствии уполномоченного от комиссии по перерегистрации т. Раковского, представителя от селькомнезама т. Лазаренко и председателя артели «Единение» т. Боханастюка.

Во время обследования артели всех действительных членов оказалось 9, при едоках 28, из коих трудоспособных 21, грамотных 21, из коих 3 со средним образованием.

Социальный состав — все члены незаможные, имеются демобилизованные красноармейцы и рабочие и один садово-огородный техник. Артель организована и утверждена Одесским губземотделом 7 апреля 1921 г. за № 253.

Инициатором организации являлся кулак с целью удержания за собой своего хозяйства, так как таковое подлежало национализации, как нетрудовое.

Отделением колхоза при Тираспольском уземотделе было обращено на это внимание и влито новых членов около 6 человек из демобилизованных красноармейцев и рабочих, ставших на правильный путь коллективной обработки, изживших

кулака, каковой объявлен в розыске чека за преступление перед Соввластью.

Основной отраслью хозяйства является садоводство, хлебопашеством артель занимается мало из-за отсутствия нарезки земли.

Нарезка земли артели не произведена, и сад за артелью до настоящего времени фактически не закреплен, а временно арендуется в уземотделе.

Работа артели тормозится разными судебными процессами, возбуждающимися наследниками кулака, которые мешают вести правильно культурное садоводство.

Работа ведется полным коллективным порядком, распределение продуктов по рабочей силе, стремление членов к полной коллективизации.

Делопроизводство артели ведется в образцовом порядке. Взаимоотношение с местным селькомнезамом дружественное.

Артель имеет в своем распоряжении 12 дес. фруктового сада, озимого посева около 6 дес. и ярового сева предполагается около 15 дес.

До уездного города 2 версты, до жел.-дор. станции 5 верст.

Уполномоченный по перерегистрации Раковский
Предселькомнезама Лазаренко
Предсовартели Боханастюк

Держархів Одеської області, ф. Р-53, оп. 1, спр. 189, арк. 90. Оригінал.

№ 172

Відношення Наркомзему УРСР до Одеського губернського земельного відділу в зв'язку з ліквідацією сільськогосподарської лжеартілі «Сівач» с. Новомиколаївки Плетено-Ташлицької волості Єлисаветградського повіту Одеської губернії

24 січня 1923 р.

Копия губисполкому, губкомнезаму (отдел колхозов).

Отдел колхозов НКЗ предлагает вам немедленно обследовать с.-х. артель «Сівач» Елисаветградского уезда Ташлыкской волости.

По докладу председателя артели гр. Дудника, явившегося в отдел колхозов НКЗ с одним ходатайством, выяснилось:

1. Артель «Сівач» арендует у Мало-Висковского сахарного завода 400 дес. земли, которые обрабатываются исключительно наемным трудом (в артели всего 33 рабочие руки).

2. Председатель артели гр. Дудник — бывший крупный плантатор того же завода, а остальные учредители — бывшие ответственные служащие завода («обезземеленные» крестьяне).

3. Члены артели имеют свои наделы в ближайшем селе.

4. Члены артели эксплуатируют чужой труд, проникли в члены комнезамов и привезли сюда даже ходатайство Плетено-Ташлыкского волкомнезама от 13 января с. г. № 7, Плетено-Ташлыкского селькомнезама от 18 января с. г. за № 10, волисполкома от 5 января за № 31.

5. В занимаемом ими хозяйстве проживает в специально отведенном доме бывшего помощника владельца этой земли фон Брунгоф.

Если эти сведения верны, необходимо немедленно ликвидировать названную артель и привлечь [к ответственности] вол- и селькомнезамы за содействие таковому лжеколлективу и лжекомнезаму.

Зам. зав. отд. колхозов М. Полянский
Делопроизводитель [*підпис*]

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-211, оп. 1, спр. 1152, арк. 34. Оригінал.

№ 173

Із протоколу з'їзду колгоспів Радомишльського повіту Київської губернії

15 лютого 1923 р.

На съезд прибыло 36 представителей от 20 коллективов и 1 коммуны под председательством т. Ларина, члена — Баньковского при секретаре т. Матвеенко, состоялся 15 февраля 1923 г.

Повестка дня:

1. Доклады с мест.
2. Доклад подотдела коллективизации о его работе и плане дальнейших мероприятий.
3. Земельное законодательство.
4. Роль и задачи колхозов в возрождении сельского хозяйства и в жизни сельскохозяйственной кооперации.
5. Текущие дела.

I. Слушали: Доклады с мест.

Представители от коллективов делают краткие доклады об организации коллективов, указывая на возможные провокации кулацкого элемента, и по всем докладам видно, что материальное положение последних явно увеличилось со дня их организации. Большие недостатки живого и мертвого инвентаря и посевного материала, а также по многим коллективам плохо обстоит дело с землеустройством и частые конфликты с лесным ведомством.

Постановили: Заслушав доклады с мест и принимая во внимание, что до настоящего времени:

а) многим коллективам не отведены земли,

б) а если отведены, то лишь актовым порядком,

в) что многие коллективы не усвоили до сего времени принципов организации коллективов в ведении хозяйства,

г) что среди коллективов не ведется никакой работы по поднятию культурного уровня среди своих членов,

д) что не все еще коллективы служат проводниками в поднятии крестьянского мелкого хозяйства и проч.

съезд постановляет:

1. Просить уземуправление в самом срочном порядке оформить инструментально отводы земель для коллективов, для чего подотделу коллективизации срочно исходатайствовать кредиты на землеустроительные работы в размере 75%, согласно существующему положению.

2. Учитывая, что неусвоение принципов организации коллективных форм в ведении хозяйства зачастую возникает из незнания порядка распределения продуктов производства и т. п., предложить подотделу коллективизации разослать на места соответствующие инструкции и директивы, кроме того широко и всесторонне проводить идею коллективизации, информацию о жизни коллективов через местную прессу.

3. Для поднятия культурного уровня среди членов коллектива, предложить всем коллективам организовать библиотеки-читальни, выписывать газету «Голос труда» и журнал Киевского ГЗУ «Агроном», собираться не реже двух раз в неделю для собеседования, чтения и проч. Просить УЗУ отдать распоряжение агрономическому персоналу периодически устраивать в коллективах лекции, собеседования и давать советы по ведению сельского хозяйства.

4. Просить УЗУ снабдить коллективы на начале ссуд необходимым посевным материалом.

5. Признать необходимым ведение хозяйства в коллективах по определенному хозяйственно-производственному плану, каковые должны составляться агрономами и утверждаться уземуправлениями.

6. Принять все меры, чтобы все коллективы состояли членами райсельсоюзов, для чего просить райсельсоюз распространить через УЗУ соответствующие директивы.

7. Необходимо, чтобы сельскохозяйственные коллективы [служили] базисом для возрождения с. х., в чем съезд глубоко уверен и призывает все коллективные организации к дружескому и братскому сотрудничеству незаможного селянства, на процветание нашей земледельческой Рабоче-Крестьянской Республики.

...IV. Слушали: О земельном законодательстве, роль и задачи колхозов в возрождении с. х. и в жизни с.-х. кооперации.

Постановили: Съезд приветствует земельный кодекс, как первые рациональные мероприятия в деле урегулирования и налаживания земельного вопроса, а также он является единственным законодательством в мире, которое дает возможность незаможному селянству объединиться в коллективные хозяйства, через которые незаможное селянство может улучшить свою жизнь...

Председатель съезда Ларин
Член президиума Баньковский
Секретарь Матвеенко

Держархів Київської області, ф. Р-355, оп. 1, спр. 13, арк. 5—6. Копія.

№ 174

Тези I Всеукраїнської наради по колективізації сільського господарства[54]

*25—28 лютого 1923 р.**

СОСТОЯНИЕ КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕГО НА УКРАИНЕ

1. Существовавшие до Октябрьской революции артели и товарищества преимущественно кооперативного типа были частью капиталистической системы и были в известной мере ее опорой.

2. Возникающие после Октябрьской революции коммуны и артели явились следствием пролетарской революции и являются формой хозяйственного высвобождения беднейшего селянства от эксплуатации и составляют часть системы рабоче-крестьянского государства, борющегося за уничтожение всяких видов эксплоатации.

3. С.-х. коллективизация начинает эпоху своего существования на Украине с 1919 г.

Освобожденное от власти помещиков Октябрьской революцией, беднейшее селянство с революционным энтузиазмом воспринимало лозунг объединения в коммуны и артели.

В 1919 г. на Украине насчитывалось 580 коллективов.

Данное движение встретило ярко враждебное настроение со стороны кулацкой части села.

Вооруженная сила контрреволюции, помещиков и капиталистов в лице деникинской армии при поддержке кулака раздавила начавшееся движение незаможной части села.

4. Освобожденная от диктатуры буржуазии Украина в 1920 г. еще изживала влияние и силу кулаков. В этот период

* Дати наради.

вопрос стоял не о том, чтобы призывать маломощную часть села к хозяйственному объединению, а вопрос шел о том, чтобы сломить сопротивление кулака и расчистить дорогу к мирному хозяйственному строительству. В силу этого Советская власть не могла бросать в деревню лозунг, который мог бы помешать ей установить диктатуру рабочего класса и трудового крестьянства.

Однако коллективное движение шло стихийным путем и в этот период доходило до 960 коллективов.

5. В результате победы Красной Армии на внешних фронтах и победы над внутренней контрреволюцией сломлено было окончательно вооруженное сопротивление кулацкой части села.

И только при наличии организованного в комнезамы маломощного селянства освобождение его из-под идейного влияния на него кулаков создало благоприятные условия для выдвижения лозунга коллективной обработки земли.

6. Новая экономполитика, закрепляя смычку города и деревни, в то же время содействовала резкому обозначению дифференциации деревни. На почве отслоения зажиточной части села, в борьбе за укрепление на земле незаможного селянства, в процессе свободы выбора форм землепользования продиктована была экономическая необходимость для незаможного селянства искать выхода к своему хозяйственному оформлению в виде коллективизации своих хозяйств.

7. В связи с этим коллективная обработка земли была оценена Коммунистической партией и Советской властью не только как способ борьбы с пауперизацией деревни, но и как противопоставление новых форм с новыми производственными отношениями кулацкой части села, укрепляющейся на хуторе и отрубе.

В результате этого 1922 год дает быстрый темп роста коллективов, который доходит до 3000, объединяющих 100 574 едока с площадью 295 000 дес. земли.

8. Следовательно, в целом отношение Советской власти к коллективизации советского хозяйства на протяжении данных эпох определялось объективной возможностью в той или иной мере делать ставку на коллективизацию сельского хозяйства маломощной части села.

9. Нэп был воспринят частью земельных работников как форма, обрекающая на поражение все попытки вовлечения комнезамов в коллективы, что временно поставило всю работу по руководству коллективным движением села под угрозу полного развала.

10. Данные уклоны от твердо взятой линии партии и Советской власти в отношении коллективов под влиянием законодательных и иных мероприятий медленно изживались, что отражалось и на укреплении аппарата по обслуживанию коллективного строительства села.

В эту пору в Наркомземе организовывается отдел коллективных хозяйств, такие же отделы организуются в губерниях, и земорганы вступают, хотя вначале и неуверенно, на путь организационного охвата стихийного движения коллективных форм.

11. Соответственно тому, как обеспечивалась возможность незаможному селянству, при наличии твердости Советской власти, наличии комнезамов и политического поражения кулака в деревне, рост коллективных хозяйств идет в возрастающей прогрессии.

12. Отдел коллективных хозяйств в НКЗ организовался в 1921 г., в период перехода к новой экономической политике, когда содержание деятельности комнезамов находилось на переломе.

Необходимость опереться в работе на массовые организации и необходимость подвести экономическую базу под деятельность комнезамов поставили перед отделом колхозов задачу вовлечь в сферу своей деятельности комнезамы. Данная идея нашла свое отражение в деятельности комнезамов, и в дальнейшем стоит задача всю деятельность по коллективному строительству села связать крепкими организационными узами с комнезамами, ибо широкие массы незаможного селянства воспринимают мысль, что коллективы являются специальной формой хозяйственной организации незаможного селянства.

13. Последующий процесс закрепления земли, попытка эксплуататорской части села использовать нэп для воспрепятствования дальнейшему ходу коллективов выдвинули необходимость обеспечить законодательным путем твердость землепользования коллективов и закрепить это движение путем возможных льгот и привилегий [55].

14. Подъем роста с.-х. коллективов на Украине совпал в то же время с переходом рабоче-крестьянского государства на самоокупаемость и твердый бюджет, и этот переходный, переломный момент создал тяжелую обстановку для возможности изыскания средств и способов кредитования коллективов, поскольку в целом вопрос об организации вообще с.-х. кредита не был еще определен.

Соответственно этому кредитование коллективов путем систематического и планового представления им кредита не могло быть осуществлено и могло быть ограничено частичным предоставлением семенной ссуды (выдача 25% яровой ссуды в 1921 г. и 300 000 пуд. в озимую кампанию 1922 г.) и выделением части из кредита на закупку лошадей.

15. Специальные средства, выделяемые государством на с.-х. кредит, пошли главным образом на возрождающуюся с.-х. кооперацию, которая в 1921 г. пережила период первоначального накопления и фиксировала свою деятельность на торговом обороте.

С.-х. коллективы, находящиеся в периоде своего хозяйственного образования, не представляли собой ни рынка сбыта, ни рынка снабжения, сами нуждались в предоставлении им широкого кредита, не имели в наличии тех хозяйственных нитей, которые связывали бы их с с.-х. кооперацией. В результате этого появились самостоятельные союзы коллективов, которые потерпели поражение.

16. Необходимость с помощью с.-х. коллективов влить в организм кооперации коммунистические силы и незаможное селянство, а с другой стороны, необходимость внести здоровое производственное начало в деятельность райсельсоюзов диктовали поставить на очередь дня широкое вовлечение коллективов в общее русло кооперативного строительства села.

17. Деятельность по изысканию с.-х. кредита коллективов должна идти по линии направления политики кредитования госбанка и других кредитующих учреждений, путем обоснования хозяйственной целесообразности вкладывания с.-х. кредита в оборот коллективов.

18. Считая, что единственным средством воздействия на коллективы является с.-х. кредит, то таковой должен быть представлен им с расчетом не только укрепить их производство, но и главным образом укрепить более или менее полное обобществление средств производства труда и потребления в них.

19. Основным недостатком работы земельных органов по руководству коллективным строительством было отмежевание этой работы от общей деятельности заморганов, что приводило к тому, что она выпадала из общей системы мероприятий по восстановлению сельского хозяйства, суживаясь в узкие рамки специальных задач.

20. В соответствии с принятым партией и Советской властью курсом на хозяйственное объединение незаможного селянства, нужно обеспечить размах этой работы до задачи превращения потребительных хозяйств незаможного селянства в высокопроизводительную группу села, беря это в общую систему мероприятий по восстановлению сельского хозяйства и привлекая в сферу этой работы участковую агрономию и землемеров.

21. Ввиду того, что коллективная форма обработки земли является совершенно новой для переходящих в нее крестьян, и ввиду того, что объективно в короткий срок своего хозяйственного опыта не могли особенно четко выявиться кристаллизации этих форм, руководство внутренней бытовой стороной жизни коллективов могло быть осуществлено лишь изданием примерных уставов и организационной помощью инструкторов.

В силу этого допущена была широкая регистрация коллективов, ибо только при наличии массового появления их возможен был так называемый естественный отбор хозяйственно крепких и образцовых коллективов.

22. В общем и целом работа по коллективизации сельського

хозяйства должна опереться, с одной стороны, на весь аппарат Наркомзема, с другой стороны, на массовые организации комнезамов, твердо памятуя, что в коллективном движении села лежит в основе политический и социальный момент.

В то же самое время работу эту нужно консолидировать с райсельсоюзами, завоевать общественное мнение агрономии и землеустроителей в сторону привлечения их к активному участию в процессе этой работы.

Только при этих связанных условиях будет обеспечен дальнейший успех работы по укреплению зарождающихся новых производственных отношений села, являющихся революционной опорой рабоче-крестьянской власти на селе.

ФОРМЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КОЛЛЕКТИВОВ И ОРГАНИЗАЦИЯ ХОЗЯЙСТВА В НИХ

I. ФОРМЫ КОЛЛЕКТИВОВ

1. Под сельскохозяйственным коллективом необходимо понимать свободное трудовое объединение нескольких лиц для общего сельскохозяйственного труда.

2. Установление основных форм с.-х. коллективов представляет значительные трудности, так как коллективные формы хозяйства получили значительное распространение лишь в советских республиках после Октябрьской революции и вследствие недавнего своего возникновения являются малоизученными, несмотря на их важное хозяйственное и социальное значение.

3. Руководящими принципами, на основании которых должна быть построена классификация сельскохозяйственных коллективов, является наличность или отсутствие у коллектива собственного производства, степень обобществления этого производства, способ распределения полученных продуктов и форма поселения коллектива.

4. На основании изложенных принципов с.-х. коллективы могут быть разбиты на 9 основных типов, обозначенных в прилагаемой при сем классификационной схеме *. Из указанных типов коллективов фактическим распространением пользуются формы, отмеченные № 2, 3, 4, 6, 9 *.

ОРГАНИЗАЦИЯ ХОЗЯЙСТВА В КОЛЛЕКТИВАХ

5. Коллективное хозяйство по своей сущности является крупным хозяйством, построенным на трудовых началах и, как таковое, обладает одновременно преимуществами крупного капиталистического и мелкого трудового хозяйства. Означенные преимущества выступают с тем большей ясностью, чем больше осуществлен процесс коллективизации.

---

* Схему не додаємо.

6. Вследствие таких преимуществ коллективного хозяйства по сравнению с хозяйством индивидуальным, как мелким, так и крупным, с.-х. коллективы должны организовать свое хозяйство без каких-либо исключительных мер содействия со стороны правительственной власти.

7. Распространение коллективизации с. х. в среде наименее обеспеченного сельского населения влечет за собою необеспеченность коллективов капиталом в виде зданий, мертвого и живого инвентаря и посевного материала.

Это же обстоятельство обуславливает пониженный уровень с.-х. знаний и умений у членов коллектива. Результатом означенных дефектов в области организации хозяйства коллективов может явиться пониженная производительность коллективного хозяйства по сравнению с хозяйством индивидуальным.

8. Основной задачей государственных и кооперативных учреждений является устранение этого недостатка в хозяйстве коллектива путем выдачи долгосрочных и краткосрочных ссуд и организации агрономического инструктирования коллективов.

9. Вслед за организацией капитала в коллективе второе место по своему значению занимает **организация труда**. Основными проблемами, подлежащими разрешению в этой области, является: а) увеличение производительности труда, б) равномерное распределение труда в течение года, в) производительное использование труда малолетних и г) облегчение и облагораживание труда.

10. Могучим средством для поднятия производительности труда является его научная организация соответственно требованиям психотехники.

11. Более равномерное распределение труда в течение года может быть достигнуто соответствующей организацией полеводства, развитием продуктивного животноводства и технической переработки произведений с. х., индустриализацией хозяйства и развитием культурно-просветительной работы в зимнее время.

12. Производительное использование труда подростков, построенное в соответствии с требованием рациональной педагогики, может значительно увеличить производительность с.-х. коллектива.

13. Облегчению трудового бремени в значительной мере содействует машинизация хозяйства по примеру американских фермеров. Под облагораживанием труда следует понимать поднятие общественного значения труда соответственно социалистическому миропониманию, сроднение труда с элементами искусства и возведения его до уровня приятной игры.

14. Для всестороннего изучения вопросов организации труда, а также других вопросов хозяйственного и бытового порядка, в ряде типических с.-х. коллективов должны быть организованы соответствующие наблюдения и исследования.

15. Основными заданиями в отношении организации земельной территории в коллективах является возможно скорое закрепление за существующими коллективами соответствующих земельных участков наиболее удобной конфигурации и наиболее удобного расположения в отношении поселения коллектива.

16. В отношении высших форм коллективов весьма существенное значение имеет обобществление работ по домоводству, сокращающее в весьма значительной мере непроизводительные затраты труда в коллективе.

17. На основании собранного до сего времени материала, хотя недостаточного для разрешения этого сложного вопроса, можно утверждать, что коллективные хозяйства организованы более рационально, чем мелкие индивидуальные крестьянские хозяйства.

ОБ ОКАЗАНИИ АГРОНОМИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ С.-Х. КОЛЛЕКТИВАМ

1. С.-х. коллективы смогут использовать все выгоды своей более совершенной формы организации только при условии, если все с.-х. производство коллектива будет построено на научно-практических данных, добытых агрономией и подкрепленных осмысленным учетом всех местных естественно-исторических, экономических и персональных особенностей.

Учитывая вышеуказанные обстоятельства, коллективы должны всеми мерами привлекать на помощь к своей работе местный агрономический персонал.

2. Обратить внимание агрономической организации, что, несмотря на признание агрономической мыслью коллективной организации с.-х. производства одною из наиболее совершенных форм и особого значения коллективов в настоящее время при недостатке средств производства, до сих пор агрономы работали в с.-х. коллективах сравнительно мало, и эту работу следует усилить.

ВОЗМОЖНЫЕ ВИДЫ АГРОНОМИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ С.-Х. КОЛЛЕКТИВАМ

I. Распространение среди сельскохозяйственного населения идей коллективизации путем:

1. Устройства чтений и бесед на тему: «Значение коллективизации в деле рациональной постановки с.-х. производства», как для сельских хозяев вообще, так и, в частности, для незаможного селянства — основные экономические рассчеты, которые должны быть произведены лицами, вступающими в колхоз (учет материальных и персональных возможностей); способы открытия колхозов, организация в них работ и взаимоотношений между членами; помощь, оказываемая коллективам правительственными и кооперативными органами.

2. Устройства экскурсий крестьян в наиболее удачно организованные и функционирующие коллективы в целях наглядной демонстрации перед слушателями выгод коллективизации.

II. Обслуживание коллективов, с.-х. производственных организаций

3. Всестороннее обследование коллектива со стороны детального выяснения размеров и состояния средств производства, количества и квалификации рабочих рук, размеров и качества имеющихся в распоряжении колхоза земельных угодий, условий сбыта с.-х. продуктов и т. п.

4. Построение из полученных при обследовании данных организационного плана хозяйства коллектива.

5. Подача ряда организационных и технических указаний по постепенному осуществлению коллективом выработанного плана и правильному выполнению отдельных технических приемов или (если организационный план агрономом не был разработан) дача указаний по рационализации сельского хозяйства в пределах плана, принятого самим коллективом. В частности, агроном должен дать коллективу организационную помощь при заключении им договоров на аренду садовых и огородных плантаций.

6. Помощь по организации в коллективах счетоводных записей в целях учета затраты труда и капитала в определенные отрасли сельского хозяйства как для производства правильного расчета между членами колхоза, так точно и для выяснения выгодности отдельных отраслей сельского хозяйства и отдельных культур полеводства.

7. Устройство для членов с.-х. коллективов сельскохозяйственных бесед, чтений и курсов в целях получения как сознательного отношения к каждой с.-х. работе рядовых членов коллектива, так особенно для подготовки наиболее сознательных членов к руководству работами коллектива.

III. Использование коллективов для популяризации различных культурных приемов сельского хозяйства

8. Закладка показательных полей и участков в целях демонстрации перед широкими слоями местных сельских хозяев как отдельных культурных приемов полеводства (обработка почвы, способы и время посева и т. д.), так и целого комплекса этих приемов вместе с применением правильного севооборота.

9. Организация показательного сада, огорода, виноградника, пасеки.

10. Организация показательного кормления и содержания животных.

Примечание: При условии благоприятного (с точки зрения удобств показательности) расположения земель кол-

хоза по отношению к окружающим поселкам показательные мероприятия, закладываемые в колхозах, включаются в общий план показательных мероприятий земорганов на общих условиях этих мероприятий. В коллективах, имеющих благоприятные к сему условия, все или часть отраслей сельского хозяйства доводятся до степени показательных.

IV. Использование коллективов в качестве источников получения улучшенного семенного, посадочного и племенного материала

11. Содействие к заключению коллективами с обществом семеноводства договоров о репродукции на определенных условиях (соблюдения севооборота и выполнения определенных технических приемов) под непосредственным наблюдением агронома улучшенного семенного материала как зерновых растений, так кормовых и огородных.

12. Закладка, при благоприятных естественноэкономических местных условиях и наличии в коллективе нужной квалификации рабочих рук, древесных питомников в целях получения посадочного материала как для своих нужд, так и для продажи.

13. Устройство при благоприятных для сего условиях племенных рассадников крупного и мелкого животноводства, коневодства, рогатого скота, свиноводства, козоводства, кролиководства и птицеводства.

14. Объединение вокруг колхозов местного населения по вопросам совместной организации бычьих товариществ, коневодства, свиноводства, контрольных и т. п. товариществ.

V. Учет состояния и эволюции колхозов в целях подачи соответствующих сведений центральным органам

15. Учет количества и состояния живого и мертвого инвентаря, построек и земельных угодий.

16. Учет урожаев различных полевых культур, а также других отраслей сельского хозяйства.

17. Учет изменений в колхозах по отдельным годам с выяснением направлений этих изменений.

VI. Способы осуществления плана агрономической помощи коллективам

18. Общее руководство оказанием агрономической помощи колхозам принадлежит земельным органам, которые входят в определенное соглашение с органами с.-х. кооперации по вопросам о распределении в данной области функций между агроперсоналом земотделов и с.-х. кооперации.

19. Вышеуказанные виды агрономической помощи колхозам должны быть рассмотрены на губернских и уездных агросове-

щаниях с участием инструкторского персонала с.-х. кооперативов, и по ним должен быть принят определенный более или менее конкретизированный по отдельным районам план оказания агрономической помощи.

20. Выполнение этого плана или возлагается полностью на существующую агрономическую организацию (земотделов и с.-х. кооперативов), или, в случае невозможности такового обслуживания, для этого приглашаются еще специальные агрономы.

Примечание. Распределение обязанностей по обслуживанию колхозов между агроперсоналом земотделов и инструкторами с.-х. кооперации может быть произведено функциональное или территориальное.

21. Руководствуясь принятыми на агросовещаниях положениями и планом агрономической помощи колхозам, каждый районный агроном составляет конкретный план (с учетом всех потребных для сего материальных расходов) оказания этой помощи приписанным к нему коллективам, который по возможности рассматривается на районном съезде представителей колхозов и кооперативов или хотя на районных агросовещаниях с участием представителей с.-х. кооперативов и коллективов и волуполномоченных.

22. Коллективы должны взять на себя все расходы по разъездам агрономов по делам данного колхоза.

23. Коллективы обязательно приглашают агронома для дачи отзыва по возбуждаемым ими ходатайствам перед соответствующими учреждениями о кредитной или предметной помощи.

«Бюллетень Наркомзема УССР», 1923, № 32-33, стор. 58—60, 62—63, 65—67.

№ 175

Інструкція про внутрішній розпорядок сільськогосподарської комуни «Гвардія Ілліча» с. Михайло-Даріївки Миколаївського повіту Одеської губернії

Лютий 1923 р.

I. ПРИЙОМ ДО КОМУНИ НОВИХ ЧЛЕНІВ

Комуна мусить всіма засобами збільшувати своє господарство шляхом притягнення до себе нових членів з індивідуальних господарств: робітників, фахівців та осіб, що можуть дати користь комуні, але загальна кількість членів комуни визначає-

ться у виробничому плані з початку року і затверджується загальними зборами.

Примітка. Рада комуни може встановлювати термін стажу для нововступаючих членів.

Всякий, хто вступає до комуни, повинен подати на ім'я ради писану заяву відповідної форми з рекомендацією на ній двох дійсних членів комуни. У заяві зазначається, що той, хто вступає до лав комуни, знайомий зі статутом, інструкцією внутрішнього розпорядку і загальним життям комуни.

Остаточний прийом того, хто вступає, провадять загальні збори.

II. УЧАСТЬ ЧЛЕНІВ У КОШТАХ КОМУНИ

Внески комуни розподіляються на:
а) обов'язковий вступний внесок — 10 крб.,
б) обов'язковий пайовий внесок — 50 крб.,
в) вклад.

Примітка. За відсутністю у члена коштів для внесення пайового внеску чи за недостачою їх він може по погодженню з радою, затвердженому загальними зборами,— внести його з свого заробітку, що виявлятиметься по закінченню господарського року.

За вчинки члена, що спричинили збитки комуні, а також за невироблене членом вартості його утримання, збитки можна покривати за рахунок пайового внеску, якщо член не має вкладу.

В тому випадку член повинен поповнити суму свого пайового внеску в той чи інший спосіб на протязі ближчих років.

III. РОЗПОДІЛ НАСЛІДКІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розподіл наслідків господарювання провадити в кінці звітного року, по виявленню умовно-чистого прибутку господарства.

Умовно-чистий прибуток з господарства визначається після відрахування гуртового прибутку загальних витрат господарства, а саме: а) амортизація с.-г. реманенту, с.-г. будівель, робочого скота; б) вартість витрачених у виробництві матеріалів (посівнасіння, горюче масло і ін.), витрати на найом спеціалістів (агроном, садовод, рахівник) та інші виробничі витрати господарства.

Із умовно-чистого прибутку вираховуються, по-перше, загальні витрати організації та ті витрати, що витрачаються безпосередньо не на господарство, а на саму організацію комуни, а саме: а) процент на борги колективу; б) оренда; в) податок на прибуток комуни; г) членські внески в ОКС; д) прання білизни; е) утримання дітей, стариків, учителів, аптечки, дитячих

ясел, клуб, газети, різні податки, витрати на члена, що перебуває на курсах, в лагзборах, Червоній Армії, амортизація будівель, меддопомога, свадьба та ін.

По-друге, комуна з умовно-чистого прибутку відраховує: а) в неподільний капітал 20%, б) в запасний капітал 20%, з яких 1/2% повинно перераховуватись в кредитних установах, в) ...* культфонд 150 крб.

Для оплати членів по їх витраченому труду та його якості всі роботи в господарстві комуни розраховуються в робочих марках (одна робоча марка дорівнюється до одного робочого часу, і за цей час дається така робота, яку може виконати середній робітник при середній напруженності).

Суму, що припадає до розподілу, поділяють на загальну суму робочих марок (див. розцінку робіт), вироблених всіма членами, це буде оплата однієї марки, яку далі помножають на число марок, вироблених кожним [членом] окремо, [це] являє собою нагороду за працю.

Із суми, належної кожному членові, вираховується вартість амортизації, її житлових будівель, в яких даний член мешкає, вартість спільного споживання, вартість виданих йому продуктів, які розцінюються по ринковій ціні, витрати, видані авансом протягом року, відраховується певна частина заробітку в пайовий капітал, якщо його не було внесено членом при вступі до комуни.

Діти від народження до 15 років находяться на повному утриманні комуни, як-то: харчування, догляд за дітьми (дитячі ясла), навчання дітей в школі, прання білизни.

Дітям видавати по таких категоріях:

до 5 років — 10 крб.	на	рік	
від 5 до 10 років — 20	»	»	»
від 10 до 15 років — 15	»	»	»

Примітка. Члени комуни, що перебувають по поклику на табзборах в терчастинах, на постійній військовій службі, на курсах по командировці комуни, вагітні жінки за один місяць до родів та один місяць після родів, хворі, що хворіють більше 3 днів, а також і члени, що позбулися працездатності, користуються зарплатнею в розмірі половини середнього заробітку члена за цей час (5 марок), старі, що позбулися працездатності, знаходяться на утриманні комуни і одержують на одяг 40 крб.

Аванси видавать членам пропорційно заробітку по фінансовій можливості господарства, не більш 2 коп. на марку щомі-

* Пропуск у тексті.

сячно 10 числа та 1 січня остаточний розрахунок по зарплатні з членами комуни.

Гості членів комуни харчуються за рахунок комуни, причому кожен член має право прийняти гостя з харчуванням за рахунок комуни не більше 4 разів на рік по 4 дні.

Коли член комуни йде до одруження, то за рахунок комуни йому видається на його особисті потреби: комунару — 15 крб., комунарці — 20 крб.

Прання білизни переводиться за рахунок комуни, і в кінці року вираховується з умовно-чистого прибутку.

IV. УЧАСТЬ ЧЛЕНІВ В ЖИТТІ КОМУНИ

Кожен член повинен відвідувати загальні збори членів комуни. Якщо член не відвідує 3 засідань підряд без поважних причин, загальні збори ставлять питання про [перебування] ост[аннього] в комуні за його малу активність.

Здорову критику всіх галузей колективного життя треба вважати цілком доцільною й бажаною, але критика поза межами засідань ради, ревізійної комісії і загальних зборів рішуче має бути заборонена, як момент, що сприяє роздору й розкладові комуни.

V. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ

Всі роботи в комуні [оцінюються] в робочих марках і здаються для їх виконання штучно (див. таблицю оцінки робіт).

По закінченні і прийомки робіт рада комуни розраховується з членами робочими марками.

В разі неохайного ставлення комунара до роботи та невиконання правил [останній] штрафується в 20 марок.

Голові ради комуни та завгосподарством за їх безпосередньо керівничу роботу рахувати на рік 2500 робочих марок. В разі, коли вони в вільний час від своїх обов'язків будуть виконувати другу роботу, яка не стосується до їх прямих обов'язків, то за цю роботу їм зараховувати робочі марки на загальних умовах.

Члену комуни, не заробившому за місяць без поважних причин 150 марок, йому відмовляється в спільному споживанні, а також ставиться питання про звільнення його з комуни (вважати його як ледаря).

При низькій якості роботи рада комуни має право знизити оплату праці від 25% і до 50%.

Не допускати члена до такого напруження робочої сили, яка б вела до хворості та інвалідності, для цього визначається 10-годинний робочий день.

Член комуни, що не вийшов на роботу без поважних причин, штрафується 2-денним заробітком.

Жінкам, що годують грудних дітей, давати роботу в садибі.

Відпуск членам з комуни встановлюється 1 раз на рік по 2 тижні, визначення робить рада комуни, загальні збори затверджують.

VI. КУЛЬТПРАЦЯ В КОМУНІ

Культпраця в комуні має своїм завданням всебічний культурний розвиток членів і повинна обов'язково вживатись в комуні, поширюватись поруч з загальним зміцненням та розвитком господарства.

Для переведення культроботи загальні збори обирають культкомісію в складі не менш 3 осіб, на яку покладається організація й переведення культпраці.

Праця культкомісії провадиться за належним планом та кошторисом, затвердженим радою комуни.

Примітка. Зі свого складу культкомісія обирає голову та секретаря.

Кошти на переведення культпраці (культфонд) виділяються загальними зборами при затвердженні ними річного звіту та плану праці на наступний рік і зазначаються в кошторисі господарства певною сумою, яка і витрачається культкомісією по призначенню за загальним контролем ради.

Коло практичної праці полягає:

а) ліквідація неписьменності загальної, сільськогосподарської та політичної;

б) влаштування книгозбірні з читальнею;

в) влаштування різних гуртків (сільськогосподарський, фізкультури, драматичний, музичний, радіогурток, санітарний та ін.);

г) організація музею та виставок;

д) переведення різних свят;

е) влаштування червоного кутка (клуб та ін.).

До культпраці, що переводиться комуною, бажано притягти і околишнє населення, особливо це повинно мати місце в гуртковій роботі.

Для найдоцільнішого переведення своїх завдань культкомісія комуни тримає щільний зв'язок з місцевими осередками.

Ця інструкція прийнята загальними зборами, переводиться до життя з 23 лютого 1923 р.

Рада комуни «Гвардія Ілліча»
Секретар

Розцінка сільськогосподарських робіт при марочній системі обліку праці с.-г. комуни «Гвардія Ілліча»

№ п.п.	Назва робіт *	Яким реманентом	Одиниця роботи	Оцінка роботи в робочих марках
1	Боронування озимини в 1 слід	Трактор «Фордзон» 6 борін та 2 шв.**	1 дес.	1
3	Боронування зяблі та перегону в 1 слід	Трактор «Фордзон» 6 борін		1
7	Оранка культиватором земель на 3—4 версти	То же	1 дес.	10
8	Оранка перегонів	» »	1 дес.	12
10	Посів рядовою сівалкою 2—12 ряд.	» »	1 дес.	2
15	Уборка лобогрійками	» »	1 дес.	3
24	Пропашка полольн[а] кіньми	» »	1 дес.	10
	Ручні роботи			
26	Складання в копиці хліба		1 дес.	5
31	2-а та 3-я сапки рядків кукурудзи, соняшника		1 дес.	40
38	Ломання кукурудзи, звозка її очистка		1 дес.	100
40	Косовиця трави косою		1 дес.	24
	По садівництву			
42	Перевал на 1 дош. ** глибини (ручн).		1 дес.	3000
44	Прочистка дичаїв для окуліровки		600 шт.	10
52	Перекопка лопатою на 1 шт.		1 кв. саж.	1/3
	Городництво			
89	Посадка картоплі під сапу		1 дес.	140
	Скотарство			
77	Догляд, кормління, напування великого рогатого скота		1 гол.	1
79	Доїння корів		8 літрів	1
81	Вартування вночі		1 ніч	15
	Робота по самообслуговуванню			
96	Варка їжі, подача в їдальню і догляд за їдальнею		1 їдок	1/2
	Кучерування		1 день	10
98	Кладовщик		1 день	7

* Порядкова нумерація в графі «Назва робіт» подається згідно з текстом документа.

** Розшифрувати не вдалось.

Всі непередбачені в цій розцінці роботи, які будуть траплятися під час виробництва, рада вкупі з агрономом розцінюють. Марки видаються після закінчення робіт та перевірки їх якості.

З артикулом згідно:
Агроном Назаренко
Секретар

ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 15, спр. 395, арк. 113—118. Копія.

№ 176

З доповіді підвідділу колгоспів Наркомзему УРСР про стан колективізації на Україні на 1 лютого 1923 р.

Лютий 1923 р.

	Губернии	Число колхозов	Едоков в них	Земельная площадь колхозов	Земельная площадь на 1 колхоз	Количество едоков на 1 колхоз	Площадь земли на 1 едока	Социальный состав членов колхозов			Отношение земельной площади колхозов к общей площади удобной земли
								крестьян	рабочих	интеллигенции	
1	Одесская	739	43342	75450	104,8	60,3	1,7	80	14	6	2,3
2	Николаевская . .	756	82178	184801	244,4	107,8	2,2	Сведений нет			5,9
3	Запорожская . . .	156	10340	24616	27,8	62,3	2,4	—	—	—	0,1
4	Екатеринославская	342	20245	15184	44,4	65,0	1,5	84	11	5	0,2
5	Донецкая	473	26465	46188	99,9	56,0	1,5—2	79	18,3	2,7	—
6	Кременчугская . .	77	2798	2310	36,6	36,3	1	100	—	—	—
7	Полтавская	246	9510	7380	30,0	38,7	0,8	88	7	5	0,3
8	Харьковская . . .	300	15862	14100	45,0	53,0	0,87	53,6	5,7	40,7	
9	Черниговская . . .	38	3089	4634	100,0	81,0	1,5	91	7	2	1
10	Подольская . . .	105	7303	4757	45,3	70,0	0,5	Выясняется			
11	Киевская	233	7833	5875	25,0	33,6	0,5—1				
12	Волынская	101	8250	6600	40,0	81,6	0,8				
	Итого . .	3566	237215	372395							

Имущественный состав:

в Полтавской губ. вошло в коллективы, имеющих живого инвентаря 93,8, не имеющих 6,2
в Екатеринославской губ. вошло в коллективы, имеющих живого инвентаря 79,3, » » 21,7
в Харьковской губ. вошло в коллективы, имеющих живого инвентаря 31,0, » » 69,0
в Донецкой губ. вошло в коллективы, имеющих живого инвентаря 67,5, » » 42,50◊

Рост сельскохозяйственных коллективов идет в следующем направлении: в южных районах за декабрь—январь темп роста несколько замедлился, так как эти два месяца не дают прироста. Темп обычно повышается в феврале, марте, июле и августе. За последнюю половину в Харьковской губернии рост коллективов пошел быстрым темпом вверх, но препятствием к организации коллективов в этой губернии служит слабость землеустроительных работ, с одной стороны, и отношение УЗО к делу коллективного строительства села.

Такое же положение в Черниговской губернии. Здесь крестьяне, желающие организоваться в коллективы, не встречают поддержки со стороны уездных земельных управлений.

В Подольской, Волынской, Киевской губерниях начался значительный рост коллективов, в организации которых принимают живое участие комнезамы. Но с отводом земли в этих губерниях положение тяжелое.

Вывод. Если будут ассигнованы средства на оплату землеустроительных работ коллективов незаможных, то здесь можно ожидать интенсивного роста коллективов.

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 1, оп. 7, спр. 373, арк. 96. Копія.

№ 177

Протокол загальних зборів членів Скопецької організації КСМУ Київської губернії про створення сільськогосподарського колективу

3 березня 1923 р.

Головою обраний т. Любимов.

Секретарем Шейка.

Слухали: 1. Про організацію колектива (доповідач т. Любимов).

Ухвалили: 1. Приймаючи на увагу те, що становище сільського господарства занепадає і господарства у членів КСМУ нема, а також визначаючи, що сільське господарство можна тільки підняти через колективізацію, а тому організувати колектив на комунальних началах, куди повинні увійти всі члени КСМУ, а також звернутись до всього населення з відозвою про вступ до колективу і організацію нових. Прохати окрземуправління затвердити у самому скорішому часі.

Слухали: 2. Про назву.

Ухвалили: 2. Назвати колектив іменем «Молодий комунар».

Слухали: 3. Про наділ землі.

Ухвалили: 3. Прохати окрземуправління виділити землю і садибу бувш. Семиградової у числі її левади 28 дес., сад і

парк у числі 7 дес. та 15 дес. луків і понизової левади 6 дес., також усі будинки і вітряний млин.

Голова зборів Любимов
Секретар Шейка

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 1699, арк. 76. Оригінал.

№ 178

Циркуляр Запорізького окружного комітету незаможних селян про завдання місцевих органів КНС в справі організації прокатних пунктів

4 березня 1923 р.

Системою с.-г. кооперації в поточному році переведено в життя низку заходів, що сприяють розвитку с. г. маломіцного селянства. Одним з цих заходів є організація нових прокатних пунктів і доповнення устаткування вже існуючих.

Справа організації прокатних пунктів має величезне значення для сільської бідноти у двох відношеннях. По-перше, прокатні пункти, що їх організовує кооперація та держава, дають позитивні наслідки для безреманентних та безхудобних бідняцьких господарств, бо звільняють їх від кабальної залежності від куркульських елементів села і в той же час дають можливість своєчасно провести головні польові роботи.

Крім того, устатковані удосконаленим знаряддям та машинами, що серед них трактор займає перше місце, прокатні пункти дають можливість бідняцькому господарству перевести своєчасно оранку, засів і інше більш удосконаленими технічними засобами, що сприяє підвищенню врожайності і тим самим прибутковості господарства в цілому.

По-друге, бідніше селянство на прикладі упевнюється у тому, що, вживаючи більш удосконалених методів обробки грунту, посіву, застосовуючи для цього різні складні машини, які індивідуальному господарству, особливо бідняцькому, мати не під силу, можна скоріше досягти більшого добробуту, ніж іншими шляхами. Отже, цим прокатні пункти набирають значення чинників, що сприяють усуспільненню окремих процесів с.-г. виробництва сільського господарства.

Через це біднота мусить поставитись якнайуважніше до справи організації прокатпунктів, їх повного устаткування [та] використання.

При прокаті машин та знаряддя з пунктів селянській бідноті, родинам червоноармійців та об'єднанням надається знижку з платні за прокат розміром у 25%.

Практично окрКНС пропонує вам слідуюче:

1) місцевим КНС треба широко популяризувати серед маломіцного селянства значення прокатпунктів;

2) широко повідомити бідноту про пільги, що надаються їм при користуванні реманентом прокатпунктів;

3) КНС треба пильно стежити за тим, щоб біднота повністю використовувала надані їй пільги та щоб цими пільгами не користувалось заможне селянство;

4) треба звернути увагу місцевих КНС на організацію цього прокату машин, особливо складних тракторів, снопов'язалок, молотарок й інше, об'єднуючи для цього декілька селянських господарств та тим самим поступово підготовляючи їх до усуспільнення процесів с.-г. виробництва, до об'єднання в колгоспи;

5) райКНС необхідно взяти найактивнішу участь у вирішенні питань, де саме організувати прокатпункти, приймаючи на увагу кількість безреманентних та безхудобних господарств у тому чи іншому селі;

6) місцеві КНС повинні звернути особливу увагу на підбор керівників прокатпунктів, добиваючись того, щоб керівники були добрі господарники та захищали інтереси бідноти.

Голова ОкрКНС [*підпис*]
Секретар [*підпис*]

Держархів Дніпропетровської області, ф. Р-3312, спр. 99, арк. 39. Оригінал.

№ 179

Кореспонденція про викриття та ліквідацію куркульської артілі в слободі Криничній Бахмутського округу Донецької губернії

11 березня 1923 р.

Недавно в имении помещика Зеленгурова у овцеводов Бакарджиевых ликвидирована фиктивная с.-х. артель «Зеленое поле», созданная с целью сокрытия ими своего имущества в период раскулачивания села, проводимого на основании закона от 5 февраля 1920 г.

Дело было так: завербовав в члены артели своих батраков. Зеленгуров и Бакарджиевы подписали нормальный устав артели как бедняки, причем не обошлось без уловок с их стороны: например, Бакарджиев разделил свою отару овец (450 голов) на несколько частей и каждую часть записал на одного из членов артели.

В самом же деле доходами «артели» пользовались инициаторы ее, бесконтрольно бросая остальным членам нищенские подачки по мелочам. Выбывшим из артели в 1921 г. четырем членам артели ничего не было дано ни из инвентаря, ни из про-

довольствия...* люди, много поработавшие на своем веку для главарей «артели».

И до сего времени, может быть, господа Зеленгуров и Бакарджиевы благодушествовали бы по-старому, эксплуатируя своих батраков и пользуясь еще материальной поддержкой от государства, да вышел грех: не поделили они между собой мануфактуру, которую выменяли за 50 пуд, из отпущенной земотделом для артели посевной пшеницы.

В результате разгоревшейся на этой почве вражды между главарями артели произошел раскол. Бакарджиев со своей отарой отделился от артели, вся история выплыла наружу, и «артель» ликвидирована. Невольно напрашиваются вопросы: неужели действительная подкладка организации «артели» никому не была известна? Чем объяснить, что выбывшие из артели, не добивались справедливости, очевидно, скрепя сердце, примирились с фактом?

Неужели батраки могли поверить, что «волки в овечьей шкуре» (в данном случае помещик и кулак) могут стать истинными друзьями неимущих, когда они умышленно совершают преступления перед Соввластью, скрывая свое имущество!

Ведь только отсутствие во многих из трудящихся сознания, что они живут в государстве, где не должно быть места насилию и эксплуатации пролетариата, могло создать условия, вредные для сохранения Совстроя и благоприятные для существования подобной «артели» в течение двух лет.

Узнав об этом, Соввласть вот как реапировала: имение бывшее Зеленгурова «Зеленое поле» (сл. Криничная) отобрать, создав там артель из комнезамов. Овец изъять и передать в ведение губернского отдела колхозов и губземотдела.

А виновных привлечь к суду.

Ив. Валютин.

«Всероссийская кочегарка» (Артемівськ), № 27, 11 березня 1923 р.

№ 180

Заява селянина П. П. Бабака про прийняття його в члени сільськогосподарської артілі «Пахарь» с. Федорівки Єлисаветградського округу Одеської губернії

20 квітня 1923 р.

Покорнейше прошу совет артели «Пахарь» о принятии меня в с.-х. артель «Пахарь», чем я обязуюсь беспрекословно [подчиняться] всем требованиям артели и подписать устав без вся-

* Пошкоджено 3 слова.

ких изменений артели и принятия всех расходов по организации таковой.

20 апреля 1923 г.

Проситель Петро П. Бабак

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-213, оп. 2, спр. 50, арк. 18. Оригінал.

№ 181

Постанова з'їзду колективних господарств Фрідріхо-Енгельсівського району Одеського округу та губернії на доповідь про колективізацію сільського господарства

22 квітня 1923 р.

Выслушав доклад о коллективизации сельского хозяйства и уясняя себе все выгоды ведения его единым способом, а также понимая, что только при культурном ведении хозяйства мыслимо поднятие сельского хозяйства с нашей стороны на должную высоту, собрание делегатов съезда коллективов Фридриха Энгельса района постановило: объединиться всем коллективам вокруг одной единицы, а также по возможности перейти к культурной обработке земли, т. е. вести ее по определенному шестипольному севообороту. Принимая также во внимание поддержку, какая оказывается коллективам Советской властью, и имея в виду богатые природные условия нашей страны, собрание нашло, что при настоящем положении нашей страны коллективизация, построенная на разумных началах, в состоянии двинуть вперед отсталое хозяйство нашей страны и поставить его, может быть, выше, чем в Западной Европе. Собрание уяснило также себе, что только при помощи коллективизации беднейшее крестьянство в состоянии освободиться от экономической зависимости кулака. Каждый член коллектива должен помнить, что его хозяйство является образцом для единоличника и способствует распространению коллективизации сельского хозяйства среди населения. Собрание выносит порицание тем колхозникам, которые продолжают вести единоличные хозяйства. Агроному чаще объезжать все колхозы.

Председатель Пицмен
Секретарь Б. Волгов
С подлинным верно:
Секретарь райисполкома [*підпис*]

Держархів Одеської області, ф. Р-53, оп. 1, спр. 187, арк. 41. Завірена копія.

№ 182

Відомість Уманського окружного земельного управління Київської губернії про колективний рух в окрузі

27 квітня 1923 р.

Колективний рух на Уманщині поширюється, незаможне селянство прагне до колективізації, інструкторам по колективізації при окрземуправлінні, прибуваючим представникам від незаможних селян та іншим даються різні інформації, поради та вказівки щодо організації колективів.

За квітень місяць організовано колективів 9, із них 4 зареєстровано в окрземуправлінні і надіслано до ГЗУ на реєстрацію, а решта поки що лежить без руху по різним причинам.

На 1 травня рахується колективів 58 за виключенням районів бувш. Звенигородського округу, з яким ще справа не вияснена. У 58 колгоспах об'єдналось господарств 767, членів 767, сім'ї котрих мають працездатних 1634 чол., непрацездатних 1495 чол., а всього їдоків 3129.

По соціальному стану незаможників — 50%, середняків та ін. — 50%. У них коней 523, волів 16, плугів 162, борін 505, сівалок 20, культиваторів 90, жаток 11, косилок 1, січкарень 21, молотилок 10 і возів 234. Землі в колективному користуванні 1904 дес. і 139 кв. сажнів. Рахуються членами райсельсоюзу* 27 колективів.

Відвод землі новоорганізованим колективам провадиться позачергово актовим порядком, який затверджує ОТЗК, а також відводиться земля інструментально, за який відвод з незаможницьких колективів береться 25% платні.

Інструктором-колективізатором, який з'являється представником від окркомісії комнезамів, провадиться агітаційна праця щодо об'єднання незаможного селянства в колективи, а також ведеться підготовча праця до обслідування всіх колгоспів Уманщини.

27 квітня 1923 р.

Інструктор-колективізатор Уманського окрземуправління
Василенко

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 1713, арк. 22. Оригінал.

---

* Районний союз сільськогосподарської кооперації — місцевий орган «Сільського господаря».

№ 183

Акт обстеження сільськогосподарської артілі «Родина» с. Мишерошевого Єлисаветградського округу Одеської губернії

27 квітня 1923 р.

27 апреля 1923 г. нами, председателем Елисаветградского райсельгосподаря Авраамом Степановичем Гражданом и инструктором Н. С. Кушниренко на основании постановления правления райселгосподаря от 23 апреля 1923 г. произведено обследование состояния Мишерошевской с.-х. артели «Родина» Н.-Украинского района Елисаветградского уезда Одесской губернии, причем оказалось:

1. Почтовый адрес артели — г. Ново-Украинка Елисаветградского уезда Одесской губернии.

2. Ближайшая ж.-д. станция — Ново-Украинка, в 18 верстах от артели.

3. Расстояние от артели до районного управления — 18 верст, до окрземуправления и Елисаветградского райселгосподаря — 70 верст.

4. Ближайшие села расположенные в районе деятельности артели:

хутор Никольский	в 1	версте	от	артели	—	12	дворов
д. Варваровка	» 2	»	»	»	—	100	»
с. Татаровка	» 5	»	»	»	—	150	»

5. Социально-экономическое положение района деятельности артели: преобладающий состав населения — середняки (75%), остальные (25%) — незаможники.

По национальному составу — население украинское.

Главный промысел — хлебопашество. Форма землепользования — бессистемная. Севообороты в большинстве неопределенные, частично наблюдаются трехпольные севообороты (1,2% от общего количества хозяйств).

Преобладающие культуры в районе: ячмень, овес, рожь, свекла, озимая пшеница. Урожайность главных хлебов 1922 г.; ячмень — от 30 до 100 пуд.; овес — от 30 до 100 пуд.; рожь — от 30 до 100 пуд.

Скотоводство. Рабочий и молочный скот неопределенной породы — метисы с примесью украинской, симментальской и ангельнской пород. Наблюдается интерес к разведению свиней, овец и птицы с потребительскими целями и молочного скота с товарно-промышленными целями.

Второстепенные отрасли хозяйства слабо развиты и товарного значения не имеют.

Основными предметами сбыта являются зерновые продукты. Возможно в районе усиление продуктивного животноводства, в первую очередь молочного хозяйства, благодаря наличию

значительных площадей толочной земли и стремлению крестьянства к расширению площадей кормовых пропашных культур.

6. Артель «Родина» возникла по инициативе местных крестьян — бывших революционных работников.

7. Первыми организаторами артели были гр. Грабовский Степан и Федонюк Гавриил — середняки, состояли в Коммунистической партии большевиков Украины с 1917 по 1922 г. Цель организации коллектива — улучшение материального положения своих участников и стремление к обобществлению сельского хозяйства на общественно-трудовых началах.

8. Устав артели зарегистрирован Елисаветградским уземотделом в 1920 г....* Устав артели образцовый, издания Наркомзема.

9. Артель состоит членом Елисаветградского райсельгосподаря с сентября 1922 г.

10. В районе артели существуют с.-х. коллективы: «Агропрогресс» в с. Счастливке — в 4 верстах, ближайшее с.-х. кооперативное т-во в г. Ново-Украинке — в 18 верстах.

11. Состав артели:

в 1920 г.	состояло	членов 8,	семей 8,	едоков 56
» 1921 г.	»	членов 8,	семей 8,	едоков 56
» 1922 г.	»	членов 11,	семей 11,	едоков 66
» 1923 г.	»	членов 8,	семей 8,	едоков 51

из них трудоспособных — 20, нетрудоспособных — 31.

Из 8 членов артели членов КНС — 2, середняков — 6.

Уменьшение числа членов в 1923 г. объясняется бессознательностью части членов, смотрящих на артель, как на организацию, могущую быть разрушенной гражданами, враждебно относящимися к коллективному хозяйству, что, по мнению выбывших членов, возможно при каких-либо переменах в управлении государством. Оставшиеся члены усвоили целесообразность артельного хозяйства и предполагают сохранить свой коллектив на долгие годы.

12. Занятия членов до вступления в артель — хлебопашество.

13. Хозяйственная обеспеченность членов до вступления в артель: безземельных 2 члена, до 3 дес. — 4 члена, от 4 до 8 дес. — 1 член, от 20—25 дес. — 1 член.

Обеспеченность членов лошадьми до вступления в артель: 1 член — 1 лошадь, 6 членов — по 2 лошади, 1 член — безлошадный.

14. Степень образования членов: все грамотные, образование — низшее.

15. Национальный состав членов — украинцы.

16. Земельное положение артели: пашни — 110 дес., усадьбы с выгоном — 10 дес., всего земли — 120 дес.

---

* Крапки у тексті документа.

Земля отведена артели в порядке землеустройства землеустроителем Елисаветградского окрземуправления в июне 1922 г. Земля сведена к одному участку.

17. Количество скота в артели: рабочих лошадей — 12, молодняка — 1, членский; коров — 10, молодняка — 6, членские; овец — 15, молодняка — нет, членские; свиней — 9, молодняка — нет, членские.

18. Мертвый инвентарь артели: плугов — 3, членские; буккеров — 2, членские; борон — 2, членские; сеялок — 1, членская; каток — 2, членские; фургонов — 6, членские; повозок — 1, членская. В артельном пользовании находятся лошади и мертвый инвентарь. Фургоны требуют капитального ремонта. Остальной инвентарь — в исправности. Постройки артели: артель живет в прежних своих членских усадьбах, в дер. Егоровке, постройки мало пригодны, изношены. На новом земельном отводе решено произвести жилые и хозяйственные постройки для каждого члена.

19. Оборотные капиталы артели 1923 г.: оборотный артельный семенной фонд — 166 пуд. 32 ф., оборотный, занятый в райсельгосподаре семенной фонд,— 497 пуд. 20 ф., оборотный денежный артельный фонд (в денежных знаках 1923 г.).— 140 руб.

Указанные оборотные средства употребляются на текущие нужды артели.

20. Размер членского взноса 1920 г.— 3000 руб.

К моменту обследования членский взнос не изменен. Взносы поступают по курсу рубля.

21. Основное направление хозяйства — полеводство. Севооборот намечен трехпольный, удвоенный (пар, озимь, ярь, пропашное, ярь, ярь). Остальные культуры зерновые. В пропашном клину частично вводятся кормовые. Таким образом, система хозяйства — товарно-зерновая.

Артель приступила к коллективному хозяйству с осени 1922 г., т. е. с момента получения коллективного участка земли.

Посевной план на 1923 г.: озими посеяно — пшеницы 18 1/2 дес., ржи 18 1/2 дес.; яровой клин 1923 г.: ячмень 12 дес., овес 7 дес., просо 1 1/2 дес., гречихи 1 дес., подсолнуха 2 1/2 дес., кукурузы 1 дес., свеклы 1 дес., картофеля 1 дес., конопли и льна 1 дес., огорода 3 1/2 дес., баштана 1 1/2 дес. Всего яровых 33 дес.

Сенокос, подлежащий со временем перепашке,— 25 дес. Предположенный июньский пар — 20 дес.

Частичная перепашка сенокоса вместе с июньским паром составит клин под озимые на 1924 г. площадью 30—35 дес.

Таким образом, предварительное распределение полевых клиньев по 3-польному севообороту произведено правильно.

Обработка производится умело и правильно.

22. Показательно-агрикультурная работа артели заключается в ведении с 1923 г. установленного для данного района севооборота.

23. Сбыт продуктов производства предполагается через с.-х. кооперацию.

24. Назначение артельщиков на работу производится соответственно трудоспособности и навыкам.

25. Отношение членов к обобществлению полеводства — положительное. Члены удовлетворены совместным ведением полеводства, соединенным членским инвентарем. Среди передовых членов наблюдается стремление к полному обобществлению всех отраслей хозяйства и потребления.

26. Индивидуальные членские хозяйства: молочное хозяйство, садоводство, пчеловодство, овцеводство.

Индивидуальные хозяйства имеются у всех членов. Хозяйства эти обслуживаются членами в свободное от артельных работ время.

27. Распределение продуктов предполагается по едоцкому принципу.

28. Устав артели удовлетворяет ее членов.

29. Состав совета артели: Грабовский Степан, выбран в 1922 г., стаж с 1920 г., члены совета: Малжос Степан, выбран в 1922 г., стаж с 1920 г., Федонюк Гавриил, выбран в 1922 г., стаж с 1920 г., состоят в артели со времени ее организации, середняки.

30. В 1923 г. по 27 апреля артелью проведено одно общее собрание по вопросу ее внутреннего распорядка.

31. Среди членов религиозных — 3, сектанты-баптисты.

32. За время своего существования артель трижды посещена агрономом окрземуправления.

33. Отношение местной власти к артели — безразличное; население относится к артели с интересом, наблюдая за ходом ее работы для того, чтобы установить, действительно ли коллективная обработка является выгодной и подходящей для сельского хозяйства.

34. Нужды артели: необходим строительный материал, молотилка, производители рогатого скота и лошадей, мелиоративный кредит на устройство колодца.

35. Внутренний технический распорядок коллектива не налажен. Книга протоколов ведется неправильно: не отмечается число присутствовавших на собрании и нет подписей членов, примерно — протоколы № 3, 4 и др. В кассовой книге не указывается откуда и на каких основаниях поступили или израсходованы средства. Книга членов ведется, но не все взносы и выдачи отмечаются.

Продуктовая и прочие книги не заведены вовсе.

План хозяйства и прочие вопросы внутреннего распорядка не запротоколированы.

При обследовании присутствовал и давал пояснения член совета артели Федонюк. Его показания проверены в натуре при осмотре хозяйства, а также путем бесед с другими членами.

Председатель Елисаветградского райсельгосподаря
Граждан А. С.
Инструктор райсельгосподаря Кушниренко Н. С.

Заключение

Артель по социальному составу — смешанная. По характеру обобществленного хозяйства — артель полевая. Полевое коллективное хозяйство необходимо признать показательным. Ввиду правильного использования обобществленного живого и мертвого инвентаря соединенным членским трудом артель признаем образцовой, предложив ей в ближайшие два месяца выправить счетоводство и наладить внутренний распорядок под руководством райсельгосподаря.

Председатель райсельгосподаря Граждан А. С.
Инструктор Кушниренко Н. С.
Председатель комиссии по коллективизации при ОЗУ [*підпис*]

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 1, спр. 311, арк. 71—73. Оригінал.

№ 184

Характеристика артілі «Интернационал» Миколаївського округу та губернії, складена спеціалістом по колективізації сільського господарства Одеського губернського земельного управління

20 травня 1923 р.

В живописном месте на высоком берегу Ингула, в бывшем имении Зайцевского [из] бывших батраков того же имения в марте 1920 г. организовалась артель, назвавшаяся «Интернационал», потому что в состав ее входили действительно люди разных национальностей: украинцы, болгары, татары, великороссы, белорусы, евреи.

В июне артель зарегистрировалась по нормальному артельному уставу, по существу внутреннего распорядка. Это с первых же шагов была коммуна. Земельный участок с хорошими и сохранившимися, типа крупного кулацкого степного хутора, постройками, хозяйствами со всем живым и мертвым инвентарем было закреплено за артелью, и она приступила к работе. И сейчас ее в полной мере можно отнести к одному из старых и организационно прочных и крепнущих экономических

колхозов, хотя несколько отстающая в отношении агрикультурных мероприятий. Севооборот еще не установлен, намечен переход к шестиполью с 1923/24 с.-х. года.

Движение посевов характеризуется следующими цифрами:

1920/21 с.-х. год: озимые — 55 дес., яровые — 15 дес.

1921/22 с.-х. [год]: озимые — 36 дес., яровые — 109 дес.;

1922/23 с.-х. год: озимые — 55 дес., яровые — 76 дес.

В 1920/21 г. на посев яровых и озимых затрачено 300 пуд., собрано — 100 пудов.

Из бывших экономических осталось 12 лошадей, 11 штук 1921/22 г. пало.

В качестве рабочей силы сейчас в хозяйстве имеется 8 волов и пара лошадей.

Мертвый инвентарь имеется следующий: молотильный гарнитур — 1, плугов — 3, сеялок — 1, плугов — 1.

Это осталось из бывш. помещичьего, и приобретено артелью: рядовая сеялка — 1, буккер — 1, плуг «Молния» — 1.

Имеется 7 коров, 3 получены вместе с хозяйством, 4 куплены артелью, а также 8 шт. молодняка и 1 бык.

Общее состояние скота, уход за ним, а также годность мертвого инвентаря вполне удовлетворительны.

Артель приводит в порядок запущенный фруктовый сад, а также увеличивает площадь огородов, для чего имеются чрезвычайно благоприятные условия.

Артель состоит из 35 едоков, из них 30 трудоспособных полноправных членов, преимущественно молодежь, особо много девушек.

Совет состоит из трех человек: председатель, на которого возлагается общее руководство и ведение нарядов на работы, секретарь — ведет канцелярию и счетоводство, казначей — на руках его касса и ключи от всех складов.

Кроме этого, два человека работают в качестве ведающих: один — всем полеводством, другой — огородничеством, несущих всю ответственность, имеющих все права распоряжений в этих отраслях хозяйства. На специальной работе, и на подсадке — никаких других обязанностей — находятся кузнец и машинист.

Все остальные члены артели распределяются на работы по заявкам огородника или полевода. Наряды даются с вечера председателем артели.

Женщины дежурят по [очереди] по три человека на кухне. Очередь устанавливают сами, остальные работают по общим порядкам, преимущественно на огороде.

Распределение части продуктов ведется по едокам, имеется общая кухня, где каждый получает в свою посуду строго определенную порцию на каждого едока.

В конце же года после покрытия долгов и нужд хозяйства излишки производства распределяются по наличным единицам

рабочей силы, между которыми устанавливается следующее соотношение:

мужская	рабочая	сила	расценивается	в	100%
женская	»	»	»	»	90%
подростков	»	»	»	»	50%

Точного учета работ не ведется, о каждой неявке на работу, пропущенных днях или небрежном отношении тот, в чье распоряжение откомандированы рабочие, сообщает совету артели, который и принимает соответствующие меры: выговор совета, общего собрания и затем исключение.

Практикуется также материальное премирование. На неотложные нужды членов артели по постановлению артели выдается аванс в счет будущего распределения. В артели часто созываются общие собрания, благодаря которым все члены артели в курсе ее хозяйства, чем и сведены на нет внутренние разногласия. Все покупки и продажи в хозяйстве проводятся по постановлению общего собрания, а техническое выполнение их поручается нескольким членам, счета немедленно сдаются секретарю, деньги — казначею.

В артели удовлетворительно поставлено счетоводство. Материальное положение членов удовлетворительно вполне, хуже в отношении питания, но зато превосходно в отношении жилищ — они очень чисты и уютны. Зато культурно-просветительной работы почти никакой не ведется. Среди молодежи имеются неграмотные, такое впечатление будто бы до этой части своей работы артель еще не дошла, не додумалась, что это нужно, наряду с этим в артели совершены изъятия * — религиозная обрядность и традиции. Артель имеет добрососедские отношения с ближайшими артелями, но совсем не связана с общественно-политической жизнью села.

Эти проблемы должны пополнить имеющиеся в составе ее члены партии и инструкторска работа... ** и с.-х. кооперации.

20 мая 1923 г.

Специалист по коллективизации с. х. Одесского ГЗУ
Осликовская

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 1, спр. 223, арк. 86—95. Оригінал. Рукопис.

* Так у тексті документа.
** Декілька слів нерозбірливі.

№ 185

Рішення Полтавської окружної агрономічної наради про заходи щодо господарського зміцнення колгоспів

23 травня 1923 р.

1. Учитывая, что в большинстве случаев состояние полевого хозяйства колхозов ничем не отличается от полеводства рядовых селян, необходимо, составляя севооборот, отвечающий местным условиям данного района, настоятельно требовать и обязывать колхозы проводить бесспорно таковой.

2. Только при рациональном и максимальном использовании продуктов полеводства возможно существование колхозов без побочных заработков. Производственные планы строить, вводя другие, более доходные отрасли сельского хозяйства.

3. Для установления идейной связи колхозов с организациями и населением правлениям делать доклады о состоянии колхозов на заседаниях и собраниях. Установить, как обязательное правило, правлениям колхозов делать доклады на заседаниях райисполкома.

4. Практиковать экскурсии членов колхозов на Полтавскую опытную станцию и в садово-огородний техникум. Отделу земледелия и животноводства окрземотдела впервые организовать экскурсию из пригороднего административного района 27—28 мая на опытную с.-х. станцию.

5. Способствовать организации незаможного селянства в коллективы и в случае отсутствия земельной площади оказывать им помощь в составлении документов, давать указания по регистрации и после момента регистрации не оставлять колхозы без внимания, давая им своевременно необходимую помощь, дабы предотвратить ликвидацию не успевших еще окрепнуть колхозов. В организации новых колхозов быть осторожным в случае отсутствия материальной базы.

6. Рекомендовать незаможному селянству, организовавшемуся в коллективы, использовать бывшие нетрудовые хозяйства, не находящиеся на учете в Управлении госземимуществ.

7. Просить губземуправление предоставить определенные средства на приобретение литературы по коллективизации, главным образом нормальных уставов.

Держархів Полтавської області, ф. Р-363, оп. 1, спр. 12, арк. 237. Копія.

№ 186

Рішення III Всеукраїнської наради завідуючих організаційно-інструкторськими та звітно-статистичними відділами губкомів КП(б)У про колективізацію сільського господарства

*29 травня—1 червня 1923 р.**

1. Перед сельским коммунистом, ведущим свое земельное хозяйство, стоит задача вести это хозяйство не менее выгодно, нежели другие крестьяне, потому что его пропаганда и агитация как коммуниста была бы в глазах крестьян в значительной степени подорвана, если бы он вел свое хозяйство плохо.

Но ведя свое хозяйство в одиночку, сельский коммунист не сможет поднять его до уровня действительно передового, образцового.

2. Новая экономполитика выдвигает значение колхозов как основного пути для незаможного селянства не только в борьбе с пауперизацией и эксплуатацией со стороны кулачества, но и в переходе незаможников к более крупному обобществленному производству, дающему возможность на большом участке земли применить улучшенную технику, севооборот и т. д., добиться большей производительностью хозяйства.

3. С другой стороны, влиянию мелкособственнического хозяйства на перерождение психологии сельского коммуниста, ведущего свое индивидуальное хозяйство, можно в известной мере противодействовать путем перехода его (коммуниста) от единоличного хозяйствования к коллективному.

4. В силу перечисленных выше причин, а также исходя из необходимости всемерного усиления сельскохозяйственной кооперации XI съезд постановил, что «участие коммунистов в сельскохозяйственных кооперативах и коллективах своего района или общества безусловно обязательно. Равным образом обязателен для них почин создания этих организаций, если таковых не имеется» [56].

5. Надо признать нецелесообразным вхождение в сельскохозяйственные коллективы тех сельских коммунистов, которые, находясь на партийной, советской и другой работе, не могут личным трудом участвовать в коллективе. Обязательность вхождения в сельскохозяйственные коллективы заменяется для них обязательностью участия в сельскохозяйственных товариществах своего района. Надо применять ту или другую форму участия для каждого отдельного коммуниста, в зависимости от имеющихся условий и возможностей. В некоторых случаях возможна промежуточная форма — вхождение в сельскохозяй-

* Дати наради.

ственный коллектив семьи данного работника, если последняя самостоятельно справляется с хозяйством.

6. При практическом осуществлении перехода коммунистов к коллективному ведению хозяйства необходимо соблюдать известную постепенность, сообразуясь с хозяйственными условиями ведения сельского хозяйства.

7. При проведении коллективизации хозяйства коммунистов необходимо иметь в виду, что последней далеко не предотвращается опасность хозяйственного обрастания отдельных коммунистов на селе.

РАБОТА ВНУТРИ КОЛЛЕКТИВНЫХ ХОЗЯЙСТВ

8. Коммунист, ведущий свое сельское хозяйство, вместе с остальными членами коллектива, должен стремиться к осуществлению коллективом следующих задач:

а) внутреннее организационное укрепление коллектива, поднятие трудовой дисциплины и солидарности его членов, устранение споров, возникающих на почве распределения результатов труда и организации самого труда. Необходимо, чтобы коммунисты добивались разрешения этих вопросов в духе их классового понимания;

б) укрепление экономической прочности коллектива, правильное использование его ресурсов, кредита и т. д. для достижения самоокупаемости и доходности хозяйства коллектива;

в) необходимо, чтобы, не рассчитывая на подачки со стороны государства, коллектив полностью выполнял все государственные повинности;

г) повышение техники производства, улучшение качества семян и обработки земли, переход к высшим формам севооборота, поднятие качества живого инвентаря и т. д., установление связей с районными агрономами и опытными станциями, способствующие превращению коллектива в образцовое хозяйство.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СЕЛЬСКОГО КОММУНИСТА ВНЕ С.-Х. ПРЕДПРИЯТИЯ

9. Участвуя в коллективном хозяйстве, коммунист не должен замыкаться в рамки узко-групповых интересов данного хозяйства, не должен стремиться вывести всех членов коллектива за пределы замкнутой группы, ставя своей задачей:

а) установление тесной связи с другими коллективами, обязательное вхождение коллектива в сельскохозяйственную кооперацию и участие во всей ее деятельности:

б) укрепление связи коллектива с комнезамом [путем] участия в жизни и деятельности последнего и путем содействия незаможным в наиболее безболезненном переходе к коллективному пользованию землей;

в) превращение коллектива в опорный пункт культурно-

просветительного, политического и хозяйственного воздействия на остальное крестьянское население;

г) ведение партработы как среди членов коллектива, так и среди остального крестьянства.

СЕЛЬКОМЯЧЕЙКИ И СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ КОЛЛЕКТИВЫ

10. Работа коммунистов по отношению к коллективам не должна ограничиваться одним участием в них отдельных коммунистов.

Усиление влияния компартии, работа среди организованных в коллективы незаможников должна стать органической частью текущей деятельности селькомячеек, должна войти в план работы на селе.

С этой целью каждая сельячейка:

а) ведет учет всем коллективам своего района и состоящим в них коммунистам;

б) обсуждает принципиальные вопросы деятельности коммунистов, колхозов и заслушивает периодические сообщения этих членов о их деятельности в колхозах и о состоянии последних;

в) обсуждает кандидатуры делегатов от колхозов на различные совещания, съезды и т. п.

г) выдвигает и проводит подходящих для этого своих членов на руководящую работу в колхозе и руководит ими, добиваясь максимальной ответственности перед партией за их деятельность в колхозе;

д) прикрепляет своих членов, не ведущих своего сельского хозяйства (учителя, агрономы, члены волисполкомов, различные служащие и т. д.) для ведения работы среди членов отдельных колхозов, как тех, в которых не имеется коммунистов, так и тех, в которых необходимо усилить коммунистическую работу;

е) содействует хозяйственному объединению еще не организовавшихся в колхозы незаможников;

ж) в селах, где имеются коллективы, ячейка организуется, как общее правило, в селе и включает в свой состав всех коммунистов, состоящих в коллективах. Для руководства же партработой коммунистов в колхозе выделяются 1—2 товарища, работающих в качестве организаторов комячейки.

> Примечание: В отдельных случаях, при наличии большого количества коммунистов, с разрешения окружкома возможно выделение самостоятельной ячейки при колхозе.

«Известия ЦК КП(б)У», 1923, № 1-2, стор. 21—22.

№ 187

Звіт про діяльність сільськогосподарської комуни «Красный пахарь» с. Громова Малинського округу Київської губернії з 8 квітня 1922 р. по 1 червня 1923 р.

Перша половина червня 1923 р.

I. ЕСТЕСТВЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ

С.-х. коммуна «Красный пахарь», основанная 8 апреля 1922 г., расположена в Киевской губернии Малинском * округе Чернобыльского района в урочище Громово на земле бывш. помещика Дорошкевича. Усадьба с землею перешла к коммуне от культсовхоза бывш. Чернобыльского уземотдела. Границы коммуны с северо-запада примыкают к земле, принадлежащей г. Чернобылю, и в остальной части окружности ее к земле, принадлежащей селянам с. Лелева.

От соседнего г. Чернобыля — районного центра — коммуна находится на расстоянии $4^1/_2$ версты, а от ближайшего села Лелева — $^1/_2$ версты. Через территорию коммуны проходит дорога, связывающая два крупных населенных пункта: Чернобыль — Шепеличи. Окружные села и деревни — дер. Заполье и с.-х. коллектив «Красный хутор» — 7 верст, с. Залесье — 5 верст, дер. Староселье через реку Припять — 5 верст.

Самым удобным рынком для сбыта продуктов является соседний г. Чернобыль, так как через Чернобыль по судоходной реке Припять можно пользоваться удобным как торговым, так и пассажирским сообщением с г. Киевом, находящимся в 120 верстах от Чернобыля.

Земельное пространство, занимаемое коммуной, распределено следующим образом: пашня — 45 дес. 120 кв. с[аженей], усадьба и огород — 6 дес., луг — 108 дес., выпас — 15 дес. 100 кв. саженей, овраги — 8 дес. 840 кв. саженей, озеро — 8 дес. 1200 кв. саженей, дороги и границы — 5 дес. 2300 кв. саженей. Почва супесчаная. В топографическом отношении район расположения коммуны можно разделить на две части: верхняя — возвышенная, где находится усадьба и пашня, которая обрывается с восточной стороны на 10—15 саженей над уровнем протекающей у обрыва р. Припяти; нижняя часть — луг и выпас, находящийся за р. Припятью. Грунтовые воды на верхней части помещаются далеко от данной поверхности почвы, так что устройство обыкновенных колодцев затруднительно, а потому воду приходится брать из реки.

---

* У тексті документа помилково вказано «Радомисльского».

II. ОРГАНИЗАЦИЯ КУЛЬТУР

Земля, отведенная под хозяйство коммуны, раньше находилась без всякого правильного пользования, будучи долгое время неудобрена и неправильно выпахана; вначале было приложено много усилий для её приведения к годности и правильному севообороту. С 8 апреля 1922 г. было запахано, унавожено и засеяно: ржи посеяно 10 дес., снято 150 пуд., гречихи — 15 дес., снято 200 пуд., овса — 5 дес., снято 120 пуд., огородных культур — 2 дес., снято 2000 пуд. Под паром было 15 дес. Кроме того, на песчаном пространстве в количестве 2 дес. было засеяно люпина для постепенного улучшения почвы.

На 1923 г. посев культур выражается в следующем: озимая рожь — посеяно 12 дес.— 84 пуд., яровая пшеница — 1 дес.— 5 пуд.; овес — 5 дес.— 36 пуд., гречиха — 11 дес.— 50 пуд. Огородных культур было засеяно около 3 1/2 дес.

В 1922 г. с луга в количестве 108 дес. собрано сухого сена 1200 пуд., в 1923 г. луг остается на прежнем положении. Под паром находится 15 дес.

При коммуне имеется сад, который занимает площадь в количестве 3 дес.

III. ОРГАНИЗАЦИЯ СКОТОВОДСТВА

Общее положение скотоводства в коммуне таково. За неимением крупных материальных средств невозможно приобрести племенной продуктивный скот. Имеющийся в настоящий момент скот местной породы совершенно мало дает возможности развить продуктивное животноводство, а также и молочное хозяйство. Несмотря на затруднения в средствах, коммуна всеми силами и средствами стремится улучшить скотоводство. К концу прошлого года состояло: лошадей рабочих — 2, волов рабочих — 2, кобылица племенная — 1, жеребец — 1, дойных коров — 8, бык производитель — 1, телят — 4, свиней — 5, кроликов — 4.

На 1 июня 1923 г. состоит: рабочих лошадей — 4, рабочих волов — 2, кобылица племенная — 1, жеребенок — 1, дойных коров — 6, бык производитель — 1, телят — 9, свиней — 5, кроликов — 4.

За период от 8 апреля 1922 г. по 1 января с. г. получено молока 360 ведер, а за время с 1 января по 1 июня с. г. получено 300 ведер.

Количество полученного навоза за все время оказалось 7500 пуд. Расход корма оказался за все время: сена — 1200 пуд., соломы (сечки) — 250 пуд., овса — 120 пуд.

Пчеловодство в коммуне в настоящий момент находится в стадии своего развития. Имеется 5 ульев с пчелами.

IV. ОРГАНИЗАЦИЯ МЕРТВОГО ИНВЕНТАРЯ И ПОСТРОЕК

В усадьбе коммуны имеются следующие постройки: 2 жилых дома и 7 построек, обслуживающих хозяйство, и, кроме того, из-за ветхости таковые нуждаются в капитальном ремонте и постройке новых. Мертвый инвентарь содержит в себе необходимейшие с.-х. орудия для ведения хозяйства. Крайнюю нужду коммуна имеет в сенокосилке, конном приводе, веялке, корнерезке и ряде других с.-х. орудий. Кроме того, коммуна нуждается в строительном материале, как в деревянном, так и каменном.

V. ЛИЧНЫЙ СОСТАВ КОММУНЫ

Личный состав коммуны со дня организации таковой был более или менее постоянен. Местным партийным комитетом были отозваны два товарища, взамен которых коммуной принято других два товарища.

Управление по организации производства находится в совете коммуны. Движение личного состава коммуны: состояло к 8 апреля 1922 г.: рабочих — мужчин — 5, женщин — 3, всего 8; к 1 июня с. г. состоит рабочих — мужчин — 8, женщин — 5 и детей — 5, всего — 18.

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящее время хозяйство коммуны переживает материальный кризис. Работу по машинизации хозяйства нельзя осуществить из-за отсутствия наличных средств на приобретение машин. Предполагаемый урожай не дает надежды на прибавку материальных возможностей расширения отраслей хозяйства производственного характера. Кроме того, коммуна, играя показательную роль для селян окружающих деревень в правильном ведении сельского хозяйства, для поднятия производительности, выполняет долг перед Советской Республикой. Учитывая это, необходима государственная помощь в виде долгосрочного кредита и широкого содействия органов земуправлений; и лишь тогда коммуна оправдает все задачи, которые должна она выполнить.

Председатель совета коммуны «Красный пахарь» Базюк
Секретарь В. Гречаный

Держархів Київської області, ф. Р-350, оп. 1, спр. 526, арк. 18. Оригінал.

№ 188

З протоколу Донецької губернської наради по партійній роботі на селі про зміцнення колгоспів Юзівського та Старобільського округів

5 липня 1923 р.

Слушали: Доклад о результатах чистки колхозов по Юзовскому и Старобельскому округах.

Постановили:

По Юзовскому округу

I. Чистку колхозов считать удовлетворительной.

II. Одобрить создание организационного бюро по руководству колхозами в районах.

III. Считать целесообразным группировку коллективов по принципу социального состава членов коллективов. Одновременно учитывать хозяйственную мощность, применяя комбинированный метод определения колхозов к той или другой группе. Признать необходимым разбивку на три группы в зависимости от экономической мощности колхозов. Предложить Юзовскому окружкому приблизить руководство колхозов райпаркомами, а также усилить колхозы партийцами.

IV. Отметить слабость кооперирования колхозов, указать Юзовскому окружкому на неправильное вхождение колхозов в с.-х. товарищества, а не в райсельсоюз *.

V. Отмечая колоссальный процент (40%) неграмотности членов колхозов, поставить перед собой задачу ликвидации как общей, так и политической неграмотности.

По Старобельскому округу.

I. Принцип слияния более мощных с маломощными артелями считать правильным.

II. Отметить сравнительно большой процент коммунистов в колхозах.

III. Довести в артелях и колхозах число коммунистов до 6—7%, максимум до 10% по отношению к общему числу членов коллектива.

IV. Согласиться с предложением Старобельского окружкома относительно надела. Поставить вопрос перед губземотделом о нарезке земли с.-х. коллективам.

V. Признать необходимым иметь в Старобельском округе двух инструкторов по работе колхозов или совмещая их при комнезамах, или выделяя их отдельно при подотделе колхозов.

VI. Признать правильным организацию комячеек в колхозах.

---

* Цей пункт вписано до протоколу від руки.

VII. Перед сельхозкооперацией поставить вопрос о кредитовании слабых колхозов в Старобельском округе.

Председатель
Секретарь А. Моисеенко

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 3, оп. 1, спр. 1475, арк. 13—14. Оригінал.

№ 189

Зведення сільськогосподарського підвідділу Лубенського окружного земельного управління Полтавської губернії про господарський стан колгоспів в окрузі

19 липня 1923 р.

а) Сеть колхозов. Всего по округу на 15 июля имеется 52 колхоза, из них коммун 8, сельскохозяйственных трудовых артелей 44. Большинство коммун и артелей приходится на районы бывш. Миргородского уезда — 6 коммун и 32 артели, в районе бывш. Лубенского уезда — коммун 2, артелей 4, по бывш. Хорольскому уезду — артелей 4 и бывш. Прилукскому уезду — артелей 4.

б) Общее количество пахотной земли в колхозах по округу 3195 дес. при 2544 едоках, что дает незначительный плюс к средней норме земельного надела на едока по округу. Землеустройство в колхозах проведено в 75% их общего количества, в остальных колхозах в настоящее время землеустройство проводится и к осени будет закончено.

в) Живой инвентарь. Живого инвентаря в колхозах по округу имеется: лошадей — 272, волов — 90, коров — 269, свиней — 167, овец — 417, молодняка — 168, птицы — 1326, ульев — 163. Приведенные цифры говорят о явном недостатке рабочего скота. Степень недостатка по отдельным хозяйствам распределяется в пропорциональном отношении к площади пахотной земли и приблизительно равномерно. Меньший недостаток наблюдается в коммунах, больший — в артелях. В докладе, представленном совещанию земорганов, состоявшемуся 13 июня, на эти обязательства было указано, и совещанием принята резолюция, предлагающая окрсельсоюзу принять все меры к наиболее целесообразному использованию излишков урожая в колхозах в текущем году с целью пополнения недостающего живого инвентаря.

Держархів Полтавської області, ф. Р-2068, оп. 1, спр. 34, арк. 6. Копія.

№ 190

Повідомлення інструктора Катеринославської губсільгоспспілки про організацію і діяльність комуни «Борець» в Новомосковському районі Катеринославського округу та губернії

9 серпня 1923 р.

В далекій від міських центрів колишній Василівській волості, колишнього Новомосковського повіту, є урочище Надеждівка. Ще недавно в цьому урочищі була одна з економій графа Ностиця. І розміром, і технічним обладнанням, і злагодою це було одно з найкращих господарств колишніх поміщиків, а на наші часи — зразковий радгосп. Стихія громадянської війни це господарство знищила до останку. Якщо зараз придивитись до руїн велетня, що раніш тут був, то легко спостерігати, що на цих руїнах вже відроджується життя. Придатні ділянки засіяні сільськогосподарчими рослинами, які пишно ростуть серед загальної пустки. Подекуди коло куп каміння й цегли вештаються робітники, очищаючи місця економічних будівель, і примітивним способом, як тільки вміють, намагаються відновити будівлі. Осторонь, під деревами, видно новопоставлений курінь під соломою. Наблизившись до цього куреня, ви побачите, що тут живуть люди, мов сибірські переселенці. Ріжниця тільки в тому, що на Сибіру по куренях живуть одна чи дві сім'ї, а тут цілих сім сімейств, мало не 32 душі. Це трудовий колектив, комуна «Борець» з василівських незаможників. Багато рук доведеться доложити «Борцю», щоб подолати всі злигодні й організувати колективне господарство без коштів, самими мозолистими руками.

До комуни вступило 13 спільників безземельних. З них 8 зовсім не мають ніякого майна — голота. На 13 здібних до праці спільників припидає 19 нездібних до праці їдців. Всі засоби комуни складаються з 1 коня, 5 корів, 3 телят, приведених до комуни спільниками. Крім того, придбано одного коня на позичені гроші, одержані через Новомосковську райсільгоспспілку, і 1 коня й пару волів — випадково взято в тимчасове користування. З мертвого реманенту комуна дістала від спільників 1 плуг, 2 буккери, 2 дерев'яні борони, 2 полільники, 1 косарку, 3 віяльниці й 4 брички.

Весь цей реманент простий, на селянський зразок, старий, потребує ремонту.

На привелику силу комуні вдалося засіяти 30 дес. поля, цебто мало не 1 дес. на їдця. Отже, на наступний рік харчів буде доволі, і спільники комуни дуже радіють з цього.

Щоб швидше вбитися в силу, колектив «Борець» намагався та й тепер ще заходжується звертатись до відповідних органів,

щоб скористатись з тих привілеїв, які даються для сучасних колгоспів із тієї матеріальної допомоги, яку для них призначено. Проте всі їхні заходи не вдалися. Тільки через кооперацію «Борець» одержав 1200 крб. на четверо коней. Проте, доки позичка ходила від центру до господарства, то за неї ледве вдалося купити одного коня, та й то ще з додатком своїх коштів. По інших органах прохання ще й досі лежать, отже, невідомо, коли до них дійде черга.

Колгосп потребує дерева на будівлю, як риба води. Поруч є багато лісу, в якому було повирубано безліч дерева і порозтаскувано по селах. Але ж незаможники-колективісти, охороняючи інтереси держави, не крали дерева, а тепер не доправляться права, щоб придбати його по закону для доконечніших потреб. Отож на ці дрібні ділянки праці відповідним органам слід звернути якнайпильнішу увагу, зрозуміти їхні потреби і дати слушну допомогу, а не бути зовсім спокійними, мовляв «это дело потом рассмотрим», як про це скаржився уповноважений колективу «Борець», що надаремно клопотався в Катеринославі. Не слід спускати з ока, що злиденному колгоспові дуже втратно посилати до Катеринослава своїх спільників клопотатися в різних справах та що господарству дуже шкодить, коли уповноважений сидітиме в місті по кілька день, бо для господарства кожний здібний до праці чоловік потрібний щодня на місці, а не на «посиденьки та походеньки», сподіваючись, поки «начальство ізволить» розглянути прохання.

Інструктор губсільгоспспілки

«Вісті ВУЦВК», № 175, 9 серпня 1923 р.

№ 191

Кореспонденція про першу окружну сільськогосподарську виставку в м. Богодухові Харківської губернії

4 вересня 1923 р.

Порівнюючи з виставками, що відбулись в попередні роки в м. Богодухові, окружна виставка цього року виявляє великі досягнення як з боку організації виставки, так і повноти експонування всіх відділів виставки. Констатувати треба увагу, проявлену робітниками по влаштуванню виставки. Досить зауважити, що союз * за свій кошт дав більше 75 премій-нагород, як плуги, борони, віялки і другий сільськогосподарський реманент, вулики, димарі та інше бджілярне приладдя.

З відділів виставки самим великим був відділ польоводства і скотарства — великої та дрібної скотини; далі йдуть відділи садівництва, городництва, бджільництва, відділ землеустрію та

* Йдеться про Харківський губсоюз сільськогосподарської кооперації.

меліорації. Звертає на себе увагу відділ, який з'являється на виставках в перший раз — це відділ колгоспів, а також був окремий конкурс кукурудзи. В конкурсі кукурудзи прийняли участь біля 60 господарів. Цей конкурс дав картину втиснення в господарство району масового засіву кукурудзи. Відділ колгоспів показав зріст колективізації господарства і досягнення його в цій галузі.

По відділу скотарства особливо велике значення мав відділ коневодства. Перед експертною комісією проведено було більше 200 добрих селянських коней. Слабіше був представлений відділ рогатої скотини, але все ж таки були добрі екземпляри шведської та української порід. Добре були експоновані відділ бджільництва, відділ по боротьбі зі шкідниками і, може, перший раз на цій виставці [відділ] по пісчано-овражній меліорації, хоча цей останній відділ мав скоріше повчаючий характер. «Село-техніка» в особі своєї богодухівської контори експонувала на виставці свої машини досить вдало: показала роботу 12-сильного двигуна «Тріумф» і 6-сильної молотарки.

Нагороди велике значення мали для селян, і треба було бачити селянина-середняка, який за культуру цукрового буряка одержав плуг, котрий має всього 5 дес. і вже давно завів чотирьохпільний сівооборот і прагне до удосконалення культури буряка, сам переводе досвіди у цій галузі і дає свої експонати.

Тиміш П.

«Вісті ВУЦВК», № 196, 4 вересня 1923 р.

№ 192

Кореспонденція про організацію та стан сільськогосподарських артілей Лозово-Павлівського району Луганського округу Донецької губернії

14 вересня 1923 р.

В нашем округе имеется всего 50 артелей и 1 коммуна. Богаче всех других по числу артелей Лозово-Павловский район — тут их 12. Число артелей растет, и довольно быстро: за 1923 г., например, организовалось новых артелей 15, в настоящее время организуется еще 3. Новые артели эти безусловно жизнеспособны, ибо утверждаются только такие, у которых нет большой нужды в живом и мертвом инвентаре.

Все артели занимают площадь в 3500 дес. В среднем, значит, на одну артель приходится по 70 дес. В громадном большинстве артелей введено 4-полье. Наблюдается везде недостаток в живом и мертвом инвентаре, в некоторых местах довольно острый. И вообще, мощность артелей ниже средней.

В артелях занято всего 1380 рабочих рук. Преобладает середняк, вторыми по числу идут незаможники, но нередко в ар-

тели можно видеть преобладание кулака, который в артель затесался лишь затем, чтобы получить землицу пожирней. И вообще, много есть таких артелей, которые артелями называются только по недоразумению; не только внутри артели переделена между членами земля, но еще и арендуется более богатыми у беднейших. Кулак и тут сумел затесаться и извлечь выгоду. Вот почему необходимо в ближайшее время провести пересмотр и чистку имеющихся артелей.

Партийных членов артелей немного. В артелях пяти районов, например, членов партии всего 15, комсомольцев — 7. Этого безусловно мало и может быть приписано тому, что на местах среди членов артелей не ведется почти никакой политпросветительной работы.

Таково, в общем, положение артелей нашего округа.

«Луганская правда» (Луганськ), № 205, 14 вересня 1923 р.

№ 193

З огляду інформаційного відділу ВУЦВК про стан колективізації сільського господарства Катеринославської губернії

Вересень 1923 р.

...Коллективизация сельского хозяйства охватила далеко не равномерно все районы Екатеринославской губернии. Наибольшего развития она достигла на юге, в уездах Мелитопольском, Бердянском, Запорожском и в значительно меньшей мере на севере. В этом отношении различные округа можно расположить в следующем порядке:

Название округа	% к общему числу коллективных хозяйств
Мелитопольский	34,05
Бердянский	16,75
Запорожский	16,15
Криворожский	14,30
Екатеринославский	10,75
Александрийский	5,25
Павлоградский	2,75
Итого	100

Совершенно понятно, что столь значительное разнообразие в отношении территориального распределения коллективов не может быть объяснено исключительно неблагоприятными местными условиями. Несомненно, значительную роль в этом отношении сыграла различная степень интенсивности работы по коллективизации.

По формам внутренней организации коллективы Екатеринославской губернии характеризуются значительным преобладанием артельных хозяйств. Из 647 колхозов, существующих сейчас, по данным последней перерегистрации, на долю артелей приходилось 603, или 93,7% от общего числа; коммуны же составляли всего 6,3%, или 44 в абсолютных цифрах.

Весьма важным в данном случае является вопрос о социальном составе членов коллективов. В этом отношении мы можем привести следующую справку: из общего числа всех членов на долю крестьян приходилось 16 285 чел., или 90,9%, на долю рабочих — 796 чел., или 7,1%, прочие группы составляли 352 чел., или 1,9%.

Вовлечение в процесс коллективизации членов КНС, членов комячеек и КСМУ характеризуется следующими данными: число семейств, главы которых являлись членами КНС, составляет — 3465, или 42,5% общего числа, и членами комячеек — 560, или 7,1%. Несомненно, состав членов коллективной организации накладывает совершенно определенный отпечаток на всю ее работу; ожидать возможного развития коллективизации при условии вовлечения в нее значительных групп середняцкого и крепкого крестьянства с сильно развитыми собственническими тенденциями, конечно, чрезвычайно трудно, поэтому объединение членов КНС может явиться той мерой, которая будет способствовать созданию прочных и устойчивых хозяйственных органов. Переходя к вопросу об обеспеченности коллективных хозяйств землею и средствами производства, отметим следующее: земельная обеспеченность колхозов несколько выше средней по губернии землеобеспеченности на едока. В то время, когда последняя, варьируя от 1,0 до 1,9 дес. на едока, дает в среднем по губернии 1,5 дес. (данные губстатбюро), соответствующие данные для коллективных хозяйств при колебаниях от 1,1 до 2 дес. дают в среднем 1,7 дес., следовательно, в этом отношении колхозы имеют несомненный плюс.

Касаясь обеспеченности живой силой, мы должны отметить сравнительное благополучие: в среднем на 100 дес. удобной земли приходилось рабочего скота в колхозах 6,11 (в переводе на лошадей), а у крестьян 5,87. Таким образом, при большей сравнительно обеспеченности рабочим скотом колхозы все же по сравнению с занимаемой ими площадью не располагают достаточным для полного ее хозяйственного охвата количеством рабочего скота. Что же касается обеспеченности продуктивным скотом, то она несколько ниже средней погубернской, составляя для коллективных хозяйств 7,36 голов на 100 дес. удобной земли и 7,71 на 100 дес. у крестьянских хозяйств. В гораздо меньшей степени коллективные хозяйства обеспечены мертвым инвентарем. Так, на 100 дес. удобной земли приходилось соответственно плугов 3,3, буккеров 4,2, сеялок 0,2, жаток 1,0, не говоря уже о том, что эти данные обнаруживают значительно укло-

няющуюся от средней погубернской обеспеченности инвентарем, они, кроме того, свидетельствуют о недостаточном количестве технически необходимых орудий обработки и посева.

Касаясь способов ведения сельского хозяйства, мы можем отметить, поскольку это представляется возможным сделать на основании отчетных донесений местных органов, что по общему правилу колхозы в этом отношении не отличаются от рядового крестьянского хозяйства. Можно думать поэтому, что в смысле валовой доходности современные коллективы едва ли заметно разнятся от типичного крестьянского хозяйства, хотя точных данных по этому вопросу пока мы не имеем и в полной мере этот вопрос может выясниться лишь по окончании сплошного обследования коллективных хозяйств и бюджетного описания части их, которое в данный момент проводится губземуправлением...

Таблица 2

Землепользование и живой инвентарь колхозов

Округа	Число коллективов				Площадь земли, дес.	Причитается десятин	
	коммуны	%	артели	%		на 1 коллектив	на 1 едока
Екатеринославский	1	2,28	69	9,78	7726	110,36	1,16
Криворожский	3	6,82	90	14,90	8322	89,5	1,8
Павлоградский	3	6,82	15	2,50	2129	118,0	1,8
Запорожский	6	13,63	96	15,92	10865	106,1	1,9
Мелитопольский	21	47,74	200	33,16	23212	109,5	2,4
Бердянский	2	4,55	107	17,75	12404	104,6	2,05
Александрийский	8	18,16	26	4,39	2763	81,2	1,2
	44	100	603	100◆	67422◆	101,3	1,7

Округа	Количество десятин на 1 едока всего населения	Рабочий инвентарь			Продуктивный скот		Среднее для всего населения	
		лошади	волы	причитается на 100 дес.	коровы	на 100 дес. земли	рабочего скота	коровы
Екатеринославский	1,0	334	62	5,1	708	9,2	6,0	9,0
Криворожский	1,6	501	210	7,9	728	8,8	5,9	7,0
Павлоградский	1,6	97	38	6,0	149	7,1	7,9	8,2
Запорожский	1,5	538	108	5,7	635	5,9	5,0	7,1
Мелитопольский	1,9	1210	237	6,0	1443	6,4	4,5	6,5
Бердянский	1,8	678	132	6,2	769	6,2	3,3	7,2
Александрийский	1,9	126	44	5,9	187	7,9	8,5	9,0
	1,5	3484	831	6,11	4619	7,36	5,87	7,71

Таблица 3

Мертвый инвентарь колхозов

Округа	Плуги		Буккеры		Бороны		Сеялки	
	штук	на 100 дес.	штук	на 100 дес.	штук	на 100 дес.	штук	на 100 дес.
Екатеринославский . . .	252	3,3	248	3,2	345	4,5	52	0,6
Криворожский	266	3,2	351	4,2	489	5,9	94	1,1
Павлоградский	54	2,5	36	1,7	66	3,1	17	0,7
Запорожский	286	2,6	382	3,5	471	4,3	103	0,9
Мелитопольский	537	2,3	618	2,6	818	3,5	221	0,2
Бердянский	312	2,5	387	3,1	564	4,5	112	0,9
Александрийский	67	2,5	48	1,4	80	3,0	12	0,4
Итого	1774	2,7	2070	2,8	2840◆	4,1	611	0,7

Округа	Жатки		Веялки		Локомобили		Молотилки		Повозки	
	штук	на 100 дес.	штук	на 100. дес.	штук	на 100 дес.	штук	на 100 дес.	штук	на 100 дес.
Екатеринославский . .	136	1,8	196	2,6	5	0,06	16	0,2	496	6,4
Криворожский	226	2,7	225	2,7	2	0,02	34	0,4	641	7,1
Павлоградский	30	1,4	31	1,4	—	—	2	0,09	88	4,2
Запорожский	203	1,8	231	1,9	8	0,07	42	0,04	693	6,6
Мелитопольский . . .	418	1,8	486	2,1	4	0,02	63	0,27	1262	5,5
Бердянский	232	1,0	273	2,2	9	0,07	52	0,42	722	5,7
Александрийский . . .	38	1,4	47	1,8	—	—	3	0,11	127	4,7
Итого	1283	1,7	1489	2,0	28	0,04	212	0,22	4228◆	5,6

ЦДАЖР УРСР, ф. 1, оп. 2, спр. 1431, арк. 68—73. Незавірений машинописний текст.

№ 194

Із звіту Херсонського окружного земельного управління про стан сільськогосподарських колективів округу за час з 1 жовтня 1922 р. по 1 жовтня 1923 р.

Перша половина жовтня 1923 р.

Рост коллективных хозяйств за истекший отчетный год по отношению к предыдущему году выражается в 50%.

Период их возникновения относится в большинстве к весеннему и осеннему периодам, т. е. ко времени посевных кампаний.

По коллективизации

	Зарегистрировано			Обследовано			Отнесено к категории					Осталось необследованными			
	коммун	артелей	товариществ	коммун	артелей	товариществ	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й	коммун	артелей	товариществ	распавшихся
На 1 октября 1922 г.	9	262	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
С 1 октября [1922 г] по 1 сентября [1923 г.]	5	145	5	3	270	4	115	72	17	8	23	10	139	10	
Итого . .	14	407	15	3	270	4	115	72	17	8	23	10	139	10	42

ОКАЗАННАЯ ПОМОЩЬ

Помощь коллективам за истекший год со стороны государства выразилась в следующем.

Роздано рабочего скота посредством открытых кредитов через Госбанк — лошадей 253 шт. и деньгами — 348 000 руб. По линии Последгола — лошадей 58 голов, волов 166 голов, всего 477 голов.

Отпущено государством кредитов на землеустроение коллективов — 83 928 руб., за счет коего землеустроено окончательно 3 коллектива — 621 дес. и находится в стадии производства работ 9 коллективов на площади 1487 дес. и предстоит землеустроить 1666 дес. в среднем 10 коллективам.

Выдано семян

Весною 1923 г. ячменя и других культур — 49 416 пуд.

Распределено селекционных семян пшеницы через кооперацию — 24 000 пуд.

Средн. * — 200 коллективам.

Помощь рабочим скотом больших результатов не дала ввиду того, что скот распределен между 212 коллективами по 2—3 головы, так что острота нужды в лошадях не изжита, но все же этой помощью дана возможность существования.

Обеспеченность рабочим скотом (из числа обследованных 237 [коллективов]):

Бесплатно	1—2 гол.	3—4 гол.	5—6 гол.	7—9 гол.	10—15 гол.	15 и более
10	32	121	39	27	11	7

* Так у тексті документа.

ПОЛОЖЕНИЕ КОЛХОЗОВ В ДАННОЕ ВРЕМЯ

1. Полученный урожай 1923 г. многим коллективам дал хорошие результаты и хозяйства поставил на ноги. В некоторых коллективах вызывал уход из организаций индивидуалистически настроенного элемента. Бедные, не успевшие окрепнуть коллективы, по-прежнему чувствуют себя плохо благодаря крайне ограниченной площади посева, а в некоторых районах и недорода. Неимоверная дороговизна на одежду и обувь, по сравнению с ценами на хлеб, не позволяет коллективам расширить свои хозяйства.

2. По имеющимся данным обследования, надлежит констатировать, что те коллективы, кои в отчетном периоде жили другой год своего существования, безусловно хозяйственно крепки и крепнут, увеличивая инвентарь, посевные площади и вообще хозяйственную мощь. О коллективах же, организовавшихся в отчетном году, ничего сказать нельзя, и это будет видно в будущем. Все же следует отметить, что этот год для коллективов, имеющих даже солидные площади посевов, ввиду низких цен на хлеб и большой задолженности является годом тяжелым. Члены коллективов и их семьи не имеют одежды и обуви.

Пример. Средний коллектив, имеющий до 60 дес. посева, получил в среднем 2000 пуд., имеет долга до 600 пуд., остается у него 1400 пуд.×40 руб.=56 000 руб., для одежды и обуви 40 едокам потребуется минимально 200 000 руб.

3. По тем же данным обследования можно сказать, что из 237 обследованных единиц относительно хозяйственно окрепших 10%, полуокрепших — 15%, остальные переживают острую нужду в живом и мертвом инвентаре и особенно в средствах для приобретения одежды и обуви.

4. С реализацией урожая наблюдаются массовые внутрижизненные неурядицы, борьба идейных сторонников коллективного труда с лагерем индивидуалистическим, почувствовавшим возможность выхода и получения на свою долю приличной доли урожая. Дележка эта тяжело отражается на элементе пассивном, чуждом всякой борьбы, и на этой почве возможны распады многих коллективов.

АГРОНОМИЧЕСКАЯ ПОМОЩЬ

Агрономическая помощь коллективам со стороны работников мест оказывается широко; посещаемость агрономами хозяйств большая и работа ценна. С 1923/24 с.-х. года агрономию начинают настоятельно вводить в коллективах; где есть возможность — правильный севооборот.

ПОМОЩЬ СЕЛЬКООПЕРАЦИИ

В отчетном году селькооперация никакой материальной помощи коллективам не оказывает за отсутствием средств. С июля месяца 1923 г. стала учащаться посещаемость колхозов инструкторами селькоопераций, но эта посещаемость носит пока поверхностный обзор и обследование организаций. Область установления счетоводства еще не затронута, и [эта] серьезная работа носит зачаточный характер.

ОТНОШЕНИЕ К КОЛЛЕКТИВАМ СО СТОРОНЫ НАСЕЛЕНИЯ

Отношение большинства населения к коллективам хорошее. Враждебное отношение проявляет зажиточный элемент; объясняется это тем, что для колхозов все же по возможности выделяется лучшая земля и ближе к жилью, для заможных же обратно — худшая или вдали от жилья.

КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬНАЯ РАБОТА

Культурно-просветительная работа в коллективах стоит на точке замерзания благодаря отсутствию подготовленных для этого лиц в самих коллективах и должного кадра инструкторов НКЗ и коопераций.

ТОРМОЗЫ В РАБОТЕ

Главными тормозами в устройстве коллективных хозяйств служат:

1. Отсутствие возможности для коллективов оплаты землемерных работ по отводу земли к одному месту, и на этой почве отмечены распады хозяйства.

2. Недостаток лошадей для обработки участков и отсутствие средств для покупки их, благодаря чему большинство коллективов не только не может организовать хорошего полеводства, но и использовать весь клин земли.

3. Отсутствие инструкторско-организационной работы, особенно в критические моменты внутреннего разлада в коллективах. Эти моменты особенно требуют присутствия вполне опытных инструкторских сил или специалистов, умеющих оценить положение, подойти вплотную к больным местам, их нарывам и умело вскрыть гнойник и залечить раны, но этих сил нет.

Один специалист, принимающий на месте в окрземуправлении от 20—40 посетителей, ведущий всю отчетность и канцелярские работы, естественно, выезжать не может.

При отделе коллективизации более чем необходимо иметь двух инструкторов.

4. Отсутствие счетоводства, благодаря чему открывается почва к недоверию, раздору и проч.

5. Недостаточно проявленную и усвоенную работу в области укрепления и устроения коллективов работниками мест, как-то: медлительность обследования, отсутствие данных о жизни того или иного коллектива, его действительных стремлений к обобществлению труда и созданию коллективных хозяйств — лишает возможности правильно направлять должную помощь и внимание в сторону организационно лучших хозяйств и раз навсегда вычеркнуть с баланса регистрацию уже не существующих и нездоровых организаций.

Медлительность обследования и собирание нужных сведений вовремя, по наблюдению, объясняется перегруженностью работников на местах, но от этого положение не улучшается, а только усугубляется.

Зав. окрЗУ [*підпис*]

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 1, спр. 251, арк. 212—213. Оригінал.

№ 195

Загальні зауваження комісії по обстеженню сільськогосподарських колективів Черкаського округу Київської губернії

18—19 жовтня 1923 р.

1. Рассмотренные материалы служат показателем массового роста коллективов за период 1923 г. и конца 1922 г. В большинстве случаев коллективы округа находятся в процессе организационного оформления и хозяйственного образования.

2. В агрикультурном отношении среди коллективов замечается прогресс в смысле перехода к правильным многопольным севооборотам и интенсификации сельского хозяйства (12 колхозов округа получили премии за ведение сельского хозяйства на окружной выставке).

3. В области материальной поддержки во всех колхозах ощущается потребность в долгосрочном денежном кредите и земледельческих орудиях.

4. Агрономическая помощь колхозам, за немногим исключением, оказывается весьма слабо и как следствие этого постановка хозяйственной стороны коллективов слаба.

5. Одновременно с этим комиссия отмечает, что замечается в области организационной работы недостаточное внимание к колхозам со стороны руководящих органов, а также отсутствие

моральной поддержки со стороны партячеек и КНС на местах и отсутствие постановки правильной и постоянной связи с коллективами.

6. Один из основных тормозов в организации и укреплении возникающих коллективов, является отсутствие своевременного отвода земли, что и способствовало распаду некоторых возникших колхозов (Яроватские артели, Ротмистровская артель и др.).

7. Замечается в некоторых случаях стремление среди коллективов к переходу от артельной к коммунальной форме хозяйства.

8. В местностях, мало обеспеченных землей, замечается тенденция к организации переселенческих коллективов (Бужин. Ломоватое, Свидовка), в случае неудовлетворения этих коллективов землей они обречены на развал.

9. В некоторых колхозах замечается отсутствие спайки между членами и дезорганизация в управлении.

10. Счетоводство во всех коллективах почти не заведено и ведется бессистемно, годовая отчетность отсутствует.

11. Живой и мертвый инвентарь в большинстве случаев не обобществлен и находится в индивидуальном пользовании, что создает запутанность в хозяйственных расчетах колхозов.

12. Социальный состав коллективов оставляет желать много лучшего в смысле пополнения колхозов незаможным селянством, так как в некоторых коллективах преобладает влияние заможного элемента.

13. С.-х. кооперация, имеющая непосредственной задачей оказание хозяйственной и моральной поддержки существующим и вновь возникающим коллективам, до сего времени уделяла недостаточно внимания обслуживанию нужд коллективов, а также и вовлечению их в кооперативную работу. Много колхозов до сих пор не состоит членами с.-х. союза (часть из них не имеет материальной возможности к вступлению).

14. Культпросветработа в большинстве случаев отсутствует. Газеты не выписываются, а если и выписываются, то приходят в коллектив через месяц, что отбивает всякую охоту к выписке газет в дальнейшем. Отмечается полнейшее отсутствие в колхозах с.-х. литературы современного издания.

15. Почти во всех коллективах не изжиты религиозные предрассудки, особенно среди женщин, что является следствием отсутствия антирелигиозной пропаганды и соответствующей литературы в коллективах.

16. В некоторых коллективах обнаружено присутствие лиц, не имеющих права участия в колхозах (бывш. бандиты, чины царской полиции, члены «Союза русского народа»).

17. Со стороны кулацкого элемента в некоторых случаях замечается враждебное отношение к колхозам.

18. Из всего вышеизложенного комиссия находит, что в целях устранения недочетов и дефектов в работе по коллективизации необходимо объединение руководящей работы ОкрЗУ с органами, близко соприкасающимися с работой в жизни колхозов (сельсоюз, комнезам, парком, Рабземлес), путем организации постоянного окружного совета по коллективизации, работа которого до сего времени еще не налажена, а также изыскать средства для организационной и культурной работы, отсутствие каковых до сего времени не позволяло развернуть работу в должной мере.

Комиссия обращает внимание на отсутствие крепкого инструкторского аппарата райсельсоюза.

За предкомиссии Епифановский
Члены: Рац
Стеблина
Смищук

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 1714, арк. 108—109. Оригінал.

№ 196

З доповіді голови Волинського губернського виконавчого комітету про стан колективізації в губернії

Жовтень 1923 р.

...Прежде чем перейти к рассмотрению хозяйственно-экономического состояния колхозов, необходимо осветить состав их. Обследование 64 колхозов дает следующий состав их:

Состав колхозов:

Наименование округов	Колхозов	Членов	Из них коммунистов	Семей	Едоков	В том числе трудоспособных	В том числе нетрудоспособных	В том числе нетрудоспособных взрослых	В том числе нетрудоспособных детей
Житомирский . .	34	457	61	362	1420	813	607	104	503
Шепетовский . . .	22	332	32	250	962	670	354	39	315
Коростенский . .	8	90	4	83	456	245	213	41	172
По губернии . .	64	879	97	695	2802◆	1628◆	1174	184	990

По роду занятий члены колхозов разделяются следующим образом.

Количество членов, кои занимались:

Название округов	Своим хозяйством	Рабочие сельского хозяйства	Работали в промышленности и ремесленных предприятиях	Владельцы ремесленных предприятий	Интеллигентным трудом	Служители религиозного культа	Иной труд	Всего
Житомирский	242	87	58	8	35	8	19	457
Шепетовский	188	65	48	—	13	—	18	332
Коростенский	63	10	2	3	2	1	9	90
По губернии . . .	495◆	162	108	11	50	9	46	879
В %	56,3	18,3	12,3	1,2	5,7	5,1	5,20	100

Как видно из общего количества 74,6% членов колхозов занимались сельским хозяйством, работами на земле, остальные 25,4% вследствие тех или других причин избрали земледельческий труд более приемлемым, нежели прежний род занятий.

Социальное положение членов до вступления их в коллектив определяется следующим образом:

Обследованные 64 коллектива располагают следующим количеством земли по с.-х. угодиям:

Количество земли:

Название округов	Количество	Усадебная	Сад	Огород	Пашня	Сенокос	Выпас	Кустарная	Иная	Неудобная	Всего
Житомирский .	34	38	44	62	1503	139	48	116	33	54	2036
Шепетовский .	22	29	36	47	1420	122	2	50	19	2	1728
Коростенский .	8	28	10	15	453	119	168	187	1	7	988
По губернии	64	95	90	124	3376	380	218	353	53	63	4752

На одного едока приходится:

	Земли удобной	Пахоты
Житомирский . . .	1,43 дес.	1,03 дес.
Шепетовский . . .	1,8 дес.	1,5 дес.
Коростенский . . .	2,1 дес.	1,0 дес.

Норма земли немного превышает среднюю погубернскую норму на одного едока.

По отдельным коллективам в зависимости от направления хозяйства каждого из них приходится на одного едока земли:

Житомирский . . .	от 0,5 дес.	до $4^1/_4$ дес.
Шепетовский . . .	от 3/4 дес.	до 1,1 дес.
Коростенский . . .	от $1^1/_2$ дес.	до 3,6 дес.

Колебания нормы наделения, как видим, значительные, но это по единичным колхозам.

Земля, находящаяся в пользовании колхозов по источнику получения, распределяется:

Название округов	Земли, принадлежащие членам колхозов	Наделено земорганами для ведения колхозов	Земли, взятые в аренду	Всего
Житомирский	351 дес.	1556 дес.	130 дес.	2036 дес.
Шепетовский	94 дес.	1534 дес.	100 дес.	1728 дес.
Коростенский	150 дес.	764 дес.	74 дес.	988 дес.
По губернии	595 дес.	3854 дес.	304 дес.	4752 дес.
В %	11,7	81,9	6,4	100

Большая часть находящейся в пользовании колхозов земли (81,9%) получена последними от земорганов из земель бывшего нетрудового пользования и по роду с.-х. угодий заключает в себе главным образом пашню.

Некоторое исключение представляет Коростенский округ, где под видом пашни колхозы в значительной части наделены [землей] из-под леса. Собственная земля членов колхозов падает главным образом на усадебные земли и арендуемые сенокосы, усадьбы, сады.

ПОСЕВНАЯ ПЛОЩАДЬ КОЛХОЗОВ

Посевплощадь 64 колхозов губернии в нынешнем году выражается в следующих цифрах:

Наименование округов	Площадь пашни	Озимые		Яровые						
		озимой ржи	озимой пшеницы	пшеницы	ячменя	овса	гречих	проса	картофеля	сахарной свеклы
Житомирский	1503	302	47	12	113	251	90	25	76	74
Шепетовский	1420	235	7	10	171	286	175	18	19	10
Коростенский	453	45	1	1	8	76	52	6	16	—
По губернии . . .	3376	582	55	23	292	613	317	49	111	84

Наименование округов	Яровые					Всего		Всего	% засева
	трав	масличных	кукурузы	хмеля	других	озимые	яровые		
Житомирский	81	14	2	15	6	346	759	1108	74
Шепетовский	72	4	2	2	22	242	791	1033	72,5
Коростенский	4	2	1	—	1	46	167	213	48
По губернии . . .	157	20	5	17	29	637◆	1717	2354	70

Процент засева отдельных культур по отношению к площади посева в настоящем году представляется в следующем (в %):

Название округов	Озимые		Яровые						
	рожь	пшеница	пшеница	ячмень	овес	гречиха	просо	картофель	сахарная свекла
Житомирский	27	4,2	1	10,2	22,6	8,1	1	7	6,6
Шепетовский	22	0,7	1	16,5	27.6	16,9	1	6,1	8,1
Коростенский	21	0,5	4	35,6	24,4	2,8	7,5	—	—
По губернии . . .	24	2,3	1	12,4	26	13,5	2	4,8	3,6

Название округов	Яровые					Всего		
	травы	масличные	кукуруза	хмель	другие	озимые	яровые	всего
Житомирский	7,3	1,2	0,2	1,3	0,5	31,5	68,5	100
Шепетовский	7	0,4	0,2	0,2	23,4	23,4	76,6	100
Коростенский	2	1	0,4	—	0,4	21,5	78,5	100
По губернии . . .	66	0,8	0,2	0,7	1,2	27	73	100

Рассматривая таблицу площади засева, надо признать, что колхозы еще не охватили всей пахотной земли. Площадь засева несколько меньше площади засева единоличных хозяйств. Причина — некоторая общая слабость еще неокрепших хозяйств, недостаток живого и мертвого инвентаря и оборотных средств. Более или менее значительный недосев по Коростенскому округу объясняется включением, как указывалось выше, в состав пахотной земли земель, вышедших из-под лесной разработки, требующих массы труда для приведения их в культурное состояние.

Но несмотря на несколько низкий процент засева в силу указанных выше причин, приходится констатировать довольно отрадное явление в процентном соотношении засева отдельных культур.

Для сравнения приводим ниже процентное соотношение культур в единоличных хозяйствах по весеннему опросу губстатбюро.

Рожь озимая	Пшеница озимая	Пшеница яровая	Ячмень	Овес	Гречихи	Просо	Картофель	Сахарная свекла	Трава	Масличные	Кукуруза	Хмель	Другие	Всего
37,5	5,4	0,6	9,6	21	12	1,6	5,7	0,2	1	1	0	0,1	4,3	100

Из сравнительных данных засева отдельных культур в колхозах и единоличных хозяйствах видим, что на долю трудоемких интенсивных культур (картофель, сахарная свекла, травы, кукуруза, хмель) в совокупности приходится в среднем по губернии для колхозов 15,9%, в то время как в единоличных хозяйствах — 6,91%.

Обеспечение инвентарем и состояние его

Название округов	Число едоков	Число хозяйств	Десятин земли	Сельхозинвентарь				
				плугов	борон	сеялок	жаток	молотилок
Житомирский	420	362	493	59	19	5	6	6
Шепетовский	926	250	318	23	18	—	—	2
Коростенский	456	83	226	38	22	3	4	4
По губернии	2802	695	1037	120	59	8	10	12

Название округов	Скот				Постройки	
	лошадей	волов	коров	молодняк	жилых	хозяйственных
Житомирский	135	6	180	40	128	92
Шепетовский	116	1	102	48	72	51
Коростенский	63	—	95	41	41	64
По губернии	314	7	377	131	241	207

	На одно хозяйство				
	плугов	борон	лошадей	коров	молодняка
По губернии .	0,2	0,1	0,5	0,5	0,2

В то время как, по данным губстатбюро, средняя обеспеченность единоличного хозяйства по губернии по весеннему опросу такова:

	На одно хозяйство				
	плугов	борон	лошадей	коров	молодняка
По губернии .	0,6	0,9	0,9	1,1	0,5

Видим, что обеспеченность живым и мертвым инвентарем у членов колхоза до их вступления в таковой была в отношении мертвого инвентаря в 3 раза и в отношении скота в 2 раза меньше обеспеченности таковым прочего населения.

Колхозы, по данным обследования, располагают следующим количеством живого инвентаря.

Название округов	Наличие живого инвентаря							
	лошадей	волов	коров	молодняка	свиней	овец	птицы	Процентное отношение количества молодняка ко всему скоту
Житомирский . .	202	8	220	95	110	24	711	18
Шепетовский . . .	195	1	96	63	71	53	350	18
Коростенский . .	42	—	80	42	40	24	214	25
По губернии . . .	439	9	395◆	200	221	101	1275	19

Отсюда на 100 десятин распаханной площади приходится:

	Лошадей	Коров
Житомирский	13	22
Шепетовский	12,5	7
Коростенский	9,5	17,5
Среднее по губернии . .	13	11,5

...Степень обеспеченности колхозов мертвым инвентарем видна из следующего:

Название округов	На 100 десятин распаханной земли					
	колхозов				единоличных хозяйств	
	приходится		необходимо		приходится по данным губстатбюро	
	плугов	борон	плугов	борон	плугов	борон
Житомирский	5,8	8,1	7	10	16	24
Шепетовский	4,5	11	—	—	—	—
Коростенский	3,5	3,6	—	—	—	—
По губернии	4,8	8,2	7	10	16	24

Как видно, недостаток плугов и борон в колхозах определяется в размере около 25% от намеченного по губернии, причем наименьше обеспеченным является Коростенский округ.

Обеспеченность Житомирского округа приближается к нормальной.

Сравнивая количество потребного колхозам инвентаря с имеющимся количеством его в единоличных хозяйствах населения, по данным губстатбюро, видим, что избыток его при единоличном мелком землепользовании на 100 дес. пашни определяется в 9 плугов и 14 борон.

Для выяснения обеспеченности колхозов прочим инвентарем приводим следующий расчет:

В каждом коллективе хозяйства с количеством пахотной земли не менее 60 дес. * потребуется следующий дополнительный комплект инвентаря: сеялка 1, веялка 1, сортировка 1, соломорезка 1, жатка 1, молотилка 1, культиваторов 3, поэтому части коллективов придется дополнительно к имеющемуся количеству приобрести еще следующий инвентарь: сеялок 20, веялок 28, сортировок 36, соломорезок 35, жаток 37, молотилок 28, культиваторов 162, на что, конечно, потребуются средства...

Получим остаток на оплату труда, если не считать других расходов, в 103 335 пуд. зерна или на одного трудоспособного придется около 70 пуд. Конечно, это расчет приблизительный, так как во внимание не приняты доходы, например, от живот-

* В среднем колхоз губернии располагает площадью распахиваемой земли в 60 дес. Примітка документа.

новодства, подсобных предприятий, и расходы на амортизацию, арендная плата и др...

Продукция колхозов

	Зерно	Солома	Сено
Приход			
1. Полеводство			
а) зерновые хлеба: 1985 дес. по 60 пуд.	119100	178650	—
б) корнеклубнеплоды: 195 дес. по 700 пуд. с десятины — 136500 пуд. в переводе на зерно	34195	—	—
в) травы: 157 дес. по 100 пуд.			15700
2. Хмелеводство: 8 дес. по 40 пуд. хмеля 320 пуд. или зерна	48000	—	—
3. Огородничество: 82 дес. по 120 пуд. в переводе на зерно	9840	—	—
4. Садоводство	10800	—	—
5. Сенокосы: 380 дес.	—	—	38000
Итого	221835	178650	53700
С другой стороны, учтя расход на:			
1) уплату продналога за 4065 дес. по 8 пуд.	32520		
2) корм лошадей 448 шт. . .	32256	24192	48384
3) корм прочего скота в переводе на взрослый скот — 659 голов	23724	15458	5316
4) на посев 3000 дес.	30000	—	—
Всего	118500	178650	53700

Председатель губисполкома В. Храмов

ЦДАЖР УРСР, ф. 1, оп. 2, спр. 1422, арк. 110—115, 117. Оригінал.

№ 197

Звіт акціонерного товариства «Село-техника» про роботу агітаційно-показових тракторних загонів

5 листопада 1923 р. *

При обсуждении вопроса о восстановлении сельского хозяйства на Украине в государственных органах многократно указывалось на желательность агитационно-показательной работы

* Дата супровідного листа.

тракторов. В конечном результате это привело в конце 1922 г. к созданию Комитета по механической обработке земли на Украине[57] в составе учреждений: Наркомзема, Наркомпрода, ЦК Последгола и Госбанка.

Основной задачей комитета, согласно утвержденному УЭСом положению, является прежде всего приобретение на привлекаемые комитетом средства тракторов и прочих машин, мотокультуры с принадлежностями и материалами к ним, и затем организация хозяйственного использования этих машин в целях популяризации тракторной обработки земли среди крестьян.

Углубляя свою задачу и учитывая, что применение трактора является фактором коллективизации мелкого крестьянского хозяйства, Тракторный комитет постановил производить тракторную вспашку исключительно для крестьянских хозяйств, оказывая преимущество организованному незаможному селянству, обрабатывая их земли на общих основаниях, но в первую очередь.

Ввиду агитационно-показательных задач тракторной работы, комитет постановил взимать за вспашку одной десятины 4 пуд. пшеницы, что значительно ниже действительной себестоимости вспашки; кроме того, имея ввиду, что вспашка будет производиться в большинстве беднейшему селянству, оплата тракторной вспашки должна быть отсрочена до снятия урожая 1923 г.

Что же касается земель, бывших в хозяйственном обороте более 1 года (так называемых перелогов), то таковые приравнивались по стоимости механической обработки к нормальной — с надбавкой 10% за каждый год пустования, начиная с 2-го и по 6-й, принимая, таким образом, десятину шестилетнего перелога в отношении стоимости обработки и производительности работы за 1,5 (полторы) дес. нормальной вспашки. Перелоги старше 6 лет — приравниваются к 6-летним.

Для осуществления указанных задач, согласно постановлению Совнаркома от 16 января 1923 г.* члены Тракторного комитета выделяют капиталы в ржаных единицах:

ЦК Последгол	150 000 пуд.
Наркомпрод	100 000 »
Наркомзем	100 000 »
	350 000 пуд.

На образовавшийся таким образом капитал приобретено 60 тракторов «Фордзон» по договору с Внешторгом от 2 февраля 1923 г.

Техническое выполнение плана эксплуатации тракторов Тракторным комитетом передано было акционерному обществу «Село-техника» по договору 7 февраля 1923 г.

* Про яку постанову йде мова, встановити не вдалось.

24 марта с. г. в Одесский порт прибыли 60 тракторов «Фордзон» с корпусными плугами «Оливер» и 6 грузовых автомобилей «Фиат». Акционерным обществом «Село-техника» в течение 15 дней были собраны, опробованы, приняты от Внешторга все 60 тракторов.

Все тракторы были разбиты на 6 отрядов, каждый отряд в отдельности состоял из 10 тракторов, 1 грузового автомобиля, 1 походной мастерской для ремонта и комплекта железных бочек для горючего и смазки.

Отряды переданы были под непосредственное управление заведующих отрядами, лиц, знающих тракторное дело и в частности знакомых с трактором «Фордзон»; в их подчинении находилось 10 шоферов, 1 монтер и 3 запасных шофера. Запасные шоферы, кроме того, выполняют обязанности: один — кладовщика, другой — токаря и третий — слесаря при производстве текущего ремонта. Отряды были размещены для работ в округах: Николаева, Одессы, Херсона, Мелитополя, Южнограда (Березовка) и Геническа.

Два отряда отправились из Одессы самоходом (35 и 120 верст), а четыре — по железной дороге.

Отряд № 1 возле ст. Сокологорное Мелитопольского района	Прибыл и начал вспашку земель коллективам и незаможным селянам	с 25. IV. 1923
Отряд № 2 возле ст. Участок Девятый Генического района	То же	с 24. IV. 1923
Отряд № 3 возле Николаева, с. Вознесенское	» »	с 21. IV. 1923
Отряд № 4 вблизи Херсона, с. Белозерка	» »	с 28. IV. 1923
Отряд № 5 возле Южнограда	» »	с 18. IV. 1923
Отряд № 6 возле Одессы, с. Визирка	» »	с 13. IV*. 1923

Снабжение горючими и смазочными материалами было организовано следующим образом. Для обеспечения отрядов на все время работы горючим и смазкой и во избежание перерыва в работе отрядов из-за отсутствия нефтепродуктов «Нефтесиндикат», в силу заключенного с акционерным обществом «Село-техника» договора, бронировал на своих складах специальный в размере месячной потребности отрядов запас, который по мере истощения пополнялся. Отпуск материалов «Нефтесиндикат» обязан был производить в местах, ближайших к работе отрядов, по требованиям последних. Для доставки от нефтехранилищ горючего и смазки к местам работы тракторов отряды имели в своем распоряжении необходимую тару — железные

* У тексті документа помилково «VI».

бочки вместимостью не менее чем до 2—3-недельной производительности отряда, а также грузовой автомобиль в 3 тонны.

За период с 13 апреля по 1 октября количество произведенной каждым отрядом по своему району вспашки и израсходованных материалов (включая расходы, связанные с переездами отрядов, доставкой горючего, работы и проч.) приведено в следующей таблице.

№ отрядов	Вспахано дес. в переводе на однолетний перелог	Израсходовано пуд.		
		керосина	бензина	смазки
1	2232	2981	314	591
2	2883	3366	248	855
3	1428	2172	255	479
4	1762	2334	265	572
5	1500	2165	250	450
6	1635	1998	260	467
Итого	11 440	15 016	1592	3514◆

На одну десятину израсходовано в среднем: керосина — 1 пуд. 15 ф., бензина — 55,5 ф., смазки — 12 ф.

Во время небольших перерывов пахотного сезона из-за уборки сена и хлебов тракторы применялись в виде опыта для сенокошения и жатвы, причем опыт дал хорошие результаты: производительность сенокошения выразилась от 10 до 12 дес. и уборки хлебов от 7 до 10 дес.

В некоторых отрядах имелись практиканты, командированные коллективами, местными техническими профшколами, а также местными крестьянами. Заведующие отрядами в свободные часы ознакомили практикантов теоретически и практически с мотором внутреннего сгорания, с постановкой тракторного дела, после чего практиканты были допущены непосредственно к управлению машинами и в настоящее время самостоятельно работают на тракторах. Небольшая часть вспаханной площади (около 15%) находится в пользовании сельских обществ целиком, а половина остальной части у единоличных крестьян-незаможников и половина у коллективов.

Не давая пока окончательного заключения о технических качествах и о работе тракторов «Фордзон», акционерное общество «Село-техника» наряду с многими достоинствами констатирует следующие недостатки: 1) слабая конструкция клапанов, в силу чего происходит отлетание головки, часто с повреждением цилиндра и конца стержня клапана; 2) разработка гнезд поршневых колец; 3) быстрый износ шестерен скоростей

и шариковых подшипников; 4) быстрое изнашивание коммутаторов и контактов в бобинах; 5) быстрое изнашивание глухого сцепления червяка.

При указанных дефектах нельзя отрицать и достоинств: 1) герметичность механизма, компактность и легкость всей машины; 2) поворотливость и проворство; 3) достаточную производительность до 1,5 дес. в 10-часовой рабочий день; 4) сравнительную экономность: на 4—6-летних перелогах керосина требует максимум 1 пуд. 25 фунт.— 1 пуд. 30 фунт. на десятину.

Что же касается плуга «Оливер», то необходимо отметить, что таковой во время работы давал заметную деформацию рамы; лемех плуга изготовлен из материала недостаточной твердости, дает быстрый износ с потерей правильности работы и, кроме того, неудобен для оттяжки.

Определить долговечность трактора в настоящее время пока невозможно. Что касается экономической стороны работы, то в условиях эксплуатации тракторов на юге Украины и при управлении из центра себестоимость вспашки одной десятины на глубину 3—3,5 вершка выразилась приблизительно свыше 10 руб. золотом.

При условии же эксплуатации тракторов самим хозяином, единоличным и коллективным, стоимость вспашки одной десятины на ту же глубину может быть удешевлена на 20—25%.

Над разработкой хозяйственно-экономических итогов всего проделанного «Село-техникой» опыта в настоящее время работает тракторный отдел общества. В ближайшее время отчет по проведению кампании 1923 г. будет написан и опубликован.

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 4, спр. 373, арк. 81—82. Завірена копія.

№ 198

Кореспонденція про шкідницьку діяльність куркульського лжеколгоспу в с. Нянівці Житомирського округу Волинської губернії

24 листопада 1923 р.

В с. Нянівці Малинського району засновано колектив. Як і слід було, по наказах Радвлади йому дано найкращу землю в самому селі по нормі $1^1/_2$ дес. на душу.

З перших же кроків колектив показав себе, він приймав до себе тільки тих, у кого є коні. На словах це значило: «щоб усі були рівні». Коли хотіли пристати до колективу безкінні незаможники, то їм радили попереду купити коня, щоб не порушувати рівності членів колективу.

Взявши землю, члени колективу не відмовились і від власних шматків, мотивуючи тим, що вони угноювали землю.

В селі є ставок з прорваною греблею. Колектив виканючив десь постанову про передачу йому «нетрудового» ставка для рибного хозяйства. Голова сільради (член колективу) підганяє сход, щоб кінчали місток на греблі, бо комуні треба ставити турбіну і млин на даровій греблі (цього він на сході не каже).

Незаможник поставив з дозволу сходу хату на нетрудовій землі. Пізніш цю землю віддали колективові. Тепер колектив зганяє незаможника з хатою з землі. І чого доброго зжене, бо то ж колектив, «модне» слово.

Ми мусили дати собі відчіт в тому, що ми можемо скоро побачити на селі, бо ж наведений приклад не є одиноким. Куркулячі елементи села, особливо з молодих, грамотних і розумніших, прекрасно розуміють вигоди спільного господарства. Прикриваючись модними словами, вони завойовують для себе економічну міць і поки що не виявляють себе політично. Але, зміцнівши, вони покажуть себе і стануть «заправителями» на селі — бо ж «авторитет».

А звідси і висновки. Земвідділи і кооперація, які мають найбільше діла з колективами, повинні виробити модус свого відношення до таких колективів і забезпечити розвиток колективів з елементів незаможницьких, які б свого економічного зміцнення не використали для боротьби з біднотою і для її експлуатації. З другого боку, вони мусять пильно стежити за життям колективів заснованих, вводячи відповідні корективи в установлення норм життя, а також за новородженими, проводячи статути, які б гарантували їх від куркулячого ухилу.

Але головну роль відіграє в цьому ділі матеріальна допомога справжнім колективам бідноти з боку держави.

Потрібна більш системна робота. Пора вже кинути захоплення словом без внутрішнього змісту і почати боротьбу за зміст колективного господарства в радянських умовах.

К.

«Вісті ВУЦВК», № 265, 24 листопада 1923 р.

№ 199

Із звіту Олександрійського окружного комітету КП(б)У про зростання і зміцнення колгоспів округу

Грудень 1923 р.

РАБОТА В ОБЛАСТИ РОСТА И УКРЕПЛЕНИЯ КОЛХОЗОВ И КОММУН

С июня месяца отчетного периода было уделено большое внимание на отвод земли колхозам. Всего отведено земли и окончательно оформлено по землеустройству за отчетный пе-

риод 25 колхозам 2122 дес. Производится подготовка для отвода земли 9 колхозам на площади 809 дес. К моменту IX окрпартконференции с.-х. коммун и артелей числится 23 с общим количеством членов 1250 человек, из них членов партии всего было не более 15 человек. Проведена перерегистрация колхозов зарегистрировано 39 колхозов. Произведенным обследованием колхозов установлено, что 6 прекратили свое существование, осталось жизненных 33 сельскохозяйственных коллектива, из них сельскохозяйственных коммун 8, объединяющих 90 хозяйств с общим числом членов 388 человек, из них 27 членов КП(б)У, 3 человека КСМ, остальные незаможники и середняки. Сельскохозяйственных артелей числится 25, объединяющих 163 хозяйства, в коих числится 1350 человек, из них членов КП(б)У —20 человек, членов КСМ —9 человек...

Зам. секретаря окрпарткома Локшин
Верно: делопроизводитель [*підпис*]

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 32, оп. 1, спр. 1385, арк. 145—146. Завірена копія.

№ 200

Опис діяльності сільськогосподарської артілі «Пример к труду» хут. Чемберліївки Миколаївського округу Одеської губернії, представленої на конкурс сільськогосподарських колективів

Грудень 1923 р.

Организована в июне месяце 1921 г. При организации состояло членов 7 с общим количеством едоков 32 человека. В настоящее время в состав коллектива входит 11 человек с общим количеством едоков 54 человека. Из 7 членов первоначального состава артели в настоящее время осталось 4 члена, а остальные члены поступили в артель разновременно, причем были и такие члены, которые вступали и выбывали из состава артели уже после ее организации. 2 члена коллектива по выходе из состава артели «Пример к труду» вступили членами в артель «Трудолюб», 1 член ушел из состава членов «Пример к труду» по случаю выхода замуж (это была девица), а 4-й ушел и занялся единоличным хозяйством.

Коллектив имеет земли 252 дес., земля отведена в одном месте землеустроительным порядком.

Коллектив производит общественным порядком все полевые работы, свозку и молотьбу хлеба. Обобществлены в коллективе все орудия, необходимые для обработки почвы и уборки урожая. Рабочий скот находится на руках у каждого члена и обобществляется только на производство полевых работ и мо-

лотьбу хлеба, в таком же порядке обобществляются транспорт (фургоны, арбы).

На одну лошадь приходится 3,5 дес. обработанной земли и 10 дес. убранного сенокоса. На один плуг приходится 40 дес. вспаханной земли, на одну рядовую сеялку 73 дес.

На председателя возлагается общее ведение дел артели и руководство хозяйством; один из членов совета замещает председателя, а другой ведет канцелярию и отчетность. Кроме того, во время полевых работ выделяется один из лучших членов артели для руководства полевыми работами, в распоряжение которого на время полевых работ поступают рабочие и инвентарь, назначенные председателем на выполнение таких работ. Этот член артели называется инструктором-полеводом. Один из членов коллектива — специалист-кузнец и слесарь, обслуживающий хозяйство коллектива по своей специальности, в свободное же время от ремонта специалист-кузнец, так же как и члены совета коллектива, выполняет все работы по хозяйству наряду с рядовыми членами коллектива. Подростки-мужчины привлекаются к работе с 12 лет, а женщины с 16 лет. Как те, так и другие выполняют легкие работы — погоняют лошадей в косарках, загребают сено, во время молотьбы полову отводят и пр.

Труд каждого члена коллектива учитывается точно по табелю работ.

Тем членам, которые плохо относятся к своим обязанностям, выносится порицание на общем собрании и на них налагается штраф в пользу коллектива. Членам же, аккуратно относящимся к делу, выносится благодарность на общем собрании.

Продукты производства коллектива не перерабатываются. Кустарных промыслов не имеется.

Продукты распределяются следующим образом: каждый рабочий получает за проработанный день 1 пуд ржи, полурабочий —20 фунтов ржи, женщина —30 фунтов. Каждой лошади за проработанный день выдается $1^1/_2$ пуда ячменя. Остаток, полученный после оплаты труда рабочих и лошадей, распределяется между членами коллектива пропорционально количеству едоков, имеющихся у каждого из них.

Валовой доход хозяйства: зерна — 6326 пуд., сена — 17 000 пуд., соломы — около 12 000 пуд., половы около 3000 пуд.; количество продуктов, полученных каждым членом, не может быть указано, так как коллектив еще таковых не распределил окончательно ввиду невнесения коллективом долгов государству (продссуды и семссуды, единого с.-х. налога и пр.).

Отчислено в фонд коллектива 100 пуд. пшеницы, назначение которого образовать постоянный семенной фонд коллектива.

Ввиду того, что до сего времени коллектив не имел общих сумм, то и отчетность не велась. В настоящий момент коллектив приступает к ведению счетоводства.

Организационного и производственного плана не имеется, хотя коллектив в свое время заключил договор с группой агрономов (в 1921 г. осенью) на составление такого и уплатил 125 пуд. зерна, но плана еще не получил.

Коллективом принят 6-польный севооборот и в той части своего участка земли, которую он поднял в этом году, провел этот севооборот в жизнь (52 дес.).

Состоит членом губсельскосоюза в г. Одессе, от которого получал семссуду и продссуду.

Внутренний порядок жизни регламентируется протокольными постановлениями общих собраний членов.

Коллектив находится при хут. Чемберлеевка, который причислен к Нечаевскому сельисполкому. Председателем коллектива является уполномоченный Нечаевского сельисполкома по хут. Чемберлеевка. Члены коллектива принимают участие в жизни и работе с. Нечаева наравне с остальными членами земельного общества с. Нечаева.

АГРИКУЛЬТУРА

Коллектив имеет одну рядовую сеялку сошниковую на 21 сошник — «Королева» Фильверти Дедина.

Имеется одна сортировка Клейтона, один культиватор дисковый Рандаля.

Производится зяблевая вспашка, вводятся с этого года ранние пары, пропашные пары были и в этом 1922/23 с.-х. году (19 дес.). Лущевки сделано 7 дес. в году.

Посев производится рядовой сеялкой, в истекшем 1922/23 с.-х. году было сделано 6 дес. ленточного посева озимой пшеницы. Урожай получен хорошего качества.

Производится боронование озимых (весна) и пропашка, прореживание и просапка пропашных и озимой пшеницы, высевавшейся ленточным посевом.

Семена очищаются на триере, и для получения семенного материала выделяются делянки чистого поля.

Экспонировать продукты производства на выставке коллектив не предполагает.

Представитель Николаевского сельсоюза П. Бабак
Председатель коллектива *(подпись)*
Верно: зав канцелярией ОЗУ [*підпис*]

Держархів Одеської області, ф. Р-46, оп. 1, спр. 311, арк. 1. Копія.

№ 201

Кореспонденція про організаційно-господарський стан сільськогосподарської артілі «Косарь» с. Вільшан Харківського округу та губернії

4 січня 1924 р.

Ідея утворення колгоспу виникла ще в 1918 р., але фактично він почав функціонувати лише 1 квітня 1919 р.; того ж таки року 15 квітня його затверджено Харківським повітземвідділом. Фундатором його явився Грінченко В. М.— селянин-незаможник, бувший член Харківського виконкому, що [в] 1920 р. керував Харківським губземвідділом. Мета утворення колгоспу була, головне, господарчою.

При заснуванні колгоспу було членів 7 чоловік, на 1 січня 1921 р. кількість їх збільшилась до 10 чоловік, а на 10 червня 1923 р. до 12 чоловік при загальній кількості їдоків в 58 чоловік. Щодо національного походження всі члени колгоспу українці, з них — 2 комуністи, 2 комсомольці (із сімей членів колгоспу), решта — співчуваючі; членами комнезаму всі 12; 11 із членів переконань більш-менш соціалістичних, 1 євангеліст, зато 6 зовсім невіруючих в жодну релігію.

Для господарювання колгоспу відведено земельну площу з бувшої церковної землі та з б. маєтку Потоцького 63,5 дес., орендується колгоспом 18 дес. та, крім того, 1,5 дес. під індивідуальними господарствами членів колгоспу. На своїй земельній площі колгоспом за 1921/22 р. заведено чотирьохпільний плодозмін, складений В. М. Грінченком: толока, озимі, проорні, ярове збіжжя, в той час як по місцевих селянських господарствах дотримуються плодозміну трьохпільного. Найманою працею колгосп майже не користувався, за винятком 1923/24 господарчого року, коли було найнято на літній сезон одного робітника за 60 пуд. жита.

Мертвого реманенту було одержано від земорганів: без грошей — 1 віялку рядову; за гроші — плугів однолемішних — 3, борін залізних — 1, борін дискових — 1, сіялок рядових — 1, окучників — 2, кінних молотилок — 1, віялок — 1, жаток — 1; вироблено в своєму господарстві борін дерев'яних — 10, рал селянських — 3. Решта реманенту — коси, лопати, сокири тощо — в індивідуальному користуванні, але взагалі реманенту бракує.

Що ж до живого реманенту — з рогатої худоби в колгоспі є 1 корова; 8 членів мають в індивідуальному користуванні корів, решта худоби теж в індивідуальному користуванні.

Принцип розподілу продуктів господарства в колгоспі прийнято такий: після збору врожаю сплачуються податки й інші борги колгоспу, потім встановлюється загальним зібранням членів пайка на їдока, однакова для всіх, незалежно від віку їдока, а решта продуктів розподіляється потім членами помір-

но випрацьованим трудо-гужодням. Спільне вживання продуктів спостерігалося лише влітку, на польових роботах, коли всі працівники живилися з загального котла.

Всі члени колгоспу мешкають по власних хатах, але за останній час помічається тенденція до поширення комунальних форм життя; брак коштів на збудування спільного помешкання й інших комунальних будівель гальмує переведення цього в життя. Заправляє всіма справами колгоспу рада з трьох осіб в складі голови, завідуючого польоводством і скарбника, але жодної відчитності й рахівництва не існує, спеціальних книг немає.

Бракує колгоспові й агрономічної допомоги, відчувається потреба в читанні лекцій по сільському господарству, і саме головне в довгосрочному кредиті для відновлення й зміцнення господарства. Є в колгоспі невеличка книгозбірня в 100 примірників сільськогосподарської літератури. Місцевому населенню колгосп позичав без грошей плуги та культиватори, і взагалі населення ставиться до колгоспу досить добре. По своїй культурності господарювання колгосп стоїть значно вище за окремі селянські господарства околиці.

С. В.

«Вісті ВУЦВК», № 3, 4 січня 1924 р.

№ 202

Повідомлення про організаційно-господарську діяльність сільськогосподарської артілі «Будуччина» с. Жуків Кременчуцького округу Полтавської губернії

6 січня 1924 р.

В десяти верстах від Полтави існувало невеличке товариство плантаторів городників-насінневодів. Товариство мало всього 5 дес. землі та 6 дес. саду. Крім цього, у кожного члена товариства було в користанні окрема смужка ріллі, де провадилось власне індивідуальне господарство. Товариська земля оброблялася спільно, причому продукти товариського господарства поділялися між членами помірно кількості витрачених трудоднів; ті члени, що давали для господарства коней, одержували за коня по 2 пуд. хліба, а непрацездатні їдоки, розуміється, нічого не діставали від товариства. Члени товариства здебільшого несвідомо ставилися до колективного господарювання.

Але в дальнішому за ініціативою членів товариства незаможних батраків Бабенків А. К. і Проворного Івана виникла думка перейти від товариства по громадській обробці землі до трудової артілі з колективним господарюванням, яка й перетворилася в життя 15 квітня 1920 р. Спонукало їх до цього пере-

творення власне переконання, що тільки колективна праця й колективне господарювання можуть вивести їх із злиднів.

При заснуванні трудової артілі весь живий і мертвий реманент, що належав окремим членам, цілком був зданий у власність артілі. Крім того, вже артіллю було набуто на власні кошти частину реманенту. Дрібні с.-г. знаряддя, як-от: коси, лопати, сокири тощо — поки ще лишилися в індивідуальному користанні окремих членів.

Відведено артілі було 59 дес. землі з бувшої економії Кочубея. Артіль мала 8 коней і почала працювати колективно. На відведеній землі було заведено 6-пільний сівозмін: 1) пар, 2) озимі, 3) проорні, 4) ярові, 5) трави і 6) озимі; широко вживалося угноєння, причому гній вживали не тільки з власного господарства, а діставалося із кочубеївських стаєнь. Незабаром вже виявилися і наслідки такого інтенсивного господарювання. Наведені нижче пересічні цифри врожаїв селянських господарств Полтавської округи і артілі наочно це показують:

	Озимі		Ярові					Проорні		
	Жито	Пшениця	Пшениця	Ячмінь	Овес	Гречка	Просо	Кукурудза	Буряк	Картопля
Селянські господарства	60	63	39	51	54	37	57	108	1468	674
Артіль «Будуччина»	92	72	59	60	63	47	143	75	2000	700

За винятком врожаю кукурудзи перевага на боці артільного господарства. Крім польових культур артіль ще сіяла гірчицю і мала $4^1/_2$ дес. городу і $6^1/_4$ дес. баштану. Під насінневими культурами було $11^1/_2$ дес. Із продуктів господарства 10% іде на продаж, 12% на продподаток, а 78 споживається в артілі.

При заснуванні артілі було 7 членів, ця кількість зараз зросла до 13 членів при 69 їдоках. Всі члени артілі — українці, з них — 1 партійний, решта — співчуваючих. Релігійних лишився лише 1. В галузі домоводства майже нічого не зроблено. Головна перешкода — відсутність власної садиби, бо в садибі бувшої економії й досі мешкають «біженці». Тому 10 членів живуть по власних хатах, а 3 наймають квартири. Завдяки цьому не можно було усуспільнити і форми життя, хоч серед членів є велике бажання до спільного мешкання. Спільно харчуються працюючі члени тільки під час польових робіт, а взагалі харчуються окремо, посімейно. Принцип розподілу продуктів — по витрачених робочих днях, причому робочий чоловічий день рахується в 100%, жіночий — в 80%, недорослих від 18 до 20 років — 80%, од 16—18 років — 50%.

Культурно-освітня праця артілі полягала в організації двохтижневих с.-г. курсів з кількістю слухачів в 15 чол. і в участі

в с.-г. виставці, що були організовані артілями. При артілі є книгозбірня з 20 книжок по с. г. і протягом року відбулося власними силами членів артілі 12—15 читань по сільському господарству. Околишньому населенню робилася допомога постачанням насіння (озима вика), а також заохочуванням селян взяти участь в с.-г. виставці. Селяни більш-менш добре ставляться до артілі.

Заправляє справами артілі рада з 3 осіб, ведеться рахівництво, але слабо. Випадково відвідують артіль агрономи, а здебільшого інструктори Господарсоюзу. Артіль кредитувалася у Господарсоюзі засівматеріалом.

Зрештою, артіль має всі дані для дальнішого розвитку. В цьому році їй дуже пошкодили низькі ціни на хліб і невигідний для артілі договір на репродукцію насіннєвого матеріалу, що було уложено з Господарсоюзом.

«Вісті ВУЦВК», № 5, 6 січня 1924 р.

№ 203

Звіт сільськогосподарської артілі «Согласие» с. Покровського Єлисаветградського округу Одеської губернії за 1923 р.

10 січня 1924 р.

I. СОСТАВ АРТЕЛИ

Действительных членов	13
Семей незаможных	—
Середняцких	13
Заможных	—
Всего	13
Из них крестьян	13
Рабочих	—
Интеллигенции	—
Едоков трудоспособных мужчин	20
Едоков трудоспособных женщин	22
Нетрудоспособных мужчин	11
Нетрудоспособных женщин	15
Всего трудоспособных	42
Нетрудоспособных	26
Всего едоков	68

II. ЗЕМЕЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ

Пашни — 108 дес., сенокоса —, выгоны — $16^1/_2$ дес., огороды—, питомники —, усадьбы — 9 дес., леса и кустарников —, прочей удобной земли —. Всего удобной земли 108 дес., неудобной — $6^1/_8$ дес. Всего земли — $139^3/_4$ дес. Земля отведена артели в 1921 г. по распоряжению уземотдела в порядке землеустройства и расположена в одном месте.

III. ИНВЕНТАРНОЕ СОСТОЯНИЕ АРТЕЛИ

Плугов . .	6	Сеялок . .	1	Двигателей	—	Фургонов .	—
Буккеров .	3	Жаток . . .	—	Веялок . . .	2	Уликов . .	—
Культиваторов . . .	—	Молотилок	—	Сортировок	—	Колодок	—
Борон	10	Приводов .	—	Косилок . .	—		

Весь инвентарь требует ремонта.

Лошадей рабочих от 4 лет	20	Свиней взрослых	5
Лошадей рабочих от 1 года до 4 лет	2	Поросят	9
Лошадей рабочих от 1 года	3	Овец взрослых	—
Жеребцов-производителей .	—	Ягнят	—
Лошадей всего	25	Коз	—
Волов рабочих	—	Птиц разных	100
Быков-производителей . . .	—	Состояние живого инвентаря — среднее.	
Коров	13	Стоимость живого и мертвого инвентаря — 3027 руб.	
Мелкого рогатого скота . .	10		

IV. ПОСТРОЙКИ АРТЕЛИ

Жилых строений производится 13 с общей площадью 9 дес. Состояние строений как жилых, так и для скота затруднительное; ввиду недостатка лесного материала постройка начата с апреля 1923 г., т. е. со дня переселения на отведенные земли.

V. ОБОБЩЕСТВЛЕНИЕ АРТЕЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

Полеводство: единоличные хозяйства, скотоводство и огородничество.

VI. ТЕХНИЧЕСКИЕ СПОСОБН[ОСТИ] АРТЕЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

Севооборот в полной обработке общий.

Посев и урожай 1923 г. и доходы от других отраслей: озимой пшеницы 11 дес., урожай 770 пуд.; озимой ржи 22 дес., урожай 1056 пуд.; ярой пшеницы 13 дес., урожай 133 пуд.; ячмень 25 дес., [урожай] 700 пуд.; конопель 2 дес., урожай 30 пуд.; подсолнухов 2 дес., урожай 40 пуд.

VII. РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ДОХОДА ЗА 1923 г.

Ввиду того, что в артели не имеется артельных строений и ссыпного амбара, то все зернопродукты и фураж были распределены пропорционально труду между членами копнами, за вычетом зерна от каждой копны. Уплата продналога производилась от каждого члена по раскладке, всего продналога считалось 1061 пуд. и 10 ф. Отчислено в запасный капитал 115 пуд.

VIII. СОБРАНИЯ АРТЕЛИ

В течение 1923 г. общих собраний было 14, заседаний совета 1.

IX. ОБСЛУЖИВАНИЕ АРТЕЛИ СПЕЦИАЛИСТАМИ

Артель посещалась агрономом ОЗУ 2 раза.

X. СОСТОЯНИЕ АРТЕЛИ И ЕЕ НУЖДЫ

Состояние артели ниже среднего, нуждается в инвентаре, а именно в двух жатках, двух сеялках, молотилке с приводом, в двух плугах-двухлемешниках и двух культиваторах.

Отчет утвержден общим собранием артели 10 января 1924 г.

Председатель совета артели В. Ткачев
Члены совета В. Иващенко, П. Исаев

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-211, оп. 1, спр. 1277, арк. 29. Оригінал.

№ 204

Звернення Київської губернської наради по колективізації сільського господарства до всіх колективів губернії

16 січня 1924 р.

ДОРОГІ ТОВАРИШІ!

Великий рух до колективізації с. г. серед селянства Київщини дав певні наслідки в організації на Київщині до 1300 с.-г. колективів, з котрих 32 с.-г. комуни і 1267 артілей. Колективи Київщини об'єднують 15 650 родин, або 75 100 їдців, і займають земельну площу до 55 000 дес. Така значна кількість і безперервний зріст колективів каже за те, що селянство добре зрозуміло всі політичні та економічні переваги нової колективної форми господарювання, яка об'єднує розпорошені клаптики землі і слабі економічні незаможницькі господарства, і на місці їх будує міцні осередки селянського добробуту і агрикультури. Разом з великим організаційним і господарським розвитком колективів перед селянами і робітниками-колективістами стало надзвичайно багато нових завдань, раніш невідомих, які виникли безпосередньо при переході від індивідуального до колективного господарювання.

На місцях як при організації, так і при дальнійшій праці колективного господарства виникає багато тих чи інших труднощів, як наприклад: в справі землеустрію, в справі набуття і

об'єднання реманенту, в налагодженні спільної праці і т. ін. і, навпаки, колективи, які організували свої господарства в 1920, 1921 і 1922 рр. вже мають певні досягнення в справі налагодження своїх господарств і культосвітньої праці.

Виникає пекуча необхідність своєчасно налагоджувати і з'ясовувати всі труднощі в організації праці молодих колективів і використати досвід колективів, маючих за собою такий період часу, який дав колективу всебічно окріпнуть. Головним чинником для вирішення вищезазначеного питання може бути встановлення постійного зв'язку колективів з партійними, земельними і кооперативними організаціями як безпосередньо в районах, округах та губерніях, так і шляхом планомірного листування колективів зі всіма вищезазначеними організаціями.

Спостерігаючи необхідність організації планомірного листування з с.-г. колективами, губнарада по колективізації с.-г. при губземуправлінні постановила організувати в с.-г. колективах (комунах і артілях) Київщини сітку кореспондентів-колективістів, які мають систематично надсилати дописи або про ті чи інші досягнення колективів в справі організації господарства, налагодження побуту і культосвітньої праці, або про ті труднощі, які зустрічаються на шляху колективів у справі землеустрію, набуття і об'єднання живого і мертвого реманенту, набуття насіння, налагодження колективного побуту та ін.

Колективи на загальному зібранні мають зачитати цього листа та вибрати товариша кореспондента, якому доручити вести листування про все важливе в житті колективу.

Дописи кореспонденти-колективісти мають надсилати в губерніальне або окружні земельні управління.

На дописи, вимагаючі порад, будуть негайно даватись відповіді, а дописи про всі здобутки та досягнення колективів будуть міститись в газетах в губернії або округах. Колективи, які будуть систематично надсилати дописи і давати цінний матеріал, будуть одержувати премії (надсилка газет, книг та ін.).

Таким чином, виділивши відповідного товариша кореспондента, кожен колектив може зв'язатись з губернським або окружним земельним управлінням, вирішити свої найбільш пекучі питання і знати, що діється в других колективах. Надсилаючи цього листа губернська нарада по колективізації сільського господарства виносить побажання аби всі колективи щиро відгукнулись на заклик до організації листування, що допоможе в розвитку будівництва по колективізації с.-г.

Губернська нарада по колективізації сільського
господарства при губземуправлінні

Дописи в губземуправління запрошується направляти на адресу: Київ, Золотоворотська, 6, з надписом: «По колективізації сільського господарства».

Держархів Київської області, ф. Р-355, оп. 1, спр. 13, арк. 13. Відпуск.

№ 205

Кореспонденція про роботу сільськогосподарських курсів в с. Новій Водолазі Харківського округу та губернії

16 січня 1924 р.

Зараз в Новій Водолазі функціонують районні с.-г. курси для незаможних району. На курси з'їхалися незаможні з усих сіл району, по 2—3 з кожного.

Усі слухачі — дорослі від 25 до 40 років віку; слухають лекції серйозно, зупиняючись на всіх трудних питаннях. Видно, що всі курсанти дуже свідомо ставляться до курсів, особливо один незаможник 42 років із с. Старої Водолаги — т. Луговий. Він особливо енергійно та старанно намагається подолати агрономічну науку.

Усі курсанти піднімають питання про найскорішу колективізацію сільського господарства; вони вирішили домагатися відводу для комнезамів землі в одному шматку аби перейти до колективного оброблення її.

Лекції читаються місцевими силами, причому й про лекторів треба сказати, що вони цілком свідомі в своїй праці.

Курси протягнуться місяць.

По закінченні курсів курсанти одержать бібліотечки, за допомогою котрих вони організують кожен в своєму селі агрогурток.

11 січня біжучого року в помешканні сільбуду відбулося урочисте зібрання курсантів, персоналу при участі представників комосередку ВУЦВК; було також чимало населення.

Збори винесли щиру й глибоку подяку комосередку ВУЦВК й окрземуправлінню за влаштування курсів.

Курсант

«Вісті ВУЦВК», № 14, 17 січня 1924 р.

№ 206

Кореспонденція про організаційно-господарську діяльність сільськогосподарської комуни «III Інтернаціонал» с. Великих Мошківців Житомирського округу Волинської губернії

27 січня 1924 р.

ЯК УТВОРИЛАСЯ КОМУНА

1920 р. у с. Великих Мошківцях Житомирського округу на Волині повітпарком організував комгурток з 7 чоловік незаможних селян, що співчували партії.

Частина цього гуртка наважилася почати будування свого життя на нових комунальних засадах. Дуже тяжко їм було при-

хилити на свій бік ще кілька родин із незаможників, а особливо тяжко їм було переконати в цьому своїх жінок та інших селян. До революції вони ледве перемагалися, працюючи здебільшого в поміщиків та куркулів за наймитів.

С.-Г. НАДБАННЯ КОМУНИ

Господарство комуни розвивалося при дуже несприятливих умовах. С.-г. живого й мертвого реманенту не вистачало. Земля порозкидувана була окремими різами, а, головне, зовсім не було ні помешкань для житла, ні господарських спільних будівель; не так, як по інших комунах, що закладаються здебільшого в колишніх панських маєтках.

Першого року комунари жили в окремих садибах, обробляли землю колишніх господарств, бо багато треба було доложити праці, багато треба було завзятої боротьби, щоб дістати з бувшої поміщицької землі клапоть землі в одному місці. Селяни ні в якому разі не хотіли, щоб було нарізувано землю, а, навпаки, нахвалялися розігнати й спалити комуну.

Другого року, одержавши за допомогою земорганів 56,75 дес. землі за 2 версти від села, комуна поклала поставити спільні будівлі, і задля цього треба було всі будівлі своїх спілчан перевести на спільну садибу. Але ж жінки деяких спілчан повстали проти «руйнування, хоч і не теплого, але старого гнізда» і взагалі не хотіли йти до комуни.

Але ж як поклали, так і зробили. Спільним заходом будівлі дуже швидко було поставлено, і під осінь комуна мала вже великий будинок на 20 світлиць та ще другий будинок на 2 світлиці, клуню, хлів та інші господарчі будівлі.

Будинок поділено було на помешкання по дві світлиці для кожної родини.

Такими ж енергійними заходами комунари придбали спільний живий і мертвий реманент. Комуна не одержала ні від земорганів, ні від інших державних установ ніякої допомоги, ні реманенту, ні позики. Тим вона й має вагу, що весь свій статок вона стягала поволі, але самотужки і на превелику силу.

Щодо продуктивного скотарства комуна вживає всіх заходів, щоб поліпшити його й збільшити, особливо свинарство.

Рільництво комуна навіть за такий короткий час свого існування, як $2^1/_2$ роки, з організаційного і технічного боку удосконалила, й тепер воно стоїть краще, ніж у суміжних селянських господарствах. Це підтверджується в нижчезазначеній таблиці відсоткового співвідношення польових культур у комуні (за відомостями бюджетового дослідження) порівнюючи з польовими культурами селянських господарств (за відомостями Центрального статистичного управління за 1922 р.).

	Озимі	Ранні ярові	Пізні ярові	Усього пашниці	Коріння і бульба	Бобова пашня	Технічні	Баштан, город	Засів трав
У комуні	24,30	25,23	8,60	58,13	20,26	1,27	—	—	20,00
У селянських господарствах . . .	48,05	25,55	13,05	86,65	6,60	—	1,35	—	0,40

Цифри показують, що раціоналізація та інтенсифікація рільництва безумовно на боці комуни.

ВНУТРІШНІЙ УСТРІЙ

Цікаво зазначити про побут у комуні: спілчани живуть, як я вже казав, родинами в окремих помешканнях спільного будинку, харчуються всі в спільній їдальні. Страву готують жінки чергою. Для дітей страва готується окремо.

Взуття і одяг спілчанам видається рівно, від економічної можливості комуни. Життям комуни керує рада з трьох чоловік, яка дістає вказівки від загального зібрання й подає йому звіт. Культурних організацій в комуні нема, але спілчани комуни взимку посилаються чергою на окружні політкурси, а підлітки відвідують сільську школу.

Описана комуна дуже цікава під тим поглядом, що вона хоч і складається із звичайних селян, а спромоглася перебороти індивідуалізм і власницьку психіку своїх спільників і особливо жінок, примусити змінити відносини до них суміжного селянства й зовсім без сторонньої допомоги за такий короткий час розвинути своє господарство.

Агроном Підсівний

«Вісті ВУЦВК», № 22, 27 січня 1924 р.

№ 207

Постанова загальних зборів селянської бідноти с. Котів Чернігівського округу та губернії про організацію колгоспу ім. Леніна

2 лютого 1924 р.

Собравшийся — беднейшие крестьяне дер. Коты в составе восьми дворов (8 семей), а именно: Авдеенко Ев., Авдеенко Петр, Деркач Николай, Авдеенко Павел, Авдеенко С., Авдеенко Петр, Авдеенко Иван, Авдеенко Константин.

Обсудив свое материальное положение, пришли к заключению: организовать сельскохозяйственный коллектив по обработке земли. Этот коллектив именовать в память безвременно скончавшегося нашего вождя, зажегшего своим сердцем всемирный пожар революции, освободив от цепей проклятого гнета всех пролетариев — рабочих и крестьян, Владимира Ильича Ленина.

Коллектив им. Ленина клянется выполнить все его заветы и идти дальше вперед по его широкой дороге.

Подписываемся *:

Держархів Чернігівської області, ф. Р-503, оп. 1, спр. 2493, арк. 1. Оригінал.

№ 208

Відомість Донецької губернської комісії незаможних селян про стан колективних господарств в губернії на січень 1924 р.

Лютий 1924 р.

Наименование округов	Общее количество									
	колхозов				семей в колхозах		едоков		земли	
	всех артелей	из них незаможных	всех коммун	из них незаможных	во всех колхозах	из них незаможных	во всех колхозах	из них незаможников	во всех колхозах	из них незаможников
Мариупольский .	41	37	2	2	444	409	2154	1978	8042	7593
Старобельский .	33	28	2	2	442	411	2178	1859	4425	3490
Шахтинский . .	25	—	13	—	972	—	2030	—	8985	—
Итого	99	65	17	4	1858	820	6362	3837	21458◆	11083

* Далі йдуть 8 підписів.

Наименование округов	Общее количество рабочего скота: в колхозах вообще	рабочего скота: в незаможных колхозах	племенного скота: в колхозах вообще	племенного скота: в незаможных	мертвого инвентаря в колхозах вообще: веялок	плугов	борон	прочего инвентаря	мертвого инвентаря в незаможных колхозах: веялок	плугов	борон	прочего инвентаря	Примечание
Мариупольский	558	511	—	—	95	157	295	86	86	155	267	8	
Старобельский	367	247	1	1	65	116	255	208	50	81	178	154	
Шахтинский	513	—	130	—	37	202	265	175	—	—	—	—	
Итого	1438	758	131	1	197	475	815	469	136	236	445	162	

Примечание. От остальных четырех округов сведений не получено.

ПредгубКНС Шкурин
Секретарь Изюмченко

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 3, оп. 1, спр. 2045, арк. 1. Оригінал.

№ 209

Заява селян с. Парутиного Миколаївського округу Одеської губернії в окружний земельний відділ про реєстрацію Парутинської сільськогосподарської артілі № 1

4 березня 1924 р.

Желая перейти от единоличных форм землепользования к общественным и образовать Парутинскую трудовую артель под № 1, мы, нижеподписавшиеся в числе семи учредителей, просим уездный земельный отдел зарегистрировать нашу Парутинскую трудовую артель и оказать нам организационное и агрономическое содействие.

На подачу заявления и вообще на ведение дела о регистрации, а также на внесение в устав необходимых для зарегистрирования изменений мы уполномочиваем т. Кобца Григория, проживающего в с. Парутино, той же волости, Николаевского

уезда Херсонской губернии, который уполномочивается на получение всех доставляемых из уездного земельного отдела бумаг по делу регистрации.

При сем прилагаем устав, принятый общим собранием Парутинской трудовой артели, в двух экземплярах и посемейно-имущественный список в четырех экземплярах *.

[*підписи*] **

Подписи поименованных товарищей удостоверяю
предволисполкома [*підпис*]

Держархів Миколаївської області, ф. 54, оп. 1, спр. 71, арк. 15. Оригінал.

№ 210

Із зведень Харківської губернської комісії незаможних селян про ріст колективних господарств в губернії та їх господарський стан

24 березня 1924 р. ***

На 15 октября 1923 г. было организовано 366 коллективов, осталось жизненных 235 коллективов.

Из них коммун 14 и с.-х. артелей 221.

В 14 коммунах всего едоков 763 человека.

» » » » земли 1611 дес.

Обеспеченность 14 коммун и 221 с.-х. артели живым и мертвым инвентарем

Всего лошадей	Всего волов	Всего коров	Свиней	Овец	Плугов	Борон	Сеялок
1131	456	1050	392	558	706	867	135

Жаток	Косилок	Молотилок		Веялок	Пололь-ников	Двига-телей	Возов и гарб
		конных	паровых				
42	34	25	31	82	57	18	672

В данный момент с.-х. коллективы по мощности сравнялись с крестьянскими хозяйствами; два года тому назад они были в два раза слабее. В общей постановке организационных вопросов коллективы стали выше крестьянских хозяйств. Во всех кол-

* Вищезгадані документи не додано.
** Далі йдуть 7 підписів.
*** Дата супровідного листа.

лективах вводится правильный севооборот. Во многих заводится травосеяние. Особенно выдвинулось бахчеводство — раз [в] 10 больше, чем в крестьянских хозяйствах.

По моменту распределения продуктов производства все коллективы делятся на коммуны, где все производство обобществлено в артели; где только труд обобществлен и продукты производства распространяются либо по рабочим рукам, либо по числу едоков, приближаясь к коммунам.

Надо сказать, что среди с.-х. артелей Харьковской губернии таких колхозов, в которых продукты производства распределяются по едокам, больше, именно: таких процентов 70. Следовательно, среди колхозов большое течение в сторону обобществления всех форм производства.

Кроме того, надо отметить в данный момент большой рост коллективных хозяйств, вызванный объективно экономическими условиями, с одной стороны, и, с другой стороны, хорошим примером уже существующих колхозов. Это лучший фактор, толкающий незаможное селянство к организации в колхозы.

Со всех мест поступают сведения о хорошем отношении окружающего населения к колхозам, с которых берут пример и заводят общественные севообороты, как первая сторона коллективного строительства.

Рост колхозов по годам

	1919 г	1920 г.	1921 г.	1922 г.	1923 г.
Было организовано	7	41	94	297	367
Осталось жизне [способных]	5	35	73	156	235

Результатом пропаганды явилась организация 91 мелиоративного товарищества на площади 2370 дес.

Наименование округов	Количество мелиоративных товариществ		Площадь земли, подлежащей улучшению	Средняя площадь на одно товарищество
	организовано	зарегистрировано		
Сумской	20	6	636	31,30
Богодуховский	20	6	477	23,85
Харьковский	22	15	392	17,80
Изюмский	19	9	465	24,47
Купянский	10	—	400	40,00
	91	36	2370	26

Специалист по мелиорации

Ф :гма №3

О росте с.-х. коллективов

№ п.п.	Наименование уезда	Число колхозов на 1.IX 1922 г.	Число колхозов на 1.V 1923 г.	Количество едоков на 1.IX 1922 г. трудоспособных/нетрудоспособных	Количество едоков на 1.V 1923 г. трудоспособных/нетрудоспособных	Число десятин земли на 1.V 1923 г.
1	Харьковский .	96	111	5595/4037	6419/4436	3857
2	Валковский . .	29	33	524/761	644/915	1705
3	Богодуховский	17	17	475/508	475/508	926
4	Сумской . . .	13	17	202/343	313/424	988
5	Волчанский . .	33	35	312/627	365/680	1330
6	Ахтырский . .	20	20	315/213	315/213	677
7	Купянский . .	21	31	715/576	959/889	2663 1/2
8	Изюмский . .	19	22	618/648	688/730	1147 3/4
9	Змиевский . .	13	14	74/92	88/116	253
10	Лебединский .	16	18	175/265	241/287	869 1/2
	Итого:	277	318	9205◆/8070	10707◆/9198	12219 1/4◆

№ п.п.	Наименование уезда	Живой и мертвый инвентарь: лошади	волы	плуги	бороны	сеялки	жатки	Примечание
1	Харьковский .	191	57	140	116	9	4	I. В числящихся на 1.V 1923 г. 318 колхозов включено и 13 с.-х. коммун. II. По социальному составу колхозы Харьковской губернии на 51% состоят из незаможных селян. III. Прирост колхозов за период ноябрь — апрель абсолютный 41—15% IV. Средняя обеспеченность колхозов инвентарем живым на 60% и мертвым на 75%. V. Указанное в сводке количество десятин земли 12. 219 1/2 отведено колхозам в порядке землеустройства, фактически в пользовании колхозов находится около 20 000 дес. земли. За указанный период ликвидировано 6 колхозов.
2	Валковский . .	100	32	86	210	15	5	
3	Богодуховский	108	48	75	130	5	6	
4	Сумской . . .	160	10	92	12	—	4	
5	Волчанский . .	61	93	74	88	24	1	
6	Ахтырский . .	79	22	35	56	9	5	
7	Купянский . .	120	75	69	122	19	4	
8	Изюмский . .	53	71	59	78	22	1	
9	Змиевский . .	96	38	87	114	11	2	
10	Лебединский .	186	28	62	71	10	9	
	Итого	1154	474	789◆	997	114◆	41	

ЦДАЖР УРСР, ф. 257, оп. 1, спр. 286, арк. 22, 23, 28. Завірена копія.

№ 211

Доповідна записка спеціалістів по колективізації Єлисаветградського окружного земельного управління Одеської губернії про стан колективізації сільського господарства в окрузі за період 1920—1924 рр.

1 квітня 1924 р.

1. Начиная с 1920 г. по апрель месяц 1924 г. по округу зарегистрировано 258 коллективных хозяйств, из них ликвидировано и распалось 88 коллективов, что составляет 34,1%. К настоящему времени имеется в округе 170 коллективов, из них жизнеспособных, практически проводящих работу — 119(70%). Причины распада или ликвидации 34,1% коллективов следующие: неподготовленность к совместному труду, корыстные цели, несвоевременность инструкторской помощи, материальный недостаток в инвентаре и прочих средствах.

Успех жизненности коллективов в нашем округе за минувшие 4 года составляют 70%, что превышает достижение других местностей, например Николаевского округа, где ликвидировано по указанным выше причинам 47% коллективов.

Социальный состав коллективов округа: незаможных 75%, середняцких 6%, смешанных 19%. Из общего количества коллективов коммун имеется две, кроме того, есть одна артель, которая фактически перешла на коммунальный уклад.

В 170 коллективах округа объединено дворов 1939, что составляет 2,33% общего количества хозяйств округа, правомочных участников в артелях — действительных членов 3896, едоков 7241. Артели занимают земли 13 418 дес., что составляет 1,44% общей земельной площади округа. Наибольшая земельная площадь коллектива 282 дес., наименьшая — 11 дес. Средний размер коллектива 80 дес. Земля отведена в порядке землеустройства при одном месте в 100 коллективах, что составляет 60% общего количества коллективов округа, 70 коллективов (40%) земли не получили [в] пригодном месте, ввиду недавнего возникновения.

Земля артелям отводилась или землеустроителями окрземуправления, или на основании приговора местного общества. Бывавшие тормозы с отводом земли объясняются недостаточностью землеустроительных кредитов, в некоторых случаях задержка с отводом земли происходила ввиду слабого проявления [инициативы] сильных коллективов и местных сельсоветов.

В артелях числится живого рабочего инвентаря 951 шт., из них лошадей 847, волов 104. Плугов 487 шт., уборочных машин 122 шт.

Исходя из общей площади земли в артелях, при нагрузке по

10 дес. на лошадь, обеспеченность инвентарем в артелях составляет 70%, недостает рабочих лошадей 390, плугов недостает 427, уборочных машин — 113.

Зерноочистительных машин в артелях имеется 5 (триера, веялки), паровых и конных машин по обмолоту хлеба числится в коллективах 22, недостаток этих машин выражается в 23 шт. (50%).

На 1 апреля 1924 г. из общего количества коллективов округа в «Райсельгосподаре» объединено 113 коллективов (66,5%).

Объединенные в «Райсельгосподаре» коллективы в большинстве те, которые удовлетворены землей и фактически приступили к практической деятельности. Для сравнения размеров кооперирования коллективов в нашем округе следует указать, что по сводке Всеукраинского «Сельского господаря» коллективов по Украине числится на 1 января 1924 г. 5111, из них вошло в состав с.-х. кооперации 2454 (48%). Из 113 коллективов, вошедших в «Райсельгосподарь», нежизненных и фактически прекративших свое существование — 12 артелей, что составляет 11% общего числа коллективов членов «Райсельгосподаря».

У 70% работающих по округу коллективов, т. е. в 119 объединениях положение дела выражается в следующем.

Посевы 1923 г. по 102 коллективам, успевшим организовать совместное хозяйство после отвода земли, составляют 4936 дес., урожайность зерновых хлебов в 1923 г. составляла для крепких артелей: озимых — 110 пуд. на десятину, всего с 750 дес. 45 750 пуд., для яровых — до 38 пуд. на десятину, всего с 23 970 [дес.] 68 314 пуд.✦ Средняя урожайность зерна на 1 дес. 69 пуд. (урожайность крестьянских хозяйств в среднем 45 пуд.).

На 1924 г. озимый клин по 170 артелям составляет 3769 дес., что при соответствующем шестипольном или четырехпольном севообороте равняется 100%. Все старые артели имели пары. В крепких артелях избыток хлеба, продаваемого на рынок, составлял до 25%. Мощные артели, как например, Соколовская, Американская, имели урожай в 1923 г.: первая — 15 210 пуд., вторая — 7050 пуд. зерновых культур. «Новый труд» — 6000 пуд.

Артелей, переживших потребительский период и принявших характер товарных хозяйств, располагающих излишками для сбыта, — 68 (40%), остальные артели, если и продают часть хлеба, то в ущерб хозяйству, так как после этого обязательно вынуждены искать кредиты на инвентарь и семена.

Как общий вывод можно сказать, что артели 1920—1921 и 1922 гг. в 1923 г. были обеспечены собственным продовольствием от урожая совместного хозяйства и сбывали часть дохода на рынок. Остальные находятся в стадии развития и в большинстве носят характер потребительский.

Основной отраслью в артелях является полеводство.

В 1923 г. заметен был уклон в сторону подсобно-технических предприятий: мельниц и маслобоек. При содействии «Райсельгосподаря» и окрземуправления артелями приобретено на арендных началах 17 мельниц и 2 маслобойки. Предприятия эти, за некоторыми исключениями, составляют солидный дополнительный заработок коллективов; кроме того, в них используется свободная рабочая людская сила, избыток которой обычно ощущается в коллективных хозяйствах ввиду недостаточности едоцко-земельной нормы.

Агрикультурная работа коллективов по настоящее время выразилась в закладке на 1924 г. 70 дес. селекционной пшеницы «кооператорки», отпущенной «Райсельгосподарем», в организации 10 пунктов английских свиней и в оборудовании 8 машинных пунктов. Кроме того, в 20 коллективах заведены правильные севообороты с паровыми участками.

Культурно-просветительная работа коллективов увязывается с сельбудами. По настоящее время артелей, проведших членство в сельбуды, — 25 (15%). Газеты выписываются 52 артелями. Небольшие библиотечки заложены в 20 артелях.

Внутренний быт коллективов. По настояниям «Райсельгосподаря» и окрземуправления артели переходят на строго плановую хозяйственно-агрикультурную работу. До настоящего времени представлены в «Райсельгосподарь» производственные планы от 63 артелей (37%). Планы составлены под руководством агрономов окрземуправления или «Райсельгосподаря».

Учет коллективного хозяйства в большинстве артелей поставлен примитивно ввиду отсутствия до сего времени из центра единых форм счетоводства. Целиком налажено счетоводство и прочий внутренний распорядок в 22 артелях, где проведена основательная работа инструкторов «Райсельгосподаря» или имеются свои опытные секретари (артель «Единение» в г. Елисаветграде, «Хлебороб» в с. Михайловке Елисаветградского района, «Хлебороб» — Балашевская, «Незаможник» — Божедаевка, «Новый труд» — Ново-Украинка и т. д.).

Хотя в состав действительных членов артелей должны входить не только главы семей, но также женщины и прочие взрослые едоки, но это не всеми коллективами проведено. Общее членство выполнено в тех коллективах, где бывали инструкторы или где имеются коммунисты или передовые незаможники (артель «Новый труд», «Веселый кут», «Единение», «Хлебороб»).

Инвентарный фонд в большинстве коллективов составляется за счет членского имущества, находящегося в пользовании коллектива до выхода из артели, в старых и хороших артелях постепенно накопляется собственный коллективный инвентарь.

Использование рабочей силы в артелях обычно производится простым домашним порядком, наряды составляются бессистемно, таким образом, члены находятся в постоянной неопре-

деленности, не зная, когда наступает их очередь работать, когда отдыхать. Эта бессистемность является большим злом в артелях, при которой отсутствует правильное распределение сил. В артелях, обслуживаемых инструкторами, организация труда урегулирована, существуют хотя бы устные наряды. Женщины в артелях обычно выполняют более легкие хозяйственные или домашние обязанности.

Коллективов, в которых обобществлены все отрасли хозяйства, по округу имеется 20 (34%), остальные проводят сообща только полеводство, оставляя в индивидуальном пользовании скотоводство, садоводство и другие второстепенные отрасли.

Благодаря соединению труда и средств сокращение в потребности инвентаря в артелях составляет 50% по сравнению с индивидуальными хозяйствами. Людской труд сокращен в правильно поставленных артелях на 60—65%. Распределение результатов труда коллективного хозяйства в большинстве случаев проводится по трудовому принципу (60%).

Чисто едоцкий принцип проведен в 12 коллективах (7%), смешанный принцип (по едокам и труду) проведен в 15 (8,8%) коллективах, а в остальных 24,2% коллективов ввиду их недавнего возникновения практики по распределению продуктов не было.

В 1923 г. в средних артелях на семью в 5 человек пришлось дохода от урожая до 400 пуд. зернохлеба, примерно, в артелях «Соколовская», «Американская», Трудолюбовском коллективе и т. д.

В 1922/23 г. работа по коллективизации нашего округа была поделена между окрземуправлением и «Райсельгосподарем», вовлечены были также окрКНС и агрономический персонал. С октября 1922 г. при окрземуправлении функционирует окружная междуведомственная комиссия по коллективизации в составе представителей окрземуправления, «Райсельгосподаря», агрономии, окрКНС, парткома. В 1923 г. комиссией проведено 14 организационно-деловых заседаний.

В целях приближения коллективизации к районам при райземуправлениях созданы районные артельные советы в составе представителей райземуправления, райКНС, райагроном и по одному представителю от артели района. На сезонных съездах районных Советов артелями проводится взаимная информация о их работе, агрономы инструктируют артельщиков по вопросу составления производственных планов и ведения хозяйств, прочие учреждения разъясняют циркуляры и делают доклады по своей линии.

Снабжение коллективов в 1923 г. по настоящее время проводится «Райсельгосподарем». До настоящего времени отпущено коллективам 12 873 пуд. зерна, 18 414 золотых рублей деньгами на приобретение инвентаря, разных крупных машин отпущено 42.

Налаживание внутренней жизни коллективов проводится также «Райсельгосподарем» в согласовании с окрземуправлением. Выработаны все необходимые руководящие циркуляры, формы счетоводства и производственных планов. Благодаря разъезду инструкторов и материальным операциям союза достигнута деловая связь 65% коллективов с «Райсельгосподарем», регулярно являющихся в «Райсельгосподарь» и представляющих отчетность. Кроме отчетов, лучшими артелями представлены производственные планы, каких поступило от 53% жизнеспособных артелей.

Выводы

В Елисаветградском округе достигнут солидный четырехлетний опыт коллективизации.

В каждом районе имеется 2—3 артели, которые своей практической работой доказали выгодность коллективного хозяйства для прочего населения, что подтверждается беспрерывным ростом коллективов в 1923/24 г.

Благодаря соединению сил и средств сокращение инвентарных и прочих расходов в коллективах составляет до 50%, что приближает наши коллективы до крупного выгодного общественного хозяйства.

В коллективах заложено начало агрикультурной работы.

Артели постепенно связываются с сельбудами, превращаясь в культурные рассадники в хозяйственно-агрикультурном и прочем отношении.

Внутренний быт коллективов, вовлечение в активное творчество женщин, коллективное саморазвитие, изживание религиозного дурмана — все это превращает коллективы в проводники новых бытовых условий жизни крестьянства.

Ликвидация значительной части коллективов говорит за то, что в этой организации могут продуктивно работать только самые сознательные крестьяне — передовики-общественники.

Среди существующих коллективов лучшими являются те, которые составлены из однородных в имущественном отношении граждан.

Большинство коллективов не подготовлено к обобществлению всех отраслей с едоцким принципом распределения. Наша ошибка до сего времени была в том, что мы поголовно всем артелям вынуждены были предлагать одни и те же уставы, независимо от психологического уровня граждан, составляющих коллектив (разнотипных уставов ни «Сельский господарь», ни Наркомзем не издавали, и во многих случаях артели распадались из-за несоответствия устава их желаниям и подготовке). Обычно коллективисты увлекались высшими формами коллективов, забывая о том, что массовый подход к нашему населению пока что возможен с низшими формами коллективов.

Ошибка эта допущена была по всей Украине и сейчас выправляется Наркомземом.

Для исправления и углубления заложенного фундамента в работе необходимо принять следующие положения:

1. Усилить работу междуведомственной комиссии по коллективизации при окрземуправлении, реорганизовав ее в коллективно-кооперативную.

2. Укрепить на местах районные артельные советы, созданные при райземуправлениях.

3. Провести ликвидацию «бумажных артелей».

4. Добиться получения из Наркомзема нормальных уставов четырех основных видов коллективов, а также уставов земельно-кооперативных товариществ, после чего перерегистрировать все коллективы по уставам, какие им больше подойдут.

5. Окончательно связать коллективы с сельбудами путем проведения членства и концентрации культфондов коллективов в сельбудах, допуская при этом существование при колхозах специальных деловых библиотек, необходимых им для повседневной работы.

6. Укрепить связь колхозов с агрономами, переводя колхозы на путь плановой хозяйственно-агрикультурной работы.

7. Сократить до минимума административное вмешательство в жизнь коллективов и увеличить инструкторско-организационную помощь коллективным хозяйствам.

8. Выделить группу лучших коллективов для планового обслуживания с целью превращения их в показательные. Усилить материальную базу колхозов путем расширения отпуска товаров и денежных кредитов.

Подлинный подписали специалисты
П. Кушниренко и С. Рыбак

1.IV 1924 г.

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-213, оп. 2, спр. 45, арк. 221—224. Завірена копія.

№ 212

Положення Київського губернського сільськогосподарського банку про спеціальний фонд ім. В. І. Леніна, виділений для кредитування колективних господарств

3 квітня 1924 р.

З метою допомоги відродження та поліпшення незаможницьких господарств Київщини, згідно постанови загальних зборів пайщиків Сільбанку від 10 березня 1924 р. «Про вшанування пам'яті т. Леніна», правління Київського губсільбанку виділяє спеціальний безпроцентний капітал ім. Леніна в сумі

30 000 черв. крб. для кредитування незаможницьких колективних господарств — комун та артілей.

Кредитом за рахунок спецкапіталу ім. Леніна можуть користуватись виключно колективи (комуни, артілі), що складені з незаможницького населення (члени КНС) по представленню губкомісії незаможних селян.

Кредит відпускається безпосередньо Сільбанком або по дорученню його агентствами та комісіонерствами.

Кредит за рахунок спецкапіталу ім. Леніна відпускається виключно на продукційні с.-г. потреби згідно організаційного плану господарства, складеного райагрономом і затвердженого ОЗУ, і в першу чергу зразковим колективам, комунам та артілям, терміном до одного року. Користуватися кредитом за рахунок спецкапіталу ім. Леніна можуть колективи, комуни і артілі — пайщики Сільбанку — не більш, як в десятикратному розмірі набутих паїв.

В разі колектив (артіль, комуна) ще не придбав відповідної суми паїв Сільбанку, а позика йому по представленню губкомісії незаможних селян відчинена — необхідна сума паїв вираховується з позики або зараховується в позику.

Кредит за рахунок спецкапіталу ім. Леніна дається під кругову відповідальність позичальників, або під заклад майна, або під поруку відповідних організацій рекомендацією райкомнезаму.

Практичне переведення справи кредитування об'єднань незаможних господарств за рахунок спецкапіталу ім. Леніна переводиться в тісному контакті з губернською комісією незаможних селян.

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 1700, арк. 27. Відпуск.

№ 213

Протокол засідання членів ради і ревізійної комісії сільськогосподарської артілі «Трудовий селянин» с. Новомиргорода Єлисаветградського округу Одеської губернії

9 квітня 1924 р.

Присутствовали: состав совета из трех членов, состав ревизионной комиссии из трех членов и двух рядовых членов артели.

Заседание открыто в 6 час. вечера под председательством т. Ткаченка Ивана Мих.

Повестка дня:

1. О положении артели по переходу на новый устав.
2. О весенней посевкампании.
3. Выработка плана работы по посевкампании.
4. Текущие дела.

Слушали: 1. О положении артели по переходу на новый устав. Пояснение председателя т. Ткаченко И. М. о положении, правах и преимуществах артелей и о необходимости перехода артели на новый устав с целью улучшения хозяйства и поднятия транспорта артели.

Постановили: Заслушав пояснение т. Ткаченко и предложение перехода артели на новый устав, постановляем: устав принять без всяких изменений и дополнений.

Слушали: 2. О весенней посевкампании. Совместное совещание, сколько десятин и какого рода будет производиться посев.

Постановили: По долгому рассуждению пришли к заключению такому, что посевы яровых производить по культурам, а посевматериалы изъять пропорционально едокам артели, ввиду того что артель до настоящего времени не имеет артельного запаса семян. Посевы намечены нижеследующие:

ячменя	$36^1/_2$	дес.
пшеницы яровой	$6^1/_2$	»
проса	13	
огорода (подсолнечника, картофеля)	13	
Итого . . .	69	дес.

Слушали: 3. Выработка плана по посевкампании; по предложению т. Мешкурова — о необходимости учета труда членов артели.

Постановили: Заслушав пояснение т. Мешкурова о необходимости учета труда, рабочей силы артели, согласно уставу, постановили: со дня открытия сезона посевкампании непременно должен быть учет труда рабочих сил артели.

Слушали: 4. Текущие дела.

Постановили: В текущих делах никаких вопросов не обсуждалось.

Настоящий протокол заседания совета, ревизионной комиссии представить на рассмотрение и утверждение общему собранию.

Члены совета *

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-213, оп. 2, спр. 177, арк. 94 Оригінал.

---

* Далі йдуть 7 нерозбірливих підписів.

№ 214

Резолюція пленуму Київського губвиконкому по доповіді про колективізацію сільського господарства в губернії

5 червня 1924 р.

Заслухавши доклад про колективізацію і надаючи їй величезного політичного і економічного значення, пленум губвиконкому ухвалює:

1. Визнати роботу ГЗУ в справі колективізації в цілому задовольняючою.

2. Аграрна перенаселеність, загальні економічні і політичні умови села, його класова диференціація конче потребують ще більшої уваги до колективізації, але розвиток і напрямок дальшого будівництва колективів повинні відповідати організації і господарчим можливостям.

3. Маючи на увазі швидкі темпи росту колективізації, ускладнення цього процесу і придбання нового досвіду, який був невідомий під час затвердження статуту, порушити питання перед урядом про перегляд існуючих статутів з метою пристосування їх до різних (в тому числі і початкових) ступенів колективних форм господарювання.

4. Рахувати недоцільним штучне прискорення переходу нижчих типів колективів до вищих, виходячи з того, що колективи і комуни вищого типу можуть бути міцними лише тоді, коли в них буде забезпечений певний ступінь розвитку колективної свідомості, дружби і т. п.

5. Поруч з організацією комун і артілей необхідно звернути відповідну увагу на організацію товариств по обробці землі, машинових, насіннєвих і т. ін., маючи на увазі, що такі первісні осередки з'являються початковою формою розвитку колективів.

6. Знов підкреслити ту думку, що основною базою колективізації [є] незаможне селянство, відмітити, одначе, що це не повинно позбавлювати права входити у колективи середнякам і навіть організувати колективні середняцькі господарства. В тих випадках, коли заможне селянське господарство організовується в колективи з метою лише використання пільг, наданих колективам (чим зривають саму ідею колективізації), такі колективи позбавляти пільг, в разі порушення статуту — ліквідувати.

7. Поруч з пільгами, що надані колективам, необхідно далі домагатися більш ширшої матеріальної підтримки в формі довготермінового кредиту колективам, про що порушити питання перед урядом.

8. Маючи на увазі, що існуючі колективи складаються майже виключно з незаможного селянства, у якого бракує необхідного живого та мертвого реманенту, що є причиною розпаду

колективів в одних випадках, а в других не дає можливості більш успішно розвивати своє колективне господарство, — необхідно с.-г. кооперації та Сільбанкові надалі звернути увагу на кредитування в першу чергу колективів с.-г. реманентом, а також грішми на придбання робочої худоби, запропонувати ГЗУ негайно розробити необхідну заяву щодо кількості с.-г. реманенту й потрібної суми кредиту та дати її на розгляд президії губвиконкому.

9. Відсутність лісового кредиту гальмує справу колективізації взагалі й, зокрема, не дає можливості вже організованим колективам завести необхідні колективні будівлі, що ставлять в надзвичайно скрутний стан колективи, а тому доручити ГЗУ та ГЛУ прискорити свою роботу щодо виявлення кількості лісоматеріалу для цієї потреби.

10. Означити як ненормальне явище, що зі всієї кількості організованих колективів лише 40% з'являються членами райсільсоюзів, а тому надалі звернути увагу ГЗУ та «Сільгосподаря» на втягнення колективів в члени до союзів.

11. ГЗУ необхідно повести свою роботу так, щоб надалі запобігти організації дрібних колективів, а тому взяти курс на більш крупні колективи, використовуючи для цього загальний землеустрійний рух села.

12. Маючи на увазі, що в сучасних умовах незаможницькі групи, організовуючись в колективи, не мають можливості збільшити свою земельну площу, через що розвиток колективізації порівнюючи з минулим роком зменшується, пленум губвиконкому рахує необхідним використати селянський землеустрій так, щоб зрештою можна було мати якнайбільш економічно здатних колективних об'єднань.

13. Необхідно звернути увагу на нові земельні громади, котрі внаслідок землеустрію вводять громадську плодозміну, і повести землеустрійну роботу в такому напрямку, щоб незаможницькі землі в нових громадах зводити в одному місці, що дасть в майбутньому можливість полегшити перехід до колективних форм тим незаможним колам села, котрі в сучасних умовах ще не переконалися в доцільності колективних форм господарювання.

14. Відсутність організаційно-виробничих планів та рахівництва в колективах не дає можливості планово повести господарство, тому ГЗУ пропонується протягом одного року закінчити складання організаційно-виробничих планів, щодо заведення рахівництва — запропонувати «Сільгосподарю» і ГЗУ прискорити розробку форм рахівництва і провести це в життя.

15. Вивчення побуту та підвищення культурного рівня колективів з'являється важливою частиною роботи, а тому ГЗУ, наросвіті і «Сільгосподарю» необхідно надалі повести свою роботу так, щоб освітня робота на селі в значній мірі базувалась

би на колективах, використовуючи ті наслідки, які вже маються в них, і переносячи їх в загальноселянське життя.

16. Пленум губвиконкому вважає надалі необхідним звернути більше уваги щодо відпуску коштів місцевого бюджету як на організаційно-інструкторську справу, на проведення землеустрію, на складання організаційно-виробничих планів, так і організацію губернських курсів по колективізації. Крім того, визнати необхідним утворити в 1924/25 операційному році губернський фонд колективізації, доручити президії губвиконкому розробити положення про використання цього фонду.

17. З метою кращого виконання вищезазначеного та взагалі вивчення дійсності колективів пленум губвиконкому ухвалює вирішення президії ГВК про скликання губернського з'їзду колективів на 23 червня.

18. Запропонувати ГЗУ і «Сільгосподарю» в розвиток цієї резолюції розробити необхідні положення та інструкції й розіслати їх для виконання на місцях.

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 1700, арк. 54. Відпуск.

№ 215

Протокол з'їзду сільськогосподарських колективів Чорнобильського району Малинського округу Київської губернії

20 червня 1924 р.

Слухали: 1. Доклад райземуправління про працю по колективізації сільського господарства (т. Бовсуновський).

Ухвалили: Доклад прийняти до відома. Констатувати факт, що колективізація в Чорнобильському районі розвивається і є надія на розвиток і в дальнішому, держати тісний зв'язок з райЗУ та виконувати всі його завдання.

Слухали: 2. Доклад агронома про агрономічну працю в колективах і про агрикультурні заходи в колективах і с.-г. кооперації (т. Краснокутський).

Ухвалили: Доклад прийняти до відома. Лічити необхідним всім колективам вести свої господарства в строго плановому порядку. Всім же сільськогосподарським товариствам звернути увагу на організацію посівної площі, злучних пунктів та молочних кооперативів, торгівлю вести по возможності приладдям с.-г. потреб.

Слухали: 3. Доклади колективів про економічне становище для з'ясування кількості потрібних колективам с.-г. машин, скоту, насіння та кредитів для належної заявки в губернію. Доповідачі: від комуни «Червоний рільник» — Левуш, колективу «Червоний хутор» — Ярмоленко, колективу «Червоний курган» — Бойко.

Ухвалили: Доклади прийняти до відома. Констатувати, що господарства комуни «Червоний рільник» і колективу «Червоний хутор» задовольняючі. Необхідність комуни така: потрібні молотарка з віялкою взамін існуючої простої, коренерізка, лугова борона та племінний молодняк (телиці білоголових колоністок, кнури йоркшири, дві матки) і довготерміновий кредит сортового посівного матеріалу (головним чином, петкунського жита) і кредит на меліоративні роботи.

Колективу «Красний хутор» треба: привід, соломорізку, віялку, крупорушку, просорушку, племінного молодняка і свиней, посівного матеріалу, сортового жита петкунського і кредит 1000 крб.

Колективу «Червоний курган» необхідно провести інструментальний відвод посівної площі, реорганізувати його склад і придбати необхідний матеріал для будівель, живий і мертвий інвентар і посівний матеріал, головним чином жита.

Слухали: 4. Вибори на губз'їзд.

Ухвалили: Одноголосно виявився обраним на губз'їзд представник від комуни «Червоний рільник» т. Левуш О.

Слухали: 5. Біжучі справи про екскурсію на Федорівську станцію (т. Краснокутський).

Ухвалили: Кожному колективу, сільськогосподарському об'єднанню і КСМ 29 червня прислати в Чорнобиль своїх одного або двох представників, відкіля вони поїдуть на опитну Федорівську станцію з помічником агронома на екскурсію.

Голова з'їзду Бовсуновський
Секретар Шатрава

Держархів Київської області, ф. Р-355, оп. 1, спр. 13, арк. 34—35. Оригінал.

№ 216

Телеграма Президії ВУЦВК I з'їзду сільськогосподарських колективів Київської губернії

23 червня 1924 р.

Президія ВУЦВК щиро вітає Перший з'їзд колективізаторів Київщини. Ваша робота повинна утворити стимули для незаможного і середняцького селянства України в справі переходу до кращого культурного господарювання і зміцнення економічної і торговельної політики Радянської влади. Колективізація є єдиний засіб боротьби з стихією — посухою, голодом, з чим несила боротися індивідуальним дрібним господарям. Після перемоги на фронті боротьби з ворогами Радянського Союзу ми переможемо стихію, усунемо всі перешкоди на шляху до світлого майбутнього комуністичного життя.

Президія ВУЦВК висловлює надію, що ваш з'їзд виробить практичні засоби до здійснення постанов XIII партз'їзду і вищих Радянських органів у справі колективізації, підвищення добробуту селянства. Хай ваша ініціатива пошириться по всій Україні.

Голова ВУЦВК Петровський

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 2288, арк. 83. Стенограма.

№ 217

Резолюції I Київського губернського з'їзду сільськогосподарських колективів

*23—26 червня 1924 р.**

МІЖНАРОДНЕ ТА ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ СРСР І ПЕРСПЕКТИВИ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Ми, представники трудових сільськогосподарських колективів Київщини, з повною радістю і задоволенням констатуємо те величезне політичне і економічне зміцнення, якого досягнув наш Союз Радянських Соціалістичних Республік під керівництвом славетної Комуністичної партії. Ми належимо до незаможного класу села, й гасла Комуністичної партії та Радянської влади — наші гасла, ми весь час йшли за ними, бились і боролись за них на всіх фронтах внутрішньої і міжнародної контрреволюції. Ми підемо і будемо боротись і битись з цим ворогом. Зараз і потім, коли він знову підійме голову, коли знову капіталісти будуть квапитись на наші досягнення.

Зараз ми взялись за іншу боротьбу, ще важчу і складнішу, боротьбу з нашим внутрішнім ворогом, що лишився нам в спадщину від старого царського уряду, після імперіалістичної та горожанської війн — боротьбу з економічною та культурною контрреволюцією, що стоїть нам на шляху до комунізму. Зброя наша в цій боротьбі є колективізація сільського господарства — усуспільнення продукційних сил села й сполучення його з містом, з пролетаріатом, що теж бореться з цим же ворогом. Будуючи Радянську владу, ми будуємо й свої трудові с.-г. колективи, розуміючи, що лише так ми подолаємо свою культурну і економічну відсталість та розів'ємо і піднесемо на вищу ступінь розвитку наше відстале і зруйноване господарство.

Шлях розпорошеної індивідуальної праці — не наш шлях, і ті незаможники, що йдуть ще ним, зрозуміють свою помилку

---

* Дати з'їзду.

і виправлять її організацією нових колективів. Їх злиденне життя доведе їм, що лише шляхом колективізації сільського господарства незаможник поліпшить своє становище, ми закликаємо незаможників, що ведуть окремі господарства, швидко прокинутись, не чекаючи, зараз же будувати колективізацію сільського господарства, поки ще не наймитують у куркуля. Радянська влада, ведучи незаможних до колективізації сільського господарства, дає можливість тим же незаможним зміцнитись політично і економічно.

Комуністична партія на XIII з'їзді правдиво підійшла до вирішення завдань своєї праці на селі — це необхідно нам в нашій щоденній колективній праці. Ми й надалі будемо працювати крок у крок з Радянською владою, під керівництвом найбільшого колективу в світі — Комуністичної партії і досягнемо розвитку нашого села на нових, колективістичних трудових засадах соціалізму.

Хай живе колективізація сільського господарства!

Хай живе й шириться на весь світ Радянська Робітничо-Селянська влада!

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА ЗЕМЕЛЬНИХ ОРГАНІВ І КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

1. Заслухавши доклад про с.-г. політику, з'їзд находить, що політика, яка провадилась земорганами, в цілому була правильною та доцільною і цілком відповідала інтересам як широких селянських незаможницьких та середняцьких мас, так і інтересам с.-г. колективів.

2. Визнати, що середняцькі шари селянства приймають незначну участь в колективізації своїх господарств. З'їзд вважає за потрібне широке втягнення в колективи разом з незаможниками й середняцького селянства.

3. З'їзд вважає необхідним, аби попередня політика земорганів щодо колективізації сільського господарства була продовжена рішуче-непохитно, причому треба звернути особливу увагу на такі галузі земельної роботи: 1) землевлаштування колективів повинно закінчитись якнайскоріше, аби дати можливість колективам якнайшвидше налагодити раціональну постановку своїх господарств та перейти до вищого щабля с.-г. культури за вказівками економічної науки; 2) продовжувати сприятливу політику щодо колективів у галузі постачання с.-г. кредитом. Необхідно, щоб земоргани допомогли налагодженню довгострокового дешевого та своєчасного с.-г. кредиту. З цього боку колективи на місцях повинні взяти обов'язок допомагати притягненню селянських вкладів в кредитові с.-г. установи.

4. З'їзд звертає увагу земорганів на потребу в кредиті для організації в колективах підприємств по переробці с.-г. продукції (млини, олійниці, крупорушки і т. п.), а також рахує

необхідним при здачі в оренду таких підприємств давати перевагу с.-г. колективам.

5. З'їзд звертає увагу земорганів на необхідність повного погодження та ув'язки економічної роботи с.-г. кооперації з колективами, особливо в частині збуту та постачання різних продуктів, товарів та виробів.

6. Необхідно, аби установи, що провадять репродукцію насіння для розповсюдження та викохування сортових рослин,— використовували у першу чергу колективні господарства.

7. Необхідно, аби покривні, прокатні, зерноочисні та протравлюючі пункти земорганів організовувались у першу чергу в колективних господарствах.

8. Підкреслюючи велике значення для справи колективізації губз'їзду колективів, губз'їзд висловлює побажання, аби такі з'їзди відбувались щорічно, що буде мати величезні наслідки як для самих колективів, так і для всього селянства Київщини.

9. З метою популяризації ідеї колективізації серед широких селянських мас Київщини з'їзд закликає колективістів і ставить їм у обов'язок в газетах «Радянське село» та «Більшовик» висвітлювати всі досягнення, до яких доходять окремі колективи. Всіх активних робітників по колективізації з'їзд закликає також сприяти висвітленню у пресі життя колективів.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СЕЛА І ЗАВДАННЯ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Заслухавши доповідь про процес диференціації на селі, з'їзд зазначає:

1. Що сучасне економічне становище села хоча і вказує на значний поступ розвитку сільського господарства, але не дає підстав дрібним, малоземельним, безкінним та безреманентним селянським господарствам надіятись на розвиток своїх господарств і значне поліпшення свого добробуту, коли вони будуть господарювати врозбрід. Ні самі дрібні незаможницькі господарства, ні держава не зможуть здобути стільки засобів для господарювання, щоб постачити їх більш як на 500 000 малосильних незаможницьких господарств. Вихід з сучасного становища для цих господарств малоземельної Київщини з'їзд вбачає лише в усуспільненні виробництва, в організації всіх господарств в комуни, сільськогосподарські артілі, товариства по спільній обробці землі, виробничі кооперативи і всякі інші гуртові трудові об'єднання з метою самодопомоги та розвитку самодіяльності незаможницьких господарств.

2. З'їзд зазначає, що зараз на Київщині серед різних по заможності груп селянства в процесі розвитку сільського господарства відбувається певна економічна боротьба, яка, з одного боку, приводить до зміцнення одних господарств та відкриває

їм дорогу до переходу в вищу, заможницьку або прямо в куркульську групу селянства, і в той же час ця сама боротьба і процес розвитку сільського господарства збільшують кількість бідняцьких, малосильних, позбавлених засобів виробництва господарств, що примушені йти в найми або впадати в інші форми економічної залежності від куркульських та зміцнілих господарств. З другого боку, ці самі процеси розвитку сільського господарства вимагають від незаможного селянства об'єднання своїх нечисленних засобів для господарювання і усуспільнення своїх господарств та окремих галузей свого виробництва в комунах, артілях, товариствах для обробітку землі, виробничих кооперативах, супрягах та інших формах спільного, гуртового господарювання. Один бік розвитку сільського господарства веде до відродження капіталізму в сільському господарстві через куркульські господарства, які використовують найману робочу силу і будуть стреміти до того, щоб стати дрібнопоміщицькими. Друга лінія розвитку сільського господарства, яка йде по лінії усуспільнення господарств та колективізації, веде до можливості для всього селянства жити в добробуті за допомогою власної праці. Оці селянські трудові об'єднання, починаючи від колективів і кінчаючи різними формами виробничих кооперативів та супряг, ведуть все трудове незаможницьке та середняцьке селянство Київщини до кращого, братерського життя, до соціалізму, до комуністичної організації суспільства. Губернський з'їзд колективів Київщини закликає трудове селянство Київщини піти по найправдивішому, останньому шляху.

3. З'їзд зазначає, що зростаюча кількість колективів, тобто що з 4 колективів 1921 р. кількість їх на 1 травня 1924 р. досягла до 1342, вказує, що селянство Київщини розуміє шляхи для поліпшення свого добробуту і рішуче вибирає колективізацію як найкращий засіб до цього. З'їзд закликає всіх селян-колективізаторів зміцнити та удосконалити роботу вже організованих колективів і звертається з закликом — організувати і йти далі по шляху поліпшення і зміцнення колективізації.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПЛАНИ КОЛЕКТИВНИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ КИЇВЩИНИ

Заслухавши доповідь проф. Сльозкіна «Про принципи і умови організації колективних господарств», з'їзд визнає всю вагу організації колективного господарства на наукових підвалинах. Для складання організаційних планів у колективах необхідно негайно на місцях притягнути агрономічні сили. Разом з тим з'їзд висловлює побажання, аби економісти Київщини звернули більшу увагу на це питання і щоб наукова думка працювала над розробкою схем та програм організації колективних господарств. Для вищезазначеного утворити або спе-

ціальний науковий орган, або зосередити цю справу в Київському науковому семінарі по колективізації і організувати досвід над роботою колективів на місцях.

ОРГАНІЗАЦІЯ РАХІВНИЦТВА В КОЛЕКТИВАХ

Заслухавши доповідь по рахівництву, з'їзд ухвалює:

1. Сільськогосподарській кооперації і заморганам потрібно подбати про негайне видрукування форм рахівничих книжок з тим, аби колективи одержали їх з початку нового операційного року.

2. Завдяки різним формам колективів потрібно надалі виробити відповідні книжки для комун, артілей і товариств.

3. З огляду на брак досвідчених робітників по с.-г. рахівництву потрібно організувати рахівничі курси як для представників колективів, так і для агрономічно-інструкторського персоналу.

4. При сільськогосподарських союзах потрібно організувати з агрономів, фахівців по бухгалтерії і інструкторів рахівничі бюро, які б допомагали розробляти різні відчити, кошториси колективам і на підставі записів минулого робити вказівки щодо організації колективів.

ПЛАН ПРАЦІ ГЗУ ПО КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ЙОГО ВИКОНАННЯ

Заслухавши доповідь по організаційному плану ГЗУ і його виконанні, губз'їзд колективів Київщини постановляє: для дальнішого поширення колективізації сільського господарства і політичного та економічного укріплення існуючих колективів необхідно в основу організаційного плану ГЗУ покласти слідуюче:

1. Перевести поширення адміністративного керівництва ГЗУ по колективізації сільського господарства і особливу увагу звернути на поширення праці по колективізації в районах. Поширити обслуговування колективів інструкторським і агрономічним персоналом.

2. Укріпити і поширити контакт праці з партійними, земельними, кооперативними і незаможницькими організаціями для повного охоплення всіх питань та для поширення громадської думки щодо колективізації сільського господарства.

3. Поскільки існуючих двох статутів — комуни і артілі — недосить для придання певних організаційних форм селянським різноманітним колективним об'єднанням, необхідно переглянути існуючі статути для збільшення юридичних форм колективів, причому звернути увагу на складання статутів с.-г. товариств по спільній обробці землі, садово-городніх, скотарських та інших.

4. Провести втягнення колективів у працю райнарад по колективізації сільського господарства для того, аби колективи могли безпосередньо приймати участь у вирішенні всіх питань будівництва колективних господарств і побуту колективів.

5. Визнати необхідним провести працю по збільшенню господарств дрібних колективів шляхом об'єднання земельних масивів і засобів їх продукції. Необхідно також провести працю через райтехнаради по встановленню економічного зв'язку поміж колективами в районі.

6. В широкій мірі проводити міроприємства, сприяючі розвитку господарств колективів, використовувати державні пільги, проводити конкурси та преміювання колективів.

7. Особливу увагу звернути на об'єднання наукових сил для вивчення всіх явищ колективізації, бюджету колективів, а також всіх засобів організації праці і розподілу їх прибутків.

8. Організувати курси для представників колективів як по всіх питаннях організації колективів, їх господарств, так і по рахівництву зокрема.

9. Всебічно поширювати культосвітню працю серед колективів. Організувати в колективах книгозбірні, клуби, лекції, навчання неписьменних, виховання дітей і поширення політичної свідомості всіх членів колективів. Поширити також видавництво по колективізації і освітлення всіх питань сільського господарства як через періодичну пресу, так і шляхом видання належної літератури.

ПРО ЗЕМЛЕУСТРІЙ ТА КОЛЕКТИВІЗАЦІЮ

Заслухавши співдоповідь про землевпорядкування, з'їзд констатує:

1. Політика Радянської влади направлена на інтенсифікацію сільського господарства через встановлення сталого трудового землекористування, цілковито відповідає вимогам і стану сільського господарства та інтересам широких незаможницьких та середняцьких мас.

2. З'їзд констатує широке стремління селянства до групового землевпорядкування, котре є найкращою переходовою формою до найвищого типу господарства — колективного.

3. В галузі землевпорядкування артілей та комун з'їзд відмічає за останній рік значні досягнення і вважає надалі доцільним позачергове землевпорядкування як організованих колективів, так і тих, які будуть організовуватись.

4. З'їзд констатує, що значно дрібні по своїй площі колективи (20, 30, 40 дес.) перешкоджають машиновій обробці земель, а тому рахує надалі необхідним повести землевпорядкування колективів у більшій площі шляхом гуртування незаможних і середняцьких господарств, а існуючим дрібним колективам збільшуватись шляхом переселення окремих господарств

та об'єднання дрібних колективів, особливо при загальному розверстанні земель села.

5. На місцях в окремих артілях помітні настрої окремих несталих членів артілі, які вступили до артілі при розпреділенні бувших нетрудових земель з метою одержання вищої норми наділу і кращих грунтів,— переходити на участково-надільну форму господарювання.

6. З'їзд, осуджуючи такі стремління серед несталих членів артілей, закликає всі колективи спростовувати помилкові думки таких членів, зазначаючи, що вихід із артілей не поліпшить їх стану, а навпаки — вони неминуче попадуть під вплив та кабалу куркуля.

7. Колективісти Київщини переконались практично за роки свого господарювання, що найкращою формою організації господарства незаможних і середняцьких шарів села є комунальна та артільна, а тому закликають все трудове селянство переходити до гуртового, колективного землевпорядкування, руйнуючи свої межі і зводячи дрібні клапті в одне гуртове поле.

ПРО АГРОНОМІЧНУ ДОПОМОГУ КОЛЕКТИВАМ

Заслухавши доповідь Щадилова про агродопомогу колективам, з'їзд визнає, що без наукового досвіду і використання агрономічних сил на місцях майже неможливо раціонально поставити колективне господарство і раціонально використати сили природи та матеріальні ресурси колективів, тому з'їзд постановляє:

1. Притягнути для допомоги колективам агрономію земорганів, кооперації, с.-г. шкіл, досвідних станцій і цукроварень. Агрономічна допомога колективам по організації господарства повинна носити постійний характер у формі складання організаційних виробничих планів, консультацій по техніці сільського господарства і т. ін.

2. Колективи потрібно зробити культурними центрами, які б стали провідниками поліпшеного ведення сільського господарства серед широких мас селянських господарств. Для того в колективах необхідно влаштовувати курси, лекції і показні міроприємства, на яких колективісти вчилися б господарювати і стали учителями та помічниками агрономів у масі селянства.

3. Визнати необхідним, аби колективи повели тверду лінію на раціональну інтенсифікацію колективних господарств та організацію виробництва насіннєвого сортового матеріалу і расової худоби. У Києві утворити расову книгу, в яку заносить расову худобу колективів, а на місцях в районах організувати контрольний союз. Агрономи мають повести широку роботу в справі перетворення колективів у високоінтенсивні господарства, а колективи мають сприяти праці агронома і свої здобутки, культурні та матеріальні цінності поширювати в масах села.

ПОБУТ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ РОБОТА КОЛЕКТИВІВ

Побут та культура колективів виростає із системи господарства не лише одного колективу, але системи господарства села, країни. Але поскільки господарство колективів остаточно не склалось у ясні форми, постільки і побут колективів переходовий і перебуває в процесі свого формування.

Побут колективізації буде розвиватися по мірі розвитку і укріплення колективних господарств у всіх його деталях, а особливо хатнього господарства, тому передумовою утворення колективного побуту і розвитку загального господарства цілої країни є особливо правильна організація господарства колективів.

Як правило, для всіх колективів не слід давати загальної системи господарства і побуту. Вони складаються поступово в процесі розвитку. З'їзд ухвалює тези тов. Кулиниченка прийняти і передати для дальшої розробки питання побуту в секцію Наукового комітету по вивченню побуту.

Признати необхідним широке освітлення побуту колективізації через періодичну пресу та літературу. З'їзд закликає колективи надсилати матеріали побутового характеру до Наукового комітету для всебічної і дальнішої розробки його.

ПРАЦЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ ПО КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ

Заслухавши доповідь про сільськогосподарську кооперацію, ухвалено:

1. Провести саму широку роботу по втягненню всіх колективів у с.-г. кооперацію, де б останні прийняли найактивнішу участь як в господарчій роботі, так і у виборі керуючих органів.

2. Сільськогосподарська кооперація мусить зменшити торгівлю, як таку, і наблизитись до основної продукційної і збутопостачальної роботи.

3. Сільськогосподарська кооперація у першу чергу мусить організувати збут в колективах, особливо перед виплатою продподатку, коли можливе зниження цін, і запобігти цьому потрібно заздалегідь.

4. Постачальна робота кооперації повинна скеруватись у бік більшої уваги до колективів і необхідності із загальної кількості машин та фабрикатів виділяти певний фонд після з'ясування конкретної потреби.

5. В своїй агроплантаторській роботі с.-г. кооперація повинна негайно взяти курс по втягненню в цю справу колективів як в справі буряківництва, так і насінництва і ін.

6. Організацію парувальних пунктів, племрозсадників і ін-

ших агрокультурних закладів с.-г. кооперація і заморгани повинні провадити головним чином у колективах.

7. Таку увагу з боку сільськогосподарської кооперації потрібно звернути в справі організації в колективах перевозу, кооперування, транспорту, лісорозробки і т. ін.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ТА ЛІСОВО-МАШИННИЙ КРЕДИТ ДЛЯ КОЛЕКТИВІВ

Заслухавши доповідь і надаючи величезного значення цьому питанню, з'їзд ухвалює:

Що політика с.-г. кредиту, котра направлена для розвитку виробничих сил села та захисту незаможного селянства і усуспільнення господарювання, правдива і відповідає дійсному стану с.-г. економіки.

Роботу с.-г. банку Київщини, котра була направлена на обслуговування в першу чергу колективних господарств та кооперативних об'єднань, рахувати задовольняючою. Надалі з'їзд рахує необхідним:

1. З метою поширення ідеї с.-г. кредиту та збільшення балансу Сільбанку необхідно, аби всі колективи Київщини протягом чотирьох місяців вступили пайщиками в с.-г. банк.

2. Маючи на увазі, що в сільському господарстві, по самій його організаційній системі, завжди перебуває капітал, недоцільно використаний, що не дає можливості добре повести своє господарство, з'їзд надалі рахує необхідним, щоб всі колективи свої оборотні кошти та матеріальні ресурси, котрі залишаються в колективі для його існування на цілий рік, вносили на біжучий рахунок в с.-г. кредитові товариства, що дасть змогу, з одного боку, побільшити оборотні кошти товариства, а з другого — дати змогу колективам одержати все необхідне.

3. Колективи, в котрих працює свідоме селянство, не повинні обмежуватись лише своєю участю в роботі с.-г. банку, вони повинні явитись проводирями щодо організації с.-г. кредиту і своїм прикладом втягувати все селянство в члени с.-г. банку та вести роботу щодо збільшення селянських вкладів, для цього необхідно перш за все, аби праця кожного колективу була показовою для селянства.

4. Наслідки минулої роботи свідчать, що тільки 200 колективів одержали від Сільбанку позику та являються його членами, остання частина колективів не являється членами Сільбанку. З'їзд рахує необхідним, щоб Сільбанк звернув ще більшу увагу на обслуговування кредитами колективів, прагнучи до того, аби тільки ті колективи одержували кредит, котрі без цього не можуть вести свого господарства.

5. Відсутність певних відомостей щодо потреби колективів у кредиті не дають можливості ГЗУ, с.-г. кооперації та Сільбанкові провести планове кредитування колективів, а тому в дво-

місячний термін запропонувати всім колективам губернії дати орієнтовні відомості щодо потреби в кредиті, на основі чого і слід будувати на майбутній операційний рік план розподілу грошей Сільбанку.

6. З'їзд рахує недоцільним приймати систему кредитування через райсельсоюзи, бо дякуючи такій системі буде побільшуватись відсоток і буде гальмуватись розвиток кооперування населення, тому прийнята Сільбанком система кредитування через первісні кооперативи — правдива і її необхідно поширювати з таким розрахунком, аби в кожному адміністративному районі було не менш як одне кредитове товариство.

7. З'їзд визнає необхідним, аби й надалі колективи мали можливість кредитуватись як в первісному кооперативі, так і в с.-г. губернському банкові, в залежності від того, де буде вигідніше для колективу.

8. Визнати необхідним, аби надалі Сільбанк по можливості зменшував відсотки, продовжував термін для кредиту та упрощував формальності, що буде сприяти розвиткові с.-г. кредиту.

9. Передбачити можливі випадки, що деякі колективи, взявши позику, своєчасно не будуть виконувати своїх зобов'язань, котрі вони дали Сільбанкові, з'їзд рахує необхідним зазначити, що таке явище буде підривати саму ідею колективізації та сприяти порушенню банківської дисципліни серед селянства і колективів, а тому з'їзд рахує необхідним, щоб Сільбанк рішуче боровся з такими випадками, не зупиняючись навіть перед примусовим стягненням виданої позики.

10. Маючи на увазі малоземелля Київщини та великий розвиток колективізації, з'їзд рахує необхідним звернутись через губвиконком до уряду з проханням, аби для Київщини був збільшений відпуск грошей в основний капітал колективів.

11. Щодо лісового кредиту, то з'їзд визнає: а) необхідно вітати думку губвиконкому та ГЗУ щодо організації лісового кредиту для селянства взагалі та колективів зокрема; б) в двомісячний термін всім колективам дати точні відомості, який лісовий кредит потребується колективам, для яких потреб та на яку суму; в) при цьому мати на увазі, що кредит буде відпускатись на самі необхідні будівлі та будуть прийматись на увагу будівлі, котрі в колективістів маються і використовуються індивідуально; г) відомості повинні поступати до ГЗУ з таким розрахунком, щоб останньому дати можливість розробити питання своєчасно і в цей зимовий сезон приступити до заготівлі лісу.

12. Щодо умов кредиту, то з'їзд рахує необхідним, аби він був на термін не менше як від двох — п'яти років, з невеликим відсотком, а також, щоб перший внесок рівнявся не більше 15% вартості виданого кредиту.

13. Маючи на увазі необхідність будувати колективні будівлі, ГЗУ прийняти всі заходи до того, щоб апарат Сільбуду обслуговував всю роботу, з метою кращого пристосування будівель для господарств.

14. Щодо заготовки лісу та його розробки, то з'їзд рахує необхідним в погодженні з ГЛУ цю роботу покласти на кооперативні об'єднання та колективи.

15. Щодо машинового кредиту, то з'їзд визнає: а) що прийняті владою заходи щодо одержання пільгового кредиту незаможному селянству відповідають інтересам цих кіл населення; б) дякуючи незорганізованності як незаможного селянства, так і в деякій мірі колективів надані державою пільги не були використані на всі 100%, тому ГЗУ надалі необхідно ще більш керувати працею машиноторгуючих організацій щодо виконання пільг, а також для планового розподілення машин по губернії; в) маючи на увазі, що колективні господарства переходять на більш удосконалені машини, ГЗУ та машиноторгуючим організаціям необхідно поставити перед собою питання, аби в майбутньому колективи кредитувалися машинами, як-то: молотарками, снопов'язалками і навіть там, де це можливо, тракторами.

На основі вищезазначеного з'їзд звертається з проханням до ГЗУ та всіх зацікавлених в цьому установ якомога скоріше виконати ці постанови та надати необхідні інструкції і розпорядження щодо виконання цієї резолюції.

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 2288, арк. 48, 309—321. Стенограма.

№ 218

Привітання І з'їзду сільськогосподарських колективів Київської губернії ЦК РКП(б) і ЦК КП(б)У

24 червня 1924 р.

Москва, ЦК РКП
Харків, ЦК КП(б)У

Перший губернський з'їзд с.-г. колективів Київщини висловлює щире привітання проводиреві соціалістичної революції — Комуністичній партії. Те значення, яке надано Комуністичною партією справі колективізації, для з'їзду цілком зрозуміле, бо є єдиним шляхом для досягнення незаможним селянством економічного та політичного розвитку. Гасла, кинуті XIII з'їздом партії, будуть з'їздом перетворені в дійсність шляхом об'єднання всього незаможного та середняцького селянства в с.-г. колек-

тиви, прямуючи до здійснення заповітів нашого дорогого вчителя Ілліча.

Хай живе Комуністична партія!

Хай живе всесвітня Комуна!

Держархів Київської області, ф. Р-349, оп. 1, спр. 2288, арк. 110. Стенограма.

№ 219

Протокол організаційних зборів селян с. Клинців Єлисаветградського округу Одеської губернії

25 червня 1924 р.

По вопросу организации сельскохозяйственной производительной коммуны.

Председателем избран единогласно т. Пастухов А.

Секретарем — т. Трубчанинов М. Б.

Присутствовали: Королев И. А., Семидетнов Амос Дмитриевич, Коробов Илларион Ефимович, Трубчанинов Михаил Борисович, Пастухов Афанасий Петрович, Колесников Каленик Дмитриевич и Пастухов Яков Данилович.

Слушали: 1. Об учреждении с.-х. производительной коммуны, разбор о принятии устава с.-х. производительной коммуны.

Постановили: 1. Учредить с.-х. производительную коммуну. Рассмотренный устав коммуны (издание 2-е) целиком принять.

Слушали: 2. Об установлении названия коммуны.

Постановили: 2. Название коммуны установить «Красная звезда».

Слушали: 3. Об избрании совета коммуны согласно § 33 принятого устава.

Постановили: 3. В состав совета избрать: тт. Пастухова А. П., Колесникова К. Д. и Королева И. А.

Слушали: 4. О распределении обязанностей между членами совета.

Постановили: 4. Обязанности распределить следующим образом: председатель совета — т. Пастухов А. П., секретарь — т. Колесников К. Д. и заместитель председателя совета — т. Королев И. А.

Слушали: 5. Вопрос об отводе земли с.-х. производительной коммуне.

Постановили: 5. Поручить совету коммуны войти с ходатайством перед Елисаветградским райЗУ об ускоренном отводе земли коммуне в Устиновском районе, в порядке землеустройства бывшего имения Брыльца.

Слушали: 6. Об уполномочивании [товарищей для] ведения дела по регистрации и на получение зарегистрированного устава.

Постановили: 6. Уполномочить тт. Пастухова А. П. и Колесникова К. Д., проживающих в селе Клинцах Елисаветградского района того же округа.

Председатель собрания Пастухов
Секретарь Трубчанинов

Правильность настоящего протокола райземуправление удостоверяет.

Заведующий райЗУ [*підпис*]
Деловод [*підпис*]

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-213, оп. 2, спр. 154, арк. 4. Оригінал.

№ 220

Виступ представника Мошковецької сільськогосподарської комуни Житомирського округу Волинської губернії Янчука на губернській кооперативній нараді про організацію та діяльність комуни

29 червня 1924 р.

Наша коммуна организовалась в 1921 г. 23 марта. Сперва у нас соорганизовалась ячейка и мы думали показать наше хозяйство. Нас было 8 человек, вместе с семьями 40 с лишним душ. Земли всего 6 дес. Хозяйства никакого не было — у кого был конь, у кого борона, у кого два плуга. Мы устроили общее собрание, сказали, что мы отдадим свое наследство, но вы разрешите нам дать землю, и в результате нам предоставили 56 и $^3/_4$ дес. земли, 8 коней и 8 борон. Мы приступили к работе. Проработали первое лето и в 1922 г. уже устроили сараи для сбора хлеба. Затем мы устроили общую хату. В 1922 г. было уже лучше, а в 1923 г., когда мы уже несколько обжились, мы за свои средства, а также благодаря поддержке государства, хотя много тогда нам государство помочь не могло, мы приобрели часть быв. имения Терещенко. Мы решили, что возьмем землю и будем работать. В 1923 г. мы некоторые постройки вывезли на поле и устроили там общий дом из 18 квартир; 16 жилых комнат, одна канцелярия и одна кухня. Кормились мы тоже из общего котла до зимы. Зимою же мы растратили почти все средства и у нас осталась только сахарная свекла, и тогда почти все работники разошлись: двое на курсы, двое в село, а двое добровольцами на службу и только двое остались хозяйничать. За недостатком дров мы должны были разрушить кухню. Затем мы купили машины и сейчас кое-что покупаем.

Но у нас нет средств. Мы получили кредит в банке на 500 руб., за который купили корову и коня. 19 июня опять взяли 300 руб. на обработку свеклы.

ОТВЕТЫ НА ВОПРОСЫ

На сезонную работу приходится брать работников, но хлеб мы сами обрабатываем. Под бураками у нас 11 7/8 дес. Система шестипольная.

Под яровыми засеяно 16, под озимыми тоже 16. Продналога мы уплатили всего 25% — 200 пуд. В нашей коммуне 5 коммунистов, один секретарь, один некоммунист, но работает как председатель коммуны. Урожай озимых ниже среднего, а яровые были хорошие, но с весны забило. Нам никто не помогает, кроме того что мы в с.-х. кооперации взяли в 1922 г. 5 пуд. клевера и 5 пуд. вики.

Культурно-просветительная работа ведется, имеются даже кружки. Когда тов. Сегалович приезжал, он оставил нам библиотеку. Население относилось прежде к нам плохо, а сейчас уже привыкает. Во время обработки свеклы женщины, которые у нас работали, говорили, что им тоже нравится так жить, но если [бы] им еще разрешили в бога верить.

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 31, оп. 1, спр. 140, арк. 32—33. Стенограма.

№ 221

Кореспонденція про організацію та господарську діяльність сільськогосподарської комуни ім. В. І. Леніна в с. Рясному Сумського округу

29 червня 1924 р.

В 1919 г. после ликвидации колчаковщины в далекой Сибири среди местного населения и переселенцев из Украины возникает мысль об организации коммуны.

В 1920 г. собралось 40 семей, которые, поселившись в Сибирской степи, приступили к коллективной работе. Но свирепствовавшие в Сибири белые банды не дают ей спокойно работать.

В 1921 г. коммуна подвергается налету банды Охранюка в количестве 2500 бандитов, в борьбе с которыми пали 19 коммунаров. Но налет бандитов и потеря товарищей не вносят паники в ряды уцелевших членов коммуны. Еще с большей энергией и настойчивостью они приступают к организованной работе.

1921 — голодный год — вынуждает коммунаров перекочевать из Сибири на Украину. В бывшем Змиевском уезде им был отведен совхоз «Лихачевка», но пользоваться им коммуне не удалось, так как до ее приезда он был уже занят другой организацией.

Этот период был самым жестоким для коммуны. Из 70 детей старшего возраста осталось в живых только 8 человек, из 30 грудных осталось 3, взрослых осталось 48 человек. Только благодаря сознательности и крепкой товарищеской спайке коммунары снова перекочевывают в с. Рясное Сумского округа, и в третий раз, в бывших монастырских угодьях, при враждебном отношении окружающих селян, снова начинают строить свою коммунальную жизнь.

С течением времени изменилось отношение селян к коммуне, и сейчас она насчитывает уже 227 членов, из которых 70% вполне стойкие, сознательные коллективисты. Тяга же в коммуну со стороны селян окрестных сел с каждым днем возрастает.

В первый же год своей оседлой жизни на Украине коммунары приступают к воспитательной и просветительной работе среди своих членов. Устраиваются сельхоз. курсы, 9 коммунаров посылаются для учебы в сельхоз. школу, организовываются курсы по коллективизации, которые посещают 27 членов коммуны. А затем на Всесоюзную с.-х. выставку также посылаются 7 членов коммуны.

Несмотря на бедственное материальное положение коммуны, благодаря энергичным усилиям и настойчивости ей удалось приобрести молотилку и жатку, пополнить рабочий скот. Сейчас коммуна приступает к электрификации своего хозяйства.

Рожденная в грозе и буре революции, коммуна имени тов. Ленина, следуя заветам великого вождя, преодолевает все трудности, стоящие на пути ее развития, и настойчиво и самоотверженно продолжает дело коллективизации сельского хозяйства.

Под идейным и организационным руководством стойкого коммунара тов. Хмарского успех дальнейшего развития коммуны обеспечен.

И. З-р.

«Харьковский пролетарий» (Харків), № 61, 29 червня 1924 р.

№ 222

Зведення інформаційного відділу Наркомзему УРСР про стан колгоспів України

1 липня 1924 р.

На 1 января текущего года на Украине насчитывалось 4 620 колхозов, в том числе артели, коммуны и товарищества (на 1 января 1921 г.— 215, 1 января 1922 г.— 1 428, 1 января 1923 г. — 3 778). Число колхозов в степной части Украины составляет 56% общего числа колхозов.

Колхозами в наибольшей степени охвачена Одесская губерния, где имеется 34% всего количества колхозов; меньше всего колхозов имеется в Черниговской губ.— 2%. Число артелей в среднем составляет 93,5%, коммун — 5,5%, товариществ — всего 1%. Обследование колхозов выявило, что в отношении форм и размеров землепользования они находятся обычно в более благоприятных условиях, чем индивидуальные хозяйства, что особенно заметно в степной части Украины. Так, при средней на Украине норме * для крестьянского хозяйства в 1,1 дес. земли колхозы имеют в среднем 2,3 дес. Средний размер колхозов — 79,6 дес., колеблясь от 58 дес. по Лесостепи до 118 в степной полосе. Едоков на 1 колхоз в Лесостепи приходится 55,3, в Степи — 51,1; в среднем по всей Украине — 52,2 едока.

Недостаток инвентаря в колхозах и коммунах компенсируется высокой производительностью обобществленного труда; так, в 72 обследованных Наркомземом колхозах нагрузка на единицу рабочего скота доходит до 14 дес., а в крестьянском хозяйстве — 5 дес. Наивысшая производительность отмечается в коммунах и полных артелях [58], где вообще более рационально используются средства производства. Данные обследования также свидетельствуют о более интенсивной организации полеводства в колхозах сравнительно с крестьянскими хозяйствами. Более высокая урожайность колхозов свидетельствует о наличии прогрессивных агрикультурных тенденций в них.

Слабее поставлено в колхозах животноводство. 30% числа колхозов имеют предприятия — мельницы, крупорушки, маслобойки, кузницы, обслуживающие также окружающее население. Социальный состав участников колхоза: до 70% незаможников, причем наиболее бедняцкий элемент находится в коммунах.

В общем можно сказать, что коллективные хозяйства даже в условиях 1922 г. выявили себя как хозяйства более рыночные и более увязанные в общем товарообороте, чем индивидуальные хозяйства.

1 июля 1924 г.

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 5, спр. 73, арк. 49—50. Копія.

№ 223

Із протоколу засідання президії Подільської губернської комісії незаможних селян

21 серпня 1924 р.

Присутні: голова губКНС тов. Романов, члени: тт. Кривенький, Кривенько, Семенішин.

Секретар Глаголєв.

---

* На одного їдока.

Слухали:

1. Про стан колективів, доповідь тов. Кривенька.

Заснування колективів відноситься до 1921 р. В цей час мається колективів більше як 500, з котрих 189 існують більш року, себто: за останній рік засновано більш як 300 колективів. Колективи займають площу коло 14 000 дес. землі з населенням в 22 960 чоловік, себто: коло 0,7 всього сільського населення. Членів КНС бере участь в колективах коло 7 000. На 1 їдока припадає в середньому коло 0,64% дес., що нижче, як в окремих господарствах.

Колективи засновані майже виключно на нетрудовій землі і тільки 5% на надільній.

За складом членів колективи мають мішаний характер і складаються з бідноти та середняків.

Знаряддя розкладається по колективах нерівно, взагалі помічається необхідність 45,4% мертвого знаряддя і 37,4% живого. По середньому рахунку мається 1 плуг на 15 дес., 1 культиватор на 70 дес., 1 сівалка на 107 дес. і 1 віялка на 105 дес. Що торкається робітничої сили, то вона мається з лишком: на обробіток десятини випадає 255 робітничих днів, тоді як в окремих господарствах тільки 105. З живого інвентаря мається 1863 коня і 244 воли.

Кошти, що відпускаються Держсільбанком на колективізацію, дуже незначні і не задовольняють потреб не тільки по розширенню низки колективів, а й по зміцненню існуючих. Врожай в цьому році нижче як середній, але ж краще, як по окремих господарствах, дякуючи доброму насінню, що відпускалось державою, та агрономічній допомозі. Рахівництво по колективах на 40% зовсім не провадиться, а де провадиться, то абияк, не до ладу. Зв'язок колективів з Сільгосподарсоюзом дуже слабкий, і контакту в їх праці не помічалося.

Нема також єднання колективів з останньою частиною населення.

З огляду на це ГЗУ має намір:

1. З 1925 р. призначити агрономів на кожний район, які керуватимуть та радитимуть населенню.

2. Перевести обслідування колективів через губстатбюро.

3. Обрати 18 досвідних колективів, заснувавши при них досвідні поля, пункти парування, виховники садівництва, виноградарства і тощо.

4. Для упорядкування рахівництва заснувати місячні курси.

5. Восени б[іжучого] р[оку] перевести екскурсії селян до найліпших колективів.

Ухвалили:

1. Визнати зріст колективів міцним і % в них незаможних селян задовольняючим, звернути пильну увагу на поміцнення існуючих колективів і рекомендувати і надалі засновувати нові колективи, не тільки на нетрудовій землі, але ж і на

надільній. З форм колективів визнати як більш здатну для життя і доцільну мішану з бідноти і середняків.

2. Поставити питання перед належними органами про збільшення норми землі в колективах, де це можливо, до норми, що випадає на 1 їдока в окремих господарствах.

3. Визнати необхідним для ГЗУ вивчити внутрішнє життя на потреби колективів.

4. Рахувати, що взаємовідношення на місцях між колективами та сільгоспсоюзами не налагоджені й просити ГЗУ налагодити їх шляхом перемов з райгосподарсоюзом.

Визнати також необхідним надати директиви КНС про втягнення усіх членів колективів в с.-г. кооперацію.

5. Рахувати необхідним наближення колективів до населення й населення до колективів, а також просити ГЗУ про улаштування хоча по одному досвідному колективу в кожній окрузі. Що торкається селянських екскурсій, що має провадити ГЗУ,— надіслати директиви КНС про необхідність їм брати живу участь і сприяти їм.

Екскурсії по можливості призначити до 21 вересня б[іжучого] р[оку], себто до дня врожаю.

6. Штати для обслуговування колективних підвідділів округ визнати слабими і клопотати перед ГВК про зміцнення їх по якості й кількості.

7. Рахівництво колективів визнати слабим, яке не може виявити економічний стан колективів, а тому просити ГЗУ про вжиття заходів до підняття на відповідну височінь цієї праці.

8. Кошти, які отримуються для усіх галузей колективами, визнати недостаточними, а тому ввійти з клопотанням до КНС про збільшення цих коштів.

9. Визнаючи стан освітньої праці в колективах дуже слабим, просити ГВК надати належні директиви ГЗУ і губнаросвіті про вжиття усіх заходів для підняття освіти в колективах на належну височінь...

Голова засідання Романов
Секретар Глаголєв
Згідно: секретар губКНС Глаголєв

До ЦКНС. Надсилається до відома

Голова губКНС Романов

5 вересня 1924 р.

Секретар Глаголєв

ЦДАЖР УРСР, ф. 257, оп. 1, спр. 194, арк. 240—242. Оригінал.

№ 224

Доповідь голови Сербиновецького сільськогосподарського колективу «Первый цвет» Вінницького округу Подільської губернії про господарську діяльність колективу

15 вересня 1924 р.

Сербиновецкий с.-х. коллектив начал свое существование с 27 марта 1924 г., в самое трудное [для] бедных людей время, когда ощущался недостаток продуктов для существования семейств, ни средств для содержания рабочего скота во время полевых работ и при недостатке семян для обсеменения ярового клина, и в то же время ощущался недостаток двух пар живого инвентаря для своевременного проведения посевкампании.

Но, несмотря на все трудности, все члены артели в силу необходимости несли чрезмерный труд, выполняя все необходимые работы, терпением преодолевая все трудности. Одни члены продавали мелкий скот, другие сбывали домашние вещи и одежду и приобретали семена для посева. Имея в своем объединении (семь дворов) 20 чел. трудоспособных членов артели, при 2 парах рабочего скота, коллектив начал проявлять свою с.-х. деятельность.

Благодаря установленным порядкам в отношении коллективов и посредничеству райисполкома в смысле культурного развития и с.-х. подъема весной коллективом взято в аренду в лесной даче Овсянниковского лесничества, с условием раскорчевки и подготовки под посевы, 5 1/2 дес. земли, где и производились работы по раскорчевке от пней и корней в течение 4 недель; и затем вспахано и засеяно посевом льна и проса в размере 3 дес., а остальная часть той площади оставлена под пастбище для скота, которая осенью пашется под зябь, равно как и первая часть, где весной предполагаем занять посевами сахарной свеклы и другими культурами. Но пока в лесной даче производилась раскорчевка одними членами артели, в то время на отведенной коллективу земле другими членами артели производилась вспашка и посев яровых культур в количестве 13 дес., в том числе 4 дес. овса, 2 дес. ямченя, 1 дес. гороха, 2 дес. гречихи, 2 дес. мешанки, 1 дес. картофеля, 1 дес. сахарной свеклы, и затем подготовлено 9 дес. пара под посев озимых на 25-й год. Земля, отведенная коллективу вследствие известных причин, истощенная и требует ежегодно разнородных удобрений.

Весенняя посевкампания в настоящем году проведена с опозданием вследствие мокрой и холодной погоды, стоявшей в течение марта и до половины апреля месяца. Посевы нача-

лись во второй половине апреля, во время посевов погода была влажно умерена и попеременно с осадками, но рост посевов шел туго как-то. Впоследствии климатические условия резко изменились в течение мая и июня мес., даже около $2^{1}/_{2}$ мес. стояла чрезмерная засуха, от каковой пострадала урожайность яровых и озимых хлебов. С 8 дес. озимых получено 192 пуд. зерна, из этого количества 100 пуд. использовывается на посев 10 дес. озими, а остальное количество остается для содержания семей и на уплату продналога, чего, конечно, недостаточно, и мы этим обстоятельством озадачены.

Что же касается яровых посевов, то картина рисуется в следующем виде: ячмень пропал, горох также уничтожен мошкой, мешанка ничтожна, овса с 4 дес. снято 12 коп[ен] — 60 пуд., гречихи 30 пуд., картошка и сахарная свекла средние, о чем и свидетельствует составленный комиссией акт от 28 июля с. г., отправлен в налоговое бюро.

Посев озими закончен в количестве 10 дес., в числе которых 4 дес. пшеницы и 6 дес. ржи. Пшеница протравлена в количестве 40 пуд. медным купоросом. В севообороте коллектив придерживается правил шестиполья согласно указаниям райагронома. Весной по озимой пшенице коллектив предполагает сеять клевер в размере 4 дес.

Коллектив имеет 2 пары волов, 1 пару лошадей, весной на время посевкампании еще необходима будет 1 пара лошадей, культиватор, пятерик, плуг пароконный. Имеется 2 ссаковских плуга, сеялка 22-рядная, нужна веялка-сортировка, 2 французские бороны и 1 дисковая борона, 3 простых плуга, 6 борон деревянных, 3 воза обыкновенных.

Вслед за окончанием посевов озими начинаем пахать зябь, в дальнейшем коллектив интересуется обзавестись хорошим живым и мертвым инвентарем, желательно завести сад и пчеловодство, интересуемся приобрести литературу агрономических знаний, устроить библиотеку, выписать газеты. Необходимо: книга указаний правильного севооборота и землепользования, искусственных удобрений, племенное скотоводство и т. п., огнестойкие постройки и разнородный ремонт кустарного производства.

Одновременно с устройством и утверждением коллектива членами артели внесены членские паи в Винницкий господарсоюз и Сельбанк. Взято, т. е. получены ссуды из Сельбанка в размере 165 руб. сроком по 23 декабря с. г., на приобретение живого инвентаря, и таковая ссуда своевременно будет выполнена. На разные расходы по устройству коллектива и частые поездки по сим делам и проч. израсходовано членами артели до 100 руб.

В общем весь рабочий сезон проведен в трудах и стараниях с затратами материальных средств на улучшение положения.

А засуха поставила нас в затруднение. Произведено около 2 дес. лущовки и 1 1/2 дес. удобрено навозом, необходимы минеральные удобрения.

Предколлектива Сысюк
Секретарь [*підпис*]

Держархів Вінницької області, ф. Р-3787, оп. 2, спр. 245, арк. 113. Оригінал.

№ 225

Акт обстеження сільськогосподарської артілі «Хлібороб» с. Михайлівки Єлисаветградського округу Одеської губернії

28 вересня 1924 р.

Обследование производили: заврайземуправлением т. Олейник Н. С., агроном т. Шевченко Д. Д. совместно с представителем артели тов. Брайко Н. 28 сентября с. г.

Раздел I

ОБЩИЕ СВЕДЕНИЯ

Артель «Хлебороб», с. Михайловка Елисаветградского р-на и округа организована в 1922 г. в ноябре месяце, имеет земли: 40 дес. пахотной, 1 1/2 дес. усадебной, 1 дес. 1500 кв. саженей огородной, неудобной земли нет.

Отведена земля в 1923 г. в июле месяце.

Трудоспособных в артели 23 человека. Все члены артели незаможники. Безвозвратных ссуд от государства артель не получала.

БАЛАНС ХОЗЯЙСТВА

На 1 октября 1924 г.

Актив	руб.	коп.	Пассив	руб.	коп.
Паев в райсельгосподарь на сумму	11 руб.	50 коп.	Членские взносы	16 руб.	
Паи в Сельхозбанке	181 »	»	Оборотн. член. взносы	3646 »	65 коп.
В живом инвентаре	1696 »	90 »	Запасный капитал	200 »	
В мертвом инвентаре	261 »	50 »	Спец. капитал	39 »	32 »
Продукты и материалы	1478 »	70 »	Долги райсельгоспод.	20 »	
Подсобные предприятия	1050 »	44 »	Долги Сельхозбанку	1286 »	50 »
В строениях	2000 »		Прибыли хозяйства	2214 »	26 »
Издержки на хозяйство	800 »				
Разные расходы	42 »	69 »			
Баланс	7522 руб.	73 коп.	Баланс	7522 руб.	73 коп.

Раздел II

ОРГАНИЗАЦИОННО-ХОЗЯЙСТВЕННЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ

Земля, в количестве 40 дес. пахоты, в 1923 г. местной земельной комиссией выделена для артели в одном месте. Проводимое в настоящее время землеустройство села закрепляет фактические границы отведенного для артели участка.

Севооборот в артели введен 4-польный — удвоенный.

Артель имеет хозпроизводственный план, составленный членами артели с участием агронома.

В артели обобществлены полеводство целиком, животноводство частично — только рабочий скот, свиноводство и овцеводство. Рогатый скот и птицеводство, а также домовое хозяйство остаются в индивидуальном распоряжении каждого отдельного члена.

Весь живой и мертвый инвентарь, за исключением указанных отраслей хозяйства, перешел в артельную собственность и используется только для нужд артели.

Все трудоспособные члены артели обязаны участвовать своим трудом в артельных работах. Распределение работ ведется по наряду правления колхоза. Работа учитывается как по дням, а также и [по] качеству работы.

В артели имеются следующие книги для ведения дел артели: 1) кассовая, 2) инвентарная, 3) продуктовая, 4) долговая, 5) книга протоколов, 6) ежедневник работ и 7) входящий и исходящий журнал.

Записи ведутся председателем и секретарем артели. Постановка счетоводства в артели удовлетворительная.

Раздел III

АГРИКУЛЬТУРНОЕ ДОСТИЖЕНИЕ

Под черным паром в 1923 г. было 3 дес., под ранним паром (апрельским) — 5 дес. и под занятым паром — 2 дес.; обработка пара в целом ведется артелью хорошо, по указаниям агрономии.

Под пропашными культурами находилось 10 дес., на коих было посеяно: проса — 2 дес., кукурузы сорта минесота № 13 и № 23 (стерлинг и сахарная) — 2 1/2 дес., картофеля — 2 дес., подсолнуха — 2 дес., свеклы — 1 1/2 дес. Все пропашные посеяны на зяблевой вспашке. Обработка их производилась ручным способом за отсутствием конных пропашников и др. необходимых машин.

Яровые хлеба в 1924 г. были посеяны все по зяблевой вспашке, которая производилась однолемешным плугом на глубину 3 1/2 вершка.

Посев производился рядовой сеялкой; перед посевом семена очищались на триере и млынке. Чистосортного ярового и озимого материала за его отсутствием в артели не сеялось. В артели было посеяно: озимой пшеницы — 1 дес., ржи — 9 дес., ячменя — 3 дес., овса — 1 1/2 дес., яровой пшеницы — 5 дес. и проса непропашного — 1/2 дес.

Артель производила борьбу с вредителями, уничтожено сусликов около 1000 штук, собрано хлебного [жука] 8 ведер, кроме того, были обкошены все межники и дороги, прилегающие к участку.

Артель имеет для племенных целей 5 свиней, из них 3 матки и 2 борова. Одна кобылица случена с одобренным производителем.

Содержание и уход за скотом в артели хорошие.

Садов и виноградников артель не имеет. Главное внимание ее сосредоточено на культуре чистосортной кукурузы для распространения среди населения.

Раздел IV

ВНУТРЕННИЙ РАСПОРЯДОК ЖИЗНИ КОЛХОЗА

Все дела артели поручены совету, который, ведая всем, докладывает общему собранию про проделанную и намеченную работу.

Учитывая труд и вносимые материальные средства каждого члена в золотых рублях, прибыль артели в конце отчетного года распределяется пропорционально внесенным средствам и труду.

Член, имеющий свое единоличное хозяйство и не вносящий его в артель, при распределении прибыли недополучает 20% следуемой ему части, которая зачисляется в запасный капитал.

Статут и инструкция удовлетворяют всех членов артели; никаких недоразумений в этой области не наблюдалось.

Распределение обязанностей по специальности между членами производится общим собранием. В совете артели 3 человека: председатель, секретарь и член; в ревизионной комиссии 3 человека. Учет их работы производится на общих основаниях, если работа продолжается более или менее в значительное время.

Результаты производства распределяются следующим образом: обеспечив едоков продуктом и кормом весь имеющийся артельный скот, покрыв все имеющиеся артельные долги и отчислив в запасный капитал 20%, остальные продукты распределяются согласно инструкции.

Общественного питания и интернирования детей артель не ввела до сих пор.

Религиозные предрассудки артелью отвергнуты.

Артель имеет для своих членов маленькую библиотечку, выписывает газеты: «Одесские известия» и «Червоний шлях», журналы: «Радянський селянин» и «Сельский господарь».

Раздел V

СВЯЗЬ С ОКРУЖАЮЩИМИ СЕЛАМИ

В агрикультурном отношении артель имеет позитивное влияние на окружающее население своим культурным ведением хозяйства. Замечается перелом взглядов на коллективное хозяйствование.

Артель обслуживает местное население своей маслобойкой, просорушкой и зерноочистительной машиной.

Все члены артели состоят в КНС и берут деятельное участие в его работе. Состоят членами КВП, сельхозтоварищества, и 5 членов артели — членами хаты-читальни, в работе которой принимают участие.

Раздел VI

СОСТОЯНИЕ АРТЕЛИ В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ

(добавление к общему сведению)

Всех едоков в артели 46. Трудоспособных мужчин — 12, женщин — 11, полурабочих мужчин — 1, женщин — 2, нетрудоспособных — 20. В артель входит дворов — 9, семей — 9.

Рабочих лошадей — 3, свиней — 5, овец — 3, рабочих волов — 2.

Одна маслобойка, одна просорушка, одна сеялка, один плуг однолемешный, одна веялка, шесть борон деревянных, один фургон и один драпак. О чем и составлен настоящий акт.

Заврайземуправлением Олейник Н. С.
Агроном Шевченко
Представитель артели Брайко Н.

Держархів Одеської області, ф. Р-53, оп. 1, спр. 86, арк. 295—296. Оригінал.

№ 226

З характеристики сільськогосподарських артілей «Красный луч» та «Утро» с. Біляєвки Одеського округу та губернії

Вересень 1924 р.

С.-Х. АРТЕЛЬ «КРАСНЫЙ ЛУЧ»

Артель существует с 1921 г., состоит из 23 семейств. Площадь земли артели — 248 дес. Характер посева рисуется в следующем виде:

Название культуры		1925 г.	1924 г.
Пшеница		45 дес.	60 дес.
Рожь		15 »	—
Ячмень	предполагают	50 »	60 »
Яровая пшеница	»	60 »	50 »
Кукуруза	»	25 »	20 »
Фасоль	»	4 »	2 »
Картофель	»	5 »	2 »
Баштан	»	10 »	10 »
Толока	»	15 »	15 »
Черные пары	»	45 »	25 »
Виноградник	»	6 »	2 »

Все хозяйство переведено на шестиполье. Всего посевов было 200 дес. Молочного хозяйства артельного нет, но члены артели индивидуально занимаются им. Шестипольный севооборот полностью установлен с 1923 г., до 1923 г.— трехполье.

Всего в артели 6 плугов: ссаковские — трехлемешные, бекеровские — четырехлемешные. Из числа 6—4 плуга купленных, 2 достались после раскулачивания в 1921 г., куплены были плуги в 1923/24 г. у местных крестьян, а не в с.-х. товариществах, где их не было. Борон в артели — 12, все внесены членами артели. Сеялок — 2, одна дисковая шестирядная, одна двухрядная шестниковая; одну сеялку купили в райсельхозсоюзе в кредит со сроком на один год за 80 рублей. Вся сумма уже выплачена. Одну получили после раскулачивания. Есть одна кукурузная сеялка, досталась после раскулачивания. Кукурузных пропашников — 5, внесены членами артели в виде паевого взноса, теми же хозяйствами, что внесли бороны. Локомобилей — 2, один гарнитур закупили в Сельхозбанке в виде долгосрочной ссуды на 5 лет по 6%, стоимость его 1000 руб.; один — в окрземуправлении, переведен Сельхозбанком на 3 года в кре-

дит, стоимость его 900 руб. Выплачивают аккуратно, конец выплаты в 1925 г. Одинарного плуга, в котором нуждается артель, не имеется, берут его на прокатной станции по 18 ф. в сутки.

Соотношения собранного урожая по сравнению с крестьянским хозяйством:

Название	Урожай с дес. в коллект.	В крестьянском хозяйстве
Пшеница на парах . . .	12 пуд.	3 пуда
Пшеница не на парах . .	$3^1/_2$ пуд.	Погиб весь (в районе коллективизации)
Яровой пшеницы на пропавших парах	15 пуд.	10 пуд.
Кукуруза	15 пуд.	15 пуд.
Картофель	300 пуд.	Ничего (в районе коллективизации)
Баштан	7 повозок (кавунов)	7 повозок

Причины такого значительного недорода картофеля в крестьянском хозяйстве заключаются в том, что время посадки его было выбрано неудачно и произведена была слишком глубокая вспашка.

Артель пользуется кредитами в Сельхозбанке на сумму до 2000 руб., на 3—5 лет по 6% — машинами. Деньгами до 1000 руб., на 5 лет по 6%. Семенной ссудой до 600 руб. деньгами, сроком на один год по 10%. Ссудой на покупку лошадей до 800 руб., сроком на полгода по 10%. Половину этой суммы артель выплатила, выплата остальной половины отсрочена ей еще на один год. В Госбанке артель пользуется кредитом до 260 руб., сроком на 3 года. Всю сумму кончают выплачивать (6%). В кооперативе на 1200 руб. (в разное время), сроком на 3 месяца по 2%.

С.-х. товариществами помощь ничем не была оказана, то же и окрземуправлением, если не считать гарнитура, данного через Сельхозбанк, и получен[ной] в окрземуправлении в 1922—1923 гг. семенной ссуды до 500 пуд. на год, по 13 ф. годовых с пуда, причем зерно оказалось плохим (суржиковое).

Существовать без кредита артель может, но деятельность ее не будет разворачиваться. Нужна поддержка на мелиорацию, на закупку трактора и живого инвентаря. В 1923 г. артель сбывала продукты в сельсоюз, в 1924 г. сбывать нечего, приходится самим покупать (кормовое зерно, пшеницу и проч.). Запасов семян для обсеменения в 1925 г. хватит. В 1923 г. сбывали по адресам местного кооператива в кооперативные учреждения Одессы, на склады ВУКСа и райсоюза.

Все члены артели состоят членами в кооперативе. Один входит персонально (как пайщик) в состав правления. Артель состоит пайщиком райсоюза, имеет паи по количеству членов артели.

Участие агронома в работе артели весьма слабое. Без вызова он не является. При приближении посева его вызывают для дачи советов. Отношение его к артели чисто служебное.

Оборот артели в 1924 г. равен 17 000 руб., отчисления от прибыли не практикуют, а вкладывают ее в инвентарь.

Члены артели разбиты на 3 категории, по получению прибыли: 1-я — все мужчины, 2-я — все женщины и подростки с 15 до 18 лет, 3-я — дети в возрасте от 12 до 15 лет. Обычно [прибыль] выплачивается к концу отчетного года, исходя из количества рабочих дней: 1-я категория — одна единица, 2-я категория — 2 и 3-я категория — 3 единицы (первая категория — 1 рубль, 2-я категория — 75 коп., 3-я — 50 коп.

Члены артели имеют свои усадьбы в Беляевке, за исключением 5—7, усадеб не имеющих; 7 членов артели имеют по одной собственной лошади, сдаваемых ими в артель, получая за каждую лошадь (к концу отчетного года) по ставке 3-й категории. Собственных коров имеется 13: 3 члена — по 2 коровы, 7 — по одной корове. Все фургоны принадлежат артели, внесены они в виде паевого взноса.

Всего едоков в артели 106. По составу своему артель состоит из 15 членов КНС, 5 членов партии и 2 кандидатов, одного инженера, живущего на ст. Днестр, прибыли не получающего, включенного в артель для оказания помощи советами.

Совет артели состоит из 5 человек — 2 члена КПУ и 3 члена КНС. Председатель артели — член КПУ. Секретарь совета избирается собранием членов артели, но в состав совета не входит. Казначей состоит членом совета, член КНС. Заведующий хозяйством в то же время замещает председателя, член КНС. В ревизионную комиссию входят 3 члена — 2 партийца и 1 член КНС.

По постановлению общего собрания артели председатель, заместитель его и кузнец получают в конце года премии в размере месячного — полуторамесячного заработка члена артели первой категории.

Собрания артели созываются один-два раза в месяц. Индивидуальным хозяйством из состава членов артели занимается всего один, имея собственный огород — полдесятины и полдесятины виноградника.

В артели сильно развиты тенденции к организации коммунальной жизни. В настоящее время поставлен вопрос о постройке общих амбаров, конюшен и жилых помещений. Артель настойчиво ставит вопрос о закупке в свою собственность всего индивидуального инвентаря членов.

Развитие артели рисуется в следующем виде: в конце 1921 г.— значительный подъем, в артель входит 26 семейств. В начале 1922 г., благодаря неправильному ведению хозяйства советом, склокам и проч., количественный состав артели уменьшается до 13 хозяйств. После 1922 г. начинается постепенный

подъем, количество членов артели увеличивается до 23 семейств благодаря правильной постановке хозяйства и повышению сознательности крестьян.

Относительно значительного увеличения состава артели в 1922 г., что объясняется главным образом постигшим в тот год недородом, вызвавшим большую заинтересованность во вступлении в артели.

...Налог еще до настоящего времени не начинал выплачиваться. Мешает также развитию агитация со стороны кулаков, направленная к разложению артели; однако, несмотря на это, случаев выхода из артели в 1924 г. не было (в 1923 г. из артели вышло 7 семейств).

Много способствует развитию артели дружность ее, большая выгодность виноградарства и огородничества.

В общем отношение населения к артели доброжелательное, сохраняются добрососедские отношения, взаимно одалживают инвентарь и проч. Однако наблюдаются и случаи зависти (в артели хорошие лошади...*).

Благодаря некоторым мерам артели авторитет ее, особенно среди бедноты, растет; так, мельница артели при помоле маломощным делает им значительные скидки, кроме того, маломощные, не имеющие своего топлива для помола, освобождаются от внесения. Артель частично содержит интернат в 58 человек, снабжая его зерном, соломой, перевозочными средствами и т. д.

Мельница артели производит только крестьянские помолы. Взята она в аренду в РИКе, пропускная способность ее 8 пудов в час (один камень шестерик).

АРТЕЛЬ «УТРО»

Артель эта организовалась в конце 1921 г. Состоит из 12 хозяйств (56 едоков). Площадь засева рисуется в следующем виде:

Название	1924 г.	1925 г.
Пшеница	2 дес.	Предполагают 20 дес. плюс 12 суржик
Рожь	21 »	» 10 дес.
Ячмень	18 »	» 30 »
Яровая пшеница	30 »	» 40 »
Кукуруза	21 »	» 20 »
Фасоль	—	—
Картофель	1 »	» 4 »
Баштан	6 »	» 8 »
Толока	22 »	» 15 »
Черный пар	—	10 »
Виноградник	—	2 »

* Один рядок тексту документа пошкоджено.

Общая площадь земли — 151 дес., из них 11 дес. неудобной, 6 дес. при Беляевке у членов артели под усадьбами.

Артель имеет следующий инвентарь: молотильный гарнитур, получили в Сельхозбанке в 1923 г., сроком на 3 года по 12%. Стоимость его 1300 руб. Из общей суммы выплатили 30%; самовязка, получили через КНС в 1923 г. безвозмездно; самоскидка-жатка — две, получили через КНС безвозмездно; 2 плуга, также получили в КНС, 3 плуга получено у членов артели в счет пая (все 3 негодные); 2 жатки получили у членов артели в счет пая. Из живого инвентаря артель имеет 12 лошадей, из коих 3 лошади принадлежат артели, а 9 принадлежат членам артели (индивидуально). За каждую лошадь платят по трудодням. На каждую лошадь приходится в среднем 150% заработка члена артели. Зерно, упряжь и проч.— за счет владельца лошади. Коров в артели — 4, которые все принадлежат 4 членам артели (пользуются ими только их хозяева).

Овец — 3 штуки, все принадлежат одному члену артели.

Полностью на шестипольный севооборот перешли только с 1924 г.

Соотношение урожая в артели и у крестьян рисуется в следующем виде:

Название	Количество пуд. с дес.	
	в артели	у крестьян
Пшеница на парах	10	6—8
Яровая пшеница	12	10—12
Кукуруза	30	20
Озимый суржик	Весь погиб	5
Баштан	» »	10 подвод кавунов

Кредитом артель пользуется [в] с.-х. товариществе до 200 руб., сроком на один год по 12%. Кредит начали получать лишь в конце 1924 г. Кредитом машинами пользовались в Сельхозбанке в 1923 г. на 1300 руб., сроком на 3 года по 12%. В окрземуправлении в 1923 г. получили семенной ссуды зерном 240 пуд. ячменя, сроком на один год по 10 ф. с пуда. Ссуду полностью выплатили. В 1922 г. в волисполкоме получили ссуду 160 пуд. на один год [по] 6%; (выплатили).

Оборот артели за 1924 г. достигает 1100 руб. Для расширения деятельности артель нуждается в кредите для закупки мертвого и живого инвентаря и на постройку. Последний необходим для перехода на хутор всей артели.

В 1924 г. сбыт артели был чрезвычайно низок. Всего сбыли 150 пуд. пшеницы во Внешторг. В 1922 г. овощи сбывались на базар. Все члены артели состоят пайщиками кооператива. Артель имеет 10 паев в райсоюзе, 10 паев в с.-х. товариществе, 5 паев в Сельхозбанке.

Участие агронома в работе артели крайне недостаточно. Без

особого приглашения не является. В 1924 г. был всего один раз по вызову. Артель имеет специальный капитал зерна в размере 750 пуд., из коих 200 пуд. предназначено на ремонт дома и инвентаря, 500 пуд.— в семенной фонд. Все количество составлено из отчислений от заработков членов в 1923 г. и 10% со всего урожая ([в] 1924 г. отчислять нечего было). Урожай был настолько скуден, что его не хватило на уплату налога. Всего причитается налога 469 руб. С этой суммы по настоянию артели произведена скидка, после чего надо было уплатить 352 руб., из этой суммы внесено уже 130 руб. Распределение прибыли проводится следующим образом: исчисляются трудодни. Члены артели разбиты на три категории: первая категория получает 100%, вторая категория — 80%, третья — 50%. В первую категорию входят 13 мужчин, во вторую — 14 женщин и в третью — 8 подростков. Каждый едок получает по 12 пуд. зерна на год.

Зимой члены артели занимались самостоятельно покосом камыша. Артель состоит из 56 едоков и 12 хозяйств. Артель состоит из членов КНС, двух членов партии и одного кандидата.

Совет состоит из трех человек: одного партийца — секретаря и двух членов КНС, председатель артели — беспартийный, казначей — партиец, завхоз — член КНС. Все члены совета получают одинаковую прибыль, как и члены артели.

Развитию артели мешают: тяга к единоличному хозяйству, которая постепенно изживается, тенденции к разделению артели на две группы. Кроме того, на состоянии артели сильно отразились прошлые склоки, которые удалось изжить путем исключения зачинщиков из состава артели. В настоящее время артель более или менее дружна, стремится перейти на коллективное хозяйство.

В ближайшее время артель предполагает установить мельницу и организовать поливной огород.

Благодаря плохому ведению хозяйства, склокам и проч. отношение населения к артели не совсем благоприятное. Добрососедское отношение постепенно налаживается. Соседние крестьяне не отказывают в одалживании артели инвентаря, однако руководитель артели полагает, что артели одалживать нечего (несмотря на наличие у них инвентаря).

В Беляевке один хутор, охватывающий 28 семейств, выделившийся в 1924 г. Постройка на хуторе еще не произведена, некоторые хуторяне * предполагают продать дома в Беляевке и таким путем будут иметь возможность строиться на хуторе, другие думают переносить дома. В 1924 г. посева не было произведено, к 1925 г. энергично готовятся.

Кудинов

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 29, оп. 1, спр. 2566, арк. 16—22. Оригінал.

---

* У тексті документа «хутора».

№ 227

Доповідь та співдоповідь Балтської окружної комісії по реєстрації колективів на засіданні бюро окружного комітету КП(б)У про стан колективізації сільського господарства в окрузі

14 жовтня 1924 р.

Коллективизация сельского хозяйства, как самая прогрессивная форма развития такового, развивалась в исключительных для Балтского округа условиях. В своем развитии она имеет два основных момента: 1. Стимул хозяйственного овладения бывшими помещичьими имениями и землями; 2. Невыгодность ведения единоличного хозяйства для незаможного селянства, хозяйство которых в силу как прошедших войн, так и стихийного бедствия — засух и недорода в сильной степени пришло в упадок.

Первый момент для организации коллективов не дал должных результатов. В этот революционный период организовалось самое незначительное число коллективов. Причиной этому послужил широкоразвитый на территории округа политический бандитизм, терроризировавший всякое начинание революционного селянства. Действительный рост и развитие коллективов имеется [в] 1923 г., об этом свидетельствуют следующие цифровые данные:

В 1918 г. было	—	1	коллектив
» 1920 » »	—	6	коллективов
» 1921 » »	—	18	»
» 1922 » »	—	38	»
На 1 октября 1923 » »	—	132	коллектива

С этим числом коллективных хозяйств начинается работа по коллективизации за отчетный год. Необходимо отметить основные причины роста коллективов. Причины следующие: основная — это экономически выгодное ведение коллективного хозяйства и невозможность для незаможного селянства ведения единоличного хозяйства; второстепенными причинами являются: или получение лучшей по качеству земли, или получение материальных выгод.

Работу за отчетный период можно разделить на несколько моментов: 1-й и главный момент — качественное улучшение коллективных хозяйств, 2-й — работа по дальнейшему количественному росту коллективов.

Ставя это за основные работы и исходя из этого, за отчетный год произведены следующие: 1. Установленная по округу твердая сеть показательных коллективов в числе 15 и по территориальному положению находящиеся в центре других коллективов, имея влияние на последние, были предметом частых

посещений как земорганов округа и периферии, так и сельхозкооперации и в среднем посещено в течение года до пяти раз.

Кроме этого, посещено 105 коллективов и выделенных с.-х. кооперативов — 85. При посещении обращалось главным образом внимание на внутриорганизационную структуру коллективов как на распределение результатов производства, так и на вовлечение всех членов в административно-хозяйственную жизнь коллектива. Необходимо отметить, что в коллективах принято несколько принципов распределения урожаев, примерно распределение исключительно на рабочих, на едоков пропорционально [рабочим], на едоков и рабочих с учетом проработанного времени. В некоторых коллективах имеются еще и другие формы при распределении. Как самое рациональное распределение можно отметить распределение на едоков и рабочих, а также на едоков по потребности.

Также в некоторых коллективах не все члены были втянуты активно в жизнь коллектива, что было предметом посещений в смысле втягивания членов в жизнь коллективов, рекомендуя для этого прикрепление членов к отдельным отраслям хозяйства.

Также в процессе практической коллективной работы возникают в некоторых коллективах недоразумения и разлады, для ликвидации которых необходимы были выезды на места в эти коллективы; таких выездов в течение года было произведено двадцать (20) и [в] сельскохозяйственные коллективы 7. В этом году произведено сплошное обследование сельскохозяйственных коллективов совместно с кооперацией по заданию НКЗ. Обследованию подвергались те коллективы, которые фактически приступили к коллективной работе; таких обследований в течение года было 80 (восемьдесят), в процессе обследования выявлено самоликвидированных и нежизнеспособных 41 коллектив. Причины самоликвидации и нежизнеспособности следующие: 1. Некоторые коллективы были организованы с целью получения полуторной нормы земли, что в одно время практиковалось, и, не получив таковой, самоликвидировались. 2. Часть из ликвидированных коллективов была организована с целью сохранения или получения лучших по качеству участков земли. 3. Некоторая часть коллективов была организована из [не]земледельческого населения, как служащих и т. п., в силу тяжелого экономического положения, по миновании таковой самоликвидировались, и др. причины.

В отчетном году был окружной съезд коллективов, созванный земуправлением и сельскохозяйственной кооперацией. Работа съезда велась в двух направлениях: 1) выявление лучших внутриорганизационных форм в коллективах и 2) агрикультурная сторона. На съезде принимало участие 85 коллективов. Также в отчетном году был съезд-выставка коллективов в г. Одессе, с конкурсом, куда были представлены окрЗУ сле-

дующие коллективы: 1) «Вільна праця», 2) «Карл Лібкнехт», 3) «Хутор», 4) «Кто не работает, тот не ест» и другие. Часть из них получили премию как за организационную, так и за агрикультурную работу.

Для координирования практических работ в коллективах во всех районах округа, кроме Крутянского, организованы районные советы коллективов. С целью популяризации идей коллективов были сделаны доклады по коллективизации в 15 обществах, также на совещаниях РЗУ и агрономов, на окружном пленуме КНС и т. д.

* *
*

За 1923/24 г. было 28 заседаний окружной комиссии по регистрации коллективов, и за этот год зарегистрировано 64 коллектива. Таким образом, на 1 октября 1924 г. состоит:

Артелей	— 147
Коммун	— 5
Товариществ по общ. запашке	— 3
Всего	155

По районам они распределяются следующим образом:

Балтский (вместе с городом)	— 28	Ясеневский	— 7
Ананьевский	— 7	Савранский	— 5
Бирзульский	— 28	Троицкий	— 14
Рыбницкий	— 19	Валегоцуловский	— 10
Крутянский	— 15	Алексеевский	— 10
Ставровский	— 12		

По социальному положению коллективы делятся следующим образом:

Незаможнических	— 77
Середняцких	— 35
Кулацких	— 9
Других	— 43

Во всех коллективах имеется:

Земли	— 10534 дес.
Членов	— 1858
Едоков	— 7488

По экономическому состоянию коллективы делятся:

Слабых	— 40
Средних	— 104
Обеспеченных	— 11

По направлению хозяйств:

Пчеловодных	— 1
Виноградных	— 1
Полевых интенсивных	— 3
Полеводных	— 150

В отчетном году произведено обследование по заданию губземуправления коллектива им. Парижской коммуны и с.-х. коллектива «Вільна праця» на предмет организации там промышленных предприятий. Давались указания и разъяснения населению по коллективизации.

Суммируя все это, необходимо подчеркнуть, что коллективизация в округе все больше и больше захватывает незаможное и середняцкое селянство и постепенно увеличивается, также необходимо отметить экономический рост коллективов и благодаря этому влияние последних на окружающее население.

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 29, оп. 1, спр. 2363, арк. 11—12. Відпуск.

№ 228

Із звіту Чорнобильського районного земельного управління Малинського округу Київської губернії за 1924 р. про стан колективізації сільського господарства в районі

22 жовтня 1924 р.

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ

За відчітний рік в районі організовано 1 комуну в с. Зорин ім. Леніна і 3 колективи: Лапутьківський під назвою «Червона надія», Корогодський (із євреїв) «Червоне вогниво» та Зелівський. В Зоринській комуні земля відведена в кількості 118 дес., як-то: саду — 5 дес. 1200 кв. сажнів, рільної — 50 дес. 316 сажнів, сіножаті — 13 дес. 96 кв. сажнів, болотної — 29 дес. 150 кв. сажнів, під кущами — 16 дес. 240 кв. сажнів і ставка — 3 дес. 2150 кв. сажнів. Склад комуни — 11 родин з 31 їдцем, з котрих працездатних 20 чол. та 11 непрацездатних. Всі члени КНС та 2 КСМ. Комуна має живого та мертвого ремаменту: коней — 8, з котрих 2 молодняка, волів — 2 пари, корів — 10, рогатого молодняка до 1 року — 10 і свиней 15, плугів — 3, борін — 3, возів — 6. Комуною уже приступлено до комунального господарювання, до переносу будівель. Комуною також одержано 1000 крб. кредиту від Сільбанку та 100 пуд. жита від Чорнобильського с.-г. товариства. Покищо за такий короткий час праця комуни є задовольняючою.

Лапутьківський колектив складається з 11 господарств з 46 їдцями і всі незаможники, з них працездатних 21 чол. Землі відведено колективу 206 дес., котра розподіляється так: рільної — 65 дес., сіножаті — 26 дес., болота — 49 дес., неудобної — 66 дес. Колектив має живого та мертвого реманенту: коней —6, волів — одна пара, корів — 10, молодняка — 11, овечок — 10, свиней — 12, плугів — 8, борін — 11, возів — 6. Колектив приступає до переносу будівель та колективної обробки землі, позаяк відведена площа була засіяна селянами житом, а ярину сіяв колектив на своїх землях. Праця колектива не задовольняюча, які були замічені хиби в колективі, то зараз виправлені.

Корогодський колектив складається з євреїв в кількості 122 їдців (робітників, кустарів та бувших мілких торговців). Колективу відведені 300 дес. землі. Складається план. Колектив уже приступив до колективного життя. Закуплено 6 пар коней та мається уже 14 корів і засіяна уже частина землі — більша площа землі засіяна селянами ще до відводу колективу. Колектив орендує парового млина, де приспособляється до встановлення крохмального заводу.

Лелівський колектив зорганізовано з 7 господарств, але земля колективу ще не відведена.

В останніх 2 комунах: Лелівській «Красний рільник» складається з 22 членів і 30 їдців, по партійності: 4 члени КП(б)У, кандидатів — 3, КСМ — 2, решта — члени КНС. Маєтковий стан: землі всього в комуні 197 дес. 870 кв. сажнів, розподіляється так: садиби-саду — 3 дес. 1800 кв. сажнів, огороду — 2 дес. 600 сажнів, рільної — 45 $^1/_2$ дес., луку — 108 дес., неудобної — 27 дес. 2400 сажнів, вигону — 15 дес. Лук на 50% потребує меліорації. Реманент комуни: коней робочих — 5, молодняк — 1, корів — 12, волів — 2 пари, молодняка — 1 пара, телят — 4, бугай симентал — 1, свиней — 11, плугів — 8, борін — 7, кропаторів — 2, возів — 4, трієр — 1, сівалка — 1, жатка — 1, сінокосилки — 2, локомобіль з молотаркою — 1, кінних грабель — 2. Загальне господарство комуною поставлено добре. Комуною засіяно 10 дес. люпину та $^1/_2$ дес. середили. Урожай цього року в комуні проти селянського багато вище, тому вона має велику популярність серед населення як в господарській, так і в політичній частині, позаяк при комуні мається злучний, зерноочисний та протравочний пункти. Комуна приймає жваву участь в громадському житті. Комуною одержано кредиту на поліпшення господарства 3500 крб., але в зв'язку з тим що комуною цей кредит взято на короткий термін, то це дуже тяжко відбивається на господарській частині. Комуна не може повернути цього кредиту за раз. Піднято клопотання комуною про продовження цього кредиту. В комуні зроблені організаційні та виробничі плани та встановлено сівооборот.

Комуна «Новий шлях» складається з 16 членів з 27 їдцями, з них працездатних 16; по партійності: канд. КП(б)У — 2, КСМ — 2, останні незаможники та батраки. Землі комуні віднелено 135 дес., котра розподіляється так: рільної — 94 дес. 1180 кв. сажнів, луку — 25 дес. 1680 кв. сажнів, болота з кочками, потребуючого меліорації,— 13 дес. 480 кв. сажнів, 15 дес. луку відведено в Іванківському районі, котрий в цьому році Іванківським земвідділом здано в аренду, і таким чином комуна в цьому році зосталась без сіна. Реманент комуни: коней — 7, корів — 8, молодняка — 5, з котрих бугай 1 $^1/_2$ р., свиней — старих 2 і 10 молодих, овечок — 11, телят — 6, плугів — 5, борін — 5, возів — 3, сівалок — 1, віялок — 1, розпашників — 1.

Комуною одержано кредиту 800 крб., на котрий комуною

придбано робочої та продуктивної худоби. Комуна робить будівлі; закінчує хату для життя всіх членів та має робити хліва. Загальний економічний стан комуни слабий. Комуна має велику кількість землі, котру вона розробляє з підлісного порубу, де є дуже багато пнів, і це не дає можливості завести машинізацію в комуні. Це несприятливо відчувається на складі комуни серед жінок, позаяк праця провадиться в такім господарстві примітивними засобами. Мала кількість членів комуни також відчувається на господарстві комуни, позаяк сама не може обробити всієї землі і велика площа відведеної їй землі сіялась селянами, що є неможливим в комуні. Зроблено обслідування комуни та дані вказівки для усунення хиб та складено організаційний план праці і встановлено сівозміну.

Колектив «Червоний хутор» складається з 8 господарств з 48 їдцями, з них працездатних 27, всі члени КНС і 1 КСМ. Землю колективу відведено в 1923 р. в кількості 194 $^1/_2$ дес., котра розподіляється так: рільної — 102 дес. 1364 кв. сажні, з котрих 1 дес. під огородом, луку — 28 дес. 413 кв. сажнів, неудобна, кустарники, болота та дороги — 53 дес. 1826 кв. сажнів. Колектив має реманенту: коней — 8, з них по одному року 2, волів — 2 пари, корів — 13, молодняка — 12, і бугай симентал, 2 роки, телят —7, свиней старих — 6, овечок — 35, плугів — 6, борін — 6, возів — 5, молотарок — 1, віялка — 1, трієр — 1, сівалка — 1, соломорізка ручна — 1, жатка — 1; перераховані жатка, сіялка, молотарка, трієр, 2 плуги, 2 борони взяті тимчасово в користування у РЗУ на 3 роки на умовах ремонту, згідно розпоряджень ОЗУ. Колективом одержано кредиту 1500 крб., котрі витрачені на закупку робочої та продуктивної худоби та насіння. Праця колективу взагалі гарна, але економічна господарська частина слаба в зв'язку з стихійним лихом, котре постигло колектив. Озимі посіви зовсім були знищені градом, так що тільки колективу може бути повернено насіння, ранні ярові теж пошкоджено градом, а пізні — засухою, колективом одержано кредит на 80 пуд. жита від Чорнобильського с.-г. товариства. Колективу складено план праці та встановлена сівозміна. Колективом посіяно $1^1/_2$ дес. конюшини та 1 дес. люпину, зроблено проект та план меліорації луку.

Колектив «Шлях червоної зорі» складається з 8 господарств з 27 їдцями, з них працездатних 20, всі незаможники. Землі колективу відведено 43 дес. рільної. Реманент колективу: коней — 3, волів — 2 пари, корів — 8, телят — 8, свиней — 10, овечок — 11, плугів — 1, борін — 2, возів — 4.

Примітка. В колективі було більш мертвого реманенту, але в зв'язку з пожежею в селі згоріли будівлі і реманент 3 членів.

Колектив ще не перейшов на відведений участок, перенесена тільки 1 хата. Земля обробляється колективно, але помі-

чаються тенденції, які виявились при обслідуванні, до окремого господарювання, хотя самі члени про це відверто не висловлюються. Було запропоновано колективу перенести будівлі та перейти до колективного господарювання в зв'язку з бувшою пожежею, де погоріли будівлі та майно 3 членів, то це ще більш осложнило працездатність колективу. Члени колективу незадоволені тим, що їм відведено мало рільної землі, а луку зовсім не відведено, без якого зміцнити господарство неможливо. Для зміцнення господарчого стану колективу необхідно відвести участок луку, котрий граничить з землею колективу в Іванківськім районі при селі Карпилівці, котра граничить з луком, відведеним для комуни «Новий шлях». Взагалі стан колективу та його праці майбутньо виявити ще трудно, позаяк не приступлено цілком до колективного господарства, що не дає можливості складання організаційного плану.

Колектив «Червоний курган» складається з 6 господарств, з незаможників, з 28 їдцями при 11 працездатних. Землі колективу відведено актом 1923 р. 45 дес. рільної та 15 дес. луку в 15 верстах від них при д. Карпилівці Іванківського району, від котрого колектив відмовився за дальністю. Маєтковий стан колективу: коней — 1, 1 пара биків, корів — 6, молодняка —13, овечок — 25, свиней — 10, плугів — 1, борін — 1 і возів — 1. До колективного господарювання, не дивлячись на те, що організовані та одержали землю уже 2-й рік, ще не приступлено. Члени колективу відмовляються тим, що їм не відведена частина садиби, котра знаходиться в користуванні 2 громадян: Козлова та Томковича — з 1918 р., на котру вони претендували, позаяк на зайнятій садибі, на котру претендує колектив, маються будівлі, котрі куплені громадянами Козловим та Томковичем в Малинському ОЗУ у відділі держземмайна, котрі і мешкають в них з 1918 р., та придбано ними землі в користування, котрою вони були наділені сількомнезаможем як безземельні. Та це домагання колективу не могло бути задоволене. Спеціальною комісією з представників РЗУ, райКНС, парткому, землевлаштування та агронома складено проект відводу, але колектив не згоден на цей відвод, і справа ця передана до окружної земельної судової комісії, де їм також було відмовлено в їх домаганні. Колектив тим незадоволений, обжалував до губЗСК. Позаяк колектив ще не вийшов з села зі своїми будинками та не приступив до колективного господарювання та [при] відсутності живого та мертвого реманенту, то це не дає змоги уявлення як про його склад, так і перспективи в майбутньому. Крім того, серед членів колективу йде непорозуміння за поділ зібраного урожаю. Помічається, що в цьому колективі немається тенденцій до колективного життя.

Висновок: Взагалі ті комуни та колективи, котрі уже перейшли на відведені їм землі та приступили до комунального та

колективного господарювання, мається перспектива в їх зміцненні в майбутньому, що ж торкається [тих], що ще не перейшли цілком на таке господарювання, то уявити перспективи в майбутньому трудно, а в особливості Черевацького колектива «Червоний курган», на котре не мається надії на його розвиток.

Заврайземуправління [*підпис*]
Діловод [*підпис*]

Держархів Київської області, ф. Р-355, оп. 1, спр. 130, арк. 501—503. Оригінал.

№ 229

Матеріали Донецького губернського земельного управління про стан колективізації в губернії

Жовтень 1924 р.

Беря за исходную цифру по коллективам в октябре 1922 г., можно проследить постепенное увеличение их числа по 1 октября 1923 г.; к этому времени число колхозов доходит до 552, т. е. количественно увеличивается на 82 колхоза.

Увеличение коллективов за это время объясняется естественным процессом объединения маломощных хозяйств в результате усиливающейся дифференциации крестьянского хозяйства; давления «ножниц» [59], отразившихся наиболее губительно на бедняцких хозяйствах.

Осенью же 1923 г. проводится чистка колхозов, которая отсеивает значительную часть существующих коллективов, и общее количество оставшихся колхозов на 1 апреля с. [года] равняется 506.

На	1.X 22 г.	приходится	на каждый	коллектив	50	едоков.
»	1.X 23 г.	»	»	»	61	»
»	1.X 24 г.	»	»	»	63	»

Увеличение числа едоков на каждый коллектив, прежде всего на больший круг лиц, объединяющихся при организации нового коллектива и, кроме того, что в коллективы идут обремененные семьей незаможные хозяйства, которые не могут себя прокормить в собственном хозяйстве.

Тот же процесс увеличения едоков на коллективную единицу с 1 октября 1923 г. по 1 апреля 1924 г. объясняется еще тем, что чисткой некоторые коллективы, как нежизненные, ликвидированы, а члены переведены в более мощные коллективы.

Что касается землеобеспеченности, то она возрастает:

в 1922 г.	на	каждый	колхоз	приходилось	116	дес.
в 1923 г.	»	»	»	»	126	»
в 1924 г.	»	»		приходится	128	»

Несмотря, однако, на этот процесс укрупнения колхозов, землеобеспеченность на едока внутри коллектива начиная с 1922 г. систематически уменьшается:

в 1922 г.	на	едока	приходилось	— 2,3	дес.	земли
в 1923 г.	»	»	»	— 2,07	»	»
в 1924 г.	»	»	»	— 2,04	»	»

Обеспеченность скотом выражается в следующих цифрах: на 10 едоков приходится:

лошадей	— 1,2
волов	— 1,6
коров	— 1,6
овец	— 2,8
свиней	— 0,2

На каждую дес. посева приходится рабочего скота 0,2.

В общем и целом обеспечение землей, скотом и инвентарем в колхозах значительно выше, чем в индивидуальных крестьянских хозяйствах, и, несмотря на общее тяжелое положение в коллективах, урожайность в последних тоже выше, чем в индивидуальных хозяйствах. Коллективы в массе своей применяют более культурные формы обработки земли, и тенденции развития их оправдывают их хозяйственно-политическое назначение.

Структура коллективов почти единообразна: вся масса состоит из артелей и товариществ (430) и коммун всего 26.

Движение коммун с 1922 г. (53), 1923 г. (33) и 1924 г. (26) показывает постепенное таяние их. Это объясняется частично развалом их, но главным образом тем, что, организовываясь, коллектив принимает неправильное по существу название и потом изменяет его.

Вся масса участников в коллективах состоит из 28 938 незаможников, 2586 середняков и «обеспеченных» — 1881 человек.

Однако, находясь в коллективе, очень многие не порывают связи со своим хозяйством и наряду с участием в коллективах ведут свое индивидуальное хозяйство.

Из 264 обследованных колхозов обнаружено таких свыше половины — 52%.

Партархів Інституту історії партії ЦК КП України, ф. 3, оп. 1, спр. 2045, арк. 39—41. Відпуск.

№ 230

Кореспонденція про створення сільськогосподарської комуни «Комсомолець» комсомольцями с. Телешівки Білоцерківського округу Київської губернії

1 листопада 1924 р.

Нещодавно в селі Телешівці (Телешівка, Б-Церківського округу) рокитнянськими комсомольцями засновано сільськогосподарську комуну «Комсомолець». Для комуни одведено землю, що належала раніш Телешівській агробазі. Зараз комуна приступила до праці. За прикладом рокитнянських комсомольців в Телешівському районі в багатьох місцях мають заснуватись комсомольські комуни.

Сількор-організатор

«Більшовик» (Київ), № 250, 1 листопада 1924 р.

№ 231

Кореспонденція про наслідки обстеження районною конкурсною комісією стану Горовської сільськогосподарської артілі ім. Жовтневої революції Київського округу та губернії

18 грудня 1924 р.

Районова конкурсна комісія Семипілківського (тепер Велико-Димерського) району Київського округу 21 вересня 1924 р. виїхала до Горовської трудової с.-г. артілі ім. Жовтневої революції перевірити організаційні та господарські досягнення артілі й встановити, чи ж дійсно артіль має право на участь в конкурсі та одержання будь-якої премії. Артіль була єдиною організацією в районі, що бажала взяти участь в конкурсі. Члени конкурсної комісії знали, кожен зокрема, що артіль має не абиякі досягнення в справі колективізації сільського господарства, й тому, аби якнайоб'єктивніш підійти до цієї справи й показати всьому околишньому населенню, до чого прагне та як проводиться колективізація на ділі, на фактах, комісія запрохала всіх бажаючих з сусідніх сел району прибути на 21 вересня до артілі й взяти участь в обслідуванні та присуді — чи варта ця артіль премії по конкурсу, чи ні.

В призначений день до артілі, крім комісії, прибуло ще 100 чоловік екскурсантів, які оглянули в натурі поля, садки, пасіку, питомник, покривний пункт, с.-г. реманент та машини, помешкання і, розпитавши членів артілі та ознайомившись з

документами в канцелярії, установили, що досягнення артілі такі:

В справі колективізації та громадського життя: земля зведена в двох участках і повністю усуспільнена (до 500 дес. у всіх вжитках), усуспільнено повністю всі засоби виробництва, як-от: живий та мертвий реманент, продукційна худоба; заведено спільні підсобні с.-г. підприємства — млин, виробка шкір, столярня, кузня, швальня. Між членами існують доброзичливі відносини, без сварок та лайок, й усі дружно працюють на своїх місцях. Живуть всі в двох спільних будинках, де організовано спільну кухню та їдальню на 85 чоловік. Організовано виписку газет, які голосно читаються в артільному клубі; є школа на 60 чоловік, де вдень вчаться діти, а ввечері — ще неписьменні старі, особливо жінки. Артіль бере участь в агрономічних міроприємствах, в с.-г. кооперації та банках (член Сільсоюзу та пайщик Сільбанку).

В справі сільського господарства артіль має такі досягнення: працює по організаційному планові, складеному агрономом; організовано правильний дев'ятипільний плодозмін, згідно з яким на артільному полі засіваються цукрові та кормові буряки (27 дес.), конюшина (35 дес.), горох і інші товарові, рентабельні культури. Хлібні культури засіваються насінням поліпшених сортів, причому перечистка насіння обов'язкова. Ведеться боротьба з засміченістю полів шляхом лущіння стерні, оранки на зяб, введенням квітневого та зайнятого пару.

В галузі скотарства: артіллю організовано покривний пункт, на якому стоїть жеребець, бугай та 2 кнури, які обслуговують, крім артілі, й околишні села. Зоотехнічною комісією в артілі відібрано як племінні 6 коней, 10 корів та 23 свині білої англійської масті. Худоба годується по нормах. Заведено зразкову пасіку на 38 вуликів рамкової системи.

В галузі інтенсивних культур: артіллю організовано прищеплення та окуліровку поліпшених сортів плодових дерев — 500 штук, закладено питомник плодових і декоративних дерев на площі коло 3 дес. й переведено боротьбу з садовими шкідниками.

Артіль продовжує ще своє господарче будівництво й на момент обслідування ремонтує установку динамо-машини, що має давати електричну енергію для господарчих потреб та освітлення помешкань, та закінчує ремонт вальців у млині.

Після обслідування відкрито було збори всіх присутніх, на яких було 180 чоловік артільщиків та селян.

На зборах заслухано було доклад місцевого агронома про колективізацію сільського господарства та голови артілі — про історію Горовської артілі, яка починається з 1919 р., з 9 членів при 10 дес. землі, без усяких засобів господарювання й поступово доходить до 85 членів при 300 їдоках і 500 дес. землі та сучасного організаційного й господарчого стану артілі. Збори

прийняли по цих докладах відповідну резолюцію, закликаючи усю сільську бідноту до колективізації.

Нарешті збори рішили, що артіль дійсно має досягнення в своїй діяльності, й тому думку конкурсної комісії про допущення артілі до конкурсу й видачу їй премії першого розряду затверджують з побажанням, аби артіль і надалі розвивалась та поширювалась, приймала б ще більше екскурсантів і через них розповсюджувала та насаджувала ідею колективізації сільського господарства по найглухіших сільських кутках.

Окружна конкурсна комісія звернула увагу на досягнення Горовської артілі імені Жовтневої революції і ухвалила видати їй премію другого ступеня — 1000 крб.

Ш. З-ій

«Вісті ВУЦВК», № 288, 18 грудня 1924 р.

№ 232

Кореспонденція про роботу сільськогосподарського кредитного товариства[60] *в с. Ков'яги Харківського округу та губернії*

23 грудня 1924 р.

Ков'язьке с.-г. кредитове товариство — молода організація.

Ков'язьке товариство виникло у грудні 1922 р., коли ще відчувався голодний 1921 рік. Важко було одразу починати якісь активні операції за браком коштів, бо увесь пайовий капітал складався з $4^1/_2$ пуд. хліба, та ці кошти довелося внести як пай до Валківського с.-г. союзу, а кредитів нізвідки, ніяких.

Діяльність свою Ков'язьке товариство розпочало з контрактації посіву цукрового буряку, спочатку в дуже малому розмірі, що за перший рік дало чистого прибутку лише 13 крб. Але з того часу ця робота товариства збільшилась, і в цьому році під цукровий буряк вже законтрактовано 110 дес., що належить 380 плантаторам. В порівнянні до попередніх двох років кількість плантаторів збільшилася вдесятеро, а посівплоща — в 7—8 разів.

Невеличкий кредит, що відкрив товариству Українбанк та інші організації, дав товариству змогу відчинити з 1 березня б[іжучого] р[оку] торгівлю шкірою, дрібним с.-г. знаряддям і т. ін.

Нині товариство поволі міцнішає, все поширюючи свою діяльність.

На 1 січня ц. р. товариство мало 94 члени, а нині має їх 383.

Збільшився й пайовий капітал з 27 крб. 44 коп. до 1244 крб. 75 коп.

З 1 травня ц. р. товариство відчинило молочну крамницю.

Щоденно вона приймала від місцевого населення коло 50 пуд. молока, а до 1 вересня було прийнято й перероблено 3000 відер молока на 3198 крб. 43 коп., і вже в переробленому вигляді це молоко було доставлене Українському Червоному Хресту та Центральному комітетові допомоги дітям.

Товариством переведено в цьому році роботу по видачі насіньпозики: розподілено й видано 3500 пуд. жита та 250 пуд. пшениці, а крім того, товариство купило вагон жита за готівку й розподілило його переважно між своїми членами по дешевій ціні.

Через Коопстрах товариство одержало вагон дошок, що й продає дешевше місцевих цін.

За останній час товариство влаштувало чимбарні, на котрих гадає вичинити за короткий час коло 300 шкір.

Значним явищем для товариства було одержання цим літом від місцевої сільради 26 дес. орної землі. На цьому участку товариство гадає завести 5-пільну сівозміну і для обробки наміченого купити 12-сильний трактор. На цьому ж хуторі мають бути утворені опорний та прокатний пункти, що в них місцеве населення відчуває велику потребу.

В скорому часі Ков'язьке товариство повинно буде: 1) розпочати кредитування населення, 2) звернути особливу увагу на підвищення селянського промислового садівництва, що тут є одним з головних заробітків.

Ш-ра

«Вісті ВУЦВК», № 292, 23 грудня 1924 р.

№ 233

Лист ради сільськогосподарської комуни «Незаможник» с. Юрківки, Запорізького округу в Наркомзем УРСР про господарський стан комуни та необхідність надання їй кредиту

24 грудня 1924 р.

Юрковская коммуна «Незаможник» организовалась в 1921 г. 21 ноября, в состав которой вошло 190 едоков незаможного селянства с. Юрковки. Имущество, внесенное в коммуну незаможным селянством, состояло из 13 шт. коров, 3 бричек и хлама сельскохозяйственного инвентаря. От проходящих воинских частей коммуна получила одну больную лошадь, с которой и начала свое хозяйничанье.

Несмотря на голод и неимоверные трудности, в 1923 г. коммуна имела уже 24 шт. лошадей, 8 шт. быков, 4 верблюдов, 17 шт. дойных коров, 23 шт. молодняка, 45 шт. свиней и весь необходимый мертвый инвентарь и 157 дес. посева, а также ме-

стными землеорганами был отведен участок пахотной земли площадью в 380 дес.

По мере роста своего и экономического укрепления коммуна столкнулась на своем пути с новым препятствием (отсутствие жилых и хозяйственных построек), что и заставило поставить вопрос перед НКЗ о передаче в бессрочное трудовое пользование коммуне бывший совхоз «Центральный» (бывшее имение Попова в с. Васильевка). * С наступлением весны 1924 г. коммуна переселяется в имение Попово и численностью от 190 человек возрастает до 320 человек.

Численный рост коммуны потребовал расширения хозяйства, приобретения живого и мертвого инвентаря, оборудования жилых и хозяйственных построек. В настоящее время коммуна имеет 30 шт. лошадей, 22 быка, 4 верблюдов, 22 шт. дойных коров, 40 шт. свиней, 439 шт. овец, 25 шт. молодняка, а также весь необходимый мертвый инвентарь. Оборудовано в достаточной мере необходимое количество хозяйственных и жилых зданий на 180 человек взрослых, в состав которых входит 13 партийных, 56 членов КНС и 62 члена КСМ, и 60 душ детей с общей столовой и кухней, организованы курсы по типу трудшколы семилетки, обработан сад площадью в 6 дес., виноградник — 3 дес., подготовлено 25 дес. глубокой вспашки под огород, 100 дес. под яровые культуры, проведен посев озимой пшеницы чистосортной банатки, купленной у Екатеринославского общества семеноводства, площадью в 95 дес., организованы сыроварня и брынзоварня; заканчивается ремонт абиссинского колодца и ведется частичный ремонт электростанции, пущена в ход мельница со средней пропускной способностью в 600—800 пуд., в сутки.

Все это стоило громадного напряжения сил и энергии, а также затраты средств.

Средства черпались за счет реализации скудного в связи с недородом урожая и краткосрочных кредитов, которые коммуна надеялась покрыть долгосрочным. Кредит, открытый коммуне Сельбанком в сумме 15 000 руб. на 1-й квартал 1924/25 г., часть которого является и долгосрочным, до сих пор не получен (получено только 1300 руб.). Следствием того, что приходится иметь дело только с краткосрочными кредитами, вдобавок дорогостоящими, чувствуется очень остро ненормальность такого положения дела, чувствуется усталость актива и есть потребность в передышке, которая смогла бы дать возможность систематизировать и углубить работу как по отраслям хозяйства, так и по воспитанию членов коммуны.

Для этого необходимо получение долгосрочного и краткосрочного (не менее 1 года) кредита в сумме 25 000 руб. Без этого коммуна не сможет не только в дальнейшем развиваться, но

* У тексті документа «с. Васильево».

даже не сможет удержать и закрепить тех позиций, которые ей удалось с неимоверными трудностями завоевать в течение 3 лет.

На основании вышеизложенного совет коммуны «Незаможник» просит Сельбанк отпустить ей долгосрочный кредит (не менее 1 года) в сумме 25 000 руб.

Председатель совета
коммуны «Незаможник» А. Дьяченко
Члены совета *

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 5, спр. 181, арк. 25—26. Оригінал. Рукопис.

№ 234

Кореспонденція про діяльність сільськогосподарського кредитного товариства в с. Бабаї Харківського округу та губернії

31 грудня 1924 р.

В с. Бабаї до 1921 р. існувало 2 т-ва: сільськогосподарче та кредитове. В 1921 р. ці два товариства з'єдналися і утворили одно Бабаївське сільськогосподарче кредитове т-во, але через брак коштів товариство не мало змоги провадити своєї праці і з кожним місяцем приходило в занепад. Кількість членів зменшувалась, сільськогосподарський реманент псувався, і в 1923 р. праця т-ва зовсім припинилась. Але на початку 1924 р. зусиллями деяких членів т-ва розпочалась праця. Почався приплив нових членів, обрано нове правління й пайовий капітал, який був на 1 січня 1924 р. 6 крб. 30 коп., почав збільшуватись.

З самого початку праці (з 1924 р.) т-во завдяки відкритому губсельбанком та ін. установами кредиту провадить грошове кредитування населення, розпочало торгівлю сільськогосподарчим знаряддям та постачання населення фуражем.

В Укрсельмаштресті т-во купило молотарку та двигун системи «Інтернаціонал» і з початком сезону приступило до обмолоту врожаю; в сс. Бабаї, Хорошеве, Безлюдівці обмолочено до 2000 кіп.

Товариством проведено в цьому році працю по розподіленню насінневої позики, розпределено і видано населенню всього 4986 пуд.

Через Коопстрах [61] т-во одержало етерніт для покрівлі дахів, який розпределено серед населення, яке почало селитись на новому посьолку Діброва.

Т-во поволі міцнішає, поширюючи свою діяльність. Так, на 1 січня б[іжучого] р[оку] т-во мало лише 5 членів, а на 1 жовтня

* Далі йдуть три нерозбірливі підписи.

б[іжучого] р[оку] їх було вже 336 чол. з пайовим капіталом 1008 крб. 80 коп.

Зараз перед т-вом стоять такі питання: спорудження млина, утворення опорного пункту, відкриття крамниці, утворення молочарні й утворення культурно-показового насінника, про який правління клопочеться давно, але відсутність землі не дає змоги провести це питання в життя.

В кооперативному житті села, крім позитивних, є й негативні боки його: річ в тому, що в с. Бабаї існує і сільськогосподарське кредитове т-во, між якими нема контакту і одне із товариств радіє нещастю другого, чого між кооперативними організаціями не повинно бути.

Селянин

«Вісті ВУЦВК», № 296, 31 грудня 1924 р.

№ 235

Повідомлення про наслідки обстеження Київським губернським відділом Робітничо-Селянської інспекції сільськогосподарських колективів Козятинського та Попільнянського районів

4 січня 1925 р.

Недавно губернским отделом Рабоче-Крестьянской инспекции было произведено частичное обследование с.-х. коллективов и коммун в Казатинском и Попелянском районах Киевщины. В числе других были обследованы наиболее образцовые и мощные коммуны (Ружинская, Сокольчанская и Попелянская).

Чрезвычайно интересны формы полеводства и хозяйствования в этих коммунах, а также в ряде других экономически еще не окрепших коллективов. На их достижениях и отрицательных моментах целесообразно остановиться: они в той или иной мере встречаются и в других коллективах.

При обследовании оказалось, что состояние полей, техника обработки и подготовки земли, уборка и молотьба обстоят в коммунах несравненно лучше, чем в индивидуальных хозяйствах. Достаточно указать на результаты подесятинного урожая, достигающие для озимой пшеницы 67 пуд., для яровой — 78, для овса — 80 пуд., для ржи — 65 и свеклы до 80—100 берковцев, в то время как на соседних селянских полях урожай соответственно ниже.

Все обследованные коммуны перешли на интенсивный способ ведения сельского хозяйства, вводят 9- и 11-польный севообороты с пропашным клином и травосеянием. Все они занимаются не только возделыванием потребительских культур, но сеют и пшеницу, чечевицу, сахарную свеклу, поставляя ее сахзаводам.

По состоянию своего инвентаря и технике обработки полей коммуны значительно выделяются не только из среды индивидуальных крестьянских хозяйств, но в некотором отношении превосходят даже совхозы. В этом отношении особенно характерна Ружинская коммуна, чрезвычайно богатая мертвым и живым инвентарем. Здесь на полях работают фордовские тракторы, которые распахивают целые пласты тучного чернозема. Хорошее впечатление производит и паровой клин в Попелянской коммуне.

Богато и прочно оборудованы с.-х. мастерские, где коммунары — рабочие от станка — ремонтируют собственными силами и тракторы, и молотилки, а также, что особенно важно, инвентарь местного селянства (Сокольчанская коммуна). Возводятся новые экономические постройки, воловни, конюшни, общая столовая и клуб (Сокольчанская и Ружинская коммуны). Вообще на всем лежит печать экономической мощи и хозяйственного отношения к делу.

Есть и отрицательные стороны в системе хозяйствования коммуны. Эти отрицательные моменты требуют исправления; к тому же они легко устранимы при желании и при достаточной настойчивости.

Отрицательным фактом является, во-первых, почти полное отсутствие в коммунах счетоводства. Бухгалтерия и отчетность в самом зачаточном состоянии, нет системы учета работ, нет журнала, книги ведутся «по-семейному». А между тем не подлежит сомнению, что отчетность в коммунах должна вестись. Каждого члена коммуны не может не интересовать себестоимость того или иного изделия, той или иной работы, работает ли коммуна в убыток или с прибылью, сохранился ли в целости основной капитал. Короче, целый ряд хозяйственно-экономических вопросов может найти свое отражение только в правильно-поставленной отчетности, а ее, к сожалению, в коммунах нет. В одной только Попелянской коммуне счетоводство и отчетность поставлены в надлежащем порядке.

Замечается нездоровый уклон в сторону предпринимательства, проявляющегося в виде открытия потребительских лавок (Попелянская коммуна), сдачи земли в аренду (Сокольчанская коммуна), контрактации земли на чужих землях и обработки ее наемной силой (Попелянская коммуна и коммуна им. Ильича). Эти операции, связанные с определенным коммерческим риском, в случае неудачи могут подорвать всю финансовую базу коммуны, а с ней и дискредитировать идею коллективизации хозяйства.

Все эти недостатки могут быть устранимы. Важно то, что обследование доказало живучесть и продолжающееся укрепление хозяйственной мощи коллективов и коммун. Маленькие же недостатки механизма ни на йоту не умаляют огромного значения этих культурных хозяйств для окружающего населения. Ибо

коммуны и коллективы являются рассадниками и проводниками новых форм земледелия, и в этом смысле они служат и должны служить образцом для села, где, к сожалению, еще господствуют старые, прадедовские способы обработки земли. Коммунам надо еще теснее связаться с селянством, особенно с незаможной частью его, оказывать ему помощь инвентарем и подсобными предприятиями (мельницами, зерноочистительными машинами и проч.) для того, чтобы еще ярче доказать всю выгодность и целесообразность ведения коллективного хозяйства.

«Пролетарская правда» (Київ), № 3, 4 січня 1925 р.

№ 236

Кореспонденція про організацію та діяльність сільськогосподарських артілей «Нова зоря» та «Культиватор» Юзівського округу Донецької губернії

16 січня 1925 р.

«НОВА ЗОРЯ»

Біля великого промислового центру Костянтинівки, в трьох верстах від неї розташувалась сільськогосподарська артіль «Нова зоря». Заснувалась вона ще в 1920 р. з місцевого населення й перші часи свого існування працювала не так, як говорив статут, прийнятий артіллю. Земельним установам довелось зробити деяку реорганізацію, після якої частина членів залишила артіль, а на їх місце вступило до артілі двадцять два демобілізованих червоноармійці.

З 1921 по 1923 р. тяжко жилось артільщикам: посуха і недорід не давали їй спокою і все це негативно впливало на артіль. Але червоноармійці, переконані в тому, що колектив є те єдине, що тільки й може врятувати селянина, непохитно трималися й довели артіль до міці й краси.

Артіль орендувала розвалений вальцьовий млин, з труднощами відремонтувала його, і той млин зараз обслуговує всі околиці, має великі закази від кооперативних установ. Він став гарним засобом для цілого господарства артілі; електрика від млина освітлює всі житлові і господарчі помешкання артілі.

Артіль тримає зв'язок з районагрономом, який виробив для неї шестипільний сівозмін, введений в господарство з осени 1924 р. і здобутки якого вже видно.

На 30 дес. артіль організувала досвідне поле, де робляться досвіди за допомогою того ж агронома. Сам агроном вступив членом артілі, від чого вона тільки виграє.

По виробленому плану вся оранка на зяблю і чорний пар зроблена трактором.

Щодо розподілу прибутків артілі — він провадиться так: всі прибутки для харчування поступають на кухню й ними харчуються всі члени артілі; лишки ж розподіляються в кінці року між членами артілі по затраченій робочій силі.

Артіль також веде і культроботу: є клуб, школа лікнепу, зараз будується сцена, працює гурток політграмоти, є осередок КП(б)У й ЛКСМ; всі члени артілі — члени КНС.

Серед селянства артіль користується великою повагою. Багато їх хочуть стати членами артілі, і в 1924 р. було прийнято більш 20 осіб нових членів; через це артіль просить ще прирізати їй 300 дес. (зараз є тільки 800 дес.).

Треба підкреслити, що в артілі сильна товариська спайка, однодумство й прагнення підняти господарство шляхом застосування техніки й науки, що і піднімає колективну працю вище за всяку індивідуальну; населення переконується в цьому на власні очі.

АРТІЛЬ «КУЛЬТИВАТОР»

В Зуївському районі Юзівської округи в 1921 р. робітники з 12 бідних родин заснували артіль «Культиватор».

В перші часи свого існування артіль мала лише одну шкапу і три поганенькі корови, з реманенту ж: жатку, яку самі відремонтували, один плуг і один букер.

Господарювання було тяжке. Шкапа здохла, одну корову зарізали, щоб з нею того ж не сталося, дві останні проміняли на хліб, а на весну хоч самим в плуга впрягайся.

Тяжкою працею самі обробили частину землі: день і ніч працювали на 6 дес. городу, який і врятував їх.

Бачачи таку скруту, Дебальцівський земвідділ пішов артілі на допомогу: дав 200 пуд. посівпозики; райсільгосподар також дав в розсрочку п'ять биків, двоє коней, одну корову. Така допомога поставила артіль на ноги, й в кінці 1923 р. вона вже розплатилась з райсільгосподарем, а посівпозика, по розпорядженню Наркомзему, була знята.

Так, не дивлячись на тяжкий стан, артіль все ж йшла вперед; відкрила у себе школу й останнім куском хліба ділилась з учителем, утримуючи його й школу на свої кошти, передплачувала газети «Біднота» й «Правда», купувала книжки по сільському господарству й політичні для хати-читальні. Діти при школі зорганізували осередок юних піонерів, а дорослі почали переходити до комунального устрою: на роботі розміщались, орієнтуючись по здатностях і силах; родини, не рахуючись з затратою робочої сили, беруть з комунальної комори стільки, скільки потрібно для мінімуму прожиття.

Зараз з 12 родин залишилось тільки 7. Артіль має 112 дес. землі, з якої тільки 70 гарної. Надалі думка просити ще 25 дес..

і обзавестись скотарством. Вже введено шестипілля, але повесні участок в 50 дес. ще буде засіяний виключно яровими культурами. Озиминою засіяно 14 дес. — половина жита, половина пшениці. Врожай в артілі був кращий, ніж у селян-одиночок: артіль з десятини зібрала 37 пуд. пшениці, селянин — 15, в кращому разі 20, і це пояснюється тим, що артіль сіяла на зяблі, а селянство весною — по оранці. Артіль засіяла люцерну на насіння.

На сільськогосподарській виставці за ведення господарства артіль одержала першу премію.

В цьому році пощастило дістати позику в 1000 крб. в розсрочку на шість місяців на купівлю худоби. Других боргів артіль не має. Податки виплачує своєчасно.

Юзеф Пеньковський

«Вісті ВУЦВК», № 12, 16 січня 1925 р.

№ 237

Доповідь завідуючого Полтавським окружним земельним управлінням на окружному з'їзді колгоспів про економічний стан колективних господарств

28—29 січня 1925 р. *

Полтавська округа характеризується дрібними господарствами й великою скупченістю населення — 124 165 господарств з загальною площею в 723 999 дес. здатної землі; на індивідуальні господарства припадає 123 427 господарств, або 99,5%, ** і на колективні господарства — тільки 0,5%. Питання по колективізації та кооперуванню сільського господарства стоїть на першому місці в плані робіт окрземуправління с.-г. кооперації, окрКНС, окрКВД і парторганізації. Згідно наказу НКЗС до плану робіт окрземуправління належить агрономічна, ветлікарська допомога, землеустрій, вивчення колективного руху в окрузі, розробка планів по колективізації в умовах радянської політики й контроль. До плану робіт с.-г. кооперації належить: організаційно-економічно-господарча допомога колгоспам і вивчення побутового стану колгоспів.

Колективний рух по Полтавській окрузі з 1 січня 1924 р. по 1 січня 1925 р. визначається:

---

* Дати з'їзду.

** У тексті документа помилково 39,5%.

	Комуни	С.-г. артілі	Т-ва по спільній обробці землі	Разом
На 1. I 24 р.	6	24	46	76
» 1. III 24 »	5	24	53	82
» 1. VI 24 »	7	24	59	90
» 1. IX 24 »	7	24	62	93
» 1. I 25 »	9	24	59	92

Колективний рух по Полтавській окрузі за 1924 рік

Тип колгоспу	Було	Розпалось	Знову зорганізовано	Мається на 1. I 1925 р.
Комун	6	2	5	9
С.-г. артілей	16	1	9	24
Т-в по сп. обр. . . .	69	22	12	59

З 25 колгоспів, які розпались, в Полтавській окрузі за минулий рік визначається: 17 колгоспів самоліквідувались, 2 колгоспи реорганізовані, 2 колгоспи злились з другими колгоспами, 4 колгоспи ліквідовані за постановою заморганів.

З 17 самоліквідованих колгоспів 9 ліквідувалось по причині неземлевлаштування їх своєчасно, 4 колгоспи самоліквідувались по причині непорозумінь між членами колгоспів і за відсутністю спайки й колективної дисципліни, 4 колгоспи самоліквідувались по причині відсутності ініціативної групи організаторів.

З числа організувавшихся 26 колгоспів виявилось, що 12 колгоспів зорганізувалось із незаможних селян і середняків і виявляють собою товариства по спільній обробці землі.

Збільшилось [на] 8 с. г. артілей, які виділились головним чином з організації КНС.

Збільшилось [на] 5 комун: 1) комуна ім. Благоєва Рунівщанського району, яка склалась з політемігрантів Болгарії, 2) комуна «Червоний плугатар» Ковалівського району, 3) комуна «Іскра» Зіньківського району, 4) комуна «Труд незаможника» Чутівського району, 5) «Червона зірка» Решетилівського району.

Забезпеченість землею в колгоспах визначається в середньому на 1 їдця — 1,1 дес.

Забезпеченість живим та мертвим реманентом визначається на 100 дес. землі — 13 голів робочого скоту, 5, 7 плугів, 10 борін, 2 сіялки, 1,5 жатки.

Із цього видно, що колгоспи по Полтавській окрузі забезпече-

ні землею задовольняюче, виявляється нехватка зерновідбірних і уборочних с.-г. машин.

Соціальний стан колгоспів Полтавської округи за 1924 рік

	На 1. I 24 р.	На 1. VI 24 р.	На 1. X 24 р.
Членів колгоспів	621	792	919
Працездатних їдців	1793	2008	2435
Непрацездатних їдців	1150	1390	1690
Всього їдців	2948	3898	4125
Письменних	1473	1809	2159
Неписьменних	1470	1589	1966
Членів КП(б)У	72	63	102
» ЛКСМУ	59	63	63
Позапартійних	193	632	754
Членів КНС	480	610	675
Селян	498	640	761
Робочих	86	110	110
Інтелігентів	37	42	48

Забезпеченість колгоспів землею, с.-г. живим та мертвим реманентом

	На 1. I 24 р.	На 1. VI 24 р.	На 1. X 24 р.
Пахотної землі	2773	3277	4107
Всього землі	3240	3727	4602
Коней	307	362	394
Волів	120	127	139
Корів	317	380	467
Свиней	419	499	578
Овець	471	551	655
Дрібного скоту	1228	1504	1744
Плугів	200	216	233
Борін	309	355	445
Сіялок	67	70	81
Уборочних машин	50	52	60
Зерновідбірних машин	37	40	45
Молотилок парових	11	10	10
Млинів	10	10	10
Тракторів	—	1	2

По кількості колгоспів по районах округи на першім місці стоять Супрунівський, Опішнянський, Шишацький, Рунівщанський і Зіньківський.

Слабо розвинутий колективний рух в Диканському, Білоцерківському, Мачуському і Новосанджарському районах.

Зовсім відсутні колективи в Білицькому і Царичанському районах.

Зріст колгоспів по районах округи на 1 жовтня 1924 року

Райони	Колгоспів	Членів колгоспу	Їдців	Землі
Баляснівський	4	38	149	232
Зіньківський	9	106	434	293
Кобеляцький	4	27	135	129
Ковалівський	4	33	137	203
Мало-Перещепинський	6	57	271	339
Мачуський	2	12	57	38
Новосанджарський	2	31	120	138
Опішнянський	10	77	336	341
Рунівщанський	10	107	388	586
Решетилівський	4	42	154	181
Супрунівський	18	169	721	638
Чутівський	7	77	282	444
Шишацький	11	124	851	979
Білоцерківський	1	6	36	32
Диканський	1	12	—	—
Білицький	—	—	—	—
Царичанський	—	—	—	—
Разом	93	919◆	4125◆	4602◆

По землезабезпеченості колгоспи Полтавської округи розподіляються:

до 25 дес. землі мається [в] 24 колгоспах — 27%
от 25 до 50 » » » 33 » — 36%
от 50 до 100 » » » 26 » — 27%
від 100 дес. і більше » 9 » — 10%

» 92 колгоспах — 100%

З цього можна зазначити, що 90% колгоспів має менше ніж 100 дес. землі на колгосп, що характеризує дрібність наших колгоспів.

По життєздатності колгоспи Полтавської округи можна розподіляти на слідуючі групи. До 1-ї групи відходять ті колгоспи, які існують вже 2—4 роки, землевпоряджені, земля знаходиться в одному або в невеликій кількості шматків, мають задовольняючу кількість мертвого та живого с.-г. реманенту, з побутового боку твердо ставших на грунт колективного життя, — таких колгоспів в окрузі мається 18, [або] 19%.

До 2-ї групи відносяться колгоспи, які працюють недавно, один або два роки, з економічного боку ще не окріпші, земля ще не землевпорядкована. Для правильного розвитку цих колгоспів потрібний довготерміновий с-г. кредит для придбання посівматеріалу, с.-г. живого та мертвого реманенту й проведення землеустрою, — таких колгоспів мається 40, або 45%.

До 3-ї групи належать колгоспи, які зорганізувались в місцях малоземелля й великої скупченості населення. Для розвитку

таких колгоспів необхідно направити всі свої сили на інтенсифікацію сільського господарства. Таких колгоспів мається 22, або 27%.

До 4-ї групи належать колгоспи тільки що зорганізовані й які знаходяться в процесі дальшого розвитку й ще не виявили свого стану. Таких колгоспів нараховується 11, або 10%.

Членами господарсоюзу на 1 жовтня 1924 р. було 57 колгоспів, або 61,3%.

По формі організації колгоспи — члени господарсоюзу розподіляються так: комун — 6, артілей — 18, т-в по спільній обробці землі — 33, де об'єднується 618 членів.

В користуванні зазначених колгоспів знаходиться 3243,5 дес. землі, яка по угіддям розподіляється так:

Назва угідь	Кількість десятин	% від всієї землі
Пахоти	2638	81,4
Луки	302	9,3
Городу	40,5	1,3
Саду	71	2,2
Лісу	79	2,4
Садибної	113	3,4
Разом . . .	3243 дес.—1200 кв. сажнів	100

В 1924 р. пахотна земля розподілялась поміж ріжними посівами таким чином:

Культури	Кількість десятин	% до пахоти	Пропорціональність культур в індивідуальному сільському господарстві в 1924 р.
Жито	698	26,7	35,8
Озима пшениця	239	10,8	12,3
Яра пшениця	356	13,6	21,6
Ячмінь	141	5,7	13,5
Овес	120	4,5	2,4
Гречка	61	2,2	2,9
Просо	74	2,8	2,7
Кукурудза	71	2,7	—
Віка з вівсом	91	3,4	—
Картопля	66	2,2	1,2
Цукровий буряк	20	0,8	0,4
Кормовий буряк	37	1,4	—
Капуста	13	0,5	—
Огірки	6	0,2	—
Помідори	5	0,2	—
Баштан	92	3,5	2,3
Пар	496	18,9	—
Разом	2638	100	100

Таким чином, площа під ріжними групами с.-г. рослин розподіляється:

Групи	В колективних господарствах	В індивідуальних господарствах
Зернові	68,9	91,4
Трави й пропашні	31,1	8,6

Врожайність в колгоспах за 1924 р. [*в пудах*]

Культури	Врожайність на 1 дес. в колгоспах	Врожайність на 1 дес. в індивідуальному сільському господарстві
Жито	47	29
Озима пшениця . .	49	34
Яра пшениця . . .	36	21
Ячмінь	21	21
Овес	21	15
Гречка	32	17
Кукурудза	165	—
Цукровий буряк . .	1000	—
Картопля	515	—

Врожайність польових рослин по колгоспах в 1924 р. [*в пудах*]

Вид колгоспу	Озима пшениця	Яра пшениця	Жито	Овес	Ячмінь	Кукурудза	Картопля	Цукровий буряк
Комуни	45	35	46	25	24	200	600	—
С.-г. артілі	54	39	50	24	24	150	550	1000
Т-ва по спільній обробці землі . . .	47	35	46	15	15	150	400	—
Середня врожайність на десятину . .	49	36	47	21	21	165	515	1000

В репродукції сортового насіння по умові з господарсоюзом в 1924 р. брали участь 14 колгоспів, причому під зерновими культурами було 133 $^3/_4$ дес., під травами — 31 дес., корене-клубнеплодами — $7^1/_2$ дес., під городами й баштанами — $19^3/_4$ дес., разом 192 дес.

Під плантаціями цукрового буряку в 1924 р. було в 14 колгоспах 153 $^3/_8$ дес.

На репродукцію озимого насіння на 1925 р. господарсоюзом складено умови з 11 колгоспами, яким виділено насіння на посів :

Озимої пшениці	457 пуд.	29 ф.
Жита	114 »	13 »
Озимої віки	6 »	
Разом	578 пуд.	02 ф.

на площу землі в $104^1/_4$ дес.

В 1924 р. в дрібнорайонових виставках приймали участь 28 колгоспів; за поліпшене ведення господарства в колгоспах видано 11 свідоцтв 1-го ступеня, 14 свідоцтв 2-го ступеня і 5 натурнагород.

Представлено до конкурсу колгоспів — 3: «Первомайську комуну» Чутівського району, комуну «Червоний юнак» Шишацького району, с.-г. артіль ім. Леніна Мало-Перещепинського району, які одержали премію в розмірі 500 крб. кожна. Представлено до конкурсу с.-г. громад 11 колгоспів: 7 колгоспів, які одержали премію в 350 крб., і 4 колгоспи — в 300 крб.

На 1 жовтня 1924 р. землевлаштовано по окрузі 26 колгоспів, землевпорядковано в порядку попереднього землеустрою 23 колгоспи й неземлевпорядковано 44 колгоспи. План робіт, вироблений окрземуправлінням на 1925 р., передбачає землевпорядкувати всі колгоспи, які надіслали заяву про землевпорядкування; на 1 січня 1925 р. такі заяви до окрземуправління поступили від 20 колгоспів, які й будуть землевлаштовані в цьому році.

З приводу підвищення економічної міці колгоспів за минулий рік губсільбанком по Полтавській окрузі видано колгоспам довготермінового кредиту 5000 крб. Короткотермінового кредиту видано колгоспам: на поліпшене насіння — 1960 крб., на купівлю посівматеріалу — 650 крб., всього на придбання насіння — 2610 крб. На придбання с.-г. машин та дрібного с.-г. реманенту — 9216 крб. 77 коп., які використані 39 колгоспами.

Держархів Полтавської області, ф. Р-363, оп. 1, спр. 325, арк. 71—75, 84. Завірена копія.

№ 238

Резолюції Полтавського окружного з'їзду колгоспів

28—29 січня 1925 р. *

I. ОРГАНІЗАЦІЙНА РОБОТА

1. Разом з окрземуправлінням переглянути всі товариства по спільній обробці землі, які зареєстровані по статутах артілі й при сприятливих умовах утворити з них дійсні артілі, в противному разі домагатися переведення їх на статути товариства по спільній обробці землі по згоді з самими товариствами.

* Дати з'їзду.

2. Стежити за тим, аби колективи додержувалися прийнятих ними статутів, і таким чином запобігти всяких непорозумінь між членами колективів і протизаконних вчинків. Також стежити за своєчасним переведенням роботи ревізійними комісіями й ознайомленням членів колективів з наслідками їх роботи.

3. Виробити правила внутрішнього розпорядку та трудової дисципліни для колективів, провести їх на загальних зборах колективів і стежити за їх переведенням в життя.

4. Поширити дрібні колективи шляхом втягнення в них нових членів і таким чином укріпити їх як в організаційному, так і в матеріальному відношенні. Також провадити роботу по організації нових колективів, особливо в тих районах, де переводиться або передбачається в недалекім часі землеустрій.

5. Втягувати колективи в члени господарсоюзу й інших кооперативних та громадських організацій, а також рекомендувати їм придбати паї губсільбанку.

6. Аби уникнути відірваності колективів від селянської маси, рекомендувати колективам ставити доклади про стан колективів на зборах рай- та сільКНС, а також запрошувати їх представників на збори колективів.

7. Скликати по мірі потреби окружні і районні конференції представників колективів для вирішення різних питань оперативно-виробничого змісту, пристосовуючи їх до с.-г. сезонів. Крім того, утворити в районах, де є досить колективів, райбюро колгоспів, погодивши цю справу з «Сільським господарем».

8. Налагодити зв'язок колективів зі всіма відділами господарсоюза й таким чином поширити в колгоспах репродукцію сортового насіння, контрактацію цукрового буряку, переробку с.-г. продуктів, збут та постачання й т. ін.

9. Домагатися, аби колективи переводили в життя всі ті міроприємства агрикультурного характеру, які намічаються планами господарсоюзу та окрземуправління, як-то: розмноження худоби, постачання її населенню, утворення злучних та зерноочисних пунктів, показових міроприємств, особливо по боротьбі зі шкідниками й т. ін.

II. ОРГАНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСТВ КОЛЕКТИВІВ

При організації господарства колективу необхідно виходити з економічних та природно-історичних умов того району, в якому знаходиться колективне господарство, а також і того загального напрямку господарства цього району, який определяється зазначеними умовами району. Отже, необхідно дбати про те, аби колективне господарство було раціоналізоване та інтенсифіковане до розмірів можливих при умовах даного району.

Сільське господарство Полтавської округи не диференційоване досить ясно по окремих районах ні в тваринницькому, ні в хліборобському відношеннях. По всій окрузі воно в історично-

му своєму розвитку продовжує процес, який почався ще до імперіалістичної війни, — процес ломки чисто зернового напрямку господарства й поширення посівів у полі кормових трав, корене-клубнеплодів та інших пропашних культур. Визначаються лише райони розповсюдження посіву цукрових буряків навколо цукрових заводів (Зіньківський, Чутівський, Рунівщанський та Мало-Перещепинський) та райони розвитку огородництва, садівництва та молочарства біля Полтави та великих містечок. Садівництво має промислове значення тільки в деяких пунктах округи, як Опішня, Диканька, Мачухи та пригородній район.

Виходячи з зазначеного напрямку сільського господарства округи та приймаючи на увагу економічні можливості колективів, необхідно вимагати від них переведення слідуючих міроприємств, які включати в організаційно-продуктивні плани колективів:

1. Обробки землі згідно сучасних досягнень агрономічної науки.

2. Використання для посіву тільки сортового насіння, постачання якого мусить взяти на себе насіннєвий відділ господарсоюзу на плантаторських умовах або за готівку.

3. Правильної організації годівлі худоби та догляду за нею.

4. Обов'язкового введення в сівозмін посівів кормових трав, корене-клубнеплодів та кукурудзи на зерно та зелений корм для забезпечення кормами робочої та продуктивної худоби.

5. Для поліпшення скотарства свого та сусіднього населення — утворення колективних племінних розплідників та злучних пунктів. Для полегшення переведення цих міроприємств колективи мусять вступати членами в спеціальні тваринницькі об'єднання, а також і з'являтися ініціаторами їх організації та використовувати кредити, відпускаємі таким об'єднанням.

6. Поступової машинізації господарства, використовуючи для придбання машин кредити, відпускаємі для цього господарсоюзом.

7. Збуту продуктів господарств колективів по можливості в переробленому стані та втягнення в переробку та збут продуктів і сусіднє населення.

Крім того, окремі групи колгоспів мусять переводити слідуючі міроприємства, спіцифічні для їх районів:

1. Посів цукрового буряку в північній частині Зіньківського та Чутівського районів, в східній частині Рунівщанського та Мало-Перещепинського районів, а також по лініях залізниць в тих колгоспах, які знаходяться неподалеку від станцій.

2. Розвинення огородництва, садівництва та молочарства в районі Полтави та по лініях залізниць, зв'язуючих колективи з ринками місцевими та позаокружними.

Переведення всіх перелічених міроприємств мусить регулюватися продуктивними планами, які складатимуться райагрономією з участю інструкторського персоналу відділу колгоспів.

Для перевірки рентабельності організації господарств колективів, виявлення їх економічного стану та кредитоздатності у всіх колгоспах відділ колгоспів мусить організувати правильне рахівництво по формах, вироблених «Сільським господарем», а також організувати на протязі зими рахівничі курси для підготовки рахівників для колгоспів.

III. ОРГАНІЗАЦІЯ КРЕДИТУВАННЯ КОЛГОСПІВ

В справі кредитування колгоспів відділ колгоспів ставить своїм завданням:

1. Виявляти потреби й розмір кредитів, необхідних для колгоспів.
2. Через правління господарсоюзу клопотатись про відпуск для колективів переважно довготермінових кредитів по лінії губсельбанку, господарсоюзу та інших кредитуючих установ.
3. Допомагати колективам одержувати кредити.
4. Стежити за доцільним використанням колективами кредитів та своєчасним поверненням їх.

IV. КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ РОБОТА

Для поліпшення справи переведення культурно-освітньої роботи в колективах відділ колгоспів передбачає:

1. Рекомендувати колективам відчисляти певний відсоток від прибутків на виписку газет, журналів та купівлю книжок для утворення в колективах книгозбірень-читалень.
2. Втягувати членів колективів в роботу сусідніх хат-читалень та сільбудів.
3. Допомагати колективам організувати дитячі ясла, садки, будинки й т. ін., втягуючи в ці установи дітей сусіднього селянства.
4. Клопотатися перед губсільбанком, політпросвітніми та іншими культурно-освітніми установами, аби вони включили культурно-освітні установи колективів в сітку установ, які вони обслуговують.
5. Через інструкторський персонал брати участь в курсах, які влаштовуються окрземуправлінням та іншими установами для селян.
6. Ставити на зборах колективів доклади побутового та господарчого змісту.

Поруч з переведенням зазначеної в плані роботи відділ колгоспів ставить своїм завданням вивчення особливостей внутрішньої організації та засобів господарювання колгоспів, аби на підставі результатів цього вивчення правильно поставити роботу в колективах і ввести ті чи інші поправки в намічений план робіт. Відділ колгоспів ставить в обов'язок інструкторському персоналу провадити роботу в колективах в контакті з район-

ними й сільськими установами й організаціями (РВК, райКНС, райпарком, КВД, сільради, райагрономія й ін.).

Нарешті, можливість охоплення колективів відділом колгоспів виявляється в такому вигляді: вважаючи, що в кожному колективі інструктор мусить побувати 4 рази на рік по 3 дні кожний раз і що кожний інструктор мусить проробити в колективах свого району 240 днів на рік, три інструктори, які маються у відділі колгоспів по затверджених правлінням штатах, можуть обслужити 60 колективів. Охоплення відділом більшої кількості колгоспів буде залежати від інтенсивності роботи в колективах районної агрономії та кількості практикантів при відділі колгоспів.

Держархів Полтавської області, ф. Р-363, оп. 1, спр. 325, арк. 81—84. Завірена копія.

№ 239

Кореспонденція про шефську допомогу селу робітниками м. Одеси

29 січня 1925 р.

Наши заводские шефские комиссии от торжественных выездов на село исключительно в праздничные дни перешли к практическому проведению ленинских заветов по углублению работы на селе.

При ближайшем непосредственном участии шефа в с. Степановке был сменен ряд плохих работников и вполне налажен соваппарат. Во многих местах кооперация еще очень слаба, так как в правлении засели кулаки. Шефские комиссии железнодорожников и джутовцев * переизбрали правление таких кооперативов и влили в них новых работников — коммунистов.

Селяне почувствовали в шефах действительную опору и стали обращаться к ним за разрешением назревших вопросов. Это обстоятельство вызвало необходимость углубления юридической работы и перехода от «добрых» советов к практическим мероприятиям. Так, табачники выиграли уже 20 спорных дел и осветили Беляевку электричеством. Железнодорожники открыли в Степановке и Ново-Красном сельбудынки, а в Беляевке — театр.

Все культурные учреждения на селе работали ранее с грехом пополам. Но при непосредственном участии шефов, обильно снабдивших сельбудынки литературой, работа оживилась.

Приезжающие в город селяне встречают на заводах самый теплый прием и увозят в села подарки, чаще всего обувь и одежду.

---

* Маються на увазі робітники джутової фабрики ім. О. Хворостіна.

Недавно железнодорожники бесплатно отремонтировали несколько тракторов и необходимые части к ним. У табачников практикуется новый вид шефства, дающий положительные результаты: к каждому рабочему прикрепляется один селянин как подшефник.

Сейчас у нас усиленно проводится сбор средств на приобретение прибываемых в Одессу тракторов, которые пойдут на село.

С. Галицкий

«Коммунист», № 22, 29 січня 1925 р.

№ 240

Кореспонденція про організацію, соціальний склад та побутовий стан сільськогосподарської комуни «Чайка» Бердичівського округу Київської губернії

30 січня 1925 р.

В 1921 г. усилиями старого партийца тов. Деюка была организована с.-х. коммуна из 27 человек, с количеством земли 25 дес., коров 5 и 5 лошадей. Теперь в коммуне работает 232 человека. Количество земли — 281 дес. Инвентарь их тоже принял другие размеры. Коров у них 31, лошадей — 21, есть своя мельница, маслобойка, пекарня, прачечная, локомобиль с молотилкой, механическая мастерская, мыловаренный завод, большой пруд, 22 дес. фруктового сада и пчеловодство в количестве 100 ульев.

Национальный состав коммуны довольно пестрый: украинцев — 188 человек, евреев — 22, русских — 16, эстонцев — 1, белоруссов — 1, чехов — 1, татар — 1. Все они хорошо сжились и сработались. Партячейка насчитывает 6 человек, комсомольская же имеет 46 человек. Ныне коммуна настолько окрепла, что в 1924 г., несмотря на недород, смогла израсходовать на постройку конюшни, пекарни, прачечной 17 000 руб.

В коммуне своя школа с одним учителем, двумя учительницами, имеются также один агроном и мыловар.

Семейные члены коммуны живут в отдельных комнатах. Девушки и холостяки — отдельно, по 3—4 человека в комнате. Утром все завтракают в столовой и отправляются на работу. Вечером, после ужина почти все спешат в клуб, где работают различные кружки и происходит читка газет. Религиозных здесь нет, есть вера—вера в торжество своего дела, в расцвет коммуны. Нужно отметить еще одно отрадное явление — здесь нет ругани. Это хороший пример для молодежи.

Отношения в коммуне товарищеские, молодежь ведет себя вполне достойно и могла бы служить примером для многих.

Для политвоспитательной работы в коммуне недостает хорошего опытного руководителя. Следовало бы зимнее время использовать.

Шевчук

«Пролетарская правда», № 23, 30 січня 1925 р.

№ 241

Із звіту Ніжинського окружного земельного управління Чернігівської губернії про колгоспне будівництво в окрузі

Січень 1925 р.

Начало организации коллективов в округе относится к 1918 г., когда организовались первые две артели: Ичнянская и Доленьковская, обе на бывших нетрудовых владениях в Остерском и Иченском районах.

В 1919 г. организуется в Остерском районе еще одна (Юсково-Гребельская артель), и к 1 января 1921 г. количество колхозов в округе достигает трех.

В 1921 г. организовалось сразу пять коллективов, из них четыре коммуны и одна артель.

В 1922 г. организовалась одна артель и одна коммуна.

В 1923 г. организовалось 2 коммуны и 1 артель.

В 1924 г. организовалась 1 коммуна и 9 артелей, так что к 1 января 1925 г. в округе имеется всего 24 объединения, из них 16 артелей и 8 коммун. Из числа артелей 2 имеют своеобразное значение и могут быть не принимаемы в расчет, так как одна из них образовалась с целью переселения на колонизационный фонд, а другая оказалась совершенно нежизненная.

Из числа коммун 2 имеют не совсем коммунальный устав, а представляют собой переходные формы от артели к коммуне.

С другой стороны — одна из артелей перешла на коммунальный устав. Если мы, таким образом, посмотрим рост коллективов по годам, то, принимая 1921 г. за 100%, увидим следующее: в 1921 г. было 4 артели, 4 коммуны; всего 8 коллективов — 100%, в 1922 г. было 5 артелей, 5 коммун; всего 10 коллективов — 125%, в 1923 г. было 6 артелей, 7 коммун; всего 13 коллективов—175%, в 1924 г. было 16 артелей, 8 коммун; всего 24 коллектива — 300%, т. е. наибольший рост коллективов относится к 1923/24 г., причем в этот промежуток образовалось значительное количество артелей.

По отдельным видам объединения в промежуток с 1921 г. по 1924 г. артели выросли в четыре раза (400%), а коммуны вдвое (200%).

Ликвидированных коллективов за все время с 1921 по 1924 г. было всего два (2 артели), которые в сущности были не ликвидированы, а сами по себе распались из-за неудачного подбора членов. К общему количеству коллективов число распавшихся [составляет] весьма незначительный процент (8%).

Соответственно росту числа объединений возрастала и объединенная земельная площадь.

В 1918 г. объединено было 153¾ дес., из них 2¾ трудовой и 151 дес. бывшей нетрудовой.

В 1919 г. объединено было 203½ дес., из них 12½ дес. трудовой и 191 дес. нетрудовой.

В 1921 г. объединено было 763½ дес., из них 87½ трудовой и 676 нетрудовой.

В 1922 г. объединено было 907½ дес., из них 87½ трудовой и 820 нетрудовой.

В 1923 г. объединено было 1092½ дес., из них 95¾ трудовой и 996¾ нетрудовой.

В 1924 г. объединено было 1685 дес., из них 474¾ трудовой и 1210¼ нетрудовой.

Таким образом, наибольший рост земельной площади, особенно трудовых земель, приходится на 1923/24 г., когда количество объединенных земель трудового пользования возросло больше чем в четыре раза.

Количество бывших нетрудовых земель с начала 1918 г. возросло в 9 раз. Количество трудовых земель с того же времени возросло в 400 раз. Но все ж таки по отношению к общему крестьянскому пользованию % обобществленных земель весьма незначителен, и в 1924 г., когда объединено было наибольшее количество земель, все-таки этот % составляет 0,4, так как общая площадь земель трудового крестьянского пользования по округу составляет 393 926 дес. По отдельным же годам этот % будет, конечно, еще меньше и будет выражаться в сотых долях.

Принимая 1921 г. за 100%, рост земельных площадей коллективов округа выразится в следующем:

В 1921 г. объединено всего 763½ дес.	— 100%
В 1922 г объединено всего 907 дес.	— 135%
В 1923 г. объединено всего 1092 дес.	— 150%
В 1924 г. объединено всего 1685 дес.	— 200%

Разбивая же по отдельным видам объединения, мы будем иметь:

Коммуны		Артели	
1921 г. 485 дес.	— 100%	75 дес.	— 100%
1922 г. 520 дес.	— 110%	183 дес.	— 155%
1923 г. 672 дес.	— 135%	216 дес.	— 160%
1924 г. 792 дес.	— 160%	688 дес.	— 900%

Примечание. В количество десятин земли по артелям не вошло еще 203½ дес., образовавшихся до 1921 г., т. е. в артелях всего будет объединено 891 дес.

Население коллективов возрастало следующим образом:

В 1921 г. в коммунах было 199 едоков, в артелях 68
100% 100%
В 1922 г. в коммунах был 231 едок, в артелях 109
115% 160%
В 1923 г. в коммунах было 324 едока, в артелях 130
150% 200%
В 1924 г. в коммунах было 358 едоков, в артелях 472
180% 700%

Охарактеризовав в кратких чертах, таким образом, историю коллективного движения, переходим в дальнейшем к динамике коллективизации сельского хозяйства округа.

Коллективы по землеобеспеченности можно распределить на следующие группы:

1-я: до 25 дес. — коммун нет, артелей 2, или же 12% артелей.

2-я: от 25—50 дес. — коммун 2, артелей 5, или же 25% коммун и 35% артелей.

3-я: от 50—100 дес. — коммун 1, артелей 5, или же коммун* и 35% артелей.

4-я: от 100 до 150 — коммун 4, артелей 3, или же 50% коммун и 18% артелей.

5-я: более 150 дес. — коммун 1, артелей нет, 12% коммун.

Средняя землеобеспеченность на 1 коллектив в округе будет такова: для коммун — 99 дес., для артелей — 90 дес.

Число коллективов, осевших на землях госфонда, распределяется следующим образом: коммун — 8, или все 100%, артелей — 6, или же 45%.

На трудовых землях осели главным образом артели в числе 8, или же 53%. Здесь необходимо оговориться, что в округе имеются несколько объединений смешанного типа, т. е. имеющие или трудовые земли и нетрудовые постройки или, наоборот, свои постройки и бывшие нетрудовые земли.

Аренда земель коллективов в округе почти не практикуется, особенно сдача, и наблюдается только один случай, когда одна коммуна арендовала 10 дес. луга.

Землеустройство коллективов обстоит следующим образом: землеустроенных коммун — 7 (95%), артелей — 8 (55%).

Под землеустройством необходимо понимать то положение, что перечисленные выше объединения находятся в той или иной стадии землеустроительного процесса, т. е. или же в стадии подготовки или же в стадии исполнения в натуре. Из общего коли-

* Пропуск у документі.

чества 24 объединений до настоящего времени не получены заявки только от 3 артелей. Но землеустройство в остальных артелях задерживается из-за недостатка технических сил.

Землеобеспеченность на одного едока в коммуне будет 2,2 дес., а в артелях — 1,4.

Обобществление земель полностью проведено в коммунах, и в округе нет коммун, где бы члены таковой имели еще индивидуальные земли; что же касается артелей, то 13 из них обобществили полностью полевые земли, оставив в индивидуальном пользовании усадебные участки. Одна же артель, перешедшая в настоящее время на коммунальный устав, индивидуальных земель совершенно не имеет.

Площадь земель по угодьям распределяется так:

Коммуны: пашни — 486 дес., луга — 117,75 дес., сада — 21 дес., огорода — 33,89 дес., кустарника и леса — 17,83 дес., неудобной (дороги, реки, болота) — 91 дес. Всего же 792 дес.

Артели: пашни — 592 дес., луга — 79 дес., сада — 19,66 дес., огорода — 39,85 дес., кустарника и леса — 39,98 дес., неудобной (дороги, реки, болота) — 90,68 дес., других угодий— 29,83 дес. Всего же 891 дес.

Примечание. Число угодий в артелях приведено полностью, как находящихся в индивидуальном пользовании. так и в коллективном.

Сравнивая распределение по угодьям, мы видим, что оно приблизительно одинаково и разница будет только в пашне в пользу артели, в луге — в пользу коммун, а в кустарниках и лесе — в пользу артели.

В %-ном отношении угодья распределяются следующим образом:

В коммунах: сад — 2,6%, огород — 4%, луг — 14,8%. пашни — 61,8%, кустарник — 2,4%, неудобной — 11,4%, прочих — 3%.

В артелях: сада — 2,2%, огорода — 4,4%, луга — 8,8%, пашни — 66,8%, кустарника — 4,4%, неудобной — 10,1%, прочих — 3,3%.

Как в коммунах, так и в артелях мы наблюдаем значительное разнообразие угодий, что позволяет строить хозяйство по различным его отраслям, с одной стороны, а с другой стороны, дает возможность коммунам и артелям вести свое хозяйство таким образом, чтобы главный доход получать не только с полеводства, но также и с садов, огородов, которые могли бы иметь при правильной постановке хозяйства и при возможности и организованности сбыта большое промышленное значение в жизни коллективов.

Что касается распределения пахотных земель по посевам отдельных культур, то здесь мы наблюдаем следующие соотношения.

Коммуны: рожь озимая 79,75 дес., пшеница озимая — 5,52 дес., пшеница яровая — 30,33 дес., ячмень — 34,77 дес., овес — 102,31 дес., гречиха — 11 дес., картофель — 24,81 дес., сахарной свеклы — 12 дес., клевера — 19,5 дес. Под посевами прочих культур — 47,68 дес., всего посева — 366,67 дес., недосева —28,79 дес. и под парами (черным и занятым) —90,54 дес.

Артели: рожь озимая — 70,75 дес., пшеница озимая — 5 дес., пшеница яровая — 7,5 дес., ячмень — 13,77 дес., овес — 59 дес., гречиха — 14,5 дес., картофель — 17 дес., сахарной свеклы — 16 дес. и клевера — 11 дес.

В %-ных отношениях по отдельным культурам мы имеем следующее:

Коммуны: рожь озимая — 21,7%, пшеница — 1½%, пшеница яровая — 8,2%, ячмень — 9,5%, овес — 7,6%, гречиха — 3%, картофель — 8%, сахарная свекла — 3%, клевера— 4½%, прочих посевов — 13% и недосева — 6%.

В артелях: рожь озимая — 28,5%, пшеница озимая — 2%, пшеница яровая — 3%, ячмень — 6%, овес — 2,5%, гречиха — 6,1%, картофель — 6,8%, сахарная свекла — 6,9%, клевера — 4,2%, прочих посевов — 13,5%, недосева — 23%.

Распределение культур по коммунам и артелям

Можно сказать, что в коммунах начинается вестись хозяйство таким образом, что менее ценные культуры вытесняются более ценными, так как, например, в яровом клину посевы яровой пшеницы, ячменя и овса в коммунах значительно больше, чем в артелях. Незначительность посевов сахарной свеклы в коммунах объясняется некоторым невыгодным расположением коммун в смысле транспортировки свеклы, с одной стороны, а с другой, коммуны, которые занимались в прежнее время сахарной свеклой (обычно расположены около г. Нежина), в настоящее время находят более рациональным заниматься огуречными плантациями, но так как совмещение тех и других невозможно по слишком большой трудоемкости той и другой культур, коммунам пришлось остановиться на чем-нибудь одном. Если сравнить посевы в коммунах и артелях с посевами крестьянских хозяйств, то, безусловно, в этом отношении в коммунах и артелях сеется больше более ценных культур, чем в крестьянских хозяйствах.

Если мы для сравнения возьмем цифры процентного соотношения культур в 1924 г. по Нежинскому округу (данные окрстатбюро), то оно будет таково: озимая рожь — 39½%, озимая пшеница — 3,2%, яровая — 0,9%, бобовые зерновые — 7,6%, картофель — 5,8%, сахарная свекла — 1,3%, сеяные травы — 1,8%, т. е. в крестьянском хозяйстве наибольший процент приходится на озимую рожь и, очевидно, овес, а не на культуры бо-

лее технически ценные, между тем как в коммунах и артелях на такие культуры приходится значительный процент.

Что касается урожайности, то мы имеет следующие цифры:

Коммуны: рожь озимая — 40 пуд. с дес., пшеница озимая — 20 пуд., пшеница яровая — 22 пуд., ячмень — 16½ пуд., овес — 19 пуд., картофель — 848 пуд., сахарная свекла — 800 пуд.

В артелях урожай следующий: рожь озимая — 24 пуд., пшеница озимая — 5 пуд., пшеница яровая — 25 пуд., ячмень — 24 пуд., овес — 32 пуд., картофель — 625 пуд., сахарная свекла — 1163 пуд., т. е. в коммунах значительно выше урожай озимой ржи, картофеля и озимой пшеницы, а в артелях урожай выше ячменя, овса и сахарной свеклы.

Урожайность культур в крестьянских хозяйствах в округе такова: озимая рожь в среднем — 25 пуд., озимая пшеница — 22 пуд., яровая пшеница — 25 пуд., овес — 17 пуд., ячмень — 18 пуд., сахарная свекла — 700 пуд., картофель — 600 пуд., т. е. в коммунах и артелях урожай несколько выше крестьянского, но все ж таки незначительный.

Садоводство и огородничество в коммунах и артелях в настоящем, 1924 г. не имели никакого значения, так как во всем округе не было никакого урожая в садах. Правда, в этом отношении мы имеем также такой пример, что в одной из коммун урожай сада был все же таки значительный и коммуна на рынке благодаря саду получила 150—200 руб. чистого дохода. Но в остальных коммунах сады совершенно не уродили. Огородничество в коммунах главным образом играет такую же роль, как и садоводство, также опять, за исключением одной коммуны «Красный партизан», где в этом году было засеяно 11 дес. нежинских огурцов, и коммуна засолила 4 вагона, выручив от продажи более 4000 руб. В артелях огородничество не играет совершенно промышленного значения, так как оно в большинстве случаев располагается на индивидуальных усадебных участках и служит для удовлетворения только своих потребностей.

Полевые севообороты в коммунах и артелях установлены следующие:

В коммунах: 3-польных, 4-польных и 5-польных севооборотов нет. 6-польных — 2, 8-польных — 3 и не установлено севооборотов в 3 [комунах].

В артелях: 3-польных — 4, 4- и 5-польных нет, 6-польных — 1, 8-польных — 2 и не установлено севооборотов в 7 [артілях].

Обычное чередование растений в севооборотах следующее: 6-польном — пар занятой — озимь, пропашное, ярь с клевером, клеверный пар и озимь, а в 8-польном — пар занятой — озимь, пропашное, ярь с клевером, клевер, клеверный пар, озимь и ярь.

Состояние животноводства в коллективах рисуется в сле-

дующем виде: общее количество скота в коммунах — 67 (рабочих лошадей и волов), в артелях — 83.

Общее количество лошадей молодняка: в коммунах — 5, в артелях — 9. Процент молодняка по отношению к взрослым: в коммунах — 7,4%, артелях — 10,8%.

На 100 дес. посева в коммунах 18,3 головы, в артелях — 33,3 головы.

Имеют скот в единоличном пользовании: коммуны — 0, артели — 13.

Количество крупного рогатого скота (общее): в коммунах — 118, в артелях — 149.

Количество бугаев: в артелях — 2, в коммунах — 4.

Количество коров: в коммунах — 2, в артелях — 84.

Количество молодняка: в коммунах — 44, в артелях — 56.

% молодняка по отношению к коровам: в коммунах — 84,6%, в артелях — 66,6%.

На 100 дес. посева крупного рогатого скота: в коммунах — 32,2 головы, в артелях — 60,3 головы.

Общее количество свиней: в коммунах — 62, в артелях — 54.

Общее количество подсвинков: в коммунах — 70, в артелях — 34.

% молодняка свиней по отношению к крупным: в коммунах — 112, в артелях — 63.

На 100 дес. посева крупных свиней: в коммунах — 17, в артелях — 22.

Общее количество овец: в коммунах — 81, в артелях — 108.

На 100 дес. посева овец: в коммунах — 22, в артелях — 41.

На 10 штук крупного рогатого скота овец: в коммунах — 6, в артелях — 7.

Общее количество птицы в коммунах: кур — 453, гусей — 90, уток — 116, прочих — 38.

В артелях: кур — 611, гусей — 61, уток — 127, прочих — 16.
Ульев рамочных в коммунах 40, в артелях — 54.

Рассматривая обеспеченность по отдельным видам объединений, мы видим, что в коммунах меньше рабочего скота, чем в артелях, и рабочий скот в коммунах лучше обеспечен кормами, чем в артелях. Крупный рогатый скот в большинстве своем находится в артелях, но зато молодняка рогатого скота и бугаев больше в %-ном отношении в коммунах, чем в артелях.

Что касается свиноводства, т. е. наиболее интенсивной отрасли животноводства, то оно поставлено в коммунах несравненно выше, чем в артелях, как по общему количеству свиней, так и вообще по постановке дела в смысле оборудования помещений, чистопородности и прочее, но если мы возьмем среднюю обеспеченность на один коллектив по отдельным видам объединения, то разницы почти никакой не будет, а именно: в коммунах (на одну) приходится в среднем лошадей и волов 8, крупного рогатого скота — 14, свиней крупных — 7, овец — 10,

птицы всех видов 88 штук. На одну артель в среднем лошадей и волов — 8, крупного рогатого скота — 14, свиней — 5, овец — 10 и птиц всех видов — 71 штука.

По сравнению с крестьянским хозяйством обеспеченность скотом, безусловно, больше, а особенно в артелях, так как на каждое хозяйство, входящее в артель, приходится 1 лошадь и 1 корова.

Что касается мертвого инвентаря, то здесь мы имеем следующее:

В коммунах: плугов — 38, культиваторов — 10, борон — 57, сеялок — 7, уборочных машин — 16, молотилок — 6, зерноочистительных машин — 9.

В артелях: плугов — 55, культиваторов — 9, борон — 66, сеялок — 28, уборочных машин — 7, молотилок — 5 и зерноочистительных машин — 6.

На 100 дес. посева мы будем иметь в коммунах: плугов — 12, культиваторов — 3, сеялок — 2, борон — 19, уборочных машин — 5, молотилок — 2 и зерноочистительных машин — 3.

В артелях: плугов — 27, культиваторов — 4, сеялок — 4, борон — 33, уборочных машин — 3, молотилок — 2, зерноочистительных машин — 3.

Сравнивая обеспеченность мертвым инвентарем артелей и коммун видим, что в артелях недостача уборочных машин по сравнению с коммунами, но зато избыток плугов и борон, что объясняется тем, что в артелях мертвый инвентарь находится в индивидуальном владении и он зачастую излишен для коллективного хозяйства.

В коммунах мертвый инвентарь обобществлен на 100%, в артелях % обобществленных равен 56. Всего машин в коллективном владении в артелях 104, а в индивидуальном владении — 80.

Средняя обеспеченность машинами в коммунах (на 1 в среднем): плугов — 4, культиваторов — 1, борон — 7, сеялок — 0,9, уборочных машин — 2, молотилок — 0,7, зерноочистительных машин — 0,7.

В артелях [на 1 в среднем]: плугов — 5,5, культиваторов — 0,9, борон — 6,6, сеялок — 0,8, уборочных машин — 0,7, молотилок — 0,5 и зерноочистительных машин 0,6.

Таким образом, недостача машин в коммунах главным образом будет: культиваторов, сеялок, зерноочистительных машин. В артелях же к этим машинам можно прибавить еще уборочные.

В сравнении с крестьянским хозяйством мы можем констатировать здесь, что артели и коммуны применяют в своем хозяйстве уже более сложные машины, чем отдельные крестьянские хозяйства, что в свою очередь позволяет повысить урожайность полей.

Постройки коллективов разделяются по отдельным видам таким образом:

В коммунах имеется 21 жилая постройка с общей площадью 682 кв. сажени, где помещаются все едоки коммун. Служебные постройки в коммунах имеются следующие: для машин и орудий — 5 с площадью 333 кв. сажен, для скота — 14 в 497 кв. саженей, для зерна — 7 с площадью 150 кв. саженей, для фуража — 8 с площадью 569 кв. [саженей].

Отдельные постройки для промышленных предприятий — 3 с площадью в 170 кв. саженей, подвалов и погребов — 13 с площадью в 292 кв. сажени. В артелях же общих построек очень немного, а именно: жилых — 4 постройки, для скота — 4 постройки и прочих хозяйственных построек — 5.

Общие постройки имеются только в 3 артелях, а в остальных же 11 артелях постройки индивидуальные.

Промышленные и подсобные предприятия коллективов имеются только в коммунах, где имеются только 3 мельницы, две маслобойки и две просорушки. Из них мельница 1, 1 маслобойка и 1 просорушка арендованы, а остальные принадлежат коллективу.

Фактическая продукция в общем выразилась в 19 273 пуд. муки на сумму 18 402 руб. Между тем как возможная продукция выражается в 61 700 пуд. Из маслобоек одна еще не пущена в ход, а другая переработала только 25 пуд. масла. О просорушках точных сведений не имеется. Кроме того, коммуной «Красный партизан» было засолено 390 670 штук огурцов на сумму 7704 руб. Всего было проработано промышленными предприятиями 419 дней.

Население и рабочая сила в коллективах по отдельным видам объединений распределяются следующим образом: в коммунах членов — 210, мужчин от 11 до 18 лет — 41, от 18 до 60 — 113, старше 60—1; женщин от 11 до 16—33, от 16 до 55—83, старше 55—7.

Детей обоих полов до 8 лет — 57, от 8 до 11—23. Всего 360 едоков.

В артелях: членов — 246, мужчин от 11 до 18 лет — 45, от 18 до 60 лет — 113, старше 60 — 6; женщин от 11 до 16 — 29, от 16 до 55 — 118, старше 55 — 13; детей обоих полов 83 до 8 лет, от 8 до 11 лет — 30, всего едоков — 427.

В %-ном отношении будет следующее (от числа едоков):

Коммуны: членов — 60%, мужчин от 11 до 18 лет — 11%, от 18 до 80 — 31%, женщин от 11 до 16 лет — 9%, от 16 до 55—23%, старше 55—18%; детей до 8 лет — 15%, от 8 до 11—7%.

Артели: членов — 57%, мужчин от 11 до 18 лет — 10%, от 18 до 60 лет — 26%, старше 60 — 21%; женщин от 11 до 16 — 6%, от 16 до 55 — 27%, старше 55 — 3%; детей до 8 лет — 15% и от 8 до 11 — 7%, т. е. возрастное распределение как в коммунах, так и в артелях приблизительно одинаково с разницей в

преобладании мужчин над женщинами в артелях, что объясняется тем, что в коммунах бывает зачастую много холостяков, между тем, как в артелях составляются обычные крестьянские семьи из мужа и жены.

Социальный состав в коммунах и артелях следующий:

Коммуны: членов КП(б)У — 20 чел., или 9% от числа членов; членов КНС — 89 чел., или 42% от числа членов; членов ЛКСМУ — 42 чел., или 20% от числа членов.

Артели: членов КП(б)У — 1 чел., или 0,4% от числа членов; членов КНС — 48 чел., или 19% от числа членов; членов ЛКСМУ — 14 чел., или 5% от числа членов, т. е. в коммунах в очень значительной степени больше членов, принадлежащих к партийной группировке.

Поденных работников в 8 коммунах было 293 человека, проработавших 1070 дней, а сезонных — 5 человек, проработавших 220 дней.

К наемной силе коммунам приходится прибегать в тех случаях, когда имеются такие трудоемкие культуры, как огурцы или сахарная свекла, и наличие рабочих рук в коммуне не позволяет вовремя выполнить работы по шаровке или сборке урожая.

Сезонные рабочие обычно бывают на подсобно-промышленных предприятиях, где имеются такие специальности, как мельники или машинисты, каковых в коммуне не оказывается.

Среднее число дней работы на одного работника выходит до 200 в год; наличие подсобно-промышленных предприятий все-таки требует, хотя и небольшой, затраты труда рабочих членов коммуны в зимний период. Летом продолжительность рабочего дня в среднем 10—11 часов. Зимой падает до 5—6. Женщины заняты главным образом уходом за свиньями и рогатым скотом и дежурствами по общим столовым. Дети и подростки не распределяются на работы, и в коммунах нет определенного заведенного порядка назначения детей на работу, но в большинстве случаев дети и подростки выполняют более легкие полевые и домашние работы (по пастьбе скота, сбору ягод и фруктов, боронованию, помощи в уходе за скотом и прочее). Во всех коммунах и артелях в настоящем году заведен учет рабочей силы по специальным формам рабочего журнала, где ведется, с одной стороны, табель, а с другой — учет производственных работ.

В артелях существуют определенные нормы оплаты рабочего дня и в среднем рабочему с плугом и лошадью платится 1 пуд 20 ф. ржи в день. Обычно в артелях оплата дня рассчитывается по всему собранному урожаю и по числу общих проработанных дней. Принципы распределения [результатов] труда в артелях в огромном большинстве — по затраченному труду, по едокам почти отсутствуют (1—2 случая); но, с другой стороны, при распределении продуктов производятся по затраченному труду,

принимаются обычно во внимание и едоки, т. е. весь урожай делится на две половины, из коих одна делится по едокам, а другая распределяется на рабочего члена по затраченному труду. В переходных формах от артелей к коммунам принципы распределения те же, но самый расчет с членами усложнен тем, что часть урожая должна идти на общие потребности, часть — на общее хозяйство и часть — на личные потребности членов. Поэтому во многих случаях существуют различные формы и градации членов артели соответственно их возрасту и работоспособности для того, чтобы при распределении были удовлетворены. В коммунах распределения продуктов не существует, так [как] там очень много обобществлено, но в последнее время в коммунах также практикуется способ отделения известной части урожая обычно на личные потребности членов, каковая выдается деньгами, и каждый может распоряжаться по своему усмотрению.

Что касается грамотности и получения образования в коллективах, то здесь мы имеем, что в коммунах неграмотных имеется 32 человека, или 15%, с домашним образованием — 108 человек, или 31%, оконченным низшим — 101, или 30%, со средним и высшим образованием — 11,3%, в том числе с агрономическим образованием — 2, или $^1/_2$%.

В артелях же неграмотных — 64 человека, или 25%, с домашним образованием — 84, или 18%, с низшим законченным — 135, или 31%, со средним и высшим — 12, или 2%, в том числе с агрономическим — 3, или 0,6%.

По социальному положению до вступления в коллектив имеется следующее: в коммунах землепашцев — 85 человек, или 71%, батраков — 20 человек, или 16%, рабочих — 7 человек, или 5,6%, интеллигентов — 1, или 0,8%, и прочих — 9 человек, или 7,2%.

В артелях землепашцев — 89 человек, или 88%, батраков — 4, или 4%, рабочих — 1, или 1%, интеллигентов — 5, или 5%, прочих — 2, или 2%.

В настоящее время во всех коммунах выписываются газеты, журналы, в среднем по 2 газеты и одному журналу на коммуну. В двух коммунах устроены школы для воспитания детей, клубы, хаты-читальни, имеются свои маленькие оркестры и хоры, ставятся спектакли и прочее.

В артелях газеты и журналы выписываются, но в значительно меньшем размере, и только в одной артели, которая переходит на коммунальный устав, ведется культурно-просветительная работа путем устройства спектаклей, лекций и чтений как своими силами, так и привлеченными для этой цели учителями и агрономами.

С окружавшим населением у колхозов (коммун и артелей) отношения самые благожелательные, и население часто обра-

щается в коллективы за помощью. Коммуны снабжают население посевным материалом или предоставляют зерноочистительные машины для очистки семян или же производителей для случки.

Что касается связи с сельхозкооперацией, то из 22 объединений только два не состоят членами сельхозсоюза, все же остальные состоят.

Осенью текущего года среди 8 коллективов была проведена работа по репродукции чистосортного посевного материала, причем те коллективы, которые занимаются репродукцией, связаны с сельхозсоюзом плантаторскими договорами.

Общий кредит, полученный коллективами, выражается в коммунах,— в 18 336 руб. и в артелях — в 1135 руб., причем большинство кредитов (6750 руб.) долгосрочные, остальные краткосрочные.

Агрономической помощью коллективы пользуются каждый, так как районные агрономы согласно указаниям ОЗУ всю свою работу должны проводить через коллективы. За 1923/24 отчетный год в 8 коммунах было 94 посещения агрономов и в 16 артелях — 88. Из этого числа посещений в коммунах было произведено 21 обследование, 23 посещения касались организации хозяйств и 50 — вопросов технического характера.

В артелях — 28 посещений с целью обследования, 15 — с целью помощи в организации хозяйства и 45 — по вопросам технического характера.

В результате работы агроперсонала составлено в коммунах 7 производственных планов и в 5 из них поставлено счетоводство, а в 4 с помощью райагронома введен севооборот. В артелях же составлено 6 производственных планов, в 4 поставлено счетоводство, в 5 введен севооборот. Кроме того, в коммунах организованы 1 зерноочистительный пункт, 1 прокатный пункт, 1 показательный пункт по борьбе с вредителями и 5 случных пунктов и 1 с.-х. кружок. В артелях — 2 зерноочистительных пункта, 2 прокатных и 2 случных, причем в 1 артели устроен 1 случный пункт с жеребцом, кнуром и бугаем.

Таким образом, в Нежинском округе рост коллективных хозяйств, земельной площади и населения в них непрерывно повышается, причем за последний год наблюдается очень значительный рост артелей на... *, объединения проникают в широкие крестьянские массы, причем организация коллективов идет с наиболее желательной и понятной для крестьянства формы — артели. С другой стороны, более мощные коллективы и с.-х. производительные коммуны становятся показательными хозяйствами, становятся настолько мощными и крепкими, что в недалеком будущем должны будуть играть значительную роль в экономике того района, где они находятся.

---

* Дані в тексті документа нерозбірливо.

Так, например, коммуна «Красный партизан», которая в прошлом году засолила 4 вагона огурцов, в этом году предполагает увеличить засолку огурцов до 10 вагонов и втянуть в организацию этой засолки окружающие крестьянские хозяйства путем посева на их землях огурцов. Имеющиеся подсобно-промышленные предприятия в коллективах, с одной стороны, оказывают материальную помощь самому коллективу, а с другой стороны, помогают и населению. При обследовании коллективов, как коммун, так и артелей, и при сравнении их с индивидуальным хозяйством замечается резкая разница в хозяйственном быте тех и других.

Каждое хозяйство в артели, как уже сказано было, имеет корову, свинью и несколько овец. Животные обеспечены кормом, и в артелях не наблюдалось еще случаев продажи скота вследствие бескормицы, между тем как в окружающих селениях крестьяне в большом количестве распродают свой скот. Засуха в 1924 г., которая так тяжело отразилась на индивидуальном крестьянском хозяйстве, в значительно меньшей степени отразилась на коллективах, и, как мы видим из цифр урожайности, урожай этого года в коммунах и артелях в этом году был выше крестьянского.

Средняя цифра урожая не говорит, конечно, о том, что в некоторых коллективах урожаи были значительно выше этой цифры, между тем как мы наблюдаем такие отдельные случаи, что в некоторых коммунах и артелях урожай озимой пшеницы и ржи — около 60 пуд. с десятины, а урожай овса в Монастырищенской коммуне не достигал 98 пуд. с десятины. Все это говорит за то, что коллективы округа имеют много перспектив к дальнейшему хозяйственному развитию и укреплению с хозяйственной стороны.

Происходивший 25 ноября 1924 г. окружной съезд коллективов это и констатировал, так как на этом съезде представитель каждого коллектива заявлял, что их положение в сравнении с крестьянским хозяйством значительно лучше. С другой стороны, в самих коллективах наблюдается известный процесс в сторону дальнейшего обобществления, так как индивидуальное пользование зачастую доставляет много неудобств...

Заместитель заведующего ОЗУ (Рощин)
Райагроном (Зыбин)
Секретарь (Строшенко)

Філіал Держархіву Чернігівської області в м. Ніжині, ф. Р-613, спр. 21, арк. 1—8. Відпуск.

№ 242

Доповідь земельного відділу Революційного комітету АМРСР про стан колективних господарств у республіці

Січень 1925 р.

С созданием АМССР коллективные хозяйства республики сложились из сельскохозяйственных объединений округов, частично Балтского, Одесского и Тульчинского. И на 1 января 1925 г. по всей республике имеется: коммун — 4, артелей — 159, товариществ по общественной запашке — 2, всего 165. В процентном отношении делятся: коммун — 2,9%, артелей — 96,4%, товариществ по общественной запашке — 1,7%. Все сельскохозяйственные объединения занимают площадь земли в 12 360 дес., причем в пользовании коммун имеется 720 дес., что составляет до 5% общей площади; в пользовании артелей находится 11 568 дес., что составляет до 94% общей площади; в пользовании товариществ по общественной запашке — 172 дес., что составляет до 1,5%. Имеются 2262 члена, едоков 8834, причем в коммунах 140 членов, что составляет 6% с лишним всех членов, при 425 едоках; артели объединяют 2103 члена, или 93%, при 8309 едоках; товарищества по общественной запашке объединяют 19 членов, или до 1% всех членов, при 109 едоках.

Трудоспособных в коммунах 215, в артелях 3306, в товариществах по общественной запашке 51, таким образом, во всех сельскохозяйственных объединениях насчитывается 3572 трудоспособных.

По землеобеспеченности коллективные хозяйства делятся следующим образом:

	До 25 дес.	25—50 дес	50—100 дес.	100—200 дес.	200—300 дес.	300—500 дес.	Более 500 дес.
Коммун	—	—	—	3	1	—	—
Артелей	11	24	78	36	7	3	—
Товариществ по общественной запашке	—	—	1	1	—	—	—

Средняя землеобеспеченность:

Коммун	—	155 дес.
Артелей	—	72 »
Товариществ по общественной запашке	—	86 »

Землеобеспеченность на одного едока:

Коммун	— 1,7 дес.
Артелей	— 1,4 »
Товариществ по общественной запашке	— 1,5 »

Землеобеспеченность на одного работника:

В коммунах	— 3.3 дес.
В артелях	— 3,5 »
Товариществ по общественной запашке	— 3,8 »

На госфондах осело:

Коммун	— 4
Артелей	— 29
Товариществ по общественной запашке	—

На надельных [землях] осело:

Коммун	—
Артелей	130
Товариществ по общественной запашке	2

Сдано земли в аренду [в десятинах]	коммунами		—
» » » »	артелями		835
» » » »	товариществами по общественной запашке		—
Взято в аренду [в десятинах]	коммунами	—	25
» » »	артелями	—	1394
Окончательно землеустроенных	коммун	—	3
» »	артелей	—	83
» »	товариществ по общественной запашке	—	2

Неземлеустроенных коммун — 1, артелей — 59

В индивидуальном пользовании земли у членов коммуны нет, что же касается членов * артели и товариществ по общественной запашке, то в таковых до 90% имеется в пользовании только лишь усадебные земли.

Недосева как в коммунах, артелях и товариществах по общественной запашке не наблюдалось.

Севообороты введены в двух коммунах — четырехпольный с пятым запольным клином, остальные две коммуны севооборотов не имеют и переходят к таковому. В артелях трехполки нет. Четырехпольный введен в артелях до 30%, пятипольный — до 15%, шестипольный — до 10% и семипольный — до 5%, осталь-

* У тексті документа «планов».

ные артели севооборотов не имеют. Товарищества по общественной запашке ввели 4-польный севооборот.

[Землю] удобряют путем вывоза навоза: коммун — 3, артелей — 45, товариществ по общественной запашке — 1.

Урожайность коллективных хозяйств за 1924 г. по сравнению с единоличными хозяйствами характеризуется следующими цифровыми данными:

	Рожь	Озимая пшеница	Кукуруза	Подсолнух	Яровая пшеница	Овес
Коллективные хозяйства	28 пуд.	29 пуд.	83 пуд.	70 пуд.	—	18 пуд.
Единоличные хозяйства	19 »	19 »	60 »	70 »	—	9 »

Следовательно, урожайность колхозов по сравнению с единоличными хозяйствами повышенная.

Садов в коммунах имеется на площади 12 дес., в артелях до 50.

Виноградников в коммунах 10 [дес.].

Виноградников в артелях имеется до 25 дес.

На рынок сбываются только продукты виноградарства, имеющие для небольшого числа коллективов большое экономическое значение.

Лошадей в коммунах 24, волов 20, что составляет обеспеченность на 100 дес. посева 7 с лишним голов рабочего скота.

В артелях имеется: лошадей — 755, волов — 477, что составляет до 13 голов рабочего скота на 100 дес. посева.

Товарищества по общественной запашке обеспечены рабочим скотом почти полностью.

В коммунах имеется: коров — 24, овец — 140.

В артелях имеется: коров — 654, овец — 1950, свиней — 630, молодняка — 318.

Продуктивный скот в коммунах обобществлен на 100%, в артелях же до 90% продуктивного скота находится в единоличном пользовании.

Рабочий скот в артелях обобществлен до 50%. Товарищества по общественной запашке имеют рабочий скот в своем единоличном пользовании.

В коммунах имеется: сеялок — 12, одна сеялка приходится приблизительно на 60 дес. посева, жаток — 8, плугов — 32, повозок — 16 и 1 трактор.

Артели имеют: сеялок — 189, жаток — 125, плугов — 630, повозок — 320, тракторов — 4.

Товарищества по общественной запашке имеют: сеялок — 2, жаток — 2, плугов — 9, повозок — 7.

Мертвый инвентарь в коммунах обобществлен на 100%, в

артелях — до 70%, в товариществах по общественной запашке инвентарь не обобществлен. В инвентаре нуждаются все коммуны и до 80 артелей.

В постройках нуждаются 4 коммуны, все коллективы и товарищества по общественной запашке.

В коммунах как жилые, так и хозяйственные постройки обобществлены на 100%, в артелях — до 15%, а в товариществах по общественной запашке не обобществлены.

Коммуны имеют: две арендованные маслобойни, одну собственную мельницу и одну арендованную, и каждая из них имеет паровой молотильный гарнитур.

Артели имеют: 8 маслобоек, из них одна собственная и семь арендованных, мельниц арендованных — две, других предприятий, кроме 40 паровых молотильных гарнитуров, не имеют. Товарищества по общественной запашке предприятий не имеют.

Ввиду частичного недорода в республике фактическая производительность не может быть выявлена.

По социальному положению коллективные объединения делятся: коммуны — незаможнические, артели — незаможнические до 70%, середняцкие до 20%, остальные смешанные, чисто зажиточных нет.

Наемный труд в коммунах не применяется, в артелях применяется наемный труд до 10%; наемный труд применяется во время сезонных работ — наем поденных и приглашение спецов.

Продолжительность рабочего дня во всех коллективных объединениях следующая: осень — 7 часов, зима — 5 часов, лето — до 15 часов. Дети в коммунах не работают, 20% артелей применяют детский труд на легких работах. В коллективных объединениях замена членов наемными рабочими не практикуется.

При распределении продуктов в артелях приняты две расценочные нормы:

1) учет проработанного времени днями,

2) учет почасно.

Результаты труда распределяются следующим образом: по потребностям — 4 коммуны и 4 артели, по затраченному труду 10 артелей, по едокам — 38, остальные артели производят распределение комбинированным способом.

Грамотных в коммуне до 200 человек, в артелях — до 3000, в товариществах по общественной запашке — до 50 человек.

Религиозные предрассудки изжиты в коммунах до 90%, в артелях — до 45% и в товариществах по общественной запашке — до 30%. Школ в коммунах 4, клубов 4, общих столовых и кухонь 4, выписывают газеты все 4 коммуны, имеют влияние на окружающее население и принимают участие в общественной жизни и работе 4 коммуны, библиотеки имеют 4 коммуны.

Артели имеют 5 школ, общих столовых 4 и до 80% выписывают газеты, в общественной жизни и работе принимают участие до 50% артелей, товарищества по общественной запашке школ не имеют.

Коммуны, артели и товарищества по общественной запашке пользуются агрономической помощью через агрономию земотдела, [но] оказываемая агрономическая помощь коллективам недостаточна. В члены сельскохозяйственной кооперации вошло до 80%.

Правильно ведущих счетоводство имеется только до 8%. Окредитовано до 65% всех коллективных хозяйств. В долгосрочном кредите нуждаются до 80%, остальные нуждаются в краткосрочных кредитах.

Необходимо отметить рост коллективных хозяйств за счет незаможническо-бедняцких и частично середняцких слоев общества. Также необходимо констатировать как положительное явление хозяйственное укрепление существующих коллективов и резкое отличие их от окружающих единоличных хозяйств — это применение агрикультурных мероприятий.

Как отрицательным явлением в росте и укреплении коллективов служат, с одной стороны, слабое обслуживание их как с организационной, так и с экономической стороны, и, с другой стороны, отсутствие долгосрочного кредита, направленного к восстановлению хозяйства.

Зав. земотделом АМССР
Зав. с.-х. п/о
Секретарь

Партархів Інституту історії партії ЦК КП Молдавії, ф. 49, оп. 4, спр. 104, арк. 1—2. Відпуск.

№ 243

Із звіту Ізюмського окружного земельного управління Харківської губернії про будівництво колгоспів в окрузі та їх господарський стан

12 лютого 1925р. *

4. ДИНАМИКА КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА ОКРУГА

Ввиду отсутствия сведений на 1 января 1921 г. приняты за 100 цифры на 1 января 1922 г. и к ним отнесены все дальнейшие относительные цифры.

* Вхідна дата.

А. Рост колхозов округа

На какое время	Общее количество колхозов	Относительный рост	Из них: коммуны, абсолютные цифры	коммуны, относительные цифры	артели, абсолютные цифры	артели, относительные цифры	т-в по обр. зем., абсолютные цифры	т-в по обр. зем., относительные цифры	Ликвидировано колхозов	Примечание
На 1.I 1921 г. . .	Точных сведений нет									
На 1.I 1922 г. . .	15	100	1	6,7%	14	93,3%	—	—		
На 1.I 1923 г, . .	23	153	2	8,7%	21	91,3	—	—		
На 1.I 1924 г. . .	29	193	1	3,45	27	93,1%	1	3,45	13	за 1923
На 1.I 1925 г. . .	52	347	4	7,8%	47	90,3%	1	1,9%	7	» 1924

Ликвидация колхозов в 1921 и 1922 г. почти не регистрировалась. Причина ликвидации 13 колхозов в 1923 г., вернее на 1-ю половину 1923 г., связана со стихийным их возникновением. Льготы при землеустройстве и возможности материальной помощи колхозам толковались слишком широко не только самими возникающими колхозами, но и земельными и другими общественными работниками, ведшими пропаганду по развитию коллективизации.

Вследствие этого многие колхозы организовывались с целью закрепления за собой лакомых кусков земли, совершенно не считаясь с положением, которое создается при этом для земельного общества, из которого они выделяются. Иные колхозы организовывались с расчетом на широкую материальную помощь государства. Поскольку отвод земли в облюбованном ими месте оказывался невозможен и перспективы государственной помощи выявлялись в не столь уж больших размерах, такие колхозы распадались. Причины ликвидации 7 колхозов в 1924 г. отчасти те же, какие указаны для 1923 г. Но в некоторых случаях артели не находили той поддержки, какая им действительно была нужна, и из-за этого прекращали свое, правда только формальное, существование. Таких случаев, однако, не больше 2—3.

5. СОСТОЯНИЕ САДОВОДСТВА И ОГОРОДНИЧЕСТВА

Садоводство ведется только в 2 артелях и 1 коммуне. Последняя получила землю только летом 1924 г., а вместе с ней и сад площадью 1 $^1/_4$ дес. С осени проделаны все необходимые работы в саду по борьбе с вредителями и другому уходу за деревьями. В артели «Хлібороб Ткач», имеющей сад площадью в 3 дес., это дело поставлено хорошо. В артели имеется 1 член, хорошо знакомый с этой отраслью. В отношении борьбы с вредителями сада работы в этой артели можно даже считать показательными для окружающего населения. Более широкое раз-

витие садоводства в колхозах безусловно начнется, как только появится возможность получить посадочный материал.

Огородничество в артелях носит домашний характер, и только в единичных случаях оно является полупромышленным.

Б. Рост земельной площади колхозов

На какое время	Общая площадь земли: абсолютные цифры	Общая площадь земли: относительно 1922 г.	Общая площадь земли: относительно крестьянской площади	В том числе в коммунах: абсолютные цифры	в коммунах: относительные цифры	в артелях: абсолютные цифры	в артелях: относительные цифры	в товариществах: абсолютные цифры	в товариществах: относительные цифры
На 1.I 1921 г. . .	Точных сведений нет								
На 1.I 1922 г. . .	811	100%	0,15%	72	8,87%	739	91,13%	—	—
На 1.I 1923 г. . .	1205	148%	0,22%	84	7,0%	1121	93%	—	—
На 1.I 1924 г. . .	2440	301%	0,46%	119	5%	2275	93,1%	47,5	1,9%
На 1.I 1925 г. . .	4800	592%	0,9%	300	6,3%	4452	92,7%	47,5	1%

В. Рост населения колхозов

На какое время	Общее число едоков: абсолютная цифра	Общее число едоков: относительная 1922 г.	В том часле в коммунах: абсолютная цифра	в коммунах: относительная цифра	в артелях: абсолютная цифра	в артелях: относительная цифра	в товариществах: абсолютная цифра	в товариществах: относительная цифра
На 1.I 1921 г. . .	Определенных сведений нет							
На 1.I 1922 г. . .	826	100%	66	8%	760	92%	—	—
На 1.I 1923 г. . .	1225	149%	89	7,25%	1136	92,75%	—	—
На 1.I 1924 г. . .	1846	225%	80	4,4%	1733	93,8%	33	1,8%
На 1 I 1925 г. . .	3617	448%	216	6%	3368	93,1%	33	0,9%
. . . .	. .	. . .	. .	. . .	. .	. . .		. . . .

6. СОСТОЯНИЕ ЖИВОТНОВОДСТВА

а) Рабочий скот

В каких хозяйствах	Количество рабочего скота (лошадей, волов)	Конский молодняк: количество	Конский молодняк: % к стаду	Количество рабочего скота на 100 дес. посева	Число колхозов с единоличным собственным рабочим скотом
Коллективных	456	80	17,5	10,5	28
Индивидуальных крестьянских .	72437	8212	21,5	23,4	—

б) Продуктивный крупный рогатый скот

В каких хозяйствах	Общее количество крупного рогатого скота	Количество молодняка		Количество коров на 100 дес. посева	Число колхозов с единоличным собственным прод. скотом
		абсолютная цифра	относительно к коровам		
В колхозах	424	195	45,7%	9,8	50
Индивидуальных крестьянских .	57335	50436	88,1%	18,5	—

в, г, д, е) Прочие виды животноводства

В каких хозяйствах	Количество свиней		Овцы			Количество птицы	Количество ульев
	абсолютная цифра	на 100 дес. посева	количество	относительно крупного рогатого скота	количество на 100 дес.		
Коллективных	371	8,6	735	173%	17,1	3450	95
Крестьянских индивидуальных	47245	15,45	183577	302,5%	58,7	97066	8200

В пользующихся уже коллективно землей колхозах, как землеустроенных, так формально еще не землеустроенных, обобществление рабочего скота достигает 90%, обобществление крупного рогатого скота равно 20%. Средняя обеспеченность всех колхозов рабочим скотом равна 60%, коровами — 75%.

7. МЕРТВЫЙ ИНВЕНТАРЬ И ПОСТРОЙКИ

В каких хозяйствах	Плугов		Сеялок		Сортировок		Жаток		Молотилок	
	всего	на 100 дес.	всего	на 100 дес.	всего	на 100 дес.	всего	на 100 дес.	всего	на 100 дес.
Коллективных	267	5,5	64	1,4	38	0,75	49	1	10	0,2
Крестьянских индивидуальных	40300	12,5	18290	5,9	1550	0,5				

Об обеспеченности постройками и нуждаемости в них до получения сводки по «рабочим карткам» говорить более или менее определенно не представляется возможным.

Нуждаются в мертвом инвентаре примерно 75% всех колхозов. Чтобы привести их хозяйства в нормальную обеспеченность мертвым инвентарем, необходимо снабдить их 600 плугами, 250 сеялками, 100 жатками или вообще разными уборочными машинами: 50 молотилками, 25 зерноочистительными машинами, не говоря о мелком инвентаре, с одной стороны, и тракторах и двигателях, с другой стороны.

8. ПРОМЫСЛЫ И ПРЕДПРИЯТИЯ

Из существующих в округе колхозов кустарно-промышленные предприятия имеются в 7 колхозах. Маслобойка имеется в 1 колхозе, мельницы простого помола имеются в 3 колхозах, просорушки — в 2, кузнечная, слесарная и портняжная мастерские — в 1 коммуне, ткацкая мастерская — в 1 артели и, наконец, сапожные мастерские — в 2 колхозах.

Все эти данные, а также производительность возможная и фактическая и годовое количество рабочих дней показаны в следующей таблице:

Род сведений	Маслобоек	Мельниц простого помола	Просорушек	Кузнечных мастерских	Слесарных мастерских	Столярных мастерских	Сапожных мастерских	Портняжных мастерских	Ткацких мастерских
В скольких колхозах имеется . .	1	4	2	1	1	1	2	1	1
Нормальное производство в час. .	4	20	15	—	—	—	—	—	—
Фактическое производство пудов в час	2	12	10	—	—	—	—	—	—
Годовое количество рабочих дней	140	200	140	100	50	100	260	70	80

Условия пользования предприятиями таковы: маслобойка, мельница, просорушка обслуживают в первую очередь хозяйства соответствующих колхозов, в которых они находятся. В остальное время работают окружающему населению за отмер. В настоящее время мельницы взимают 3—4 ф. зерна с пуда, маслобойка — 7 ф. семян и $1/2$ ф. жмыхов с пуда, просорушка — 3 ф. от 1 пуд. пшена. Более или менее значительную работу на сторону производят мельницы 2 артелей и 1 просорушка. Ощутительное место в бюджете займут эти предприятия только при учете той экономии, которую дают эти производства переработкой продуктов самого колхоза. Мастерские обслуживают своих членов бесплатно, с посторонних берут плату в зависимости от заказа. Все указанные предприятия — собственность колхоза.

Вид колхоза	Общее число едоков	Число членов	Общее число трудоспособных	Распределение едоков по возрасту				Число членов КП(б)У	Членов ЛКСМУ	Членов КНС
				до 11 лет	от 11 до 18	от 18 до 60	свыше 60			
Коммуны	216	116	125	56	22	116	22	19		18
Артели	3627	1660	1864	1130	561	1666	365	46	25	687
Т-ва по обраб. зем.	39	24	24	13	—	24	2	—	—	3
Всего	3982	1800	2013	1199	588	1806	389	65	32	708

Наемных служащих в колхозах нет. Сроковых наемных рабочих также нет. 3—4 колхоза практикуют в небольшом размере наем поденных рабочих, главным образом во время уборки урожая, реже для помощи при обработке пропашных культур.

Продолжительность рабочего дня в колхозах средняя — весною 8—10 час., летом 10—12 час., осенью и зимой 8 час., но далеко не [всем] членам колхозов приходится работать каждый день осенью, а тем более зимою.

Замена членов наемными рабочими официально не допускается ни в одном колхозе. Бывают единичные случаи обходной замены, но с этим колхозы борются, как с отступлением от общего правила. Правда, бывали случаи, когда вся артель в целом ставила вопрос о возможности той или иной замены члена, если таковой в зимнее время, из-за отсутствия работы в колхозе, уходит на службу в город или на другие работы на сторону. Вопрос этот недавно очень остро был поставлен в одной из лучших артелей округа — Сторожеяровской. Разрешили его следующим образом: член артели, находящийся на службе или на другой работе на стороне (конечно, в каждом отдельном случае с разрешения совета или общего собрания членов артели), должен внести в кассу артели (но не какому-либо работающему за него члену) из расчета получаемого им жалованья за столько дней, сколько пришлось бы ему работать в артели за время его отсутствия при условии участия всех членов артели в работах.

О расценочных нормах говорить не приходится, хотя они некоторыми колхозами и устанавливались наперед, так как абсолютно всегда приходится им эти нормы в ту или иную сторону значительно изменять в зависимости от урожая и других хозяйственных условий. Таким образом, они фактически переходят, даже при распределении части прибыли по затраченному труду, к другим методам распределения продук-

тов труда (без предварительно установленных норм), о которых говорится ниже. Фактическая же расценка затраченного рабочего дня зависит не только от доходности того или иного коллективного хозяйства в каждом данном году, но и от того, какая часть продуктов делится по труду и какая еще по другому какому-либо принципу. Таким образом, никакой средней цифры тут вводить не приходится даже для одного и того же года, так как расценки эти в различных колхозах — величины несоизмеримые.

10. ПРИНЦИП РАСПРЕДЕЛЕНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ТРУДА

По потребности распределяют продукты труда только 3 действующие уже коммуны и 1 артель — Донецкая, Петровского района. Исключительно по едокам ни один колхоз результатов труда не распределяет. Точно так же ни один колхоз не распределяет результатов труда исключительно по затраченному труду. Все колхозы, кроме указанных 4, распределяют результаты труда тем или иным комбинированным способом. Из уже работающих коллективно колхозов число распределяющих результаты труда по потребности составляет 13% и распределяющих комбинированными способами — 87% от всего числа колхозов. Главнейшие применяемые виды распределения комбинированным способом таковы: а) часть чистой прибыли, определяемая в %, — примерно 20% — делится на всех едоков поровну, остальная часть по количеству затраченного труда; б) часть чистой прибыли, какая потребуется, идет на удовлетворение прожиточного минимума каждой семьи в целом, с учетом в каждой семье возраста и потребности каждого едока в отдельности, т. е. дается не равный пай на каждого едока в артели, а по действительной его потребности. Остальная часть чистой прибыли делится, как в первом случае, по затраченному труду; в) выплачивается по устанавливаемой общим собранием цене за проработанные дни, а остаток, если таковой окажется, делится по едокам по одному из первых двух видов распределения в части дележки по едокам; г) при дележке учитывается земельный пай, сколько данному члену следовало выработать по его паю, а иногда учитывается и размер имущества. Последний случай уже редко имеет место и всячески изживается самими колхозами и инструкторским персоналом. Больше всего рекомендуется второй способ с введением отчислений в запасный фонд, а при возможности и в культурный фонд.

11. КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬНАЯ И БЫТОВАЯ СТОРОНЫ ЖИЗНИ КОЛХОЗОВ

Цифровых данных по вопросу о грамотности населения колхозов до получения полных сводок по карткам давать не представляется возможным, но по имеющимся уже сведениям мож-

но сказать, что в общем в колхозах число грамотных составляет 50—55% от всего населения колхозов.

Отношение к религии в цифрах совершенно невозможно устанавливать и можно говорить только об общем положении этого вопроса в колхозах. Большая часть членов колхоза относится безразлично к религии, хотя некоторые придерживаются только в силу привычки тех или иных обрядов. Таких членов около 60%. 15—20% членов еще крепко держится за религию. К их числу принадлежат сектанты вроде баптистов, евангелистов и др. 25% совершенно антирелигиозны. Школы имеют только 2 колхоза, что составляет 7% от действующих колхозов и около 4% от общего числа колхозов. Клубы имеют 7 колхозов, но в некоторых из них специальных помещений для клуба нет, а устраиваются они в одной из хат или при школе. Театры имеют 2 колхоза: Сторожеяровская артель при школе и коммуна «Плуг и молот» при общежитии. Библиотеки имеют 8 колхозов, что составляет 27% от действующих колхозов и 15% от общего числа колхозов. Выписывают газеты 12 колхозов. Имеют общежития 4 колхоза, $12^1/_2$% действующих, или 7% от всех колхозов. Детдом имеет только коммуна «Плуг и молот», но в том же доме живут и дети коммуны «Маяк ленинизма». Общие столовые и кухни имеют 4 колхоза.

Из действующих уже колхозов только 4—5 еще находятся в неприязненных отношениях с окружающим населением, т. е. 12—15%. Несколько больше, 15—20%, находится в доброжелательных отношениях и 60—70% в безразличных отношениях с населением. Все 3 действующие коммуны находятся в хороших отношениях с окружающим крестьянством.

12. СОДЕЙСТВИЕ РАЗВИТИЮ КОЛХОЗОВ

Агропомощью в той или иной мере пользуются все колхозы. Входящие членами в райсельхозсоюз 25 колхозов обслуживаются в одинаковой мере инструктором райсельхозсоюза, специалистами ОЗУ и райагрономами ОЗУ. Не входящие еще членами в райсельхозсоюз, но хозяйствующие уже колхозы обслуживаются больше специалистами ОЗУ, райагроперсоналом, но также и инструктором райсельхозсоюза. Колхозы же, которые еще не хозяйничают коллективно, обслуживаются почти исключительно специалистами окрземуправления.

Вступление колхозов в первичные сельхозтоварищества началось за редкими исключениями только со второй половины 1924 г., и вступили уже членами в товарищества 8—10 колхозов.

До начала 1925 г. вели точную отчетность только 6—7 колхозов. После проведения курсов по счетоводству в декабре 1924 г. в коммуне «Плуг и молот» и в январе в Сторожеяровской

артели около 25 колхозов вели у себя правильное счетоводство.

Кредиты получают 20 колхозов. Из них 14 получили денежный кредит на сумму около 18 000 руб., 18 получили машинный кредит, а некоторые от местных товариществ и зерном. Около 60% колхозов нуждаются в долгосрочном кредите, и только по невозможности получить долгосрочный кредит некоторые из них пожелали бы воспользоваться краткосрочным кредитом...

Зав. окрземуправлением [*підпис*]
Зав. отделом коллективизации с.-х. [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 6, спр. 251, арк. 3—10. Оригінал.

№ 244

Із звіту Подільського губернського земельного управління про стан колективізації в губернії

17 лютого 1925 р. *

II. ДИНАМИКА КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА ГУБЕРНИИ

РОСТ КОЛЛЕКТИВОВ В ГУБЕРНИИ

По имеющимся данным, в губземуправлении на 1 января 1922 г. на Подолии числилось две коммуны (14,3% по отношению к общему числу коллективов) и 12 с.-х. артелей (85,7%), всего 14 коллективов.

На 1 января 1923 г. — 6 коммун (11,76%) и 45 с.-х. артелей (88,34%), всего 51 коллектив (увеличение в сравнении с 1922 г. на 386%, или в 3,86 раза).

На 1 января 1924 г. — 26 коммун (8,66%) и 274 с.-х артелей (91,34%), всего 300 коллективов (увеличение в сравнении с 1923 г. на 588%, или [в] 5,88 раза).

На 1 января 1925 г.— 43 коммуны (7,28%) и 548 с.-х. артелей (92,72%), всего 591 коллектив (увеличение в сравнении с 1924 г. на 193%, или [в] 1,93 раза).

Из вышеприведенных цифр мы видим, что коммуны ежегодно в процентном отношении уменьшаются. По количеству организованных с.-х. коллективов минувший с.-х. год почти превзошел все вместе взятые предыдущие годы, т. е. последний квартал 1921 г. (начало коллективизации сельского хозяйства на Подолии), 1922 г., 1923 г. и 1924 г.

По числу организованных коллективов на первом месте стоит Винницкий округ, затем идут округа: Могилевский, Проскуровский, Гайсинский, Каменецкий и Тульчинский.

---

* Дата супровідного листа.

Распределение коллективов на Подолии по округам

№	Название округа	Коммун	С.-х. артелей	Всего
1	Винницкий	10	130	140
2	Гайсинский	4	86	90
3	Каменецкий	7	76	83
4	Могилевский	12	96	108
5	Проскуровский	8	88	96
6	Тульчинский	2	72	74
	Всего по губернии	43	548	591

РАСПАД КОЛЛЕКТИВОВ

Параллельно со стихийным ростом коллективов наблюдается и распад их. Последний незначителен по сравнению с ростом коллективов. Со времени начала коллективизации сельского хозяйства на Подолии в губернии ликвидировано 58 коллективов, т. е. 9,18% всех зарегистрированных. Из них ликвидировано в 1923 г. 15 коллективов и в 1924 г. — 43 коллектива. Причинами их ликвидации было следующее:

1. Отсутствие спайки между членами (ликвидировано 32 коллектива) различного социального состояния. Зажиточное селянство, входящее в вышеназванные коллективы, не было заинтересовано коллективной формой землепользования, а думало лишь сохранить излишки своих земель и воспользоваться всеми видами государственной помощи и льготами по продналогу, землеустройству и т. д.

2. Слияние коллективов в целях их экономического укрепления (ликвидировано 15 коллективов).

3. Объединение земледельческого населения (ликвидировано 3 коллектива).

4. Переселение в южные губернии из-за малоземелья (ликвидировано 4 коллектива).

5. Поздний отвод земли (ликвидирован 1 коллектив).

6. За бесхозяйственность (окрпаркомом ликвидирован 1 коллектив).

РОСТ ЗЕМЕЛЬНОЙ ПЛОЩАДИ КОЛЛЕКТИВОВ

В пользовании коллективов Подолии находилось на 1 января 1922 г. 720 дес. земли (в пользовании коммун 290,5 дес., или 40,03%, с.-х. артелей — 429,5 дес., или 59,97%), что составляло 0,032% по отношению к общей площади крестьянских земель в губернии.

На 1 января 1923 г. в пользовании коллективов Подолии находилось 3575 дес. земли (в пользовании коммун 771 дес., или 21,6%, и в пользовании с.-х. артелей 2804 дес., или 79,4%), что составляло 0,16% по отношению к общей площади крестьянских земель. Площадь, находящаяся в пользовании коллективов в

1923 г., увеличилась в сравнении с 1922 г. на 497%, или [в] 4,97 раза.

На 1 января 1924 г. в пользовании коллективов Подолии находилось 14 754 дес. земли (в пользовании коммун 1659 дес., или 11,24%, и в пользовании с.-х. артели 13 095 дес., или 88,26%), что составляет 0,65% по отношению к с.-х. площади крестьянских земель губернии. Площадь, находящаяся в пользовании коллективов в 1924 г., увеличилась в сравнении с 1923 г. на 411%, или [в] 4,11 раз.

На 1 января 1925 г. в пользовании коллективов Подолии находилось 26 200 дес. земли (в пользовании коммун 2487 дес., или 9,5%, и в пользовании с.-х. артелей 25 713 дес., или 90,5%), что составляет 1,16% по отношению к общей площади крестьянских земель.

Площадь, находящаяся в пользовании коллективов в 1923 г., увеличилась в сравнении с 1924 г. на 177%, или [в] 1,77 раза.

РОСТ НАСЕЛЕНИЯ КОЛХОЗОВ

Населения в коллективах Подолии на 1 января 1922 г. было 1001 чел. (в коммунах 327 чел., или 32,6%, и в с.-х. артелях 674 чел., или 67,4%), что составляет по отношению ко всему с.-х. населению Подолии 0,033%.

На 1 января 1923 г. населения в коллективах Подолии было 4695 чел. (в коммунах 551 чел., или 13,3%, и в с.-х. артелях 4144 чел., или 86,7%), что составляло по отношению ко всему с.-х. населению 0,15%. Увеличение в сравнении с 1922 г. [на] 455%, или [в] 4,55 раза.

На 1 января 1924 г. населения в коллективах было 18 652 чел. (в с.-х. коммунах 1341 чел., или 8,77%, и в с.-х. артелях 15 311 чел., или 91,33%), что составляло 0,62% по отношению ко всему с.-х. населению губернии. Увеличение в сравнении с 1923 г. на 415%, или [в] 4,5 раза.

На 1 января 1925 г. населения в коллективах Подолии было 32 753 чел. (в с.-х. коммунах 1794 чел., или 5,39%, и в с.-х. артелях 24 406 чел., или 94,61%), что составляет 1,03% по отношению ко всему с.-х. населению губернии. Увеличение в сравнении с 1924 г. на 182%, или [в] 1,82 раза.

ЗЕМЛЕОБЕСПЕЧЕННОСТЬ КОЛХОЗОВ

Группы колхозов по землеобеспеченности

о 25 дес.						От 25 до 50 дес.						От 50 до 100 дес.					
коммун	%	с.-х. артелей	%	всего	%	коммун	%	с.-х. артелей	%	всего	%	коммун	%	с.-х. артелей	%	всего	%
9	7,2	116	92,8	125	100	22	7,7	277	92,3	299	100	9	6,87	122	93	131	100

От 100 до 200 дес.						От 200 до 300 дес.						Свыше 500 дес.					
коммун	%	с.-х. артелей	%	всего	%	коммун	%	с.-х. артелей	%	всего	%	коммун	%	с.-х. артелей	%	всего	%
1	4,8	20	95,2	21	100	1	50	1	50	2	100	1				1	100

Из вышеприведенной таблицы мы видим, что на Подолии преобладают коммуны и с.-х. артели площадью от 25 [до] 50 дес. Количество коллективов до 25 дес. и от 25 дес. до 100 дес. на Подолии почти одинаково.

Площади земли под коллективами колеблются от 12 до 657 дес.

В среднем на 1 колхоз приходится в 1921 г. 50,14 дес., в 1922 г., —70,08 дес., в 1923 г. — 49,17 дес. и в 1924 г.— 44,17 дес.

На одного едока в среднем приходится 0,8 дес. земли. На одного работника — 1,37 дес. земли.

526 коллективов, т. е. 89% всех зарегистрированных, организованы на бывших нетрудовых землях, 23 коллектива, или 3,7%, — на бывших церковных землях и 42 коллектива, или 7,3%, — на надельных землях.

Землеустроено окончательно на Подолии 182 коллектива, т. е. 38% всех находящихся на Подолии коллективов, на площади 7415 дес. и 170 коллективов, т. е. 28,2%, на площади 5225 дес. землеустроено на 50% (выполнены подготовительные работы).

Земельная площадь в коллективах распределяется по угодьям следующим образом:

Пахотной земли	—	24 142	дес.,	или	92,16%
Луговой »	—	363	»	»	1,38%
Садовой »	—	422,5	»	»	1,6 %
Огородной »	—	410	»	»	1,56%
Усадебной »	—	682	»	»	2,6 %
Непригодной »	—	181	»	»	0,7 %

Под двором и постройками (под усадьбой) на один колхоз приходится 1,1 дес. (2,6%), что составляет на одну семью, входящую в состав коллектива, 0,09 дес.

В единоличных же хозяйствах (по данным губстатбюро) под усадьбами в среднем занята площадь 0,27 дес., что составляет 9% всех угодий.

По имеющимся данным в ГЗУ, на один коллектив в среднем приходится сада 0,8 дес. (1,61%). В крестьянских хозяйствах на одно хозяйство приходится сада 0,03 дес., или 1% по отношению ко всем угодьям, т. е. в полтора раза меньше, чем в коллективных хозяйствах.

На один колхоз в среднем приходится огорода 0,77 дес. (1,56%). В крестьянских хозяйствах в среднем на одно хозяйство

приходится огорода 0,18 дес., или 0,8% по отношению ко всем угодьям, т. е. площадь в два раза меньше, чем в коллективных хозяйствах.

СОСТОЯНИЕ ПОЛЕВОДСТВА В КОЛЛЕКТИВАХ

В пользовании коллективов Подолии находится пахотной земли 24 412 дес., что составляет 92,16% по отношению ко всем угодьям коллективов.

О распределении пахотной земли по культурам можно ориентировочно судить по материалам 10%-ного обследования коллективов, произведенного осенью 1924 г.

Распределение пахотной земли по культурам

Озимые						Яровые			
озимая рожь		озимая пшеница		всего		яровая пшеница		овес	
площадь	%	площадь	%	площадь	%	площадь	%	площадь	%
3138	13	2102	8,8	5240	21,8	700	2,9	1622	6,3

Яровые									
ячмень		гречиха		просо		горох		лен и конопля	
площадь	%	площадь	%	площадь	%	площадь	%	площадь	%
1622	6,3	1014	4,2	290	1,2	1014	4,2	241	1

Яровые		Пропашные									
всего		кукуруза		сахарная свекла		кормовая свекла		картофель		всего	
площадь	%	площадь	%	площадь	%	площадь	%	площадь	%	площадь	%
6503	26,1	1207	5	1714	7,1	362	1,5	604	2,5	3887	16,

Травы								Под парами		всего пахоты	
люцерна		клевер		мешанка		всего					
площадь	%	площидь	%	площадь	%	площадь	%	площадь	%	площадь	%
555	2,3	2873	11,9	2172	9	5590	23,2	3042	12,6	2414	100

Под озимой пшеницей в коллективных хозяйствах в 1924 г. было занято 44% озимого клина, в крестьянских же хозяйствах, по весенним данным 1924 г. губстатбюро, озимая пшеница занимала 24% озимого клина.

В коллективах, где установлены многопольные севообороты и совершается переход к последним, площадь под многолетними травами колеблется от 10 до 20% (в среднем 14,2%). В крестьянских хозяйствах, по весенним данным губстатбюро 1924 года, под посевами многолетних трав было занято 0,33% всей посевной площади.

Под пропашными культурами в коллективах в 1924 г. была занята площадь от 8 до 20% (в среднем 16,1%) посевной площади.

В крестьянских хозяйствах под посевами пропашных культур занималась площадь от 5,4 до 13%. Больше всего пропашных культур сеется в коллективах Могилевского, Тульчинского и Гайсинского округов. Последнее обстоятельство объясняется тем, что в вышеназванных округах большее количество коллективов организовано местечковым малоземельным еврейским населением, культивирующим главным образом свеклу, подсолнух, кукурузу и табак.

Для того чтобы иметь представление о достижениях коллективов в отношении правильности чередования культур в отдельных клиньях севооборотов, коллективы по имеющимся материалам 10%-ного обследования 1924 г. были разделены на 2 группы. В первую группу вошли коллективы, имевшие не менее двух посевов озимых и яровых хлебов, во вторую группу вошли коллективы, имевшие по одному посеву озимых и яровых. В 80% коллективов в первой группе установлены многопольные севообороты с пропашными и травяными клиньями, в остальных 20% совершаются переходы от трехпольного севооборота к многопольному.

Из находящегося на Подолии 591 коллектива в 248 коллективах, т. е. в 40,2%, установлены правильные многопольные севообороты.

В 98 коллективах установлены 4-польные севообороты. В 34

коллективах — 5-польные, в 51 — 6-польные, в 55 коллективах— 8-польные, в 10 коллективах — 9-польные и в остальных 343 коллективах существует покамест трехполье и пестрополье.

УРОЖАЙНОСТЬ В КОЛЛЕКТИВАХ В СРАВНЕНИИ С КРЕСТЬЯНСКИМИ ХОЗЯЙСТВАМИ В 1923 г.

В коммунах и с.-х. артелях в 1923 г. урожайность была одинакова.

№	Наименование культур	В колхозах	В окружных крестьянских хозяйствах	+ —
1	Озимая рожь	73 пуд. 14 ф.	45 пуд. 20 ф.	+27 пуд. 34 ф.
2	» пшеница	74 » 23 »	42 » »	+32 » 23 »
3	Ячмень	47 » 27 »	43 » 15 »	+ 4 » 12 »
4	Овес	46 » 06 »	42 » 36 »	+ 3 » 10 »
5	Гречиха	40 » 12 »	37 » 35 »	+ 2 » 17 »
6	Просо	50 » 07 »	44 » 08 «	+ 5 » 39 »
7	Кукуруза	92 » 36 »		
8	Подсолнух	64 » 38 »		
9	Кормовые бураки	848 » 30 »		
10	Сахарная свекла	735 » »		
11	Картофель	142 » 25 »		

УРОЖАЙНОСТЬ В КОЛЛЕКТИВАХ В СРАВНЕНИИ С КРЕСТЬЯНСКИМИ ХОЗЯЙСТВАМИ В 1924 г.

По данным, полученным из округов, урожайность в 1924 г. в коллективах была следующая:

№	Наименование культур	В коллективных хозяйствах	В крестьянских хозяйствах	В коллективах
1	Рожь	51,80	31,65	+ 20,15
2	Пшеница озимая	43,11	31,84	+ 11,27
3	Яровая пшеница	25,70	17,80	+ 7,90
4	Ячмень	18,44	11,71	+ 6,73
5	Овес	27,56	19,89	+ 7,67
6	Гречиха	30,15	26,30	+ 3,85
7	Просо	47,77	39,38	+ 7,39
8	Кукуруза	96,02	43,31	+ 52,71
9	Подсолнух	51,96	65	— 13,04
10	Бобовые растения	71,75		
11	Кормовые буряки	1000	750	+250
12	Сахарная свекла	1091,10	683,33	+307,77
13	Картофель	456,10	355,62	+100,48
14	Мешанка	88,50	30	+ 58,50
15	Горох	46,22	33	+ 13,22

Повышенная урожайность в коллективах объясняется более рациональной обработкой почвы и посевом отсортированным зерном.

СОСТОЯНИЕ САДОВОДСТВА И ОГОРОДНИЧЕСТВА

В пользовании коллективов Подолии, по имеющимся материалам в ГЗУ, находится 422,5 дес. сада, или 1,61%, и 410 дес. огородной земли, или 1,56% по отношению ко всем угодьям, находящимся в пользовании колхозов. Продукты садоводства почти полностью сбываются на рынок. Что касается продуктов огородничества, последние имеют в коллективах почти исключительно потребительское значение.

СОСТОЯНИЕ ЖИВОТНОВОДСТВА

а) Рабочий скот. В пользовании коллективов Подолии находится 3021 рабочая лошадь и 429 рабочих волов.

Обеспеченность живым инвентарем на 100 дес. с.-х. площади

Наименование рабочей силы	Коллективные хозяйства	Крестьянские хозяйства
Лошадей	11,52	19,4
Волов	1,64	

Если взять общее количество рабочего скота по отношению к общей площади пахотной земли, то окажется, что колхозы почти обеспечены живым инвентарем. Отдельные же колхозы далеко не обеспечены полностью рабочим скотом, так как вышеназванный живой инвентарь распределен непропорционально их землепользованию. Средняя обеспеченность колхоза живым инвентарем равна 60—65%.

В колхозах в отношении обеспеченности живым инвентарем наблюдается то же явление, что и в крестьянских хозяйствах. В общем крестьянские хозяйства живым инвентарем обеспечены, если же взять отдельные хозяйства, то окажется, что 61,6% крестьянских хозяйств (по данным весеннего опроса 1924 г. губстатбюро) не имеют скота.

В 414 коллективах, или в 70% (включая сюда все коммуны), рабочий скот общий, в 68 коллективах, т. е. в 11,5%, — смешанный (коллективов и отдельных членов) и в 109 коллективах, или [в] 18,5%, принадлежит отдельным членам.

б) Продуктивный скот. В пользовании коллективов Подолии находится 2906 коров. На 100 дес. с.-х. площади в коллективных хозяйствах приходится 11,11 коровы, в крестьянских же хозяйствах на 100 дес. с.-х. площади — 19,55 коровы.

Содержание коров в коллективных хозяйствах имеет потребительское значение. Из данных 10%-ного обследования коллективов осенью 1924 г. видно, что в коллективах корова в среднем дает молока 81,5 ведра, между тем как в крестьянских хозяйствах — от 50 до 60 ведер в год.

В 398 коллективах, или в 67,3% (включая сюда и коммуны), продуктивный скот общий, а в 193 коллективах, или в 32,7%, принадлежит отдельным членам.

Свиней в коллективах Подолии 2272. На 100 дес. с.-х. площади приходится 8,68 свиньи. В крестьянских хозяйствах на 100 дес. с.-х. площади приходится 12,94 свиньи.

Свиноводство в коллективах пока что имеет потребительское значение, что касается отдельных крестьянских хозяйств — здесь оно до некоторой степени имеет рыночное значение.

Овец в коллективах губернии 2796, на 100 дес. с.-х. площади — 10,69 шт. В крестьянских хозяйствах на 100 дес. с.-х. площади овец приходится 37,5.

Птицы в пользовании коллективов 14 234. Из них: кур — 11 527 и уток — 2707.

Пчеловодство в коллективах развито слабо. Имеется всего 681 улей, в том числе дуплянок 384.

МЕРТВЫЙ ИНВЕНТАРЬ И ПОСТРОЙКИ

В пользовании коллективов Подолии находится: плугов — 1637, культиваторов — 634, борон — 3085, сеялок — 301, жаток — 51, молотилок — 125, веялок — 82, соломорезок — 82 и возов — 321.

Обеспеченность мертвым инвентарем на 100 дес. с.-х. площади

№	Наименование с.-х. орудий	Коллективные хозяйства	Индивидуальные хозяйства
1.	Плугов	6,25	10
2.	Культиваторов	2,42	1,1
3.	Борон	1,8	22
4.	Сеялок	1,11	0,13
5.	Уборочных машин	0,19	
6.	Сортировок	0,34	0,16
7.	Молотилок	0,16	

Из вышеприведенных цифр видно, что крестьянские хозяйства в среднем плугами и боронами обеспечены почти в два раза больше в сравнении с коллективными хозяйствами. Что касается коллективов, последние обеспечены культиваторами более чем в два раза в сравнении с крестьянскими хозяйствами, сеялками — почти в 9 раз больше и, наконец, сортировочными машинами — в 2 раза больше.

Основными орудиями обработки почвы коллективы Подолии в среднем обеспечены. Что касается обеспеченности сложными с.-х. машинами, как например сеялками, коллективы в среднем обеспечены на 40%, уборочными машинами — 10%, молотилками — на 15% и сортировочными машинами — на 10%.

Коллективы, организованные в 1921 и 1922 гг., более обеспечены с.-х. машинами, так как заморганы им передавали мертвый инвентарь бывших нетрудовых хозяйств и из ликвидированных прокатпунктов безвозмездно или на льготных условиях.

Сравнивая по обеспеченности мертвым инвентарем коллективные хозяйства с индивидуальными, видно, что коэффициенты их необеспеченности далеко не одинаковы. На Подолии безынвентарных единоличных хозяйств 52%, а коллективных хозяйств — около 3%.

Постройки. В 43 коммунах и в 74 с.-х. артелях постройки общие и находятся в пользовании последних, в остальных коллективах постройки принадлежат отдельным членам и находятся в их пользовании.

Об обеспеченности коллективов постройками можно ориентировочно судить по материалам 10%-ного обследования коллективов в 1924 г. Из последних видно, что 10% коллективов нуждаются в жилых постройках и до 20% коллективов — в постройках для скота.

В течение истекшего года в отношении сооружения и ремонта жилых и нежилых помещений в коллективах не наблюдалось оживления.

ПРОМЫСЛЫ И ПРЕДПРИЯТИЯ

По неполным сведениям, имеющимся в ГЗУ на 1 января 1925 г., в коллективах находилось 6 паровых мельниц, 11 водяных, 5 просорушек, 27 слесарно-кузнечных мастерских, 2 сапожные мастерские, 3 кожевенные мастерские, 3 швейные мастерские, 8 столярных мастерских и 1 лесопильный завод.

О производительности их сведений в ГЗУ не имеется.

ОРГАНИЗАЦИЯ НАСЕЛЕНИЯ И РАБОЧЕЙ СИЛЫ В КОЛХОЗАХ

В коллективах Подолии — едоков 32 753 чел.

Трудоспособных членов		Нетрудоспособных членов	
от 15 до 18 лет	от 18 до 60 лет	от 1 до 15 лет	от 15 до 60 лет
1 692 [чел.]	17 404 чел.	12 261 чел.	1 036 [чел.]

Таким образом, всего трудоспособных членов в коллективах 19 096, или 58,5% по отношению ко всему населению коллективов губернии.

Нетрудоспособного населения в коллективах 13 657 чел., что составляет 41,5% по отношению ко всему населению в коллективах.

Социальный состав членов колхозов

Селян		Рабочих		Служащих		Всего	
количество	%	количество	%	количество	%	количество	%
26 487	80,9	5754	17,5	512	1,6	32753	100

Коммунисты и кандидаты		КСМ		Члены КНС	
количество	%	количество	%	количество	%
269	1	189	свыше 1/2	10 064	37,3

По национальности население коллективов разделяется следующим образом: украинцев — 23 691 чел., или 72,4%; евреев — 6982 чел., или 21,32%; поляков — 1345 чел., или 4,1%; русских — 418 чел., или 1,28%, и прочих — 317 чел., или 0,9%.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОЛЛЕКТИВОВ ЛЮДСКОЙ РАБОЧЕЙ СИЛОЙ

Рабочих рук в коллективах Подолии наблюдается избыток. По бюджетным данным губстатбюро 1923 г., взрослый трудоспособный член семьи работает в течение года в среднем 280 дней; если умножить число трудоспособных членов коллективов Подолии, которое равно 19 096 чел., на 280 рабочих дней, тогда запас труда в колхозах выразится в сумме 5 346 880 рабочих дней, что составляет на 1 дес. с.-х. площади 204 рабочих дня.

В крестьянских хозяйствах (по бюджетным данным губстатбюро 1923 г.) на 1 дес. с.-х. площади затрачивается в среднем 105 рабочих дней, считая полевые работы, кроме того, внутрихозяйственные и внехозяйственные работы. Приравнивая коллективные хозяйства к крестьянским в отношении использования людского труда, мы будем иметь излишек, который выразится в 99 днях на 1 дес. с.-х. площади, что составляет 48,53% запаса труда.

Для полного и целесообразного использования рабочих рук коллективов необходимо интенсифицировать коллективные х-ва, т. е. увеличить в них посевы пропашных трудоемких культур (свеклы, картофеля, табака, кукурузы и т. д.). Кроме того, обратить внимание на развитие в них садоводства, огородничества, мелкого и крупного животноводства.

В данное время доминирующую роль в коллективах Подолии играет полеводство.

В 1925 г. приблизительно $^1/_8$ посевной площади в коллективах будет занята посевами сахарной свеклы, что составит 3200—3500 дес. Последние поглотят большое количество неиспользованного труда в коллективах.

Принципы распределения результатов труда

По потребностям			По едокам			По затраченному труду		По едокам и затраченному труду		Не было распределений	
Коммуны	С.-х. артели	Всего	%	С.-х. артели	%	С.-х. артели	%	С.-х. артели	%	С.-х. артели	%
43	2	45	7,6	131	22,34	141	23,62	181	30,44	93	16

Из вышеприведенной таблицы видно, что большинство коллективов производит распределение продуктов по комбинированному способу (т. е. по едокам и затраченному труду), затраченному труду и по едокам.

КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬНАЯ РАБОТА

Каким образом ведется в коллективах культурно-просветительная работа, дают нам, приблизительно, данные обследования коллективов в 1924 г.

В 30% обследованных коллективов имеются библиотеки от 20—300 книжек; 80% выписывают газеты, главным образом «Червоный край». Кроме того, выписывается московская «Правда», «Известия» и «Большевик».

ОТНОШЕНИЕ К КОЛЛЕКТИВАМ НАСЕЛЕНИЯ И СВЯЗЬ С ПОСЛЕДНИМ

Население относится к коллективам в большинстве случаев доброжелательно, в исключительных случаях — недоброжелательно. Связь с населением имеют считанные коллективы.

25% обследованных коллективов являются образцовыми и служат примерами для населения; остальные в организационном и агрономическом отношениях слабы и нуждаются в агрономической и экономической помощи.

СОДЕЙСТВИЕ РАЗВИТИЮ КОЛЛЕКТИВОВ

В истекшем году на одного райагронома приходилось 10—30 коллективов. Обслуживать регулярно такое количество коллективов и население 3—4 административных районов, конечно,

для райагронома не представлялось возможным. Несмотря на это, райагрономами в истекшем году:

1) с целью обследования было посещено 483 коллектива;

2) с целью организации хозяйств было 603 посещения коллективов;

3) для дачи технических указаний 914 посещений коллективов;

4) на предмет участия в землеустроительных работах — 24 коллектива.

5) и других посещений — 81.

В результате работ агроперсонала в 1924 г. достигнуто следующее:

1) агроперсоналом организовано 204 коллектива;

2) составлено 163 организационно-производственных и операционных плана;

3) введены севообороты в 205 коллективах;

4) установлено счетоводство в 104 коллективах;

5) в 25 коллективах организованы зерноочистительные пункты;

6) произведены посевы улучшенными семенами в 126 коллективах;

7) в 5 коллективах организованы прокатпункты;

8) в 33 коллективах произведено правильное кормление скота;

9) в 9 коллективах организованы случные пункты;

10) в 10 коллективах организованы показательные поля;

11) в 7 коллективах организованы с.-х. кружки;

12) в 4 коллективах велась показательная работа по борьбе с вредителями.

По сведениям, полученным с округов, на местах проводятся краткосрочные курсы (4—5-недельные) для подготовки счетоводов для коллективов. На последние командируются лица, подготовленные к слушанию лекций.

КРЕДИТОВАНИЕ КОЛХОЗОВ

Коллективам Подолии за истекший год выдано ссуд на сумму 104 211 руб. и 42 коп., что составляет по отношению ко всем выданным ссудам сельскому населению 9%.

Ссуду получили в течение года лишь 159 коллективов, т. е. 30% всех находящихся на Подолии коллективов.

Один коллектив получил в среднем ссуду в размере 665 руб.

Размер выдаваемой ссуды колебался от 100 до 2000 руб.

Выданные Сельбанком ссуды распределяются следующим образом:

Выдано на рабочиной скот	—	51 407	руб.
» » племенной скот	—	1 600	»
» » машиноснабжение	—	9 819	» 53 коп.
» » вспашку	—	589	»
Выдано на семена	—	8 098	руб.
» » спецкультуры	—	6 000	»
» » садоводство	—	650	»
» » пчеловодство	—	600	»
» » огнестойкое строительство	—	1 315	»
» » строительство	—	5 350	»
» » мелиорацию	—	160	»
» » посреднические операции	—	3 423	»
» » оборотные средства	—	3 540	»
» » поднятие сельского хоз-ва	—	11 000	»
» » прочие нужды	—	660	»
Всего		104211	руб. 53 коп.

Сельбанком взимался следующий процент по ссудам: по землеустроительным ссудам — 4, по долгосрочным ссудам — 4, по ссудам огнестойкого строительства — 6, по основным капиталам — 6 и по остальным ссудам — 10.

Выдано ссуд на срок больше 1 года на сумму	11 265	руб.
» » » » на 1 год » »	22 333	руб. 40 коп.
» » » » на 9 месяцев » »	40 671	»
» » » » на 6 » » »	16 653	»
» » » » на 3 месяца » »	12 989	»

Насколько кредит губсельбанка удовлетворял нужды коллективов в истекшем году?

В отношении мертвого инвентаря кредит губсельбанка удовлетворял коллективы на 76%, так как в прошлом году (по данным осеннего обследования коллективов 1923 г. по анкетам НКЗ) недоставало в коллективах мертвого инвентаря на площадь 5970 дес.; для обработки указанной площади земли необходимо было приобрести 239 плугов, 199 борон, 149 культиваторов, всего мертвого инвентаря на сумму 12 864 руб., между тем как Сельбанком в истекшем году выдано коллективам Подолии на приобретение мертвого инвентаря 5111 руб.

В отношении живого инвентаря кредит губсельбанка удовлетворял коллектив полностью.

Согласно составленному плану работ на 1924/25 г. коллективам Подолии в 1925 г. необходим следующий кредит:

На покупку живого инвентаря	—73400	руб.
» » мертвого »	—83155	»
» » продуктивного скота	—20000	»
» организацию свиных рассадников и кр[упного] р[огатого] скота	—54000	»
» землеустройство	—15000	»
Итого	255000	руб.

Специалист по коллективизации [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 6, спр. 256, арк. 21—36. Оригінал.

№ 245

Звіт Миколаївського окружного земельного управління Одеської губернії про будівництво колгоспів в окрузі та їх господарський стан

18 лютого 1925 р. *

1. Начало коллективного строительства на территории Николаевского округа необходимо отнести к 1919 г., когда реально стал осуществляться коллективный способ использования национализированной земли. Но историю и движение развития колхозов можно отметить лишь с 1 мая 1921 г., когда началась регулярная регистрация их.

2. А. Рост колхозов округа (с 1 мая 1921 г. по 1 января 1925 г.) по годам характеризуется следующим образом:

Годы	С.-х. коммун		С.-х. артелей		С.-х. тов-в по общественной обработке		Всего	
	количество	% от общего числа	количество	% от общего числа	количество	% от общего числа	количество	% от общего числа.
На 1.V 1921	6	7	55	62,5	27	30,5	88	100
На 1.I 1922	3	3,37	50	56,18	34	40,45	89	100
На 1.I 1923	—	—	432	95,2	27	4,2	459	100
На 1.I 1924	2	0,82	244	99,18	—	—	246	100
На 1.I 1925	8	3,67	199	91,8	11	5,05	218	100

Относительный рост колхозов на протяжении этого же периода, если число их на 1 мая 1921 г. принять за 100%, выразится в % в следующем виде:

Годы	С.-х. коммун	С.-х. артелей	С.-х. тов-в	Всего
На 1.V 1921	100 %	100 %	100 %	100 %
На 1.I 1922	50	90,9	125,9	101,1
На 1.I 1923	—	432	100	521,5
На 1.I 1924	33,3	445,6	—	281,8
На 1.I 1925	133,3	361,8	40,7	247,6

На протяжении того же периода было ликвидировано:

В 1921 г.	—	34	—	34
В 1922 г.	3	305	7	315
В 1923 г.	1	152	—	153
В 1924 г.	—	144	16	160

* Дата супровідного листа.

Причины ликвидации: голод 1921/22 г. создал много так называемых «ржаных коллективов», «лжеколлективов», в которых преобладал элемент, чуждый идее коллективизации. Такое положение вызвало необходимость в тщательном обследовании и фильтровании состава всех коллективов. Правда, в начале голодного года мы имеет также солидную цифру ликвидированных колхозов, и эту цифру необходимо объяснить тяжелым материальным положением колхозов в период голода.

Причины ликвидации колхозов в последнем году объясняются, с одной стороны, тем, что фактически часть колхозов не существовала к началу 1924 г., но юридически оформление их произошло в 1924 г. Наблюдается также, что серьезной причиной ликвидации является отсутствие в колхозах опытных руководителей, могущих направлять по правильному руслу деятельность колхозов и вовремя предотвращать различные ненормальности в отношениях между членами колхозов.

Б. Рост земельной площади по видам колхозов и по годам представляется в следующем виде:

Годы	В с.-х. коммунах		В с.-х. артелях		В с.-х. т-вах		Во всех колхозах	
	площадь в дес.	% от общей площади	площадь в дес.	% от общей площади	площадь в дес.	% от общей площади	площадь в дес.	% от общей площади
На 1.V 1921	1978	17,9	6206	61	2320	21,4	10504	100
На 1.I 1922	705	7,5	5450	58,4	3190	34,1	9345	100
На 1.I 1923	—	—	45349	94,1	2846	5,9	48195	100
На 1.I 1924	912	3,5	24807	96,5	—	—	25719	100
На 1.I 1925	3880	15,6	19270	77,5	1740	6,9	24890	100

Относительный рост общей земельной площади колхозов по тем же годам, если площадь под колхозами на 1 мая 1921 г. принять за 100%, представляется в следующем виде:

Годы	В коммунах	В с.-х. артелях	В с.-х. т-вах	Во всех колхозах
1921	100%	100%	100%	100%
1922	35,6	87,8	133,2	81,3
1923	—	730,7	122,2	458,9
1924	46,1	399,9	—	244,8
1925	196,1	308,9	74,9	236,9

%-ное отношение земельных площадей, занятых колхозами и в крестьянском пользовании, представляется в те же сроки в следующем виде:

Годы	Площадь колхозов в дес.	Площадь в крестьянском пользовании в дес.	%-ное отношение площади колхозов к крестьянской
1921	10504	856583	1,1
1922	9345	—	1,09
1923	48195	—	5,6
1924	25719	—	3,0
1925	24890	—	2,9

В. Рост населения колхозов

Годы	В с.-х. коммунах		В с.-х. артелях		В с.-х. т-вах		Во всех колхозах	
	всего едоков	% к общему числу	всего едоков	% к общему числу	всего едоков	% к общему числу	всего едоков	% к общему числу
На 1.V 1921	462	8,8	2785	54,7	1979	36,5	5226	100
На 1.I 1922	231	5,4	2550	60,5	1440	34,1	4221	100
На 1.I 1923	—	—	20891	87,4	3000	12,6	23891	100
На 1.I 1924	144	1,25	11287	98,75	—	—	11421	100
На 1.I 1925	409	3,5	10584	89,2	852	7,3	11845	100

Относительный рост населения колхозов по тем же срокам, если таковое на 1 мая 1921 г. принять за 100%, представляется в следующем виде:

Годы	В коммунах	В с.-х. артелях	В с.-х. т-вах	Во всех колхозах
1921	100%	100%	100%	100%
1922	50	91,2	72,8	80,7
1923	—	721,4	151,5	457,1
1924	31,1	405,3	—	218,5
1925	79,9	373,5	42,6	222,8

3. Землеобеспеченность колхозов по группам на 1 января 1925 г. определяется в следующем виде:

Группа колхозов	Количество земли	Коммун	С.-х. артелей	С.-х. т-ств	Всего
I группа	25 дес.	1	—	—	1
II »	50 »	—	15	—	15
III »	100 »	—	95	2	97
IV »	200 »	—	70	4	74
V »	300 »	3	16	5	24
VI »	500 »	2	3	—	5
VII »	1000 »	2	—	—	2
Всего		8	199	11	218

Таким образом, землеобеспеченность колхозов по видам в различных группах количественно и в % может быть представлена в данной таблице в следующем виде:

Вид колхоза	I гр.	II гр.	III гр.	IV гр.	V гр.	VI гр.	VII гр.	Всего
Коммун	1	—	—	—	3	2	2	8
С.-х. артелей	—	15	95	70	16	3	—	199
С.-х. т-в	—	—	2	4	5	—	—	11
Всего	1	15	97	74	24	5	2	218
%-ное отношение к общему числу колхозов	0,45	6,88	44,5	33,9	11	2,29	0,98	100

Средняя обеспеченность колхозов на 1 января 1925 г.
(приходится в среднем земли в дес.)

На 1 коммуну	На 1 с.-х. артель	На 1 с.-х. т-во	На 1 колхоз в среднем
485	97	158	113

Из 218 колхозов осело на госфондах и надельных землях:

Вид колхозов	На госфонд. землях	На площади	На надельных	На площади	Взято в аренду	На площади	Всего колхозов	На площади
Коммун	3	1726	5	2154	—	—	8	3880
С.-х. артелей	11	2603	185	13061	3	3606	199	19270
С.-х. т-в	—	—	11	1740	—	—	11	1740
Итого	14	4329	201	16955	3	3606	218	24890

Из общего числа колхозов землеустроенными являются на 1 января 1925 г. всего 61.

Земля колхозов по угодьям в дес.

Вид колхозов	Пахотной		Толочной и выгонной		Под садом		Под огородами		Под усадьбами		Всего земли	
		в %		в %		в %		в %		в %		в %
Коммуны	3181	81,7	575	14,9	28	0,88	32	0,9	64	1,7	3880	100
С.-х. артели	15894	82,2	2587	13,8	81	0,4	132	0,7	576	2,9	19270	100
С.-х. т-ва	1409	81,1	213,5	12,2	27,5	1,5	49	2,8	41	2,4	1740	100
Всего	20484		3375,5		136,5		213		681		24890	
В процентном отношении к общей площади		82,2		13,67		0,54		0,89		2,7	100	

Землеобеспеченность на 1 едока и 1 работника:

	Приходится земли	
	на 1 едока	на 1 работника
В коммунах	9,4 дес.	18,6 дес.
В с.-х. артелях	1,8 »	3,6 »
В с.-х. т-вах	2,0 »	4,0 »
В среднем в одном колхозе	2,2 дес.	4,1 дес.

Количество колхозов, члены которых имеют индивидуальное землепользование:

коммун . . . . . .
с.-х. артелей . . . .
с.-х. товариществ . . . .*

4. Состояние полеводства в колхозах

Посевплощадь колхозов за 1923/24 с.-х. год по культурам

Виды колхозов	Площадь озимого клина			Площадь ярового клина									
	озимая пшеница	рожь	всего	яровая пшеница	ячмень	овес	просо	кукуруза	подсолнух	бахчи	пропашные культуры	всего	общая площадь
Коммуны	139	149	288	159	334	9	5,5	35	17	25	5,5	590	878
С.-х. артели	1876	2867	4743	2068	2762	184	170	724	410	518	239	7075	11818
С.-х. т-ва	225	235	460	110	355	11	15,5	39	66	141	22,5	760	1220
Всего	2240	3251	5491	2337	3451	204	191	798	493	684	267	8425	13916
В % по культурам в клинах	40,8	59,2	100	27,7	41	2,4	2,2	9,3	6	8,1	3,3	100	100

Определение недосева колхозов

Виды колхозов	Площадь пахотной земли	Площадь фактического засева	Недосев	
			площадь	% от общей площади
Коммуны	3181	873	2303	72,4
С.-х. артели	15894	11818	4076	25,6
С.-х. т-ва	1740	1220	520	29,8

* Так у тексті документа.

Севообороты в колхозах

Виды колхозов	3-польный	4-польный	5-польный	6-польный	9-польный	Итого всех типов	На к
Коммуны	—	1	3	2	—	6	—
С.-х. артели	—	2	10	13	1	25	—
С.-х. т-ва	—	—	—	3	—	3	—
Всего	—	3	13	18	1	34	—

Урожайность с одной десятины в пудах в сравнении с крестьянским полем

На чьих полях	Озимая пшеница	Рожь	Яровая пшеница	Ячмень	Овес	Кукуруза	Просо	Подсолнух	Картофель
На полях колхозов	12,75	11,0	14,5	15,5	—	—	—	—	—
На крестьянских полях	14,5	10,9	15,3	15,0	17,2	36,4	25,8	22,2	104,9

5. Состояние садоводства и огородничества (площадь земли в дес.)

Вид колхозов	Под садами	Виноградниками	Огородами	Всего в колхозах
Коммуны	15	13	32	60
С.-х. артели	55	26	132	213
С.-х. товарищества	4,5	23	49	76,5
Всего	74,5	62	213	349,5

Сбывается всеми колхозами исключительно продукция с огородов.

6. Состояние животноводства в колхозах

а) Всего рабочего скота в колхозах — 1670 голов
Молодняка — 306 »

Итого . . . . 2076* голов

% молодняка от всего конского поголовья — 14,7
На 100 дес. пахоты приходится рабочего скота — 8,2 гол.
На 100 дес. фактического посева хлебов — 12 гол.

* Цифра в тексті перекреслена олівцем.

Около 40% количества всех колхозов имеют частично рабочий скот в единоличном пользовании.

Средняя обеспеченность одного колхоза рабочим скотом — 7,5 голов.

В пользовании единоличных крестьянских хозяйств

рабочего скота	— 64785
молодняка	— 21942
Итого	86727

% молодняка в стаде крестьян составляет	25,3
На 100 дес. пахоты приходится рабочего скота	8,9 гол.
На 100 дес. фактических посевов	—17,6 »

Средняя обеспеченность одного крестьянского хозяйства рабочим скотом равна 0,9 головы.

б) Продуктивный рогатый скот в колхозах:

коров — 1347
молодняка — 824, % молодняка в стаде — 37,6

Итого . . . 2171

На 100 дес. пахоты колхозы обеспечены продовольственным скотом	— 15,9 головы
На 100 дес. посева	— 10,7 »

Обеспеченность крупным рогатым скотом крестьянских хозяйств в округе:

коров — 58156
молодняка от года — 80841, % молодняка равен 50,9

Итого . . . 138 997

На 100 дес. фактического посева приходится крупного рогатого скота, исключая молодняк, 16 голов.

Средняя продуктивность молочного скота в колхозах не отличается от таковой же в крестьянских хозяйствах, т. е. в среднем около 100 ведер молока в год.

Из всех колхозов, числящихся на 1 января 1925 г., количество колхозов, обобществивших молочный скот, составляет 53,8%.

в) Свиноводство

Свиней в колхозах 1172 шт., из них подсвинков 774 шт., что составляет 65,9% от количества свиней.

На 100 дес. посева приходится на 1 января 1925 г. — 9 свиней; обеспеченность на 1 колхоз — 5 свиней. В крестьянских хозяйствах числится свиней от 4 месяцев и старше—89 391. На 100 дес. посева приходится — 24;4 свиньи. На одно крестьянское хозяйство приходится — 1,3 свиньи.

г) Овец в колхозах — 1018, что по отношению к крупному рогатому скоту составляет — 47,8%. На 100 дес. посева при-

ходится—9 голов. В крестьянских хозяйствах числится—91 442. Средняя обеспеченность 1 двора — 1,5 овцы.

д) Птиц в колхозах всего — 12 338.

Из них: кур — 11 413, уток — 245, гусей — 495, индюков — 185.

е) Пчеловодство: ульев рамочных — 139 в колхозах, ульев рамочных — 324 у единоличных хозяйств.

7. Мертвый инвентарь.

Виды главных с.-х. машин и орудий	В колхозах			В крестьянских хозяйствах		
	количество	на 100 дес. посева	на 1 колхоз в среднем	количество	на 100 дес. посева	на 1 хоз. в среднем
Плуги	538	5	2,4	29131	8,8	0,4
Буккера	595	5,2	2,7	34267	9,2	0,5
Бороны	988	7,7	4,6	29501	8,8	0,5
Сеялки	172	1,3	0,78	12663	4,5	0,2
Веялки	331	2,5	1,5	—	—	—
Жатки	330	2,5	1,5	10500	3,7	0,19
Перевоз. средства .	1207	9,3	5,5			
Трактора	3	—	—	—	—	—

Весь инвентарь колхозов находится в сильно истрепанном состоянии, и только последний год началось его пополнение новым, благодаря тому что с.-х. кооперацией, с одной стороны, и по линии с.-х. банка, з другой, выдавались на его покупку кредиты. В настоящее время около 20% всех с.-х. машин и орудий требует безусловного пополнения. Особенная нужда сказывается в сеялках, боронах, уборочных машинах и особенно в частях к ним, а также в перевозочных средствах.

Всего построек, находящихся в пользовании членов, числится 1759; % обобществления их равен 5. Число колхозов, нуждающихся в постройках жилых и для скота, равно 60%. Особенная острота обнаруживается в недостатке помещений для скота, что часто служит препятствием к обобществлению такового.

8. Промыслы и предприятия

	Количество	Произведено за год	
		нормальн.	фактически
Мельниц . .	16	864 000 пуд.	345 600 пуд.
Маслобоек .	1	18 000	—

Все промыслы используются на правах собственности.

9. Организация населения и рабочей силы в колхозах.

Количество едоков	Трудоспособных от 16 лет	Детей до 16 лет	Нетрудоспособных	Число семей и членов
11 645	6 058	5 142	645	2 522

Количество едоков, являющихся членами

	'КНС		КП/б/У		ЛКСМУ		Прочих		Всего едоков	
	количество	%	количество	%	количество	%	количество	%	количество	%
В коммунах . .	268	12,8	75	35,3	40	9,6	26	0,28	409	3,4
В с.-х. артелях	1808	86,2	137	64	284	68,6	8355	91,71	10584	86,5
В с.-х. товарищ.	22	1	1	0,7	90	21,8	739	8,1	852	10,1
Всего . . .	2098	100	213	100	414	100	9120	100	11845	
% к общему числу едоков	17,7		1,8		3,4		77,1		100	

Количество членов по социальному положению до вступления в колхоз

	Крестьян		Батраков		Рабочих		Интеллигенции		Всего членов	
	количество	%	количество	%	количество	%	количество	%	количество	%
В коммунах	56	3,1	104	30,6	62	25,3	14	11,3	248	100
В с.-х. артелях . . .	1628	78,2	236	11	150	5,8	74	5	2088	100
В с.-х. товариществах	182	86,7	—	—	—	—	4	12,3	186	100
Всего . .	1866	100	340	100	212	100	92	100	2522	100
%-ное отношение к общему числу членов	74		13,5		8,4		3,9		10,4	100

Колхозы к наемному труду не прибегают и вполне управляются со своей работой. Имеет место в некоторых случаях при молотьбе наем специальных сил. Значительная часть колхозов на принципах взаимопомощи пользуется паровыми молотилками.

Замена членов наемными рабочими была замечена в одном колхозе, такой случай имел место в кулацкой артели и вызы-

вался исключительно эксплуататорскими целями. В настоящее время данная артель ликвидирована.

Дети в колхозах участвуют на работах в 215 колхозах и 3 коммунах от 14-летнего возраста. Характер их работ тот же, что и в крестьянских хозяйствах.

Основные расценочные нормы, применяемые колхозами при распределении продуктов, установлены в следующем виде по затраченному труду:

Рабочий день мужчины приравнен единице
» » женщины » $^{3}/_{4}$ дня
» » подростков » $^{1}/_{2}$ дня

10. Сведения о колхозах, распределяющих продукты

Вид колхозов	Количество	По потребности	По затраченному труду	По едокам	Комбинированный	Всего
В коммунах . . .	8	9	—	—	—	9
В с.-х. артелях . .	199	—	92	96	10	198
В с.-х. товариществах	11	—	—	—	—	11
Всего. . .	218	9	92	96	10	218
%-ное отношение к общему числу колхозов		6,3	44,2	45,3	4,2	

11. Состояние грамотности населения колхозов

Неграмотных	Грамотных			Всего едоков
	с домашним образованием	низшим	средним и высшим	
2805 23,7 %	5389 45,5%	3577 30,2%	74 1,6%	11 845 100%◆

Точного количества колхозов с отрицательным отношением к религии не установлено, но необходимо полагать, что около 30% давно уже относится к таковой отрицательно, ведя среди своих членов и окружающего населения идеологическую борьбу против религии.

Школ при колхозах всего 2. Клубов вместе с театрами и библиотеками всего 8.

Вообще же, поскольку вся культурно-просветительная работа сосредоточена при сельбудах, то все колхозы в значительной части, входя членами в таковые и являясь активной частью их, принимают участие в культурно-просветительной работе.

Общих столовых в колхозах 4, кухонь общих — 10.

У большинства колхозов отношение с окружающим населением вполне доброжелательное. Обнаруживается тяга крестьян к поступлению в члены существующих колхозов.

12. Всего вошло в члены с.-х. кооперации 189 колхозов, из них коммун — 8.

В отношении агрообслуживания со стороны райсельхозсоюза такового почти не было. Счетоводство в колхозах только в текущем году инструкторами с.-х. кооперации начинает вводиться. Заведено правильное счетоводство в 21 колхозе.

Обслуживаются колхозы райагроперсоналом, но, с одной стороны, благодаря недостаточному количеству такового в округе, а с другой — значительному количеству колхозов [это] является недостаточным, и в текущем году колхозами найден путь в смысле приближения к себе агрономов в виде приглашения их на свое содержание. Всего в округе до 1 января 1925 г. работало 3 агронома в колхозах *. Для найма агрономов колхозы объединились в группы. Всего существовало 3 группы, объединявшие 55 колхозов. Во всех заводятся правильные севообороты. Производственных планов было составлено 27.

13. Кредитование колхозов проводилось через Сельхозбанк. Всего состояло в сетке по кредитованию 72 колхоза.

Получено ими кредитов:

Краткосрочных	На сумму	Долгосрочных	На сумму
На покупку племенного жеребца . . .	950 руб.	Молотильный гарнитур	1912 руб. 77 коп.
На покупку рабочего скота	13518 руб. 20 коп.	Землеустройство	12627 руб. 57 коп.
Тракторн. обраб. . .	1962 руб. 87 коп.		
Рядовой посевматериал	941 руб. 52 коп.		
Сортовой »	879 руб. 87 коп.		
Племсвиней	590 руб		
Скотзалог	2000 руб.		
Паи в ссуду	1260 руб. 25 коп.		
На живой инвентарь .	2200 руб.	На живой и мертвый инвентарь	19700 руб.
На уборку урожая .	4843 руб. 93 коп.		
Ремонт инвентаря . .	358 руб.		
Итого	29504 руб. 64 коп.	Итого . .	34240 руб. 34 коп.

14. Коллективное строительство в нашем округе до настоящего времени проводилось по преимуществу в сторону его количественного роста, имея конечной своей целью вовлечение в дело коллективизации незаможного селянства и сельскохозяйственного пролетариата. Приведенные данные о состоянии кол-

* У документі — «совхозах».

лективного строительства за последние годы позволяют сделать некоторый анализ развития колстроительства на Николаевщине.

а) В 1922 г. мы видим стихийный рост колхозов и к концу 1923 г. также. Это объясняется той обстановкой, в которой тогда возникали коллективы. Возникая стихийно и не имея под собой никакой организационно-хозяйственной почвы, одни распадались, другие приходилось ликвидировать, так как самое существование таких коллективов дискредитировало в глазах населения идею коллективного строительства.

б) В истекшем году целый ряд коллективов показал результаты своей хозяйственной деятельности в положительном смысле. Имеются данные о колхозах, правильно охвативших свою хозяйственную деятельность, заведших севообороты и применяющих улучшенные способы обработки.

в) Развитие коллективизации за 1924 г. характеризуется уже здоровым стремлением незаможных групп селянства к обобществлению средств производства и труда с целью достижения лучших форм хозяйствования.

Наряду с этим имеется еще незначительная часть, которая стремится, воспользовавшись выгодами внешних форм коллективизации, перейти к индивидуальному хозяйству. Расценивая таким образом по этим признакам тягу к коллективизации, необходимо и в настоящий момент и в ближайшее время во главу угла работ по коллективизации поставить вопрос организационно-хозяйственного строительства колхозов.

г) Изучение быта и всей внутренней жизни колхоза необходимо поставить таким образом, чтобы выявить тенденции в развитии колхозов, что позволит укреплять, с одной стороны, здоровое развитие их и устранять те тормозы, которые задерживают его развитие. Значительный сдвиг в сторону культурного хозяйствования в коллективах, наблюдаемый в текущем году, дал свои практические положительные результаты, и укрепление и углубление его является первоочередной задачей в нашей работе.

Коллективы должны поставить свои хозяйства на твердые организационные формы и развивать их в сторону товарности, служа примером остальному незаможному селянству. Необходимо стремиться и в дальнейшем к оформлению землеустроительных работ в коллективах и ускорению перехода колхозов на правильные севообороты.

д) Необходимо оказывать содействие незаможному селянству, объединившемуся и объединяющемуся в коллективы, в укреплении их хозяйств необходимыми средствами производства— живым и мертвым инвентарем и помогать разбираться в существующей экономической обстановке, направляя их хозяйства по наиболее целесообразному пути.

Для всего этого необходимо выдвигать опытных руководи-

телей, группировать слабые в организационном отношении колхозы вокруг более мощных, имеющих больший организационный опыт и культурные достижения.

е) Все коллективы должны быть на деле вовлечены в объединение с.-х. кооперации, которая, обслуживая их в организационном отношении и хозяйственном, должна будет сосредоточить свое главное внимание на их целесообразном устройстве и налаживании учета и отчетности.

Намеченная со стороны государства помощь по линии Сельхозбанка является лучшим орудием не только для укрепления хозяйств, но является и регулирующим их началом. Создавая культурные очаги племенного скота, улучшенных семян при наличии также агрикультурных достижений, коллективные хозяйства должны стать главным проводником агрикультуры в крестьянскую массу и влиять таким образом на втягивание всего остального незаможного селянства в коллективизацию.

Завокрземуправлением [*підпис*]
Специалист по коллективизации [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 5, спр. 179, арк. 40—50. Оригінал.

№ 246

Резолюції I Всеукраїнського з'їзду представників колгоспів та працівників по колективізації сільського господарства

20—24 лютого 1925 р. *

ПО ДОКЛАДУ НАРКОМЗЕМСПРАВУ
«СТАН СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА КОЛЕКТИВІВ УКРАЇНИ»

1. Вважати роботу Наркомземсправу в галузі колективізації сільського господарства на Україні цілком задовольняючою й правильною.

2. Окремо відзначати велику роботу Наркомземсправу в справі землеустрою і насіннєпостачання колгоспів, що до великої міри сприяло зміцненню колективів.

3. Відзначаючи досягнення колективних господарств, Перший Всеукраїнський з'їзд вважає за необхідне:

а) проведення більшої ув'язки й організаційного охоплення з боку апарату с.-г. кооперації;

б) збільшення сільськогосподарчого кредиту, особливо в формі довгочасного, на поповнення основних капіталів колективів;

* Дати з'їзду.

в) повніше агрономічне обслуговування колективів шляхом максимального використання агроперсоналу земорганів та с.-г. кооперації;

г) збільшення та зміцнення ув'язки колективів з сусіднім селянством шляхом максимального розвитку культурно-освітньої роботи на грунті господарчої діяльності.

4. Економічні умови села, що утворюються, соціальні процеси, що відбуваються в ньому, сприяють дальшому збільшенню кількості малосилих господарств, для яких індивідуальне господарювання збиточне, і створюють об'єктивні умови для масового об'єднання їх у колективи.

5. При наявності вищезазначених об'єктивних умов необхідно в дальшій роботі по колективізації сільського господарства основну увагу зосередити на організації первісних, найпростіших форм усуспільнення — товариств спільної обробки землі та ін., що можуть набрати масового характеру з огляду на простоту і нескладність.

Вищі форми усуспільнення (комуни й артілі) мусять стати дійсно агрикультурними центрами села, що наочно показують наслідки усуспільненого господарства, перед організацією їх мусить бути складено плани — землеустрійні, організаційні та фінансові.

6. П'ятилітній досвід, що його мають усуспільнені форми господарства, виявив: колективи цілком доцільні з народногосподарчого погляду організації, що об'єднують у собі найактивніші і найреволюційніші елементи села.

Загальні завдання, що стоять у галузі с.-г. політики, піднесення продукційних сил, господарче зміцнення бюджету з невідкладністю диктують дальше поширення й поглиблення роботи, втягання бідняцьких та середняцьких елементів села в колективи, що є масовою організацією на шляху до повного усуспільнення с.-г. виробництва і здійснення соціалізму в сільському господарстві.

7. Просити Наркомземсправ поклопотатися перед відповідними органами про те, аби було припинено відкликання з колгоспів членів і надсилання в колгоспи нових членів без згоди на це колективів, що спостерігається в деяких районах.

ПО ДОКЛАДУ «СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРЯ» «СТАН С.-Г. КООПЕРАЦІЇ ТА РОБОТА ЇЇ ПО КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ»

Заслухавши доклад про стан і роботу с.-г. кооперації, Всеукраїнський з'їзд відмічає:

1. Незважаючи на несприятливі умови, в яких розвивалась с.-г. кооперація (недородні роки, нестала валюта, початок організації с.-г. кредиту лише з 1924 р., до якого робота с.-г. кооперації будувалась на основі короткотермінових, переважно товарових кредитів), в організації її маємо значні досягнен-

ня: $4^1/_4$ тисячі універсальних с.-г. кредитових товариств, 788 спеціальних та 3200 колективних господарств об'єднано системою с.-г. кооперації.

2. Тільки пророблена в тяжких умовах 1922—1924 рр. робота кооперації дала змогу так швидко розвинутись с.-г. кредитовій кооперативній системі, що включила вже в сферу свого кредитування 1700 найбільш господарчо сталих кредитових товариств.

3. Неухильне зростання оборотів с.-г. кооперації з поступовим збільшенням збутових операцій, що дало «Сільському господареві» зайняти перше місце серед кооперативних організацій Союзу в справі експорту хліба й висунуло організацію центрів спеціальної збутово-продукційної кооперації («Добробут», Кооптах), свідчить про здоровий розвиток с.-г. кооперації.

4. Але одночасно помічається й захоплення деяких низових та союзних кооперативних об'єднань господарствами й підприємствами, що негативно впливає на обслуговування своїх членів і кооперованого населення, відтягаючи до себе кошти іншого призначення й увагу.

5. Велику роботу пророблено в справі контрактування площі буряку (120 тис. дес.), ув'язка роботи з Цукротрестом і встановлення взаємовідносин з цукровою промисловістю на основах регулювання плановими державними органами, а також контрактування бобових і тютюну.

6. Обслуговування в міру господарчих можливостей союзами й «Сільським господарем» колгоспів; за 9 місяців 1924 р. колгоспи кредитувались на суму 936 тис. крб., коли кредити по системі губсільбанків досягають 1 млн. крб.

7. Розроблення форми рахівництва, проведення курсів по рахівництву колгоспів, що відбулися вже при 11 союзах, проведення нарад колгоспів округового масштабу.

8. Захист інтересів колективних господарств, зокрема своєчасне порушення питання про зміну методу оподаткування колгоспів по фактичному користуванню землею.

З'їзд визнає за необхідне надалі:

1. Збільшити організаційне обслуговування союзами колгоспів, зокрема подбати про дальше влаштовування курсів по рахівництву, що відбиваються як на постановці роботи, так і на кредитуванні колективних господарств.

2. Зміцнити обслуговування колгоспів по лінії збуту хліба й інших продуктів, забезпечивши участь колективів у прибутках після реалізації.

3. Ув'язати постачальні операції союзів з кредитуванням колгоспів системою с.-г. кредиту.

4. Визнати, аби спеціальні кооперативні центри подбали як про обслуговування, так і особливо про спеціалізацію колективних господарств, що збільшить їх прибутковість.

5. При контрактації спеціальних культур (бобові, насіння,

тютюн, буряк) втягувати в цю роботу колгоспи, а також дбати про об'єднання незаможних господарств Правобережжя при контрактуванні буряку в гуртки й колективи.

6. Відмічаючи недостатність кредитів і особливо короткотерміновість їх, при головній потребі колективів відновити основний капітал, подбати про можливе збільшення як розміру, так і строку кредитування.

7. Звернути увагу «Сільського господаря» на необхідність втягнення в кооперацію широких мас селянства, маючи за свою мету масове кооперування сільськогосподарчого виробництва й втягуючи в кредитову систему збережені в сільському господарстві капітали.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПО ДОКЛАДУ «ЗЕМЛЕВЛАШТУВАННЯ КОЛЕКТИВНИХ ГОСПОДАРСТВ Й ЗАВДАННЯ ЇХ У СПРАВІ МЕЛІОРАЦІЇ»

1. Безупинне зростання колективних господарств, що йшло головним чином перші роки за рахунок масового піднесення революційної енергії селян, за останні роки набирає характеру сталого, свідомого прямування бідноти до усуспільних форм господарства, як єдиного виходу полегшення свого економічного стану.

2. Необхідною умовою до широкого розвитку колективного землекористування є проведення раціонального землеустрою. Особливої уваги при цьому заслуговують земельні громади з багатопільними громадськими сівозмінами, що дадуть повну можливість бідняцьким та середняцьким елементам об'єднатися в різноманітні первісні товариства.

3. В тих громадах, де вже проведено землевлаштування, виділення землі щойно організованим колективам, з метою збереження громадського сівозміну, провадиться в клинах сівозміну.

4. Сталість селянського землекористування, що вже ми її маємо, й відсутність у більшій частині України вільного земельного запасу надзвичайно ускладнює виділ колективів як окремих земельних громад без проведення землеустрою цілого села. В багатьох випадках земельним органам доведеться відмовлятися влаштовувати дрібні колективи, якщо їхній землеустрій буде значно порушувати сталість землекористування всього села. Затрата техніки й засобів в таких випадках не оплатиться наслідками, що їх ми матимемо. Сама робота по виділенню, що боляче зачіпає інтереси мас селянства, матиме наслідком не популяризацію колективних форм землекористування, а незадоволення з боку зачепленого землеустроєм селянства й антагонізм між виділеним колективом і селом.

5. При вирішенні справи виходу членів колективу й наділу їх землею необхідно виходити з основних принципів Земельного кодексу, що дає для поодиноких дворів право й умови ви-

ходу або вступу в земельну громаду. Одначе, пристосовуючись до колективу, оскільки в них зв'язність поодиноких землекористувачів між собою без порівняння глибше, ніж у всякій іншій земельній громаді, необхідно й можливо в цей загальний принцип внести низку змін і додатків; ці додатки визначаються статутом відповідного колективу, в якому має бути точно зазначено, в які терміни й при якій кількості членів можливо виходити з колективу з землею, а також порядок проведення таких виділів землі.

Такі зміни мають гарантувати колгоспу можливість підшукати замість вибуваючого члена другого кандидата і мають встановлювати по можливості для того, що вибуває, обов'язки (з захованням звичайно його основних прав і інтересів) обмінятися, з відома земельних органів, своїм правом на участь у землекористуванні колективу на пай землекористувателя, що вступає в колектив.

6. Справа про землекористування колективів має бути в ближчому часі з'ясована Наркомземсправом в тім розумінні, що не закріплюються в постійне трудове землекористування лише землі, що відведені радгоспам, містам і державним установам, організаціям та підприємствам. Такі колективи в разі їх ліквідації повертають державі всі одержані від неї грошові й матеріальні позики. Просити Наркомземсправ роз'яснити про порядок трудового користування колективами землі, одержаної ними з земель бувшого нетрудового користування й більше норми.

7. Будівлі, сади, стави й ін., що є на землях, переданих колгоспам у постійне трудове користування, закріплюються за ними, а при ліквідації колективу вартість будівель повертається державі.

8. З метою правильного налагодження справи оренди землі колективами просити Наркомземсправ дати вказівки на місця, що орендна плата мусить установлюватися в розмірах, що забезпечують можливість раціонального господарювання на орендованих землях. Виробити також типову умову на оренду земель тими колективами, які в свій час одержали землю в розмірах, що перевищують усякі норми, встановлені для трудового землекористування.

9. В справі меліорації й сільського будівництва колективні господарства, як найорганізованіша частина селянства, мають стати для незорганізованої їх частини зразком. Визнати за чергову справу колгоспів меліорацію непридатних земель, поліпшення сільського водопостачання й сільського будівництва, використання водної енергії з метою електрифікації, механізації господарства і для розвитку всяких сільськогосподарських промислів. Наркомземсправ і земоргани, вважаючи на значення колгоспів, мають ужити всіх заходів до здійснення меліораційної справи в колгоспах, даючи їм необхідну технічну допомогу,

пільги на будівельні та інші матеріали, що відпускаються, кредити на меліораційні роботи й будівництво й передаючи на пільгових умовах в оренду підлягаючі меліорації землі держфонду.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПО ДОКЛАДУ УКРСІЛЬБАНКУ «КРЕДИТУВАННЯ КОЛЕКТИВНИХ ГОСПОДАРСТВ»

1. Розвиток колективізації і всяких форм усуспільнення сільського господарства, що нині спостерігається, є природною передумовою розвитку нашого сільського господарства і єдиним дійсним засобом зміцнення незаможницьких господарств, через що обслуговування кредитом колгоспів є першочергове завдання установ с.-г. кредиту.

2. Але, зважаючи на те, що колгоспи дуже різняться своєю господарчо-організаційною сталістю, кредитування окремих колгоспів має провадитися з необхідною обережністю й не інакше, як після попереднього їх обслідування кредитовою установою. В разі недостачі інспекторських сил, аби уникнути затримки з обслідуванням колгоспів, вважати за бажане використовування для цього інструкторських апаратів земорганів та сільсоюзів.

3. Кредитуватися мають тільки життєздатні колгоспи, що об'єднують бідноту й середняків та розумно господарюють, і особливо ті, що мають агрикультурно-зразкове значення для селянського населення.

4. З огляду на те, що часто-густо колективи мають особливо гостру потребу в довготермінових позиках на організацію, оборудування тощо, вважати за особливо необхідне збільшити довготермінове кредитування колгоспів.

5. Що ж до звичайних кредитів системи органів с.-г. кредиту, то вони видаються переважно в оборотні кошти колгоспів для задоволення їх біжучих, короткотермінових виробничих і збутових потреб, що оплачуються в межах одного року.

6. Сільбанки мають обслуговувати безпосередньо лише найдужчі колгоспи, що їх не спроможуться кредитувати місцеві с.-г. кредитові товариства. Такі колгоспи поряд з с.-г. кредитовими товариствами мають складати основну клієнтуру сільбанків, причому відповідні колгоспи повинні бути про це своєчасно повідомлені.

7. З метою наблизити кредит до колгоспів всі колгоспи, що не входять в основну клієнтуру сільбанків, мають кредитуватися в с.-г. кредитових товариствах, що складають основну сітку сільбанків; для цього вони входять до складу членів цих товариств на принципах, установлених постановою ВУЦВКу й Раднаркому з 10 вересня 1924 р. [62]

Причому, аби забезпечити кредитування товариствам, останні неодмінно мусять у своїх планах заздалегідь передбачати кредити для такого обслуговування колгоспів.

8. Обслуговування колгоспів кредитами з боку установ с.-г. кредиту, а також з боку с.-г. кооперації повинні бути відповідно погодженими.

9. Беручи на увагу, що в житті й діяльності колгоспів виключне значення має механізація їх, вважати за необхідне, аби закуплені досі Укрсільбанком трактори і взагалі, аби всі складні машини й двигуни до них були використані в першу чергу для потреб колгоспів на принципах довготермінового кредиту.

10. Звернути увагу колгоспів, що виявили себе неакуратними позичальниками установ с.-г. кредиту, на необхідність своєчасно виконувати свої зобов'язання перед кредитовими установами.

11. Зважаючи на недорід у низці районів, що порушив здатність колгоспів виплачувати кредит, просити сільбанки відстрочувати короткотермінові кредити колгоспам у цих районах до збору врожаю 1925 р.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПО ДОКЛАДУ «АГРОНОМІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ С.-Г. КОЛЕКТИВІВ»

1. С.-г. колективи, що існують, крім поліпшення свого особистого існування, покликані виконувати вдячну, історичного значення роль піонерів у створенні в радянських умовах нового, соціалістичного господарчого ладу.

Аби краще виконати це призначення, колгоспам необхідно відмовитись від старих, дідівських способів господарювання. В нових умовах вони мусять укластися в нові господарчі форми, піднести культурний рівень свого господарства, інтенсифікувати і значно збільшити його прибутковість у порівнянні з поодинокими, розкиданими селянськими господарствами.

Виконання цього є однією з неодмінних умов для того, аби піднести авторитет і значення колгоспів серед сусіднього населення як нової й життєздатної форми господарювання, а це безсумнівно спонукає широкі селянські маси до організації їх у колективи.

Виконати намічені завдання колектив зможе лише при умові повного й систематичного агрономічного обслуговування.

2. Відзначаючи успішність минулого року в справі агрономічної допомоги колгоспам, необхідно, проте, зазначити, що допомога ця не відповідає дійсним потребам колгоспів і в біжучому році має бути збільшена.

Агрономи самі мусять намагатися значну частину роботи провадити через колгоспи, бо агрономічна робота в колгоспах є найкращий метод зосередженого обслуговування селянського сільського господарства.

3. В минулому в справі агрономічного обслуговування колгоспів брали участь виключно агроробітники земорганів та с.-г. кооперації. В теперішніх умовах, відповідно до сказаного вище, коли агрономічному обслуговуванню мусить бути віддано

якнайбільше уваги, більше ніж своєчасно поставити й вирішити питання про притягнення до справи агродопомоги колгоспам і тієї армії агрономів, що працюють на цукроварнях, в радгоспах, агробазах і на досвідних станціях.

4. З огляду на те, що агроперсонал земорганів та с.-г. кооперації і відділи с.-г. досвідних станцій не мають змоги охопити всі с.-г. колективи в справі агрономічного обслуговування їх і в зв'язку з великим ростом колгоспів, вважати за необхідне для регулярного, повного обслуговування колективів запрошувати колективами через окрземвідділи агронома, по одному на групу колгоспів на свої кошти.

Але одночасно не зменшувати обслуговування колективів агрономами земорганів і с.-г. кооперації.

Агрономи колгоспів не можуть обмежуватися рамками роботи в колгоспах. Вони мусять якнайщільніше зв'язатися з сусіднім населенням, провадити на селі певну роботу і бути зв'язком колективів з індивідуальними селянськими господарствами.

Агрономи колгоспів мусять координувати свою роботу з агрономією земорганів та с.-г. кооперації.

5. Робота в справі агрономічного обслуговування колгоспів агрономами земорганів, с.-г. кооперації та інших установ і організацій повинна бути органічно й щільно ув'язана. Основними моментами цієї ув'язки є таке:

а) земоргани та с.-г. кооперація мають виробляти загальний місцевий план робіт агрономічного обслуговування колгоспів, використовуючи для цього сили, можливості й засоби й інших установ та організацій;

б) спільна проробка справ агрообслуговування колгоспів у райтехнарадах при райземуправліннях з притягненням до нього всіх агрономічних сил району;

в) ув'язка роботи округових апартів ОЗУ та сільсоюзів шляхом обмірковування справ агродопомоги колгоспам на округових агронарадах та спеціальних нарадах при ОЗУ й сільсоюзах;

г) визнати за необхідне організацію районових та округових спеціальних нарад у справі колективізації, на яких проробляти всі плани й заходи в справі агрономічного обслуговування с.-г. колективів, з участю в цих нарадах всіх агрономічних сил, що можуть бути корисними для агрообслуговування колгоспів.

6. В кожному адміністративному районі необхідно виділити по одному колгоспу, провести в ньому велику й зосереджену агрономічну роботу, зробивши їх зразковими, що могли б бути прикладом для інших с.-г. колективів району.

Для того, щоби досягнення зразкових колгоспів стали відомими всім іншим колгоспам, в них необхідно влаштовувати районові зібрання колгоспів, екскурсії, с.-г. курси й т. ін.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПО ДОКЛАДУ СЕКЦІЇ «ОРГАНІЗАЦІЯ КОЛЕКТИВНИХ ГОСПОДАРСТВ»

1. Від наслідків колективного господарювання залежить існування самого колективу й побут у ньому. Чим більше господарство дає засобів колективу, тим міцніше стає сам колектив, тим краще можна улаштувати життя членів.

2. Прибутковість колективного господарства залежить перш за все від правильної організації господарства. Правильно організоване господарство дає річний заробіток на кожного працездатного члена більше, аніж дає індивідуальне господарство при тих самих умовах, і чим більшою буде ця різниця, тим правильніше організоване господарство.

3. Річний заробіток кожного члена залежить від того, скільки кожний член буде працювати в господарстві, яка продукційність його праці й оплата праці.

4. Таким чином, правильна організація господарства колективу залежить від того, як використовуються робочі сили колективу, як організовано працю. І вся справа організації господарства полягає в такім доборі галузей і культур, щоб робочі руки колективу найвигідніше використовувались.

5. Всі колективи, що існують, ще тільки будують своє господарство, і цей період будівництва продовжуватиметься ще кілька років. В цей період будівництва мусимо перш за все знати, що треба будувати, яким має бути правильно організоване, побудоване господарство. Для цього треба розробити організаційний план.

6. Організаційний план на підставі вивчення місцевих умов визначає, які галузі господарства мусять бути, який розмір цих галузей, склад реманенту і життя такого господарства протягом середнього нормального року, а також потребу в засобах для організації такого господарства. Такий організаційний план може розробити лише агроном, що має гарну підготовку, і на розробку такого плану потрібно не менше 3—4 місяців роботи. Такий організаційний план потрібний лише для великих і дужих колективів, що можуть здійснити його ближчими роками.

7. З огляду на труднощі (дорожнеча для держави й колективів) розробки таких планів доведеться обмежуватися скороченим організаційним планом, що вказав би лише, які галузі господарства мають бути і приблизний їх розмір.

8. Але, крім того, щоб знати, як організовувати господарство, колектив мусить щороку вирішувати, як господарювати в майбутньому році. Для цього потрібно на кожний рік складати виробничий план.

9. Виробничий план ураховує стан господарства і його реальні можливості й зазначає всі роботи, що мають провадитися в майбутньому році.

10. Виробничий план складається з таких частин: а) облік

запасів праці, б) план робіт, в) обрахунки робочих сил, г) обрахунки продуктів і матеріалів, д) грошовий обрахунок і є) остаточні вирахування прибутків, що передбачаються (заробітку).

11. Виробничий план може складати сам колектив за невеликою допомогою агронома порадами та вказівками, але для цього потрібне правильне рахівництво й складання річних справоздань.

12. Система і постановка рахівництва мусять відповідати перш за все завданням організації господарства.

13. Просити Наркомземсправ негайно вжити заходів до видання: а) схем і програм організаційних і виробничих планів, б) організаційних та виробничих планів, розроблених для різних типів господарств і різних районів України.

14. Просити Наркомземсправ ужити залежних від нього заходів до того, аби учні с.-г. вищих шкіл (інститутів і технікумів) були в потрібній мірі підготовленими до складання організаційних і виробничих планів для колгоспів.

15. Просити Наркомземсправ розробити питання про нормування кількості обов'язкових для кожного райагронома складених організаційно-виробничих планів, а також визначити норми оплати в разі додаткового, понад норми складання планів.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПО ДОКЛАДУ «ПОБУТ І КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ РОБОТА В КОЛЕКТИВАХ»

1. Побут колективів визначається організацією колективного господарства і тими виробничими відносинами, що встановлюються в процесі с.-г. виробництва. Чим повніше усуспільнені всі господарчі процеси, тим дужче колектив своїм побутом і свідомістю своїх членів відрізняється від індивідуального селянського господарства.

2. Організація праці в колективах на основі розподілу її та спеціалізації дає можливість не лише найповніше використовувати всі робочі сили колективу, але й створює умови, що полегшують культурно-освітню роботу через членів колгоспів.

3. Зважаючи на виключну важливість культурно-освітньої роботи в колективах, що є вогнищами нового побуту й свідомості, одночасно зважаючи на брак культурних сил у них, вважати за необхідне домагатися від Наркомосу внести в його сітку школи, що вже існують, і організувати, по можливості нові школи, пункти лікнепу, надсилати пересувні школи, бібліотеки, а де є можливість, і кіно в колгоспи.

4. Зважаючи на минулий досвід, організувати зимою в найбільших колгоспах курси для членів сусідніх колгоспів з притягненням околишніх селян. Курси мають бути забезпечені з боку заморганів, кооперації й Наркомосу необхідним лекторським персоналом.

5. Вважати за необхідне в скорому часі вирішити справу про пільги при прийомі до середньої та вищої школи членів колгоспів. Вважати, що КНС, використовуючи свою розкладку, мусять у першу чергу надсилати вчитися членів КНС — членів колгоспів.

6. Визнати за дуже бажане використовування через Наркомзем по заявках колективів студентів вищих шкіл для практики в колгоспах по спеціальності.

7. Відкриття Наркомосом досвідної виробничої школи-комуни вважати за правильне і просити Наркомос про відкриття таких шкіл, хоча б по одній на кожну округу, оскільки в них виявилась загальна потреба.

8. Зважаючи на значні досягнення в справі розкріпачення жінки в колгоспах, з'їзд вважає за необхідне для закріплення й поглиблення цих досягнень звернути увагу жінвідділів на провадження систематичної роботи серед жінок, для чого райжінорганізатори та округові жінвідділи мають особливу увагу звертати на колгоспи.

9. Проте звільнення жінки від важких робіт і догляду за дітьми, а також участь їх в культурно-освітній роботі не вирішують ще справи повного визволення жінки, необхідно втягти її в управління колгоспом, зробити її дійсно рівноправним і активним членом колгоспу, дати їй можливість виявити свою ініціативу й здібність.

10. Особливу увагу необхідно звернути на виховання дітей і юнацтва в колгоспах на основі розвитку їх самодіяльності і втягнення в загальне й суспільне життя колгоспів.

Вважати за надзвичайно важливе створити умови окремого виховання дітей у колгоспах, для чого необхідна активна й, по можливості, повна допомога Наркомздоров'я, Наркомосу та організацій, що керують дитрухом.

11. Вважати за необхідне поширити роботу органів Наркомздоров'я в колективах і в першу чергу й особливо в справі охорони здоров'я дітей.

12. Зважаючи на майже повну відсутність загальної та спеціальної літератури з колективізації сільського господарства, з'їзд вважає за необхідне організувати постачання колгоспів і місцевих робітників відповідною літературою.

13. Ухили й нездорові явища, що зустрічаються в колгоспах, що виникають на основі економічної та організаційно-господарчої кволості колективів, вимагають найуважнішого й серйозного відношення до них з боку заморганів, кооперації та місцевих парторганізацій.

Необхідне зміцнення зв'язку інструкторського обслуговування колгоспів з боку всіх зацікавлених установ.

14. Зважаючи на новизну й складність питань побуту і культурно-освітньої роботи серед колгоспів, а також брак матеріалів і досвіду в цій справі, вважати за необхідне поставити пе-

ред усіма зацікавленими установами й організаціями і в першу чергу перед органами Наркомземсправ питання про систематичне вивчення побуту в колгоспах. Зокрема, вважати за бажане утворення сітки кореспондентів колгоспів для безпосереднього зв'язку з колективами й збирання необхідного матеріалу.

«Перший Всеукраїнський з'їзд представників колгоспів та робітників по колективізації сільського господарства (Тези та резолюції)», 20—24 лютого 1925 р., X., 1925, стор. 23—31.

№ 247

Протокол організаційних зборів селян хутора Кияшківського Гадяцького району Роменського округу Полтавської губернії

25 березня 1925 р.

На зборах брали участь 20 осіб. Голова зборів — Штанько Матвій Якович, секретар — Штанько Марко Макарович.

Повістка денна:

1. Про організацію товариства по спільній обробці землі.
2. Про вибори уповноважених для реєстрації товариства.

Слухали: 1. Слухали доповідь т. Голоти Петра про організацію в х. Кияшківським на землі бувшого Зороховича товариства по спільній обробці землі, а також і його статут.

Ухвалили: 1. Заслухавши доповідь т. Голоти П. про організацію товариства по спільній обробці [землі] в х. Кияшківськім на землі бувшого Зороховича, збори ухвалили: організувати товариство по спільній обробці землі в х. Кияшківським на землі бувшого Зороховича.

Слухали: 2. Про вибори уповноважених для реєстрації товариства.

Ухвалили 2. Заслухавши доповідь т. Голоти П. про вибори уповноважених для реєстрації товариства, збори ухвалили: вибрать для реєстрації товариства слідуючих товаришів:
1) Голоту Петра Денисовича,
2) Штаньки Марка Макаровича,
3) Штанька Юхима Макаровича,
4) Грибінченка Йосипа Даниловича,
5) Штанька Матвія Яковича.

Підписи членів товариства по спільній обробці землі: Голота, О. Д. Грибінченко, Ю. Штанько, М. Штанько, С. Грибінченко.

Голова зборів М. Штанько
Секретар М. Штанько

Протокол установчих зборів товариства по спільній обробці землі в х. Кияшківськім Харківецька сільрада затверджує березня 12 дня, 1925 р.

Зам. голови сільради [*підпис*]
Секретар [*підпис*]

Держархів Полтавської області, ф. Р-3121, оп. 2, спр. 41, арк. 122. Оригінал. Рукопис.

№ 248

З доповіді Катеринославського губернського виконавчого комітету про стан колективізації сільського господарства в губернії

10 квітня 1925 р.

...Уже в 1921 г. возникает ряд коллективов, в которые входят членами разнородные слои населения. Наибольшее число коллективов возникло к моментам осенней посевкампании 1921 г. и весенней посевкампании 1922 г. Однако наряду со здоровым ростом коллективов наблюдался также и стихийный рост так называемых «лжеколлективов», возникших главным образом с целью получения семенной ссуды и других льгот, а также с целью укрытия от реквизиции и раскулачивания. Часть таких коллективов в дальнейшем распалась сама собою, а часть была ликвидирована после сплошного обследования колхозов, произведенного в конце 1923 г. Чуждый идее коллективизации элемент, засевший в коллективах для индивидуального обрастания, сразу, конечно, не мог быть выявлен, а потому и теперь еще нельзя сказать, что все «лжеколлективы» ликвидированы. Ликвидация таковых или, вернее, самоликвидация происходила и в 1924 г.

Однако если количество коллективов в некоторых округах резко понизилось за счет отпавшего негодного элемента, зато оставшиеся укрепились, закалились в борьбе с недородом и засухой, повысили свою хозяйственную мощь и приступили к правильному ведению хозяйства. В коллективы идут уже не только незаможники, но и середняки с полным сознанием выбора коллективной формы землепользования.

Следующие данные иллюстрируют рост колхозов в губернии:

На 1 января 1921 г. было: коммун — 5, артелей — 31, т-в не было. Всего — 36. В % к общему числу: коммун — 13%, артелей — 87%.

На 1 января 1922 г. было: коммун — 7, артелей — 280, т-в не было. Всего — 287. Коммун — 2%, артелей — 98%.

На 1 января 1923 г. было: коммун — 38 (4%), артелей — 882 (95%), т-в — 11 (1%). Всего — 931.

На 1 января 1924 г. было: коммун — 72 (12%), артелей — 509 (87,7%), т-в — 2 (0,3%). Всего — 583.

На 1 января 1925 г. было: коммун — 99 (18%), артелей — 427 (81,3%), т-в — 4 (0,7%). Всего — 530.

В относительных же цифрах, принимая число колхозов на 1 января 1921 г. за 100%, рост колхозов выражается в следующем:

На 1 января 1921 г. было: коммун — 100% (5), артелей — 100% (31), т-в не было. Всего — 100% (36).

На 1 января 1922 г. было: коммун — 140% (7), артелей — 903% (280), т-в не было. Всего — 797% (287).

На 1 января 1923 г. было: коммун — 760% (38), артелей — 2845% (882), т-в — 100% (11). Всего — 2586% (931).

На 1 января 1924 г. было: коммун — 1440% (72), артелей — 1641% (509), т-в — 18% (2). Всего — 1619% (583).

На 1 января 1925 г. было: коммун — 1980% (99), артелей — 1377% (427), т-в — 36% (4). Всего — 1472% (530).

Ликвидировано колхозов было: в 1920 г.— 257* и в 1924 г.— 83. За предыдущие годы точных цифр не имеется. Причинами ликвидации были: несоблюдение принципов коллективизации, ведение хозяйства индивидуальным порядком, организация коллективов с целью получения всяческих льгот и привилегий, юридическое оформление ликвидации уже распавшихся коллективов.

Рост земельной площади колхозов характеризуется следующими данными:

На 1 января 1923 г. земли было: в коммунах — 7470 дес., в артелях — 37 737 дес., в т-вах — 1177 дес. Всего — 46 384 дес. В % к общему числу: в коммунах — 11%, в артелях — 81%, в т-вах — 8%.

На 1 января 1924 г. земли было: в коммунах — 16 904 дес., в артелях — 51 900 дес., в т-вах — 118 дес. Всего — 68 925* дес. В % к общему числу: в коммунах — 24%, в артелях — 75,8%, в т-вах — 0,2%.

На 1 января 1925 г. земли было: в коммунах — 23 005 дес., в артелях — 52 975 дес., в т-вах — 437 дес. Всего — 76 417 дес. В % к общему числу: в коммунах — 30%, в артелях — 69,5% и т-вах — 0,5%.

Если же площадь земли на 1 января 1923 г. возьмем за 100%, то рост земельной площади колхозов выразится в следующем:

На 1 января 1923 г. земли было: в коммунах — 100%, в артелях — 100%, в т-вах — 100%. Всего — 100%.

На 1 января 1924 г. земли было: в коммунах — 225%, в артелях — 138%, в т-вах — 10%. Всего — 127%.

---

* Так у тексті документа.

На 1 января 1925 г. земли было: в коммунах — 307%, в артелях — 140%, в т-вах — 37%. Всего — 164%.

С ростом землепользования увеличивается и население колхозов.

На 1 января 1923 г. едоков было: в коммунах — 3609 (11%), в артелях — 27 825 (88%), в т-вах 517 (1%). Всего — 31 951.

На 1 января 1924 г. едоков было: в коммунах — 5149 (16%), в артелях — 25 849 (83%) в т-вах 79 (0,2%). Всего — 31 077.

На 1 января 1925 г. едоков было: в коммунах — 7586 (22%), в артелях — 25895 (77,5%), в т-вах — 198 (0,5%). Всего — 33 679.

Принимая же количество населения на 1 января 1923 г. за 100%, рост населения колхозов выразится в следующем:

На 1 января 1923 г. едоков было: в коммунах — 100%, в артелях — 100%, в т-вах — 100%. Всего — 100%.

На 1 января 1924 г. едоков было: в коммунах — 142%, в артелях — 92%, в т-вах — 15%. Всего — 97%.

На 1 января 1925 г. едоков было: в коммунах — 210%, в артелях — 93%, в т-вах — 38%. Всего — 105%.

О землеобеспеченности колхозов можно судить на основании следующих данных:

Число колхозов с количеством земли (в дес.)

	25—50		50—100		100—200		200—300		300—500		Больше 500	
	абс.	отн.	абс.	отн.	абс.	отн.	абс.	отн.	абс.	отн.	абс.	отн.
Коммун	3	3%	13	13%	30	30%	28	28%	19	19%	6	6%
Артелей	43	9%	151	35%	162	37%	49	11%	19	4%	3	0,7%
Т-в	2	50%	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Средняя землеобеспеченность колхозов выражается: на 1 коммуну приходится — 232 дес., на 1 артель — 124 дес., на 1 т-во — 109 дес.

На 1 едока в среднем приходится десятин земли: в коммунах — 3,1, в артелях — 2,0, в т-вах — 2,2.

На 1 работника в среднем приходится десятин земли (по данным трех округов — Екатеринославского, Запорожского и Мелитопольского): в коммунах — 5,75, в артелях — 5,10, в т-вах — 3,19.

Сведения о колхозах, осевших на госфондовых и надельных землях, берущих и сдающих в аренду земли, не приводятся, так как данные имеются не по всем округам. То же самое относится и к распределению земли по угодьям.

Землеустроенных колхозов на 1 января 1925 г. было: коммун — 72, или 72%, артелей — 218, или 51%, т-в — 2, или 50%.

Переходя к вопросу о состоянии полеводства в колхозах, отметим следующее:

На 1 января 1925 г. площадь пахотной земли колхозов по всем округам, за исключением Александрийского, Криворожского и Павлоградского, от которых сведений не получено, составляла 35 293,18 дес., или 84%. Посевная же площадь — 29 009,6 дес., что по отношению к пахотной земле составляет 82%. По отдельным культурам площадь распределяется:

Культуры	Бердянский округ	Запорожский округ	Екатеринославский округ	Мелитопольский округ
Рожь	13,4%	15,3%	47,8%	24,4%
Озимая пшеница	28%	9,06%	15,6%	12,3%
Яровая пшеница	7%	2,5%	7,4%	0,9%
Ячмень	24%	6,7%	6,8%	19,8%
Овес	6%	2,41%	1,5%	3,4%
Просо	0,9%	0,6%	2,8%	4,4%
Кукуруза	4,9%	2,9%	4,4%	4,7%
Подсолнухи	8,5%	0,4%	0,6%	0,7%
Бакша	—	18,2%	—	2,6%
Картофель	—	0,4%	2,1%	0,6%
Бураки	7,3%	0,01%	—	0,1%
Прочие	—	0,8%	3,5%	3,6%

Урожай главных культур с 1 дес. в пудах в 1923—1924 гг.

	В колхозах	В крестьянских хозяйствах
Рожь	33,2	22,7
Озимая пшеница	41,2	28
Яр. пшеница	26,7	13,2
Ячмень	24,2	14
Овес	11,6	7,6
Просо	26,5	15,5
Кукуруза	40	42,5
Подсолнухи	31,5	24

Колхозов, осуществлявших у себя правильные севообороты, немного. Так, по Бердянскому, Запорожскому, Екатеринославскому и Мелитопольскому округам таковых колхозов насчитывается 69: 62 имеют 6-польные севообороты, 5 — 5-польные и два — 4-польные.

Садоводство и огородничество в колхозах находятся в стадии зарождения и имеют главным образом потребительский характер.

По данным сплошного обследования промышленные сады и огороды имели: сады у 5 коммун (6%), у 11 артелей (3%); огороды у 5 коммун (6%), у 16 артелей (4%).

По данным сплошного обследования, у колхозов было рабочего скота (лошадей и волов по расчету 1 вол — $^2/_3$ лошади):

На 100 дес. посева	На 100 дес. пашни
В коммунах — 9,1 головы	7,0 головы
В артелях — 7,0 »	5,5 »

На 1 голову рабочего скота в среднем приходится:

Десятин посева	Десятин пашни
В коммунах — 10,9	16,2
В артелях — 14,2	17,6

Цифры эти свидетельствуют о недостатке тягловой силы у колхозов. В общем рабочего скота у колхозов не хватает до 50%. Количество конского молодняка в % к рабочим лошадям выражается:

По Бердянскому округу — в 28,2%
» Запорожскому » — в 25,3%
» Екатеринославскому » — в 19,5%
» Мелитопольскому » — в 14,1%

Продуктивного крупного рогатого скота во всех колхозах на 100 дес. посева приходится 11,2 головы. Количество молодняка в % к коровам выражается:

По Бердянскому округу — в 115%
» Запорожскому » — в 48%
» Екатеринославскому » — в 78%
» Мелитопольскому » — в 84%

Средняя продуктивность молочного скота — от 60—70 ведер (Екатеринославский округ) до 120 ведер (Мелитопольский округ).

В индивидуальном пользовании в указанных округах имеют скот члены 146 колхозов, или 51%.

Свиней и овец приходится на 100 дес. посева:

Овец	Свиней
17,1	12,1

Общее количество обобществленного скота выражается:

Рабочий скот — 89%
Молочный » — 68%
Овцы — 69%
Свиньи — 73%

Обеспеченность мертвым инвентарем по данным сплошного обследования такова:

На 100 дес. посева приходится:

Плугов	— 2,8	Молотилок	— 1,0
Буккеров	— 2,0	Триеров	— 0,06
Сеялок	— 1,5	Двигателей	— 0,7
Жаток	— 1,6	Тракторов	— 0,09
Веялок	— 1,3		

В среднем все колхозы обеспечены мертвым инвентарем на 50%.

Что касается построек, то нужда в них огромная. В общем колхозы нуждаются:

	В жилищных постройках	Для скота	Складских помещениях
Коммуны	70%	47%	58%
Артели	55%	59%	59%

Коммуны обобществляют свои постройки на 100%, артели же — на 40—50%.

К промыслам и предприятиям, имеющимся в колхозах, относятся главным образом мельницы и маслобойки. Всего предприятия имеют 44 коммуны и 65 артелей. Слабое состояние счетоводства у колхозов не позволяет точно учесть результаты эксплуатации. Однако приблизительные подсчеты говорят, что результаты эти в большинстве случаев незначительны.

В отношении состава населения и организации рабочей силы в колхозах отметим следующее:

Количество работников по отношению к едокам — 50,9%. По национальности 75% населения — украинцы. По социальному составу члены колхозов на 70% состоят из селян-хлеборобов и на 30% из рабочих и интеллигенции. Членов КНС — до 70%, КП(б)У — до 4% и КСМ — до 6%. Количество рабочих дней в колхозах точно не установлено, работа распределяется правлением по мере надобности в рабочей силе. Продолжительность рабочего дня следующая: осенью — 10 часов, зимой — 7—9 часов, весной — 10—12 часов и летом — 15—16 часов.

Продукты сельскохозяйственного производства в коммунах распределяются по потребностям, а в артелях имеются все виды распределения (по потребностям, по едокам, по затраченному труду и комбинированным способом).

По данным сплошного обследования, из всего населения колхозов грамотных насчитывалось 40%. Отношение к религии у большинства населения колхозов безразличное, всего около 30% религиозных. Культурно-просветительная работа в общем протекала слабо. Из общего числа колхозов 35% выписывали газеты, 15% имели библиотеки и 20% занимались образованием своих взрослых членов. Так же обстоит дело и с работой по воспитанию и образованию детей. Из области [питания] было интересно отметить, что 16% колхозов имеют общий стол (сто-

луются совместно), 73% имеют общую кухню, но столуются раздельно, а в остальных колхозах (11%) все члены столуются индивидуально.

В течение 1923 г. колхозам выдавались денежные ссуды и натуральные (семенами, машинами, лошадьми), всего получили ссуду 356 колхозов, или 86% от общего числа. В 1924 г. Госбанком и Сельбанком роздано в кредит на приобретение посевматериала, рабочего скота и другие надобности, а также в основной капитал около ¼ миллиона рублей.

Агрономическая помощь колхозам характеризуется следующими цифрами: обследовано колхозов 61% от общего числа, организационная работа проведена в 45% колхозов. В целях технической консультации было посещено 338 хозяйств, или 61% от общего числа.

Этот общий обзор состояния колхозов приводит нас к следующим выводам:

1. В целях усиления роста коллективизации сельского хозяйства необходимо вести работу главным образом в направлении создания кооперативных объединений низших ступеней — товариществ по совместной обработке земли, машинных товариществ и т. д.

2. Необходимо усиление агропомощи колхозам, чтобы все землеустроенные колхозы имели правильные севообороты и применяли улучшенные приемы ведения хозяйства. Хозяйственно-организационные планы, составляемые агрономами для колхозов, должны быть проведены в жизнь.

3. Капиталов в рабочем и продуктивном скоте у колхозов недостаточно, а потому необходимо усиление основных капиталов колхозов и выделение достаточных для этого долгосрочных кредитов. То же относится и к мертвому инвентарю и постройкам.

Предгубисполкома Гаврилов
Завгубземуправлением [*підпис*]
Секретарь ГИКа Пчелов

ЦДАЖР УРСР, ф. 1, оп. 2, спр. 3928, арк. 86—91. Оригінал.

№ 249

Кореспонденція про організацію та діяльність сільськогосподарського колективу ім. Т. Г. Шевченка с. Жовтневого Маріупольського округу Донецької губернії

7 травня 1925 р.

Ще в 1921 р. в с. Жовтневому Маріупольської округи зорганізувався с.-г. колектив ім. Т. Г. Шевченка. До його складу ввійшли різні шари села, тому в праці й житті колективу не

було єдності. З виходом з колективу частини куркулів та середняків з куркульськими тенденціями колектив зміцнів, і зараз склад його одностайний.

Ліквідувавши в 1924 р. свої власні будівлі, члени колективу збудували гуртожиток та господарчі будівлі й таким чином порвали зв'язок з своїм минулим господарством і цілком віддалися праці за добробут у колективі.

Колектив об'єднує 25 селянських родин з 120 їдцями — 68 працездатними членами. В складі колективу 9 партійців, 4 комсомольці і всі КНСівці.

Посідає колектив 1080 дес. землі, з них 600 дес. ріллі, є садок. До 1924 р. колектив не мав сталої плодозміни й лише в 1924 р. перейшов на 6-пілля, а в цьому році гадає завести й 7-пільний трав'яний клин.

Загальний напрямок праці колективу — велике хліборобство, скотарство та вівчарство, для розвитку якого є сприяючі природні умови. Колектив має до 100 овець, робочу рогату худобу й коні та племінні, а також 90 шт. свиней та до 200 шт. птиці.

Урожай минулого року був слабенький, що пояснюється загальним недородом, проте все ж було зібрано: жита — 2270 пуд., озимої пшениці — 200 пуд., ярої — 2113 пуд., ячменю — 600 пуд. та соняшників — 500 пуд.

З нерухомого майна колектив має вітряного млина та трактор.

Всі індивідуальні господарства усуспільнені, потрібні продукти видаються членам колективу по потребі, про одяг турбується не кожний член сам по собі, а весь колектив разом.

При колективі є школа, з дорослими провадиться політнавчання та підвищення загальної освіти.

Зараз колектив приймає комунальний статут і хоче збудувати спільну їдальню, хлібопекарня вже є.

Авторитет колективу весь час зростає, викликаючи велику тягу до себе в селян, але члени колективу обережно ставляться до прийому нових членів.

Наш колектив є провідним в Маріупольській окрузі, й на ньому околишнє селянство бачить практичне переведення колективізації.

Ворон

«Вісті ВУЦВК», № 101, 7 травня 1925 р.

№ 250

Кореспонденція про класову боротьбу в с. Грунь Охтирського району Богодухівського округу Харківської губернії в зв'язку з організацією сільськогосподарської комуни

15 травня 1925 р.

В 25 верстах от железной дороги, на границе между Полтавской и Харьковской губерниями, раскинулось с. Грунь Ахтырского района *.

Прошли дни гражданской войны. Наступила пора мирной работы по восстановлению сельского хозяйства. Занялось этим делом и с. Грунь.

Еще в 1922 г. на сходе было вынесено постановление о землеустройстве села. Принятое постановление об уравнительном землепользовании задело за живое «восьмидесятников», ратовавших за раздел по фактическому землепользованию.

Все село, несмотря на принятое постановление, еще теперь, в 1925 г., делится на два враждебных лагеря: «фактисты», желающие сохранить свои наделы в прежних размерах, и сторонники уравнения, нуждающиеся в прирезке.

Весной этого года на село возвратился из крестьянских курсов тов. Сокол и начал вести агитацию за организацию коллективной обработки земли. Вначале дело туго подвигалось. Самые крупные из «фактистов» развивали бешеную борьбу против намечавшейся организации с.-х. товариществ по общественной обработке земли. Были пущены в ход «страшные предсказания». Незаможникам и беднякам сулили крепостное право в коллективе, пускали в ход «конфискацию» жен, запрет веры в бога, пугали тем, что все в «коммунии» отберут, как во время продразверстки, и т. д.

Особенно успешно действовали на бедняков такие доводы, что все равно распадется товарищество, как и в прежние годы, и толку из него не будет.

В противовес этому несколько незаможников во главе с тов. Соколом повели кампанию по разъяснению выгод такой организации. Бедняки нерешительно почесывали затылки: в перспективе были мечты о приобретении трактора, об уничтожении дальноземелья и чересполосицы. С другой стороны, не давал покоя навеянный куркулями страх потери последнего добра.

Наконец, в конце апреля товарищество было организовано. Из комнезама, насчитывающего около 200 дворов, в организацию вошло 50 дворов. Их примеру последовали 47 дворов бедняков, не организованных в КНС. Таким образом, объединялись 102 двора с 451 человеком, с 245 трудоспособными.

---

* У тексті документа помилково «округа».

Все сообща владеют 312 дес. пахоты, 29 дес. усадебной земли, 9 дес. садов и 21 дес. сенокоса. На каждый двор приходится по 3 дес. Товарищество имеет в своем распоряжении 44 лошади, 29 коров, 22 шт. молодняка, 39 овец и прочий мелкий скот и птицу. В артели насчитывается 19 плугов, 2 буккера, 56 борон, 1 веялка и 2 соломорезки.

В конце апреля был утвержден устав товарищества. Своими ближайшими задачами товарищество ставит до окончания землеустройства (к осени 1926 г.) повести культурную работу среди членов товарищества путем организации с.-х. кружка, коллективной выписки газет и литературы. Решено начать работу по организации подсобных предприятий (скотобойня, кирпичный завод и т. д.), не увлекаясь, конечно, этим в ущерб основной задаче — коллективизации земли. Коллектив заручается согласием на получение кредита в соответствующих кооперативных организациях. В первую очередь решено обеспечить артель трактором.

Размер такого объединения, его социальный состав и задачи, которые оно ставит перед собой, говорят о том, что дело коллективизации в селе будет на верном пути, если за него возьмутся энергичные и толковые люди.

В. М. Фоменко

«Коммунист», № 108, 15 мая 1925 г.

№ 251

Кореспонденція про господарські досягнення колективу «Новий світ» в селищі Заріччя Білоцерківського округу Київської губернії

17 липня 1925 р.

С.-г. колектив «Новий світ» засновано восени 1921 р. До складу колективу ввійшло 10 незаможницьких господарств.

Спочатку праця в колективі кульгала тому, що більшість членів колективу не мала реманенту. До того ж колективна справа була новою. Члени не мали досвіду.

Коли організувався колектив, то куркулі глузували: «Сійте пшеницю, а збиратимете мітницю».

Колектив одержав 47 дес. землі й жваво взявся до праці. На полі завели шестипільний плодозмін.

Дякуючи гарним взаємовідносинам між членами колективу, він хутко розвивається. В минулому році, коли у селян, що ведуть окремо господарство, копа жита видавала 9 пуд., вівса — 5—6 пуд., то колектив мав з копи жита 16 пуд., а вівса — 8—10 пуд. Це вже яскраво свідчить, що колективом краще господарювати.

Тепер колектив спромігся на реманент, має жатку, сівалку,

соломорізку, двигуни, молотарку, три плуги, два комплекти залізних борін тощо.

Колектив тримає щільний зв'язок з агрономом. Агроном дає поради, як краще вести господарство. Насіння для засіву колектив брав на Білоцерківській селекційній станції. Тепер ми сподіваємось зібрати гарний врожай.

Побачивши, що гуртова праця дає гарні наслідки, члени колективу ще жвавіше взялися до праці.

Тепер куркулі не сміються вже, а заздрісно дивляться, як незаможники організовано пробивають самі собі шлях до освіти, до культури, до кращого життя.

Колектив є зразок для незаможників. Він показує, що й як треба робити, щоб поліпшити своє господарство і не датись в лабети куркулям.

Колектив «Новий світ» допомагає справі ліквідації неписьменності в нашому селі. Для себе передплачує газети та журнали.

Наші незаможники бачать користь від колективного господарювання і прагнуть до колективізації. На зборах КНС ухвалили організувати ще два колективи.

Але ось яке лихо в колективі: в зв'язку з перевиборами нового правління помітні деякі незгоди між членами. Це може привести до кепських наслідків.

М. Ковбаса

«Пролетарська правда» (Київ), № 161, 17 липня 1925 р.

№ 252

Кореспонденція про шефську допомогу селянам робітників Миколаївського суднобудівного заводу

12 вересня 1925 р.

Робітники Миколаївського [суднобудівного] заводу торік перед різдвом ухвалили: працювати день різдва і на ці кошти придбати трактора для підшефних сіл. Ухвалили — зробили. Всього грошей зібрали 8000 крб. і на них через Сільбанк одержали чотири трактори й передали їх своїм підшефним.

Про враження, що справили ці подарунки робітників селянам, один з останніх на місцевій (в Миколаєві) конференції Товариства культзмички[63] розповідав: зустрічати робітників з тракторами вийшло все селянство зранку. Гості не заставили довго чекати на себе — скоро на шляху показалися трактори, а за ними й робітники. Селянство, зацікавлене й раде, напружено стежило за шефами, доки вони не наблизились до села. В селі, біля сільради, відбувся мітинг, що на ньому виступали робітники, з'ясовуючи важливість машинування сільського господарства, й розповіли про історію придбання цих тракторів.

Про те, що селяни були надзвичайно задоволені, говорити не варт. Слід відзначити друге — що ці трактори були першими ластівками, що підштовхнули селян і других сел до машинового оброблення землі.

За півроку свого існування Товариство культзмички за цим прикладом провело на 50% тракторизацію по своїх підшефних селах.

О. Н-ко

«Вісті ВУЦВК», № 208, 12 вересня 1925 р.

№ 253

Кореспонденція про шефську допомогу робітників Луганського патронного заводу селянам хуторів Христівської сільради

28 жовтня 1925 р.

В апреле с. г. наш завод принял шефство над Христовским сельсоветом с хуторами: Паньковка, Красный, Легкий, Обозный, Вольный и Глиняный.

Вначале селяне посматривали на нас косо, но затем мы стали желанными гостями, особенно на хуторах.

В Христовом крестьяне отсталые, общественности никакой не проявляют. Несмотря на старания шефа построить сельбуд с помощью райисполкома и шефа с небольшой затратой материалов христовцами, на обсуждение этого вопроса они не являлись.

В организации машинных т-в христовцы также оказались последними. С ранней весны в Христовом шеф старался организовать из беднейших крестьян машинное т-во, которому предполагали отдать безвозмездно трактор, приобретенный на средства рабочих завода. Старания эти оказались напрасными.

Вскоре такое же т-во организовали в Паньковке из 16 человек, которому передан трактор, а затем т-вом приобретена молотилка.

Паньковцы обмолотили [хлеб] всех членов т-ва и селян-нечленов. Этот пример заставил организовать такие т-ва и в других хуторах. Хуторам Красному и Вольному шефом и завкомом выданы ссуды на покупку машин. В конце и христовцы, поняв пользу т-в, также решили учредить такое же и у себя.

В общем «Фордзон» завоевал прочное положение у селян и стремление приобретать его.

В течение лета шеф выезжал 10 раз с кинокартинами, делал доклады, открыл хату-читальню, снабдил литературой и на свои средства выделил товарища для работы среди молодежи. Открыты красные уголки с передвижными библиотеками.

Есть одна беда, это — отсутствие помещения, в котором можно было бы проводить зимнюю работу.

При предстоящих перевыборах шефкомиссии нужно учесть, что некоторые члены комиссии не проявляют активности, не приносят никакой пользы.

Оборонец

«Луганская правда», № 244, 28 жовтня 1925 р.

№ 254

Постанова загальних зборів селян с. Щербані Вознесенського району Миколаївського округу про організацію сільськогосподарської артілі «Объединение»

1 листопада 1925 р.

Для поднятия сельского хозяйства и приобретения сельскохозяйственного инвентаря объединиться в сельскохозяйственную артель.

Сельскохозяйственную артель наименовать «Объединение».

Устав принять целиком. Вступительный взнос установить в десять рублей. Выбывающий член обязан подавать заявление за три месяца до истечения года.

Председатель [*підпис*]
Секретарь [*підпис*]

Держархів Миколаївської області, ф. Р-102, оп. 1, спр. 1049, арк. 3. Оригінал.

№ 255

Резолюція пленуму Катеринославського окружного комітету незаможних селян про завдання сільськогосподарської кооперації у виробничій допомозі бідноті

26 листопада 1925 р.

Создание твердой материальной базы для хозяйственного укрепления бедноты возможно при условии наибольшего кооперирования ее путем создания первичных производственных объединений из бедняцких хозяйств и обеспечения из специальных фондов кредитования их производственных начинаний. Для этого сельскохозяйственной кооперации и местным парторганизациям необходимо через организацию КНС развить широкую работу по кооперированию бедноты, начав ее с ближайшей кам-

пании по перевыборам руководящих органов кооперации. Необходимо также развить инициативу организации КНС по созданию первичных специальных объединений бедняцких хозяйств, как-то: артелей по обработке земли, машинных т-в и иных производственных объединений.

В целях наибольшего охвата бедноты и бедняцких хозяйств кооперацией считать необходимым через общие собрания пайщиков выделять из прибылей т-в особые фонды на погашение паев неимущих пайщиков, а также считать возможным рассрочку внесения паев на определенное время.

Учитывая, что зажиточный элемент села стремится обзавестись сложными сельскохозяйственными машинами в целях скрытой эксплуатации бедноты путем сдачи их напрокат, предложить машиноснабжающим организациям строго провести линию на обеспечение машинами в первую голову коллективов, кооперативов и производственных объединений бедноты и середнячества.

Наряду с этим считать необходимым усилить работу сельскохозяйственной кооперации по оказанию производственной помощи бедняцким хозяйствам. Сосредоточить внимание сельскохозяйственной кооперации на оборудовании и снабжении прокатных пунктов при сельскохозяйственных т-вах сложными машинами, и в частности тракторами.

Для усиления основного капитала прокатных пунктов поручить фракции «Днепросоюза»[64] пересмотреть распределение прибылей товариществами и ассигнований необходимых сумм на оборудование прокатных пунктов и иных учреждений для оказания производственной помощи бедняцким хозяйствам.

Усилить работу сельсоюза по экономическому и организационному руководству колхозами и первичными производственными объединениями бедноты, сосредоточив ее в особой секции колхозов при «Днепросоюзе».

Предложить фракции ОИКа через земельные органы строго провести линию на организацию земельной площади для колхозов и первичных сельскохозяйственных объединений, учитывая их при проведении внутриселенного землеустройства и внутриокружного расселения.

Считать необходимым сохранение идейной и организационной связи организации и органов КНС с колхозами и первичными сельскохозяйственными объединениями бедноты.

Учитывая экономическую и финансовую слабость «Днепросоюза», считать необходимым выделить из сумм местного бюджета, по дополнительной смете земорганов, средства на первоначальные организационные расходы «Днепросоюза» по организации и руководству колхозами и первичными объединениями бедноты.

Все кредитование бедняцких хозяйств и их производственных объединений производить через низовую кооперативную

сеть. Установить соответствующие надбавки на кредитование производственных объединений и коллективов из специальных ссудных средств.

Принимая во внимание, что оказание производственной помощи бедноте и ее производственным объединениям без создания достаточных капиталов приведет к нежелательным результатам, считать необходимым выделить особый ссудный фонд, идущий на образование основных капиталов для производственных объединений бедноты путем выдачи долгосрочных ссуд.

Поручить фракции ОИКа выделить комиссию, которая должна не более чем в месячный срок проработать следующие вопросы: 1) конкретные формы и направления организации производственных объединений бедноты по районам; 2) размеры, источники образования, формы и методы расходования специального фонда на оказание производственной помощи бедноте и ее производственным объединениям.

«Звезда» (Катеринослав), № 1004, 26 листопада 1925 р.

№ 256

З річного звіту Коростенського окружного виконавчого комітету про колгоспне будівництво в окрузі

Січень 1926 р.

...На протязі року по окрузі було зорганізовано 10 нових колгоспів, з них 7 с.-г. артілей, 1 комуна й 2 т-ва по спільній обробці землі. Організовано й затверджено 20 с.-г. артілей з єврейського трудового населення для переселення на колонізаційний фонд України.

Всім колгоспам оказувалась допомога в отриманні насіннєвої ссуди й кредитів, яких за весняний термін було видано грішми 2800 крб. і натурою 4758 пуд.

По окрузі в сучасний мент мається 41 колгосп, з них 36 сільськогосподарчих артілей, 3 комуни й 2 т-ва по спільній обробці землі, з загальною кількістю землі 3627 дес. та населення 2060 душ. Пересічно на одного чоловіка припадає 1,5 дес. землі й на одного робітника — 3,5 дес., що свідчить про значну забезпеченість колгоспів землею при порівнянні з окремими селянськими господарствами, в яких на одного чоловіка припадає 0,96 дес.

По розмірах території колгоспи розподіляються на слідуючі групи:

1-а	група—від	25	дес.	до	50	дес.—мається	12	колгоспів
2-а	»	»	50	»	» 100	»	» 14	»
3-я	»	»	100	»	» 200	»	» 11	»
4-а	»	»	200	»	» 225	»	» 4	»

Із зазначеної кількості 90% колгоспів організовано на землях держфонду, а решта — на селянських землях.

Забезпеченість колгоспів худобою дуже мала, що пояснюється перевагою незаможного (бідняцького) селянства в складі колгоспів.

Забезпеченість колгоспів мертвим реманентом на 100 дес. посіву така:

Плугів	приходиться	9,0	Молотарок приходиться	1,2
Борін	»	10,0	Віялок »	0,5
Культиваторів	»	—	Млинків »	0,5
Сівалок	»	0,5	Соломорізок »	1,0
Жниварок	»	0,7	Трієрів »	0,8
Косилок	»	0,2		

Забезпеченість мертвим реманентом теж недостатня. Взагалі ж становище колгоспів в сучасний мент знаходиться в багато кращому стані, ніж в минулому році. Погляд, який був раніш на захоплення землі з метою її переділу, в сучасний момент помітно відмирає й помічається остаточний розрив з бувшими власними господарствами та їх прибутками.

Для цього колгоспи майже цілком улаштовувались на державних землях, в сучасний же мент помічається рух до організації колгоспів на землях селянських, переважно при переведенні землевпорядкування. Цей останній крок колективізації намічає широкі перспективи щодо охоплення широких кіл населення, головним чином незаможного селянства, та подає надію в майбутньому до зросту здорових колгоспів.

Осіння посівна кампанія на наступний 1925/26 р. у всіх колгоспах переведена своєчасно, засів озимого клину зроблено своїм насінням й переведено очистку та протруювання, а деякі колгоспи одержали від т-ва насінництва сортове насіння озимого жита та пшениці. Всі роботи в колгоспах провадяться при безпосередній участі агроперсоналу, який часто відвідує останніх.

СКОТАРСТВО

Підводячи підсумки в галузі скотарства за рік, необхідно зазначити, що скотарство в окрузі не охоплює рівномірно всю територію округу як у відношенні якості, так і призначення його. У відношенні скотарства Коростенський округ можливо розподілити на дві частини: південно-східну, охоплюючу приблизно Малинський, Ушомирський та частини Народицького та Емільчинського районів, де напрямок скотарства м'ясо-молочний споживчий, в цих же районах помічається збільшення молодняка, що йде на м'ясо. Крім того, в цих районах значно помітне улаштування кооперативів по переробці молока на масло й на цій території більш розповсюджені породи чорно-білоголової худоби, як породи більш молочної.

В другій, північно-західній, частині скотарство більш навозно-м'ясне. Бідність грунту й випаси так болотні, як лісові, мають можливість виховувати значну кількість худоби, котра в цілому зрості, головним чином (з молодняка йде на нагул і на продаж), йде на м'ясо.

Коневодство має значення як постачання тягловою силою господарства. Коней окремої, типічної породи в окрузі не мається, а в більшості коні — селянського типу.

В окремих місцях попадаються гніздами коні поліпшеного типу, або орденні. Поліпшені коні більш всього помічаються в районах з чеським та німецьким населенням. Зміну худоби в Коростенському окрузі видно з таблиці:

Роки	Коні	Велика рогата худоба	Вівці	Кози	Свині	Всього голів
1916	88392	204667	66071	1101	137140	497371
1923	70605	190613	139980	122	101798	500318
1924	81566	223672	174797	69	164473	644557
1925	85448	207369	206842	347	150445	650451

З цього видно, що загальна кількість худоби порівнюючи з 1916 р. збільшилась. Збільшення голів відноситься головним чином за рахунок свиней та овець. У відношенні великої худоби деяке зменшення: так, кількість робочих коней — помітно їх зменшення майже на 11%. Зменшення великої худоби за останні роки необхідно віднести за неврожай 1924 р. Збільшення овець до 300% виникло дякуючи недохватку краму й збільшенню виробу кустарним способом самим населенням різних сукон. За ті ж роки зміни в групах по зросту рогатої худоби були:

Групи по зросту	Роки			
	1916	1923	1924	1925
Коні	11951	19418	24048	24784
Бики старші 2 років . .	27747	4199	4447	5754
Корови	92680	103199	110319	98949
Нетелі	10419	5018	13805	19189
Бички-підтелки	61870	58779	71153	58193
Разом	204667	190613	223672	207369

Наведені цифри говорять за значне збільшення групи волів і бичків, що пояснюється попитом населення замінити тяглову силу коней волами; збільшення корів необхідно віднести за

рахунок збільшення по переробу молочних скопів й переходу від навозного до продуктивного скотарства, в також значної ролі скотарства в господарстві округу.

Забезпечення округу тягловою силою кіньми по зрослих групах слідуюче:

Роки	Робочі старші 4 років	До 4 років	Від 1 року до робочого зрісту	Жеребців до 1 року	Разом
1916	69218	4387	5812	9081	883392◆
1922	62842	3485	3819	7277	77423◆
1923	53687	3983	6801	8234	70605◆
1924	59218	7620	3613	9087	79547◆
1925	56936	6962	5736	8712	78546◆

По цих даних видно, що в 1925 р. кількість коней ще не досягла кількості 1916 р. Взагалі за останні 4 роки помітні деякі зміни в кінському складі в бік зменшення, але з боку зменшення взагалі тяглової сили по округу до цього часу не помічається, бо, як видно з порівнюючої таблиці, коней і волів буде:

Роки	Робочі коні	Робочі воли	Разом
1916	78505	11951	85456◆
1922	66327	18735	85062
1923	57570	19418	76988
1924	66848	24048	90896
1925	63893	24784	88677

З цього видно, що зменшення тяглової сили по округу не виявилось, бо за рахунок зменшення коней збільшилась кількість волів. Порівнюючи посівну площу з тягловою силою маємо слідуючу:

Роки	Площа посіву	Кількість голів робочої худоби	На 1 голову приходиться ріллі в десятинах
1916	205203	85456	2,43
1922	172030	85062	2,03
1923	190429	76988	2,40
1924	223492	90896	2,40
1925	223128	88667	2,40

Таким чином, за останні 3 роки відношення засівної площі до кількості голів робочої худоби зостається в рівному відно-

шенні з 1916 р. По висновках опросу статбюро (1924 р.), обробка землі провадилась:

Своєю худобою	—41936	господарств,	або	53,21%
Найманою »	—21486	»	»	27,19%
Супрягою	— 9876	»	»	12,29%
Мішаним способом	— 2134	»	»	2,68%

Худоба зареєстрована по округу, складає значну сітку 2-го порядку, а 1-а рясна сітка складалась з племстадників, що маються при агропунктах, і укомплектовалась закупкою плідників-жеребців. Крім власних ОЗВ, поповнялись також з Житомирської держконюшні. Плідники першої сітки розподілялись так: бугаїв — 12, кнурів — 9 та жеребців — 9...

Заступник голови окружного виконавчого комітету Богатирьов
Секретар Жданюк
Зав. оргінстром Вайнштейн

ЦДАЖР УРСР, ф. 1, оп. 2, спр. 4086, арк. 8—13. Відпуск.

№ 257

З акта обстеження Вінницьким окружним комітетом незаможних селян колгоспу «Червона зоря» с. Зарванці Вінницького району

6 лютого 1926 р.

ПЕРСОНАЛЬНИЙ СКЛАД

Колектив «Червона зоря» заснувався 7 вересня 1924 р., а приступив до роботи 3 березня 1925 р.

В склад колективу ввійшло 11 родин, з них незаможницьких — 10 і середняцьких — 1.

Всього їдоків — 48, з яких членів колективу — 11.

Працездатних — 24, і така ж кількість непрацездатних.

Членів колективу — жінок немає, а надалі жінки входитимуть членами з правом рішаючого голосу на пай своїх чоловіків.

Письменних — 20, неписьменних — 24.

Колективом керують загальні збори й рада, яка складається з 3 осіб.

ГОСПОДАРЧИЙ СТАН

Землі в колективі 48,30 дес., яка розподіляється так:

Під садибою	— 0,5	дес.
» садом	—13,56	»
» огородом	— 2,50	»
» ріллею	—25,0	»
» сінокосом	— 2,50	»
Під лісом та корчами	—3,04	дес.
» ставками	—1,20	»
Разом	48,30	дес.

У окремих членів колективу землі — 19,80 дес., котра знаходиться в їхньому персональному користуванні до осені 1926 р.

Живий реманент

Коней в колективі 4

Іншої худоби немає.

У окремих членів колективу:

Коней	2	Телят	3
Волів	2	Свиней	3
Корів	6		

Плимінної худоби ні в колективі, ні у окремих членів немає, але передбачається завести таку по одержанні довготермінового кредиту.

Мертвого реманенту

	В колективі	У окремих членів
Плугів	—	3
Борін залізних	4	—
Борін дерев'яних	1	8
Котків	1	—
Драпаків	2	3
Окучників	1	—
Культиваторів	1	—
Рядових сівалок	1	—
Кінних грабель	1	—
Молотарок кінних	1	(вимагає капітального ремонту)
Віялок	1	1
Січкарень	1	(з кінним приводом)
Возів	—	3

Будівлі

Житлові будинки	2	Льохи	5
Конюшня	1	Комора (амбар)	1
Хліви для худоби	2	Возовня	1
Клуня	1	Льодник	1

В колективі ведеться 7-пільний сівозмін, який зараз знаходиться в стадії розвитку, себто:

1) Пар зайнятий житною мішанкою (мохната віка),
2) Озима пшениця,
3) Пропашні,
4) Ярина і конюшина,
5) Конюшина — пар і
6) Озиме жито.

Фактично засіяно в цьому році:

Під весняним паром	3,5 дес.			
Літній толочний пар	3,5 »			
Пар, зайнятий картоплею	1,5 »	(зібрано картоплі	1200	пуд.)
Пар, зайнятий буряком	2 »	»	4000	пуд.
Гречка	0.5 »	»	22	»
Просо	0,75 »	»	120	»
Кукурудза	2 »	»	300	»
Горох	1 »	»	50	»
Картопля	1 »	»	800	»
Квасоля	1 »	»	80	»
Конюшина	2 »			

Городина

Капуста	1/4 дес.	[зібрано]	150	пуд.
Помідори	1/2 »	»	60	»
Буряк харчовий	1/2 »	»	300	»
Морква і петрушка	1/4 »	»	80	»
Висадки кормового буряку	0,10 »	»	—	

Сад

Урожай у цьому році малий:

Зібрано й перероблено груші «глок»	160	пуд.
Сливи «венгерка»	15	»
Вишні	27	»

Вся зазначена сушня здана господарсоюзу згідно умови. Промислових підприємств колектив не має, за винятком сушарень (димова сушка).

КРЕДИТУВАННЯ КОЛЕКТИВУ

Колектив не користувався довготерміновим кредитуванням, а лише короткотерміновим — в господарсоюзі — на 300 крб. Зараз господарсоюз поширив цей кредит до 650 крб., який ще не використано.

Крім того, в Сільбанку — на 525 крб., по якому лишилась заборгованість в кількості 405 крб. (термін покриття цього кредиту 1 грудня ц. р.).

ЗАПАС ПРОДУКТІВ ТА МАТЕРІАЛІВ КОЛЕКТИВУ

Продукти полеводства

Зернові	110 пуд.	на	1110	крб.
Бобові	128 »	»	256	»
Солома	800 »	»	160	»
Полова та збої	600 »	»	120	»
Сіно	700 »	»	350	»

Продукти городництва

Всього — 570 пуд. на 295 крб.

200 пуд. — на 747 крб. 44 коп. Разом продуктів та матеріалів — на 2882 крб., готівки каса не має.

ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНІЙ РІК

Сільбанк відпускає довготерміновий кредит до 500 крб., який передбачається використати на такі потреби:

1) Відкриття молочної ферми.

2) Придбання трактора як для хліборобства, так і для пуску млина, що є в колективі без двигуна.

3) На поліпшення й чистку саду.

КУЛЬТОСВІТНЯ ПРАЦЯ

1) В колективі є книгозбірня (переважно с.-г. література).

2) Активом колективу провадяться читки.

3) Передплачується місцева газета «Червоний край».

ВНУТРІШНЄ ЖИТТЯ КОЛЕКТИВУ

Взаємовідносини членів колективу гарні, за винятком одного члена, котрий вносив дезорганізацію в роботу колективу, за що його і виключено.

Помічається нерозуміння з боку більшості членів колективу важливості роботи секретаря ради, котри веде всю відчітність і рахівництво. Цю роботу вони не вважають за роботу, через те вимагають від секретаря виконувати цю роботу в неробочий час даремно, а в робочі дні працювати нарівні з рештою членів.

ХИБИ Й ДОСЯГНЕННЯ В РОБОТІ

Індивідуальні господарства стають на перешкоді в колективній праці, а тому на загальних зборах поставлено питання цілком втягнути їх в колектив або зовсім виключити їх з колективу в разі непогодження на це.

Колектив приступив до роботи без жодних коштів (без грошей, насіння та реманенту), але за час свого існування значно окріп і потребує належного відношення з боку відповідних установ для підтримання його.

Працею колективу цікавиться лише господарсоюз. Що ж торкається окр- и райземуправління, то ними до цього часу не зверталось ніякої уваги й представників від цих установ в колективі ще ні разу не було, а також допомоги ні моральної, ні матеріальної не давалось.

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ КОЛЕКТИВУ З МІСЦЕВИМИ ОРГАНАМИ ТА НАСЕЛЕННЯМ

З сільрадою і КНСом взаємовідносини гарні, за винятком окремих членів президії, котрі намагаються розстроїти колектив через персональні рахунки з деякими членами колективу.

Населення відноситься гарно. Помічається тяга до колективізації.

Секретар окрКНС Іванов

ЦДАЖР УРСР, ф. 257, оп. 1, спр. 474, арк. 44—45. Оригінал.

№ 258

Із звіту Полтавського окружного виконавчого комітету про хід колгоспного будівництва в окрузі у 1924/25 році

15 березня 1926 р. *

I. ЕКОНОМІЧНИЙ ОГЛЯД ПОЛТАВСЬКОЇ ОКРУГИ НА 1 ЖОВТНЯ 1925 р.

...Щодо колективізації, то рух колгоспів в межах був. Полтавської округи ** пояснює слідуюча таблиця:

Тип колгоспів	Було на 1. X 1924 р.	Розпалось, об'єдналось та змінило свої статути	Знов зорганізувалось	На 1. X 1925 р.
1. Комун	7	2	3	8
2. Сільськосп. артілей	24	4	5	25
3. Т-в по спільній обробці землі	62	6	5	61
Разом	93	12	13	94

Питання про переселення на південь та за кордон України зменшило організацію нових колгоспів.

По землезабезпеченості колгоспи бувшої Полтавської округи розподіляються так:

До 25 дес.	27	колгоспів	— 29%
Від 25 до 50 дес. . . .	32	»	— 34%
» 50 » 100 » . . .	26	»	— 28%
Більше 100 » . . .	9	»	— 9%
	94		—100%

* Дата супровідного листа.

** За адміністративно-територіальним поділом України згідно з положенням ВУЦВК від 7 березня 1923 р.

У четвертому кварталі 1924/25 р. до Полтавського округу приєднано від ліквідованих округів колективних господарств:

Комун	10
Сільськогосподарських артілей .	64
Т-в по спільній обробці землі .	13
Разом .	87

Таким чином, у нових межах Полтавського округу на 1 жовтня 1925 р. мається колективних господарств:

Комун	18
С.-г. артілей	89
Т-в по спільній обробці землі .	74
Разом .	181

Загальна кількість землі, що перебуває в користуванні колективних господарств, — 12 115 дес., що становить 1% до всієї кількості землі в окрузі.

Населення, що об'єдналось в колективні господарства, лічиться 8490 осіб, що становить 0,9% загальної кількості населення округу. 50% всіх колективних господарств состоять членами сільськогосподарчої кооперації.

Колективним господарствам було відпущено Сільбанком кредиту 34 125 крб., на 1 колективне господарство пересічно припадає 900 крб.

Між колективними господарствами за рік розподілено 19 тракторів.

За поліпшення стану господарства колективних господарств у межах бувшого Полтавського округу одержали премії по конкурсу сільського господарства 24 колективних господарства на суму 8500 крб.

Землеустрій за рік проведено в 27 колективних господарствах на площі 2704 дес.; ще не землевлаштоване 91 колективне господарство з площею землі 4355 дес.

Інтенсивні галузі сільського господарства в сучасних умовах землекористування, особливо при малій землезабезпеченості, набирають надзвичайно великої ваги серед інших міроприємств по сільському господарству...

ЦДАЖР УРСР, ф. 1, оп. 3, спр. 1438, арк. 7. Завірена копія.

№ 259

Резолюції наради колгоспів Ічнянського району Ніжинського округу

27 березня 1926 р.

ПО ДОПОВІДІ ДОРОГИНСЬКОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО КОЛГОСПУ

Заслухавши доповідь тов. Ярини про становище Дорогинського колгоспу, райнарада колгоспів Ічнянського району констатує: наявність великої земельної забезпеченості та якості грунту могли підвищити господарство колгоспу, але відмічає значний упадок, який причинився через відсутність плановості, відокремлення роботи від керуючих органів, а також без господарчого і свідомого завдання колгоспів. Відмічається ненормальне загальне сімейно-побутове і організаційне становище, для ліквідування якого необхідно втягувати нових членів-селян, додержуючись підбору їх, аби уникнути частої текучості вступаючих членів, і вжити заходів до зацікавлення цих членів до колективного господарства.

Відсутність в минулому правильного керівництва, а тому надалі колгоспу потрібно дисциплінувати, ввести для цього інструкцію і внутрішній розпорядок. Повну відсутність культурно-освітньої роботи потрібно ліквідувати, для чого необхідно виділити культфонд і зобов'язати членів колгоспу ліквідувати свою неписьменність. Колективу необхідно надалі зайнятися ремонтом житлових приміщень і будуванням нових господарчих спільних будівель. Ліквідувати стремління до розвитку індивідуальних тенденцій взагалі, а зокрема необхідно провести усуспільнення живого робочого реманенту. Бувші минулі хиби були із-за відсутності планування господарства, для чого колгоспу необхідно запросити собі в поміч спеціалістів і агронома, а земельним органам необхідно з свого боку надати в цьому допомогу. Поскільки досягнення можливі при умові повної ув'язки колгоспів з земорганами, таку необхідно мати на ділі. Виробничий план повинен складатись з участю спеціалістів райземуправління. Необхідно подбати артілі про придбання трактора, який би замінив недостатню кількість робочої сили.

ПО ДОПОВІДІ МОНАСТИРИЩЕНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КОМУНИ

Заслухавши доповідь тов. Хрунича про становище Монастирищенської сільськогосподарської комуни, райнарада колгоспів Ічнянського району находить, що комуна в господарчому відношенні значно зміцніла, маючи в цьому господарчі досягнення, як-то: культурне ведення польового господарства з

чистосортними насіннєвими культурами, правильне ведення сівозміну, введення в господарство складних сільськогосподарських машин і значний розвиток продуктивного господарства, який надалі необхідно поліпшувати шляхом підбору за вказівками агрономів.

Суборенду земельної площі райнарада визнає доцільною, що сприяє поширенню та зміцненню свого господарства. При закінченні умови необхідно, аби цей культхоз був за комуною закріплений в постійне трудове користування.

В зв'язку з поширенням господарства комуні необхідно зайнятись втягненням нових членів, по можливості місцевих селян, і уникати як з боку тих, що маються, так і з боку нововступаючих членів розвитку індивідуальних тенденцій, які можуть гальмувати ведення колективного господарства. Для досягнення економіки та набуття товаровості в господарстві необхідно мати ухил інтенсивно-скотарського напрямку. Поклопотатись та подбати про будування будівлі на культхозі. Прохати райземвідділ, аби з допомогою агрономів був складений виробничий план додатково на 100 дес. суборенди. Звернути більш уваги на втягнення і продовження культурно-освітньої роботи, особливо серед жінок.

ПО ДОПОВІДІ ІЧНЯНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ АРТІЛІ

Заслухавши доповідь тов. Москаленка про становище Ічнянської сільськогосподарської артілі, нарада констатує: завдяки розпорошеності і відокремленому життю членів між собою, неусуспільненості живого і більшої частини мертвого робочого реманенту, а також по загальній організації колективної форми вона підходить до форми сільськогосподарського товариства по спільній обробці землі.

Констатує неповну досягненість культурної обробки землі і ведення польового господарства, а тому надалі необхідно членам артілі прагнути до заміни простих культур на чистосортне насіння і своєчасно вести обробку землі.

Необхідно для поліпшення господарства запрошувати до себе агронома для читки лекцій по поліпшенню польового хліборобства, а також ліквідувати неписьменність серед своїх членів.

Відмічається нездоровий ухил артілі в розвитку індивідуальних тенденцій і в розвитку індивідуальних господарств за рахунок спільного, а тому цей нездоровий ухил артілі треба ізживати шляхом придбання спільного реманенту своїх членів.

Підняти клопотання перед кредитовими установами про виділення кредитів на купівлю машин — як молотарки, так і двигуна.

ПО ДОПОВІДІ МОНАСТИРИЩЕНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ АРТІЛІ

Заслухавши доповідь тов. Ботвинка про становище Монастирищенської сільськогосподарської артілі, райнарада колгоспів Ічнянського району констатує: роботу артілі рахувати незадовільною, яка фактично не працювала, а займалася не своїми прямими обов'язками, гальмуючи етику принципів колективізації сільського господарства, а саме: ухил в торгові функції і виробниче підприємство, що носять характер індивідуальний, вид роботи — приватного характеру. Недодержання вказівок інструктора колективу і постанов своїх зборів про ліквідацію торгівлі рахувати неправильним.

По оживленню роботи і оздоровленню артілі від ухилів, гальмуючих принцип колективізації, необхідно керуючим органам розглянути справу і перспективи, надалі артілі необхідно розглянути справу і перспективи, розглянути і ліквідувати ненормальне явище.

Запропонувати артілі, до встановлення в правах в користуванні відведеної їм землі, аби біжучий сільськогосподарський рік був використаний. Прохати райземвідділ простежити за роботою артілі та провести в життя постанову райнаради.

Ніжинський філіал держархіву Чернігівської області, ф. Р-613, спр. 21, арк. 71—74. Оригінал.

№ 260

Із кореспонденції про господарську діяльність сільськогосподарської артілі ім. В. І. Леніна с. Ліновиці Яблунівського району Прилуцького округу

31 березня 1926 р.

Артіль організовано 8 листопада 1920 р. з ініціативи землевласника С. І. Верещаки в його ж маєткові в с. Ліновиці, де він був народним суддею. Верещака знав, що його позбавили права голосу і виселять з маєтку, як поміщика, і от він рішив використати для свого рятунку колектив.

За допомогою повітового земвідділу (де він мав приятелів), поминувши волвиконком, Верещака заснував артіль із своїх же батраків, а для «етикету» підмовив двох місцевих вчителів та одного селянина-незаможника і таким чином склав артіль з п'яти родин, в яких було 13 працездатних, а їдців—24; землі артіль мала 46 дес. при будівлях і тому інвентарі, який на той час був у маєткові.

Артіль ця рахувалася на папері, а Верещака господарював по своєму: експлуатував батраків, спекулював майном і вза-

галі руйнував господарство, розпродуючи й роздаючи його своїм приятелям. Коли ж члени зважувались казати, що так робити не можна, то Верещака погрожував зараз же розігнати артільщиків і набрати нових.

Одночасно з цим в Ліновиці — організувалась і друга, цілком незаможницька артіль, яка не мала в себе майже нічого й добувала засоби до життя заробітками на місцевій цукроварні.

Бачачи таке становище обох артілей, місцевий КНС 5 серпня 1923 р. ухвалив вжити заходів щодо поповнення 1-ї артілі місцевими незаможниками і злиття обох артілей в одну. Друга артіль подала заяву до «Верещакової» артілі про злиття. Два місяці вагалась «Верещакова» артіль, а власне сам Верещака, не знаючи, на чім зупинитись. Нарешті 5 листопада 1923 р., під впливом КНС, прийшли до згоди і утворили одну артіль ім. Леніна, в яку ввійшло 16 родин при 43 працездатних і 74 їдцях, об'єднавши 99 дес. землі.

П'ять місяців йшла внутрішня боротьба за право, робочу дисципліну та зміцнення господарства артілі, і лише в квітні 1924 р. відбулись загальні збори, які викинули експлуататора Верещаку, а за ним пішли і його прихильники. З цього часу й розпочалось дійсне будування Ліновицької незаможницької артілі ім. Леніна.

Нині в артілі 12 родин, в яких 41 їдок, з котрих дорослих чоловіків 14, жінок 13, підлітків 2, дітей 14. Неписьменних в артілі серед дорослих лише 2 жінки. Членів КНС — 10, хліборобів — 11, бувш. робітників — 1.

Артіль має 99 дес. землі, із них 90 дес. орної, 7,22 дес. під садибою, парком і садом та 1,75 дес. невдобної землі. Під час злиття артіль мала: робочих коней — 16, корів — 16, молодняка — 4, свиней — 18; мертвого реманенту: плугів — 2, культиваторів — 2, борін — 3, возів — 3, сівалок — 2, жаток — 3, сінокосилок — 2, трієрів — 1, фухтелів — 1 та 1 паровий гарнітур з молотаркою. Житлових будівель — 3, господарчих — 3 та 2 колодязі в дворі. Але все це, крім скоту, було в такому стані, що було непридатне до користування.

Тепер артіль має: робочих коней — 5, корів — 11, телят — 4, свиней — 14.

Мертвий реманент залишився той же, але відремонтований і пристосований до користування. Крім того, збудовано 2 великих сараї для худоби, будівля для кузні [під] черепицею і будівля для млина. Придбаний і пущений в роботу млин, куплений трактор «Фордзон» і зроблений до нього власними засобами 8-лемешник своєї системи і культиватор на 21 зуб. Зменшення коней сталося за рахунок трактора, а інша худоба по кількості залишилась майже та, але по якості покращала за рахунок племінизації. Є свій бугай-симентал, ведеться підбор

маток — кобил, корів і свиней для заведення власного племінного розплідника. Майно артілі все спільне, за винятком продуктивної худоби.

Весною 1925 р. сівозмін на полі з 4-пільного переведений на 6-пільний з 7-пільним клином; поширено площу засіву цукрового буряку, картоплі, кукурудзи, трав (люцерни, клеверу), бобових рослин та тютюну. Всі посіви зернових культур провадяться сортовим насінням: жито «петкуське», пшениця «тріумф Подолу», просо «оренбурзьке», овес «шатилівський» і ін. Перед посівом насіння протравлюється.

В цьому році врожай одержаний на одну десятину: жита— 125 пуд., пшениці — 146 пуд., проса — 180 пуд., вівса — 128 пуд., картоплі — 1200 пуд., тютюну — 160 пуд. Провадиться угноєння парового клину. Поле на зиму все виоране.

Розподіл продуктів провадиться на їдацький пай, але на майбутнє, після переведених курсів і налагодження рахівництва та учоту майна і праці, розподіл продуктів встановлений по робочих днях і їдцях, з відчисленням в запасний і господарчий фонди.

В цьому році артіль приймала участь своїми експонатами на Яблунівській районовій виставці, де одержала за польові культури та інтенсифікацію господарства 2 похвальних листи 1-го ступеня від окрземуправління і 10 пуд. сортового жита. Крім того, артіль одержала 1000 крб. премії за загальне підвищення господарства. Зараз артіль готується до конкурсу.

В артілі є ленінський куточок і книгозбірня по сільському господарству та по загальних питаннях. Передплачує газети: «Вісті», «Безбожник», «Радянське село», «Пролетарська газета» * та «Правда Прилуччини» — й журнали «Сільський господар», «Пасічник», «Радянський селянин» і «Колективіст». Артіль готується до будови помешкання для дитячих ясел.

Артіль кредитів ніде не має, крім Сільбанку за трактор — 721 крб. Потребу в кредиті має — на поширення підприємств (млина, маслобойки) в 2000 крб., але від кредитування утримується...

Щодо взаємовідносин з установами і організаціями, то артіль є членом окрсільгоспсоюзу, місцевих кооперативів, сільбуду, КНС і ін. Голова артілі є заступником голови сільради і членом надзорчої ради союзу.

Жінки приймають участь в роботі сільделегатських жіночих зборів.

Взагалі відносини з населенням гарні і селяни задоволені своєю артіллю.

Порівнюючи до інших артіль наша міцна і має організаційні і господарчі досягнення. Необхідно усуспільнити і решту ху-

---

* Очевидно, «Пролетарская правда».

доби та удосконалити рахівництво. Потрібно більше проявлення керівництва з боку ради артілі та додержання виробничого плану господарства.

Г. Борисенко

«Сільський господар», 1926, № 6, стор. 16—19.

№ 261

Із звітної доповіді Укрсільбанку Наркомзему УРСР про закупку і розподіл тракторів у 1925 р.

8 квітня 1926 р.

1. Общее количество тракторов, переданное в 1925 г. в использование сельскому хозяйству Украины, определяется в 3208 шт., из коих заграничного производства американских «Фордзонов» — 3070 шт. и отечественного производства «Запорожцев» 138 шт. Ввоз тракторов из Америки был осуществлен в 4 приема:

1	партия	600 шт.	в феврале	1925 г.
2	»	420 »	» июле	»
3	»	550 »	» августе	»
4	»	1500 »	» сентябре	»

Тракторы отечественного производства поступали по мере их выпуска из завода «Красный прогресс».

2. Распределение тракторов в течение истекшего года по районам сельбанков:

	Тракторов	В %-ном отношении
1. Донецкому	884	27,5
2. Одесскому	564	17,5
3. Екатеринославскому	506	15,7
4. Харьковскому	463	14,5
5. Полтавскому	202	6,4
6. Киевскому	103	3,3
7. Подольскому	67	2,0
8. АМССР	53	1,6
9. Волынскому	20	0,6
10. Черниговскому	7	0,2
	2869	89,3
11. Центральным учреждениям	289	9,2
12. Для учебных целей	50	1,5
Всего	3208	100

Из числа распределенных 2869 тракторов между районами деятельности сельбанков приходится:

	Тракторов	В %-ном отношении
На Степь (Донецкая, Екатеринославская, Одесская и АМССР) . .	2007	62,3
На Левобережье (Харьковская, Полтавская и Черниговская) . . .	672	21,1
На Правобережье (Киевская, Подольская, Волынская)	190	5,9
Остальные	2869	89,3
Центральным учреждениям . . .	289	9,2
Для учебных целей	50	1,5
	3208	100%

3. Распределение тракторов по категориям покупателей:

Сельбанки	Колхозы: коммуны, артели	Машин. т-ва	Земель. о-ва	Сельхоз. т-ва	Совхоз и агробазы	Гос. учрежден	Единолич. хоз.	КВД	Прочие	Всего	В %-ном отношении
1. Донецкий	169	625	34	13	23	18	—	2	—	884	27,5
2. Екатеринославский .	140	172	19	116	4	32	7	—	16	506	15,7
3. Одесский	166	86	21	191	34	54	2	10	—	564	17,5
4. Харьковский . . .	92	180	23	75	13	32	20	11	17	463	14,5
5. Полтавский . . .	50	17	13	77	—	35	8	2	—	202	6,4
6. Черниговский . . .	4	—	—	2	—	1	—	—	—	7	0,2
7. Киевский	26	1	1	53	—	15	7	—	—	103	3,3
8. Подольский	28	19	2	9	2	3	1	3	—	67	2,0
9. Волынский	11	1	—	1	—	7	—	—	—	20	0,6
10. АМССР	21	4	1	27	—	—	—	—	—	53	1,6
										2869	89,3
Распределено центральным госучреждениям . . .										289	9,2
Трак ора учебные										50	1,5
										3208	100%

1. Машинные товарищества . .	1105	шт.	34,4%
2. Колхозы (коммуны, артели) .	707	»	22,0%
3. Сельскохоз. товарищества .	564	»	17,7%
4. Госучреждения	536	»	16,7%
5. Земельные общества	114	»	3,5%
6. Совхозы и агробазы	76	»	2,3%
7. Единоличные хозяйства . . .	45	»	1,4%
8. Разные с.-х. объединения. . .	33	»	1,1%
9. Комитеты взаимопомощи . .	28	»	0,9%
	3208	»	100%

Из означенного количества тракторов, за исключением переданных госорганам 536+76 (совхозы и агробазы), поступило непосредственно селянству Украины 2596 шт., что составляет 81% всего контингента тракторов.

Эти 2596 тракторов находятся в использовании в следующих сельских объединениях:

	Донецкий	Екатеринославский	Одесский	АМССР	Харьковский	Полтавский	Киевский	Подольский	Волынский	Черниговский	Всего	В %-ном отношении
1. Колхозы (коммуны, артели)	147	126	155	18	87	44	23	23	9	4	638	27,5
2. Земельные об-ва и об-ва по совместной обработке	23	19	25	1	23	13	1	2	—	—	107	4,6
3. Машинные т-ва	568	152	80	4	180	17	1	18	—	—	1020	42,3
4. С.-х. т-ва	4	96	161	23	70	77	53	9	2	2	497	23,1
5. Разные объединения и единоличные хозяйства	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53	2,5
Всего	742	393	421	46	360	151	78	52	11	6	2315	100%

Означенные объединения по количеству охватываемой ими пахотной земли распадаются на следующие группы:

	До 50 дес.		До 100 дес.		До 150 дес.		Свыше 150 дес.		Всего	
	Объединения	Всего земли	Объединения	Всего земли	Объединения	Всего земли	Объединения	Всего земли	Объединения	Всего земли
Донецкая	—	—	—	—	283	39510	502	106100	785	145610
Одесская	45	2150	107	9106	242	29600	120	36806	514	77662
Екатеринославская	18	8119	29	2008	86	9900	130	76002	263	88721
Харьковская	71	2891	135	10400	149	20885	103	24715	458	58891
АМССР	9	381	16	1421	8	1020	6	1986	39	4808
Полтавская	32	1286	26	1932	29	3801	19	9856	106	16875
Киевская	19	781	21	1910	15	2108	11	6031	66	10830
Подольская	12	489	30	2611	11	1489	8	3110	61	7699
Волынская	4	192	6	583	3	418	3	2980	16	4173
Черниговская	—	—	2	152	3	411	2	316	7	879
Всего	210	8981	372	30123	829	109142	904	267902	2315	416148
	9,3%		16%		35,8%		38,9%			

Спрос на тракторы за истекший год и удовлетворение по заявкам

	Тракторы		В %-ном отношении
	Зарегистрировано заявок на	Удовлетворено на	
1. Донецкому	1200	884	73,6
2. Одесскому	735	564	76,7
3. Екатеринославскому	685	506	73,8
4. Харьковскому	799	463	60,0
5. Полтавскому	372	202	54,0
6. Киевскому	310	103	33,2
7. Подольскому	87	67	77,0
8. Волынскому	20	20	100,0
9. Черниговскому	7	7	100,0
10. АМССР	69	53	76,8
Всего	4284	2869	66,8

Распределение тракторов по округам:

Донецкий сельбанк

1. Артемовский	205
2. Старобельский	157
3. Луганский	175
4. Мариупольский	179
5. Юзовский	168
	884

Екатеринославский сельбанк

6. Мелитопольский	115
7. Екатеринославский	73
8. Запорожский	103
9. Павлоградский	94
10. Криворожский	88
11. Бердянский	17
12. Александрийский	16
	506

Одесский сельбанк

13. Первомайский	110
14. Елисаветградский	148
15. Одесский	99
16. Херсонский	101
17. Николаевский	106
	564

18. АМССР	53

Полтавский сельбанк

19. Роменский	26
20. Полтавский	66
21. Кременчугский	40
22. Прилуцкий	21
23. Лубенский	49
	202

Харьковский сельбанк

24. Купянский	132
25. Харьковский	207
26. Изюмский	104
27. Сумской	20
	463

Подольский сельбанк

28. Винницкий	23
29. Гайсинский	22
30. Тульчинский	12
31. Проскуровский	5
32. Могилевский	5
	67

Волынский сельбанк

33. Шепетовский	7
34. Житомирский	12
35. Коростенский	1
	20

Черниговский сельбанк		Киевский сельбанк	
36. Новгород-Северский	2	39. Белоцерковский	19
37. Черниговский	2	40. Киевский	13
38. Нежинский	3	41. Уманский	26
		42. Бердичевский	10
	7		68
		43. Черкасский	35
			103

Всего	2869 тракторов
Госучреждениям	289 »
Для учебных целей	50 »
	3208 тракторов

. . . .

ЦДАЖР УРСР, ф. 27, оп. 7, спр. 260, арк. 51—55. Незавірений машинописний текст.

№ 262

Із звіту Київського окрвиконкому IX окружному з'їзду Рад про хід колективізації та кооперування селянських господарств в окрузі

7—12 травня 1926 р. *

...Колективізація та кооперація в Київському окрузі особливо поширилась за останні 2 роки.

Зараз на Київщині існує 223 колгоспи та 338 с.-г. кооперативів.

Колективи		С.-г. кооперативи	
С.-г. артілі	196	Універсальні с.-г. т-ва	163
Комуни	14	Кредитні т-ва	43
Т-ва по спільній обробці землі	13	Молочарські т-ва	39
		Меліоративні т-ва	72
		Бичачі	15
		Конярські	3
		Контрактаційні спілки	3

РУХ КОЛЕКТИВІВ

Зріст колективів видно з такої таблиці:

	1917	1920	1921	1922	1923	1924	1925
Організовано колективів	4	26	113	93	50	82	108
Лишилось існуючих	—	3	13	38	90	115	223
Ліквідовано	1	16	92	33	33	23	10

* Дати з'їзду.

Колективи об'єднують 3304 родини, що складаються з 7094 душ працездатних та 5888 непрацездатних (разом 12 982).

Соціальний склад колективів такий: незаможників — 2629, середняків — 243, робітників — 143, інтелігентів — 50, інших — 239.

Досі вдалося організувати земельну площу в 112 колгоспах, решту колгоспів буде землевлаштовано в наступному році.

В господарствах колективів у порівнянні з селянськими господарствами існують більш інтенсивні сівозвороти, а саме:

4-пільний	сівозворот	17	колективів	на	площі	689	дес.
5-пільний	»	9	»	»	»	354	»
6-пільний	»	14	»	»	»	709	»
7-пільний	»	3	»	»	»	209	»
9-пільний	»	7	»	»	»	306	»

В колгоспах підібрано товаровий характер культур [в %]:

	1924 р.	1925 р.
Озимина	32,82	30,1
Бобові	14,03	6,7
Ярові зернові	30,1	27,7
Просапні	11,08	12,7
Трави	2,1	4,0
Пар	9,87	18,8

Культосвітня праця в колективах поширюється. Зараз виписують газети 163 колективи, мають книгозбірні 88, клуби — 33, провадять читанки та бесіди власними силами 62.

З метою координування роботи колгоспів та взаємного обміну досвідом переведено районові наради в Обухівському, Бородянському, Макарівському, Будаївському, Хабненському та Лехнівському районах.

Агрономічна організація склала 13 виробничих планів по колгоспах та перевела підготовчу роботу щодо землеустрою майже по всіх колгоспах...

«Відчит Київського округового виконавчого комітету Рад IX округовому з'їздові Рад Київщини», видання Київського окрвиконкому, К., 1926, стор. 60—61.

№ 263

Із звіту про діяльність Куп'янського окружного виконавчого комітету *

16—20 травня 1926 р. **

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ

Особливе значення для сільського господарства має його колективізація. В нашій окрузі колективізація має значні успіхи.

На 1 січня 1925 р. в нашій окрузі було 47 колективних господарських об'єднань, а на 1 січня біжучого року їх уже було 66, не рахуючи сюди тракторних товариств.

Ми бачимо також, що наші колгоспи зростають не тільки за рахунок земель держфонду, але й за рахунок надільних земель.

Це показує, що колективізація в нашій окрузі запроваджується зовсім не з метою захоплення земель держфонду.

В 1924 р. ми мали в окрузі 27 колективів на землях держфонду й тільки 5 колективів на надільних землях, а вже в 1925 р. на землях держфонду було колективів тільки 30, а на надільних землях — уже 36.

Колективізація проходить рівномірно по всіх районах округу. Комсомольські й партійні сили, як більш передові в колгоспах, значно збільшуються й стоять на чолі цього руху. В 1925 р. в колгоспах було тільки 53 комсомольці, а в 1926 р. їх мається вже 137 чоловік.

Одночасно з цим відмічається також і дуже небажане явище — це зменшення в колгоспах числа незаможників, яких у 1925 р. в колгоспах було 549 чоловік, а в 1926 р.— тільки 417. Почасти це пояснюється тим, що під час реорганізації КНС частина незаможників вибула й, таким чином, не ввійшла в колгоспи.

Основну масу колгоспів складають незаможники. Колгоспів, що утворилися з господарств, які мали до 3 десятин, в нас мається 57 відсотків; які мали від 3 до 6 дес.— 22 відсотки; які мали від 6 до 10 дес.— 11 відсотків і колгоспів, що утворилися з господарств, які мали більше 9 дес., в нас 8 відсотків.

При порівнянні землезабезпеченості колгоспів із землезабезпеченістю селянських господарств ми одержуємо такі дані: на одного їдока в колективних господарствах припадає 2 з лишком десятини, а в селянських господарствах — трошки більше десятини. На одного робітника в колективних господарствах припадає $4^1/_2$ дес., а в селянських господарствах — $2^1/_2$ дес.

Господарювання в колективних господарствах проводиться значно краще. Тут ми повинні відмітити збільшення травневого пару й просапного клину.

---

* Із матеріалів X Куп'янського окружного з'їзду Рад.

** Дати опублікування.

Цукровий буряк у колективних господарствах займає 5 відсотків усієї площі, а в селянських господарствах — тільки трошки більше 1 відсотка. Кормовий буряк у колгоспах займає $1^1/_2$ відсотка всієї землі, тоді як у селянських господарствах під кормовим буряком тільки піввідсотка усієї засівної площі. Кукурудза в колгоспах займає 5 відсотків, а в селянських господарствах — $4^1/_2$ відсотка.

Особливо різка різниця мається в травосіянні, бо в колгоспах під засівами трав 9 відсотків усієї площі, а в селянських господарствах — тільки піввідсотка.

Таким чином, не дивлячись на низку нестатків, які ще маються в колгоспах, ми маємо в них також значні досяги. Це видно хоча б із урожаю, так, наприклад, 1 дес. землі в колгоспах дає жита 78 пуд., а в селянському господарстві — тільки 56 пуд.; пшениці 1 дес. в колгоспах дає 70 пуд., а в селянському господарстві — 49 пуд.; вівса десятина в колгоспах дає 119 пуд., а в селянському господарстві — 52 пуд.

Основними нестатками колгоспів є відсутність плановості в роботі, відсутність обліку норм потреб на їдока й кепсько поставлене рахівництво, а все разом дуже заважає підняти виробництво праці.

ТРАКТОРИЗАЦІЯ Й МАШИНОПОСТАЧАННЯ

Величезне значення в колективізації має тракторизація сільського господарства. Тракторизація Куп'янщини проходить таким чином: на 1 квітня 1925 р. ми мали в окрузі тільки 4 трактори, що були в користуванні колгоспів.

Перше тракторне т-во в окрузі утворилося 17 жовтня 1925 р. На 1 січня 1926 р. їх уже було 112, що об'єднували 707 господарств, а зараз їх уже нараховується в окрузі 162. Тракторні господарства нашої округи на 1 березня біжучого року нараховували вже 149 тракторів, а 20 березня наша округа одержала ще 70 тракторів, із яких 50 уже було розподілено. Крім того, наша округа має одержати ще 175 тракторів.

Зараз перед нами гостро стоїть питання про необхідність організації в нашій окрузі обладнованої тракторної майстерні, що могла б робити повний ремонт тракторів.

Ознайомившися з планом Наркомзему по організації тракторних майстерень, окрвиконком зважив, що за планом передбачається організація такої майстерні в Сумській окрузі, що нараховує в себе тільки до 40 тракторів. В Куп'янській же окрузі організації майстерні не передбачалося. А тому окрвиконком звернувся до Наркомзему з докладною запискою, внаслідок якої Наркомзем погодився переглянути свій початковий план. Нашому ж з'їздові доведеться про це відмітити в своїй резолюції тому, що для розвитку у нас тракторизації така майстерня нашому округу дуже необхідна.

Щоб навчити селянство ходити біля трактора й працювати ним, в окрузі, були організовані тракторні курси, через які пройшло 194 чоловіка.

Тракторні т-ва об'єднують такі господарства:

Господарств, що мають до 3 дес.,— 15 відсотків, що мають від 3 до 6 дес.— 15 відсотків, що мають від 6 до 9 дес.— 25 відсотків, від 9 до 15 дес.— 38 відсотків і більше 15 дес.— 18 відсотків.

Ці цифри говорять нам за те, що тракторні т-ва об'єднують здебільшого середняцькі групи й ті групи, що коливаються між середняцькими й незаможницькими. Куркульські групи маються тільки випадково і в невеликій кількості. При цьому необхідно одночасно мати на увазі, що коли в господарстві 15 дес., то це ще не значить, що таке господарство є куркульським, бо це залежить від кількості їдоків у господарстві тощо.

В галузі машинопостачання нашого округу справи стоять значно гірше, й це пояснюється виключно тим, що не вистачає кредитів. Так, наприклад, план машинопостачання округу, виходячи навіть не з обліку потреб нашого селянства в машинах, а просто з того, наскільки наша кооперація й фінанси дозволять нам взяти в округ машин,— виконаний тільки на 45 відсотків.

Машинового кредиту для нашого округу треба було б 550 тис. крб., а відпущено нам всього тільки 230 тис. крб., причому на 4 квартал передбачається ще більше скорочення кредиту.

Таким чином, не дивлячись на те, що в галузі машинобудівництва Україна має великі досягнення, наша промисловість все ж таки ще не має змоги задовольнити всіх вимог нашого селянства на сільськогосподарські машини й реманент.

«Праця» (Куп'янськ), № 35, 16—20 травня 1926 р.

№ 264

Кореспонденція про господарський стан колгоспів у Волинському окрузі

18 травня 1926 р.

Всього на Волині є зараз 61 колгосп з загальною площею землекористування в 4528 га (0,64% загальної площі округу). З зазначеної кількості колгоспів 8 зорганізовано на селянських землях, 34 — на колишніх нетрудових і 15 інших.

В колгоспи об'єднано всього 2604 їдці, з них селян-хліборобів — 64%, батраків — 15%, робітників — 8%, інших — 12%.

Землезабезпеченість колгоспів є достатня. Так, придатної землі на 1 колгосп припадає 76 га, на одного їдця — 1,83 га. Буває, що колгоспи не мають змоги власними силами оброб-

ляти свою землю і здають частину в оренду або користуються найманою працею.

Машинами, що оброблюють грунт, колгоспи забезпечені. На кожні 8,7—10,1 га припадає 1 плуг і 1 борона — навантаження нормальне. Гірше стоїть справа з сівалками і жатками: сівалок є всього 18, так що одна припадає на 163 га, жаток — одна на 261 га, що перевищує нормальне навантаження на 100—150%.

По деяких колгоспах скрутно також з живим реманентом. Наприклад, 3 колгоспи зовсім не мають коней, 4 — мають лише по одній коняці. Поруч з цим є колгоспи, що через організованість, вперту працю і раціональне господарювання зразково поставили у себе різні галузі господарства, зокрема скотарство: в Ксаверівській комуні, крім робочої худоби, є також і племінна: молочної рогатої худоби білоголової — 23 голови, кнурів — 7, маток-свиней (йоркширів) — 16 і поросят — 46.

Розвиток скотарства по колгоспах гальмує здебільшого нестача господарських будівель. Лише 30% колгоспів забезпечені будівлями, решта або зовсім не має господарських будівель, або має їх дуже мало.

Щодо розподілу засівплощі по колгоспах, то озимина займає 44,5%, ярина — 35%, решта — різні інші культури. Інтенсивні культури займають на ланах колгоспів більше місця, ніж на селянських полях. Ось приклади: буряки в колгоспах займають 2,4% загальної площі, а в селянських господарствах — лише 0,6%. Площа багатолітніх трав по колгоспах перевищує площу їх по селянських господарствах в чотири рази.

Деякі колективи мають також допоміжні підприємства, що працюють непогано. Всього при колгоспах є 9 майстерень, 8 млинів, 1 тартак. Прибутків за минулий рік по 44 обслідуваних колгоспах було 216 010 крб., що дає в середньому 4909 крб. на колгосп, або 113 крб. на їдця.

Розподіл продуктів по колгоспах дуже різноманітний: 20 колгоспів (30%) ділять по праці, 5 — по потребах, 14 — по кількості їдців і праці, решта практикує мішані форми розподілу.

Культробота в колгоспах поширюється: при кожному є бібліотека, передплачуються газети і журнали. Міцніші колгоспи мають свої клуби, гуртки, лікнеп (Старчанська комуна), або навіть школу і ясла (Ксаверівська комуна). В справі ліквідації неписьменності колгоспи випередили неорганізоване населення і мають тепер лише біля 20% неписьменних, переважно старих по віку членів.

Робота провадиться також і серед жінок. По більшості колгоспів є активні комсомольські осередки.

Надалі культроботу по колгоспах треба ще поширити, дбаючи про те, щоб надати їй більшої плановості і сталості, як в с.-г., так і в політично громадському напрямках.

А. Барис

«Вісті ВУЦВК», № 111, 18 травня 1926 р.

№ 265

Доповідь Єлисаветградського окружного земельного управління окружному партійному комітету про стан тракторизації та машинізації сільського господарства округу

1 червня 1926 р.

І. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН ТРАКТОРИЗАЦІЇ В ОКРУЗІ

На 1 червня 1926 р. в Єлисаветградському окрузі працює понад 360 тракторів різних систем, з них 340 тракторів постачено через місцеве агентство Сільбанку, решта ж тракторів закуплялась через Катеринославський сільбанк. Один трактор закуплено безпосередньо в Америці. З 340 тракторів, постачених місцевим сільбанком: «Запорожець» — 37, інших систем та марок — 1. Таким чином, на трактори «Фордзон» падає 88,8% від загальної кількості тракторів, постачених через Сільбанк. Окремо по районах ці трактори розподіляються так:

1. Єлисаветградський	— 46	10. Маловисківський	— 20
2. Компаніївський	— 39	11. Великовисківський	— 11
3. Бобринецький	— 47	12. Ново-Миргородський	— 9
4. Устимівський	— 36	13. Єлисаветградківський	— 15
5. Братський	— 16	14. Ново-Празький	— 8
6. Рівнянський	— 18	15. Верблюзький	— 6
7. Ново-Український	— 22	16. Знам'янський	— 12
8. Хмелівський	— 14	17. Новгородківський	— 6
9. Злинський	— 10		
		Разом	—335

Мається ще на тракторобазі нерозподілених 5 тракторів.

Розподіл тракторів по власниках

Назва об'єднань (власники тракторів)	Кількість	
	власників	тракторів
1. С.-г. комуни	8	8
2. » артілі	74	75
3. Товариства спільної обробки землі	27	28
4. Машиново-тракторні кооп. товариства	106	106
5. С.-г. кредитові товарис ва	34	73
6. Державні організації	9	15
7. СТВ	10	10
8. Агробаза «Відродження»	1	8
9. Групи селян	11	11
10. Приватні особи	1	1
Разом	281	335

Мається нерозподілених на тракторобазі тракторів системи «Запорожець» 5.

Зріст тракторопостачання Єлисаветградщини через місцевий Сільбанк

Системи тракторів	Поступило тракторів		
	з 14.IV 1924 р. по 1.X 1925 р.	з 1.X 1925 р. по 1.VI 1926 р.	Разом
1. «Фордзон»	92	210	302
2. «Запорожець»	3	34	37
3. Інші	1	—	1
Разом	96	244	340

Основоположником тракторизації Єлисаветградщини був ново-український колектив «Новий труд» (бувша с.-г. артіль, тепер с.-г. комуна імені Леніна).

14 квітня 1924 р. ним була одержана від місцевого Сільбанку позика, на яку був куплений в акційному товаристві «Селотехніка» перший піддержаний трактор «Фордзон». Слідом за артіллю «Новий труд» за грошовою допомогою Сільбанку трактори придбали комуна «Единение» 17 квітня 1924 р., покровська с.-г. артіль «Веселий кут» 4 квітня 1924 р., далі германівська комуна імені Леніна, любомирська артіль «Свобода», кам'яно-Мостівська артіль «Дружний труд». Придбала було трактор «Интернационал» червоноверська артіль «Красное знамя», але невдало: цей трактор не пішов у роботу, а був скористован як звичайний двигун, тому його рахувати в числі тракторів не приходиться. До 10 січня 1925 р. на Єлисаветградщині за допомогою місцевого агенства Сільбанку було розміщено 6 тракторів системи «Фордзон» поміж колгоспами. З вище приведеного видно, що піонерами тракторизації на Єлисаветградщині з'явились колективні господарства.

До початку 1925 р. заходи місцевого агенства Сільбанку по тракторизації не поділялись правлінням Одеського губсільбанку, справа тракторизації була на деякий термін припинена, свідомість же передового хліборобського населення була розбуджена, попит на трактор чимдалі все збільшувався.

В свій час справу постачання тракторів взяв на себе бувший райсільгосподар, який закупив у Москві 10 тракторів «Фордзон», доставив на ст. Єлисаветград, де вони пролежали щось дуже довго і ледве не були відправлені назад, бо не було чим викупити цих тракторів. Знову місцевий Сільбанк урятував справу, бо викупив ці трактори за свої кошти. З початку 1925 р. справа по тракторопостачанню була поставлена во всю широчінь, а саме: 19 лютого 1925 р. у Єлисаветград було виписано

38 тракторів, 20 липня — 19 шт., 10 вересня — 20 шт., 1 жовтня — 70 шт. По весні 1926 р. прибуло тракторів «Фордзон» 141. Крім того, в 1924/25 р. було одержано тракторів системи «Запорожець» 3 шт., а в 1925/26 р. (до 1 червня) — 34 шт. Таким чином, в кінечному підсумку на 1 червня 1926 р. на Єлисаветградський округ відпущено 340 тракторів, з якої кількості на систему «Фордзон» припадає 88,8%.

Такому масовому поширенню тракторів сприяли виступи Сільбанку як в місцевому часописі «Червоний шлях», так і на ріжних зборах: кооперативних з'їздах, з'їздах Рад, конференціях й тому інше, де популяризувалась ідея тракторизації.

Трактори на протязі 1924/25 р. головним чином розкуплено колгоспами, с.-г. товариствами та держорганізаціями.

Спеціально, з метою придбання тракторів, було утворено 4 машиново-тракторних кооперативних товариства. Постачали вони за допомогою з матеріального боку агентства Сільбанку. Усі організації, що придбали від Сільбанку трактори, состоять членами-пайщиками останнього.

Усю роботу по тракторизації Сільбанк контактує з окрземвідділом.

В середині листопада минулого року Сільбанком було оголошено, що замовлення на трактори, що мали прибути по весні 1926 р., мусять бути надіслані до банку до 25 грудня 1925 р. Виходячи з такого короткого терміну тракторної кампанії, окрземвідділ, який взяв на себе кооперативно-організаційну частину в роботі, за рахунок інших міроприємств в спішному порядкові перевів низку заходів, які б дали змогу одержати від населення замовлення на трактори своєчасно.

За час тракторної кампанії (з 15 листопада 1925 р. по 25 грудня 1925 р., себто за $1^1/_2$ місяця) окрземвідділ перевів таку роботу: надіслано було по районах керуючого обіжника (18 листопада ч. 2780), яким запропонувалось усім райземвідділам та райагрономам, аби вони в погодженні з КНС і місцевою с.-г. кооперацією влаштували спеціальні зібрання незаможників і членів с.-г. кредитових товариств з метою з'ясування справи тракторизації та прихилення селянства до об'єднання в машинові товариства та колективні господарства, що полегшувало справу набування тракторів, а також надавало можливість найдоцільніше використувати трактори в сільському господарстві. Переселенцям було запропоновано закладати переселенські товариства.

Одноразово з зазначеним, окрземвідділ мав зв'язок з райспілкою. Було надруковано статути та належні форми для оформлення машиново-тракторних товариств. В місцевому часописі «Червоний шлях» вміщались ріжні поради про те, як заснувати машиново-тракторні товариства. В самому окрземвідділі було дано понад 200 консультацій щодо заснування ріжних товариств та колгоспів.

Внаслідок тракторної кампанії заснувалось і оформилось (за $1^1/_2$ місяця) 53 машиново-тракторних товариства, а на кінець тракторної кампанії по округу було зареєстровано цих товариств 84.

Від тракторних товариств, а також і від колгоспів та інших установ поступило заяв і внесено завдатків на 110 тракторів. Заяви на трактори приймались разом з завдатками. Питання про те, чи можна чи не можна дати трактор, вирішувалось Сільбанком приблизно до подачі заяви; тому, кому трактора дати не можна, від того не приймались ні заяви, ні завдаток.

Як тільки прибували в Єлисаветград партії тракторів, Сільбанк скликав спеціальні наради із представників ОЗВ, окрКНС, окрсільгоспсоюзу. На цих нарадах розподіляли трактори серед подавших замовлення.

У 1924/25 р. помічався стихійний попит на трактори, усього було подано заявок: комунами — 2, артілями — 47, земельними товариствами — 3, машиново-тракторними товариствами — 4, с.-г. кредитовими товариствами — 30, держорганізаціями — 10, СТВ — 1, групами селян, не організованими по будь-якому статуту,— 3, приватними особами — 10, разом заявок — 110.

Із усіх 110 заяв відмовились від тракторів через тяжкі для них умови 8 приватніх осіб. Решта ж претендентів на трактори була задоволена ними так: комуни — на 100%, артілі — 95,7%, земельні товариства — 100%, с.-г. кредитові товариства — 90%, держорганізації — 100%, СТВ — 100%, групи селян — 66,6%. При розподілі тракторів приймалися на увагу характер організації, кредитоздатність, можливість повного використання тракторів, географічне положення тої або іншої організації. Останній мотив був введений з метою кращого спопуляризування тракторної справи по окрузі. Спостереження показали, що там, де з'являвся один трактор, скоро ж з'являється попит у населення на значну кількість тракторів. Нерівномірність розподілу тракторів по районах показує на те, що тракторна справа не скрізь однаково засвоювалась.

На перших кроках роботи по тракторизації Сільбанк і окрземвідділ споткнулись на тім, що на селі не було досить технічно підготовлених людей, які б змогли задовольняюче управлятись з тракторами. Через зазначене мали місце поломки, простої та взагалі помічалось неекономне використання тракторів.

Щоб запобігти лихові, улаштовувались спеціальні курси для підготовки трактористів-рульових. Через ці курси пройшло до « . . . . .»* чоловіка курсантів-селян, так що мається і зараз резерв вільних трактористів. Трактори відпускались Сільбанком на таких умовах:

* Так у тексті.

До 5 врожаїв відпущено	4 трактори,	або	1,2%
» 3 » »	138 тракторів	»	41,2%
» 2 » »	148 »	»	44,2%
» 1 врожаю »	45 »	»	13,4%
Разом	335 тракторів,	або	100%

По сумі внесених завдатків продаж тракторів розподілявся так: до 20% завдатку від вартості трактора — продано 92 трактори, або 27,5%, до 25% — 160, або 47,8%, до 30% — 28, або 8,4%, до 40% — 19, або 5,6%, до 50 та більше % — 36, або 10,7%.

Всього ріжним організаціям за весь час тракторопостачання, себто з 14 квітня 1924 р. по 1 червня 1926 р., розпродано тракторів 335 на загальну суму 565 682 крб., яка сума по категорії покупців розподіляється так:

Ч.	Назва об'єднань, які купили трактори	Кількість тракторів	Вартість тракторів	Внесено завдатків	Зарахов:но як рак.орний кредит	На 1.VI 1926 р. протестовано боргів по тракторах
1	С.-г. комуни	8	13600	2820	10780	—
2	С.-г. артілі	75	131182	24658	106524	6203
3	Т-ва спільного обробітку землі	28	47350	12515	34835	—
4	Машинно-тракторні т-ва	106	177450	49860	127590	120
5	С.-г. кредитні т-ва . .	73	120100	41070	79030	1400
6	Держорганізації	15	25000	9390	15610	—
7	СТВ	10	17000	4050	12950	—
8	Агробаза	8	13600	4270	9330	—
9	Групи селян	11	18700	8560	10140	—
10	Приватні особи	1	1700	500	1200	—
	Разом	335	565682	157693	407989	7543

Технічне обслуговування тракторів на периферії переводила Єлисаветградська тракторобаза Укравтопромторгу [65].

При цьому додається доклад зав. тракторобазою тов. Ващука про становище Єлисаветградської тракторобази за час з 20 лютого 1925 р. по 1 травня 1926 р., є також доклади про технічне становище тракторів, обслуговуємих тракторобазою за час зимового планового обслідування: 1) інструктором тракторобази тов. Небораковським, 2) інструктором тов. Кулішем.

На сьогоднішній день тракторизація сільського господарства охопила навіть усі райони нашого округу. Трактор популяризував себе на селі. Селянство запевнено в економічній вигоді тракторного обробітку землі. Кулак, який на перших порах розповсюдження тракторів — в першій половині 1924/25 р., зло від-

носився до тракторизації та до трактора, але тепер прикладає усі зусилля, аби придбати його. Це одне каже за те, що вигідність трактора селом цілком признана. Досвідки провірки впливу трактора на економічний зріст селянського господарства показали, що коли з'явився трактор на село, то почали збільшуватись посівні площі в господарствах, поруч з цим поліпшується і обробіток ґрунту. В зв'язку з тракторизацією з'являється попит на придбання більш удосконалених, крупних с.-г. машин та знаряддя. Маючи вплив на економіку селянського господарства, трактор сприяє підвищенню культурного рівня селянина. Ми стояли перед фактами, ми і зараз стоїмо перед ними — це великий попит на трактора з боку організованого селянства в машиново-тракторні кооперативні товариства.

По нашому округу на 1 червня біжучого року мається оформлених 195 машиново-тракторних кооперативних товариств, з них придбали трактори лише 106 товариств, або 54,4%. Остання кількість товариств не змогла придбати трактора, не дивлячись на те, що завдаточні гроші були внесені ще до 25 грудня 1925 р. Причиною цьому з'явилося те, що держава не змогла задовольнити на усі 100% потребу в тракторах усіх, бажаючих придбати їх.

Такий стихійний попит вживати тракторний обробіток в своїх господарствах дає повод робити висновок за наш округ, що селянство прагне підвищити сільське господарство, воно (селянство) уявило і запевнило собі, що машинізація та тракторизація є засіб підвищення сільського господарства та добробуту селянства. Зменшити робочу силу в господарстві можливо лише через машинове та тракторизоване господарство. Сама тракторизація приводить до переорганізації сільського господарства в напрямку шукання засобів збільшити його розміри. Ми прагнемо, аби переорганізувати наше сільське господарство з споживчого в товарове; тракторизація та машинізація є найкращий засіб в цьому.

Наявність 195 машиново-тракторних кооперативних товариств в нашому округу свідчить, що тракторизація сприяла кооперуванню хліборобського населення.

ВИКОРИСТАННЯ ТРАКТОРІВ

Трактор маломіцного типу, як скажемо «Фордзон», можливо скористувати на усіх роботах в сільському господарстві. Торкаючись тракторизації нашого округу на сьогоднішній день, ми не можемо констатувати повного, раціонального використання тракторів їхніми власниками. Ті господарства, які купують трактори, здебільшого мають в своєму користуванні від 75 до 100 дес. землі, скористовують же трактори на більш важких роботах, як-то: оранка, обмолот хліба. Відмічено, що [із] з'явленням трактора на село господарства починають підшукувати під-

собні підприємства, де б можна було використати трактора як двигун (здебільшого млини), але господарі не проводять розрахунку собівартості експлуатації трактора як двигуна. Буває багацько випадків, коли амортизація трактора як двигуна не виправдовує себе — не покривається. Окрземвідділ надалі, вкупі з тракторобазою, з'ясовуватиме трактороласникам, як найкраще скористовувати трактори в сільському господарстві.

Торкаючись тракторизації та машинізації нашого округу, слід відмітити, що у більшості трактороласників бракує належного комплекту причепних машин та знаряддя до тракторів. Спеціальних с.-г. машин та знаряддя в округу бракує. Але це з'ясовується загальним станом цієї справи в союзному масштабі. Уборочних машин, а також машин для посіву спеціально тракторами у нас в округу бракує. Це відмічено нашою тракторобазою, аналогічне явище відмічено Укравтопромторгом щодо всієї України.

Із асортименту причепних машин в першу чергу необхідно звернути увагу на приладдя та знаряддя щодо обробітку грунту. Найбільший попит з боку тракторних господарств пред'являється на тракторні лущивники й букери з сівалками. Спроба будування причепних машин до тракторів зроблена Укртрестсельмашем лише восени минулого року. Випущено лущильники та букери для тяги трактором від 20 до 25 сил, але це знаряддя ще не проникло в тракторні господарства. Відсутність комплектів належних машин та знаряддя до тракторів викликає неповне використання тракторної сили і не дає повного економічного ефекту в роботі тракторів. Таке явище в округу має велике значення. Для усунення його необхідно прийняти цілу низку міроприємств.

Перед урядом необхідно добиватись будування машин, необхідно підняти клопотання про імпорт машин з-за кордону по прикладу ввозу тракторів «Фордзон». Для виявлення потрібуємої кількості машин та знаряддя серед трактороласників необхідно провести кампанію замовлень на ці машини. Для випуску приладдя свого виробництва необхідно підготовити попит серед них же.

Як в інтересах доцільного скористування тракторів, так і для підвищення землеробської техніки необхідно вжити всіх заходів до задоволення реального попиту з боку тракторних господарств на тракторні культиватори — пружинні і дискові. Неможливо признати сприятливим питання з молотарками. На сьогоднішній день ми бачимо, що більшість тракторних господарств пристосовує трактори до кінних молотарок, результатом чого з'являється не зовсім вигідне скористування трактора при обмолоті хліба, форсироване зношування молотарок до погрози нещасних випадків, незакінчена операція вимолоту хліба, яка потребує нової витрати часу й праці на одвівання та сортирування.

Уборка врожаю в посушливих районах викликає найбільшу

гостроту із усіх польових робіт. Послуга трактора в цьому випадку буде мати особливу цінність. Через це окрплановій комісії слід потурбуватись про постачання тракторних господарств уборочними машинами по 2 на трактор і причепним пристаткуванням для них. Необхідно забезпечити тракторні господарства причепними машинами та знаряддями для охоплення повного циклу робіт, збільшити рентабельність трактора, що в кінечному підсумку покаже більш глибокий позитивний вплив на успішність робіт в господарстві, відтягне трактор від мілких робіт і присуне його до повної механізації сільського господарства.

Необхідно добиватись, аби в тих тракторних господарствах, де має велике господарче значення перевозка вантажу, розповсюдити тракторний кредит на тракторне пристаткування для тракторів.

Конкретно окрземвідділ констатує, що машинізація в Єлисаветградському окрузі значно відстає від тракторизації. Окрплановій комісії слід прийняти низку заходів до усунення такого несприятливого явища.

Для вивчення успішності та економіки тракторокористування і впливу трактора на господарство окрземвідділ лічить доцільним перевести низку виборочних обслідувань шляхом анкет, для чого слід утворити екскурсійні обслідування.

Зав. окрземвідділом Кирилов
Зав. с.-г. п/відділом Магак'ян
Зав. заг. п/відділом Бойко

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-213, оп. 1, спр. 63, арк. 832—835. Оригінал.

№ 266

Кореспонденція про хід колгоспного будівництва в Луганському окрузі

25 червня 1926 р.

ОСНОВНА МАСА КОЛГОСПІВЦІВ — НЕЗАМОЖНІ. — РЕМАНЕНТОМ КОЛГОСПИ ЗАБЕЗПЕЧЕНІШІ ЗА СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА. — РІЛЬНИЦТВО ПО КОЛГОСПАХ КРАЩЕ, НІЖ ПО СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ. — ВИКОРИСТАТИ ВСІ МОЖЛИВОСТІ ДО ПОШИРЕННЯ ГОРОДНИЦТВА. — УВАГА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ РОБОТІ, ЗОКРЕМА ЛІКНЕПОВІ. — КОЛГОСПАМ ЛУГАНЩИНИ ТРЕБА ПІДТЯГТИСЯ.

Луганськ — серце Донбасу, цього найбільшого в Союзі місця покладів вугілля, металу, найголовнішої його бази великої промисловості. Вугілля, метал і колгоспи якось не в'яжуться одне з одним, а все-таки Луганський округ знає й має не тільки свою промисловість, а й своє сільське господарство.

По роках 1921—1922 буйного розвитку колгоспів ідуть роки повільного розпаду цих колгоспів з найрізноманітніших причин.

По роках маємо такі цифри розпаду колгоспів у процентному відношенні до всього числа колгоспів за окремі роки існування: 1921 р.— 53%, 1922 р. — 80%, 1923 р.— 11%, 1924 р.— 47%, 1925 р.— 30%, причому причиною розпаду колгоспів головним чином є брак твердої матеріальної бази, що в недородні роки надто давалася взнаки. Артілі 1925 р. розпадалися з інших причин. Так, з ліквідованих 30% колгоспів 21 одиниця зліквідувалася сама, земоргани зліквідували 4 одиниці і переведено в нижчі форми — товариства — 12 одиниць. Причина самоліквідації полягає в тому, що частина колгоспів організувалась з цілями, чужими політиці, що провадять земоргани, стараючись тільки запопасти найкращі участки землі, а коли це не вдавалося, колгоспи розвалювалися.

Спинившись на загальному складі членів колгоспів, зазначимо, що члени колгоспів — переважно біднота (90%) і середняки (10%). Переважна більшість членів колгоспів — теж члени КНС (70% всього числа членів), членів партії — 12%, ЛКСМ— 11,6%. Це загалом свідчить, що в колгоспах пролетарська маса— основна. По забезпеченості землею: група безземельних і тих, що мають до 6 дес. землі, складає 66,6%, а тих, що мають понад 6 дес.,— 33,4%.

Забезпеченість землею в колгоспах в середньому майже рівна окружній нормі: по артілях на їдця припадає 2,4 дес., а по селянських господарствах — 2,34 дес. Щодо вдобної землі, то тут ріжниця більше: по колгоспах на їдця вдобної землі припадає 2,1 дес., а по селянських господарствах — 1,8 дес. По деяких районах норма забезпечення на їдця в колгоспах більша, ніж по селянських господарствах, на 0,5—2 дес., включаючи сюди й орендовану землю.

Мертвим реманентом колгоспи забезпечені далеко не досить. Реманент, що є, використовується краще, ніж по селянських господарствах, бо він майже увесь час у роботі. Рівняючи до селянських господарств (коли взяти, що на 100 дес. посіву в селянських господарствах припадає 100% реманенту), реманенту в колгоспах: плугів — 36%, букерів — 80%, сіялок — 45%, жаток — 70% і борін — 53%.

Усуспільненого реманенту по артілях є чимала частина, але усуспільнюється головним чином реманент, що придбає вже організована артіль. Власного реманенту членів усуспільнено біля 40%. Ховають реманент по колгоспах не дуже добре, його, як кінчається сезон роботи, не перечищують, не мажуть, здебільшого лишаючи на зиму на дворі, від чого він швидко псується.

Рільництво по колгоспах в далеко кращих умовах, ніж в селянських господарствах, не вважаючи на те, що сівозміни заведено тільки по 17 колгоспах. Окремі культури заводяться рів-

номірніш, чому й клини до певної міри позрівнювані. Врожаї по колгоспах більші, ніж по селянських господарствах,— по окремих культурах на 8—38%.

Просапний клин на 3% більший, ніж по селянських господарствах, і кукурудза в просапному клину забирає 55%. Тра-в'яний клин колгоспів не дуже великий, займає всього 2% посівної площі, чому й досягнення тут невеликі.

Інтенсивні культури по колгоспах розвинені слабо; до певної міри розвинено садівництво промислового характеру. Нових садів по колгоспах не саджено через те, що землевпорядження затяглося й не було досить посадочного матеріалу в окрузі. Промислове городництво є тільки в одному господарстві, в решті ж господарств городина розводиться тільки для власного вжитку. В Луганському окрузі городництво могло б дуже розвинутися, та на це мало зверталося уваги, й тому воно не розвивається.

Наслідки господарських операцій колгоспів треба визнати за дуже добрі. Господарства кріпнуть, збільшують реманент, збільшують засівну площу і заводять нові сорти зернових культур. Приміром, артіль «Вільний хлібороб», починаючи організовувати господарство, мала власного капіталу всього 3000 крб.; за останні ж два роки (з них тільки 1925 р. був сприятливий) основний капітал цього колгоспу збільшився більш як удвоє, господарство справно сплатило с.-г. податок, заплатило оренду й термінові платежі по боргах. Артіль «Червоний лиман» теж збільшила основний капітал майже вдвоє, незважаючи на те, що зазначене господарство кредитом не користувалося.

Культурно-освітньої роботи в колгоспах немає. Колгоспи, що господарюють по колишніх економіях і віддалені від населених пунктів, не мають змоги навіть вчити своїх дітей, тому молодь росте цілком неграмотною. Неписьменність серед самих членів колгоспів зліквідовано теж недосить, і неграмотних більше як 26%. У сельбудах і хатах-читальнях по селах майже ніхто не буває, хоч рівень розвитку членів колгоспів можна визнати за значно вищий від розвитку селянства.

Більшість членів колгоспів прагне до господарювання поліпшеними способами. Колгоспи ще далеко не дійшли до взірцевих господарств, тому і культурно-показовим центром для села вони бути не можуть. Взагалі треба визнати, що в окрузі немає жодного колгоспу, що можна б визнати за зразок для інших колгоспів і для людності, а тому й жоден з цих колгоспів не користується в населення належним авторитетом.

Надалі треба укріпити об'єднання, що вже існують, і що залежить від поліпшення й розвитку рільництва та від дужчого забезпечення господарств машинами, що помогають розвиткові високоінтенсивного рільництва.

Я. Р-ко

«Вісті ВУЦВК», № 142, 25 червня 1926 р.

№ 267

*З доповіді правління «Сільського господаря»** * *уряду УРСР про виробничий стан сільськогосподарських колективів за I півріччя 1925/26 р.*

25 червня 1926 р.

Полеводство. За 5300 колективами числиться землі всього 447 558 дес., що до всієї площі селянських земель складає 1,5%, підіймаючись по окремих групах до 1,3% **.

На 447 558 всієї землі непридатної приходиться 21 614 дес., або 4,83%, і придатної 425 886 дес., або 95,17%.

В складі придатної землі знаходиться: ріллі — 330 700 дес., або 77,6%, садків — 4983 дес., або 1,17%, і іншої вдобної — 90 203 дес., або 21,18%.

Загальна засівна площа в колективах складає 295 000 дес.

Організація полеводства в цілому в колективах вище, ніж в селянських господарствах.

Так, на 100 дес. посіву припадає:

Форма господарювання	Озиме жито	Озима пшениця	Ярі ранні	Ярі пізні	Пропашні
По колективах	21,5	18,0	36,7	3,3	15,5
По селянських господарствах	28,0	10,5	37,0	7,5	12,6

Найбільші досягнення мають колективи Правобережжя, де % пропашних в комунах сягає 21,3, а в артілях — 20,7 при 9,6 в індивідуальних селянських господарствах.

Відсоток пропашних в колективах Степу наближається до % пропашних в селянських господарствах, що пояснюється браком тяглової сили та більшою землезабезпеченістю: так, по комунах Степу на їдока припадає 4 дес. і в артілях 2,2 дес., при пересічній по Україні 1,6 дес., а пересічна в селянських господарствах складає 1,2 дес.

Внаслідок вищої організації полеводства урожаї в колективах на 25—40% вищі за врожаї в селянських господарствах.

Валовий збір хлібів по всіх культурах по всіх колективах складає 17 215 000 пуд.

Вирахувавши потребу на насіння, харчування худоби, споживання людей, будемо мати товарових лишків 9 375 000.

Насінництво. Під насіннєвими культурами, засіяними колективами по умові з різними організаціями, як-от: товари-

* Доповідь була затверджена на засіданні правління «Сільського господаря» 25 червня 1926 р.

** Так у тексті документа.

ство насінництва, с.-г. союзи — було в 1924 р. по 36 комунах і 183 артілях, 5070,65 дес. В 1925 р. було коло 15 000 дес., з них 1106 дес. засіяно озимими культурами по умові з товариством насінництва.

Здача та найом землі. В 1925 р. колективами було орендовано 33 000 дес. землі (в тому числі комунами — 10,2%, артілями — 80,6% і товариствами — 9,2%).

Здача землі в оренду мала місце в розмірі 10 400 дес. землі (в тому числі комуни — 14,9%, артілі — 79,6% і товариства — 5,5%).

Таким чином, площа фактичного землекористування колективів має бути збільшена на 22 600 дес.

Землевлаштованість. Всього землевлаштовано: 70,6% комун, 49,5% артілей і 9,6% товариств спільної обробки землі. Колективне господарювання абсолютно залежить від землевлаштованості, а тому % дійсно працюючих колективів в силу неземлевлаштованості процентів [на] 15—20 менш від загального числа колективів.

В дальнішому землевлаштування ще більш утрудняється, бо колективи виникають більше на надільній землі; так, зі всієї кількості організованих за перше півріччя 1925/26 р. на надільних землях організовано 87% колективів.

Спільні садиби здебільшого маються в колективах, що осіли в б. маєтках. Відсоток спільних садиб, заново збудованих, невеликий, але, приймаючи на увагу відсутність відповідного довготермінового кредиту, все ж показний: так, на 1417 показ. цілком виселилось 411 колективів, частково 142 і зовсім не виселилось 864.

Живий реманент. Колективи степової смуги України живим реманентом забезпечені не повністю; так, на 100 дес. засіву припадає на колектив:

	Степ		Правоберіжжя		Лівоберіжжя		Україна	
	Коні	Воли	Коні	Воли	Коні	Воли	Коні	Воли
I. Змішаною формою користування живим реманентом								
Комуни	6,9	2,6	12,8	2,1	12,6	5,2	—	—
Артілі	8,5	3,4	19,0	1,5	16,8	4,7	—	—
Селянські господарства .	12,4	—	26,7	—	21,8	—	—	—
II. З цілком усуспільненим живим реманентом								
Комуни	6,5	2,6	12,3	2,0	12,2	5,0	7,8	2,9
Артілі	8,6	3,6	15,0	1,8	14,2	7,1	8,5	3,8
Селянські господарства .	12,4	—	21,8	—	26,7	—	—	—

В цілому в колективах робоча худоба використовується більш повніше, ніж в селянських господарствах.

Мертвий реманент. Кількість мертвого реманенту по колективах Лісостепу близька до задовольняючої, гірше становище в цьому відношенні в колективах Степу, і в цілому Степу і Лісостепу бракує складних машин, особливо прийнявши на увагу розміри колективів.

На 100 дес. пашні припадає:

	Плугів	Букерів	Борін	Сівалок	Уборочних машин	Повозок	Молотарок	Зерноочисних машин
Комуни	9,2	2,6	12,6	2,5	2,3	4,8	1,2	1,5
Артілі	5,6	0,5	10,4	1,0	0,9	3,4	0,4	0,9
Товариства	4,1	1,8	10,2	1,4	0,6	7,8	0,5	1,2
Сел. господарства	8,4	2,2	13,4	1,2	—	—	—	—

Комуни забезпечені мертвим реманентом краще, ніж артілі.

Продуктивне скотарство. Усуспільнено в меншій мірі, ніж робоча худоба. В цілому продуктивне скотарство не набрало в колективах товарового значення й задовольняє лише споживчі потреби колективістів; так, на 100 дес. засіву припадає:

	Коров	Свиней	Овець
Комунах	7,5	28,9	30,2
Артілях	12,1	17,1	13,1
Сел. господарства	21,0	24,5	52.5

Найбільшого розвитку набрало свинарство, особливо в комунах.

При невеликому розмірі скотарства взагалі колективи досягли великих наслідків в расовому поліпшенні його; так, племінних коней мається 560 і племінної рогатої худоби 1060 штук.

Промислових підприємств в колективах нараховується більше 600, з них різних млинів 380, олійниць 100, крупо- й просорушок 60, решта сироварні, шерстобойки, цегельні, черепичні майстерні і т. ін. На кінець 1925 р. електрифіковано 24 колективи.

Інші агровиробничі досягнення за даними НКЗС:

а) працюють по виробничому плану 1105 кол.
б) заведено правильний сівозмін 1532 »
в) переведено посів поліпшеним насінням в 1382 »
г) заведено правильне харчування худоби в 109 »
д) закладені насадження інтенсивних культур в 62 »

е) посіви поліпшеним насінням на площі	30 400	дес.
є) організовані зерноочисні пункти в	287	кол.
ж) закладені садибні в	36	»
з) закладені злучні пункти в	170	»
і) пункти по боротьбі зі шкідниками в	114	»

Оригінал підписаний:
Голова правління
«Сільського господаря» Одинцов
Члени правління Целаріус
Шніпко
Секретар правління Жолдін

ЦДАЖР УРСР, ф. 290, оп. 4, спр. 31, арк. 14—17. Відпуск.

№ 268

З доповіді правління «Сільського господаря» про стан сільськогосподарської кооперації на Україні

27 червня 1926 р.

...Статистика й динаміка спеціальних т-в малюється слідуючою таблицею:

Число т-в	На 1.X 1924 р.	На 1.X 1925 р.	На 1.I 1926 р.
Машиново-тракторових	49	863	1336
Меліоративних	203	704	766
Скотарсько-молочарських	43	248	319
Бурякових	27	114	210
Пасічницьких	21	98	98
Виноградних	20	56	49
Насіннєвих	21	49	49
Садово-городніх	16	24	26
Хмілярських	—	32	33
Тютюнових	1	3	3
Переселенчеських	—	—	29
Торф'яних	—	—	2
Лісових	—	—	3
Електрифікаційних	—	—	1
	401	2188	2924

ЦДАЖР УРСР, ф. 290, оп. 4, спр. 31, арк. 8. Відпуск.

№ 269

Кореспонденція про господарську діяльність сільськогосподарської артілі «1 Мая» с. Михайлівки Мар'їнського району Юзівського округу

4 липня 1926 р.

Сельскохозяйственная артель «1 Мая» существует уже давно — с 1922 г. Организовали артель 2 середняка и 5 бедняков, правильно решивших, что работать совместно будет лучше. Каждый внес пай по 40 руб., включая сюда и стоимость инвентаря. Получили от сельсовета надел в 106 дес. и приступили к работе. Всяко бывало вначале: рабочего скота не было, работали на коровах, мало было сельхозинвентаря. С трудом первый год засеяли 19 дес. Пришло на помощь государство: дало в первом же году существования артели в ссуду 2 лошадей. Тогда же артель взяла в аренду испорченную ветряную мельницу. Своими же силами артель мельницу исправила, пустила в ход и заработала в 1 год 900 пуд. хлеба.

В 1923 г. артель перешла на шестипольный севооборот. Это повысило урожайность, еще больше укрепило хозяйство. Прикупили еще 4 лошадей.

Весной 1925 г. артель получает в рассрочку трактор, приобретает молотилку и самосадку и засевает 65 дес. посева. В этом же году артель на конкурсе хозяйств получает от окружной конкурсной комиссии премию в 800 руб. за хорошее ведение хозяйства и за оказываемую селянам помощь в улучшении их хозяйств. Артель выращивает у себя хороший посевной материал, который отпускает селянам.

В настоящем году артель засеяла 80 дес. земли. Виды на урожай хорошие, особенно хороши озимые. Нужно отметить, что урожайность полей артели выше селянских всегда примерно на 20%.

Члены артели живут очень дружно. Никогда не бывает никаких споров. Распределение продукции идет следующим образом: определенное количество оставляется на посев, на корма, на приобретение нужного с.-х. инвентаря, затем каждый член артели получает едоцкую норму (прожиточный минимум на каждого едока) и остальное распределяется по количеству затраченного труда.

Артель сейчас решила оборудовать кузнечно-столярную мастерскую и кирпичный завод. Необходимо артели также построить несколько жилых помещений. На все это артели нужны кредиты, а с кредитами сейчас очень плохо. Губсельбанк не отпускает, так как у нас в округе организовался кредитсоюз, а кредитсоюз не успел развернуть еще своей работы.

Плохо также у артели налажено счетоводство. Нужно, что-

бы инструкторы из округа почаще навещали артели и инструктировали их.

В общем же члены артели очень довольны, что организовались в артель, ибо благодаря коллективной работе им удалось создать крепкое хозяйство и улучшить свое материальное положение.

С. Г.

«Диктатура труда», № 150, 4 липня 1926 р.

№ 270

Із звіту Лубенського окрвиконкому про розвиток колгоспного будівництва в окрузі

5 жовтня 1926 р.

Динаміка колективізації сільського господарства. Починаючи з 1919 р. колективізація сільського господарства мала безупинний розвиток, причому найчастіше організовувалися трудові с.-г. артілі, с.-г. комуни організовувалися лише в окремих випадках, а т-ва по спільній обробці землі почали організовуватися лише з 1924 р., після того як були вироблені зразкові статути цих т-в.

Розвиток колективного будівництва в окрузі такий:

Тип об'єднання	Було на 1 січня								На 1 жовтня 1926 р.
	1919 р.	1920 р.	1921 р.	1922 р.	1923 р.	1924 р.	1925 р.	1926 р.	
С.-г. комуни	—	—	2	6	8	9	10	10	8
С.-г. артілі	—	1	8	15	38	47	57	57	28
Т-ва по спільній обробці землі	—	—	—	—	—	—	7	21	27
Разом	—	1	10	21	46	56	74	88	63

Таким чином, на 1 січня 1926 р. рахувалось зареєстрованих с.-г. комун 10, а на 1 жовтня 1926 р. залишилось 8, що з'ясовується тим, що на протязі 1926 р. одна переселилася, а одна переведена під час перерегістрації на статут с.-г. артілі; с.-г. артілей було на 1 січня 1926 р. 57, а залишилось на 1 жовтня 1926 р. 28, так як з них було ліквідовано під час перерегістрації [6], 14 самоліквідовано зразу після реєстрації, не приступаючи до спільного господарювання, а 9 переведено під час перерегістрації на статут т-в по спільній обробці землі; товариств по спільній обробці землі було на 1 січня 1926 року 21, а на 1 жовтня 1926 р. стало їх 27, що з'ясовується тим, що під час пере-

реєстрації 3 т-ва було ліквідовано і збільшено 9 артілями, які були переведені на статути т-в. Залишені після перереєстрації 63 колгоспи можливо вважати цілком життєздатними.

Переважна кількість зліквідованих колгоспів припадає на самоліквідацію, не приступаючи до спільної праці зразу після реєстрації. Найважливішою причиною самоліквідації з'являється організація цих колективів не на здоровому грунті, як наприклад з метою використання різних пільг від держави, кредитів, одержати кращу землю по збільшеній нормі і біля села і т. інше, але деяку роль відіграла і слаба обслугованість зразу після реєстрації як з боку ОЗВ, так і з боку окрсельгоспсоюзу.

Держархів Полтавської області, ф. Р-2068, оп. 1, спр. 343, арк. 194. Оригінал.

№ 271

Постанова групи селян с. Антонівки Баштанського району Миколаївського округу про створення садово-виноградарського товариства «Червоний куток»

20 жовтня 1926 р.

Имея общие между собой интересы по поднятию сельского хозяйства и оживлению сельскохозяйственного производства мы, группа граждан деревни Антоновки, сойдясь на настоящем собрании, добровольно постановили учредить садо-виноградное товарищество с местонахождением правления его в деревне Антоновке.

Находя наиболее подходящим и отвечающим нашим целям устав садо-виноградного товарищества, мы, заслушав и ознакомившись с содержанием устава, постановили утвердить таковой и принять его со всеми изменениями и добавлениями, какие найдут нужным внести в окркооперативе при регистрации. Наименовать товарищество «Червоный куток».

Председатель Сокуренко
Секретарь Великодный

Держархів Миколаївської області, ф. Р-935, оп. 1, спр. 44, арк. 23. Оригінал.

№ 272

Протокол наради колгоспів, тракторних та спеціалізованих сільськогосподарських товариств Злинського району Єлисаветградського округу

17 листопада 1926 р.

Присутні: заврайземвідділом тов. Газетчиков, райагроном Моторний, секретар райпаркому тов. Амолехін та 18 представників від зазначених установ.

Голова — тов. Газетчиков, секретар — тов. Гончаренко.

Порядок денний:

1. Доклад зав. райЗУ про завдання райЗВ в галузі кооперації та колективізації.
2. Доклад райагронома про агрокультурну працю цими установами.
3. Доповідь с.-г. артілі «Червоний промінь» про становище артілі та її праці.
4. Доповідь 1-го Злинського тракторного товариства.
5. Доповідь Глодоського полеводного товариства.
6. Вибори на округовий з'їзд.
7. Біжучі справи.

Слухали: Доповідь зав. райЗУ тов. Газетчикова в галузі кооперації та колективізації, котрий з'ясував значення кооперації як з боку держави і значення, також і господарчого, відмітив, що в цім відношенні маються деякі досягнення в районі, а саме: хоча в районі існує два колгоспи, але такі мають гарне становище і ведуть відповідно працю як у господарчому відношенні, також і в організаційному. Відмічаючи зріст тракторних т-в та фахових т-в, весь час райземвідділом переводилось постійне керівництво цими установами.

Далі робить доповідь райагроном тов. Моторний, котрий зазначає загальні перешкоди розвитку стану сільського господарства, як-то: неземлевпорядження, відсутність плодозміну та недостача реманенту. Далі зупиняється на міроприємствах, які сприяють на поліпшення стану сільського господарства, відмічає значну роль в цій галузі і взагалі кооперативних установ. Для правильного провадження своєї роботи кооперативним установам необхідно звернути особливу увагу на такі міроприємства:

Для с.-г. кооперації: постачання населення семенами расових та кормових рослин, організація збуту та переробки продуктів сільського господарства, постачання населення машинами та знаряддями та використовування кредитів по призначенню.

Для колгоспів: урегулювання внутрішнього розпорядку, на-

лежна організація господарства, введення рахівництва, проведення належної техніки господарства.

Для тракторних товариств: більше усуспільнення в зв'язку з належним використовуванням трактора та ін., а також і в деяких галузях праці.

Звернути увагу на найбільше корисне використовування трактора.

Фахові т-ва повинні більше звернути уваги на провадження своєї роботи.

Ухвалили: Заслухав доповідь зав. райЗВ та агронома, нарада констатує, що кооперативні установи відіграють значну роль в галузі поліпшення стану сільського господарства. Відмітити слабий розвиток колективів у районі, у той час як тракторні т-ва збільшуються, що з'ясовується наявною користю машинізації сільського господарства. Надалі необхідно звернути особливу увагу усім кооперативним установам на переведення міроприємств, котрі зазначені у доповіді агронома.

Слухали: 1. Доповідь представника с.-г. артілі «Червоний промінь» тов. Гончаренка, котрий зазначав, що колектив зорганізований з 1924 р., складався з 11 родин, з котрих середняків 1, членів КП(б)У 2, членів КНС 8. Землі колгосп має 64 дес., яка знаходиться у лонах сівозміну громади Козакової Балки. Колгосп має реманент: трактор—1, коней—4, лошат—2, сівалку—1, плугів—5, гребку—1, фургони—4, борін—9 та 1 молотарку № 3. Розподіл продуктів провадиться по їдцям, трудодням, а на членів, які у відсутності, одержують земельний пай. У колгоспі в 1926 р. було посіву: озимої пшениці—18 дес., жита—3 дес., ячменю—8 дес., картоплі—2 дес., кукурудзи—2 дес., соняшника—1 дес., проса—1 дес., вівса—2 дес. У колгоспі усуспільнено весь польовий реманент. Молотьба провадилась на загальному колективному току.

2. Доповідь [представника] 1-го Злинського тракторного т-ва, котрий зазначає, що т-во зорганізувалось у 1925 р. з 7 господарств, по соціальному стану середняки. Головна робота т-ва полягала у використовуванні трактора як у господарствах своїх членів, так і околишнього населення. Надалі намічається використувати у зимній період у млині.

3. Доповідь представника Глодоського коневодного т-ва тов. Гладуна, котрий зазначає, що т-во зорганізоване у 1925 р. і складається з 38 членів, пайовий внесок 5 крб. і членських 3 крб. Т-во в останній час одержало 273 га землі. За час свого існування т-вом проведена така робота: переведення організаційної роботи по улаштуванню виводків молодняка та кінських спроб. Утримання пропускного пункту з огирів державного племінного стійла кількістю трьох огирів.

Ухвалили: Працю усіх зазначених установ визнати задовольняючою. Надалі необхідно звернути увагу: колгоспу «Червоний промінь» — на урегулювання внутрішнього розпо-

рядку, зміцнення сівозміну та улаштування будівель; коневодному т-ву звернути увагу на збільшення числа членів, використовувати належними засобами одержану землю шляхом суспільної обробки та заведенням відповідного сівозміну, визнати необхідним прийом нових членів не тільки с. Глодоси, а й всього району, власників, маючих племінних коней, ухвалених зоотехнічною комісією.

Тракторним т-вам звернути особливу увагу на належне використання трактора.

РайЗВ та агроному звернути особливу увагу на безпосереднє керівництво кооперативними установами, для чого робити періодичне їх відвідування, підчас давати належні вказівки щодо роботи, а також допомагати їм в складанні господарчих планів і керувати їх виконанням.

Слухали: Вибори на округовий з'їзд.

Ухвалили: Обрати на округовий з'їзд від колективів Гончаренка Д., від тракторних т-в Міщенка і від фахових товариств Гладуна.

Біжучі справи:

Оригінал підписали:

Голова тов. Газетчиков Секретар тов. Гончаренко

З оригіналом згідно:
Діловод РЗВ [*підпис*]

До Елисаветградського окрсельсоюзу

Зав. РЗВ Газетчиков
Діловод [*підпис*]

29.XI 1926 р.

Держархів Кіровоградської області, ф. Р-112, оп. 2, спр. 19, арк. 83—84. Завірена копія.

№ 273

Постанова Всеукраїнської наради голів правлінь сільськогосподарських союзів і спеціальних кооперативних центрів про участь сільськогосподарської кооперації в будівництві Дніпрельстану

20 листопада 1926 р.

Нарада голів правлінь с.-г. союзів та спеціальних центрів, що відбулася при «Сільському господарі» 16—20 листопада, ухвалила таку постанову щодо участі с.-г. кооперації в Дніпровському будівництві:

З ініціативи групи делегатів різних районів України, заслухавши доповідь правління «Сільського господаря» про будівництво Дніпрельстану й ураховуючи виключне значення Дніпров-

ського будівництва в напрямку зміцнення соціалістичного будівництва, його значення для піднесення народного господарства республіки та Радянського Союзу, й зокрема сільського господарства на Україні, ураховуючи також труднощі будівництва для державного бюджету на період до того часу, коли закінчення будівництва Дніпрельстану викличе до життя розквіт промисловості й дасть ефект у сільському господарстві, — Всеукраїнська нарада сільськогосподарської кооперації, беручи на увагу бажання та потреби українського селянства, зв'язані з Дніпровським будівництвом, вважає за свій обов'язок всемірно допомогти будуванню Дніпрельстану.

Всеукраїнська нарада с.-г. кооперації вітає почин «Сільського господаря», який асигнував на Дніпрельстан 100 000 крб. і від імені системи с.-г. кооперації бере на себе обов'язок внести на протязі 1926/27 р. в фонд будівництва Дніпрельстану 1 000 000 крб., для чого організувати збирання коштів серед кооперованого селянства й провести відрахування в фонд із прибутків с.-г. кооперації, закликаючи до того ж і всі інші громадські та кооперативні організації.

Всеукраїнська нарада с.-г. кооперації бере на себе обов'язок і надалі допомогти будівництву Дніпрельстану, організувавши одночасно з цим при «Сільському господарі» комісію допомоги будівництву Дніпрельстану, й звертається до українського уряду та уряду союзного з палким вітанням з приводу будівлі Дніпрельстану й просить розпочати будівництво негайно, щоб наблизити здійснення тої широкої програми економічного зміцнення Радянського Союзу та проведення соціалістичного будівництва, які зв'язані з організацією Дніпрельстану.

Всеукраїнська нарада сільськогосподарської кооперації з особливим задоволенням і гарячим почуттям вітає сесію Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету, висловлюючи надію, що та тверда лінія, що її проводить у справі будівництва Дніпрельстану найвищий орган республіки, вже в біжучому році приведе до початку роботи на Дніпрельстані.

«Сільський господар», 1926, № 22-23, стор. 73.

№ 274

Із звіту про діяльність Чернігівського окружного виконавчого комітету за 1925/26 р.

Грудень 1926 р.

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ

Через велику роздрібленість господарств Чернігівщини великої ваги набирає об'єднання цих господарств в колективи та кооперативи.

С.-г. колективи по суті з'являються кооперативними об'єднаннями, але такими, в яких все с.-г. виробництво коопероване цілком, а в комунах коопероване навіть і споживання.

В сучасний момент по окрузі є 3 основних типи колективних об'єднань, а саме: т-во по спільній обробці землі, з постійним усуспільненням землі та частковим усуспільненням праці та засобів виробництва, с.-г. трудова артіль з постійним усуспільненням всіх засобів виробництва й, нарешті, с.-г. комуна, що вповні усуспільнює як виробництво, так і споживання.

Про поступовий розвиток колективного будівництва в окрузі є такі відомості:

Тип об'єднання	1919 р.	1920 р.	1921 р.	1922 р.	1923 р.	1924 р.	1925 р.	1.X 1926 р.
Комуни	—	—	1	1	5	5	4	3
С.-г. артілі	3	—	2	4	9	16	9	11
Т-ва по спільній обробці землі	—	—	—	—	—	—	—	2
Разом	3	—	3	5	14	21	13	16

Таким чином, починаючи з 1919 р. розвиток с.-г. артілей та комун поступово збільшується до 1925 р., але розвиток комун починає зменшуватися включно до 1926 р., тоді як с.-г. артілі [до] 1926 р. збільшилися. Т-ва по спільній обробці землі починають приймати належні форми тільки у 1926 р.

В найближчому часі накреслюється тенденція до зросту колективів по статутах простих форм т-в по спільній обробці землі, яких передбачається організувати по окрузі 11; стимулом задля організації повинен бути фонд кредитування, який дасть змогу бідняцьким господарствам, об'єднаним у колективи, поліпшити своє становище.

Стан с.-г. кооперативних об'єднань по окрузі та агрономічна допомога характеризується так: на 1 жовтня 1926 р. було 137 об'єднань, що об'єднували 19 895 членів.

Ці кооперативні об'єднання розподіляються так: універсальних — 57, об'єднують 672 члени, кредитових — 30, об'єднують 167 725, меліораттовариств — 30, об'єднують 1707 членів, молочарських — 3, об'єднують 93 члени, машинових — 6, об'єднують 41 чол., насіннєвих — 2, об'єднують 97 чол., конярських — 1, об'єднує 33 чол., пасічницьких — 4, об'єднують 135 членів, садово-городницьких — 1, об'єднує 11 членів, лісово-кооперативних — 2, об'єднують 376 членів і торфяне — 1, об'єднує 5 членів.

В майбутньому році передбачається організувати по окрузі: молочарських об'єднань — 10, садових — 21, машинових — 48, товариств по вирощуванню свиней — 25 і кооперативно-лісових — 4.

Допомога розвитку с.-г. кооперації провадиться головним чином:

1. Агрообслуговуванням з боку районових агрономів, що провадять підготовчу організаційну роботу та допомагають вказівками, порадами агрономічного характеру та складанням планів робіт.

2. Інструкторським обслуговуванням с.-г. союзу і

3. Кредитуванням, яке провадиться як безпосередньо Сільбанком, так і кредитовими товариствами. Кредитування, особливо з фонду бідноти, буде мати велике значення для кооперування бідняцьких господарств.

ЦДАЖР УРСР, ф. 1, оп. 3, спр. 1577, арк. 47—49. Копія.

№ 275

Кореспонденція про стан шефської роботи на селі в Київському окрузі

11 січня 1927 р.

Цими днями скінчилася окрконференція шефтовариств на Київщині.

За останній рік наше шефтовариство досягло великого успіху в своїй роботі, а саме: товариство пішло шляхом поліпшення загального стану села, організації господарської допомоги селу, кооперування його тощо.

Маючи це на меті, товариство заклало в підшефних селах 7 нових споживчих товариств, с.-г. кооператив, шість машинних товариств, електротовариство, два товариства оренди млинів, кооперативні курси, вісім зразкових агрономічних дільниць, шість агрокурсів.

Крім того, провадилась агропропаганда, для чого посилалися на село студенти с.-г. інституту.

Не менш діяльну участь брало шефтовариство і в підвищенні культурного рівня в селах: закладено дві школи, 24 книгозбірні, 35 лікпунктів, 60 ріжних гуртків, 17 дитячих ясел тощо. Крім того, послано на села кілька десятків газет, журналів та книг.

Київське шефтовариство об'єднує в своїх лавах понад 20 000 членів, серед них 55% робітництва.

Хибою в роботі нашого шефтовариства слід вважати майже повну відсутність масової роботи серед своїх членів. Уся робота товариства здебільшого полягає в тому, що воно збирає

членські внески, подає ж звіт тільки перед конференцією перед виборами.

Мало втягнуто також до цієї роботи й профорганізації.

Київський

«Вісті ВУЦВК», № 8, 11 січня 1927 р.

№ 276

Протокол виробничої наради Бессарабської комуни Ободівського району Тульчинського округу

8 лютого 1927 р.

Присутствовали: двадцать человек актива коммуны совместно с советом и агрономом коммуны.

Повестка дня:

1. Рассмотрение плана работ на предстоящий весенний и летний сезон.

2. Текущие дела.

Слушали: 1. I клин: а) 16 дес. пшеницы, б) 39 дес. буряка, в) 3 дес. люцерны. Тов. Шаль.

Постановили: Считать нормальным.

Слушали: 2. II клин — 63 дес. овса с подсевом, эспарцета — 53 дес. и 20 дес. клевера.

Постановили: Считать разбивку II клина нормальной и необходимой. Совету коммуны побеспокоиться приобретением семян: а) 440 пуд. эспарцета, б) 13 пуд. клевера и в) 424 пуд. овса, который прочистить из имеющегося в магазине прошлогоднего урожая.

Слушали: 3. III клин—люцерна.

Постановили: Только снег стает, приступить к немедленному боронованию, применив в качестве тяговой силы тракторы.

Слушали: 4. IV и V клины — эспарцет.

Постановили: Только снег стает, приступить к немедленному боронованию, применив в качестве тяговой силы тракторы.

Слушали: 5. VI клин — 63 дес. сахарной свеклы.

Постановили: Произвести на клине раннее боронование, применив в качестве тяговой силы лошадей.

Слушали: 6. VII клин — 63 дес.: а) 30 дес. подсолнуха масляничного, б) 10 дес. картофеля и 23 дес. овса.

Постановили: Совету побеспокоиться приобретением следующих семян: а) 45 пуд. масляничного подсолнуха, б) 900 пуд. картофеля и в) прочистить из имеющегося прошлогоднего урожая овса 170 пуд.

Слушали: 7. VIII клин — 63 дес. кукурузы Чвинкантин.

Постановили: Произвести на клине раннее боронование, применив в качестве тягловой силы лошадей, совету побеспокоиться приобретением семян в количестве 63 пуд. кукурузы Чвинкантин.

Слушали: 8. IX клин — 63 дес., из них 33 дес. свеклы, а 30 дес. пшеницы.

Постановили: Произвести раннее боронование, применив в качестве тяговой силы лошадей. Кроме того, совету доставить 5 пуд. рыжика на случай надобности подсева вымерзшей территории пшеницы рыжиком.

Слушали: 9. Запольный клин — 42 дес., из них 25 дес. свободные.

Постановили: Засеять викой и овсом на корм скоту, для чего совету побеспокоиться приобретением следующих семян: а) вики простой — 150 пуд., б) овса простого — 100 пуд.

Слушали: 10. Текущие дела.

Постановили: а) Выделить одну девочку в помощь агроному для проращивания семян.

б) Выделить людей на посевную кампанию; агроному коммуны тов. Шалю прочитать несколько лекций о сельском хозяйстве, а также о правильном посеве. Кроме того, совету из числа выделенных на посевную кампанию выделить на каждую сеялку одного человека, ответственного за посев.

Слушали: 11. О лошадях.

Постановили: Имея в своем распоряжении 37 лошадей, совету коммуны позаботиться приобретением к посевной кампании еще 25 лошадей, дабы таким образом посевную кампанию провести безболезненно.

Председатель производственного совещания Мокрицкий
Секретарь Гажалов

Держархів Вінницької області, ф. Р-3586, оп. 1, спр. 19, арк. 20—21. Оригінал.

№ 277

Кореспонденція про боротьбу селян с. Шпитьків Київського округу за створення й зміцнення сільськогосподарської артілі

1 березня 1927 р.

Засновано нашу артіль в 1924 р. Дуже важкі були умови. Землі на 9 членів було всього 23,59 дес.

Селянство ставилось погано: лаяли, страхали панами тощо. Але охота була велика. Узяли ми в місцевому племінрозпліднику садка в оренду. Довелося продати трохи худоби, поки витримаємось.

Того ж таки 1924 р. через те, що ми скрізь докучали, одвели нам більше землі. Почалася гуртова праця. Артіль підбадьорилася.

Минуло 3 роки. Тепер, коли артіль орудує машинами на полі, селяни вже покинули дивитись косо.

Наприклад, у жнива: тут тобі жниварка цокотить, слідом за нею чоловіки, жінки й підлітки в'яжуть, складають у копи, а ззаду хлопчина на кінних граблях гребе.

А через тиждень сунеться трактор «Запорожець», тягне за собою молотарку й починається робота — це тепер.

Не те було спочатку.

Артіль складалася з незаможників (тільки 2 середняки), грошей зовсім не було, не було й досвіду.

Влітку 1925 р. за допомогою шефів — цукровиків та комунальників — артіль наша придбала собі «Запорожця» й молотарку. Трактора нам дали без копійки завдатку. Навіть відсотків за два місяці не брали — це Сільбанк.

Тепер артіль переведено після обслідування райземуправління до розряду колективів. Числиться одною з перших на районі.

Їдців усього 46, 4 пари коней і 15 штук корів маємо.

Є трактор, молотарка, жниварка, соломорізка, 2 сівалки, трієр і багато інших дрібних машин, усього на 4000 крб.

При артілі є державний покривний пункт.

Залишилось у колишньому панському парку 20 дес. лісу, його охороняє артіль. Через цей ліс і виникають часом непорозуміння.

Селянин

«Пролетарська правда» (Київ), № 49, 1 березня 1927 р.

№ 278

Протокол засідання комуністичної фракції ради Бессарабської сільськогосподарської комуни Ободівського району Тульчинського округу

25 квітня 1927 р.

Присутствовали: тт. Левицкий, Мокрицкий, Довгаль, Коцюбский, Митител и Гажалов.

Порядок дня:

1. О рационализации производства в коммуне.
2. Текущие дела.

Слушали: 1. О рационализации производства. Высказались: Мокрицкий, Гажалов, Левицкий.

Постановили: Стоит задача рационализации производства, для чего привлечь массы, среди которых пробудить это творчество. Просить партячейку поставить доклады на общем собрании коммуны о рационализации производства. Планы отдельных отраслей проработать на производственных совещаниях, обратив особое внимание на состав мастерских.

Слушали: 2. Текущие дела.

Постановили: Вопросов не было.

Секретарь фракции В. Левицкий

Держархів Вінницької області, ф. Р-3586, оп. 1, спр. 17, арк. 4. Оригінал.

№ 279

Акт обстеження сільськогосподарської артілі ім. Шевченка Гниляківської сільради Одеського району і округу

19 травня 1927 р.

Комиссия в составе представителя Одесского РИКа, райпаркома райКНС тов. Малешко Н. И. райагронома тов. Микуца И. Ю., инструктора «Проектсельсоюза» тов. Кравченко П. Н. и представителя сельсовета тов. Дьяченко при обследовании организации 19 мая 1927 г. нашла следующее:

В сельхоз. артель имени Шевченко объединилось в 1922 г. середняцких хозяйств с 42 едоками и площадью земли в 80 дес. Артель организовалась поздней осенью, и на 1923 г. коллективного посева артель имела лишь 8 дес. баштана, что было первым шагом их по пути коллективизации. В 1923/24 хозяйственном году артель имела уже 50 дес. обобществленного посева, в 1924/25 — тоже 50 дес. Обеспеченность живым и мертвым инвентарем была достаточная, и никаких новых приобретений в этом направлении не производилось. Мертвый инвентарь не обобществлялся, так же как и живой, несмотря на то что организация существовала на уставе артели. Общих построек не было.

Велся учет труда, и результаты урожая после отчисления на едока распределялись пропорционально затратам рабочей силы.

В 1924 г. артелью был заключен с «Агрономией» договор на выращивание арбажайки из семян лука, которых было полу-

чено 6 пуд. по 60 руб. за пуд, на сумму 360 руб. Семена оказались недоброкачественными, так что артель не возместила даже своих расходов по обработке. Вексель же на 360 руб. был передан «Агрономией» ко взысканию.

В 1925 г. от «Агрономии» же был получен чистосортный посевной материал — 6-рядного ячменя 66 пуд. по 2 руб. 80 коп. за пуд, оказавшийся двурядным и давший очень плохой урожай, в то время как почвы 6-рядного давали хорошие результаты, а 185 руб. платить нужно было.

В 1925 г. был заключен договор с сельхоз. артелью «Агрикультура» на уборку 240 дес. сена, принадлежащего «Агрикультуре»,— 1/3 часть. После же окончательной уборки «Агрикультура» из сена, причитающегося артели Шевченко, захватила 4000 пуд. и продала. Дело было передано в суд, но не выяснено до сих пор.

В марте месяце 1926 г. организация перешла на устав товарищества по общественной обработке земли, но устава товарищества до сих пор нет, старый же артельный устав отобран.

В результате всех вышеуказанных отрицательных моментов, а также индивидуалистических стремлений окрепших в последние годы членов коллектива с осени 1925 г. коллективная работа почти прекратилась.

Коллективно производится лишь посадка и обработка баштана, которого в 1925 г. было 12 дес. На 1926/27 же год все работы уже ведутся индивидуально.

В настоящее время среди членов не заметно стремлений к ведению в дальнейшем коллективного хозяйства, так как каждый из них имеет довольно крепкое индивидуальное хозяйство.

Долги артели выражаются сейчас в следующих суммах: «Сельсоюзу» и «Семссуде» — 200 руб. и «Агрономии» —240 руб., всего 440 руб., которые постепенно взыскиваются с членов.

Подлинный подписан членами комиссии, председателем с.-х. артели им. Шевченко и предсельсовета.

Верно: деловод райземотдела [*підпис*]

Держархів Одеської області, ф. 53, оп. 1, спр. 410, арк. 248. Завірена копія.

№ 280

Із звіту Лубенського окружного земельного відділу про роботу прокатних пунктів під час весняної посівної кампанії 1927 р.

14 червня 1927 р.

...При переведенні весняної посівкампанії недостача машин компенсірувалась почасти прокатними пунктами. Всіх пунктів по окрузі було 81, з них при кооперації — 52, КНС — 2, земгромадах — 12, с.-г. гуртках — 4, ТВД — 8 та при радгоспах—3.

Розподіл їх окремо по районах видно з нижченаведеної таблиці:

Райони	Загальна кількість прокатних пунктів	З них					
		кооперація	КНС	земгромади	с.-г. гуртки	ТВД	радгоспи
Нероновицький	5	3	2	—	—	—	—
Оболонянський	—	—	—	—	—	—	—
Чорнухінський	13	4	—	5	4	—	—
Тарандинцівський	3	3	—	—	—	—	—
Комишанський	4	3	—	—	—	1	—
Попівський	4	4	—	—	—	—	—
Миргородський	12	5	—	7	—	—	—
Вовчківський	2	2	—	—	—	—	—
В.-Багачанський	9	6	—	—	—	2	1
Покровсько-Багачанський	2	—	—	—	—	—	2
Оржицький	5	5	—	—	—	—	—
Лубенський	—	—	—	—	—	—	—
Яблунівський	4	2	—	—	—	2	—
Сенчанський	6	6	—	—	—	—	—
Хорольський	9	6	—	—	—	3	—
Остап'ївський	3	3	—	—	—	—	—
Разом	81	52	2	12	4	8	3

Цими прокатпунктами за весь термін весняної посівкампанії було видано на прокат всього по окрузі 117 сівалок, 31 культиватор, 82 борони, 22 плуга та 11 зерноочисних машин, які по окрузі використовуються таким чином:

сівалки	від	25%	до	100%
культиватори	»	40%	»	100%
борони	»	75%	»	100%
плуги	»	25%	»	80%
планет	»	—	»	25%
катки	»	—	»	25%

Використання окремих машин по районах видно з нижченаведеної таблиці.

Назва районів	Кількість машин та яких саме відпускалось							% їх використовування						
	Сівалки	Культиваторів	борони	плуги	планет	катки	зерноочистки	сівалки	культиватори	борони	плуги	планет	катки	зерноочистки
В.-Багачанський	10	—	—	—	—	—	—	70	—	—	—	—	—	—
Вовчківський	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Миргородський	23	—	—	—	—	—	—	70	—	—	—	—	—	—
Попівський	12	6	—	—	—	—	—	90	90	—	—	—	—	—
Комишанський	—	—	—	—	—	—	—	75	75	75	—	—	—	—
Тарандинцівський	—	—	—	—	—	—	—	100	100	—	—	—	—	—
Чорнухінський	30	23	75	22	—	—	—	25	70	90	80	—	—	—
Оболонянський	Не відпускалось													
Покровсько-Багачанський	—	—	—	—	—	—	—	25	25	25	25	25	—	—
Лубенський	Не відпускалось													
Сенчанський	—	—	—	—	—	—	—	60	80	40	—	—	—	—
Нероновицький	—	—	—	—	—	—	—	100	40	70	—	—	40	—
Оржицький	16	2	7	—	—	—	—	100	100	100	—	—	—	—
Яблунівський	6	—	—	—	—	—	—	75	—	—	—	—	—	—
Хорольський	9	—	—	—	—	—	11	100	—	—	—	—	—	11
Остап'ївський		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	117	31	82	22	—	—	11	25 100	40 100	75 100	25 80	25	25 40	100

Як видно з таблиці, помічається найкраще використання борін, культиваторів та сівалок.

Умови прокату зазначених машин в день видно з нижченаведеної таблиці:

Назва районів	Умови прокату в день					
	сівалки	культиватори	борони	плуги	планет	катки
Оржицький	80 коп.—1 крб.	—	—	—	—	—
Нероновицький	1 крб.	50 [коп.]	—	50 коп.	—	50 [коп].
Сенчанський	1 крб.	50 коп.	—	—	—	—
Лубенський	Не було					
Покровсько-Багачанський	Безкоштовно					
Оболонянський	Не було					
Чорнухінський	—	40 коп.	25 коп.	40 коп.	—	—
Тарандинцівський	50 коп.	30 коп.	—	50 коп.	—	—
Комишанський	75 коп.	25 коп.	10 коп.	—	—	—
Попівський	1 крб.	75 коп.	—	—	—	—
Вовчківський	1 крб.	80 коп.	—	—	—	—
Миргородський	30 коп.	1 крб.	—	—	—	—
Яблунівський	50—70 коп.	—	—	—	—	—
В. Багачанський	Не було					
Хорольський	1 крб.	—	—	—	—	—
Остап'ївський	80—100 коп.	—	—	—	—	—

З неї видно, що різниця прокатних цін по районах досить значна, наприклад, сівалки 50 коп.— 1 крб., культиваторів 25 коп.— 80 коп. тощо...

Держархів Полтавської області, ф. Р-2068, оп. 1, спр. 404, арк. 27—28. Оригінал.

№ 281

Кореспонденція про шефську допомогу селу робітників металургійних заводів м. Кам'янського Катеринославського округу

15 червня 1927 р.

З листопада місяця минулого року на заводах ім. Дзержинського та «Правды» організація «Культзмички» значно зросла й налічує нині 1500 членів на 13 000 робітників заводів. Тепер ми маємо 17 оформлених осередків, де є досить партійного і безпартійного активу, щоб самостійно провадити роботу.

Культурно-освітня робота дуже шкутильгає за браком матеріалів для організації шефтовариства. Хоч транспортних засобів і не досить, все ж робітники регулярно виїздять на села (іноді з медичним персоналом), а селяни влаштовують екскурсії на заводи.

Шефство маємо ми над 8 селами. Два з них — Криничуватського району, де шефство взято нещодавно.

У шефській роботі в нас є чимало досягнень. В с. Аулах товариство дало кредит сільгоспкооперації на поширення її роботи; крім того, закуплено цемент та верстати для організованої шефтовариством черепичної артілі. Селянство жде не діждеться, коли вже буде випущено черепицю, бо потреба в огнетривалому матеріалі дуже велика.

У с. Новоселівці силами робітників за допомогою шефтовариства збудовано радіостанцію. В с. Теплівці товариство організувало кооператив селян. Товариство вклало до нього всі свої заощадження, частину коштів на збільшення обороту позичило теж шефтовариство.

Селянство дуже зацікавлене з свого кооперативу й погодилося безплатно приставляти товари з залізниці до села. Крім того, у с. Теплівці взялися ремонтувати паровий млин, що стояв без діла; коли пустять — це дасть змогу селянам не возити перемелювати збіжжя за кілька верств.

У с. Благовіщенці за участю товариства будується сельбуд; селянство дає без грошей гужову та чорноробну силу. Крім того, с. Новоселівці відпущено 469 крб. на ремонт сельбуду. Амбулаторія с. Аули на розвиток своєї роботи одержала 100 крб. Для зв'язку з селянством товариство використовує відпускни-

ків; для них видано спеціальну пам'ятку. Слід зауважити, що всю цю роботу провадитиметься за безпосередньою участю партійного осередку.

Конференція шефтовариства, що відбулася цими днями й пройшла з великим піднесенням, дала найсуворішу директиву новообраному правлінню шефтовариства й далі провадити роботу над організацією селянства навколо гасел партії.

І. Лідін

«Комуніст», № 133, 15 червня 1927 р.

№ 282

Типовий договір Укррадгоспоб'єднання[66] з земельними товариствами Тарасо-Шевченківського району Одеського округу

20 липня 1927 р.

Мы, нижеподписавшиеся, уполномоченный 26 граждан поселка хутора им. Красина Тарасо-Шевченковского района Одесского округа Тихон Васильевич Рубан, действующий на основании прилагаемых полномочий и именуемый в дальнейшем «Крестьяне», с одной стороны, и заместитель председателя правления Укрсовхозобъединения Онисим Миронович Маркевич, именуемый в дальнейшем «УСХО», заключили настоящий договор в следующем:

1. Крестьяне предоставляют всю свою полевую земельную площадь в размере 450 гектаров или сколько после точного измерения в ней окажется на предмет ее полной тракторной обработки УСХО.

2. Севооборот устанавливается уполномоченным крестьян по соглашению с Укрсовхозобъединением.

3. Укрсовхозобъединение обязуется своим инвентарем и тракторами производить все предусмотренные установленным севооборотом полевые работы, а именно: вспашку, обработку пара, боронование, посев, уборку, возку снопов к молотилке и молотьбу злаковых хлебов. Все перечисленные работы должны производиться своевременно и тщательно, согласно требованиям агрономической техники.

4. Все расходы, связанные с организацией производства, амортизацией и ремонтом с.-х. инвентаря, покупкой горючих и смазочных средств для тракторов, а также оплата административно-технического персонала и трактористов производятся УСХО.

5. Посев производится чистосортным семенным материалом, доставляемым УСХО из его семенных хозяйств.

6. Уборка озимых хлебов производится сноповязалками, причем шпагат приобретается УСХО.

Примечание. 1. В случае, если травостой хлебов не позволит производить уборку сноповязалками, допускается уборка другими жатвенными машинами.

2. Стоимость шпагата оплачивается Укрсовхозобъединением, если стоимость пуда не будет превышать 10 руб.

Разница цены свыше 10 руб. идет за счет крестьян.

7. Всю необходимую рабочую силу на период уборки и молотьбы, кроме трактористов, поставляют крестьяне своевременно по требованию представителя УСХО.

Примечание. Порядок поставки рабочей силы на период уборки и молотьбы устанавливается особой инструкцией по взаимному соглашению.

8. В случае непредоставления рабочей силы согласно п. 7 УСХО вправе нанять недостающих рабочих на стороне за счет крестьян.

9. Пропашной клин, предусмотренный севооборотом, УСХО обязано вспахать и засеять чистосортным семенным материалом. Обсемененное пропашное поле распределяется между отдельными дворами участками пропорционально их земельным наделам. Вся дальнейшая обработка по уходу за культурами и сбору таковых производится каждым двором на отведенном ему участке своими средствами.

Примечание. В случае ненадлежащего ухода за пропашным клином тем или иным двором УСХО по согласованию с уполномоченным предоставляется право нанять рабочую силу для производства необходимых работ за счет пользующегося данным участком.

10. В виде уплаты за все производимые работы УСХО получает $^1/_3$ зерна, полученного от урожая хлебных злаков (без пропашных) после молотьбы. Кроме того, УСХО получает по 2 фунта с каждого пуда обмолоченной пшеницы и по 3 фунта с пуда обмолоченного ячменя и овса, а также в виде возврата $^2/_3$ семян высеянных хлебных зерновых культур.

11. За вспашку и засев пропашного поля, производимые УСХО согласно п. 9, УСХО получает денежную оплату по отдельному соглашению с крестьянами, без участия его в части урожая.

12. $^2/_3$ урожая зерна, принадлежащих крестьянам, а также вся солома и полова распределяются между отдельными дворами пропорционально земельным наделам, числящимся за каждым двором. Молотьба производится в селе в нескольких гарманах.

13. УСХО предоставляется право возвести в поселках необходимые жилые постройки для агрономического и технического персонала, а также для ремонта и хранения инвентаря и зернохранилища.

14. Причитающуюся ему зерновую продукцию УСХО получает непосредственно из-под молотилки, а денежную оплату за подготовку пропашного поля — не позже 1 сентября того же года.

15. Настоящий договор заключается сроком на 5 сельскохозяйственных лет, т. е. до 1 октября 1932 г.

16. За год до истечения действия настоящего договора, т. е. не позже 1 октября 1931 г., обе стороны должны решить вопрос о дальнейшем продлении договора. Если стороны к этому времени не придут к соглашению, подъем и обработка пара, а также посев озимых в 1932 г.* УСХО не производится.

17. Каждому двору предоставляется право досрочного отказа от настоящего договора. Но в этом случае двор обязан предупредить УСХО о желании прекратить для себя действия сего договора за год до фактического выделения. УСХО для выделяющихся дворов в год выделения подъем и обработку пара и посев озимых не производит.

18. Выделяющимся согласно п. 17 дворам числящийся за ними земельный надел отводится в конце каждого поля севооборота. В паровом поле причитающийся надел выделяется весной, в остальных полях севооборота — после уборки урожая.

19. В случае долгосрочного выдела 30% всего числа дворов УСХО также предоставляется право полного расторжения договора с обязательством предупреждения крестьян за год до фактического прекращения действия договора. В год расторжения договора подъем и обработка пара и посев озимых не производятся.

20. Действие п. 17, т. е. право досрочного расторжения договора с предварительным годичным предупреждением, предоставляется не только каждому двору, но и всему поселку в целом.

21. В случае прекращения договора все возведенные постройки, а также весь приобретенный инвентарь остаются в полной собственности УСХО.

За УСХО оставляется право разбора построек, сдача их в аренду или продажа таковых.

22. Все споры, могущие возникнуть по сему договору, разрешаются в судебных установлениях города Одессы.

Июля 20 дня 1927 г.

Зам. председателя Укрсовхозобъединения О. Маркевич
Уполномоченный от крестьян хутора им. Красина Т. Рубан

ЦДАЖР УРСР, ф. 257, оп. 1, спр. 543, арк. 48. Завірена копія з копії.

---

* У тексті документа помилково вказано «1922».

№ 283

Кореспонденція про запровадження нової техніки та успіхи колгоспного будівництва в Артемівському окрузі

30 липня 1927 р.

Піднесення продуктивності сільського господарства в Артемівському окрузі йшло по лінії колективізації, машинопостачання сільського господарства та зміни засобів землекористування в бік культурності сільського господарства.

Зараз по округу налічується 69 колективів, 54 сільгоспартілі, 55 радгоспів і 268 машинно-тракторних товариств.

Основне ядро цих кооперативно-колективних об'єднань є біднота та середняки. Заможні складають лише 3% зі всієї кількості членів товариств. Це свідчить, що союз бідноти з середняцтвом міцний.

Колективізація сільського господарства завоювала собі певне місце. Постачання сільськогосподарчими машинами та різним реманентом, порівнюючи з минулим роком, збільшилося на 100%. За перше півріччя біжучого року окрсільгоспсоюзом розподілено на 388 600 крб. машин та реманенту. Розподілено 40 тракторів, 51 молотарку, 1343 косарки, 1655 віялок, 1878 букерів, 1855 залізних борін, 219 віялок та ще багато дрібного реманенту.

Попит сільського господарства в галузі постачання запасними частинами задоволено цілком. Особливо велику роботу пророблено окрсільгоспсоюзом по ремонту тракторів, що їх в окрузі налічується 435. Організовано 6 інструкторсько-ремонтних пунктів, кожен з них обслуговує 2—3 райони. Крім цього, організовано 2 склади паливних матеріалів і передбачається організувати ще декілька склепів по інших районних центрах.

Незважаючи на зріст машинопостачання, попити селянства на машини та реманент задоволити не можна повністю. Заяви, що їх подало селянство на одержання тракторів, задоволено лише на 25%. Сільське господарство міцно стало на шлях машинізації.

Культурне піднесення сільського господарства Артемівщини залежить од запровадження багатопільного сівозміну, меліорації тощо.

Зараз по округу, в зв'язку з проведенням землеустрою, п'ятипілля завели в себе 102 земгромади на площі 89 799 дес. Поліпшено травосіяння на 2000 дес. Меліоративні роботи проведено на 300 дес. Також гарними покажчиками поліпшеного господарювання стали радгоспи, колгоспи та артілі. Вони являють дійсний розсадник сільськогосподарської культури.

Піднесення сільського господарства на Артемівщині міцно йде шляхом машинізації та колективізації.

О. Вертепа

«Вісті ВУЦВК», № 172, 30 липня 1927 р.

№ 284

Висновки Єлисаветградської окрсільгоспспілки по обстеженню машинно-тракторних товариств округу

Липень 1927 р.

1. Тракторизація глибоко пустила корінь в селянське господарство й стала стимулом до об'єднання розпорошених селянських господарств в спеціальні кооперативні машинно-тракторні товариства.

2. Не дивлячись на такий короткий час, фактично з 1925 р., відколи організація машинно-тракторних товариств набрала темпу досить прискореного, число зареєстрованих організацій в окркооператкомі досягло на 1 липня 1927 р. 274 товариств. Частина цих товариств, не маючи змоги одержати в користування трактора, до роботи не приступала, фактично розпалась і про них нема жодних відомостей (22 товариства).

З обслідуваних 255 організацій ліквідовано як небажані та нежиттєздатні 69 товариств; таким чином, на 1 липня 1927 р. залишилось в окрузі 186 машинно-тракторних товариств. Факт поширення тракторів в колгоспах та переведена робота по усуспільненню селянського машинокористування з боку земорганів та других установ і організацій сприяли підвищенню активності з боку селянства по утворенню машинно-тракторних товариств. Практично це виявиться в утворенні 79,6% існуючих об'єднань за почином селянства.

3. Склад населення, що входить в машинно-тракторні товариства на час обслідування, порівнюючи зі складом на час організації, збільшився по числу господарств на 9%, по їдцях на 2,1%; нерівномірність зросту між числом господарств і їдцями з'ясовується частково текучістю членів в організаціях (більші господарства виходять, менші вступають), а також і дрібленням самих господарств. Пересічно наявність в одному товаристві 12,4 господарства з 52,6 їдця вказує на загальну відсталість машинно-тракторних товариств від вимог закону до складу членів (згідно нового положення): на товариство повинно припадати як мінімум 15 господарств (дрібні ці товариства проти пересічного доволі поширені навіть до дуже дрібних розмірів, коливання складу господарств в товариствах від 4 до 230).

4. Машинно-тракторні товариства по соціальних ознаках своїх членів пересічно по округу на час обслідування складаю-

ться з 59,5% бідняцьких господарств, 39,5% середняцьких та 1% заможних.

По округу в 5 районах машинно-тракторні товариства по соціальному становищу своїх членів середняцькі, саме в таких районах: Знам'янському, Устимівському, Компаніївському, Верблюжському й Ново-Празькому; перевага середняків іноді доходить до солідних розмірів, наприклад: Компаніївський район має 181 господарство, об'єднане в машинно-тракторні товариства, з них середняцьких 151 господарство. По останніх районах переважає склад бідняцький, що теж іноді доходить до значних розмірів, наприклад Братський район: з усіх 136 господарств бідняцьких 105. Селянство, організоване в КНС, в машинно-тракторних товариствах займає більшість до загального складу членів, а саме 56%. Пересічно по округу в машинно-тракторні товариства входить біля 20% родичів, але по окремих організаціях склад родичів багато більший, коли взяти навіть окремі райони, як це може підтвердити, наприклад, Хмелівський район: з усіх об'єднаних 60 членів родичів 25.

5. Членами машинно-тракторних товариств по забезпеченню їх землею входить населення: до 3 дес.— 3%, від 3 до 6 дес.— 34%, від 6 до 9 дес.— 38%, від 9 й вище — 25%. Загальна площа, що займають члени машинно-тракторних товариств без оренди, рівняється 18 483 дес., або до площі округи 1,2%. На одне товариство по округу пересічно припадає 84,9 дес., але безумовно значна частина товариств має багато меншу площу (коливання в районах — 47—118 дес.); площа оренди по відношенню до труднорми членів машинно-тракторних товариств складає 14,6%.

6. Земля членів машинно-тракторних товариств переважно розкидана, переведено землевпорядкування в 64 пунктах, зведено землю до місця 69 товариствам. Такий стан не дає можливості широко пристосувати усуспільнення процесів с.-г. робіт і в значній мірі зменшує ефективність роботи трактора.

7. На одне машинно-тракторне товариство пересічно по округу припадає робочої худоби 10,55 шт., що визнається за вповні достаточну кількість робочої тяглової сили навіть без тракторів, яких мають 146 організацій, або від усього числа товариств 78,5%; прийнявши до уваги забезпеченість тракторами, констатується лишок тяглової сили, одначе окремі товариства повної забезпеченості тягловою силою не мають при значному лишкові других товариств. Продуктивною худобою члени товариств забезпечені не в значній мірі, спостерігається її недостаток майже по всіх видах.

8. В товариствах, що придбали трактора, констатується зменшення робочої худоби, але незначне, через що лічити симптоматичним в раціоналізації організаційної будови господарства його неможливо. В тих товариствах, де трактора нема, забезпеченість робочою худобою зростає й має значні досягнення.

Молодняк коней і рогатої худоби та свині кількісно все збільшуються, в той час як вівці взагалі по зводному матеріалу зменшуються. Корови, не дивлячись на їх недостаток, все ж по групах товариств, що придбали трактора, зменшуються в числі, але в меншому %-ному відношенні, ніж зменшуються вони по округу (зменшення по округу — 9,5%, а в товариствах — 6,3%).

9. Дрібні машинно-тракторні товариства, будучи забезпеченими робочою худобою, не мають змоги використати трактора повністю в своїх господарствах, а примушені провадити роботи трактором на стороні; при такій постановці в разі, коли в товариство входить заможний елемент, господарство легко переходить на шлях капіталістичний, через що організаційна будова господарства повинна бути направлена на підняття головним чином продуктивного скотарства за рахунок зменшення лишку робочої худоби.

10. Мертвий реманент в товариствах набирає більш раціонального співвідношення, тут реконструктивне значення трактора визначається рельєфно: зростає забезпеченість складним с.-г. реманентом з одночасовим зменшенням дрібного реманенту. Спільний реманент виявляється головним чином в складніших машинах та знаряддях, одначе спостерігається недостатність окремих видів реманенту: зерноочисткових сівалок й інше, що слід мати на увазі і на спільних умовах використування більш інтенсивно набувати в товариства.

11. Використання трактора в підприємствах зафіксоване в 14 випадках, недоцільність такого способу експлуатації трактора в підприємстві кустарного характеру обслідуванням доведено.

12. Використання тракторів на стороні машинно-тракторними товариствами практикується в значній мірі, пересічно по оранці 30%, по молотьбі 76%. Ціна на роботу трактора в окремих випадках зустрічається велика.

13. Машинно-тракторні товариства втягнуті в систему с.-г. кредитової кооперації лише на 54%; це вказує на те, що операції їх з с.-г. кредитною кооперацією розвинуті в недостатній мірі й машинно-тракторні товариства як юридичні одиниці в недостатній мірі проявили ініціативу до набуття потрібного с.-г. реманенту на спільних початках.

14. Досить яскраво виявляється відсутність якогось певного принципу, що був би основним при опреділенні організаційної установки в утворенні спільних капіталів та відносин членів до свого товариства (приклад — коливання вступних внесків від 50 коп. до 15 крб., пайових — від 3 крб. до 350 крб. і навіть 700 крб.).

15. Однією з справ товариств, що має колосальне значення для безсуперечної роботи, є облік, але до цього часу рахівництво ведеться лише в 70 товариствах, а облік роботи трактора — в 27 товариствах, що є безумовно недостатньо. Налагодження

та удосконалення рахівництва в товариствах є першочергове завдання.

Виходячи з вищезазначеного, визнається за необхідне:

а) Дальніший ріст машинно-тракторних товариств повинен іти в основному на підвищення якості існуючих товариств, доведення складу їх до бідняцько-середняцького, побільшення розмірів названих товариств, поклавши як мінімум 15 господарств на товариство, але цільова установка повинна бути на товариство, що об'єднує всю громаду оптимального розміру.

При переведенні перереєстрації мати все це на увазі, виправляючи в існуючих дрібних товариствах відмічені хиби, ведучи роботу до збільшення їх розмірів та знищення замкнутості, до якої інколи товариства, придбавши трактора, звертаються.

б) При розподілі тракторів між машинно-тракторних товариств ставити за вимогу забезпеченість землею 150 дес. при умові забезпечення господарств — членів машинно-тракторних товариств — робочою худобою, в других випадках в разі, [коли] забезпеченість робочою худобою абсолютно недостатня, можливо зменшувати площу до 120 дес.

в) До машинно-тракторних товариств, склад родичів в котрих великий, необхідно вжити заходів до поповнення їх, таким чином, поставивши їх в умови відкритих товариств.

г) Всю цю роботу провадити слідує без всякого адміністративного нажиму, стараючись довести товариству раціональність постанови справи; курс на великий прокатний пункт на кооперативних принципах з усуспільненням окремих моментів виробничого порядку в сільському господарстві, з поступовим переходом машинно-тракторних товариств до колективних форм є курс сьогоднішнього дня.

д) Лишок тяглової сили в товариствах й недостатність продуктивної худоби свідчить за неправильну організацію господарства, і в процесі дальнішої роботи це слід мати на увазі, вживаючи організаційних заходів до поступового виправлення відміченого дефекту.

е) Виявлену тенденцію щодо набуття в спільне користування складного с.-г. реманенту слід підтримати і в цьому відношенні на посилення в товариствах опорних прокатних пунктів кооперативного характеру слід звернути максимум уваги, забезпечуючи відповідними кредитовими асигнуваннями, причому як одну з кардинальних задач слід поставити ув'язку машинно-тракторних товариств з загальною системою с.-г. кооперації та для безпосереднього організаційно-агрономічного обслуговування з окрколгоспсекцією. Наявність значної маси «диких» товариств визнати за ненормальне явище, й першочерговою роботою являється ліквідація такого стану.

є) Виявлену тенденцію окремих машинно-тракторних товариств до пристосування й використування трактора на стаціонарних роботах постійно в ріжних підприємствах кустарно-про-

мислового характеру визнати за шкідливу, не відповідаючу основним завданням машинно-тракторних товариств, а тому слід вжити відповідних заходів до зведення їх до мінімуму.

ж) Встановлення нормальних взаємовідносин між членами в товариствах й забезпечення можливості брати участь в них широких шарів бідняцького та середняцького селянства слід поставити за основну задачу, тому встановити певного розміру вступні та пайові одноманітні на кожне товариство внески від члена, що забезпечить кооперативність принципу в товариствах. Метод розстрочування виплати внесків бідняцьким селянством слід практикувати й надалі.

з) Для підняття роботи по рахівництву в товариствах окрколгоспсекція повинна розробити практичні заходи і в найближчий час проводити їх в життя.

и) В зв'язку з тим, що трактори в машинно-тракторних товариствах будуть стояти перед фактом масової потреби в середньому й капітальному ремонті та заміни запчастин, поставити перед окрсільгоспсоюзом питання про своєчасне прийняття заходів щодо забезпечення тракторів запчастинами та пристосування до масового ремонту ремонтних майстерень тракторної бази.

ї) До реєстрації машинно-тракторних товариств необхідно підходити сугубо обережно, аби не допустити утворення псевдотовариств, ведучи роботу по плановій організації товариств в наперед намічених громадах, про що окрколгоспсекції скласти відповідний план.

і) Звернути увагу окрколгоспсекції, аби статутні положення по утворенню спеціальних неподільних капіталів товариства виконувались повністю.

Держархів Кіровоградської області, ф. 112, оп. 1, спр. 101, арк. 112—114. Відпуск.

№ 285

Із довідки Бердянського районного союзу сільськогосподарського кредиту про комуну «III Комінтерн» в с. Успенівці Андріївського району Маріупольського округу

Друга половина серпня 1927 р.

Організована комуна по ініціативі Успенівського партосередку і Успенівської організації КНС в 1921/22 р. Стимулом об'єднання бідноти с. Успенівки з'явилась економічна незабезпеченість, на цей рік як раз припадає страшенна голодовка.

Організована була артіль в 1921 р. і існувала на артільному статуті до 1923 р. В 1923 р. 4 травня був прийнятий статут ко-

муни, який зареєстрований в Катеринославському губземуправлінні 6 квітня 1923 р. Зараз статут відісланий на перереєстрацію.

Комуна є член Бердянського сільгоспкредитсоюзу з 1922 р. березня місяця.

Кількість членів колгоспу, родин, їдоків, соціальний і партійний склад на 11 серпня 1927 р.

Членів	Родин	Одиночок	Селянських господарств	[Чоловіки]			[Жінки]		
				від 11 до 18 років	від 18 до 60 років	60 років і більше	11—16 років	16—55 років	55 років і більше
50	16	13	24	8	26	—	7	24	1

Дітей обого пола		Всього їдців	Працездатних	Непрацездатних	Членів			Письменних	Неписьменних	Селян-хліборобів
до 8 років	8—11 років				КНС	КП(б)У	ЛКСМ			
19	4	89	50	39	16	12	18	54	2	24

...Взятий кредит пішов по призначенню і має свої позитивні наслідки, особливо довготерміновий. Наприклад, 380 крб.— на посів озимини, на 421 крб. взято у союзі 5 коней. Довготерміновий кредит Сільбанку в розмірі 2000 крб. дав змогу комуні збудувати спільне помешкання. Машиновий кредит — мається зараз 2 трактори; фонд бідноти теж пішов на будівлі, останній кредит короткотерміновий теж більшістю пішов на будівлі, наприклад, союзу за ліс — 1569 крб., «Коопстраху» на обладування цегельного заводу — 500 крб. На 1927 р. заборгованості 9440—01; рік врожайний, і комуна зможе виплатити, але коли не буде довготермінового кредиту, будівля нового помешкання для гуртожитка зможе затриматися.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ ТА ВНУТРІШНЬОГО РОЗПОРЯДКУ

Облік використання робочої [сили] — скільки пророблено робочих днів по окремих галузях господарства — не ведеться. Фахівців, а також нефахівців найом не провадиться. Наймаються фахівці тільки для будови будівель. На роботу членів комуни призначає завхоз, від ради вечором він одержує розпо-

ряджения. Завхоз, відряджаючи яку групу на роботу, призначає відповідального, який приходе з роботи [і доповідає], що зроблено і що, на його думку, треба ще зробити. Для підтримки внутрішнього порядку, підтримки гігієнічного стану комуна виробила інструкцію. Інструкція затверджена загальними зборами від 23 січня 1925 р., протокол № 3.

Площа землі в комуні 302,17 га, яка виділена з селянської трудової землі. Знаходиться в одному шматку. Ріллі — 278,59 га, луків — 10,93 га, саду — 3,28 га, городу — 1,09 га, садиби — 3,80, непридатної — 4,48. На їдця припадає 3,33 га, у населення — 2,32 га. В 1927 р. закладено 0,59 га виноградникy.

Виселяється комуна, в 1923 р. зовсім на участок вийшли члени на степ без всяких будівель, ніякого поміщицького маєтку не було, і оселю збудовано членами комуни.

Склеп комуни на 25 000 пуд. Хата спільна, де проживають члени комуни, збудована по коридорній системі в 25 кімнат, і стайня для коней і рогатої худоби і помешкання для олійниці. Зараз збудовано цегельний завод, і будується зараз стайня і склеп. Також намічає рада збудувати для спільного мешкання двоповерховий будинок.

Заведений сівозворот 7-польний в 1927 р., який чередується так: пар озимий, ярина, пропашні, озимі, ярина, запасний клин. Сівозворот і землеустрій переведено в 1927 р. Оренди землі, а також здачу своєї землі комуна не проваде.

ПІДПРИЄМСТВА КОМУНИ

Олійниця, вартість мотора 700 крб. Будівля для олійниці — 2000 крб. Більшість використовується олійниця для переробки продуктів оточуючого населення.

Підприємство заорендоване в 1927 р., проароблено за сезон 1436 пуд. насіння, за що одержано отміру 179 пуд.; мала пропускна здатність. На 1927/28 р. пропускна здатність передбачається до 24 000 пуд.

Організаційно-виробничий план складений в 1927 р., але не закінчений, і комуна його не дотримується.

Внутрішній розпорядок в комуні мається, що торкається [того], який і скільки реманенту мертвого і живого, то весь знаходиться в колективному користуванні (відомість про інвентар прикладається)*.

ВИКОРИСТАННЯ РЕМАНЕНТУ

Інвентар на сторону не давався, а використовувався тільки для своїх господарських потреб. Проароблено тракторами (один в комуні придбаний з весни 1925 р., другий з весни 1926 р.). до цього часу проароблено таку роботу:

* Відомість не додається.

виорано	—60 дес.
збукерѐно	—285 »
заволочено	—285 »
перевезено грузу	—3000 пуд.
засіяно	—60 дес.
скошено	—25 »
виорано	—17 »
збукерено	—137 дес.
на віддалі 9 верст	
заволочено	—50 дес.
скошено	—20 дес.
перевезено лісу	—800 пуд.
намолочено	—12000 »
намолочено в 1927 р. . .	—11000 »

Нагрузка на жатку припадає 36 дес.

Роки	Засіяно							Валового прибутку						
	жита	озимих	ячменю	ярової пшениці	вівса	пропашних	Інші (льон)	жита	озимої пшениці	ячменю	ярини	вівса	Зібрано в пудах	Збір на їдока
1924 р.	22	40	70	12	22	24	22	1100	3300	490	140	440	2470	20 1/2
1925 р.	—	70	40	—	—	38	—	—	7520	4000	—	—	11520	95
1926 р.	—	96	40	12	7	6	—	—	9520	1700	420	350	11990	175
1927 р.	—	81	36	—	18	26	люцерна 7	—	2272	2382	—	720	15374	178

РОЗПОДІЛ НАСЛІДКІВ СПІЛЬНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ РОЗПОДІЛЯЄТЬСЯ ТАК

В 1925 рр. видавалась норма грошова на одяг: для працездатного — 40 крб. на 1 рік, для підлітка — 15 крб., для дитини—10 крб. В 1926 р. збільшення було таке: працездатний одержував 60 крб., підліток — 40 крб., дитина — 15 крб. В 1927 р. норма для одягу предбачається вища — до 70 крб.

Їжа для членів комуни і їдців провадиться спільно, на руки продукти не видаються.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТА ПОБУТУ

З 1 січня 1924 р. по 1 січня 1925 р. загальних зборів скликано 9, питань розібрано було 85, господарського змісту — 60, організаційного — 10, культосвітнього характеру і ін.— 15. З 1 січня 1925 р. по 1 січня 1926 р. відбулося загальних зборів 15, питань розібрано 65.

З 1 січня 1926 р. по 1 січня 1927 р.— 6 зібрань, розглянуто питань 49.

РАДА

Складається із 5 осіб, регулярно відбуваються засідання, а також і в міру потреби. До ради входять 3 члени КП(б)У, один позапартійний і один член ЛКСМУ.

РЕВКОМІСІЯ

Складається із 3 осіб, всі члени КП(б)У. Кожних 3 місяці провадиться ревізія і щомісячно ревізія каси.

ОПИС ПОБУТУ КОМУНИ

При будинку, де мешкають комунари, мається їдальня, ясла. По дзвонку на сніданок, обід і вечерю збираються на споживання. В робочі часи споживають 4 рази за день, взимку 3 рази. Їжа більшою частиною варена, при їдальні мається також кухня, де працюють жінки — члени комуни.

Комуна має свині, корови, а також і грядину, так що їдою забезпечені.

В їдальні також провадиться і вся культосвітня діяльність, виписуються газети, в вільний час більшістю читаються в їдальні. Взимку щодня майже в їдальні відбуваються збори партійні, комсомольські, жінок-делегаток, а також і заняття політичного і с.-г. характеру. Керує заняттями кружків Шаблей — голова комуни, який закінчив партшколу і має відповідну підготовку до цього. Діти шкільного віку вчаться в Андріївській школі, там мається хата комуни, куплена для цієї мети, обслуговування й харчування — турбується жінка, яка для цієї мети виселена в Андріївку. Літом влаштовані при комуні ясла, де чергують жінки, ясла містяться в чистих обладнаних 2 кімнатах. При комуні мається бібліотека в 1000 примірників, користуються комунари, а також значну частину використовує околишнє населення.

ВПЛИВ І ЗВ'ЯЗОК КОЛГОСПУ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ

Члени комуни провадять роботу в громадських і кооперативних організаціях (приводимо прізвище і роботу членів в громадських організаціях):

1) Бутенко Іван — член Шевченківської сільради, голова культ. комісії,

2) Шаблей Данило — член Маріупольської окружної контрольної комісії,

3) Гонтаренко Л. Ф. — член надзорчої ради Бердянського сільгоскредсоюзу,

4) Фесенко — голова ревізійної комісії сільради,

5) Писанець Михайло — член райкому ЛКСМУ,

6) Кирюта — те ж,

7) Писанець Трохим — член оргбюро по утворенню секції колгоспів,

8) Клименко Наталка — кандидат сільради.

Окрім того, в порядку нагрузки, як партійної та комсомольської, при хатах-читальнях переводять роботу члени комуни. Робота в комуні культосвітнього характеру зимою особ-

ливо переводилась планово (про що свідчать щоденники, плани роботи і ін.), негативний бік її був той, що не було відповідного помешкання. Робота культосвітнього характеру не занепадала ще через те, що було відповідне керівництво партійного осередку.

ЗВ'ЯЗОК З ОТОЧУЮЧИМ НАСЕЛЕННЯМ

Користь селянам, які живуть поблизу від комуни, величезна.

Зв'язок її економічний. За 1927 р. продано поросят йоркширської породи селянам 70 штук на 519 крб. Мається кнур, бугай, який обслуговує і тварин оточуючого населення. Чистосортний посівматеріал по уміренній ціні закуповує селянство в комуні. З 1926 р. продано банатки 3000 пуд. Гедавський трієр в комуні більшою частиною очищає зерно місцевого селянства безкоштовно. [На] маслозаводі в комуні за переробку 1 пуд. збіжжя бралась платня 5 ф. з пуду, в той час в селах приватні орендатори маслозаводів брали 8 ф.

Кінський молодняк продається селянам, продано 6 штук. Крім того, кожного дня комуну відвідують селяни, які цікавляться господарським характером комуни, а також і побутом. Багато для того мається дрібних прикладів, з яких видно, що оточуюче населення має вигідність як з економічного боку, також і обслуговування культурно-освітнього характеру. Комуна роздає бідняку-селянству солому, а також в прошлому році околишнє населення користувалося баштаном комуни безплатно.

Вплив комуни на близькі села мається, особливо, напр., на с. Шевченко, яке в $1^1/_2$ версти від комуни. Тут селяни переходять к кращому обробітку землі, а також впливає і побут комуни на околишнє населення, наприклад, в літні критичні моменти — уборка хліба, молотьба — помічається з боку селянства невідпочинок в релігійні свята.

З вищезгаданого зв'язку з населенням комуна набуває цінний авторитет, селяни називають її «наша комуна», бо відношення комунарів до селян дуже віжливе, а також селяни через зв'язок з комуною підвищують своє господарство. Також працюють комунари на виборчих посадах, це становище ще більш зв'язує комуну з околишнім населенням, а також з всією громадською суспільністю...

Перспективи комуни в дальнішому дуже значні, до цього часу була звернута увага на рільництво, є одностайна думка всіх комунарів більш звернути уваги на скотарство, а також вести точний облік всім витратам.

Головне те, що поміж комунарами налагоджена спайка, самодисципліна і робота виховавчого характеру.

З 1925 р. помічаються малі виходи. Побут в комуні теж налагоджений, спільна їдальня і помешкання, яке зараз тісне,

але коли буде збудоване нове помешкання, поставить членів комуни у більш сприятливі умови життя.

При утворенні окрколгоспсекції, яка буде обслуговувати комуну, остання може розвернутись в велике соціалістичне господарство.

Додаток: 2 фотографічні картки*.

Інструктор-практикант Попович

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 65, арк. 2—5. Завірена копія.

№ 286

З довідки Ялтушківського районного земельного відділу про господарський та організаційний стан артілі «Згода» в с. Верхівці Могилівського округу

*31 серпня 1927 р.***

ОПРОСНИЙ ЛИСТ

1. Артіль «Згода», адреса: с. Верхівки Ялтушківського району Могилівського округу, пошта — Верхівка.

2. Організований колгосп 7 квітня 1924 р. Зареєстровано статут нормальної артілі з 23 господарств і 81 дес. орної землі 27 травня 1924 р.

3. Перереєстровано на тому ж статуті на 19 господарств і 72 дес. землі 26 травня 1926 р.

4. Колгосп є членом окргосподарсоюзу з 3 січня 1925 р. і членом Підл. *** Ялтушківського с.-г. кредитового товариства з 1926 р.

СКЛАД ЧЛЕНІВ КОЛГОСПУ

1. Членів колгоспу — 36, родин — 19, їдоків — 84, працездатних — 41, непрацездатних — 43.

2. Соціальний та партійний склад: 35 селян — членів КНС і один інтелігент, позапартійних — 35 і один член ЛКСМ.

3. Освіта членів колективу: 7 закінчили сільську школу, 24 учились в сільській школі, але не закінчили, і 5 жінок неписьменних.

4. Рух членів колгоспу: на 7 квітня 1924 р. вступило 46 членів, вибуло на протязі 1925 р. 10 чол., на 1 січня 1927 р. зісталось в колективі 36 членів.

---

* Картки в справі відсутні.

** Дата супровідного листа.

*** Розшифрувати не вдалося.

КАПІТАЛИ КОЛГОСПУ

Розмір членських внесків: вступних — по 10 крб., з родини — 190 крб. і пайових — 50 крб., з десятини — 3187,5 крб.

Неподільний капітал складається: з вступних внесків, подарованого ОЗВ племінного кнура та одержаних нагород за зразкове господарювання; разом з щорічними відрахуваннями від чистого прибутку складає 1999,16 крб.

Сума вкладів 250 крб., які внесені двома членами.

За час існування колгоспу Сільгоспбанком було відчинено кредиту на робочу худобу 1150 крб., на обробку цукробуряку — 100 крб., на насіння трав — 300 крб., разом 1550 крб. Кредит використовувався по призначенню і був повернений в термін. На 1 січня 1927 р. за колгоспом рахується боргу 300 крб., термін уплати якого 1 жовтня 1927 р.

За минулі роки не складено жодного відчиту, ні балансу завдяки кепсько поставленому рахівництву.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ ТА ВНУТРІШНЬОГО РОЗПОРЯДКУ

Забезпеченість робочою силою колгоспу — 8000 роб. днів; за 1926 р. витрачено 4106 роб. днів. З робітників-фахівців колгосп наймає лише одного мельника за відсутністю такого між членами колективу.

На роботи призначає зав. господарством — член правління колективу.

Облік праці провадиться по робочому журналу, в якому записуються пророблені кожним членом дні.

Праця розподіляється по здібностях та навику кожного члена, а в ударних польових роботах приймають участь всі члени колективу. Дисципліна підтримується свідомістю — кожен член старанно виконує покладену на нього роботу. Колектив має достатню кількість працездатних чоловіків, тому жіноцтву забороняється ставати до важкої роботи. В період літніх польових робіт кожна жінка приводить 1—2 подруги, котрим відпрацьовує по закінченні роботи в колективі.

ОРГАНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСТВА

Площа землі колгоспу 80 дес., з цієї кількості 72 дес. орної та 8 дес. лісу. Колгосп орендує бувшу нетрудову садибу, в будинках якої міститься живий та мертвий реманент та живе одна сім'я.

Орна земля колгоспу в одному участку в віддаленні від садиби на 400 сажнів.

Оселився колгосп на бувшій нетрудовій землі, яка була відведена при землеустрою взамін трудової, що була у членів колективу.

Землеустрій переведено в 1924 р., тоді ж заведено дев'ятипільний сівозмін з запільним клином такого змісту: 1) пар чис-

тий, 2) озимина, 3) просапні, 4) ярина з підсівом конюшини, 5) конюшина, 6) пар, 7) озимина, 8) просапні, 9) ярина.

Колгосп землі в оренду не здає, сам орендує в РВК бувшу нетрудову садибу в кількості 5 дес. за 120 крб.

Орендує також в РВК млина з водяним двигуном за 1360 крб. в рік та зобов'язанням ремонтувати. За два роки користування колгоспом зроблено ремонту на 1200 крб. Продукційність млина в день 200 пуд., працює на рік 200 день, власного збіжжя переробляє 1800 пуд. та 40 000 пуд. стороннього.

Організаційного плану, правил внутрішнього розпорядку колгосп не має, виробничий план складено на 1927 р.

ГОСПОДАРСЬКИЙ СТАН ТА ДОСЯГНЕННЯ КОЛГОСПУ

Використання робочої сили в порівнянні з селянськими господарствами околишніх сел: на рік один кінь проробив в колективі 203 дні, в селянських господарствах — 150 днів. Віл на рік проробив в колективі 156 днів, в селянських господарствах — 115 днів.

Вартість валової продукції колгоспу, що припадає на десятину орної землі,— 12 265 коп., на їдока — 10 570 коп.

Збут своєї продукції колгосп проводить через т-во «Агрономія», цукровий буряк постачає в Ялтушківську цукроварню.

Придбання засобів виробництва здійснюється через Підл. Ялтушківське с.-г. кредитове товариство.

Розподіл між членами колективу наслідків спільного господарювання по відрахуванню на господарські потреби та на збільшення капіталу колективів розподіляється так: 50% продукції розподіляється по робочих днях і 50% — по кількості маючейся в кожній родині землі.

Праця голови правління оплачується за фактично пророблені дні, а рахівникові — за найбільшу кількість днів, пророблену окремим членом плюс добавка 25 крб.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ КОЛГОСПУ

Загальних зборів до 27 вересня відбулось 15, на котрих розглянуто 81 питання.

Засідань ради відбувається два-три рази на місяць, но не ведуться протоколи.

Правління складається з трьох чоловік, склад якого не змінявся з початку існування колективу. Члени правління ідейно віддані справі колективу, працюють нарівні зі всіма членами і їм зараховується лише фактична праця, а за організаційну не одержують жодної надбавки.

Рахівництво введено просте, маються книги — касова, продуктів і матеріалів, інвентарна, робочий журнал і книга особистих рахунків. Велось малосвідомим в рахівництві членом колективу. За час існування колгоспу не складено ні одного річно-

го балансу, ні відчиту, бо велось так, що добре знаючому рахівництво потрібно затратити досить часу аби зробити вибірку. Рахівництво не дає відбитку тих досягнень, що маються в господарстві в порівнянні з часом організації.

Побут колективу: під час літніх польових робіт організовується спільне споживання — як обіди і вечері, колектив передплачує газети: «Радянське село», «Вісті», «Экономист», журнал «Нова громада» та на 3 місяці була виписана московська «Правда».

ВПЛИВ НА ОТОЧУЮЧЕ НАСЕЛЕННЯ

Члени колективу працюють як в громадських, так і кооперативних організаціях: 3 — члени сільради, 1 — зав. фінансовою секцією сільради, 1 — зав. господарчою секцією сільради, 1 — член президії РВК, 1 — член ревізійної комісії Підл. Ялтушського с.-г. кредитового т-ва, 1—член правління Верхівського споживчого товариства.

Колгосп обмінює селянам чистосортне насіння пуд за пуд без надбавки, чим поліпшує якість продукції селянських господарств, дає безкоштовно користуватись біднішому селянству реманентом. Колектив служить наглядним покажчиком для околишнього населення, як можна збільшити врожай технікою обробки грунту. Є частина селян, які по прикладу колективу роблять лущовку, зяблеву оранку, ранню оранку на пар, посів рядковою сівалкою і чистосортним насінням, посів конюшини. Зразкове господарювання колгоспу відмічено на засіданні Верхівської сільради.

Райагроном [*підпис*]
Голова Верхівського колгоспу [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 82, арк. 4—6. Оригінал.

№ 287

Із довідки Мелітопольського окружного конкурсного комітету про сільськогосподарську комуну «Равенство» Генічеського району Мелітопольського округу

5 вересня 1927 р.

ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ КОМУНИ

Зорганізували колгосп бідняки, члени КНС с. Покровки Ново-Троїцького району Мелітопольського округу в 1921 р. в кількості 13 родин, працездатних членів 24 при 50 їдцях.

З початку організації було прийнято статут артілі, який зареєстровано Миколаївським губземвідділом в березні місяці 1921 р. З початку 1922 р. артіль переселилась в нетрудовий мае-

ток колишнього володіння Ільїна Чаплинського району Херсонського округу з земельною площею в 450 дес. До цього часу артіль поповнилась і свій склад довела до 23 родин та 104 їдця.

Поповнення артілі було селянами-незаможниками свойого села Покровки. За браком помешкань в даному маєткові в артілі була велика скупченість, а звідси всякі непорозуміння, пошесть та інше. Все це примусило членів розділитись на дві групи, з яких одна залишилась на старому місці, а друга в кількості 11 родин — 20 членів та 50 їдців — в травні 1922 р. переселилась в колишній маєток Б. А. Рикова, де й заснували сучасну комуну «Равенство», статут якої зареєстровано Запорізьким губземуправлінням від 4 травня 1922 р., № 62.

За існування комуни до неї вступило 20 родин, 37 членів, 71 їдець, вибуло 19 родин, членів 38, їдців 79 й мається в наявності на 1 серпня 1927 р. 12 родин, членів 21, їдців 42. Вихід 19 родин із комуни мотивується згідно заяв по більшості своїй небажанням жити в комуні, індивідуальними прагненнями та ін. Крім того, одиночки та малосімейні виходили по причині навчання дітей комуни за загальні кошти.

По соціальному становищу члени розподіляються: членів КНС — 12, членів КСМ — 7 та кандидатів до партії — 2.

Економічний стан комуни.

При організації комуни члени мали таке майно:

По даним відчиту на 1 жовтня 1924 р. маємо такий стан комуни:

До відчитного року комуна має:

	Актив
1. Грошей в касі	323.75
2. Пайових внесків, вкладів та цінних паперів	170.00
3. Житлових та господарських будівель . .	4400.00
4. Живого реманенту	4596.50
5. Мертвого реманенту	2167.50
6. Технічних споруджень	375.00
7. Зерно-хліба	2656.75
8. Продуктів та матеріалів	208.00
9. Об'єму фуражу	1247.50
10. Засіву та обробленої землі	676.00
Разом крб.	16821.00

	Пасив
1. Грошова заборгованість	1765.00
2. Натуральна заборгованість в семсуді . . .	1279.00
3. » » в продсуді . .	183.20
4. Членам пайових внесків	3994.55
5. Одержано на підсилення господарства від державних установ	725.00
6. Технічних споруджень	100.00
7. Будівель на суму	4400.00
Разом	12447.75
Прибутку	4373.25

Мертвий реманент комуни

Було	Тракторів	Плугів	Букерів	Борін		Сівалок		Лобогрійок	Самоскидок	Пололок
				залізних	дерев'яних	рядкових	розкидних			
На 1.V 1924 р.	—	5	5	2	2	1	1	2	—	2
На 1.VII 1927 р.	1	6	4	3	2	3	1	3	—	3

Було	Молотарок		Віялок	Сортировок	Двигунів	Ходів	Ресорок	Хомутів	Шлей
	парових	кінних							
На 1.V 1924 р.	1	—	2	1	1	5	1	6	8
На 1.VII 1927 р.	1	1	1	1	1	4	2	3	12

Наявність реманенту на 1 травня 1924 р. була велика, але реманент був попсований й малопригодний до роботи. За останні роки комуною реманент відновлено шляхом його ремонту та придбання нового.

Живий реманент комуни

Було	Коней	Корів	Свиней	Волів	Овець	Бугаїв	Молодняка	Гусей	Качок	Індиків	Курей
На 1.VII 1927 р.	15	13	28	11	50	1	41	58	—	10	400
На*	12	13	72	2	61	1	22	150	45	65	970

Весь реманент, як живий, так і мертвий, використовується повністю.

За час з 1923 р. по 1 серпня 1927 р. комуною одержано довготермінового кредиту від Сільбанку на племхудобу та в основний капітал 3400 крб. До цього часу по цьому кредитові комуною виплачено 2800 крб. Залишається 600 крб.

Від Генічеського райсільгоспсоюзу в 1926 р. одержано довготермінового кредиту (5-річного) 2000 крб. Весь одержаний кредит комуною удосконалено [в] галузі полівництва, введена була пшениця «кримка», «альбідум», кормові трави та інше.

---

* Пропуск у тексті документа.

В цьому році комуною намічено засіяти 100 дес. «кооператорки».

В галузі молочарства придбано бугая червононімецької породи та удосконалено стадо корів шляхом заміни їх червононімецькими коровами. Зараз в комуні досить гарний молодняк телят, яких можливо буде збувати на бік.

В галузі свинарства придбано племінних свиней великої білої англійської породи: хряків 2 та маток 4.

Крім того, устатковано млина (постав з мотором). Всі ці міроприємства цілком рентабельні й дають досить гарні прибутки комуні.

Так, від свинарства комуною одержано за рік чистого прибутку 950 крб.

ІНСТРУКЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО РОЗПОРЯДКУ КОМУНИ

За основу в комуні прийнято інструкцію внутрішнього розпорядку, розроблену відділом «Сільського господаря», з невеликими додатками та змінами. Згідно інструкції в комуні існує 4 категорії членів, по яких саме і розкладаются прибутки комуни: I категорія — 100%, II категорія — 75%, III категорія — 50% та IV категорія — 25%. До I категорії відносяться повні робочі — так чоловіки, як і жінки, до II відносяться півробочі, до III категорії — підлітки та до IV категорії — їдці непрацездатні. А також додано цілу низку таких параграфів, які необхідні в житті членів, як-от саме: охматдит в комуні переводиться повністю згідно кодексу охорони праці. Меддопомога [подається] за рахунок комуни, крім того, комуна має при Генічеській радлікарні постійне ліжко.

АГРИКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМУНИ

В цьому відношенні комуна йде в перших рядах колгоспів району. Ще в 1925 р. комуною розповсюджено серед населення та колгоспів чистосортної пшениці «кримка» 1815 пуд. В 1926 р. — 1374 пуд. Щороку сортові масиви апробіруються і відносяться до 1-ї категорії. В цьому році комуна закладає 100 дес. чистосортної пшениці «кооператорка». Пшениця буде посіяна по досить гарно обробленому пару. Комуною введено 6-пільний сівозмін, який в цьому році використовується на всі 100%.

Мається опитне поле, закладене Катеринославською опитною станцією. В цьому році було засіяно [поля], угноєні суперфосфатом, пшеницею «українка». Також культивіруються кормові трави: люцерна, еспарцет, магара та суданка.

В галузі скотарства комуна теж має досягнення, які досить гарно впливають на оточуюче комуну населення. Так, про великих англійських свиней комуни населення добре знає за сотні верст, молодняк поросят, який розповсюджує комуна, йде далеко за межі району.

Зараз в комуні мається 12 племінних маток та 2 хряки.

Гніздо свиней комуною придбане в племгоспі імені тов. Петровського в 1926 р. Одне гніздо було придбане раніш під керівництвом округового зоотехніка тов. Прохорова.

Населення дуже охотно користується хряком, а також купує молодняк. За 1926/27 р. комуною розповсюджено 108 штук поросят, парувань хряка зроблено 46.

ВЕЛИКА РОГАТА ХУДОБА

В цьому відношенні комуна має такі досягнення: мається бугай червононімецької породи, 5 штук заплемінних корів тієї ж породи.

Взагалі все стадо — 13 шт. корів — поліпшене червононімецькою породою; молодняк цього року — 11 шт. — досить гарний.

Населення користується бугаєм за вигідну невелику плату. До цього часу бугаєм зроблено 82 парування з коровами оточуючого населення.

Вівці — 60 шт. каракулевої породи; за ведення агромірояріятій комуною в 1925 р. і в 1926 р. на міжрайонній виставці одержано ухвального листа та нагороду.

КУЛЬТОСВІТНЯ РОБОТА

В комуні мається клуб, книгозбірня. Передплачуються газети «Правда», крестьянська газета «Пролетарій», «Радянський степ» та журнали «Коопероване село», «Крестьянка» та «Екран».

Навчання дітей до 4-ї групи за рахунок комуни. Після 4-ї групи — до 7-річки — комуна бере на себе 50% вартості навчання. По закінченні 7-річки продовження навчання далі за рахунок батьків. Релігійність серед членів комуни пережита на всі 100%. Обрядовість: шлюб, похорони, хрестини та інше по християнському обрядові — теж не має місця в комуні. Тут новий побут: ЗАГС. Всі витрати по цих витратах за рахунок комуни: при одруженні члена комуни видається з коштів комуни 100 крб., при народженні — 50 крб. Поховання за рахунок комуни — стільки, скільки це коштує.

РОБОТА ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ КОМУНИ

За час з 1 жовтня 1926 р. в комуні було загальних зборів 21, ревізій — 2. Участь членів по зборах активна.

Члени комуни приймають участь в громадських органах, членів сільради 2 чол. Членів КВП — всі. Комуна состоїть членом Сільгоспсоюзу, Сільгосптовариства, Коопстраху, постановлено вступити до Молочарсоюзу та Церобкоопу.

Комуна має гарне майбутнє так в господарчому, як і в організаційному відношеннях. Члени запевнені в своєму розвиткові й дальшому існуванні в колективному об'єднанні.

І. А. Вакула

5.IX 1927 р.

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 73, арк. 3—8. Оригінал.

№ 288

Звіт Херсонської окружної секції сільськогосподарських колективів про господарський стан колективів в окрузі

15 вересня 1927 р. *

1. На 1 июля 1927 г. в Херсонском округе насчитывается 7 коммун, 56 артелей, 96 товариществ по общественной обработке земли и 179 машинно-тракторных товариществ. Всего объединений 336.

В пользовании коммун, артелей и товариществ по общественной обработке земли и машинно-тракторных товариществ, объединяющих 3704 крестьянских двора с 18 797 едоками, находится 48 177 дес. земли, из которой 24 482 дес. являются обобществленными.

Из общего количества обобществленной земли 8122 дес. находятся в пользовании 7 коммун; на одного едока в этой группе колхозов приходится по 8,5 дес. земли, в пользовании 7 больших артелей находится 2093 дес., что составляет в среднем 5,7 дес. на едока. Остальная площадь в 12 332 дес. распределена между 143 мелкими колхозами (артелями и товариществами по общественной обработке земли), в среднем по 85 дес. на каждый колхоз, или по 2,3 дес. на едока.

Землеобеспеченность колхозов высшего типа превышает едоцкие нормы округа в 2—3 раза, в низших формах коллективизации она находится в соответствии с землеобеспеченностью окружающего крестьянского населения или превышает ее в незначительных долях.

Из 159 колхозов (коммун, артелей и т-в по общественной обработке земли) в 56 колхозах (33% от всего количества их) проведено землеустройство и документально оформлено их право на занимаемые ими 5042 дес., что составляет 20,6% всей площади обобществленной земли. Остальные 103 колхоза (67% с площадью 19 430 дес. обобществленной земли — 79,4%) землеустроительных работ не производили. В августе сего года приступлено к землеустроительным работам в 6 колхозах с площадью 3380 дес. обобществленной земли; таким образом, к концу

* Дата супровідного листа.

1927 г. в округе будет землеустроено и документально закреплено 8422 дес. (30,6%) площади коллективного пользования за 63 колхозами. Остальные 96 колхозов, без машинно-тракторных товариществ, будут землеустраиваться с теми земельными обществами, где они находятся. В числе последних 96 неземлеустроенных колхозов есть 8 товариществ по общественной обработке земли с площадью 1083 дес., которые не могут быть землеустроены без повторения землеустроительных работ в тех сельсоветах, где они находятся, ибо они организовывались по окончании землеустройства. Согласно постановлению Совета Труда и Обороны землеустройство должно быть закончено в текущем году, но это не будет выполнено в Херсонском округе, так как нельзя выделить землю колхозов без общего землеустройства крестьянских наделов.

Для ускорения этого дела необходимо дать директиву, чтобы районные землеустроители в календарь работ в первую очередь включили земельные общества, где находятся колхозы. В массе колхозов не популяризировано постановление правительства о льготах и первоочередности землеустройства колхозов.

По линии ОЗУ получены 29 тыс. руб. безвозвратной ссуды на землеустройство, и при распределении ее колхозам ничего не выделено, так как об этой ассигновке окрземуправление своевременно не сообщило другим организациям, обслуживающим колхозы.

2. Количественный состав колхозов изменяется в сторону роста простейших форм коллективизации. Этот процесс отражен в следующих цифровых данных по Херсонскому округу:

	Коммун	Артелей	Т-в по общественной обработке земли	Тракторных товариществ
В начале 1926 г. . . .	7	64	74	72
На 1.VII 1927 г. . . .	7	56	94	179
Изменения за $1^1/_2$ года .	—	—8	+20	+107
	—	—12%	+28%	+150%

Остановка количественного роста и даже частичный распад сложных форм коллективизации свидетельствуют о временных трудностях, переживаемых колхозами, и в первую очередь о наличии недостаточного внимания к колхозам со стороны земельных учреждений. Проверкой агропомощи 4 районов, где проводятся мероприятия по борьбе с засухой, установлено, что агроперсонал по засухоустойчивым мероприятиям, которому якобы поручено обслуживание колхозов (за исключением одного Бериславского района), никакой работы в этой области не ведет. Специалисты по отраслям сельского хозяйства или вовсе не на-

ведываются в колхозы своих районов, или уделяют им чрезвычайно малое внимание. Из 4 обследованных районов в 3 агрономы не производили анализа и не намечали никаких перспектив по колхозному строительству своих районов. Концентрированные мероприятия не проводятся через колхозы, несмотря на то, что в них именно [они] дали бы наибольший эффект. Произведенное обследование показало, что районный агроперсонал, будучи загружен по разным заданиям ОЗУ, не уделял должного внимания коллективным хозяйствам и ограничивался знакомством с ним в рамках формальной отчетности.

Все эти факты говорят за необходимость немедленных ассигнований на содержание агрономов-коллективистов, которые обеспечат нормальное обслуживание колхозов. Для Херсонского округа сумма госассигнований — 11 тыс. руб. на 1927/28 г., т. е. 50% всей суммы на содержание агрономов-коллективистов, — гарантирует нормальное положение с агрообслуживанием. Основной вопрос в агрообслуживании колхозов есть составление годичных производственных планов и своевременное поступление кредитов. В текущем 1926/27 г. производственные планы были составлены для 35 организаций. Учет достижений, связанных с плановым началом, будет произведен в 1 квартале 1927/28 г., однако сейчас уже можно сказать, что составление производственных планов внесло ясность в хозяйственное положение тех колхозов, где этой ясности не было до сих пор. Колхозы привыкают к плановому началу. В августе текущего года Кредитсоюзу, кроме составленных на прошлый год производственных планов, представлены двумя коммунами и одной артелью приходо-расходные сметы до урожая 1928 г. Кроме этого, к 5 сентября должна быть закончена работа по составлению кредитных планов на 1927/28 г. по всем районам, и 15 сентября эти планы будут увязаны в единый окружной план кредитования колхозов.

3. Большинство коллективных хозяйств Херсонского округа имеет экстенсивное зерновое направление.

Полеводство. Из 159 колхозов только в 18 (11%) установлен севооборот. Причина неустановленности севооборота объясняется в первую очередь неземлеустроенностью колхозов и отчасти малой обеспеченностью тягловой силой и инвентарем. На каждую тягловую единицу в коммуне приходится 16,8 дес. пахотной земли, в артелях — 13,8 дес., т-вах по общественной обработке земли — 10 дес. Таким образом, нагрузка [на] тягловую силу пахотной площади выше, чем в индивидуальных хозяйствах Херсонского округа, в коммунах — [на] 6,8%, в артелях — 3,8% и только в товариществах по общественной обработке земли обеспеченность тягловой силой приравнивается к средним нормам округа.

От приведенных средних цифр существуют громадные отклонения в сторону большей нагрузки, так, например, в артели

им. Буденного на каждую тягловую единицу приходится 30 дес. пахотной земли.

Недостаточная обеспеченность сельскохозяйственным инвентарем может быть видна из следующей таблицы:

В группах колхозов	На одну с.-х. машину пахотной земли приходится по данным на 1 октября 1926 г.					
	плуги	буккеры	бороны	сеялки	жатки	механические молотилки
1. В коммунах	89	183	95	293	231	488
2. В артелях	43	61	30	117	69	294
3. В т-вах по общественной обработке земли	33	39	23	108	43	851
4. Средняя по всем видам колхозов	45	60	30	134	67	428
5. Нормальная для округа нагрузка на 1 машину пахотной площади в дес.	30	60	30	55	70	500
6. Разница между средним (перегруз, недогруз)	+15	0	0	+78	—3	—2

Несмотря на недохват тягловой силы и сельскохозяйственного инвентаря, урожайность колхозов стоит выше, чем в индивидуальных хозяйствах, потому что они являются пионерами в агрономических мероприятиях (применение чистосортного посевматериала, протравливание семян и проч.). Повышенная цифра урожайности в колхозах получается еще потому, что 10 333 дес. (40% обобществленной земли) находятся в пользовании 14 больших колхозов, где высоко стоит техника полеводства. Цифры об урожайности в этих колхозах влияют при разработке статистических данных на среднюю урожая в колхозах Херсонского округа. Но наряду с этим есть колхозы, в которых полеводство ничем не отличается от окружающих индивидуальных хозяйств, а иногда стоит еще ниже. Получается это потому, что личный состав колхозов еще окончательно не стабилизовался; по выборкам из актов обследования колхозов ежегодно 7% их членов подают заявления о выходе и тем самым срывают выполнение работ, а иногда уродуют землепользование путем выдела своих земельных участков. К настоящему времени выкристаллизировалась группа колхозов, производящих * чистосортный посевматериал. В текущем 1927 г. Кредитсоюзом законтрактовано 1042 дес. чистосортной озимой пшеницы «земка» и «кооператорка», что составляет 12—15% от всего озимого клина колхозов. Акты апробации Одесской контрольной семенной станции свидетельствуют о высоком качестве этих пшениц. Из 10 анализов только в одном случае сортность равнялась 96,5%,

* У тексті документа «продуцентов».

в остальных случаях она на 10-ю доли процента отставала от ста. Отклонение от 100% сортности законтрактованных у колхозов пшениц находится в пределах точности лабораторного исследования, а потому весь материал нужно признать чистосортным.

Животноводство. По выборкам из актов обследования установлено, что вследствие потребительского значения крупного рогатого скота в колхозах, связанного с этим неправильного содержания его, эта отрасль хозяйства не всегда сама окупается. Так, например, в коммуне «Коминтерн» себестоимость одного ведра молока равняется 94 коп., в то время как рыночная цена в селе Черненка, где находится коммуна,— 50 коп.

Свиноводство (обобществленное). До сих пор не дало никаких товарных излишков, и только в 1927/28 г. предполагается к сбыту в 5 коммунах и одной артели 10 партий свиней по 50—30 шт. в партии. Всего предполагается к сбыту в указанном году до 600 шт. свиней.

Овцеводство. В колхозах (коммунах) насчитывается около 2000 обобществленных овец. В 5 хозяйствах овцеводство с этого года приобретает товарный характер.

4. Интенсивные культуры. По статистическим данным осени 1926 г., интенсивные культуры на обобществленных землях колхозов Херсонского округа представлялись в следующем виде:

Вид колхозов	Сады	Виноградники	Огороды	Всего десятин	В % от пахотной площади	Примечание
Коммуны	29	58	29	116	2,6	
Артели	3	20	95	118	1,8	
Т-ва по общ. обр. земли	—	30	20	50	1,0	
Всего	32	108	144	284	1,8	

В настоящее время виноградники колхозов расширены за счет передачи коммуне «Коминтерн» 38 дес. виноградника Каховским риком и за счет закладки 16 дес. новых виноградников самими колхозами. Развитие интенсивных культур в колхозах тормозится в первую очередь отсутствием капиталов, которые можно было бы вложить на срок не менее трех лет, т. е. до получения плодоносного виноградника, сооружения подвалов, заготовки тары и проч. Кроме того, в колхозах остро стоит вопрос о жилплощади, а для расширения интенсивных культур необходимо увеличить их личный состав.

Промышленные предприятия колхозов представляются 21 мельницей с механическими двигателями, находящимися в пользовании 20 колхозов. Кроме этого, в коммунах («Коминтерн»,

«Красное знамя» и «Селянская культура») есть механические мастерские для сложных ремонтов сельскохозяйственного инвентаря.

В индустриализации колхозов играет большую роль трактор, который используется как тягловая сила и как стационарный двигатель.

Трактора по коллективным хозяйствам распределены следующим образом:

1.	Коммуна «Коминтерн» имеет .	10 тракторов
2.	» «Красное знамя» . . .	5 »
3.	8 коммун и артелей по 2 трактора.	16 »
4.	43 колхоза по одному трактору .	43 трактора
	Всего у 53 колхозов .	74 трактора

Остальные 83 колхоза, т. е. больше половины, не имеют тракторов (всего 159).

Кредитование коллективных хозяйств Херсонского округа представляется следующими данными на 1 июля 1927 г.

Долги колхозов Херсонскому кредитсоюзу

Название организации	Долгосрочные		Краткосрочные		Всего рублей	Примечание
	рублей	%	рублей	%		
1. 14 колхозов (члены Кредитсоюза)	60375	60%	40157	40%	100532	Существующие колхозы должны Кредитсоюзу 136 225 руб.
2. Колхозы—нечлены Кредитсоюза	30026		5667		35693	
3. Еврейские переселенческие распавшиеся колхозы	85370		6856		92226	
	175711◇		52680		228451	

Долги колхозов с.-х. кредитной кооперативной периферии Херсонского округа

Вид объединений	Долгосрочные		Краткосрочные		Всего рублей	Примечание
	рублей	%	рублей	%		
Артели	67112	81,8	14585	18,2	81697	Сведения о периферии взяты только по 44 сеточным товариществам
Т-ва по общественной обработке земли и машинно-тракторные т-ва . .	168304	88,7	28403	11,3	196707	
Всего	235416	—	42988	—	278404	

Таким образом, задолженность существующих колхозов вместе с машинно-тракторными товариществами на 1 июля 1927 г. равняется 414 629 руб. Кредитование 14 больших колхозов, являющихся членами Кредитсоюза, идет через банковский аппарат последнего. Сумма долга в этих колхозах на 1 дес. равняется 10 руб. Задолженность колхозов и машинно-тракторных товариществ сельскохозяйственной кооперативной периферии равняется 278 404 руб., что составляет 14% от всех разных сумм на 1 июля 1927 г. На одну артель в среднем приходится 1666 руб., на одно машинно-тракторное товарищество или товарищество по общественной обработке земли — 720 руб. ссуд, полученных от кредитных товариществ. Задолженность каждой артели на 1 дес. земли равняется 10—12 руб., в колхозах низшей группы — 7 руб. Отдельные цифры закредитованности колхозов бросаются в глаза по своей величине (например, коммуна «Коминтерн» должна Кредитсоюзу 51 915 руб. и другим организациям 27 804 руб., всего 78 719 руб.). Однако безвыходного положения ни в одном колхозе нет. Напряженное состояние в их финансовых возможностях в этом году связано с недородом, возникшим в результате засухи. В первый урожайный год все колхозы могут разгрузиться от своих долгов.

ПРОПОЗИЦІЯ

1. Широкий розвиток колгоспного будівництва Херсонського округу, що розпочався в 1920/21 р. зі зміцненням Радвлади й фактичним ліквідуванням нетрудового землекористування, охопив головним чином батрацькі й безземельні шари села і в більшості проходив на бувших нетрудових землях з використовуванням будівель і реманенту в ліквідованих нетрудових господарствах.

Стан ітогу колгоспного будівництва за 6 років повністю підтверджує правильність лінії партії в питаннях будівництва та своєчасно взятого нею курсу на розвиток простіших форм колгоспів (товариств по спільній обробці землі і машинно-тракторних), найбільш доступних і зрозумілих бідняцько-середняцьким масам селянства. Колгоспне будівництво характеризується зростом первинних усуспільнених форм; кількість тракторних товариств виросла на 150%, товариств по спільній обробці землі — на 28% (1926/27 р.) при одночасній стабільності комун і частковому розпаду артілей, що свідчить [про] недостатню увагу належних органів посліднім.

2. В колгоспному будівництві приймає участь 3.5% селянських дворів, в користуванні яких знаходиться 4% рільних земель від всієї площі селянської землі. Половина цієї площі належить колгоспам, з'являється фондом колективного користування.

3. Персональний склад колгоспів в основній масі укомплектований з бідноти (74%), 10% дорослого населення з'являється

членами, кандидатами партії й комсомольцями, 25% членів КНС.

4. Одночасно с досягненням якості персонального складу колгоспів по соціальній і політичній ознаці мається його низький культурний рівень (16% дорослого населення колгоспів неграмотні, 50% — малограмотні-самоучки).

5. Останні роки існування колгоспів принесли досягнення в техніці лановодства (врожаї вище селянського на 29%, 90% сортних і ін.); не дивлячись на недостаток тяглової сили, с.-г. реманенту (на 20—30%).

6. Слабе місце займають інші галузі господарства: споживчий характер скотарства, незначна площа інтенсивних культур (1,8%) та ін.

7. Відсутність замлевлаштування в основній масі колгоспів (17%) кажуть за недостатню увагу з боку земорганів та кредиту.

8. Основною причиною, що на сучасний момент була негативним фактором до зрісту, розвитку і поліпшення положення колективних господарств, була відсутність постійного повного та систематичного організаційно-інструкторського та агровиробничого обслуговування колективних господарств.

9. До останнього часу цією справою відав ряд організацій с.-г. кооперації, земвідділи й т. ін. Але ж в роботі цих організацій, кожної зокрема, це обслуговування займало побічне місце, що виконувалось разом з основними роботами цих організацій.

Таке становище, природно, негативно відбивалось на якості та повності роботи по обслуговуванню, що давало й відповідні наслідки.

10. Організація самостійних, існуючих за відповідними статутами округових секцій, які безпосередньо зв'язані й виросли із колективного руху, що мають своїм безпосереднім і головним завданням організаційне та агровиробниче обслуговування колгоспів, ставить цю справу на твердий грунт і дає підставу рахувати, що цю справу буде правильно поставлено та виконано.

11. Все організаційно-інструкторське та агровиробниче обслуговування повинно відповідати трьом основним цілям: 1) сприяти посиленню розвитку дійсно колективних форм в нашому сільському господарстві, 2) обслуговування через колективізацію бідняцьких та середняцьких шарів села, 3) всемірне сприяння організаційному та господарчому посиленню колгоспів, підвищенню їх виробничих сил та прибутковості господарства.

12. А тому, з метою зміцнення існуючих колгоспів та забезпечення дальшого зрісту усуспільненого сектора у сільському господарстві, окрЗУ Кредитсоюзу та окрколгоспсекції посилити і улаштувати керівництво по колективному будівництву шляхом планового й постійного організаційного й агрономічного обслу-

говування колгоспів, забезпечуючи в плані своєї праці інші форми колгоспів.

13. Агрономічне й організаційне обслуговування колгоспів повинно бути покладене на спеціально утворений апарат колективної агрономії в системі окрколгоспсекції і с.-г. кооперації. Остання цілком залежить від асигнування необхідних коштів з боку державних і місцевих джерел (як дотація), а також від безпосередньої участі в цьому так самих колективних об'єднань, як і інших організацій с.-г. кооперації, що знаходитиметься під безпосереднім керівництвом окрколгоспсекції і проведе свою роботу в контакті з земорганами.

14. В разі, коли по деяких частинах округи або взагалі по всій окрузі неможливо буде утворити достатнього інститута кооперативно-колективної агрономії, обслуговування колгоспів повинно практично здійснюватись загальним апаратом державної агрономії.

15. Вся агрикультурна робота серед колгоспів повинна бути побудована в цілях масового впливу на околишнє індивідуальне господарство, а тому колективи, як такові, повинні знаходитись в центрі агрикультурних міроприємств як кооперативної, так і державної агрономії.

16. Для правильної господарчої організації території земельної площі, що знаходиться в користуванні колгоспів, зобов'язати земельні органи реалізувати постанову СТО про землевлаштування колгоспів *, додержуючись першочерговості цих робіт, та при розподілі безповоротної ссуди на землевлаштування в першу чергу включати колгоспи.

17. В забезпечення господарчого зросту колгоспів необхідно буде: а) пристосувати строки повернення кредитів до періоду реалізації товарової продукції, б) налагодження агровиробничого обгрунтування кредитів, в) повного кредитування в основні капітали, зокрема на спорудження господарчих і житлових будівель.

18. В забезпечення планового зросту й зміцнення економічної мощі сільськогосподарчих колективів реорганізувати їх господарства, поширити площу інтенсивних культур і продукційне скотарство так за рахунок кредитних спецфондів в порядку концентрованих міроприємств, як і власних засобів колгоспів.

19. Тракторизація сільського господарства взагалі і частково колективного не може мати успіху без нормального постачання належними частинами і своєчасним ремонтом, для чого утворити при 4 пунктах інструктажу пересувні ремонтно-тракторні майстерні.

---

* В друкованих джерелах цієї постанови не знайдено.

20. Обов'язати колгоспи, аби придбане майно за рахунок кредитів чи в решті останніх, оставалось неділимим капіталом колгоспів.

21. Поставити черговим завданням земорганів і окрколгоспсекції зайнятись вивченням організаційних і соціальних моментів в нових формах колективізації машинно-тракторних товариств, прийнявши засоби до втягнення всієї системи колгоспів і машинно-тракторних товариств в систему с.-г. кооперації.

22. По всіх районах, де провадяться концентровані міроприємства за рахунок боротьби з посухою по всіх його видах, кредитувати і колгоспні об'єднання.

23. Маючи низький рівень грамотності в персональному складі колгоспів, звернути увагу по охопленню сіткою шкіл і лікнепів населення колгоспів. Одночасно включити розходи по місцевому бюджету шкіл, що утримуються за рахунок самих колгоспів.

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 134, арк. 24—26. Завірена копія.

№ 289

Із звіту Шепетівської окрколгоспсекції про стан колективних господарств в окрузі

29 вересня 1927 р. *

Організаційний стан. Стан колективних господарств округи в організаційному відношенні характеризується слідуючими даними:

Види колгоспів	Рух за 1925 р.				Рух за 1926 р.				Рух за 1927 р.	
	Лічилось	Організувалось	Ліквідувалось	Залишилось	Лічилось	Організувалось	Ліквідувалось	Залишилось	Лічилось	Організувалось
Комун	7	1	4	4	4	—	—	4	4	1
Артілей	20	19	3	36	36	3	—	39	39	8
Т-в по усп. обробці	—	9	2	7	7	9	—	16	16	16
Маш.-тракт. т-в	—	—	—	—	—	3	—	3	3	28
Разом	27	29	9	47	47	15	—	62	62	53

* Вхідна дата.

Види колгоспів	Рух за 1927 р.		% 1925 р. береться за 100	% 1926 р. по віднош. до 1925 р.	% 1927 р. по віднош. до 1925 р.	% 1927 р. по віднош. до 1926 р.	Ліквід. в 1925 р. % до стану	Ліквід. в 1926 р. % до стану	Ліквід. в 1927 р. % до стану
	Ліквідувалось	Залишилось							
Комун	5	5	100	100	125	125	56	—	—
Артілей	—	42	100	108,3	116,6	107,7	15	—	12,8
Т-в по сусп. обробці	—	32	100	228,6	457,1	200,0	22,2	—	—
Маш.-тракт. т-в . .	—	31	—	100	—	933,3	—	—	—
Разом . .	5	110	100	132	234	177,4	33,3	—	8

Примітка. 1) Крім зазначених колективних форм господарювання, маються ще нові форми кооперативних об'єднань по груповому засадженню та користуванню садибами, яких мається 3.

2) Зазначена в таблиці ліквідація в 1927 р. 5 колективних об'єднань виникала на слідуючих обставинах: а) Горошнівська артіль — по причині відібрання від неї землі під аеродром, б) Киселівська артіль — по причині політичної неблагонадійності (сіоністська), в) Чулгузівська та Сульжицька артілі — по причинах невідводу земель для останніх із держфонду, г) Береженицька артіль — по причині неспроможності та небажання працювати взагалі.

Таким чином, кількісний зріст колективних об'єднань збільшився по відношенню до минулого року: а) комун — на 25% (за рахунок розділу комун), б) артілей — на 77%, в) т-в по суспільній обробці землі — на 200%, г) машиново-тракторних т-в — на 933,3%.

Зріст колективних об'єднань іде за рахунок простих і зрозумілих для населення форм, в більшості своїй утворюються на власних землях.

Ліквідація колективних об'єднань після реорганізації колгоспів в 1925 р. проходила випадково, так як основний...* після реорганізації являється постійним.

Рух членів. Рух членів по всіх видах колективних об'єднань починаючи з 1925 р. характеризується слідуючими даними:

* Одне слово нерозбірливе.

Форма колективних об'єднань	Родин			Працездатних			Непрацездатних		
	лічилось на 1.I 1926 р.	лічилось на 1.X 1926 р.	лічиться на 1.VIII 1927 р.	лічилось на 1.I 1926 р.	лічилось на 1.X 1926 р.	лічиться на 1.VIII 1927 р.	лічилось на 1.I 1926 р.	лічилось на 1.X 1926 р.	лічиться на 1.VIII 1927 р.
Комун	76	64	53	122	114	167	69	66	46
Артілей	463	514	501	912	983	1135	689	710	856
Т-в по усп. оброб. землі	69	194	347	165	457	857	126	397	601
Маш.-тракт. т-в.	—	58	735	—	141	1739	—	91	1365
Разом	608	830	1636	1199	1695	3898	884	1264	2868
% відношення	100	136,5	269	100	141,3	325,1	100	143	324,4

Форма колективних об'єднань	Разом			Пересічно на 1 колгосп родин			Пересічно на 1 колгосп їдців		
	лічилось на 1.I 1926 р.	лічилось на 1.X 1926 р.	лічиться на 1.VIII 1927 р.	1925 р.	1926 р.	1927 р.	1925 р.	1926 р.	1927 р.
Комун	191	180	213	11	16	10,6	27	45	43
Артілей	1601	1693	1991	13	13,2	12	44	43,4	47,4
Т-в по усп. оброб. землі	291	854	1458	10	12	10,8	41,5	53,4	45,5
Маш.-тракт. т-в.	—	282	3104	—	19	23,4	—	94,0	100
Разом	2083	3009	6766	12	13	15	41,5	50,0	61,5

Це свідчить про те, що не стільки кількісний зріст провадився за рахунок збільшення об'єднань, але за рахунок їх поповнення, що свідчить [про] пересічний склад як родин, так і їдців по колгоспах.

Кількість їдців в колективних об'єднаннях по відношенню до загальної кількості душ населення: в 1925 р. — 0,4%, в 1926 р. — 0,5%, в 1927 р. — 1,1%. По відношенню до кількості дворів в окрузі, порівнюючи до дворів об'єднань, з дворів об'єднані в колективні об'єднання: в 1925 р. — 0,5%, в 1926 р.— 0,7%, в 1927 р. — 1,3%.

Соціальний стан. Соціальний стан по всіх видах колективних об'єднань характеризується слідуючими даними:

Форма об'єднання	Кількість родин	Соціальний стан					Партійність	
		хліборобів	робочих	батраків	інших	Разом	членів КНС	членів КП(б)У
Комуни	53	40	1	11	1	53	35	19
Артілі	501	367	12	26	96	501	288	30
Т-ва по сусп. оброб. землі	347	335	2	1	9	347	279	4
Маш.-тракт. т-ва. .	735	722	—	—	13	735	649	5
Разом . .	1636	1464	15	38	119	1636	1251	58

Форма об'єднання	Партійність		% до соціального стану				% до партійності		
	членів ВЛКСМ	Разом	хліборобів	робочих	батраків	інших	КНС	КП(б)У	ВЛКСМ
Комуни	22	76	75,4	1,9	2,8	1,9	66	34	41,5
Артілі	45	367	73,2	2,2	5,0	19	57,1	6,9	8,0
Т-ва по сусп. оброб. землі	14	297	96,0	0,5	0,2	2,5	84,0	1,1	4,0
Маш.-тракт. т-ва. .	10	665	98,0	—	—	1,7	88,0	0,7	0,4
Разом . .	91	1405	89,0	0,9	2,3	7,2	76,0	3,0	5,0

Примітка. До групи «інші», яка складає 7,2% загальної кількості членів, відносяться 6 єврейських колективів, а також по решті колгоспів мається нехліборобний елемент (вчителі та др.).

Таким чином, соціальний стан по всіх колгоспах мається на 91,3% з селянства, а решта з інших соціальних груп. Членів КНС мається 76% і 8% членів КП(б)У та ЛКСМ.

Зріст колективних об'єднань провадиться за рахунок членів КНС, яких в простих формах об'єднань мається: в т-вах по суспільній обробці землі 84%, а в машиново-тракторних 88%.

Землезабезпеченість. Землезабезпеченість по колективних об'єднаннях слідуюча:

Форма об'єднання	Кількість об'єднань	Кількість родин	Кількість їдців	Земельна площа							перес. землі на 1 об'єднання	перес. землі на 1 господ.	перес. землі на 1 їдця
				пашня	луг	сад	город	пруд	неудобної	разом			
Комуни . .	5	53	213	388	49	18	24	126	35	640	128	12	3
Артілі . . .	42	501	1991	2966	190	44	116	92	182	3590	85,5	7,14	1,86

Форма об'єднання	Кількість об'єднань	Кількість родин	Кількість їдців	Земельна площа							пересічно землі на 1 об'єднання	пересічно землі на 1 господ.	пересічно землі на 1 їдця
				пашня	луг	сад	город	пруд	неудобної	разом			
Т-ва по сусп. обробці землі	32	347	1458	1462	81	12	54	13	53	1675	52,34	4,82	1,16
Маш.-тракт. т-ва	31	735	3104	2796	80	—	94	—	82	3052	100	4,2	0,98
Разом . .	110	1636	6766	7612	400	74	288	231	352	8957	81,4	5,50	1,3

Це свідчить про те, що землезабезпеченість по комунах щорічно не зменшується, що свідчить про те, що поповнення комун не проходить, що ж торкається артілей, землезабезпеченість останніх щорічно зменшується: в 1926 р. — 2,4 дес. на їдця, в 1927 р. — 1,8 дес. на їдця. У останніх груп колгоспів забезпеченість являється нормальною.

Землекористування колективних об'єднань до загального користування селянства округи складає 2,2%.

Землевлаштованість колгоспів. Землевлаштованість колгоспів майже не збільшується й являється такою:

Форма колгоспів	Землевпорядковано	Неземлевпорядковано	Разом	% землевпорядкованих
Комуни	4	1	5	80
Артілі	25	17	42	60
Т-ва по сусп. обробці землі	6	26	32	18
Маш.-тракторні товариства	—	31	31	—
Разом	35	75	110	35

Примітка. Маючіїся землевпорядковані колгоспи не з'являються остаточно землевпорядкованими через те, що при землевпорядкуванні сел, при яких находяться колективи, зачеплюють вже і землевлаштовані колгоспи (Чухелі, Шмирки). Крім того, ОЗВ провадиться напрямок при землеустрою відчиняти колективні об'єднання та зводити останніх в загальний сівозмін (Мехеренці, Білецьке, завдяки чому у членів колгоспів не мається запевненості в господарському веденні господарства колгоспів.

Забезпеченість робочою худобою. Забезпеченість колективних господарств робочою худобою слідуюча:

Форма колективів	Малося на 1.I 1926 р.			Малося на 1.X 1926 р.			Мається на 1.VIII 1927 р.		
	коней	молодн.	разом	коней	молодн.	разом	коней	молодн.	разом
Комуни	51	14	65	33	9	42	32	4	36
Артілі	381	24	405	272	52	324	240	22	262
Т-ва по сусп. обробці землі	75	1	76	92	12	104	189	5	194
Маш.-тракт. товариства	—	—	—	51	—	51	395	3	398
Разом	507	39	546	443	73	521	856	34	890
В %-ному відношенні			100			954			163

Форма колективів	Кільк. дес. на 1 коня в 1925 р.	Кільк. дес. на 1 коня в 1926 р.	Кільк. дес. на 1 коня в 1927 р.	На 1 г-во коней в 1925 р.	На 1 г-во коней в 1926 р.	На 1 г-во коней в 1927 р.	Примітка
Комуни	9,15	14	17,7	0,85	0,66	0,68	
Артілі	8,83	12,5	13,7	0,88	0,63	0,52	По 33 орг
Т-ва по сусп. обробці землі	5,43	4	8,6	1,11	0,98	0,56	По 17 орг.
Маш.-тракт. товариства	—	4,14	7,7	—	0,88	0,54	По 19 орг.
Разом	7,8	8,6	10,6	0,89	0,68	0,54	
В %-ному відношенні							

Примітка. Відомості за 1927 р. не по всіх колгоспах. З таблиці видно, що щорічно кількість десятин, припадаючих на 1 коня, збільшується, що свідчить за нормальне використовування в господарстві робочої худоби, завдяки чому і кількість худоби щорічно зменшується.

Полівництво в колгоспах. По 35 колективних об'єднаннях заведено сівозміни, які складалися з напрямком господарювання останніх і в своїй більшості пристосовані до місцевих умов. Остання кількість колгоспів не має певних сівозмін завдяки їх неземлевлаштованості. Всім колективчим об'єднанням, в яких мається сівозмін, складено господарчі плани. Становище посівів по всіх колективних об'єднаннях майже вище середнього. По збору врожаю будем мати можливість підвести рахунок врожайності. Травосіяння введено по всіх колгоспах. Пропашні клини в районі діяльності цукрової промис-

ловості займаються цукровим буряком, а решта соняшником та маком. Обробіток землі по колгоспах проводиться гаразд.

Х м і л я р с т в о. Хмілярство по колективних об'єднаннях щороку поширюється. В 1927 р. закладено 5 дес. Таким чином, площа хмілярства по колективних об'єднаннях досягає $17^1/_4$ дес.

Р и б а л ь с т в о. Відремонтовано та зариблено по 8 колективних господарствах ставки, що свідчить про те, що господарський стан колгоспів зміцнюється.

З а б е з п е ч е н і с т ь к о л г о с п і в п р о д у к т и в н о-р о г а т о ю х у д о б о ю. Забезпеченість продуктивно-рогатою худобою по колективних об'єднаннях являється слідуюча:

Форма колективів	Малося на 1.I 1926 р.						Малося на 1.X 1926 р.					
	великої			дрібної			великої			дрібної		
	корів	молодн.	разом	свиней	овець	разом	корів	молодн.	разом	свиней	овець	разом
Комуни	39	16	55	111	63	174	31	40	71	129	3	132
Артілі	324	103	427	277	157	434	218	98	316	261	59	320
Т-ва по сусп. обробці землі	69	38	107	74	30	104	88	60	148	87	121	208
Маш.-тракт. товариства	—	—	—	—	—	—	45	24	69	54	59	113
Р а з о м	432	157	589	462	250	712	382	222	604	531	242	773

Форма колективів	Мається на 1.VIII 1927 р.						Кільк. худоби на 1 господарство			Кількість їдців [на] 1 худобу		
	великої			дрібної								
	корів	молодн.	разом	свиней	овець	разом	1925 р.	1926 р.	1927 р.	1925 р.	1926 р.	1927 р.
Комуни	28	24	52	114	—	114	3	3,2	3,1	0,8	0,9	1,3
Артілі	271	131	402	235	—	235	1,8	1,2	1,3	1,8	2,7	3,1
Т-ва по сусп. обробці землі	139	65	204	111	—	111	3	2	0,98	1,4	2,4	4,6
Маш.-тракт. товариства	393	59	452	170	—	170	—	3,1	0,85	—	1,6	5,0
Р а з о м	831	279	1110	630	—	630	2,1	1,6	1,06	1,6	2,2	3,9

П р и м і т к а. Відомості за 1927 р. [даються] по 5 ком[унах] *, 27 артілях,16 [товариствах] по суспільній обробці

* У тексті документа «5 ком.» написано олівцем.

землі та 19 машинно-тракторних. Це свідчить про те, що продуктивна худоба щороку збільшується. Крім того, вівці зовсім прикорочують розводитися по колективах. Що ж торкається свиней, то останні поліпшуються за рахунок придбання англійської породи, якої вже мається по 13 колективних об'єднаннях, і частина колективних об'єднань постачає околишнє населення расовими поросятами.

Робота злучних пунктів. В зв'язку з збільшенням по колективних господарствах як кнурів, так і бугаїв збільшується в цім напрямку допомога колективів оточуючому селянству, що свідчить про слідуючу кількість покритої колективними проізводителями для населення худоби.

Форма колективів	1926 р.		1927 р.		% відношення		% відношення	
	покрито кнурами	покрито бугаями	покрито кнурами	покрито бугаями	кнури 1926 р.	кнури 1927 р.	бугаї 1926 р.	бугаї 1927 р.
Комуни	1	4	132	204				
Артілі	74	312	319	393				
Т-ва по усп. обробці землі	—	—	—	100				
Разом	75	316	451	697				

Забезпеченість реманентом. Забезпеченість колективних господарств реманентом, починаючи з 1925 р., слідуюча: (див. таблицю окремо) *.

Примітка. По т-вам по суспільній обробці землі відомості мались по 19, а машиново-тракторних — по 17. Це свідчить про те, що складні машини по основному кадру колективних об'єднань щорічно збільшуються. В 1927 р. колективами придбано 5 тракторів, 6 тракторних молотарок, 5 жаток-снопов'язалок, 4 косарки, 8 жаток, 5 трієрів. Все це свідчить про те, що машинізація по колективних об'єднаннях провадиться гар[азд], завдяки чому збільшується як врожайність полів, так і своєчасний обробіток їх, а також і зменшується затрата робочої сили за рахунок роботи машин та збільшується прибутковість в господарствах.

Прокат інвентаря для населення, особливо складного, колективними об'єднаннями відпускається, але відомостей про це від колективних об'єднань не мається...

* Таблицю в справі не виявлено.

Культосвітня праця. Колективними об'єднаннями виписується різних газет і журналів 292 примірники, а також мається по 13 колективах сільськогосподарські бібліотечки. В 2 колективах мається радіо, яке дуже цікавить оточуюче селянство. При комуні «Чорна» мається кіно. Діти членів колгоспів обучаються за рахунок колгоспів.

По колективних об'єднаннях за рахунок щорічних прибутків відраховуються фонди хворих, які вже маються по 17 колективних об'єднаннях, з якого фонду видається як на лікування членам, а також утримання вагітним жінкам. Баланс колгоспів зараз зробити неможливо завдяки незакінченому збору врожаю, прибуток від якого являється основним по колгоспах, а також не являється можливим вирахувати вартість робочого дня по колгоспах.

Зав. підвідділом сільського господарства [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 128, арк. 37—43, Оригінал.

№ 290

Доповідна записка Прилуцької окружної секції сільськогосподарських колективів про стан колгоспів та чергові завдання колгоспного будівництва в окрузі

29 вересня 1927 р. *

1. Рух колективізації на Прилуччині, виявившись з деякою певністю в 1920 р., пройшов з того часу дві стадії свого розвитку: з 1920 р. по 1925 р. (включно) перевага була в зріст вищих форм колективізації — комун, артілей повних. Члени цих об'єднань були головним чином із безземельної бідноти або мали 1—2 дес., батраки, робітники, залишивші під час голоду завод. 1925 рік видвинув вперед простіші форми — товариства спільної обробки землі, а пізніше машинові, більш приємлемі для не досить ще ослабших індивідуалістичних тенденцій бідноти, що сприяло значному поширенню колективізації, порівнюючи з минулим, разом з тим значно збільшився в колгоспах % більш забезпечених землею (3—26 дес.).

Нижченаведені таблиці показують рух організації колективних господарств по роках (№ 1) та соцскладу членів таких по кожному виду об'єднань (№ 2).

2. Движущими силами першого періоду являлись: потреба бідноти в землі, політика заморганів при передачі такій б. панських маєтків та крупних участків землі при них, можливість використання цих земель та передаваємого держорганами круп-

* Дата одержання доповіді Укрколгоспцентром.

Таблиця 1

Роки	Комуни	Артілі		Т-ва		Разом
		повні	нормальні	спільної обробки землі	машинові	
1920	1	2	—	—	—	3
1921	1	9	—	—	—	10
1922	1	19	—	—	—	20
1923	3	31	—	—	—	34
1924	4	33	—	—	—	37
1925	6	34	—	12	1	53
1926	6	5	28	26	15	80
1927 1/VIII	6	5	29	41	83	164

Таблиця 2

Види об'єднань	Кількість об'єднань	Кількість членів	Кількість господарств						
			Безземельних	До 1 дес.	1—3 дес.	3—6 дес.	6—9 дес.	більш	разом
Комуни	6	198	44	—	12	8	—	—	64
Артілі повні	5	100	11	4	18	9	—	—	42
Те саме нормальні . .	29	699	43	43	56	111	51	3	307
Т-ва спільної обробки землі	41	359	9	8	64	176	95	7	359
Те саме машинові . .	83	2707	—	—	—	—	—	—	2707
Разом	164								3479

ного панського інвентаря лише об'єднаним силам, нарешті, загальна потреба в піднесенні товаровості свого господарства в зв'язку з напрямком розвитку сільського господарства при непі, вступивші до колоб'єднань робітники допомагали своїми знаннями. Разом з тим колгоспи перших років були і революційними о[серед]ками на селі в організації бідноти, боротьбі з куркульством та бандитизмом.

3. Другий період (з 1925 р.) характеризується дальнішим зростом потреб в збільшенні товаровості сільського господарства шляхом його інтенсифікації та машинізації. Але відсутність вільних земель, зменшення деяких пільг колгоспам, вихід робітників на заводи припинили організацію комун та повних артілей, і зріст починається з т-в, які мають менш усуспільнених елементів, разом в складі таких збільшується середняків, які приваблюються можливістю кращого використання своєї землі, кредитами та пільгами з боку держави.

4. Поруч усилився і розклад: в 1925 р. частину артілей (24) прийшлось перевести за фактичною відсутністю потрібного

усуспільнення капіталів на статут т-в спільної обробки землі, розклалось і ліквідувалось, крім декількох дрібних об'єднань, 2 комуни (Гнилицька, Ладинська). Причини — невпорядкованість у господарстві, наявність членів, вступивших виключно для того, аби урвати що-небудь, слабий догляд та обслуговування колгоспів.

5. Рух колективізації в 1926/27 р. свідчить про те, що вихідним пунктом колективізації в найближчі роки буде організація товариств спільної обробки землі та машинових, і процес дальнішого перетворення їх в вищу форму буде полягати в зміцненні їх матеріальної бази та поступовому збільшенні усуспільненої частини господарства.

6. Територіально колгоспи розположені так:

по адміністративних районах

Таблиця 3

Об'єднання	Райони													
	Іваницький	Малодівицький	Прилуцький	Срібнянський	Варвинський	Харківецький	Яблунівський	Гурівський	Яготинський	Березово-Рудський	Бирлівський	Пирятинський	Драбівський	Разом
Комуни	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	4	6
Артілі повні	1	—	—	1	—	1	1	1	—	—	—	1	—	5
Те саме нормальні . . .	4	2	2	2	—	3	2	—	1	4	7	1	1	29
Т-ва спільної обробки землі	3	1	4	—	1	—	6	5	9	5	3	2	2	41
Те саме машинові . . .	5	11	4	11	3	3	6	9	11	3	3	7	7	83
Разом	13	14	10	14	4	7	15	14◊	23	12	13	11	14	164

по сільськогосподарських районах

Таблиця 4

сільськогосподарчі райони / об'єднання	I	II	III	IV	V	Разом
	Іваницький, Малодівицький, Прилуцький	Срібнянський, Варвинський, Харківецький	Яблунівський, Гурівський, Яготинський	Березово-Рудський, Бирлівський	Пирятинський, Драбівський	
Комуни	—	—	2	—	4	6
Артілі повні	1	2	1	—	1	5
Те саме нормальні . . .	8	5	3	11	2	29
Т-ва спільної обробки землі	8	1	20	8	4	41
Те саме нормальні . . .	20	17	26	6	14	83
Разом	37	25	52	25	25	164

В районах більш інтенсивних, бурякових, більше колгоспів, більша товаровість господарства сприяє організації таких; організації комун сприяли ще наявність панських маєтків, т-ва спільної обробки землі більш прививаються в землевлаштовуємих районах. Що ж торкається машинових, то за маючимся ще недостатнім досвідом можна лише сказати, що організації їх найбільш сприяє наявність роботи парторганізацій та КНС, загальна ж тяга мається по всіх районах.

7. Всі маючіся в окрузі 164 колгоспи різних видів об'єднують 3479 господарств, щодо кількості господарств в окрузі — 94 832 — складає 3,6%.

Пересічно на 1 об'єднання кожного виду:

Комуни	— 11 господарств
Артілі повні	— 3
» нормальні	— 11
Т-ва спільної обробки землі	— 9
» машинові	— 32,8

Про землезабезпеченість колгоспів маємо такі дані:

Таблиця 5

Об'єднання	Кількість	Загальна площа землі	Пересічно на колгосп	Нетрудова	Трудова	Оренда	В колективному користуванні	[В] індивідуальному користуванні
Комуни	6	584,83	97,47	579.83	—	5	584,83	—
» повні	5	399,32	79.86	382,32	8,5	3,5	415,40	—
» нормальні . . .	28	2311,83	82,56	1345,87	954,34	11,62	2271	40,45
Т-ва спільної обробки землі	37	2148.47	58,07	845.98	1302,49	63,90	1637,15	511,32
Разом		5444,45						

Як видно, процес усуспільнення землі колективних господарств ще не скінчився: часто його гальмує відсутність землевпорядження, бо трудно примінити спільну працю на дрібних і одірваних плант[аціях], але маються випадки переходу до індивідуальних нив по бажанню членів.

По їдцях та наділу, на 1 душу 1 дес., маємо таке становище [табл. 6]:

Більша забезпеченість на їдця і на об'єднання в вищих формах, (разом і старіших), і навпаки, в складі організувавшихся останніми роками чимало карликів, господарчий добробут яких може бути піднесений лише збільшенням членства та інтенсифікацією господарства.

8. По соціальному стану склад колгоспів — переважна селянська біднота. Таблиця забезпеченості членів (№ 2) по-

Таблиця 6

Об'єднання	Кількість	Придатної землі: площа	їдців	пересічно на їдця	пересічно на об'єднання	Непридатної: площа	пересічно на їдця	пересічно на об'єднання	Разом придатної і непридатної: загальна площа	пересічно на їдця	пересічно на об'єднання
Комуни . . .	6	584,83	358	1,63	97,44	59,78	0,17	9,96	644,61	1,80	107,40
Артілі повні .	5	399,32	211	1,89	79,86	16,08	0,08	3,21	415,40	1,97	89,07
» нормальні.	28	2311,83	1403	1,64	82,50	120,40	0,08	4,30	2432,23	1,72	86,80
Т-ва спільної обробки землі	37	2148,47	1698	1,26	45,90	79,53	0,05	2,15	2228	1,31	48,05
Разом		5444,45				275,79			5720,24		

казує збільшення % більш забезпечених землею по мірі спрощення форм, але і серед таких багато многосімейної бідноти, лише одержавшої більший наділ, що доводиться зменшенням далі на їдця.

9. Організація колгоспів до останнього часу йшла стихійно [і] обумовлювалась сприяючими випадками: наявність елементів ініціаторів, деякими заходами зміцнівшого с.-г. товариства, агітацією серед КНС, наявністю потрібних маєтків та землі. Потрібного догляду та обслуговування не було в достатній мірі. В наслідку — наявність частини карликових об'єднань, кволість в роботі та розклад в деяких колгоспах, також проникнення в среду їх членів, які вступили з метою одержати землю або машини і зараз же поділитися.

II. ГОСПОДАРСТВО КОЛГОСПІВ ТА УСУСПІЛЬНЕННЯ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ

10. Як вже зазначалось, колгоспи володіють 5720, 24 дес. землі, яка по угіддях розподіляється так:

Рільної	— 4699,23
Під дворами та будинками	— 115,26
Під садами	— 81,96
Під городами	— 181,06
Сіножатей	— 136,96
Вигону	— 43,51
Лісу та кущів	— 169,41
Іншої придатної	— 10,91
Непридатної	— 275,79

Ріжниці в співвідношеннях по округу майже нема.

Землевлаштовано 58 колгоспів, разом з тим вони переходять і на багатопільні сівозміни.

Перейшло на 4-пілля — 18 колгоспів
» » 5-пілля — 18 »
» » 6-пілля — 26 »
» » 7-пілля — 11 »
» » 8-пілля — 3 колгоспи
З землевлаштованих з відчиненою формою — 6 колгоспів
» » » закритою » — 52 колгоспи
Із неземлевлаштованих — 24 »

По плану ОВК повинні землевлаштуватись:

В 1927 р.— 12
В 1928 р.— 12

При виділі земель форму приймають переважно «зачиненого» колгоспу[67], рахуючи, що відчинена сприятиме такій участі складу [як] непевненості та ворожості господарів оточуючих участків та неможливості відповідним чином побудувати полеводство.

11. В господарчому відношенні 3670 їдців колгоспів поділяються так:

Таблиця 7

Об'єднання	Кількість	Їдців	Чоловіків: від 11 до 18 років	Чоловіків: 18—60 років	Чоловіків: 60 років і більше	Жінок: 11—16 років	Жінок: 16—55 років	Жінок: 55 років і більше	Дітей	Працездатних	Півпрацездатних	Непрацездатних
Комуни	6	358	33	97	3	16	99		110	196	49	113
» повні . .	5	211	17	50	1	6	54	2	81	104	23	84
» нормальні .	28	1403	113	346	15	61	333	39	496	679	174	550
Т-ва спільної обробки землі . .	37	1698	126	414	29	88	414	45	582	828	214	656 1698
Разом . . .		3670	289	907	40◆	171	900	84◆	1269	1807	460	1403◆ 3670◆

Таким чином, в переводі на 1 робочого приходиться придатної землі 2,8 дес., а в переводі на 1 дорослого їдця — 1,9 дес., або ж на середнє господарство без комун 2,94 робітника. При нормі співвідношення між дорослими робочими і їдоками 10 : 12 ми в дійсності бачимо 10 : 14,6. Видно, що в колективні об'єднання ідуть молоді сім'ї. Така слаба забезпеченість робочою силою робиться однією із умов, посилюючих прагнення колективів до машинізації свого господарства. Разом з тим це явище взагалі видвигає в перший ряд питання

про організацію праці та раціональну побудову господарства таких.

Але ці моменти розрішимі лише при складі колгоспів не менш як в 15............* площі в 100 дес.

12. Але частина колгоспів в данім разі, при наявності деяких сприятливих умов, знайшла вихід в найманій праці. Така праця вживається в ріжних галузях господарства, причому це не завжди оправдується срочністю роботи, а в окремих випадках недалеко відійшло від справжньої експлуатації. Оправдується вживання найманої праці недостачею робочих рук, але поруч з тим спостерігається і замкненість колгоспів.

Дані вибіркового обстеження в 1926 р. по 15 колгоспах указують на такий розподіл найманої праці по галузях господарства: 80% днів на зернові культури, 19% — на інтенсивні культури, 1% — промпідприємства. Очевидно, останні за потрібністю постійної та кваліфікованої сили обслуговуються самі; перевага ж у вживанні найманої праці в зернових культурах пояснюється: а) співвідношенням цих культур з іншими, б) значним зменшенням коней в зв'язку з вживанням тракторів, чому часто возовицю, наприклад, приходиться провадити найманою силою. В т-вах спільної обробки землі найманої праці зовсім мало.

13. Щодо оплати найманої праці, то вона нижче оплати для своїх членів, але являється середньою по даній місцевості, маються окремі випадки (при дефіцитності господарства) більш низької оплати своїх робочих.

Порівняти з минулими роками кількість найманої праці неможливо, бо учот такої почав вестись лише з 1926 р., але помилки не буде, коли будемо рахувати, що найом праці зменшився там, де маються збільшення машин та удосконалення господарства.

14. Забезпеченість худобою та ступінь усуспільнення такої має такий вигляд [табл. 9].

Пересічну забезпеченість (без машинових товариств) маємо на 100 дес. землі:

	Всього коней	Рогатого скоту	Свиней	Коней	Корів	Свиней	Тяглової сили на 1 коня роб. з трактор
Комун	8	11	38	6	5	6	15
Повні	8	23	36	7	8	7	13
Нормальні	11	19	20	8	10	2	15
Т-ва по спільній обробці землі	20	27	20	16	12	3	17

* У цьому місці текст документа пошкоджено.

Таблиця 9

	Кількість колгоспів	В колективному користуванні: коней: робочих	молодняка	разом	великої рогатої худоби: волів	бугаїв	корів	молодняка	разом	свиней: дорослих	молодняка	разом
Комун	6	38	18	56	—	1	32	37	70	41	209	250
Артілей повних	5	14	6	20	6	—	5	11	22	3	3	6
» нормальних	28	68	26	94	6	4	10	61	81	16	109	125
Т-в по спільній обробці землі	37	43	4	47	—	—	23	24	47	5	37	42
в тому числі породистої												
	4	6	3	9	—	—	13	10	23	17	119	136
	3	4	3	7			2			2	5	7
	13	13	15	28	—	5	5	—	10	3	50	53

	В індивідуальному користуванні: коней: робочих	молодняка	разом	великої рогатої худоби: волів	бугаїв	корів	молодняка	разом	свиней: дорослих	молодняка	разом	Разом: коней	рогатого скота	свиней
Комун	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56	70	250
Артілей повних	12	1	13	—	—	28	41	69	126	111	137	33	91	
» нормальних	118	46	164	—	—	227	157	384	31	322	353	258	465	478
Т-в по спільній обробці землі	306	93	399	9	1	253	281	544	523	56	408°	446	591	450
в тому числі породистої														
												9	23	136
									3	14	17	7	2	14
	1	—	1	—	—	—	—	—	6	2	8	29	11	61
	15	10	25		1	15	—	16	8	29	37	34	16	37

Коли виходити із норми потреби коней робочих при середній інтенсивності на 100 дес. 8—10 шт., то в колгоспах, а особливо нижчих формах, мається їх майже вдвічі більше, що пояснюється частково наявністю бажання в окремих членів тримати коняку для свого індивідуального господарства, хоч би остання й не була рентабельною, а частково колгоспи ще не взяли напрямку в заміні робочих коней кількості на якість.

Але в частині усуспільнення справа значно гірше: навіть

в артілях неусуспільнена частина худоби значно перевищує усуспільнення. І шукати причину цьому лише в недостачі господарчих будівель не можна: більша частина такої полягає в невижитих індивідуалістичних тенденціях, в кволій роботі по налагодженню планового зросту спільної частини господарства та в не досить чіткій постановці питання побудови колгоспівських капіталів.

В напрямку вижиття цього гальма та поліпшення внутрішнього росту колгоспів багато сприятимуть внесення в нові статути певних про це пунктів, посилення догляду за відповідним складанням виробничих планів колгоспів та точним їх виконанням.

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 101, арк. 18—25. Незавірений машинописний текст.

№ 291

Звіт Сумської окрколгоспсекції про хід колгоспного будівництва в окрузі

29 вересня 1927 р.

І. ПЕРЕДМОВА

ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД КОЛЕКТИВНОГО РУХУ НА СУМЩИНІ

Процес колективізації сільського господарства на Сумщині розпочався ще за часів військового комунізму внаслідок знищення приватної власності на землю та поруч з цим в допомогу процесові ліквідації поміщицького землеволодіння та господарчо-трудового охвату селянством колишніх поміщицьких ланів. І лише в останні роки, починаючи з 1922/23 р., почав ширитися за рахунок охвату земель трудового користування. Організацію перших колгоспів можна віднести до 1918 р.

Існування цих колгоспів в силу об'єктивних та суб'єктивних причин було неміцне, і вони скоро розпадались. Перші колгоспи утворювалися виключно на землях б. поміщиків, на їх маєтках і складалися з робочих та батраків, що до цього обслуговували ці маєтки.

Динаміка колективного руху (окремих форм колгоспів)

Тип колгоспів	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
Комун	—	2	2	6	8	7	6
Артілей	5	13	24	29	39	26	24
Т-в	—	—	—	4	24	35	23
Разом	5	15	26	39	71	68	53

Зріст колгоспів, починаючи з 1921 р., весь час збільшувався. Найбільшого зросту колгоспи досягли в 1925 р. (71 одиниця).

В 1927 р. маємо значне зменшення колгоспів на 15 одиниць. Головними причинами розпаду колективів за час з 1925—1927 рр. було:

а) неземлевпорядкованість, через яку колгоспи не мали змоги перейти до спільного користування землею, а поруч з цим неможливість виконати свої завдання за статутом.

Перерегістрація колгоспів в 1925/26 р. повела до зменшення частини колгоспів за рахунок переводу останніх з вищих форм в нижчі.

б) Положення про «відчинені» колективи * сприяло розпаду ** колгоспів, особливо т-в спільної обробки землі, які в процесі землевпорядження вимагали відводу земель в одному місці і найближчих до села.

в) Неналагодженість внутрішніх взаємовідносин, слабкість з ідейного боку та намір окремих членів під «маркою» колективізації поліпшити «свій побут» при землеустрою, одержати кращу земельку, використовувати пільги і т. ін.

Зі всієї кількості колгоспів зорганізовано:

	Комуни	Артілі	Т-ва	Разом	в % до загальної кількості
На нетрудових землях.	6	17	3	26	49,0%
На землях трудкористування . . .	—	3	18	21	39,8%
Змішаних	—	4	2	6	11,2%
Разом	6	24	23	53	100%

Комуни та більшість артілей зорганізовані виключно на землях б. нетрудового користування. Т-ва спільної обробки землі в більшості організовувались на землях трудового користування.

Головними верствами села, серед яких шириться колективний рух, є безземельні та малоземельні бідняцькі господарства, яких об'єднано в артілі та т-ва до 60% від загального числа господарств [див. табл. на стор. 657].

Соціально-економічні передумови щодо розвитку колективізації на Сумщині. Аграрна перенаселеність Сумської округи та наявність значної частини малоземельних та безреманентних господарств утворює сприяю-

* Див. примітку 67.
** У тексті документа «розгляду».

Розмір користування членів до вступу в колектив	Т-ва	Арті-лі	Комуни	Пере-січно	Для порівняння пересічно по всіх колгоспах	
					Лісо-степу	цілої України
1. Безземельних . . .	12,2	26,3	Відомостей не мається	19,2	18,8	17,0
2. Від 0,1 до 1 дес. . .	9,8	6,1		8,0	13,5	10,4
3. Від 1,1 до 3,0 дес. . .	30,4	35,2		32,8	42,9	29,9
4. Від 3,1 до 6,0 дес. .	36,1	28,9		32,5	19,9	23,4
5. Від 6,1 до 9,0 дес. .	9,8	3,5		6,6	2,5	9,4
6. Більше 9 дес	1,7	—		0,9	2,5	9,9
Разом	100%	100%	—	100%	100% °	100%

чі умови щодо дальнішого розвитку колективного руху в окрузі.

По даним статбюро за 1926 р., по окрузі маємо:

Безпосівних господарств	—3,8%
З посівом до 2 дес.	—28%
Господарств без скоту	—27,4%
» з 1 конем або 1 парою биків	—62,8%
» без с.-г. реманенту	—22,9%

Охоплено с.-г. колективами на сьогоднішній день по 600 господарств, або 0,5%, які складають до загальної кількості малоземельних та безземельних господарств 1,3%.

Незначний % охвату колективізацією бідняцьких верств села ставить перед належними установами завдання поглибити та зусилити роботу по втягненню бідняцьких господарств в колективи.

РУХ НАСЕЛЕННЯ

Динаміка внутрішніх змін колгоспів за час 1921—1927 рр.

Тип колгоспів	1921 р.	1922 р.	1923 р.	1924 р.	1925 р.	1926 р.	1927 р.
Комуни .	—	106	106	341	825	848	513
Артілі .	245	613	1316	1414	1889	1422	1242
Т-ва . .	—	—	—	—	1298	2225	1177
Разом	245	719	1422	1755	4022 °	4495	2932

Тип колгоспів	1921 р.	1922 р.	1923 р.	1924 р.	1925 р.	1926 р.	1927 р.
Комуни .	—	317	317	715	1935	1646	1537
Артілі .	421	1007	1864	2030	2298	1853	1985
Т-ва . .	—	—	—	200	1108	1607	1158
Разом	421	1324	2181	2945	5328◊	5106	4681◊

Склад населення колгоспів. Загальна кількість населення колгоспів складає 2932 чоловіка і розподіляється: чоловіків 688 (23,4%), жінок — 768 (26,2%), підліток — 474 (16,2%), дітей 1002 (34,2%).

Соціальний склад членів

Групи колгоспів	Селян-хліборобів	Батраків	Робочих	Інтелігентів	Інші
Комуни	67,3	26,9	5,2	—	0,6
Артілі	82,8	11,8	4,5	0,3	0,6
Товариства	90,6	4,7	0,9	0,5	3,3
Пересічно по колгоспах . .	80,2	14,5	3,5	0,3	1,5
Пересічно по колгоспах цілої України	74,4	11,7	6,9	2,1	2,4

Соціальний склад членів колгоспів в порівнянні зі складом членів колгоспів України в цілому має більший % членів з селян та батраків (селянський характер).

Громадсько-політичний склад членів

Групи колгоспів	Членів КП/б/У	Членів КНС	Членів ЛКСМ	Середняків та інших
Комуни	14,7	50,8	34,5	—
Артілі	11,8	68,0	8,7	17,5
Т-ва	8,8	42,3	2,4	46,5

З громадсько-політичного боку найбільше зорганізовані комуни, найслабкіші в цьому відношенні т-ва.

II. СУЧАСНИЙ СТАН КОЛГОСПІВ

Територія та розподіл земель по вгіддях. Загальна площа землі колгоспів складає 4681,91 дес. Зазначена площа землі по вгіддях розподіляється:

Тип колгоспів	Під будівлями	Сад	Город	Рілля	Сіножаті	Вигін	Ліс	Інші	Непридатна	Разом
Комуни	1,9	2,4	1,5	75,4	4,6	2,2	7,2	0,1	4,7	100%
Артілі	1,8	3,3	4,3	72,1	8,1	0,5	3,7	0,3	5,9	100%
Т-ва	2,8	1,3	6,1	76,6	5,9	1,4	2,6	—	3,3	100%
Пересічно по колгоспах	2,2	2,3	4,0	74,7	6,2	1,4	4,5	0,1	4,6	100%
Пересічно по селянських господарствах . . .	6,3	—	—	66,4	4,5	2,3	15,5	0,4	4,6	100%

Рільна площа майже по всіх групах колгоспів займає однаковий % і перевищує % рільних земель в селянських господарствах. Решта вгідь майже по всіх групах колгоспів розподіляється однаково, за винятком городів, % яких найбільший в т-вах, та лісу, % якого найбільший в комунах.

Землезабезпеченість колгоспів. За розміром земельного наділу колгоспи розподіляються:

Групи по забезпеченості	Комуни	Артілі	Т-ва	Разом
Від 25 дес. до 50 дес.	—	4	10	14
» 50 » » 100 »	—	15	12	27
» 100 » » 200 »	3	5	1	9
Більше 200 дес.	3	—	—	3

Пересічна землезабезпеченість на їдця та на 1 колгосп

Групи колгоспів	Пересічно на колгосп			На їдця в селянських господарствах
	їдців	десятин землі	припадає на їдця	
Комуни	85	239	2,9	0,85
Артілі	52	82	1,5	
Т-ва	51	50	0,9	

Землезабезпеченість одного їдця найбільша в комунах та артілях, в т-вах вона наближається до норми землезабезпеченості на 1 їдця пересічно по селянських господарствах округи.

Організація земельної площі. На 1 жовтня 1926 р. землевпорядження переведено по 43 колгоспах, що складає 81% до загальної кількості. З загальної кількості колгоспів землевпорядковані комуни на 100%, артілі на 91% і т-ва 65%. Підсумки землевпорядження колгоспів на протязі

1926/27 р. не виявлені. По плану робот ОЗВ остаточний термін для землевпорядження колгоспів встановлено 1927/28 р.

Найбільше гальмується справа з землевпорядженням по т-вах спільної обробки, оскільки землеустрійні роботи в останніх провадяться лише поруч з землевпорядженням земельної громади, до якої належить т-во.

При переведенні землевпорядчих робот в колгоспах встановлено такі сівозміни:

Форми сівозмін	Комуни	Артілі	Т-ва	Разом
4-пільний	4	18	13	35
5-пільний	—	2	2	4
7-пільний	1	—	—	1
8-пільний	1	1	—	2
9-пільний	—	1	—	1

а) Використання площі непридатних земель. По колгоспах округи мається до 220 дес. непридатних земель, які складаються з ярів, пісків та інших. Меліорацією поки що охоплена незначна площа цих земель, а саме 47 дес., решта потребує від колгоспів негайного початку на них меліоративних робіт. З меліоративних робіт в колгоспах переведено:

а/залісення непридатних земель	на площі	11	дес.,	або	5%
б/осушення багнищ	»	25	»		11,3%
в/корінне поліпшення луків	»	*	»		11,5%

Живий і мертвий реманент. Робоча худоба, що нею користуються колгоспи, вираховується в 434 голови (по даних обслідування РСІ), з них коней робочих 408, волів 26.

На 100 дес. рільної землі робочої худоби припадає: в комунах — 7,2, артілях 12,1, т-вах — 17,4. Пересічно по колгоспах 12,3 і пересічно по селянських господарствах 29,1. Упряжною силою колгоспи забезпечені значно менше, ніж селянські господарства.

Недостатня кількість робочої худоби по комунах та артілях компенсується роботою тракторів, яких мається в комунах 11, в артілях 7, т-вах 5.

Перераховуючи роботу тракторів на робочу худобу (трактор=10 коням), будемо мати на 100 дес. площі робочих коней: в комунах — 16,7, артілях — 17, т-вах — 19, селянських господарствах — 29,1.

Таким чином, навантаженість на 1 робочу одиницю буде:

в комунах	— 6 дес.
» артілях	— 5,7 »
» т-вах	5 »
» селянських господарствах	3,4 »

* У тексті документа цифра відсутня.

Приймаючи нормальну навантаженість на 1 робочу одиницю в 7 дес. орної землі, маємо майже повне використання робочої худоби по всіх групах колгоспів.

Мертвий реманент. Мертвого реманенту, що припадає в колгоспах на 10 дес. рільної площі, мається:

Назва реманенту	Комуни	Артілі	Т-ва	Пересічно по колгоспах	В селянських господарствах
Орного	3,7	9,8	13	8,9	17,1
Сівалок	1,9	1,8	1,7	1,8	0,3
Жаток та косарок	2,1	2,3	1,4	1,9	0,2
Молотарок	0,6	1,3	0,1	0,7	0,4
Зерноочисних машин	1,6	1,7	2,3	1,9	3,3

В той час, як селянські господарства перевантажені орним реманентом, в колгоспах маємо наближення цього реманенту до потрібної раціональної норми, за винятком т-в спільної обробки, в яких маються лишки орного знаряддя. Зовсім іншу картину будемо мати, коли порівняємо забезпеченість колгоспів та селянських господарств складним с-.г. реманентом, що сприяє вдосконаленню сільського господарства на основі його машинізації.

Поруч з мізерною забезпеченістю цими машинами селянських господарств пересічно по колгоспах спостерігаємо чималу забезпеченість, хоча є не досить достатньо особливо в т-вах спільної обробки .

Найкраще використовується весь с.-г. реманент в комунах, артілях та землевпорядних т-вах спільної обробки. В т-вах неземлевпорядженних мається досить випадків нерентабельного використування, особливо складних с.-г. машин. Так, трактори в неземлевпорядженних т-вах по прямому призначенню використовуються мало, а працюють більш на стаціонарній роботі: молотьба, робота в млинах та оранки поза межами земель т-ва.

Як приклад, т-во «Пробуждение» трактор використовує: 1) на стаціонарній роботі — 67,5% робочого часу, 2) оранка— 27,8%, причому більшість часу витрачено на оранку земель в маєтках «Цукротресту» і 3) транспорт вантажів — 4,7% робочого часу.

Рільництво. Загальна площа посіву по колгоспах 2879 дес., що складає до посівплощі округи 0,87%.

По окремих культурах посівплоща розподіляється (дані на 1 квітня 1927 р.):

Групи колгоспів	Парів				Озимини			Ранніх ярих	
	пізніх	ранніх	зайнятих	разом	жита	пшениці	разом	пшениці	ячменю
	в % до рільної				в % до загальної площі				
Комуни	2,5	13,8	8,3	25,6	15,9	10,9	26,8	8,4	7,4
Артілі	3,7	12,7	7,0	23,4	20,3	8,1	28,4	6,9	5,0
Т-ва	1,2	19,5	3,2	23,9	26,3	5,6	31,9	10,4	5,2
Пересічно по колгоспах .	2,5	15,3	6,5	24,3	20,3	8,1	28,4	8,9	5,8
По селянських господарствах	6,3	13,3	7,8	27,4	30,2	3,6	33,8	7,7	9,7

Групи колгоспів	Ранніх ярих		Пізніх ярих			Просапних				Інших	Сіяних трав
	овса	разом	проса	гречки	разом	буряку	картоплі	кукурудзи	разом		
	в процентах до загальної площі										
Комуни	18,5	34,3	2,1	8,9	11,0	14,8	5,9	—	20,7	0,1	7,1
Артілі	18,6	30,5	4,8	4,5	9,3	15,5	7,1	—	24,6	1,7	5,5
Т-ва	17,2	31,8	6,5	7,6	14,1	12,3	6,2	—	19,0	0,6	2,6
Пересічно по колгоспах . .	17,7	32,4	4,4	7,0	11,4	14,2	6,4	—	21,4	0,8	5,07
По селянських господарствах	16,1	33,5	6,0	10,4	16,4	7,2	5,1	—	12,5	1,6	2,3

Колгоспи в цілому в порівнянні з селянськими господарствами мають певні досягнення в справі раціоналізації рільництва.

Маємо збільшення площі просапних культур на 8,9% та сіяних трав на 2,7% за рахунок зменшення площі посіву зернових культур. В складі площі зернових культур маємо збільшення площі товарових та більш цінних культур (пшениця, овес) за рахунок зменшення площі споживчих та малоцінних культур (жито, просо й гречка).

Щодо стану рільництва окремих груп колгоспів маємо найбільш інтенсифіковані господарства артілей, які пересічно мають під зерновими 69,9% і під просапними та травами 30,1%. Це явище є цілком зрозумілим: комуни при наявності значної землезабезпеченості та поруч з цим і недостатньої кількості робочих рук на одиницю площі не зможуть значно збільшувати площу посіву інтенсивних культур. Відсталість від артілей т-в спільної обробки пояснюється неземлевпорядкованістю земельної території та взагалі неналагодженістю господарства.

Щодо техніки рільництва необхідно відмітити значні досягнення, особливо в комунах та більшості артілей.

Маємо значне збільшення площі посіву сортовими культурами, збільшення площі угноєння та поліпшення самої техніки обробки. Так, в комунах та артілях посіву сортовим насінням маємо: жита — 29%, озимої пшениці — 35% і вівса—36% від загальної площі посіву цих культур.

Не зовсім гаразд стоїть справа з технікою рільництва у т-вах спільної обробки; маємо багато прикладів, коли техніка рільництва в т-вах стоїть на одній височині з селянськими господарствами або навіть ще й нижче.

Як наслідок поліпшення техніки рільництва у колгоспів маємо й збільшення врожаїв.

Назва культур	Комуни	Артілі	Т-ва	Пересічно по колгоспах	В селянських господарствах	Збільшення врожаю в % проти селянських господарств
Жито	117	110	116	114	86	24,5%
Озима пшениця	110	74	76	87	74	14,9%
Яра »	47	45	54	49	43	12,2%
Ячмінь	38	40	70	49	48	2%
Овес	66	70	82	73	58	20,5%
Цукровий буряк	806*	706	896	806	606	25%
Картопля . . .	461	611	840	637	500	27,4%
Просо	35	70	79	61	52	14,7%
Гречка	23	46	59	43	30	30,2%

Спецкультури. Площа під спецкультурами колгоспів — 294,96 дес., з яких під садками — 107,68 дес., городами та іншими культурами — 197,28 дес.

Напрямок садівництва та городництва в цілому по колгоспах округи головним чином споживчий, частково риночний.

В колгоспах, розташованих навколо м. Суми («Труд», [ім.] Карла Маркса, тракторне Басівське т-во та ін.), дякуючи наявності гарного ринку збуту садівництво та городництво має виключно риночний напрямок. Збут продукції городництва та садівництва колгоспами ведеться індивідуально і лише незначна частина продукції збувається через с.-г. кооперацію.

В останній час маємо здвиг в бік поширення площі інтенсивних культур, артіль «Труд» — закладено 2 дес. садка і $^1/_8$ ягідника, закладується восени 2 дес. садка і $^1/_4$ дес. ягідника. Артіль «Бджола» восени закладує 2 $^1/_2$ дес. садка.

Продуктивне скотарство. Продукційної худоби пересічно на 1 колгосп припадає (по даних обслідування РСІ).

* Берківців.

Назва худоби	Комуни	Артілі	Т-ва
Корів	8,0	7,0	7,6
Молодняка великої рогатої худоби	10,6	6,0	5,8
Овець	0,5	6,6	6,8
Свиней	56,0	10,1	20,0

Кількість продукційної худоби на 100 дес. засіву

Назва худоби	Комуни	Артілі	Т-ва	Пересічно по колгоспах	В селянських господарствах
Корів	5,4	11,5	28,1	15	24,6
Молодняка рогатої худоби	7,2	9,8	21	12,7	—
Овець	—	10,8	25	11,9	51,2
Свиней	37,8	17	37	30,6	22,4

Кількість продукційної худоби на 100 душ населення

Назва худоби	Комуни	Артілі	Т-ва	Пересічно по колгоспах	В селянських господарствах
Корів	9,4	10,2	13	10,9	12,5
Молодняка рогатої худоби	—	—	—	—	—
Овець	—	9,6	11,6	7,7	26,0
Свиней	6,6	15	17,1	12,9	11,4

Забезпеченість продукційною худобою колгоспів в кількісному відношенні значно менша, ніж в селянських господарствах, за винятком свиней, яких більше по колгоспах. Плотність продуктивної худоби на 100 дес. посіву та 100 душ населення найбільша в т-вах, де вона наближається в цьому відношенні до селянських господарств.

Племінне скотарство. Племінної худоби по колгоспах мається (по даних робочих карток):

Коней	Маток	Жеребців	Молодняка	Разом
Рисистої	7	3	10	20
Арденської	14	5	15	34
Арабської	1	—	2	3
Брабансон	—	2	—	2
Першеронської	1	—	1	2
Разом	23	10	28	61

Рогатої худоби	Корів	Бугаїв	Молодняка	Разом
Шведської	35	9	49	93
Симентальської	20	3	13	36
Разом	55	12	62	129

Свиней	Маток	Кнурів	Молодняка	Разом
Йоркширської	37	8	197	242

Племінна худоба в більшості розповсюджена по комунах та артілях, в т-вах мається її незначна кількість.

Збут продукції скотарства та напрямок його. Продукти скотарства колгоспів в більшій своїй частині використовуються для власних споживчих потреб (молоко, масло, м'ясо) та на ремонт й поповнення самого складу скотарства (молодняк великої рогатої худоби). Свинарство має так споживчий, як і риночний напрямок. Продукти свинарства збуваються в виді м'яса та живого молодняка.

Переробку продуктів скотарства переводить лише Миколаївська артіль, яка має досить обладнану молочну ферму, на якій переробляє, крім власних продуктів скотарства, й продукти оточуючого населення. Збут артіль переводить виключно через кооперацію.

Промислові підприємства. З промислових підприємств в колгоспах мається:

Групи колгоспів	Млини	Сукновалки	Крупо-та просорушки	Кожзаводи	Цегельні	Плодосушки	Кузні	Швачні	Разом
Комуни	4	1	2	1	—	1	6	2	17
Артілі	3	—	1	1	2	—	1	1	9
Т-ва	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Разом . . .	9	1	3	2	2	1	7	3	28

Мета організації промислових підприємств — самообслуговування. Що торкається таких підприємств, як млини, сукновалки, просорушки та цегельні, то організація їх розрахована на збільшення прибутків господарств та використання зайвої робочої сили.

Більшість промислових підприємств з технічного боку обставлена дуже кепсько. Головною причиною цьому — відсутність коштів та спеціального технічного персоналу. В деяких випадках кепський стан підприємств пояснюється недбайливим відношенням до них з боку самих колгоспів.

Як приклад вкажемо на млин, що належить т-ву спільної обробки «Червоний серп». За час експлуатації т-во не робило своєчасного ремонту млина, через що млин для свого відбудування потребує значної суми коштів, що замітно зможе відбитись на бюджеті т-ва.

В останній час серед колгоспів округи є велика тенденція до організації ріжних підприємств, особливо млинів. Відсутність вивчення питань з організації підприємств часто веде до небажаних наслідків, і колгосп несе значні збитки.

Врешті решт все ж таки необхідно відмітити, що промислові підприємства в відношенні збільшення прибутковості господарства та використання зайвої робочої сили відіграють значну роль. Так, по даних обслідування РСІ, на роботу в 6 підприємствах (4 млина та 2 цегельні) витрачено 1900 чоловіко-днів при пересічній оплаті робочого дня в 1 крб. 40 коп.

Кредитування. Кредитування колгоспів переводилось за рахунок кредитів з фонду бідноти окружного й республіканського значення та за рахунок звичайних банківських кредитів. Загальна сума кредитів, відпущених колгоспам на 1 квітня 1927 р., складає 169 650 крб., з яких кредитів бідняцького фонду 60 925 крб. й звичайних банківських 108 725 крб.

Кредитування колгоспів переводилось через мережу с.-г. кредитових т-в. Причому призначення та розмір кредитів бідняцького фонду переводилось безпосередньо окрбюро колгоспів по заявках колгоспів, а відпуск звичайних банківських кредитів переводився с.-г. кредитовими т-вами на загальних підставах. Кредити бідняцького фонду відпускались на термін від 5 [до] 8 років в залежності від призначення кредиту. Вартість цього кредиту була встановлена в 4% річних. Звичайні банківські кредити відпускались на термін від 1 до 3 років теж в залежності від призначення при вартості кредиту в 4—6% довготермінових і 7—12% короткотермінових.

Призначення та використання кредитів можна простежити по кредитах бідняцького фонду (підсумки обслідування колгоспів по використанню кредитів бідняцького фонду по завданнях Харківсільбанку).

По матеріалах обслідування 21 колгоспу маємо: колгоспи одержали 29 792 крб. 25 коп., з яких було призначено на будівлі 21,7%, робочу худобу — 23,1%, продуктивну — 32,4%, с.-г. реманент — 21,9%. Фактично з одержаних кредитів на час обслідування витрачено: на будівлі — 16,3%, с.-г. реманент— 22,1%, робочу худобу — 20,9%, продуктивну — 18,9%, племху-

добу — 2%, ріжні витрати — 8,2%, залишились невитраченими 11,6%.

Повністю витрачено кредити, призначені на купівлю с.-г. реманенту та робочої худоби. Кредити, призначені на купівлю продуктивної та племінної худоби, та кредити на будівлі повністю не використані, частина з них витрачена на ріжні господарчі потреби, а частина залишилась зовсім невикористаними.

Щодо витрат кредитів окремими колгоспами, то значна частина останніх кредити витратила не по призначенню, що в корені порушує так план кредитування, як і план міроприємства по колгоспах.

С.-г. кредитами найбільше загружені комуни — 62% до загальної суми кредиту та артілі — 33%, т-вами всього кредиту одержано 5%. На 1 дес. земельної площі кредиту припадає в комунах 69 крб., артілях 28 крб. і т-вах 6,50 крб.

Усуспільнення засобів виробництва. По даних, взятих з робочих карток на 1.X 1926 р., усуспільнення засобів виробництва по колгоспах маємо в такому стані:

1) В комунах живий та мертвий реманент усуспільнено повністю на 100%.

2) В артілях усуспільнено: коней — на 28%, корів — 22%, свиней — 8%, овець — 5%, з мертвого реманенту плугів — 49%, борін — 63%, сівалок — 92%, молотарок — 100%.

3) В т-вах спільної обробки: коней — 3%, плугів — 33%, борін—36%, сівалок—62%, жаток—60% і молотарок—64%.

Певне усуспільнення засобів виробництва маємо в комунах, в артілях та т-вах; найбільше усуспільнено мертвий реманент й особливо складні с.-г. машини.

Справу з усуспільненням засобів виробництва в артілях та т-вах за достатню вважати не можна, на що колгоспам необхідно звернути особливу увагу. В залежності від розміру усуспільнення засобів виробництва знаходиться й справа раціонального використання останніх. При охарактеризуванні стану живого й мертвого реманенту зазначалось, що найкраще використовується живий та мертвий реманент в комунах та почасти в артілях, тобто в тих групах колгоспів, де усуспільнення засобів виробництва найбільше.

Організація господарства. Більшістю колективів господарство ведеться по організаційно-виробничих планах, складаємих агроперсоналом району та затверджуємих загальними зборами колгоспів. Організаційно-виробничі плани маються по всіх комунах, т-вах, артілях. Плани маються в 90% господарств, а в т-вах — 30%. Щодо самого виконання організаційно-виробничих планів, то не можна сказати, що справа в цьому відношенні обстоїть гаразд. Є чимало колгоспів, для яких план існує лише на папері, а в процесі господарювання часто-густо зовсім не виконується. Таке ставлення з

боку колгоспів до виконання організаційно-виробничих планів є нездорове явище, яке гальмує плановість роботи колгоспів і яке в майбутньому вважати за неприпустиме.

Будова капіталів. Організація капіталів в колгоспах провадиться за рахунок спеціальних відрахувань з чистих прибутків останніх. Певного % відрахувань не встановлено, ріжні колгоспи відрахування роблять по постановах загальних зборів, через що маємо різноманітність розміру % відрахувань. Відрахування % в капітали переводяться всіма комунами, 85% артілей та 25% т-в.

Розмір відрахувань коливається від 45% (комуна «Новий мир» — 10% в основний, 30% в запасний, 5% на культпотреби) до 3% (артіль «Селянин»), бувають випадки відрахувань у виді частини посівплощі (1 Сулишінське т-во—1 дес. жита).

В обіговий капітал відраховується решта чистої прибутковості, за винятком ріжних % відрахувань та остаточних розрахунків з членами.

Як це було зазначено раніш, 15% артілей та 75% т-в відрахувань зовсім не роблять.

З загальної суми прибутків відраховується певна сума на покриття заборженості господарства, а решта розподіляється поміж членами.

Останнє явище ні в якому разі не можна вважати за нормальне, остільки колгосп не має змоги скупчити капітал та збудувати фінансову базу, яка повинна відіграти важливу роль в дальнішому існуванні колективних господарств.

Рахівництво в колгоспах. Рахівництво в умовах колективного господарювання відіграє величезну роль. Від чітковості рахівництва залежить весь внутрішній побут колгоспу: облік праці, розподіл прибутків і т. ін.

Надаючи рахівництву таку значну роль, в наявності маємо досить випадків неналагодженості та неправильного ведіння останньої. Найкраще рахівництво заведено по комунах та часті артілей. В решті артілей та більшості т-в рахівництво ведеться досить кепсько, завдяки чому маємо в цих організаціях низку ріжних непорозумінь. Робота по рахівництву в колгоспах ведеться окремо виділеним членом, який завжди буває досить знайомий з цією справою. Рахівничі курси, що були утворені бувш. Сільгоспсоюзом, не дали певних наслідків через малотерміновість та незначний охват рахівників колгоспів. Для поліпшення справи рахівництва в колгоспах [необхідно] влаштувати спеціальні курси за участю рахівників всіх колгоспів, крім того, товаришів, що пройдуть ці курси, прикріпити до постійної роботи по рахівництву, зобов'язавши їхню роботу належною відповідальністю.

Розподіл прибутків. Розподіл прибутків по колгоспах провадиться за ріжними ознаками.

В комунах прибутки розподіляються по потребностях чле-

нів, а в комуні ім. Леніна всім членам призначено зарплатню по ставках спілки сільськогосподарських та лісових робітників розміром від 15 до 45 крб. Позаштатні члени комуни одержують поденну платню від 54 коп. (підлітки) до 1 крб. 25 коп. (дорослі).

Принцип розподілу прибутків в комунах по потребностях членів має деякі негативні явища, а саме:

а) відсутність стимулу, який сприяв би підвищенню працездатності членів, через що відношення членів до роботи буває неоднакове;

б) неможливо задоволити потреби окремих членів та їх вкуси, особливо в справі постачання одягом, взуттям і т. п.

Зазначені явища та низка інших непередбачених дрібниць призводять до ріжних непорозумінь поміж членами. Більш кращим засобом розподілу прибутків в комунах буде розподіл по кількості та якості витраченої праці, встановивши до цього премії за гарне виконання роботи. Непрацездатних членів можна перевести на певне утримання.

В артілях розподіл продуктів провадиться: по витраченій праці — в 6 господарствах, по їдцях — в 2 господарствах, по потребностях — в 1 господарстві (артіль «Труд»), в останніх артілях на всіх їдців відпускається певна норма (зернохліб), решта прибутків, за винятком ріжних відрахувань на покриття заборженості та відрахувань в ріжні капітали, розподіляється серед членів згідно витраченої праці.

Найбільш раціональним розподілом прибутків в артілях буде останній, остільки він сприяє підвищенню працездатності членів. Не досить вдачними засобами розподілу прибутків буде:

а) розподіл по витраченій праці, при якому не буде достатньої забезпеченості члена з великою родиною, більшість якої будуть непрацездатні члени;

б) розподіл прибутків по їдцях — немає стимулу до підвищення працездатності членів.

В т-вах спільної обробки — пропорціонально площі та витраченій праці в 9 господарствах, в решті т-в — по витраченій праці.

Господарче і агровиробниче обслуговування. Вплив с.-г. кооперативних об'єднань на колективні господарства має величезне значення.

Покажчиком розвитку окремих галузей виробництва в колгоспах є членство останніх до ріжних форм кооперативних організацій. Охват колгоспів системою с.-г. кооперації до 1926 р. був не досить достатній, а саме на 46%. Починаючи з 1926 р. % кооперованих колгоспів помітно збільшується і в сучасний момент маємо: комуни кооперовані на 100%, артілі на 92% і т-ва на 64%. Збільшення % кооперованих колгоспів пояснюється тим, що в зв'язку з зростом виробничих процесів і поширенням окремих галузей господарства з'явилася потреба колгоспів в кре-

дитах. Остільки розподіл кредитів здійснювався через низові с.-г. кредитові т-ва і видавався лише членам останніх, [це] примушувало колгоспи входити до складу юридичних членів кредитових т-в. Поруч зі збільшенням членства й кредитуванням колгоспів збільшуються й збуто-постачальні операції останніх через систему с.-г. кооперації.

	Продано колгоспами				
	с.-г. кооперація		інші установи		Разом
	кількість	%	кількість	%	
В 1925 р.	19569	29	46253	71	68818◆
В 1926 р.	24443	45	29567	55	54010
	Куплено колгоспами				
В 1925 р.	11582	21	43874	79	56556◆
В 1926 р.	17800	53	15721	47	33521

Таким чином, % збуто-постачальних кооперацій через с.-г. кооперацію поступово збільшується. Треба гадати, що на 1927 р. % обсягу колгоспів с.-г. кооперацією буде збільшуватись, остільки по попередніх підрахунках одного зернохліба врожаю 1927 р. продано через кооперацію на 20 052 крб.

Немалу роль в піднесенні товаровості колгоспів відіграють спеціальні кооперативні організації — бурякові, насіннєві, молочарські, скотарські та інші, поруч з зростом яких росте й зацікавленість до них колгоспів. З 53 колгоспів контрактують буряк через кооперацію 29 господарств площею 149 дес., перебувають членами т-ва насіннєводів 7 господарств, які контрактують посів насіння на площі 19 дес., і членом скотарського т-ва — 1 господарство.

До складу молочарських т-в колективи поки що не втягнуті.

Агрообслуговування колгоспів. За минулий рік агроперсоналом районів (кооперативами, земорганами та «Цукротрестом») була переведена така робота по колгоспах:

а) зроблено одвідувань і дано ріжних вказівок по питаннях сільського господарства 354, з яких: в комунах — 81, артілях— 155 і в т-вах — 118;

б) складено виробничих планів в 37 господарствах;

в) одвідувань по справах обслідування та ревізії — 75.

Як наслідок роботи маємо встановлення рахівництва в 36 колгоспах (6 комунах, 24 артілях і 6 т-вах), заведено правильний сівозмін та підвищено техніку рільництва в 18 господарствах, встановлено правильне харчування худоби в 6 господарствах і племрозплідники в 3 господарствах.

Агрикультурна робота колгоспів. В зв'язку з

економічним зростом стану колгоспів за останні роки маємо збільшення агрикультурної роботи останніх серед оточуючого населення.

Агрикультурна робота колгоспів полягала в слідуючому:

а) розповсюджено поліпшеного насіння до 5200 пуд. ріжних культур;

б) на зерноодбірних машинах колгоспів очищено селянського зерна до 20 000 пуд.;

в) плідниками колгоспів покрито до 600 шт. селянської худоби;

г) розповсюджено до 500 шт. поросят — метисів білої англійської породи.

Культура й побут. Культосвітня робота в колгоспах налагоджена ще в недостатній мірі через те, що з боку самих членів немає до цієї справи належної активності, по-друге, відсутність в колгоспах відповідних помешкань щодо влаштування ріжних культосвітніх закладів.

На сьогоднішній день культосвітніх закладів в колгоспах маємо:

а) клубів — в 3 колгоспах (комуни);

б) хат-читалень — в 3 колгоспах;

в) червоних кутків — в 7 »

Слід відмітити, що і в цих закладах культосвітня робота ведеться досить кепсько.

З періодичних видань колгоспи передплачують часописи: а) «Кооперативне село» — 14 колгоспів, б) «Радянський селянин», в) «Спутник агітатора»; газети: «Комсомолец», «Плуг і Молот», «Радянське село», «Правда», «Селянська газета».

Як одне з негативних явищ в побуті колгоспів слід відмітити випадки пияцтва (артіль ім. Будьонного, [ім.] III Інтернаціоналу, [ім.] Шевченка і «Трактор»), що дискредитує саму ідею колективізації. Не меншим злом є дикунство, що помічається в випадках ріжних життєвих непорозумінь і вживається в ріжного роду неетичних повадках (матерщина, мордобійка і т. п.).

Становище жінок найбільш сприятливе в комунах та повних артілях, де жінка з'являється рівноправним членом. В решті колгоспів і особливо в т-вах жінка ще й досі пригнічена і спостерігаються* випадки, коли при розподілі прибутків врожаю робочий день жінки враховується в розмірі 0,8 робочого дня чоловіка, не дивлячись на те, що часто-густо жінка навантажується роботою більше за чоловіка. Таке явище зовсім ненормальне і надалі його треба усунути.

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 114, арк. 1—11. Копія.

---

* У тексті «призначена і сподіваються».

№ 292

Постанова Могилівського окружного конкурсного комітету про преміювання артілі «Незаможник» Мурафського району

29 вересня 1927 р.

Розглянувши матеріали, конкурском відмічає слідуюче: а) Пеньківська артіль організована в 1923 р. виключно з незаможників з відводом її землі в одному участку і в тім же році землевпорядкована; вийшовши на чисту площу орної землі, артіль своїми власними силами почала утворювати колективне господарство, внаслідок чого в сучасний момент на спільному участку мається збудовано один житловий (сторожка) та один господарчий будинок спільного користування; б) в артілі заведено 7-пільний сівозмін, всю свою землю артіль обробляє власними силами; в) живий та мертвий реманент усуспільнено цілком і використовується його раціонально не лише для себе, але й для оточуючого населення; г) валова продукція 1 дес. завдяки умілому господарюванню збільшилась в порівнянні з селянською на 20%; д) продукція робочої тяглової сили значно зменшилась в цьому році з приводу того, що колгосп придбав трактора і замінив в головних роботах тяглову робочу силу; е) збут продукції свого господарства та придбання потрібних засобів переводиться виключно через кооперативні об'єднання; є) рахівництво в артілі поставлено як слід і ведеться по двійній американській системі; ж) відпуск та вимінювання населенню чистогатункового насіння; з) відпуск населенню в прокатне користування складних с.-г. машин, наслідком чого є заохочення селян щодо придбання ними машин; и) з поступовим та економічним зростом артілі й налагодженості господарської роботи разом зростає і авторитетність артілі, покажчиком чого є те, що селяни звертаються до артілі за необхідними порадами в господарчій роботі.

За переведені міроприємства та перелічені досягнення артіль цілком заслуговує премії, а тому конкурском рахує доцільним визначити премію названій артілі 1-го розряду в 100 крб. за вищеперелічені досягнення.

Оригінал за належними підписами
З оригіналом згідно
Діловод окрколгоспсекції [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 81, арк. 3. Завірена копія.

№ 293

Довідка Ніжинської окрколгоспсекції про господарський стан і внутрішній розпорядок комуни «Червоні партизани» в хуторі Городок Ніжинського району

Вересень 1927 р.

Заснувала комуну в січні 1921 р. група партизанів — учасників боротьби з гетьманщиною та денікінщиною. Головні ініціатори були селяни — члени КП(б)У.

Організувалася комуна в формі артілі на соціалістичних підвалинах — повне усуспільнення майна, праці й споживання, а також і виховання дітей.

ОСОБОВИЙ СКЛАД КОМУНИ

На 1 січня 1927 р. комуна об'єднувала 15 родин і 12 одинців, з них 43 працездатних та юридичних членів — старших від 18 років і 30 їдців до 18 років, тобто всього населення 73 душі (на сьогодні склад комуни збільшився на 12 душ). Усі члени — селяни. З них членів та кандидатів партії — 8, комсомольців — 12, членів КНС — 30, ЮП — 20. Дорослі члени з малою освітою: частина скінчила сільську школу, частина лікнеп у комуні. Діти шкільного віку вчаться в Ніжині по семирічках.

Змінився особовий склад комуни так: за ввесь час існування вибуло 61 (34 чл. та 27 їдців), а вступило 76 (45 членів та 31 їдок). Вибув, між іншим, і дехто з організаторів.

КОШТИ КОМУНИ

Капітали комуни лише організовуються. Розмір членських— вступних та пайових — не визначено: хто скільки має й може внести, стільки і вносить. Всього внесків — на 3955 крб. і 49 копійок. Неподільного капіталу 16 847 крб. і 83 коп., складається він із будівель, машин і т. ін., одержаних від держави, громадських установ та об'єднань на суму 14 967 крб. і 83 коп., та одержаних кілька разів премій за гарне ведення господарства на суму 1880 крб. Кредиту комуна одержала: 1924 р. — 22 766 крб. 70 коп., 1925 р. — 4005 крб. 27 коп., 1926 р. — 15 863 крб. 29 коп., 1927 р. — 26 423 крб. 03 коп. Давали кредит (за винятком кількох сот крб.) кооперативні організації. Кредит витрачалося строго за його визначенням; гроші, які комуна вторговувала з продажу своїх продуктів, ішли на господарчі потреби, потреби членів та на сплату боргів.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ ТА ВНУТРІШНЬОГО РОЗПОРЯДКУ

Комуна має 43 робітники; сила яких, рахуючи 280 робочих днів на рік, складає разом 12 040 робочих днів. Витрачаються ці дні так: рільництво — 3270, скотарство (свині, корови, робоча худоба) — 2565, промислові підприємства (два млини) — 1100, кухня — 1100, пекарня — 300, дитячі ясла — 730, нічна сторожа — 730, доїння корів — 300, соління огірків — 105 і керівна робота — 300 днів; решта — 1540 робочих днів — іде на ріжні дрібні загальногосподарчі роботи. Як бачимо з цих даних, навантажені члени комуни роботою цілком; на ділі помічається навіть деяка переобтяженість. Частина роботи, як-от: рільнича, всяка дрібна, відбувається за кожноденним розказом, а на деякій роботі (у млині, коло свиней, на стайні, нічна сторожа тощо) є постійно призначені товариші. На кухні, пекарні роблять також, доять корів жінки, чергуючись місячно, в яслах коло дітей черга одноденна. Жінки мають у роботі такі пільги: щодня по черзі одна жінка звільняється від роботи зовсім, вагітні жінки звільняються від усякої роботи на 2 місяці. Такий розподіл праці ведеться з початку минулого року. З найманої сили комуна користується з такої: має постійного рахівника та наймає поденних — полоти огірки й вибирати картоплю та строкових — вибирати огірки, та ще наймають фахівця-солільника на час соління огірків. Вдаватися до найманої робочої сили доводиться через велику кількість інтенсивних, працемістких культур — самі члени впоратися не в силі.

ОРГАНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСТВА

Комуна має два господарства. У хуторі Городку й в урочищі Ветхому (господарство колишньої комсомольської комуни «КІМ», що розвалилася).

В обох цих господарствах комуна має землі: рільної — 91,44 дес., сінокосу — 33,72, городу та саду — 7,42, садиби — 3,05, парку — 4, лозняку — 2,26, болота та води — 33,83, під дорогами — 0,70, отже, всієї — 176,42 дес. Та ще в 1925 р. комуні, як земельній громаді, передано 27,75 дес. лісової дільниці, власне лісу — 14,74 дес. та 13,01 болота.

З культур найбільше засіяно огірків — 20,5 дес., тоді вівса, озимої пшениці та конюшини.

Земля комуни вся — колишня нетрудова (панська та монастирська). Землевпорядження відбулося в 1924 р. В оренду землі комуна не бере, як порядок, не здає; довелось лише в цьому році здати 10 дес., бо самим була невправка: багато праці забрала інтенсифікація господарства та розвиток допоміжних галузей і підприємств. Із промислових підприємств комуна має два млини (у Ветхому з просорушкою) та соління огірків. Завіз на млин був неповний через конкуренцію дрібних власни-

ків, але тепер, не видержавши конкуренції, ці власники свої підприємства ліквідують. У господарстві хутора Городка комуна закінчує будувати новий великий млин з олійницею. Огірків у цьому році засолено 5 вагонів, торік — 5,5, позаторік — 6.

Виробничий та організаційний плани комуна має (млин з олійницею будується поза планом). Правил внутрішнього розпорядку нема.

ГОСПОДАРЧИЙ СТАН ТА ДОСЯГНЕННЯ

Комуна має: житлових будівель — 3, господарчих — 17, робочих коней — 7, волів — пару, корів — 20, свиней старших від 6 місяців — 26, лошат — 11, телят — 21, поросят — 41, трактор — 1, молотарок — 2, жаток — 2, сіялок — 4, віялок — 3, плугів і культиваторів — по 4, борін — 6, сінокосилку, конюшинну терку, кінні граблі, коренерізку, соломорізку й кукурудзодробку (по 1). Свині всі білої англійської породи. Інша худоба має заводський напрямок. Вся робота виконується машинами. Коні вживаються лише частково для транспорту.

Напрокат машин береться мало, переважно конюшинну терку й сівалку. Очищається насіння в комуні.

Вартість (гуртова) продукції (дані за 1926 р.) — 43 135 крб. На десятину припадає гуртового прибутку 430 крб., на їдця — 590 крб. Порівнявши з селянським господарством, це чимале досягнення.

Торік комуна продала с.-г. союзу 5,5 вагона солоних огірків та з 15 дес. свіжих, через с.-г. кредитове товариство для цукроварні — 6 дес. буряку, окрземвідділу — породисте (орловської породи) лоша за 1050 крб., через с.-г. союз для «Добробуту» — 4 законтрактованих бугайці, людності комуна продала 120 йоркширських поросят та пудів із 200 насіннєвого матеріалу.

Розподілу прибутків у комуні власне не переводиться: харчуються всі спільно, на одежу кожному видається до рук: дорослому 100 крб. на рік, підліткові 50 і на дітей по 25 крб. За ці гроші кожний справляє що хоче.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТА ПОБУТУ

Од 1 січня до 1 червня цього року загальних зборів було 6, засідань ради 11. Рада складається з п'ятьох членів, із яких один працює в раді 5 років (у комуні живе 7 років), один — 3 роки і решта — по 2 роки (живуть у комуні по 4 роки).

Самодіяльність членів достатня і поступово збільшується. Щороку члени комуни беруть участь майже в усіх з'їздах та нарадах. Цього року член комуни — жінка була делегаткою на Всесоюзному з'їзді Рад, були делегати з комуни й на районному й окружному з'їздах. Членів сільради з комуни — 2, райви-

ку — 1, райгосподарсоюзу — 1, президії райКНС — 1 (жінка). При комуні є партосередок з 11 членів, комсомольський осередок з 12 членів, ЮП — 20 чл., осередок МОДРу — 26 чл., ТДОАВІОХЕМУ — 25 чл. і гурток безвірників.

Помешканням члени забезпечені, але тіснувато. Вигляд помешкань добрий — цей рік пофарбовані всередині. Мається будувати новий дім. Діти шкільного віку, що обов'язково вчаться в Ніжині, під час навчання й живуть у Ніжині — для них наймається будинок-інтернат. Для менших дітей є окрема кімната-яслі, які функціонують цілий рік. Для підлітків бракує керівника-організатора. Культосвітня справа всім добра, тільки теж нема керівника.

Є книгозбірня з понад 500 книжками, гарно добраними. Постійно передплачується: газети — «Комуніст», «Правда», «Радянське село», «Комсомольська правда» й «Нове село», журнали — «Селянка України», «Робкор України», «Молодий більшовик», «Радянський селянин», «Колективіст» і «Безбожник».

На культосвітню справу витрачається до 300 крб. на рік. Релігійних забобонів нема. Взаємини поміж членами дружні, товариські, до молоді ставляться добре. Серед молоді в декого помітні тенденції до виходу з комуни (піти вчитися до вищої школи, піти на службу тощо). Раніш це помічалося більше.

КОМУНА Й ОКОЛИШНЄ СЕЛЯНСТВО

Серед навколишнього населення комуна має чималий авторитет. Господарський зв'язок великий: селяни переробляють на комунівських підприємствах зерно, чистять у комуні насіння (між іншим, бідноті комуна чистить безплатно), міняють своє зерно на чистосортне, а часом купують за гроші, купують породисті поросята — комуна навіть не може задовольнити усього попиту. Часто селяни й відвідують комуну — подивитися та повчитися. Відвідують комуну взагалі часто: і учні, і робітники, і червоноармійці і т. ін. Часто відвідують комуну екскурсії з інших колгоспів, серед яких, до речі, комуна дуже авторитетна. Торік комуну відвідало до тисячі екскурсантів та цього року вже 951. Торік у комуні відбулися два окружних з'їзди колгоспів.

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 87, арк. 12. Друкарський відбиток.

№ 294

Із звіту Тульчинської окрколгоспсекції про стан колгоспного руху в окрузі

9—10 жовтня 1927 р. *

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Колгоспний рух на Тульчинщині як окремий вид колективного будівництва почався фактично в 1920 р., але в незначній мірі. З часу видання декрету Раднаркому УРСР від 26 жовтня 1921 р. про формальні підстави колективізації рух останніх значно поширився й набільшого розвитку досяг в 1923/24 р., а саме: 46,02% всіх організованих колгоспів за час з 1920 по 1 жовтня 1926 р.

Найбільший зріст за останні роки проходив за рахунок т-ств по спільній обробці землі.

Відчитний термін	Лічилось на початку року				Організовано протягом відчитного року			
	комун	артілей	т-ств	разом	комун	артілей	т-ств	разом
З 1.Х 1920 р. по 1.Х 1921 р.	—	—	—	—	—	2	—	2
» 1.Х 1921 р. » 1.Х 1922 р.	—	2	—	2	1	7	—	8
» 1.Х 1922 р. » 1.Х 1923 р.	1	9	—	10	—	28	—	28
» 1.Х 1923 р. » 1.Х 1924 р.	1	37	—	38	1	77	—	78
» 1.Х 1924 р. » 1.Х 1925 р.	2	105	—	107	3	31	—	34
» 1.Х 1925 р. » 1.Х 1926 р.	1	42	56	101◆	—	—	21	21
» 1.Х 1926 р. » 1.Х 1927 р.							111	
На 1.Х 1927 р.	1	42	168	211				

Найбільші розміри розпаду колгоспоб'єднань припадають на 1924/25 р., а саме: 23,60% всього числа розпавшихся колоб'єднань.

Головними причинами розпаду колгоспів слід рахувати такі:

а) нездійснення корисних цілей (як бажання [мати] свій наділ, захопити кращу землю і т. ін.);

* Дата затвердження документа окружним з'їздом колгоспів.

б) небажання підчинитись вимогам прийнятого статуту щодо усуспільнення орної землі, реманенту та праці;

в) відсутність в колгоспах відповідних керівників-організаторів;

г) несвоєчасний відвод землі та неземлевпорядкованість її;

д) ліквідація за розпорядженням ОЗВ за невідповідністю соціального стану членів (куркулі, крамарі, спекулянти і т. ін.).

е) відсутність інструкторського обслуговування колгоспів.

По зазначених причинах розпалися 72 колгоспи, причому найбільший розпад — 60% падає на причини, що зазначені в пп. «а», «б», «в».

Соціальний склад населення в колгоспі — головним чином хлібороби. Інтелігенти являються в колгоспах тимчасовими членами, які поступають в колгоспи на час безробіття.

ПАРТІЙНИЙ СКЛАД ЧЛЕНІВ В КОЛГОСПАХ

а) Членів та кандидатів КП(б)У — 87, що складає 3,6% від дорослого населення колгоспів.

б) Членів КНС — 1002, що складає 41,6% від дорослого населення колгоспу.

в) Членів ЛКСМУ — 95.

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ СТАН КОЛГОСПІВ

В колгоспах 74,7% населення від 11 до 66 років є грамотних, передплачують 86 примірників часопису та 51 примірник журналів. Потреба задовольняється лише на 50%.

МАЄТКОВИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ КОЛГОСПІВ

Головним чином в колгосп увійшли незаможники, що підтверджується тим, що в колгоспи увійшли більшістю господарства безземельні та з землею від 0,1 до 3,0 дес. (74,21% всіх господарств). Безкінних увійшло 71,32% всіх господарств та безкорівних — 70,56% всіх господарств.

ТЕКУЧІСТЬ СКЛАДУ ЧЛЕНІВ ІСНУЮЧИХ КОЛГОСПІВ НА 1 ЖОВТНЯ 1926 р.

а) В комунах відсоток тимчасових членів досяг 462—50% до кількості фундаторів.

б) Артілі повні — 81,59% до кількості фундаторів.

в) Артілі нормальні — 89,72% кількості фундаторів.

г) Т-ства по спільній обробці землі — 29,40%.

Головними причинами текучості складу членів колгоспів є ті, які зазначені в розділі про розпад колгоспів.

ЗЕМЛЕВЛАШТОВАНІСТЬ КОЛГОСПІВ

На 1 жовтня 1926 р., за даними ОЗВ, землевлаштовано було 50% колгоспів, причому на землях держфонду осіло 47% за всієї кількості колгоспів та на бувших «нетрудових» — 27%, а разом 74% колгоспів землевлаштованих. Які б осіли на землях трудового користування — [таких] немає.

Більшість колгоспів, а саме 61%, має землю в одному шматку, 9% — в 2 шматках, 3% — в 3 шматках, 1% — в 4 шматках та 26% новоорганізованих колгоспів — від 5 до 95 шматках.

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ КОЛГОСПІВ РОБОЧОЮ СИЛОЮ

В колгоспах мається працездатного населення на 3,57% більш, ніж в селянських господарствах, але, з другого боку, на одного працездатного в колгоспах припадає 1,76 дес. орної землі, в той час коли в селянських господарствах лише 1,34 дес.

ДОСЯГНЕННЯ, ЯКІ МАЮТЬСЯ В КОЛГОСПАХ

По даних ОЗВ, в окрузі налічується 211 колгоспоб'єднань та 39 машинно-тракторних т-ств, з них: комун — 1, повних артілей — 4, нормальних артілей — 38, т-ств по спільній обробці землі — 168, машинно-тракторних т-ств — 39.

Зазначені колгоспоб'єднання мають лише такі досягнення:

а) землевлаштовано 38 колгоспів;

б) усуспільнено живий та мертвий реманент в комунах на 100%, в артілях робоча худоба усуспільнена: в повних — 45,85% та нормальних — 67,38%;

в) рахівничий учот заведений в 34 колгоспах;

г) встановлено норми розподілу праці...*;

д) состоїть членами т-ств — 100;

е) введені сівозміни — 81;

є) складено організаційних планів — 5;

ж) складено продукційно-виробничих планів — 27;

з) мали посів сортового насіння в 1926/27 р., майже на 50% заведено племінної расової худоби, свиней великої англійської породи — 42, жеребців — 2, маток — 8, молодняка — 14, бугаїв — 5, корів — 26, молодняка — 19 та 9 злучних пунктів;

и) мають вплив на оточуюче населення постачанням сортовим насінням та відпуском користування мертвого реманенту;

і) провадиться машинізація господарства, головним чином постачання тракторами, яких налічується 16.

Наявність зазначених досягнень, маючи на увазі майже відсутність організаційно-господарчого обслуговування, яскраво свідчить те, що грунт для колективізації на Тульчинщині є.

Відмічаючи низку досягнень, слід відмітити, що поруч з тим

* Цифра відсутня в тексті документа.

маються й хиби, а саме: відсутність доцільного внутрішнього розпорядку, нераціональна організація праці, виробництва та капіталів в деяких колгоспах, в зв'язку з чим помічається відсутність постійного, повного та систематичного обслуговування колгоспів з боку с.-г. кооперації та земорганів. Замкненість частини колгоспів, біжучість членів, незначна товаровість господарств, відсутність зв'язку з селянством, порушення статуту, відсутність обліку, неземлевлаштованість, відсутність не тільки організаційних, а навіть продукційно-виробничих планів, відсутність в більшості артілей сівозміну, відсутність кооперативної дисципліни та зв'язку з кооперативними організаціями.

ПРИЧИНИ, ЩО ВИЗВАЛИ ЗАЗНАЧЕНІ ХИБИ

Негативні явища мають місце по більшій часті тому, що обслуговування колгоспів переводили разом декілька організацій, а саме: ОЗВ, РЗВ, Сільбанк, «Бурякспілка» та ін., кожен з них мав свій метод.

По одному й тому ж питанню інструктували різно, організаційний та виробничий боки оглядували поверхово, що дуже шкодило правильному розвиткові колгоспу. Слід зауважити, що в 1926/27 операційному році робота по обслуговуванню колгоспів майже зовсім не провадилась, і постанови останнього, 3-го з'їзду колгоспів* не виконано.

Для повнішої характеристики колективного руху в окрузі можна навести такі дані: колективізовано 2836 дес., або 0,6% до всієї придатної землі в окрузі (634451,24 дес.). Об'єднано господарств 1130, або 0.8% усуспільнених господарств до всіх господарств округи.

. . . .

III. ГОСПОДАРЧІ ТА АГРОМІРОПРИЄМСТВА В КОЛГОСПАХ

На території Тульчинщини, за даними ОЗВ, на 1 жовтня 1927 р. існує 211 колгоспоб'єднань, з яких лише в 38 переведено землевпорядкування, решта ж неземлевпорядкованих колгоспів має розкиданість землі, що перешкоджає запровадити спільну обробку, вживання складних машин та усуспільнення заходів виробництва. В зв'язку з тим, що ОЗВ до цього часу ще не склало плану переведення землевлаштування по окрузі, накреслити кількість колгоспів; щодо землевпорядкування в 1928 р. [це] не з'являється можливим, але колгоспсекція, маючи на увазі, що головною хибою колективізації з'являється неземлевпорядкованість колгоспів, ставить собі завданням на підставі існуючих законів домагатись щодо землевпорядкування всіх існуючих колгоспів на протязі 1927/28 операційного року.

---

* *Мова йде про окружний з'їзд колгоспів.*

УТВОРЕННЯ СІВОЗМІНІВ В КОЛГОСПАХ

В існуючих в окрузі 211 колгоспоб'єднаннях сівозміни введені лише в 54, з них:

20	колгоспів —	4-пільні,	14	колгоспів —	4-пільні	з	5	запасним	клином
6	»	5-пільні,	2	колгоспи	5	»	» 6	»	»
22	»	6-пільні,	1	колгосп	6	»	» 7	»	»
4	»	7-пільні,	—				—	—	—
3	»	8-пільні,	—				—	—	—
2	»	9-пільні,	—				—	—	—

Взагалі ж окрколгоспсекція має утворювати сівозміни в колгоспах, підходячи до кожного окремо, ураховуючи грунтові, кліматичні, загальноекономічні умови, наявність робочих сил та реманенту.

Переведення роботи по веденню плодозмінів маємо на увазі перевести через державну та колективну агрономію.

ЗАХОДИ ЩОДО ПОЛІПШЕННЯ ПОЛЬОВНИЦТВА В КОЛГОСПІ

В заходах щодо поліпшення в колгоспах польовництва окрколгоспсекція гадає перевести такі міроприємства:

Заведення односортних масивів:

а) кукурудза «Мінезота № 23» — 80 дес.;
б) озима пшениця «Українка» на площі 200 дес.;
в) кормові трави на насіння — 110 дес.;
г) горох та «тарілочна» сочевиця — на площі 140 дес.;
д) олійні гатунки — 110 дес.;
е) бурякосіяння — на площі 500 дес.

Крім зазначених міроприємств, в колгоспах в 1928 р. гадаємо перевести колективні досвідки штучним угноєнням під цукробуряк з кормовими травами та по випробуванню гатунків кукурудзи.

Заходи по скотарству:

А) Конярство в окрузі має напрямок майже виключно тяглової сили, але дрібність місцевих порід коней викликає необхідність расового поліпшення та заміни маючихся коней через відповідну відбраковку, а тому в 1927/28 р. окрколгоспсекція буде домагатись придбання колективами плідників в кількості 8 шт. породи, які ухвалені Тульчинським ОЗВ.

Б) Робоча та продукційна худоба: по даних ОЗВ, худобою найбільше забезпечені комуни й артілі повні. Менш всього забезпечені артілі нормальні. Робочої худоби спільного користування мається в артілях повних 45,83%, в артілях нормальних — 67,38%. Взагалі ж забезпеченість худобою в колгоспах менша, ніж пересічна забезпеченість селянських господарств, але завдяки усуспільненню засобів виробництва наявність худоби в колгоспах майже задовольняє основні вимоги господарства.

Торкаючись расової худоби, за даними ОЗВ, в колгоспах мається така расова худоба: жеребців — 2, маток — 8, молодняка — 14, бугаїв — 5, корів — 26, молодняка — 19, кнурів — 7, свиней-маток — 12 та молодняка — 23; крім зазначеного, мається 9 злучних пунктів.

Виходячи з розрахунку потреб колгоспоб'єднань для раціональної постановки господарства та наявності грубого корму в колгоспах, окрколгоспсекція має поповнити колективи робочою та продуктивною худобою в такій мірі:

а) робочої тяглової сили коней — 130 шт.,
б) корів продукційних — 85 шт.,
в) расових бугаїв сименталів — 10 шт.,
г) расових корів сименталок — 25 шт.

IV. СВИНАРСТВО

Маючи на увазі, що свинарство в колективних господарствах мусить відіграти значну роль в справі відбудування господарств і з'являється доступною для бідняцьких кіл населення, окрколгоспсекція надає великого значення закладці розплідників великої білої англійської породи та постачанню колгоспів племінним матеріалом.

ПОРОДА СВИНЕЙ ТА ЇХ ЯКІСТЬ

Майже без винятку в селянських господарствах безпорідні свині більшістю нагадують «диких». Населення не має поліпшуючих порід свиней *, що тяжко відбивається на їх господарстві.

Виходячи з вищезазначених міркувань, окрколгоспсекція має закласти 3 розсадники множителів-свиней великої білої англійської породи в складі 1 кнура та 5 маток; крім зазначених множителів, має придбати підсвинків-кнурів 30 шт. та маток 50 шт. вагою пересічно по $2^1/_2$ пуд.

V. ПТАХІВНИЦТВО

Маючи на увазі, що птахівництво з'являється доступним міроприємством для бідняцьких кіл населення, а поруч з тим набирає ваги щодо експортування, окрколгоспсекція гадає закласти 2 птахорозплідники, які б змогли б постачати племінну птицю на всі колгоспоб'єднання та прищеплення методів інкубації (2 інкубатори).

Крім зазначених міроприємств по скотарству, окрколгоспсекція має вжити заходів щодо відгодівлі великої рогатої худоби в колгоспах, які знаходяться в районах цукроварень та гуралень, в кількості 100 шт. голів, відгодівлі свиней в кількості 400 шт. та буде переведене зразкове годування худоби.

* У тексті документа «корів».

VI. САДІВНИЦТВО ТА ГОРОДНИЦТВО

Розвитку на Тульчинщині садівництва сприяють природно-економічні умови, але завдяки неземлевлаштованості громад ріст садівництва припиняється за неможливістю винести садки в поле. Розподіл садовини по видах складається так: яблунь — 16,5%, груш — 11,3%, слив — 31,9%, вишень та черешень — 39,2% і т. ін. — 1,1%.

Найбільш широко розвинено садівництво в Тульчинському, Вапнярському, Піщанському та Гайсинському районах. За весь час існування колгоспів в їх господарствах засаджено 17,81 дес. садка та виноградника. В 1927/28 операційному році окрколгоспсекція має повести роботу по закладці садових насаджень на площі 20 дес. садків промислового значення.

Городництво. На Тульчинщині городництво не має промислового значення, не дивлячись на те, що загальна площа під городами округи налічується 16 212 дес., яка носить переважно споживчий характер за винятком площі 95,5 дес., яка має кустарно-промисловий характер.

Маючи на увазі, що місцевий ринок не повністю охоплений городиною, завдяки чому ціни на городину стоять занадто високі, окрколгоспсекція має на меті вивчити природно-економічні умови господарств артілеї, які близько розташовані біля міста, й вести промислове городництво в 3 артілях площею в 12 дес.

Виноградництво. Практичні досвідки за останні роки показали, що на Тульчинщині гарно ростуть і плодоносять ранні сорти винограду, особливо в південних районах округи. По даним ОЗВ, в окрузі на 1 березня 1926 р. мається така площа винограду по районах: Бершадь —5,21 дес., Брацлав —0,50 дес., Крижопіль — 4,50 дес., Ладижин — 18,70 дес., Містківський — 2 дес., Ольгопіль — 12,75 дес., Піщанський — 6,50 дес., Томашпільський — 7,50 дес., Тростянецький — 4,27 дес., Чечельницький — 23,3 дес., разом — 83,24 дес.

За 1927 р. площа насаджень збільшилась на 17,81 дес.

Для поширення виноградництва окрколгоспсекція гадає при допомозі агроперсоналу ОЗВ виявити наявність участків в колгоспах, гідних під закладку виноградників.

З 1927/28 операційному році маємо провести насаджень в колгоспах винограду на площі 2 дес.

VII. БОРОТЬБА ЗІ ШКІДНИКАМИ

В справі боротьби зі шкідниками в колгоспах окрколгоспсекція [повинна] лише допомогти в справі придбання обприскувачів, як-то: помон — 3 шт. та 5 ранцевих, а також мідного та залізного купоросу до 200 пуд. та [дати] вказівки щодо техніки боротьби та приготовлення отрут. Торкаючись решти інсектисидів та фунгісидів — такими колгоспи будуть постачатись ОЗВ.

VIII. МАШИНО- ТА ТРАКТОРОПОСТАЧАННЯ

Для здійснення зазначених агромідоприємств в колгоспах необхідно поповнити останні складними с.-г. машинами в такій кількості:

а) 17-рядкових сівалок — 20 шт., б) жниварок-самов'язок— 10 шт., в) жниварок-самоскидок — 10 шт., г) молотарок складних з 2—3 очистками — 20 шт., д) січкарень з приводами — 12 шт., е) віялок — 15 шт., є) сортировок — 10 шт., ж) кінних полольників — 30 шт., з) тракторів — 11 шт., и) трієрів — 3 шт.

IX. ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ КОЛГОСПІВ ГОСПОДАРЧИМИ ТА ЖИТЛОВИМИ БУДІВЛЯМИ

В більшості колгоспи господарчими та житловими будівлями спільного користування не забезпечені, що ускладнює організацію праці й не дає можливості поширювати усуспільнення основних засобів колективного господарювання. На 1 жовтня 1926 р., за даними ОЗВ, колгоспи забезпечені житловими будівлями спільного користування на 15,3% та індивідуального користування на 77,3%, разом — 92,6%. Крім того, 42,4% всіх колгоспів, які мають спільну худобу, забезпечені господарчими будівлями спільного користування майже на всі 100%.

В 1927/28 операц. році окрколгоспсекція має вжити заходів до збудування колгоспами господарчих будівель на 500 кв. сажнів корисної площі.

X. ПРОМПІДПРИЄМСТВА

На 1 жовтня 1926 р. колгоспи мають в спільному користуванні: млинів парових — 4, водяних — 5, маслобоєнь — 3, просорушок — 3, слюсарно-ковальських майстерень — 5, столярних — 3 та інших — 3.

Промпідприємства не поширюються в зв'язку з відсутністю довготермінового кредиту. Окрколгоспсекція в 1927/28 операційному році має на меті лише вивчення цієї галузі в справі поширення її та переведення передачі промпідприємств колгоспам згідно існуючих законів. Вивчити умови організації групових об'єднань для оренди великих підприємств.

XI. ВТЯГНЕННЯ КОЛГОСПІВ ТА МАШИНО-ТРАКТОРНИХ Т-СТВ В ЧЛЕНИ ОКРКОЛГОСПСЕКЦІЇ

За даними ОЗВ, в окрузі нараховується 250 об'єднань, з них: комун — 1, артілей повних — 4, артілей нормальних —38, товариств спільної обробки землі — 168 та машинно-тракторних товариств — 39.

[В] час утворення секції вступило: комун — 1, артілей повних — 24, товариств спільної обробки землі — 39 та машинно-тракторних товариств...*

Вважаючи, що майже на протязі цілого року не велась робота по обслуговуванню, чому не має жодних матеріалів щодо стану зазначених об'єднань, окрколгоспсекція має на увазі повільне втягнення решти об'єднань, прагнувши до повного втягнення існуючих колгоспів до складу членів. Обов'язкове втягнення колективів до членів кредитових товариств, а великих — безпосередньо в члени Кредитсоюзу...

Окрколгоспсекція [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 110, арк. 38—42. Оригінал.

№ 295

Із довідки про комуну «Плуг та молот» Савинського району Ізюмського округу

10 жовтня 1927 р.

В бурхливі часи, коли по Україні майже щомісячно мінялася «влада», на початку 1919 р. утворилась наша комуна «Плуг та молот». В склад комуни ввійшли 14 родин з 59 їдцями. Було тоді в комуні 25 голів коней, 18 корів, 10 телят, достатня кількість всякого реманенту і 280 дес. землі, що раніш належала поміщикові. Землі було занадто доволі, бо її ледве спромогалися обробляти своїми власними силами.

Не дивлячись на все, нелегко жилось в той час комуні. Навколо все неспокійно: то ріжні дрібноесерівсько-меншовицькі виступи, то часті наскоки бандитів заставляли комунарів весь час бути насторожі. Не встигли ще навіть гарно зжитись поміж собою, як почався наступ Денікіна і комунарам довелося відступати вкупі з Червоною Армією. Частина комунарів зосталась на місті й поступила в повстанчеські загони, а деяким при жорстокій розправі денікінців довелося скуштувати шомполів.

Та недовго тяглося їхнє панування. Червона Армія повела побідний наступ, а в тилу при участі наших комунарів розгорілося повстання і почався відступ білих, що покотом дійшов аж на Кримський полуострів, що був послідньою остановкою білих, звідкіля вони під натиском Червоної Армії після славетного Перекопського бою розвіялися по всьому світу по задворках імперіалістів.

Тепер вже ніхто не тривожив комуни і вона починає воскресати і жваво приймається за роботу. Від колишнього добре налагодженого господарства комуни зосталися тільки одні будів-

* Цифри у тексті документа нема.

лі та деякий нікуди негідний реманент, і комунарам довелося все заново создавати. Приймаються нові члени, беруться кредити, відводиться земля — 130 дес., яка зараз же розбивається на 6-пілля, і поволі комуна оживає.

Надійшов 1921 рік, що приніс з собою велику посуху та голод, і нашій комуні, як і всім, тоді довелося голодувати та прийшлось навіть розпродати частину худоби.

Після цих злиднів аж в 1924 р. життя комуни входить в нормальну течію і неуклонно починає все зростати і розвиватись.

На той час в комуні було 9 коней, 10 корів, 6 волів, 1 бугай, 1 кнур, 46 поросят та достатня кількість реманенту і баланс виявлявся в такому вигляді:

Актив		Пасив	
Каса	— 21	Капітали власні	—15210
Паї в кредитустановках	— 328		
Продовольство та матеріали	—8190	Держмайно	—8800
Будівлі	—9685		
Реманент	—2460	Борги	—1408
Коні	—1940		
Рогата худоба	—1110		
Продукційна худоба	— 884		
Культвитрати	— 800		
Баланс	—25418	Баланс	—25418

Поступово комуна набирає сили і намагається все вести своїми власними силами, бо кредитами користується мало.

За гарне, раціональне провадження господарства комуна одержує в 1924 р. премію 2000 крб., на яку вона купує трактор «Фордзон» та племінних свиней. Все це значно спричинилося до поліпшення господарства та добробуту комуни, і вона стає зразковим господарством.

В своїй роботі комуна цілком зв'язується з околишнім населенням, допомагаючи йому не тільки морально, але й матеріально, бо за час свого існування вона розповсюдила серед селян більш ніж 4200 пуд. чистосортного посівного матеріалу і більш 320 шт. поросят білої англійської породи.

Про ув'язку з околишнім населенням свідчить також і нижченаведена таблиця.

Роки	Видано в пільгове користування реманенту господарствам	Покрито селянських			Обмолочено хліба в дворах	Змелено на мельниці пудів
		свиней	корів	кобил		
1924	4	37	7	4	—	—
1926	10	79	9	7	48	—
1927	10	94	14	5	103	170170

РІЛЬНИЦТВО

Головну увагу в комуні звернуто на рільництво та скотарство (особливо свинарство). Рільництво зараз ведеться все по плану. В полі встановлено 6-пільний сівозмін, пристосований до розвитку скотарства (особливо, як було вже сказано, свинарства).

Завдяки машинізації і своєчасному виконанню робіт врожаї щороку збільшуються, так, ми маємо:

Роки	Озима пшениця	Яра пшениця	Овес	Кукурудза	Картопля	Жито
1924	85	48	46	112	308	96
1926	126	50	86	124	400	110
1927	147	92	46	230	800	—

Крім того, врожаї в порівнянні з селянськими вище завдяки тому, що поля засіваються чистосортним насінням і земля обробляється старанно, бо для робіт вживається багато складних машин. Є в комуні зараз 2 трактори «Фордзон», снопов'язалка, сінокоска, жатка, кінні граблі, ланцівська молотарка, віялка, трієр, кукурудзодерка, коренерізка і ін. Ланцівська молотарка десь і по цей час обмолочує хліб у околишніх селян.

ПРОДУКЦІЙНЕ СКОТАРСТВО ТА СВИНАРСТВО

Чим далі, тим більшу роль в господарстві комуни починає відігравати свинарство, і зараз уже мається 3 кнури білоанглійської породи, 70 шт. дорослих маток, 140 шт. підсвинків та 150 поросят. Свині знаходяться в свинарнику, збудованому згідно вимогам гігієни та годівлі. Підлога цементована, і для лежання є дерев'яні решітки. Годівля наближається до нормової годівлі. Всі свині розподіляються по зросту та вазі, а тоді вже у кожній групі переводиться відповідне харчування.

В харчах велике місце займають сильні корми: ячмінь, кукурудза, дерть, макуха і т. ін. Солом'яні корми вживаються мало, а замість них все більш вводяться водянисті, як буряк та картопля, яких в 1926/27 р. згодовано більш 10 000 пуд. До двох місяців новороджені поросята знаходяться біля матки, а тоді відбираються і розподіляються на самців і самиць. Через деякий час нова перетасовка: кращі поросята відбираються на плем'я, частина на продаж селянам, частина на відгодівлю. Для відгодівлі вживається: ячмінь, кукурудза, дерть, макуха, картопля, буряки і т. ін. Всі ці харчі, за винятком макухи, яку доводиться купувати, маються в своєму господарстві, причому багато харчів дається і в пареному виді.

Доглядають свиней 3 чоловіка, які щоденно чистять свинарники та годують свиней.

Збут свиней переводиться великими партіями, як живими, так і тушами. Продаються свині кооперативним установам: Харківському ЦРК та «Добробуту».

Взагалі свинарство все більше зростає, розвивається і дає прибуток. В порівнянні з 1924 р. вартість його зросла на 975%, а проти 1926 р. на 70%.

Не гірше стоїть справа і з останнім скотарством — коровами. Мається їх зараз 16 шт., серед яких 45% племінних червононімецької та сіроукраїнської порід. Удой молока щороку збільшується, що досягнуто відбором бугаїв та корів, а також кращою годівлею, дачою сильних і смачних кормів.

Коли в 1924 р. корова давала в середньому 120 відер молока, то тепер дає 180 відер.

ПІДСОБНІ ПІДПРИЄМСТВА

Значним стимулом щодо розвитку продукційного скотарства було наявність млина, якого комуна взяла в оренду в 1926 р. Не дивлячись на те, що млин був несправний і [став] на ремонт, а навіть [на] заміну деяких частин витрачено значні кошти, млин дав досить значний прибуток. Всього валового прибутку в 1926/27 р. одержано 13 000 крб., чистого — 3197 крб.

У 1928 р. передбачається раціоналізація млина, устаткування його водяною турбіною та спорудження олійниці.

ДОХОДНІСТЬ ТА ТОВАРНІСТЬ

Прибутковість окремих галузей господарства щороку зростає, що видно із цієї таблиці.

Роки	Доходність в карбованцях			
	польовництво, садівництво, городництво	свинарство	інша продуктивна худоба	підсобні підприємства
1924	4805	1380	—	—
1926	9839	4140	228	—
1927	13213	6194	335	3197

Товарність господарств теж щороку зростає завдяки засівам більш товарових культур: пшениці, ячменю, соняшника і т. ін. Від таких малотоварових культур, як жито, комуна відмовилась зовсім.

Таким чином, товаровість окремих галузей господарства зростає з кожним роком, що видно із приведеної таблиці.

Роки	Товарність в карбованцях	
	рільництво. садівництво, городництво	свинарство
1924	1126	328
1926	2845	2785
1927	3860	4260

Можна ще багато говорити про досягнення і в других, менш важливих галузях, та ми зупинимось ще тільки на характеристиці побуту комуни та на перспективах майбутньої роботи і тим закінчимо наш коротенький огляд.

ПОБУТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ

Склад комуни майже сталий, і не помічається такої текучості складу, як в других комунах.

Рух членів по роках був такий:

Роки	Бідняки	Середняки	Заможні	КП(б)У	ЛКСМ	КНС	Позапартійні
1924	40	2	—	10	20	22	12
1926	43	—	—	11	21	26	10
1927	57	—	—	11	23	26	8

Живуть всі комунари в спільних помешканнях, жонаті по окремих квартирах, молоді вкупі. Діти по досягненні 2 років переходять в дитячий будинок, де для них є кілька нянек та виховательниць.

У всіх житлових будинках чисто та чепурно, і самі комунари щотижня миються в лазні (бані).

Завдяки наявності достатньої кількості машин, що не тільки полегшують, а також і скорочують роботи, робочий день комуни встановлено в 8 годин з 2-годинною перервою на обід.

Вся робота розбивається завжди на кілька галузей і на кожну галузь роботи призначається керівник, відповідальний за цю галузь. Облік праці переводиться точно і зарплатня видається в залежності від проробленого часу та активності до праці. За недбале відношення до роботи та бешкетування накладаються штрафи. Цей самодисциплінарний захід значно вплинув на підвищення продукційності праці і тепер уже рідко доводиться вживати штрафу. Конфліктів взагалі майже не було.

По закінченні відчитного року переводиться остаточний розрахунок з членами комуни, видається їм бюджет. Бюджет встановлено для кожного члена в 100 крб. при умові, коли він виробить належну кількість днів. За кожний недороблений день з члена відраховується 27 коп. В деяких галузях є «нагруз-

ка», так, по кухні встановлена нагрузка в 30% і кухарка, коли виробить належну кількість днів, — одержує не 100, а 130 крб. В бюджет не входить харчування та спільне споживання. Він видається для придбання одягу, взуття та на індивідуальні потреби кожного члена. Грошима кожний член розпоряджається як хоче, причому протягом року в рахунок цього бюджету видаються грошові аванси.

КУЛЬТОСВІТНЯ РОБОТА

Культосвітня робота в комуні поставлена гарно: є кімната-клуб і при ньому військовий куток, осередок ЛКСМУ, куток загального розвитку, читальня й бібліотека. Передплачується багато часописів і журналів, бо всі члени комуни, за винятком грудних дітей, письменні. Неписьменність зліквідована зовсім, всі читають і вчаться, частина комунарів — у середніх та навіть вищих школах: в Ізюмській агрошколі — 6, в педтехнікумі — 1, в Артемівськім університеті — 1 й 1 — в Одеському хімічному технікумі.

Висока культурність і свідомість членів комуни, раціональні способи господарювання, засвоєні комуною, роблять її цінним взірцевим, культурно-господарським осередком в районі, а велика активність членів і змичка з околишнім селянством піднімають авторитет комуни, впливають і на способи господарювання місцевих селян.

За прикладом комуни селяни починають засівати свої поля чистосортним насінням, беруть на розплід породистих поросят, засвоюють потроху багатопільний сівозмін, і далеко чути прихильні балачки про комуну.

Завдяки правильним методам господарювання комуна за один останній рік збільшила свої засоби на 56%.

. . . .

ЗАКЛЮЧЕННЯ

На майбутній рік вся робота буде вестись виключно по плану, в якому намічена не тільки машинізація, а, так би мовити, невеличка індустріалізація комуни. Намічається устаткування водяної турбіни для млина і в зв'язку з тим поширення виробництва, спорудження олійниці, нового житлового будинка вартістю до 30 000 крб. і т. ін.

Так, крок за кроком удосконалюючи методи господарювання, машинізуючи господарство, комуна «Плуг та молот» наближається до соціалізму, дає добрий приклад селянам і вказує їм путь в загальну комуну.

Голова комуни Мартиненко
Дописувач Ходзінський

10 жовтня 1927 р.

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 46, арк. 17—20. Копія.

№ 296

Кореспонденція про тракторний обробіток землі в с. Софіївці Миколаївського округу

19 жовтня 1927 р.

Серед рівних степів Миколаївщини, над річкою Інгулом, немовби хто жменею кинув хатки, що притулилися понад коліном річки, де саме Інгул вигибається літерою Г. Це село Софіївка Полтавського району на Миколаївщині звичайне, як і решта сіл Миколаївщини. В Софіївці є всього 160 господарств і 1,5 тис. десятин землі. Різниться Софіївка від інших сіл району тим, що має 7 тракторів «Інтернаціонал» та 6 молотарок «Червоної зірки». Придбали їх в цьому році софіївці всією громадою. Спочатку не всі охотно приставали на це, а нині софіївці вже дивуються, як інші села можуть жити без тракторів. У софіївців все була тяганина із землеустроєм — частина села стояла за землеустрій, друга — проти. Одержавши трактори, софіївці вмить вирішили цю справу — розбилися на 3 земгромади, і кожна з них уже перейшла на правильний сівозмін. На весну є думка обробляти землю колективно — в одну загінку. Щоб поліпшити якість с.-г. продукції, софіївські громади засіяли весь свій озимий клин чистосортною «кооператоркою», замовленою через райземуправління.

Так будують своє нове життя софіївці, що рік ще тому назад майже зовсім нічого не знали про трактора.

М. Лященко

«Вісті ВУЦВК», № 239, 19 жовтня 1927 р.

№ 297

Із звіту Запорізької окружної секції сільськогосподарських колективів про колгоспне будівництво та організаційно-господарський стан колгоспів округу

20 жовтня 1927 р. *

І. РУХ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ОКРУГУ

За відчитний рік рух колективізації сільського господарства досяг значних розмірів.

На 1 жовтня 1927 р. налічується 202 колгоспи, що об'єднують 2310 господарств з кількістю 10 393 їдці та площу землі 21 788 дес.

* Дата супровідного листа.

Рух колгоспів за останні 3 роки

Роки	Комуни	Артілі	Т-ва по спільній обробці землі	Разом
1925 1.X	12	63	—	75
1926 1.X	10	52	35	97
1927 1.IV	10	53	83	146
1927 1.IX	10	48	144	202

З 1925 р. ріст колгоспів йде переважно по шляху організації первісних об'єднань — товариств спільного обробку землі, яких організувалося за 1925/1927 роки 144 товариства, з них за 1926/27 сільськогосподарський рік — 109 товариств.

В перші роки колективізації сільського господарства колективи організувались головним чином на колишніх нетрудових землях, де залишилися будівлі та реманент, шляхом об'єднання бувших батраків та незаможного селянства в комуни та артілі.

Тепер, коли бувші нетрудові землі охоплені населенням та державними установами, колективи організовуються на трудових селянських землях, приймаючи простіші форми усуспільнення окремих галузей сільського господарства.

Збільшений ріст колективізації селянських господарств іде в тих районах, де більш проведено землевлаштування й, особливо, де населення розселяється на хутори, що наближує землі до господарств. Так, наприклад, в районах Томаківському, Оріхівському та Пологівському землевлаштовано господарств на 50%, де й кількість первісних об'єднань найбільша.

Розподіл колгоспів по районах та їх % співвідношення по окремих формах

Назва району	Комуни	Артілі	Т-ва по спільній обробці землі	Разом	Відсоткові відношення: комуни	артілі	т-ва спільної обробки землі
Балківський	1	5	3	9	11,1	55,5	33,4
Кам'янський	1	3	2	6	16,6	50,2	33,2
Василівський	—	4	5	9	—	44,0	56,0
Жеребецький	1	1	9	11	9,9	9,9	80,2
Оріхівський	1	4	42	47	2,3	9,3	88,4
Пологівський	1	1	24	26	4,0	4,0	92,0
Гуляй-Пільський	1	5	11	17	6,0	30,0	64,0
Покровський	—	2	4	6	—	33,3	66,7
Ново-Миколаївський	2	1	12	15	13,2	6,6	80,2
Софіївський	2	7	5	14	14,2	50,3	35,5
Хортицький	—	3	—	3	—	100,0	—
Томаківський	—	10	25	35	—	30,0	70,0
Запорізький	—	2	2	4	—	50,0	50,0
Разом	10	48	144	202	5,0	24,0	71,0

II. ЛІКВІДАЦІЯ КОЛГОСПІВ

У минулому році були одиночні явища ліквідації артілей. За весь минулий рік ліквідувалося 4 артілі та 4 артілі переорганізувалися в товариства спільної обробки землі. Ліквідувалися такі артілі: ім. Петровського на острові Хортиця, ім. Петровського в селі Томаківка, ім. Шевченка Оріхівського району і «Красная звезда» Запорізького району.

Причини ліквідації артілі «Красная звезда» — закредитованість в багатьох організаціях, а також дуже низька продуктивність праці через її неорганізованість. Ця артіль була ліквідована постановою Комісії по реєстрації та ліквідації колективів [68].

Артіль ім. Шевченка Оріхівського району — єврейський колектив, самоліквідувалася через те, що їй відмовили в закріпленні участку землі в Оріхівському районі, в зв'язку з тим, що її намічалося землевпорядкувати в Гуляй-Пільському районі, в центрі оселення євреїв-колоністів. Переселитися в Гуляй-Пільський район члени не згодилися.

Артіль ім. Петровського на острові Хортиця ліквідована Комісією по реєстрації та ліквідації колгоспів за безгосподарність, а також і за невиплату боргів за куплене майно Запорізькому комунгоспу та за невиплату за весь час існування оренди за земельний участок.

Артіль ім. Петровського в Томаківці самоліквідувалася. Ця артіль фактично уявляла кустарно-промислову артіль. Самоліквідувалася через те, що підприємства — млин та олійниця — згоріли.

III. СОЦІАЛЬНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ В КОЛГОСПАХ

Всього населення в колгоспах 10 393 їдці. По видах колгоспів населення налічується:

Вид колгоспів	Кількість колгоспів	Разом їдців	Пересічно на 1 колгосп	Примітка
Комуни	10	814	81,4	
Артілі	48	2804	58,0	
Т-ва по спільній обробці землі	144	6775	47,0	
Разом	202	10393	48,0◆	

Було в 1925/26 р. пересічно на 1 колгосп 52 їдці.

Соціальний склад населення в колгоспах слідуючий:

Вид колгоспу	Кількість колгоспів	Селян	% відношення	Робітників	% відношення	Інтелігентів	% відношення	Разом	Із них КП(б)У, КСМ
Комуни	10	688	84,8	113	13,7	13	1,5	814	
Артілі	48	2398	85,4	329	11,2	77	2,7	2804	
Т-ва спільної обробки землі . .	144	6759	99,75	14	0,2	2	0,05	6775	
Разом	202	9845	93,7	456	5,3	92	1,0	10393	

Переважний відсоток населення колгоспів дає селянство. В комунах та артілях мається значний відсоток робітників, що пояснюється наявністю в цих формах колгоспів промислових підприємств.

Щодо характеристики зазначених соціальних груп по міцності до вступу їх в колгоспи, то на підставі даних суцільного обслідування колгоспів за минулі роки маємо таке співвідношення у відсотках:

На час	Селян-бідняків (до 3 дес. на господарство)	Селян-середняків (більш 3 дес. на господарство)	Батраків	Робітників	Інших	Разом
1924 р.	42,2	14,2	20,0	10,5	13,1	100%
1925 р.	53,7	18,7	11,2	5,0	11,4	100%
1926 р.	57,3	19,3	8,3	7,0	8,1	100%

Таким чином, за одними даними про забезпеченість господарств землею до їх вступу в колективи склад населення колгоспів є головним чином бідняцько-середняцький.

IV. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ПЛОЩІ

Загальна площа колективів на 1 вересня 1927 р. складає 21 788 дес., причому по видах колгоспів розподіляється так:

На час	Кількість колгоспів	Десятин			Разом	Пересічно на 1 колгосп	Примітка
		комуни	артілі	т-ва спільної обробки землі			
1.X 1926 р.	97	3565,64	9864,09	2957,65	16387,38	168,9	
1.IX 1927 р.	202	3590,7	7653,5	10543,8	21788,0	107,8	

По видах колгоспів пересічна площа:

На одну комуну . . . . 359 дес.
» » ар іль . . . . 159,4 »
» одне т-во спільної обробки землі . . . . 73,2 »

Зазначені дані вказують на те, що товариства спільного обробітку землі уявляють дрібні колективні об'єднання.

Найбільш значну площу мають комуни.

Пересічний розмір землезабезпеченості на їдця в колективах і окремих селянських господарствах визначається:

На час	Комуни	Артілі	Т-ва спільної обробки землі	Пересічно на колгосп	Пересічно на окреме господарство	Різниця
	на їдця					
1.X 1926 р.	3,95	3,6	1,96	3,15	2,14	1,01
1.IX 1927 р.	4,41	2,73	1,56	2,09	2,14	0,24

Загалом забезпеченість землею в колективах майже дорівнюється забезпеченості в поодиноких селянських господарствах, але окремо в товариствах спільного обробітку землі значно менше пересічної норми забезпеченості по окрузі.

. . . . . . , ...

VI. УСУСПІЛЬНЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ПЛОЩІ

За даними виборочного обслідування колгоспів, розмір усуспільнення земельної площі по видах колгоспів складає у %:

Вид колгоспів	Обслідувано	Загальна площа	Усуспільнено	Усуспільнено, в %	Примітка
Комуни	5	2004,64	2004,64	100%	
Артілі	4	785,00	785,00	100%	
Т-ва спільної обробки землі	5	405,3	24,00	6%	
Разом	14	3194,94	2813,64		

Виборочне обслідування дає, що в вищих формах колективів — комунах та артілях — земля усуспільнена повністю, але в товариствах спільної обробки землі в окремому користуванні знаходиться більше 90%.

Малий відсоток усуспільненої землі у т-вах спільної обробки землі пояснюється тим, що в більшості товариства зорганізовані на протязі відчитного року, неземлевлаштовані і знаходяться в стадії організації.

VII. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ ТА РОЗПОДІЛУ ПРОДУКТІВ

За даними виборочного обслідування колгоспів, можна визначити, як використовується праця в колективних господарствах в порівнянні з її запасом:

Вид колгоспів	Кількість обслідуваних	Запас праці в переводі на чоловічі дні	Використано праці	% використання
Комуни	3	58291	43134	73,9%
Артілі	2	8644	4244	49,1%
Т-ва спільної обробки землі	—	—	—	—
Разом	5	66935	47378	70,8%

З наведених даних можна бачити, що більш повно використовується праця в комунах, але треба зазначити, що цих даних не досить, а тому робити висновки з приводу цього неможливо.

Організація розподілу продуктів праці в значній мірі залежить від статутної форми колективного об'єднання.

По даних виборочного обслідування колгоспів, при розподілі колективи додержуються таких принципів:

1. В комуні «Червоні борці» Балківського району 50% прибутку розподіляється по паях, але пай — 50 крб. — встановлений від кожного їдця, такий розподіл рівнозначний розподілу по їдцях, а останні 50% розподіляються поміж членів пропорційно проробленим трудодням.

2. В комунах «Маяк» та «Авангард» розподіл продуктів провадиться по вироблених трудоднях згідно встановлених розрядів робітників і норм оплати робочого дня, а саме:

В комуні «Маяк» 1) майстер та відповідальний робітник — 1,25 крб. в день
2) рядовий робітник 1-го розряду — 1,10 » » »
3) » » 2-го » — 0,80 » » »
4) » » 3-го » — 0,70 » » »
5) » співробітник 1-го » — 0,80 » » »
6) » » 2-го » — 0,70 » » »
7) » » 3-го » — 0,60 » » »
8) жінки та дівчата — 0,60 » » »

В комуні «Авангард» 1-го розряду: діти — 9,00 на м-ць
2-го » підлітки — 12,00 » »
3-го » малоздатні дорослі — 15,00 » »
4-го » дорослі некваліфіковані — 18,00 » »
5-го » керівні дрібні робітники — 21,00 » »
6-го » фахівці в майстернях та підприємствах — 24,00 » »
7-го » відповідальні робітники — 27,00 » «
8-го » голова комуни — 30,00 »

В комуні «Маяк» заведені розрахункові книжки, в яких щотижня конторою записується робота.

В обслідуваних артілях розподіл продуктів провадиться головним чином по вироблених трудоднях.

В артілі «Незаможник» Василівського району розподіл провадиться по їдцях. Це пояснюється тим, що організація праці провадиться в спосіб «трудових паїв», тобто на певну кількість земельної площі, що припадає на їдців даної родини, виставляється певна робоча сила, звідси й оцінка праці переводиться в спосіб розподілу продуктів по їдцях незалежно від віку.

В артілі «Красний факел» Хортицького р-ну оплата праці проводиться в кінці оперативного року з такого розрахунку: жінка має 75%, підліток — 50%, дитина — 25% від норми оцінки дня чоловіка, яка встановлюється в залежності від проароблених днів, за винятком дітей. На протязі року члени одержують аванси продуктами та грішми в рахунок платні.

У всіх обслідуваних т-вах спільного обробітку землі розподіл продуктів праці провадиться по господарствах пропорційно кількості десятин землі, що припадає на господарство.

VIII. ЗАВЕДЕННЯ УЧОТУ ПРАЦІ ПО ВИРОБЦІ

По всіх зазначених способах розподілу продуктів праці є один загальний недостаток — це відсутність враховування ефекту роботи за пророблений час.

На нашу думку, необхідно ураховувати пророблену роботу шляхом встановлення потрібної кількості часу на переведення тої чи іншої роботи: скажемо, на запашку 1 дес. трактором, плугом з запряжкою 4 коней, на пропашку 1 дес. кукурудзи при міжряддях 22 вершки, 16 вершків і т. ін.

Для учоту по нормах виробітку доцільно завести марочну систему. По цій системі учот провадиться таким чином: наприклад, для просапки 10 дес. кукурудзи необхідно для одного чоловіка 40 днів. Скажемо, для виконання цієї роботи призначено 10 чол. На цю групу, по кількості потрібних днів для виконання цієї роботи, видається 40 марок. По закінченні роботи підрахунок просапних рядків дає те, що не всі робітники просапали однакову кількість рядків, а тому в залежності від кількості проробленӧї роботи і провадиться розподіл марок між робітниками. Кожним робітником одержані марки доставляються в контору для запису пророблених днів по кількості одержаних марок.

Розподіл продуктів праці на підставі учоту часу по пророб-леній роботі буде самий точний та правдивий.

IX. ОРГАНІЗАЦІЯ ТЯГЛОВОЇ СИЛИ

Забезпеченість колгоспів живим та мертвим реманентом за останні роки значно збільшилася, дякуючи поліпшенню та поширенню кредитування.

Плотність худоби в колгоспах порівнюючи з селянським господарством на 100 дес. землі на 1 квітня 1927 р:

Характер господарства	Коней	Волів
Колгоспи	8,8	0,8
Селянські господарства .	15,3	3,4

Плотність робочої худоби в селянських господарствах значно більша, ніж в колгоспах. Це пояснюється тим, що колгоспи переходять до машинізації своїх господарств й зменшення робочої худоби йде за рахунок тракторів.

Менша плотність робочої худоби в колгоспах є наслідком також особливостей організації великого колективного господарства.

Забезпеченість колгоспів живою тягловою силою вкупі з тракторами на 1 квітня 1927 р.:

Вид колгоспів	Коней	Волів в переводі на кінські сили	Тракторів в переводі на кінські сили	Разом	% відношення			
					% коней	% волів	% тракторів	Разом
Комуни	176	8	210	394	44,7	2,0	53,3	100
Артілі	491	36	300	827	59,2	4,3	36,5	100
Т-ва спільної обробки землі	724	3	330	1057	68,5	0,2	31,3	100
Разом . . .	1391	47	840 (84 трактора)	2278	61,0	2,1	36,9	100

Порівнюючи з минулим роком приходиться тяглової сили (живої та механічної) на 100 дес. по різних формах колективів:

На час	Припадає на 100 дес.				Пересічн на колектив
	комунах	артілях	т-вах спільної обробки землі	селянських господарствах	
На 1.IV 1927 р.	11	9,2	16,4	15,3	11,1
Нормальна	12	12	12	12	12
Різниця	—1	—2,8	+4,4	+3,3	—0,9

Більша рентабельність використання робочої худоби в комунах та артілях пояснюється слідуючим:

1. Ці форми колективних об'єднань організувалися в більшості з бідняцьких та батрацьких господарств, які вступали до колективу майже зовсім без тяглової сили, й остання набувалася поступово в кількості, потрібній при більш-менш правильній організації укрупненого господарства.

2. Усуспільнення засобів виробництва.

X. ОРГАНІЗАЦІЯ МЕРТВОГО РЕМАНЕНТУ

Кількість мертвого реманенту в колективах на 100 дес. орної землі:

Вид колгоспу	На який час	Одного знаряддя	Сівалок	Косарок	Молотарок
Колгоспи	1.X 1926 р.	4,1	1,1	1,4	0,5
Селянські господарства .	1.X 1926 р.	10,2	1,8	4,0	0,6

Порівнюючи з селянськими господарствами на 100 дес. орної землі в колгоспах припадає менше реманенту, але ж це свідчить про те, що в колгоспах доцільніше використовуються машини, кількість яких на 100 дес. більш відповідає прийнятим нормам.

XI. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОДУКТИВНОГО СКОТАРСТВА

Продуктивне скотарство в колгоспах в цілому ще не набрало товарового значення і головним чином задовольняє споживчі потреби їх членів.

Скотарство в колгоспах на 1 квітня 1927 р. знаходиться в такому становищі:

Вид колгоспу	Кількість колгоспів	Худоби в індивідуальному користуванні			Худоби в усуспільненому користуванні			
		корів	свиней	овець	корів	молодої великої рогатої худоби	свиней	овець
Комуни	10	—	—	—	128	139	647	229
Артілі	53	209	282	12	216	176	763	311
Т-ва спільної обробки землі	83	602	824	736	9	12	18	13
Разом . . .	146	811	1106	749◆	353	329◆	1428	553

Плотність продуктивної худоби в колгоспах порівнюючи з селянськими господарствами на 100 дес. орної землі:

Вид колгоспів	Корів	Свиней	Овець
Колгоспи	6,1	16,1	8,2
Селянські господарства	15,8	13,6	23,6

Маємо в колгоспах багато менше корів та овець, що пояснюється тим, що до цього часу головна увага зверталася на рільництво та інші галузі, на які головним чином і витрачалися кошти.

Свинарство в колгоспах має більший розвиток, ніж в селянських господарствах, і треба зазначити, що в багатьох колгоспах — комунах «Авангард», «Маяк», «Незаможник» і артілях «Земледелец», «Сельінтерн», «Красный факел» та інших — ця галузь в господарстві займає значне місце.

XII. ОРГАНІЗАЦІЯ РІЛЬНИЦТВА

Рільництво в колгоспах — це основна галузь сільського господарства, що виявляється в такому співвідношенні угідь на 100 дес. придатної землі:

На час	Садиби	Сад	Городи	Рілля: посів	Рілля: пар	Рілля: невикористаної	Рілля: вигони	Разом ріллі	Сінокаті	Лісу та кущів	Всього придатної землі	Землевлаштовано	Забезпечено тягловою силою
1925	1,6	1,3	1,1	48,2	11,4	16,4	10,2	86,2	6,5	3,3	100	52,0	69,8
1926	2,1	0,9	1,5	58,2	21,6	2,0	9,9	91,7	3,1	0,7	100	57,7	92,2

Маємо збільшення засівів та площі під парами за рахунок ріллі, що в 1925 р. в розмірі 16,49% від удобної площі здавалася колгоспами в оренду, причому збільшення площі під парами та під засівами провадилося в залежності від збільшення забезпеченості колгоспів тягловою силою, а також частково від землевлаштування колгоспів.

Найбільші досягнення в організації рільництва мають комуни та артілі. Рільництво у всіх видах колективних об'єднань в цілому поставлене вище, ніж в селянських господарствах. Внаслідок вищої організації рільництва врожаї в колективах значно вищі, ніж в селянських господарствах, і опридiлюються в цьому році в пудах.

Правильні сівозміни заведені у всіх землевлаштованих колгоспах в кількості 36 об'єднань.

У неземлевпорядкованих колгоспах польові культури в більшості теж мають правильне чергування, але сівозмін тільки намічається...

. . . .

XIV. АГРИКУЛЬТУРНЕ ТА ГОСПОДАРЧЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОЛГОСПІВ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРЧА РОБОТА ПО РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ

Організаційне та агрикультурне обслуговування колгоспів в сучасний мент переводиться виключно під керівництвом оргбюро секції колгоспів.

Переведення в життя тих чи інших заходів провадилося як своїм інструкторським апаратом, так і районовими агрономами через райбюро колгоспів. Через малу кількість наявного інструкторського апарату обслуговування колективів і особливо товариств спільного обробітку землі не було достатнім.

Обслуговування колективів з боку земельної агрономії так само не являлося достатнім, поскільки останнє переобтяжене своїми безпосередніми справами, що на них покладають земельні органи, а тому агрономічна допомога колективам мала випадковий характер в той час, коли самі колективи потребували систематичної в них роботи агрономів.

В цілому недостатнє обслуговування колективів негативно впливало на організацію виробництва, на внутрішні взаємовідносини членів, на виконання виробничих планів, на провадження рахівництва й т. ін.

На протязі всього минулого сільськогосподарського року по організаційному обслуговуванню колгоспів пророблена така робота:

	Кількість робіт	Витрачено часу
Переведено ревізій та обслідувань	36	119,0
Складено виробничих планів	16	59,0
Участь в кустових з'їздах	5	15,0
Налагодження рахівництва	10	11,0
В справах організації господарства	8	7,0
Інструктування райбюро	9	12,0
Участь в загальних зборах та засіданнях керуючих органів	45	28,0
Налагодження взаємовідносин поміж членами	10	9,0
Участь в райнарадах	11	9,0
Культосвітні справи	6	5,5
Разом	156	274,5

Окремо по головних галузях — рільництву та скотарству — були переведені роботи, що мають досить значне агрикультурне значення для всієї округи. Ці міроприємства полягають в слідуючому:

1. По рільництву. Майже по всіх комунах та артілях, що мають встановлений сівозмін і підготовлену ріллю, закладені масиви озимої пшениці сортів «українка» та «кооператорка».

2. По скотарству. По плану за рахунок кредитів Сіль-

банку в цьому році набуті племінні жеребці, бугаї та свині слідуючими колгоспами:

Назва колективу	Жеребців		Бугаїв		Свиней		Разом
	кількість	сума кредиту	кількість	сума кредиту	кількість	сума кредиту	
Артіль «Красный факел» . .	0	—	1	150	3	300	450 крб.
Комуна «Маяк»	1	1250	1	150	1	100	1500 »
Артіль «Земледел»	1	1250	—	—	—	—	1250 »
» «Надія»	—	—	1	150	3	300	450 »
Комуна «Іскра»	—	—	1	150	3	300	450 »
Артіль «Червоний стяг» . .	—	—	1	150	3	300	450 »
» «Червоне поле» . . .	1	1250	1	150	1	100	1500 »
Артіль ім. Клименко . . .	1	1250	1	150	3	300	1700 »
Комуна «Авангард»	1	1250	—	—	—	—	1250 »
Артіль «Красный труд» . . .	—	—	1	150	—	—	150 »
Комуна «Путь свободы» . .	—	—	1	150	1	100	250 »
Артіль «Об'єднаний труд» .	1	1250	—	—	—	—	1250 »
Разом	6	7500	9	1350	18	1800	10650 крб.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗБУТУ ТА ПОСТАЧАННЯ

Розмір охоплення сільгоспкооперацією збуту колгоспів та їх постачання до деякої міри з'являється показником обсягу господарчого обслуговування колгоспів з боку союзу і взагалі всієї системи сільгоспкооперації. Можливо, повне з'ясування цього питання дало б можливість досить яскраво виявити роль сільськогосподарської кооперації в справі обслуговування колективів і роль останніх в оборотах сільгосподарської кооперації округи, але, на жаль, таких відомостей немає, і для часткового освітлення цього питання використані матеріали виборочного обслідування колгоспів в червні—липні м-цях цього року. Без сумніву, ці матеріали, що одержані в часи уборки врожаю, тільки частково допоможуть нам з'ясувати поставлене питання.

За даними виборочного обслідування колгоспів, продаж краму по контрагентах розподіляється так (дані по 5 комунах та 5 артілях):

	Комуни		Артілі		Разом	
	сума*	%	сума	%	сума	%
С.-г. кооперації	7484,63	17,8	947,11	6,3	8431,74	14,8
Держустановам	26244,92	62,7	7798,47	51,9	34043,39	59,9
Іншим	8171,35	19,5	6247,51	41,8	11418,86◆	25,3
Разом	41900,90	100%	14993,09	100%	56893,99◆	100%.

* У карбованцях.

Продані продукти одержані від таких галузей сільського господарства:

рільництво та городництво	на 27460,62	48,1%
скотарство	» 10650,20	18,9%
підсобні підприємства	» 18783,17	33,0%
Разом	на 56893,99	100%

Треба зазначити, що продукти від підсобних підприємств складаються головним чином з продуктів, що одержані від млинів. Через те, що обслідування переводилось в часи уборки врожаю, збут продуктів від рільництва має порівнюючи зменшений відсоток.

За цими даними можна визначити, що по продажу колективи господарчо ув'язані з сільгоспкооперацією недостатньо.

Купівельні операції колективів, за даними виробничого обслідування, визначаються таким чином (дані за 5 комун та 5 артілей та 5 т-в спільної обробки землі):

У кого купувалося	Комуни		Артілі		Т-ва спільної обробки землі		Разом	
	сума*	%	сума	%	сума	%	сума	%
У с.-г. кооперації .	6644,07	51,4	4426,30	28,6	336,90	5,5	11407,27	32,8
Держустанов . . .	4054,42	30,1	9430,00	61,1	5320,00	85,8	18804,42	54,1
Приватних осіб . . .	2422,22	18,5	1594,43	10,3	540,00	8,7	4556,65	13,1
Разом	13120,71	100%	15450,73	100%	6196,90	100%	34768,34	100%

Дані по купівлі теж свідчать про недостатній господарчий зв'язок колгоспів з сільгоспкооперацією.

МАШИНО- ТА ТРАКТОРОПОСТАЧАННЯ

Машинопостачання колгоспів проводилося головним чином за рахунок кредитів з фонду бідноти [69] і частково за кошти союзу **.

З фонду бідноти малося кредитів:

на машинопостачання —	25100 крб.
на тракторопостачання —	8403 крб.
Разом	33503

* У карбованцях.

** Йдеться про кредитсоюз.

Намічено союзом по плану кредитування на 1926/27 опер. рік 19 057 крб., а всього 52 560 крб.

Використано колективними об'єднаннями з фонду бідноти 27 760 крб. 56 коп.

Машинові кредити як з фонду бідноти, так і союзу використані колгоспами головним чином на придбання складних машин — молотарок, снопов'язок, самоскидок та інших.

Тракторопостачання провадилося згідно інструкції про порядок прийому та розгляду заяв на придбання селянством тракторів.

За минулий рік по Запорізькій окрузі розподілено 52 трактори, з них 50 тракторів системи «Фордзон» і 2 трактори системи «Запорожець».

Зазначена кількість тракторів розподілена таким чином:

Кому призначено	Банківський кредит		Бідняцький фонд 4-річний	Фонд боротьби з посухою[70] 4-річний	Разом тракторів	Примітка
	2-річний	3-річний				
Комуни	2	1	1	—	4	
Артілі	2	8	1	1	12	
Т-ва спільної обробки землі	—	17	4	4	25	1 трактор системи «Запорожець»
Машинно-тракторні т-ва	3	4	—	—	7	
СТВ	1	2	—	—	3	
С.-г. школи	—	—	—	1	1	1 трактор системи «Запорожець»
Разом	8	32	6	6	52	50 системи «Фордзон» 2 системи «Запорожець»

Таким чином, колгоспи одержали 41 трактор, що складає 78,8%, а вкупі з тракторними т-вами — 48 тракторів, що складає 92,3%.

Тракторопостачання колгоспів провадилося головним чином за рахунок банківського кредиту.

КРЕДИТУВАННЯ КОЛГОСПІВ

Кредитування колгоспів провадилося так безпосередньо союзом та Сільбанком, як і сільськогосподарськими кредитними товариствами.

Безпосередньо Сільбанком та союзом відпущено кредитів:

Відпущено Сільбанком	Довготермінового кредиту	Короткотермінового кредиту	Разом
З фонду бідноти	11540—22	—	11540—22
Банківський кредит	2800—00	9400—00	12200—00
З фонду боротьби з посухою	17092—32	—	17092—32
Разом	31432—54	9400—00	40832—54
Відпущено союзом			
Грошового	6730—55	11292—53	17999—08
Товарового	—	6124—91	6124—95
На ремонт тракторів	—	1253—00	1253—00
Разом	6730—55	18670—44	25377—03

А всього безпосередньо відпущено Сільбанком та союзом:

Короткотермінового кредиту	28073—48
Довготермінового	38136—09
Разом	66209—57

Крім цих коштів для кредитування головним чином колгоспів, проведено через сільськогосподарські кредитні товариства кредиту з фонду бідноти на суму 85 763—00, з них 8000 крб. для кредитування євреїв-переселенців.

Крім цих кредитів, ОЗВ призначено на оплату землевпорядчих робіт безповоротної позики її колгоспам 1540 крб.

Головним призначенням виданих кредитів було: машинізація, реманент, трактори та інше.

Терміни кредитування з фонду бідноти — до 5 років...

Голова оргбюро секції [*підпис*]
Інструктор-агроном [*підпис*]

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 43, арк. 12—32. Оригінал.

№ 298

Довідка Білоцерківської окрколгоспсекції про господарський стан артілі «Новий шлях» в с. Кривому Корнинського району

23 жовтня 1927 р.

Артіль «Новий шлях» організовано в жовтні 1923 р. Зараз вона нараховує 76 членів та 304 їдці. Серед них: членів і кандидатів партії — 4, членів ЛКСМУ — 15 і 50 чоловік членів комнезаму. За останні два роки склад артілі був більш-менш постійний: 4 члени вступило і 1 член вибув.

Артіль є членом Корнинського сільськогосподарсько-кредитового товариства та Сільбанку.

Артіль має 278 дес. землі, що розподіляється в такий спосіб: 225 рільної землі, 25 дес. під садком та городом, $20^1/_2$ — луків, $7^1/_2$ непридатної землі.

Рільна земля розбита на окремі клини восьмипільного сівозміну в такому порядкові: 1) чорний пар, 2) озимина, 3) пропашні, 4) ярина, з підсівом конюшини, 5) конюшина перший рік, 6) конюшина другий рік, 7) озимина і 8) ярина.

Землеустрій проведено ще в 1924 р., за яким артілі було відведено земельну площу на 60% із бувшої нетрудової землі та на 40% із селянських земель с. Кривого.

Садівництво та городництво ведуться окремим фахівцем—членом колективу. У минулому році закладено півдесятини питомника плодових дерев.

Артіль оселилась в будинках бувших маєтків поміщиків. Ці будинки за горожанської війни були зруйновані, і за час існування артілі відремонтовано лише п'ять будинків, куди вселилося 17 родин, і 17 помешкань господарчого призначення.

Для решти членів колективу житлових приміщень не вистачає, й вони живуть у своїх хатах в селі. Але артіль прагне до того, щоб вся артіль жила вкупці на спільній садибі. Тому з цією метою артіль спорудила цегельню, на якій за сезон вироблюють 60 000 шт. паленої та 120 000 шт. сирої цеглі, з якої будуть будувати артільні будинки.

Артіль має такі промислові підприємства:

1) просорушка з продукційністю 3500 пуд. на рік,

2) круподерка, що переробляє 2400 пуд. на рік,

3) січкарня, що пропускає 6000 пуд. на рік.

Крім того, артіль орендує в Корнинського райвиконкому:

1) вальцьово-розтрусний млин, що перемелює 100 000 пуд. борошна на рік,

2) розтрусний млин (водяний млин), що перемелює біля 30 000 пуд. зерна.

З мертвого реманенту суспільного користування артіль має 2 трактори, 1 двигун, 1 молотарку, 3 жатки, 1 сінокосилку, 19

плугів, 8 культиваторів, 4 сівалки, 1 трієр та ін., а також 20 коней та двоє лошат живого реманенту; 50 корів, 70 свиней та 25 телят знаходяться у власному користуванні окремих членів артілі.

Господарство ведеться за виробничим планом, що його щорічно складає райагроном. Внаслідок планової роботи артіль за 1926 р. має чистого прибутку 17 282 крб. З загальної суми капіталів артілі в розмірі 72 690 крб. 67 коп. 30 012 крб. 20 коп. є артільна власність, 34 829 крб. 14 коп. — вклади членів артілі і решта — 7861 крб. 52 коп. — є борги.

Протягом 1926/27 р. встановлені такі пайові внески: 10 крб. паю та 50 коп. вступних для дорослих їдців і 5 крб. паю та 50 коп. вступних з їдока до 18 років.

Артіль кредитується в Сільбанкові на 2000 крб. і в кредитовому товаристві на 3000 крб. Одержані позики використані по призначенню.

Вартість валової продукції за минулий рік складає 24 468 крб., або 108 крб. 74 коп. на десятину (проти 80 крб. в селянських господарствах), цебто колективне господарство, хоч і не досить повної форми, але все ж більш вигідніше, ніж окреме селянське господарювання.

Управління колгоспу проводиться радою, яка із свого боку виділяє завідуючих окремими галузями роботи, які і ведуть керівництво та облік цих робіт. В артілі ведеться рахівництво по спрощеній американській системі, яке виконує постійний фахівець-бухгалтер.

Видача зарплатні провадиться по фактичній затраті праці кожного члена артілі. Розрахунок — грошима або продуктами. Ціни на робочі руки встановлюються загальними зборами, пристосовуючись до ринкових цін.

Розподіл чистого прибутку за 1926 р. був такий: 45% пішло на спільне господарство, а 55% прибутку розподілено серед членів артілі.

Колгосп обробляє свою землю власними силами, не переводячи найму, за виключенням фахівців.

Кожен член колективу працює по своїй здібності та фаху.

Артіль прагне до вищих форм колективного господарювання — до комуни. Про це свідчить низка доказів з боку членів артілі. Так, під час сезонних літніх робіт в господарстві з великою охотою влаштовуються спільні споживання, спільна кухня та їдальня, дитячі ясла тощо.

При артілі є свій клуб, де ведуться бесіди на сільськогосподарчі теми, читаються газети, відбуваються загальні збори, випускається стінна газета і взагалі ведеться культосвітня робота серед членів артілі.

Артіль обслуговує селянство покривним, протравлюючим та зерноочисним пунктами та своїми промисловими підприємствами, провадить обмін свого насіння на селянське, сприяючи по-

ширенню гатункових засівів та поширенню сортових городніх культур.

Вплив колективу на околишнє селянство безперечно позитивний.

На окружному конкурсі колгоспів Білоцерківського округу артіль «Новий шлях» одержала премію першого розряду й представлена до премії на Всеукраїнському конкурсі.

С. Красноружський

Жовтня, 23 дня 1927 р.

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 16, арк. 1—4. Відпуск.

№ 299

Протокол засідання партійної фракції ради Бессарабської комуни Ободівського району Тульчинського округу

27 жовтня 1927 р.

Присутствовали: тт. Левицкий, Мокрицкий, Довгаль, Митител, Гажалов, Максимов.

Приглашены: председатель Тульчинского кредитсоюза тов. Количенко.

Слушали: 1. О размещении по квартирам прибывающих демобилизованных красноармейцев и снабжении их постельными принадлежностями.

Постановили: По вопросу расквартирования красноармейцев считать необходимым их размещать в палаце, где основная масса коммунаров. Для укомплектования постельными принадлежностями прибывающих красноармейцев частично изъять имеющиеся лишние у некоторых коммунаров, а также согласовать вопрос с зав. детяслями относительно сдачи лишней постельной принадлежности, снабдив прибывающих демобилизованных красноармейцев. Из прибывающих красноармейцев дать одного на мельницу, одного на маслобойку, три человека в мастерские, а также иметь в виду укомплектование штата макаронной фабрики прибывающими красноармейцами.

Слушали: 2. Об охране.

Постановили: Поручить тов. Мокрицкому подыскать двух постоянных сторожей на мельницу и около соломы. Поручить тов. Сырбу собрать все оружие и патроны, сделав опись с номерами, каковую хранить тов. Довгалю в кассе.

Слушали: 3. О праздновании Октябрьской революции и 3-летия коммуны.

Постановили: Поручить тов. Довгалю повести работу по подготовке празднования Октябрьской революции, включив в комиссию тов. Мокрицкого. Пригласить на годовщину коммуны официальных гостей, а также в отдельности каждому ком-

мунару своих гостей. В связи с Октябрьской революцией и годовщиной коммуны созвать общее собрание коммуны.

Слушали: 4. О завпроде.

Постановили: Поручить тт. Гажалову и Мокрицкому подыскать кандидатуру завпрода, учитывая новые задачи, которые стоят перед завпродом.

Слушали: 5. Об учете инвентаря по квартирам.

Постановили: Поручить тов. Сырбу вывести счета по дому отдыха. Тов. Мокрицкому провести инвентаризацию всего имущества по квартирам, по актам.

Слушали: 6. О выдаче керосина.

Постановили: Тов. Максимову урегулировать выдачу керосина один раз в неделю.

Слушали: 7. О макаронной фабрике.

Постановили: Поручить тов. Митителу оборудовать механическую часть, а тов. Гажалову — сушильную.

Секретарь фракции

Держархів Вінницької області, ф. Р-3586, оп. 1, спр. 17, арк. 8. Копія.

№ 300

Повідомлення про організаційно-господарський стан сільськогосподарської артілі «Червоний шлях» в с. Болотниці Коростенського округу

29 жовтня 1927 р.

Земля, де господарює тепер артіль «Червоний шлях», належала колись поміщикові. Після закінчення громадянської війни в 1921 р. там було господарство Воєнпромгоспу, що на ньому колишні робітники сільгоспу організували в 1923 р. комуну.

Селянство с. Болотниці було проти комуни, бо мало на увазі поділити землю, що її заняла комуна, між собою. Вороже оточення і брак відповідного досвіду привели до того, що комуна не змогла зразу налагодити як слід свого господарства і вже через рік виникло питання про її ліквідацію. Тоді частина членів комуни вийшла з неї і вкупі з місцевими селянами організувала на другій ділянці землі с.-г. артіль під назвою «Червоний шлях». В артілі справа відразу пішла на краще. Господарство успішно почало розвиватися, й тоді майже зліквідована вже комуна вирішила пристати до артілі, щоб разом будувати нове колективне господарство.

Спочатку до артілі вступило також багато селян-середняків, бо думали, що артіль недовго проіснує, а землі її буде розподілено між окремими членами. Це й зміцнило господарство артілі, незважаючи на те, що від неї поступово почали відставати ті, що їм не подобалося колективне господарство. Тепер залишилось в артілі 8 витриманих колективістів — всі члени комнезаму. Їдців в артілі 48 чол.

Неподілених капіталів, що складаються із щорічних процентних відрахувань від умовно чистого прибутку, артіль має 1600 крб. і 500 крб. вкладів від своїх членів. Крім того, артіль одержує довготерміновий кредит в Ласківському с.-г. кредитному товаристві в розмірі 1500 крб. та з Волинського сільбанку в розмірі 10 000 крб. (з бідняцького фонду на термін 8 років). На ці кредити артіль придбала трактора та інші с.-г. машини, організувала розплідник породистих свиней, збудувала декілька господарських будинків і т. д. Дружна спайка членів артілі сприяє продуктивності праці, і чужих робітників не доводиться наймати не тільки на звичайні роботи, але й на фахові.

Землі в артілі 80,75 дес., вся вона навколо садиби, в одній ділянці. Орної землі 58 дес., сіножаті 12,75 дес. і 2,25 дес. лісу. Непридатної землі артіль має всього 1,75 дес. В 1925 р. проведено землевпорядження і тоді ж введено на одній частині землі 4-пільний сівозмін, і на другій — 6-пільний. Суглинно-супіскуватий грунт сприятливий для конюшини, а через те в обох сівозмінах введено її засів.

З підприємств артіль має лише одну кузню, що виконує ремонт с.-г. реманенту для артілі і для околишнього селянства. Мертвий с.-г. реманент усуспільнено цілком і лише 8 господарських будинків, 14 корів, 6 овець, 7 свиней, 12 поросят та четверо телят в індивідуальному користуванні.

Валового прибутку в 1927 р. рільництво дало 4949 крб., лугівництво — 225 крб., хмілярство — 750 крб., садівництво — 400 крб. та скотарство — 1152 крб. Прибутки від кузні складають 384 крб. на рік. Таким чином, на кожного їдця припадає тепер валового прибутку 187 крб. 15 коп. проти 54 крб. в 1924 р. В околишнього селянства валова продукція зараз не вище за ту, що була в артілі в 1924 р.

Прекрасно по-комунальному поставлено в артілі справу щодо організації і виконання праці. Головний розпорядчик — голова артілі, і, крім того, в кожній галузі господарства за відповідальних розпорядчиків є окремі члени артілі. Вони безпосередньо провадять в життя накреслену виробничу програму. На роботу виходять члени артілі по наряду, складеному на виробничій нараді напередодні кожного робочого дня. Робочий день встановлено під час польових робіт з 6 годин ранку до 7 годин вечора з перервами — одна година на сніданок і 2 години на обід. Кожного дня записується, хто яку роботу виконав. Чоловікам та жінкам від 18 до 50 років віку зараховується при розподілі наслідків господарювання повний робочий день, від 50 років — $^3/_4$ дня. Молодим — від 11 до 14 років — зараховується $^1/_2$ дня і від 14 до 18 років — $^2/_3$ дня. Відповідальним робітникам оплата робочих днів збільшується за постановою загальних зборів.

Прекрасно поставлене в артілі рахівництво. Є такі книжки: касова, ордерно-прибуткова, ордерно-видаткова, книга продук-

тів та матеріалів артілі, книга трудових рахунків членів, робоча відомість та контрольна книжка робочої відомості. Зразково поставлене також діловодство.

Всі члени артілі живуть у двох колишніх поміщицьких будинках, і лише одна родина живе окремо. Щовечора, коли нема термінової роботи, збираються до канцелярії, що служить за клуб та хату-читальню. Письменні читають голосно газети та книжки. Передплачуються «Нове село» (окружна газета), «Радянське село», «Вісті ВУЦВК», журнал «Колективіст» та ін. Під час літніх робіт дітей доглядають колективно, для чого організовано дитячі ясла.

Крім того, артіль веде систематичну агрикультурну роботу. Організовано с.-г. гурток, куди членами входять також селяни з Болотницького т-ва спільної обробки землі. Культурною обробкою землі, правильно організованим сівозміном і т. д. артіль має великий вплив на околишнє селянство. Протягом весняної засівкампанії на трієрі артілі очищено 550 пуд. селянського насіння та протруєно формаліном 190 пуд. жита. В цьому році роздано також незаможним селянам 100 пуд. педкуського жита для репродукції і розповсюджено сортового насіння до 800 пуд. Члени артілі приймають також діяльну участь в культурно-політичному житті околишнього селянства.

Артіль «Червоний шлях» представлено до премії на Всеукраїнському конкурсі колективних господарств.

«Вісті ВУЦВК», № 248, 29 жовтня 1927 р.

№ 301

Висновки обслідування Кукілянської сільськогосподарської артілі «Нова праця» Бердичівського району Житомирського округу

Жовтень 1927 р.

Зазначена артіль має велике досягнення в збудуванні колективного життя та налагодженні господарства. Умови праці артілі, при яких будувалось нове господарство, були надзвичайно тяжкі. Члени артілі — майже всі бідняки, які при вступі в артіль не мали власного реманенту та робочої худоби. Відрізавши землю, артіль примушена була зараз же брати ріжного рода позики для забезпечення тягловою силою та реманентом, а рівно і насінням. Самий підбір членів був невдалий. Артілі в першу чергу прийшлось взятись за виховання членів, що теж провадилось нелегко, так як в зв'язку з цим більшість членів покинула артіль і їх замінили знов поступивші члени. З дня організації артіль поставила завдання якнайкраще построїти своє господарство, надати йому умови широкого культурного розвитку, призиваючи в допомогу агрономію, організувавши земельну площу шляхом переведення землевлаштування. Артіль

стала переходити на дев'ятипільний сівозмін, в 1927 р. переконується в тім, що ця система сівозвороту завдяки місцевим економічним умовам є невигідною для артілі, така ламає зазначений сівозмін і переходить до шестипілля.

Провадячи ретельну обробку грунту, угноюючи свої поля ріжними мінеральними та звичайними угноєннями та засіваючи виключно гатунковим насінням, артіль значно підвищила врожайність своїх полів, в зрівненні з селянськими господарствами, які на сьогоднішній день ще далеко відстали в розумінні використання своїх земельних площ.

Артіль в данім селі служить як зразкове господарство, до якого селяни починають придивлятись і брати приклад щодо обробітку грунту та ін. А також артіль постачає місцеве населення насінням зернових культур та харчових трав, як конюшини.

Артіль немало уділила уваги в галузі скотарства, заводячи расову худобу, улаштовує злучні пункти, допомагає населенню своїми с.-г. машинами, видаючи напрокат, та влаштовує зерноочисні та протравлюючі пункти.

Із всього викладеного видно, що дана артіль переживала критичні моменти, но завдяки даному підбору членів, певній праці керуючих органів артілі, государственній допомозі кредитуванням остання зросла і стала здоровою господарчою одиницею навколо місцевого населення. Разом з ростом господарства зростає економічний стан артілі та культурний рівень членів.

1. С-г. артіль «Нова праця» організувалась в 1922 р. 3 червня, статут зареєстровано в Житомирському окркоопераaçткомі 3 липня 1922 р.

2. Артіль прийняла і підписала новий статут згідно протоколу своїх загальних зборів від 22 грудня 1926 р., що мається при справах, якого ще не надіслано на затвердження.

3. Артіль состоїть членом Кредитсоюзу згідно постанови загальних зборів членів артілі від 30 серпня 1927 р., а також мається постанова вступити членом «Бурякосоюзу» [71].

4. Артіль состоїть членом Білопільського кредитового т-ва «Сівач» від 2 травня 1927 р.

СКЛАД ЧЛЕНІВ АРТІЛІ

А. На 1. I 1924 р.

1. Членів 11, родин 10; їдоків 52, працездатних 24, непрацездатних 14, напівпрацездатних 9.
2. По соціальному стану члени розподіляються так: бідняків 10, середняків 1, членів КНС 11, член КП(б)У 1, членів ЛКСМ 5.

Б. На 1.I 1927 р.

1. Членів 10, родин 8, їдоків 54, працездатних 27, непрацездатних 21, напівпрацездатних 6.
2. По соціальному стану члени розподіляються так: бідняків 9, середняків 1, членів КНС 11, членів КП(б)У 1, членів ЛКСМ 5.

3. По освіті: з середньою 1, з нижчою 3, домашнє 22, неписьменних 14.

4. На день обслідування артіль складається із 13 членів, 12 родин, 62 їдоків, 31 працездатного, 22 непрацездатних, напівпрацездатних 9, бідняків 12, середняків 1, членів КНС 16, КП(б)У — 1, ЛКСМ — 3.

5. З початку існування артілі по день обслідування вибуло 7 членів і знов вступило 8.

КАПІТАЛИ АРТІЛІ

1. Членські паї визначені в 100 крб. для кожного члена.

2. Неподільний капітал артілі виражається в 4811 крб. 21 коп.

3. Артіль має вкладів в ріжних установах 299 крб.

4. Артілі відчинено кредити з початку існування по день обслідування кредитовими та іншими установами на суму 8142 крб., із них 770 крб. відчинено Житомирською конторою Укрсільмаштресту (машинами), як-то: 1 сіялка, 1 жатка, 1 віялка-сортировка, 4 плуги, 3 культиватори, 2 борони. Зазначений кредит артіль одержала 17 грудня 1923 р., поповнила в 1926 р., 1500 крб. на робочу худобу відпущено Житомирським сільбанком в 1923 р., які виплачено артіллю в тім же році; 650 крб. на насіння — Житомирським сільбанком в 1924 р., повернуто в тім же році, 222 крб. Житомирським сільбанком в 1924 р. — на посів конюшини та 200 крб. на закладку хмільника. Повернуто [в] 1926 р. 1000 крб. як довготермінова позика на 5 років [видана] Житомирським сільбанком в 1924 р., із них не виплачено 400 крб. 1500 крб. на машини [дало] Білопільське кредитове т-во в 1927 р. (не поповнено).

2200 крб. [видано] машиновою Бердичівською конторою Укрсільмаштресту в 1927 р. (не поповнено).

Таким чином, артіль винна на день обслідування 3900 крб.

Всі кредити використовувались по цілі призначення, за винятком 200 крб., що було взято для посадки хмелю.

5. Баланси артілі на 1 січня 1927 р. та 20 серпня 1927 р. прикладаються при цьому, за попередні роки — при справах артілі не мається.

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПРАЦЯ ТА ВНУТРІШНІЙ РОЗПОРЯДОК

1. Артіль має робочих рук — 31 чоловік, які цілком використовуються в артільному господарстві по всіх його галузях. З 1 січня 1926 р. по 1 січня 1927 р. мається 4804 $^1/_4$ виробничого дня та 621 найомний, наймання провадилось лише на обробіток цукрового буряку.

Робітники-фахівці артіллю не наймались.

2. Правлінням артілі провадиться порядок призначення до

робіт по всіх видах господарства, на що ведеться облік праці. Окремо кожного працездатного оплата праці переводиться по трудодню із чистого прибутку артілі.

ОРГАНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСТВА

1. Площа всієї землі в володінні артілі складається із 84,87 дес., із них:

польової рільної	—67,08	дес.
луку	— 8,13	»
огородньої	— 7,26	»
садибної	— 1	»
садка	— 0,12	»
під ровами та водою . . .	— 1,27	»

2. Вся польова земля артілі в одному масиві, огородня — в 8 участках, в середньому участок садибної землі кожного члена відлягає на 200 сажнів.

3. Члени артілі, що не перейшли на загальну садибу, живуть на старих власних садибах.

4. Артіллю одержано землю із бувшої нетрудової і має в своєму користуванні 2 нетрудових будинки, конюшню та клуню на бувшому нетрудовому маєтку.

5. Артіллю переведено землевлаштування свого участку в 1922 р.

6. Сівозворот артіллю був введений 9-пільний з 1925 р., а з 1927 р. артіль переходить до 6-пільного сівозвороту, організаційного плану при справах артілі не мається, а лише мається виробничий план на 1926/27 р.

7. Артіллю господарче використовується вся земельна площа, що належить їй, в оренду не віддається, а також чужої землі не орендує, за винятком випасу, що орендується в лісництві в кількості 40 дес. за ціну 140 крб. на 1 рік.

8. Підприємства артіль не має, мається лише молотарка з двигуном, що в сезоні молотьби врожаю молотить селянам.

9. Всі внутрішні розпорядки артілі ізходять від правління по дорученню загальних зборів членів.

ГОСПОДАРЧИЙ СТАН ТА ДОСЯГНЕННЯ АРТІЛІ

1. Речей усуспільнення (в абсолютних цифрах)

	Будівлі		Робоча худоба			Продуктивна худоба			Молодняк		Двигуни
	житлові	господарчі	коні	воли	корови	вівці	свині	птиця	телята	лошата	
В артільному користуванні	—	2	8	—	17	—	—	—	28	3	1
В індивідуальному . .	10	7	—	—	—	—	30	170	—	—	—

	Будівлі		Робоча худоба			Продуктивна худоба			Молодняк		Двигуни
	житлові	господарчі	коні	воли	корови	вівці	свині	птиця	телята	лошата	
На 1.I 1924 р.											
В артільному	—	2	10	6 пар		—	—	10	4	—	1
В індивідуальному . . .	9	5	—	—	—	—	12	140	0	0	—

Реманент

			жатки	сівалки	косилки
В артільному користуванні			1	1	—
В індивідуальному . . .			—	—	—
На 1.I 1924 р.					
В артільному			1	2	—
В індивідуальному . . .			—	—	—

2. Весь реманент використовується в артільному господарстві, а також отпускається для використання в селянських господарствах як напрокат.

Молотаркою змолочено в сезон молотьби в селян 1320 кіп, жаткою скошено у селян 3 дес., сівалкою засіяно $31^1/_2$ дес., перечищено віялкою 2100 пуд.

3. Тяглова сила не використовується в селянських господарствах.

4. Валова продукція з урожаю 1927 р. виражає 7361 крб. 50 коп. Прибуток від скотарства 3400 крб. Прибуток від ременту 210 крб. Разом прибутку за 1927 р. 10971 крб. 50 коп.

5. Лишки валової продукції артіль збуває на ринку частково перекупщикам, частково державним заготовчим конторам, набуває необхідні засоби виробництва через державні установи та кооперативні об'єднання.

6. Розподіл прибутків від господарства поміж членами артілі провадиться на основі виробничих днів (трудоднів) з одрахунком % на нетрудоздатних, причому кожний член зокрема одержує продукції лише по його потребі, а решта іде в загальний оборот господарства з зарахуванням на паї виробника.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТА ПОБУТУ

1. Загальних зборів членів артілі відбулось за рік 16, на яких розрішено 82 питання, головним чином розрішались питання господарчого характеру: вживання засобів до підняття господарства, про розподіл прибутків, про збут та постачання про-

дуктів виробництва, про культосвітню справу, придбання літератури, ріжні позики та повернення таких і т. ін.

2. Засідання ради відбувалось перед кожними загальними зборами, і протоколи вирішень совміщались з протоколами загальних зборів, окремих протоколів засідань правління мається лише 4.

3. Головою артілі з початку організації було обрано тов. Кухарця *, який працює на цій же посаді і по день обслідування безперемінно за винятком 1926 р., коли він побажав та вимагав відпочинку. Рахівником тов. Курилюк теж працює без перерви з початку організації артілі.

Останні члени ради змінювались щорічно, випадків змін членів правління до терміну річного не було.

4. Самодіяльність членів артілі зросла, всі члени артілі приймають активну участь в ріжних зборах та засіданнях як артілі, так і громадян села, посіщають хату-читальню та колективну бібліотеку.

5. Рахівництво артілі ведеться в простій колективній формі по системі Галаїби, маються [книги]: продуктів та матеріалів, лицеві рахунки, касова, робочий журнал, розрахункові, реманенту, журнал входячих та виходячих паперів та книга протоколів.

6. Артіллю виписується журнал «Сам — агроном» та газета московська «Правда», «Радянський шлях», «Комуніст», «Вісті» та «Батрак».

ВПЛИВ ТА ЗВ'ЯЗОК АРТІЛІ З СТОСУЮЧИМ НАСЕЛЕННЯМ

1. Члени артілі беруть участь як в громадській, так і в кооперативній роботах, а саме: членами сільради 3 чол., із них 2 в ревізійній комісії, в ревізійній комісії споживчого т-ва 1 чол.

2. Артіль впливає на місцеве населення щодо підняття культурності своїх господарств, як-[то]: примірним веденням полівництва, машиновою обробкою грунту, штучним угноєнням, правдивим переходом до сівозвороту, посівом кореневих трав та веденням просапного клину. Розповсюдження чистогатункового насіння та допомога населенню с.-г. машинами, отпускаємих для селян як напрокат. В громадській роботі артіль сприяла до кооперування населення.

Наслідки в артільній роботі помітні збільшенням рядкового посіву в селянських господарствах лущевки, підняттям раннього пару та зайнятих парів, а також артіллю організовано споживче товариство на своїх капіталах, куди втягнуто населення пайщиками, та передано всю роботу товариства пайщикам-селянам.

Обслідувач
Голова сільради Трощак
Голова артілі Кухаревич

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 12, арк. 5—9, 11. Завірена копія.

---

* Так у тексті документа.

№ 302

Доповідна записка Артемівської окрколгоспсекції про стан колгоспів округу та завдання колгоспного будівництва

5 листопада 1927 р. *

1. Організація колективного руху перші роки після Жовтневої революції проходить стихійно. Бідніше селянство, організоване в комнезами, та частково робітники під впливом гасла партії та Радвлади виганяли поміщиків з їх маєтків, одбирали землю і освоювали її на колективних началах, шляхом організації комун та артілей — найкращої форми господарчого звільнення бідняцького селянства від експлуатації куркуля. Колективізація бідняцьких та середняцьких господарств є одним із найреальніших засобів підвищення добробуту їх і з'являється кроком вперед по збудуванню соціалістичного осередку на селі. Це бідніше селянство зразу зрозуміло і настирливо стало утворювати свої соціалістичні осередки колективів. Роль земельних відділів в цей час зводилась до реєстрації виникших колгоспів.

Цей рух утворення колективів проходив до 1925 р. виключно на землях бувш. нетрудових та держфонду, і тільки з 1925 р. утворення колгоспів починається також і на землях трудових, надільних, а за останній час організація нових колгоспів, за відсутністю земель держфонду для цієї мети, проходить виключно на землях трудових. Перебування колгоспів на землях держфонду або трудових видно зі слідуючої таблиці за даними на 1 . . . . . ** 1927 р.

	Комуни	Артілей	Т-в спільної обробки	Всього***
Організовано на бувших нетрудових землях . .	330 дес.	5546 дес.	1176 дес.	7052 дес.
На трудових	—	1600 »	1724 »	3324 »
Разом	330	7146 »	2900 »	10376 »

Відомості взято по 63 колгоспах.

2. Колективний рух займає замітне місце в 1921 р. Перші роки утворення колгоспів проходило переважно за рахунок артілей та комун, головним чином артілей, других форм колективного будівництва до 1924 р. зовсім не було. І тільки з 1924/25 р. починають утворюватися інші форми колективні, більш прості,

* Дата супровідного листа.
** На цьому місці текст документу пошкоджений.
*** Таблиця подається не повністю через те, що документ пошкоджено.

зрозуміліші та доступніші для селянства форми колективного господарювання — це товариства спільної обробки землі та машиново-тракторні т-ва. Самий рух колективного будівництва можна бачити з такої таблиці:

Тип колгоспу	1921 р.	1922 р.	1923 р.	1924 р.	1925 р.	На 1.I 1926 р.	На 1.X 1926 р.	На 1.I 1927 р.	На 1.VIII 1927 р.
Комуни	—	4	5	2	4	4	2	1	1
С.-г. артілі . .	20	45	139	102	56	58	44	41	38
Товариства спільної обробки	—	—	—	—	7	19	21	28	24
Машинно-тракторні т-ва, зареєстровані коопеpкомом . .	—	—	—	—	223	—	381	—	412
Разом без машинно-тракторних товариств . .	20	49	144	104	67	81	67	70	63
Разом з машинно-тракторними т-вами	20	49	144	104	290	—	448	—	675
В % до 1921 р. [без] машинно-тракторних т-в	100	245	720	520	335	405	335	350	315
В % до 1921 р. з машинно-тракторними т-вами	100	245	720	520	1450	—	2240	—	2375

По-перше, як видно з таблиці, проходить бурхливий зріст вищих форм колективів і на 1923 р. мається вже 144 комуни та артілей, цебто 720% відносно кількості їх в 1921 р. Це пояснюється можливістю організації біднішого селянства, становище якого було дуже скрутне, в колективних вищих формах на маєтках колишніх поміщиків з переходом їм також і засобів виробництва. Але цей зріст ні організаційно, ні економічно не був здоровим. Не було в колективах умов, які б скріпили щире бажання колективного життя та колективного господарювання. Держава не мала в той час змоги оказати допомогу кредитами, постачанням складних машин тощо. Господарства були слабі, взаємовідносини між членами не завжди здорові, не завжди нормальні, і як наслідок цього, багато колгоспів почало розпадатися, або самоліквідуватися, або були ліквідовані після переведення обслідування їх. Цей розпад пішов далі, і в 1925 р. маємо вже тільки 60 комун та артілей замість 144 в 1923 р., тобто 41,6%. Але тепер почалася уже організація простіших форм колективів, почали утворюватися т-ва спільного обробітку землі, яких в 1925 р. було 7, та машинно-тракторні т-ва, яких в 1925 р. було уже 223.

Ця більш доступніша, менш складна форма колективів стала

зразу широко охоплювати селянство для соціалістичного будівництва. Але тут почало проглядувати де-не-де зловживання: використання колгоспів куркульськими елементами, які утворювали псевдоколгоспи для своїх власних інтересів.

Розглядаючи далі рух колгоспів, необхідно зауважити, що до цього часу йде неухильне зменшення кількості артілей, хоча темп зменшення їх понизився. Залишається постійна кількість комун. В той час кількість нижчих форм колективів поступово зростає. Тих умов, які в перші роки сприяли буйному зросту вищих форм колективів (земель колишніх нетрудових з будівлями, реманентом та ін.), зараз немає, і виникнення тепер їх буває тільки на підставі економічних умов, які фундатори-селяни добре обговорили... * і зрозуміли, що в колективі дійсно посилиш своє економічне становище, чому широко сприяє економічна політика Радвлади (кредитування, землеустрій та ін.). Організаційне та економічне становище існуючих колгоспів значно зміцнилось за останні роки.

Причинами самоліквідації їх або ліквідації в адміністративному порядкові колгоспів були:

1) незацікавленість членів колгоспу ні в колективному житті, ні в колективному веденні господарства;

2) намір використовувати надані колгоспам пільги в своїх власних інтересах;

3) думка одержати кращу землю та збільшену норму її, щоб потім розділити її індивідуально, та інші.

Крім того, самоліквідація пояснюється також відсутністю або малим організаційним і агрикультурним обслуговуванням колгоспів.

3. Соціальний та партійний склад колгоспів має велике значення для неухильного та скорого перетворення заходів партії та Радвлади в життя колективу, для керівництва загальною роботою колгоспу, напрямку побуту колгоспу тощо.

Цей склад характеризують такі дані:

	Членів	Сімей	Бідняків	Середняків	Інших	Від 16 до 60 років: селян	робітників	інших	КП/б/У ЛКСМУ КНС		
На 1.I 1927 р.	1117	717	466	146	1	1552	73	—	115	130	435
В %			76,0	23,8	0,2						
В % до працездатних .						70,3	3,5	—	5,2	5,9	19
На 1.VIII 1927 р. . . .	1169	645	642	126	11	1517	37	14	122	162	424
В % до працездатних .						77,6	1,9	0,7	6,2	8,3	21

* Одно слово нерозбірливе.

Наведені цифри ясно кажуть, що склад членів колгоспів задовольняючий, в колгоспах зорганізовані переважно селяни-бідняки та незначний відсоток середняків, робітників же зовсім невелика кількість — всього 1,9%. Порівнюючи з даними на 1.I 1927 р. ми маємо досягнення в більшому втягненню в колективне будівництво бідніших шарів селянства. Відсоток [бідняків] проводить роботу і керує напрямком колгоспу.

Склад населення колгоспу не є сталий, а спостерігається велика його мінливість, що кепсько відбивається на становищі господарства. Мінливість членів характеризує така таблиця за даними на 1 серпня 1927 р.

На 1.I 1927 р.	Було	Прибуло	Вибуло
Бідняків . . .	466	80	61
Середняків . .	146	6	19
Інших	1	3	2
Всього . . .	613	89	81◆
В %		14,5	13,2

Із таблиці видно, що за короткий час вибуло 13,2% сімей, а прибуло 14,5%, причому більше прибуває [бідняків], а більше вибуває середняків.

4. Робочу силу колгоспів характеризують слідуючі дані:

	Всього членів	Сімей	Їдців	Працездатних: до-рос-лих	Працездатних: під-літків	Непрацездатних: до-рос-лих	Непрацездатних: дітей	На 1 працездатного десятин ріллі	На 100 дес. працездатних
На 1.I 1927 р.	1117	717	3704	1823	386	145	1357	4,5	
В % до кількості				49,0	10,5	4,0	36,2		
На 1. VIII 1927 р. . . .	1169	645	3312	1560	393	129	1230	4,0	24,8
% кількості їдців				47,1	11,9	3,9	37,1		

5. Землекористування. Кількість землі, якою користуються колективи, характеризують такі цифри:

Тип колгоспу	Всього землі	В середньому на об'єднання	В середньому на їдця	Примітка
Комуни	330 дес.	330 дес.	4,8 дес.	
С-г. артілі	7146,4 »	198,5 »	3,3 »	
Т-ва спільної обробки	2900,5 »	152,6 »	2,3 »	
Разом . .	10376,9	185,3	3,1	

В середньому по окрузі на їдця 2 дес.

Із таблиці видно, що колективи, порівнюючи з селянськими господарствами, забезпечені землею значно більше. Пояснюється це тим, що більшість вищих форм колгоспів розташована, як уже було раніш показано, на землях був. нетрудових, які колективи одержували в збільшеній нормі. При виході членів колгоспу земля держфонду залишається в колгоспі, збільшуючи норму. Це ставить надалі завдання більш інтенсивного поповнення існуючих колгоспів членами до середньої районної норми, а приймаючи на увагу все більшу інтенсифікацію господарства колгоспів, яка потребує більшої кількості робочих рук, а їх не досить в колгоспах, з'являється необхідність кількість членів ще дужче збільшити.

Правильному веденню господарства багато перешкоджує неземлеупорядкованість колгоспів. На цей час стан землеустрою колгоспів такий:

	Землеустрій переведено			Не землеулаштовано			
	по	на площі	в % до всієї площі	об'єднань	%	на площі	в %
На 1.I 1927 р. .	37 об'єднаннях	5712,3 дес.	48,4	33	47	6085,5	51,6
На 1.VIII	43 »	6682 »	64,4	20	31,7	3694	35,6

Із таблиці видно, що ще 3-я частина колгоспів не землевлаштована (31,7%) на площі 3694 дес., або 35,6% до всієї земельної площі колгоспів. На слідуючий операційний рік необхідно добитися, аби директива центральних постанов по обов'язковому в найближчий час землеустрою всіх колгоспів була перетворена в життя.

Сівозміни заведено під час землеустрою переважно 6- та 5-пільні, і

із 38 с.-г. артілей	29 с.-г. артілях, тобто у	76,4%	артілей
» 24 т-в спільної обробки	13 т-в спільної обробки	54,2%	»
» 1 комуни	1 комуна	100%	

але ще 9 с.-г. артілей (23,6), 11 т-в спільного обробітку (45,8) не мають сівозміну.

По вгіддях земля колгоспів розподіляється так:

	Рілля	Город	Луки	Ліс	Вигін	Непридатна	Всього
На 1.VIII 1927 р. .	7940,14	419,56	247,49	187,69	664,35	917,36	10376,89
В %	77,5	4,0	2,3	1,8	6,4	8,8	100◆

Як видно з таблиці, велика кількість землі в колгоспах знаходиться під вигоном та непридатною (15,2%). Це ставить завданням разом зі збільшенням населення колгоспів, збільшенням

інтенсифікації господарства доцільне використання так придатної землі (вигін), як і непридатної.

6. Як уже зазначалося, наші колгоспи поступово зміцнюють своє економічне становище, поширюючи інтенсивні галузі господарства, але і до цього часу ще головний ухил господарства з'являє рільництво:

Засівна площа за останні роки має такий вигляд:

	1926 р.	1927 р.
Загальна засівна площа	7673 дес.	5683 дес.
В % до загальної земельної площі	67,3	54,7
В % до всієї ріллі	35	71,9
Дані по об'єднаннях	70	56
На 1 об'єднання	109,6 дес.	101,5 дес.

Ми бачимо, що загальна засівна площа зменшилась, але це пояснюється тим, що повні відомості маються тільки по 56 колгоспах, але все ж таки не вся земля засівається. Так, в 1927р. під посівами маємо 71,9% рільної землі та плюс ще відсотків 12—16 площі під паром, так що до 12% землі не використовується належним чином. Це каже про неправильну організацію польового господарства.

Бо коли будемо розглядати розподіл засівплощі між головними культурами за останні роки, вона характеризується слідуючими даними:

	Жито	Озима пшениця	Яра пшениця	Ячмінь	Овес	Кукурудза	Картопля	Інші просапні	Трава	Вся площа
1925	1141 дес. 19,2%	491 дес. 8,2%	1493 25,1%	1032 17,4%	190 3,2%	474 8,5%	1,6%	—	—	5840◆
	?		45,7%			10,1%				
1926	498 дес. 6,2%	620 дес. 8,1%	2316 30,1%	1148 15,0 %	333 4,3 %	373 5,2%	150 2,1 %			7673◆
	14,1%		49,4%			7,3 %				
1927	491 дес. 5,1%	1004 дес. 17,6%	1515 26,6%	853 15,0%	642 11,3%	297 5,1 %	193 3,4 %	соняшник 209 3,7 %; буряк 99 1,7 %	148 2,5%	5683◆
	22,7%		52,9%			13,9%				

Ці дані показують, що напрямок рільництва колгоспи беруть вірний, так: жито та яра пшениця поступово здають свої позиції, як менше вигідні культури, а яра пшениця, до того ж не засухостійка, зменшила як свою площу, так і питому (удельну) вагу, замість яких набирає все більшого значення озима пшениця, відсоток якої все росте (8,2%, 8,1%, 17,6%); кількість вівса, ячменю, як харчових продуктів, теж збільшується, площа просапних культур теж збільшується, вводиться в сівозмін посів трав.

Розвиток продуктивного скотарства (молочарства, свинарства), який по багатьох колгоспах чим далі, тим все більше поширюється, а надалі, як це ставить своїм завданням окрколгоспсекція, ще більше пошириться, для правильної годівлі худоби потребує достатньої кількості різних харчових продуктів (трави, буряків, кукурудзи, вівса та ін.).

В сівозміні колгоспів харчові культури займають все [більш] значне місце, але ще мала площа посіву трави, буряків, кукурудзи (в 1927 р. трави — 2,5, буряків — 1,7%). Це частково пояснюється великою кількістю земель непридатних та вигону.

Як наслідок переходу в колгоспах до більш правильного ведення польового господарства, завдяки заведеному сівозміну, більш культурній техніці обробки грунту та уходу за культурами, вживанню чистосортового посівного матеріалу врожайність культур вища за селянські в середньому на 22—25%.

7. Про забезпеченість колгоспів мертвим реманентом видно зі слідуючої таблиці:

	На 1.I 1927 р.				на 1. VIII . 1927 р.			В селянських господарствах	
	відомості по/) об'єднаннях				відомості по 56 об'єднаннях				
	всього	на 100 дес. ріллі	на 1 колгосп	всього	на 100 дес. ріллі	на 1 колгосп	нагрузка	на 100 дес.	на 1 господарство
Плуги	241	2,6	3,4	162	2,0	2,9	51,6	7,5	0,4
Букери	190	2,0	2,7	150	1,9	2,7	56.7	6,4	0,3
Борони	343	3,6	4,9	291	3,7	5,2	28,7	10,0	0,6
Сівалки	128	1,4	1,8	97	1,2	1,7	81,9	2,9	0,2
Уборочні машини	178	1,8	2,5	143	1,8	2,6	55,5	3,7	0,2
Сортувалки	111	1,2	1,6	43	0.5	0,8	184,9	4,6	0,3
Трактори	52	0,6	0,7	62	0,8	1,1	128,0	0,03	—
Молотарки	55	0,5	0,8	46	0,6	0,8	172,6	0.4	0,2
Локомобілі	18	0,2	0,2	19	0,2	0,2	417,9	0,1	0,007

Забезпеченість колгоспів мертвим реманентом менше, ніж селянських господарств, крім складних машин, яких в колгоспах

більше, але тут немає великої небезпеки завдяки тому, що в колгоспах робота ведеться колективно, що дає змогу краще використати реманент і робочі руки, самий розподіл робіт більш правильний, рівномірний завдяки заведеному сівозміну. Все ж таки кількість сівалок та уборочних машин, робота яких необхідна на короткий термін (як сівба, косовиця), недостатня, і їх необхідно збільшити.

Вживання складних машин в колгоспах значно більше, ніж в окремих селянських господарствах. Так, тракторів в 1927 р. приходилось на 100 дес.

в колгоспах 0,8
в селянських господарствах . . 0,03

Тобто в колгоспах на 100 дес. землі в 26,6 раза більше тракторів, ніж селянських. Тракторизація та постачання складних машин є засіб втягнення селянства до колективізації в зв'язку з неможливістю раціонально використати складні дорогоцінні с. г. машини індивідуальним порядком.

8. Робоча худоба. Забезпеченість колгоспів робочою худобою характеризується слідуючою таблицею:

	Коней		Волів	
	на 1.I 1926 р.*	на 1.VIII 1927 р.	на 1.I 1927 р.	на 1.VIII 1927 р.
Комуни	2	8	8	2
Артілі	262	228	34	12
Т-ва спільної обробки	239	242	62	—
Разом	503	478	104	14
На 1 об'єднання	7,1	8,5	1,5	0,2
На 100 дес. ріллі	5,3	6,0	1,9	0,2
	В селянських господарствах			
На 100 дес. ріллі	12,6	19,0	5,2	6,1
На 1 господарство		1,1		0,4

Як видно, робочою худобою колгоспи забезпечені менше, селянські господарства більше. Так, на 100 дес. ріллі в колгоспах приходиться в 1927 р. 6,0 коня, тоді як в селянських господарствах 19,0. Нагрузка на робочу худобу в колгоспах надзвичайно велика, в селянських господарствах мала, так:

* Так у тексті документа; мабуть, «27 р.».

	Кількість тяглової сили (коні, воли в переводі на коней)	Нагрузка
В колгоспах	6,1	16,3
В селянських господарствах	23,0	4,5

Але страшного тут немає нічого: це пояснюється вживанням в колгоспах тракторів, які заміняють живу тяглову силу. Крім того, колгоспи мають ту перевагу, що земля їх не розкидана мілкими кусками в багатьох місцях, або знаходиться в одному місці, або ж в одному шматку в полях сівозміну земельної громади. Це дає змогу раціональніше використати маючуся робочу худобу.

9. Кількість продуктивної худоби характеризується слідуючими цифрами:

	На 1.I 1927 р.			На 1.VIII 1927 р.				В селянських господарствах		
	всього	на 1 колгосп	на 100 дес.	всього	на 1 колгосп	на 100 дес.	на 100 їдців	на 100 дес.	на 100 їдців	на 1 господарство
Корови	530	7,5	5,6	464	8,2	5,9	14,0	15,2	9,4	0,9
Телята	351	5,0		433	7,7	5,1	13,1			
Бугаї				6	0,1					
Свині-матки	608	8,7	5,4	437	7.7	5,4	13,1			
Кнури	37	0,5		42	0,7	0,5		15.7	10,0	0.9
Поросята	675	9,6		1311	28,4	16,6	39,7			
Вівці	863	12,3	8,7	1093	19,9	13,9	33,1	34,1	21,9	2,0
Птиця	7183	102,6		6871	132,9	87,0	209,0	190,1	122,3	11,6

Як видно, кількість продуктивної худоби зростає і на один колгосп і на 100 дес. ріллі. Це в повній мірі здорове явище. Продуктивна худоба в колгоспах із року в рік відіграє все більшу роль, займає все більш значне місце в бюджеті колгоспу, тому що наш ринок має великий попит на продукти молочарства, який ніколи не буває в повній мірі забезпечений селянськими продуктами, ціни на молочарські продукти стоять високі, так що маються всі умови для поширення цієї галузі господарства (в першу чергу там, де для цього є найсприятливіші умови).

Крім того, населення почало звертати більшу увагу на якість молочарських продуктів, селянські ж господарства не мають змоги дати доброякісні продукти за неможливістю мати технічні апарати для переробки тощо, колгоспам же ця робота якраз посильна, чому вони й будуть мати можливість цей попит населення так на кількість молочарських продуктів, як і якість задоволь-

нити при відповідному вжитті необхідних заходів (підбір молочарських корів, кращий догляд за скотиною, поліпшення годівлі її, відповідна схорона молочарських продуктів та техніка переробки їх та ін.).

Попит населення на м'ясо будуть задовольняти свині та птиця, які теж мають тенденцію на поширення. Розвиток молочарства буде стимулювати розвиток свинарства.

Розвинути в необхідній мірі ці галузі в колгоспах, створити для цього сприятливі умови, оказати як організаційну, так і технічну допомогу колгоспам в цьому питанні — це і ставить собі завданням окрколгоспсекція.

Деякі колгоспи почали уже розведення племінних свиней та молочних племінних корів, але за відсутністю й досі належного обслуговування колгоспів зараз становище більшості їх в цьому відношенні мало чим відрізняється від умов окремих селянських господарств: немає відповідних будівель, догляд та годівля скотини бажають ще багато кращого, молочні корови вимагають поновлення їх племінними тощо. Збільшення кредитування на це призначення допоможе роботі.

Коли ми звернемося знову до таблиці, то побачимо, що колгоспи, хоча мають менше продуктивної худоби на 100 дес. ріллі, краще забезпечені худобою на 100 їдців, тобто населення колгоспів більше споживає молочарських продуктів.

10. Городництво та садівництво. За останні роки роль інтенсивних культур в колгоспах все збільшується, особливо вона збільшується там, де цьому є сприятливі економічні та природні умови (близкість ринку збуту, велика ємкість його, високі ціни, наявність городньої землі та ін.).

Найбільший розвиток мають городні культури. Але ще не всі колективи зрозуміли вигідність городництва, мало звертають уваги, по-перше, на правильне ведення городництва, правильний підбір культур відповідно попиту населення, аби він був задоволений безперебійним та в достатній кількості постачанням городини на ринок; по-друге, кількість наявної городньої землі мало використана під городи, так: по 28 с.-г. артілях мається городньої землі 238,14 дес., фактично ж використано під город цього 99,18 дес., тобто 41,7%, причому із цієї кількості під промисловими городами зайнято по 12 с.-г. артілях 85,5 дес., по 19 товариствах спільної обробки мається городньої землі 178,61 дес., а городу було тільки 21,03 дес. у 12 т-в, що складає всього 11,7%. Такий малий відсоток городнього господарства по колективах та висока прибутковість його вимагають звернути більше уваги на цю галузь.

Збут продуктів повинен бути переводитись через кооперативи відповідно складених угод між колективом та кооперативом. Але виконання умов гальмувалося й проходило кволо, що примушувало колективи збувати продукти неорганізованим порядком безпосередньо самим. Причинами цього були, з одного боку,

непідготовленість ЦРК до більш поширеного збуту городини, не вважаючи на великий попит та високі ціни на них, з другого боку, самі колгоспи ще не підібрали відповідний асортимент городини, як це видно зі слідуючої таблиці:

	Капуста		Помідори		Картопля	Огірки	Морква	Цибуля	Всього	Площа городньої землі
	рання	пізня	ранні	пізні						
По 19 т-в спільної обробки землі . . .	0,37	0,19	0,47	—	17,45	2,58	—	—	21,03	178,61
В %	1,76	0,9	2,2	—	83,0	12,1	—	—	100	
По 28 с.-г. артілях .	11,50	8.30	12.33	5,50	50,87	10,08	2.34	1,29	99,18	238.4д.
В %	11,6	8,3	12,4	5,5	51,2	10,1	2,3	1.3	100	
Разом	11,87	8,49	12,77	5,50	68,32	12,66	2,34	1.29	120,21	416,75
В %	9,75	7,07	10,06	3.85	56,3	10,3	1,65	1,0	100	
	16,8			13,9						

Для налагодження збуту продуктів організованим порядком надалі необхідно завести плановий заказ з боку торговельних одиниць, по якому колгоспи і будуть вирощувати городину.

Розвиток городництва та садівництва залежить в значній мірі від правильного використання великої кількості продуктів також в перетвореному виді. Переробка ж городини ще не вживається в значній мірі, і як наслідок цього велика кількість продуктів пропадає зовсім або йде за безцінок. Це явище ставить завданням надалі навчити колективи переробляти продукти (виготування морсу, сушка овочів, соління тощо).

Садівництво має замітне значення тільки по деяких колективах, але й ця галузь збільшує своє промислове значення (збільшується площа, підбираються відповідні сорти фруктових дерев, поліпшується техніка догляду за садом та ін.).

Розвиток цих галузей господарства значно підсилює економічне становище існуючих колгоспів.

11. Промислові підприємства в житті колективу відіграють велику роль: 1) для обслуговування потреб колективу, 2) для підвищення прибутковості господарства, 3) для більш повного використання робочих рук членів колективу, але вони ще не мають великого розміру.

Всього мається на 1 серпня 1927 р. по 63 колгоспах:

млинів різного типу	13
маслобоєк	2
маслозаводів	1
цегельних заводів	1

Мала кількість промислових підприємств по колгоспах вимагає звернути більшу увагу на цей бік господарства, поширюючи їх кількість.

12. Будівлі. Не всі колгоспи забезпечені житловими та господарчими будівлями. Артілі, які організовувалися на поміщицьких маєтках або яким передано держземмайно, будівлями забезпечені більше, але й вони за останні роки багато зіпсувалися і вимагають капітального ремонту. Ці будівлі усуспільнені. Колгоспи, організовані на надільних землях, тільки частково деякі збудували загальні будівлі за малими розмірами кредитів на це призначення та недостатню кількість своїх коштів. Багато членів колгоспів мешкають в своїх старих індивідуальних будинках, що перешкоджає так розвитку колективного господарювання, належному розвитку інтенсивних галузей господарства, як і колективному життю.

Про кількість будівель маються такі відомості:

	Держземмайно	Індивідуальні	Всього
Житлові будинки	99	154	253
Господарчі	230	231	461
Разом	329	385	714
В % до загальної кількості будинків	46,1	53,9	100

Як бачимо, більшість будівель знаходиться в індивідуальному користуванні.

Надалі необхідно посилити кредитування колгоспів на будівлі.

13. Кредитування. Як уже було раніш показано, в колективи зорганізовані переважно селяни-бідняки, які в колективне господарство свого власного вносять мало, а тому для прискореного підвищення колективного добробуту та збільшення колективного майна необхідна допомога з боку держави. Крім того, для належного темпу розвитку інтенсивних галузей господарства теж необхідна допомога на ці галузі. Кредитування і виконує цю роль.

Розмір кредитування в 1927 р. був такий:

	Машини	Трактори	Робоча худоба	Племінна худоба та молочна	Городи та сади	Будівлі	Посівний матеріал
Комуни	—	—	—	—	—	3000	—
С.-г. артілі	19244	1300	10506	9200	14191	3650	5300
Т-ва спільної обробки	12832	6119	—	200	700	—	517
Разом	32076	7419	10506	9400	14891	6650	5817
В %	37	8,6	12,0	10,9	17,5	7,6	6,2

	Обігові кошти	Всього	На 100 дес. ріллі крб.	На 1 колгосп крб.
Комуни	—	3000	1000	3000
С.-г. артілі	2351	65742	1240—41	2120—70
Т-ва спільної обробки . . .	—	20468	889—87	1364—42
Разом	2351	86210	1091—14	1834—25
В %	2,7	100		192—03
		20400	375	939—16
		62924	1078	
		77464	1150	1150—02

З таблиці видно, що така загальна сума кредитів, як і кредитування одного колгоспу, збільшується із року в рік, але на 100 дес. ріллі вона за останні роки майже стабільна.

Завдяки одержаним кредитам колгоспи значно зміцнили своє економічне становище і уже мають можливість поглиблювати переведення в них агрикультурних міроприємств.

Найбільший розмір кредитів в цьому році відпущено на машинопостачання (45,6%): машини — 37% та трактори — 8,6%, але кредитування на продуктивну худобу, будівлі ще мале.

Кредитування переводилось досі не на підставі всебічно грунтованих потреб, а на підставі передбачень на ту чи іншу галузь.

Надалі необхідно більше посилити кредитування на продуктивну худобу (молочарство, свинарство), на будівлі, причому кредитування переводити на підставі виробничих та операційно-кредитових планів.

14. Принцип розподілу продуктів с.-г. виробництва по колгоспах різноманітний, що видно зі слідуючої таблиці:

По робочих днях	по	20	колгоспах
На їдців	»	6	»
» членів	»	6	»
» працездатного	»	2	»
» пропорційно паям	»	1	колгоспу
» їдця та пай	»	1	»
» їдця та робочі дні	»	3	колгоспах
» їдця та члена	»	1	колгоспу
Не встановлено	»	8	колгоспах

Більшість колгоспів розподіляється по робочих днях, коли береться на облік так кількість роботи, як інтенсивність праці кожного робітника зокрема. Це найбільш здоровий спосіб розподілу наслідків господарювання, він з'являється стимулом по підвищенню продуктивності праці членів колгоспів.

Надалі необхідно таку різноманітність та нездорові принципи розподілу продуктів усунути.

15. Для запровадження в колгоспах [таких] агрикультурних міроприємств, як культурна обробка грунту, догляд за культурами, питання, зв'язані з сівозміном, сортами культур тощо, вимагається, щоб населення колгоспів було в належній мірі підготовлене до цього, щоб воно мало змогу засвоїти та перетворити в життя всі пропонуємі міроприємства, а для цього воно повинно бути і загально і сільськогосподарськи письменним.

До цього ж часу на культурно-освітню роботу в колгоспах зверталось мало уваги. На 1.VIII маються такі відомості про стан письменності:

Письменних дорослих	—	1153	чол.,	або	71,4%
Неписьменних	—	463	»	»	28,6%
Дітей письменних	—	538	»	»	65%
« неписьменних	—	289	»	»	35,0%
Жінок »	—	369	»	»	44,8%
Чоловіків »	—	94	»	»	13,4%

Взагалі неписьменність велика, особливо звертає на себе увагу велика кількість неписьменних жінок (45%). Неписьменність членів кепсько відбивається на правильному веденні рахівництва, обліку праці, відчитності, на взаємовідносинах поміж членами, на встановленні принципів: розподілу наслідків сільськогосподарського виробництва, на виконанні правил внутрішнього розпорядку тощо.

Для культурного впливу колгоспів на навколишнє селянство, для того, щоб колгоспи дійсно стали культурними очагами серед дрібних селянських господарств та були провідниками соціалізації на селі, населення колгоспів повинно бути освічене. Виконати це і ставить своїм завданням окрколгоспсекція.

16. Всі операції по збуту продуктів с.-г. виробництва, а також постачання колективні господарства повинні переводити організованим порядком через с.-г. кредитну кооперацію, для чого вони повинні бути членами с.-г. кредитних товариств. По неповних відомостях, на 1 серпня 1927 р. состоять членами с.-г. кредитних т-в:

Комуни	— 1	із	загальної	кількості	1	— тобто —	100%	Не состоять членами кредитних товариств
С.-г артілі	— 33	»	»	»	38	»	86,8%	13,2%
Т-ва спільної обробки	— 13	»	»	»	24	»	54,2%	45,8%
Машинно-тракторні т-ва	—108	»	»	»	412	»	26,2%	73,8%

тобто ми бачимо, що ще великий відсоток колгоспів не втягнуто до системи с.-г. кооперації.

17. Агрономічно-інструкторське обслуговування колгоспів було досі не досить задовольняюче через те, що обслуговування покладалося на декілька установ (с.-г. спілки, земвідділи), між якими не було повної ув'язки в запровадженні міроприємств.

Відносно обслуговування машинно-тракторних т-в, то воно знаходилось ще в більш кепському становищі. Це гальмує справу дальшого їх обслуговування. Постійної скупченої планової роботи не велось за відсутністю спеціального апарату для цього, а апарат земельних відділів та с.-г. спілки не звертає багато уваги на обслуговування простих форм колективів. Як наслідок цього ми маємо багато хиб в колективному будівництві, господарчій та організаційній діяльності колгоспів.

Ці хиби будуть такі:

1) не досить раціональна організація праці та низька ще продуктивність її, 2) неналагодженість внутрішніх взаємовідносин, 3) велика мінливість складу членів, 4) загальна та с.-г. неписьменність значної кількості членів, 5) нераціональна організація с.-г. виробництва і невелика ще товаровість його, 6) відсутність плановості ведення господарства, 7) мала кількість колективних житлових та господарчих будівель, 8) не по всіх колгоспах переведений землеустрій, 9) недостатнє організаційно-агрономічне обслуговування колгоспів, 10) не досить задовольняюче поставлені рахівництво, відчитність та облік праці, 11) недостатнє втягнення колгоспів до системи с.-г. кооперації, 12) кволість зв'язку з оточуючим селянством, а в багатьох випадках відірваність колгоспів від навколишнього селянства.

Таке становище колгоспів викликало необхідність утворення спеціального апарату для більш постійного та глибокого організаційно-агрономічного обслуговування колгоспів. На відбувшемуся 25—26 вересня цього року з'їзді колгоспів Артемівщини було обране правління утвореної секції колективних господарств (скорочено — окрколгоспсекції), яке зараз же після з'їзду і почало інтенсивну підготовчу роботу до організації обслуговування колгоспів (утворення апарату, визиск коштів, складання планів робіт, розробка матеріалів).

З метою організаційно-агрономічного зміцнення існуючих колгоспів Артемівщини окрколгоспсекція визнає черговими завданнями своєї роботи слідуюче:

1) розвиток товаровості і спеціалізації господарчої діяльності колгоспів відповідно економічних умов району в напрямку продуктивного скотарства спеціальних та інтенсивних культур;

2) підвищення продукційності праці на підставі спеціалізації роботи, більшого використання робочих рук членів колгоспів, особливо в зимній час, інтенсифікації та машинізації колгоспів, встановлення правильного принципу розподілу наслідків с.-г. виробництва;

3) збільшення плановості й організованості господарчої діяльності колгоспів шляхом складання виробничих планів, правил внутрішнього розпорядку, організації правильного обліку та відчитності;

4) збільшити усуспільнення всього господарства шляхом постачання колгоспів складними машинами, зокрема тракторами, підсилення кредитування на будівлі, продуктивне скотарство, збільшення спільних неподільних капіталів тощо;

5) налагодження внутрішніх взаємовідносин, поширення культосвітньої роботи серед членів колгоспів, зміцнення зв'язку колгоспів з навколишнім селянством, втягнення членів колгоспів до більш активної участі в громадському житті села;

6) створити найсприятливіші умови, які забезпечували б дальніший розвиток колективного будівництва, головним чином утворення найпростіших форм колективів: т-в спільного обробітку землі, машинно-тракторних т-в;

7) втягнути всі колективи до системи с.-г. кооперації;

8) боротьба з негативними ухилами колективістичного руху, як-ось утворення куркульськими елементами псевдоколгоспів з метою використання їх для власних інтересів;

9) добитись переведення землеустрою по всіх колгоспах в найближчий час;

10) збільшити кредитову допомогу на спорудження будівель, на продуктивне скотарство, машинопостачання, інтенсивні галузі. Кредитування переводити на підставі агрономічно-виробничих обгрунтувань в складених виробничих планах;

11) систематичне вивчення стану та динаміки будівництва колективних господарств;

12) переведення обслідування та перереєстрації колгоспів.

Вся намічена робота буде переводитись по всіх с.-г. об'єднаннях: артілях, товариствах спільного обробітку землі, машинно-тракторних т-вах.

Як уже зазначалось, до останнього часу машинно-тракторні товариства зовсім ніким не обслуговувались, чому вони і організаційно і господарчо кволі, ведуть господарство також примітивно, як і індивідуальні господарства, не знають куди їм йти, який напрямок господарства вести тощо.

Все це вимагає більш пильного їх обслуговування. Для здійснення цього і утворюється апарат інструкторів-колективістів. Для обслуговування же артілей, які вимагають більш напруженої над ними роботи, утворюється спеціальна колективна агрономія.

Організація апарату упирається в питання фінансів.

Незважаючи на господарче зміцнення колгоспів, вони ще не мають змоги брати на себе повне утримання агрономічного апарату, але значення колективних господарств у соціалістичній перебудові сільського господарства та організації сільської бідноти і середняків в колективне життя покладає зобов'язання все-

мірної підтримки їх з боку так держави, як і кооперативних установ. Це зобов'язання необхідно виконати в найкоротший час, бо тільки при активній участі всіх громадських, партійних та інших установ і можливо здійснити перебудову села на соціалістичних началах.

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 9, арк. 33—45. Завірена копія.

№ 303

Постанова правління «Сільського господаря» про стан тракторної справи на Україні

9 листопада 1927 р.

I. Правління «Сільського господаря» в засіданні 9 листопада 1927 р. за головуванням тов. Н. Скалиги заслухало доповідь тов. Л. Гохмана про становище тракторної справи на Україні та про організацію в цій справі роботи системи с.-г. кооперації й ухвалило таку постанову:

1. Констатувати, що організовані року 1926/27 машиново-тракторні товариства складаються переважно з незаможницько-середняцьких верств і на відсотки являють собою ось що:

Бідняків	17,1%
Нижчесередніх . .	38,9 »
Середніх	34,9 »
Вищесередніх . .	8,5 »
Міцних	0,6 »

А організовані року 1925/26 машиново-тракторні товариства являли собою щодо соціального складу ось що:

Бідняків	6,6%
Нижчесередніх . .	23,3 »
Середніх	51,2 »
Вищесередніх . .	17,7 »
Міцних	1,2 »

2. Зазначені досягнення порівняно з 1925/26 р. є наслідок уваги системи с.-г. кооперації до справи соціального складу машиново-тракторної кооперації та підсилення увагу до організаційного й господарського обслуговування машиново-тракторних товариств.

3. Поруч поліпшення соціального складу машиново-тракторних товариств є також значні досягнення в справі збільшення числа господарств, об'єднаних машиново-тракторними товарист-

вами, внаслідок чого машиново-тракторні товариства, організовані 1926/27 р., поділяються так:

	1925/26 р.	1926/27 р.
	Відсотки	
До 10 господарств . . .	62,3	4,8
Від 11 до 15 господарств	17,2	42,5
» 16 » 20 »	9,8	27,9
« 21 » 30 »	4,9	14,4
» 31 » 50 »	3,3	5,7
» 51 » 100 »	1,6	0,1
Понад 100 »	0,9	1,8

Зазначений поділ свідчить про те, що цього року маємо значне збільшення товариств (біля 20 господарств проти 9 господарств 1925/26 р.), що сприяє усуненню нездорових явищ минулих років, які полягали в неповному використовуванні трактора, наявності родинних об'єднань, об'єднань з метою експлуатації та ін.

4. Констатувати, що забезпеченість посівною площею у товариств, організованих року 1926/27, так само значно збільшилась порівняно з забезпеченістю товариств, організованих року 1925/26, що видно з таких даних:

	1925/26 р.	1926/27 р.
	Відсотки	
До 50 дес. посівної площі . . .	31,9	7,4
Від 51 до 100 » » » . . .	50,0	45,5
» 101 » 150 » » » . . .	11,5	34,5
» 151 » 200 » » » . . .	4,1	6,1
Понад 200 » » » і вище	2,5	6,5

5. Констатувати, що внаслідок переведення Укрколгоспсекцією на виконання директиви правління «Сільського господаря», районних з'їздів машиново-тракторних товариств значне число цих товариств увійшло до складу членів окрколгоспсекцій (за попередніми даними, 60—70%) та до с.-г. кредитових товариств, що зменшило наявність «диких» машиново-тракторних товариств *.

6. Констатувати, що Укрколгоспсекція зробила підготовчу роботу до перереєстрації машиново-тракторних товариств.

7. Відзначити, що агрономічний персонал окрколгоспсекцій у низці округ вже почав агрономічне обслуговування машиново-тракторних товариств.

8. Відзначити, що умови продажу тракторів цього року були значною мірою поліпшені за рахунок збільшення довгострочного кредиту (три, чотири, п'ять років); суми, що припадають на ці строки, складають 60—70% усієї вартості тракторів, а минулого року кредит видавався переважно на один-два роки.

9. Констатувати, що машиново-тракторний відділ «Сільського господаря» в тих округах, де с.-г. кооперація провадила трак-

---

* Див. примітку 43.

торообслуговування, зробив значну роботу, що в основному полягає ось у чому:

а) в наближенні технічної допомоги до тракторовикористовувачів залученням до цієї роботи окрсільгоспсоюзів та с.-г. товариств, у відкритті при них 29 інструкторських пунктів проти 7, одержаних союзами від Автопромторгу;

б) в збільшенні числа монтерів з 21 до 42;

в) в організації й наближенні до тракторних товариств складів запасних частин, що їх збільшено з 7 до 23;

г) в організації нових ремонтних тракторних майстерень;

д) в більшому навантаженні порівнюючи з Автопромторгом ремонтних майстерень та використанні пересувних майстерень;

е) порівняно з Автопромторгом союзи склали більше договорів із тракторовикористовувачами на подачу технічної допомоги (24% до обслуговуваних тракторів проти 11%, складених Автопромторгом).

10. Відзначити, що машиново-тракторний відділ одержав від Автопромторгу й Сільбанку тракторні бази в решті округ України й перевів підготовчу роботу до налагодження технічного обслуговування в зазначених округах.

11. Відзначити, що машиново-тракторний відділ підготовив справу до закупівлі та завозу тракторів і запасних частин на 1927/28 р. за контингентами, що встановлені відповідними регулятивними органами.

II. Поруч зазначених досягнень відзначити такі хиби:

а) не було поєднання з роботою Автопромторгу в округах, не переданих системі с.-г. кооперації, внаслідок чого й Укрколгоспові і машиново-тракторному відділові не відомо про стан машиново-тракторних товариств у зазначених районах;

б) запізнення з перереєстрацією машиново-тракторних товариств;

в) робота з залученням машиново-тракторних товариств до системи с.-г. кооперації була недостатня, внаслідок чого є ще значне число «диких» машиново-тракторних товариств»;

г) не виконано директиви правління «Сільського господаря» щодо збільшення та можливого переведення машиново-тракторних товариств на вищі колективні форми (товариства спільного обробітку землі і т. ін.);

д) не дивлячись на директиву правління «Сільського господаря», система с.-г. кооперації не досить звернула уваги на постачання машиново-тракторним товариствам складних машин, і зокрема на пристосування складних машин внутрішнього виробництва до трактора;

е) не виконано директиви правління щодо налагодження рахівництва в машиново-тракторних товариствах;

є) не досить налагоджене агрономічне обслуговування машиново-тракторних товариств;

ж) відсутнє вивчення наслідків роботи трактора в окремих

формах тракторних товариств (колектив, товариство спільного обробітку землі, машиново-тракторні товариства, земельна громада і т. ін.), а також не вивчена ефективність роботи трактора взагалі;

з) не досить розвинуто справу складання договорів і в районах обслуговування «Сільським господарем» і особливо в районах Автопромторгу;

и) не виконано союзом директиви правління про налагодження та своєчасну надсилку «Сільському господареві» відчитності про тракторну справу.

III. Виходячи з зазначених констатацій, правління «Сільського господаря» ухвалює:

а) Укрколгоспові почати перереєстрацію машиново-тракторних товариств з 15 листопада 1927 р. і закінчити до 1 лютого 1928 р.;

б) перереєстровуючи машиново-тракторні товариства, особливу увагу звернути на соціальний облік справи, доцільність використовування трактора та взагалі на господарський стан машиново-тракторного товариства, в зв'язку з чим Укрколгоспові та оргвідділові «Сільського господаря» дати відповідного обіжника на периферію від імені правління;

в) доручити Укрколгоспові не пізніше 1 березня 1928 р. доповісти правлінню «Сільського господаря» про наслідки перереєстрації машиново-тракторних товариств;

г) Укрколгоспові та оргвідділові негайним порядком надіслати периферії директиву про залучення машиново-тракторних товариств до складу с.-г. товариств та окрколгоспсекцій.

Поруч того виробити проект закону про боротьбу з «дикими» машиново-тракторними товариствами й дати його на розгляд правлінню «Сільського господаря» не пізніш 25 листопада цього року;

д) в дальшій роботі з організаційно-господарським обслуговуванням машиново-тракторних товариств доручити Укрколгоспові продовжувати лінію на збільшення машиново-тракторних товариств взагалі, й зокрема разом із оргвідділом і машиново-тракторним відділом накреслити конкретні заходи до переведення їх на вищі колективні форми, як-от: товариства спільного обробітку землі, артілі та ін., і не пізніше 1 грудня цього року подати їх на розгляд правлінню;

е) налагоджуючи організаційно-агрономічну та технічну допомогу, треба забезпечити активність у цій роботі с.-г. кредитових товариств, що навкруги їх є досить тракторів, утворенням при них інструкторсько-агрономічних курсів, складів запасних частин, а по можливості й ремонтних майстерень та нафтоскладів, у зв'язку з чим Укрколгоспові та машиново-тракторному відділові не пізніше 1 січня 1928 р. подати конкретні пропозиції правлінню «Сільського господаря» про практичні заходи до запровадження зазначеної директиви в життя;

є) звернути особливу увагу на залучення союзами коштів від трактоdoвикористовувачів на організацію агротехнічної допомоги, в зв'язку з чим підсилити справу з заключенням договорів та реальним одержанням коштів згідно з цими договорами. Машиново-тракторному відділові та Укрколгоспові виробити певні правила в цій справі;

ж) доручити плановій комісії «Сільського господаря» розглянути спрощений виробничий план машиново-тракторного товариства, що опрацював Укрколгосп, і розіслати його на периферію;

з) Укрколгоспові спільно з оргвідділом прискорити вироблення рахівничих форм для машиново-тракторних товариств з таким розрахунком, щоб не пізніше 15 листопада ц. р. ці форми вже було здано до друку;

и) звернути особливу увагу союзів на збільшення їхньої керівничої ролі в справі організації агротехнічного обслуговування машиново-тракторних товариств. В зв'язку з цим прискорити організацію при них ремонтних майстерень, складів запасних частин та укомплектування відповідним технічним та агрикультурним персоналом.

Укрколгоспові, машиново-тракторному та організаційному відділам на грунті цієї директиви дати кожному союзові відповідні вказівки;

і) зважуючи недостатність технічного обслуговування тракторів і особливо старих, визнати за потрібне, щоб союзи збільшили штати інструкторів-монтерів, довівши їх по можливості до норм (на 35—40 тракторів 1 монтер);

ї) визнати за потрібне, щоб впродовж цього року було влаштовано курси: 1) для підготівлі агрономів-інструкторів, 2) для підготівлі інструкторів-монтерів.

Зазначену роботу здійснити за умови, коли державою буде дано с.-г. кооперації дотацію на справу тракторообслуговування;

й) поруч з організацією союзами курсів стерничих для тракторів, що будуть одержані 1927/28 р., звернути особливу увагу союзів на організацію курсів для передпідготівлі стерничих та на потребу підвищити загальний культурний рівень та знання кооперативного будівництва;

к) визнати, що наявність уже на Україні 22 стаціонарних майстерень і 26 пересувних, разом із 7 майстернями, що надходять на Україну, забезпечує в основному потребу на ремонт тракторів. У зв'язку з тим доручити машиново-тракторному відділові:

1) впродовж цього року вивчити наслідки роботи зазначених майстерень; 2) визнати за потрібне доустаткувати наявні майстерні в напрямку перетворення їх на машиново-тракторні майстерні; 3) майбутнє поширення ремонтних майстерень провадити лише залежно від наслідків роботи та навантаження

вже чинних майстерень; 4) у зв'язку з цим увесь імпортовий контингент, що його має система с.-г. кооперації на ремонтні майстерні, в основному використати на завіз доустаткування чинних майстерень;

л) беручи на увагу, що успішне налагодження правильного організаційного агротехнічного обслуговування, а також ремонту тракторів залежить значною мірою від наявності засобів пересування, визнати за потрібне впродовж цього року, за рахунок частини імпортового контингенту, ввезти транспортні засоби (мотоцикли, грузовики);

м) з огляду на: 1) незначний довіз тракторів, що надвишок на них буде не досить для організації технічної допомоги наявним тракторам; 2) що впродовж цього року не може бути складено договорів зі всіма машиново-тракторними товариствами, 3) що між машиново-тракторних товариств є об'єднання, складені з незаможницьких верств, які не зможуть багато витрачати на трактороobслуговування, 4) що трактороobслуговування зв'язане з організацією нових об'єднань та перетворенням машиново-тракторних товариств на вищі колективні форми, що веде за собою значні витрати, яких трактороobслуговувачі не в силах покрити, — звернутись до машиново-тракторного комітету з заявою про певні дотації, а машиново-тракторному відділові дати цю заяву на розгляд розпорядчого засідання правління;

н) з огляду на потребу тримати на складах значне число запасних частин до тракторів і поширити контингент завозу їх визнати за потрібне, щоб цю операцію було забезпечено спеціальними довгостроковими кредитами, про що доручити машиново-тракторному відділову звернутись до тракторного комітету;

о) на підставі плану завозу тракторів доручити машиново-тракторному відділові, погоджено з Укрколгоспом та відповідними установами, дати на розгляд правлінню територіальний поділ зазначених тракторів, ураховуючи при цьому насамперед потребу на трактори колгоспів та наявних машиново-тракторних товариств, особливо тих, де потрібна амортизаційна заміна тракторів;

п) беручи на увагу відсутність своєчасної відчитності союзів, звернутись до зазначених союзів із категоричною пропозицією про своєчасну надсилку матеріалів, а інакше — від імені правління звернутись до надзорчих рад зазначених союзів;

р) беручи на увагу потребу якнайраціональніше використовувати трактора та одержувати від нього найбільший ефект щодо поширення усуспільнених форм виробництва, визнати за потрібне: 1) доручити Укрколгоспові на підставі досвіду з'ясувати найдоцільніші напрямки роботи машиново-тракторних товариств та їх оптимуми; 2) почати вивчення ролі трактора в справі усуспільнення виробництва в земельних громадах, його ефек-

тивності та рентабельності для цього об'єднання; 3) так само почати вивчення форми використовування завантаження трактора в колективах взагалі, й зокрема форми його використовування в зимні сезони.

В зв'язку з цим доручити Укрколгоспові й машиново-тракторному відділові подати правлінню «Сільського господаря» доповідь про виконання зазначеного доручення не пізніше як 1 січня 1928 р., маючи на увазі участь у цій справі Наркомзему.

В зв'язку з перетворенням Укрколгоспсекції на Укрколгоспцентр визнати за потрібне, щоб його представник увіходив до складу машиново-тракторного комітету при Наркомземі.

«Кооперование село», 1927, № 21-22, стор. 129—132.

№ 304

Лист селян-переселенців Одеського округу правлінню Укррадгоспоб'єднання з висловленням подяки за тракторний обробіток їх усуспільнених земель

9 листопада 1927 р.

Мы, переселенцы хуторов имени Тараса Шевченко, имени Красина, имени Калинина, «Червона зірка», «Восходящее солнце», приносим вам нашу глубочайшую благодарность за ту огромную помощь, которая была нам оказана в деле восстановления нашего хозяйства. Мы переселились в степи Одесского округа из Черниговской, Подольской и Киевской губерний в 1924 и 1925 гг. Большинство из нас — беднота, без лошадей, без инвентаря — не могло обработать отведенную нам землю и вынуждено было сдавать ее в аренду старожилам — кулакам за часть урожая. Урожай получился скверный, так как известно, что арендатор не станет чужую землю хорошо обрабатывать. При всем этом значительная часть нашей земли оставалась под целиной и перелогами и совсем не обрабатывалась. Те небольшие кредиты, какие получались от государства, проедались нами, и с каждым годом мы больше беднели. В этом году весной к нам приехал представитель Совхозтреста * и предложил нам вместо денежных кредитов обработать наши земли. Все переселенцы, кроме отдельных кулачков, дали свое согласие, хотя мало верили, что работа будет сделана по-хозяйски. Но весной к нам прибыл отряд в десять тракторов и приступили под руководством механика и заведующего совхозом имени Тараса Шевченко к поднятию нашей целины и перелогов. На тракторах сидели наши же переселенцы, которых в совхозе обучали работать на тракторе. Кулаки, недовольные тем, что не могут арендовать у нас землю, смеялись и говорили, что тракторы начнут скоро

* Мається на увазі Укррадгоспоб'єднання.

ломаться, что они день будут работать, а день стоять, что мы еще прийдем к ним просить взять нашу землю в аренду. Но на великую нашу радость и назло кулакам тракторы вспахали всю целину и перелоги под пар, потом 5—6 раз перепахивали и боронили для очистки от сорняков и, наконец, засеяли чистосортной пшеницей «кооператорка» все поле. За все время благодаря хорошему уходу ни один трактор не поломался и работа шла нормально. Теперь уже кулаки над работой тракторов не смеются. В этом году в нашем районе крестьяне благодаря отсутствию дождей почти не засеяли озимых, а на тех землях, где и засеяно, нет еще всходов. А на наших переселенческих полях зеленеют сотни десятин прекрасной пшеницы на парах, какой нет в самых богатых немецких колониях. Кроме посева озимой пшеницы, тракторы подняли на зябь всю площадь под яровые. Теперь у нас нет ни одной десятины земли, не поднятой или сданной в аренду. У нас нет ни одного бедняка, который не имел бы нескольких десятин озимой пшеницы по пару. После той работы тракторов, какую мы видели, не хотим больше вести бедняцкое мелкое хозяйство, а решили организовать обобществленное тракторное хозяйство, в котором не будет отдельных крестьянских клочков посевов. Организацию для нас этого тракторного хозяйства взял уже на себя совхоз имени Тараса Шевченко, с которым мы заключили договор.

К десятилетию Октябрьской революции мы выражаем нашу глубокую благодарность Советской власти, которая является лучшим другом крестьянской бедноты, которая не только помогает, но и научает нас, как лучше хозяйничать и лучше жить.

Да здравствует Советская власть!

Да здравствует новое культурное обобществленное крестьянское хозяйство!

Да здравствуют наши совхозы!

Следует 90 подписей.

Правдивість цих підписів Джугастрівська сільрада свідчить

Голова сільради [*підпис*]

Секретар [*підпис*]

9.IX.

ЦДАЖР УРСР, ф. 259, оп. 1, спр. 543, арк. 53—54. Завірена копія.

№ 305

Із доповіді Укррадгоспоб'єднання про вплив радгоспів на розвиток сільського господарства

Листопад 1927 р.

...Вплив радгоспів на селянське господарство характеризується такою таблицею:

	Передано чистопородних та поліпшених тварин		Передано посадочного матеріалу	Передано чистогатункового насіння на місці	Було покрито селянських маток		
	великої рогатої худоби	свиней			жеребцями	бугаями	кнурами
1926 р. .	701	12 500	100 000	300 000	8272	6800	10 600
1927 р. .	820	14 000	200 000	950 000	8723	7300	11 200

Крім того, на пільгових умовах (пуд гатункового за пуд звичайного) передано: в 1926 р. — 100 000 пуд. та в 1927 р. — біля 200 000 пуд.

Згідно постанови ВУЦВК * на агрикультурну допомогу населенню Укррадгоспоб'єднанням витрачається від валової продукції 1%, що за 1927 р. складало 86 000 крб.

При повній оцінці роботи радгоспів щодо агрикультурної допомоги населенню необхідно врахувати також і ті витрати, які робляться Укррадгоспоб'єднанням при продажі насіннєвої продукції радгоспів за зниженими цінами згідно вказівок НКЗС.

Крім відпуску селянству засобів виробництва, технічний персонал радгоспів бере участь в усіх кампаніях, що проводяться земорганами (виставки, лекції, консультації та ін.)

В низці радгоспів організовано прокатні пункти с.-г. реманенту та для боротьби зі шкідниками, а також провадиться відпуск інсектисидів.

Але правління Укррадгоспоб'єднання вважає, що вся сума перелічених міроприємств не охоплює цілком тієї ролі радгоспів, яку вони повинні відігравати в справі відбудування селянського господарства.

На підставі досвіду роботи в великому сільськогосподарському виробництві з 1927 р. за ініціативою Укррадгоспоб'єднання почалася робота щодо усуспільнення селянського господарства.

Це міроприємство, як відомо Наркомзему, мало виключний відгук серед кіл бідняцького населення. Це надає можливість вже в 1927 р. збільшити розмір зазначеного міроприємства до 15 000 дес.

Поглиблюючи свою роботу в цьому напрямку, Укррадгоспоб'єднання вже з 1927 р. розпочинає закладку в цілій низці сіл інтенсивних культур у великому розмірі (групові виноградники, садки і т. ін.).

ЦДАЖР УРСР, ф. 257, оп. 1, спр. 543, арк. 32—33. Копія.

---

* Йдеться про постанову ВУЦВК і Раднаркому УРСР від 2 лютого 1927 р. «Про агрономічну роботу радянських господарств серед селянських господарств».

№ 306

Протокол загальних звітних зборів членів сільськогосподарської артілі «Труд—энергия»» Одеського округу

5 грудня 1927 р.

На собрании присутствовали: представитель окрколхозсекции инструктор-агроном тов. Себов, члены артели: тт. Ракицкий, Цыбульский, Гаврилюк, Наконечный, Цыбульский Гер., Яглич и б. член артели Долинский, а также и члены семей членов артели.

Председателем собрания единогласно избирается тов. Себов А., секретарем — тов. Павловский В. М.

Повестка дня:

1. Отчет правления артели и распределение результатов труда.
2. Содоклад ревизионной комиссии.
3. Перевыборы органов управления.
4. Текущие дела:
   1. О расчете с тов. Долинским.
   2. О составлении производственного плана.
   3. О членских взносах в окрколхозсекцию.
   4. О выписке газет и журналов.
   5. О пожертвовании на Днепрострой.

Слушали:

I. ОТЧЕТ ПРАВЛЕНИЯ АРТЕЛИ

Принимая во внимание, что результат деятельности правления получил полное отражение в заключительном балансе артели на 1.X 1927 г., тов. Павловский, как счетовод артели, информирует общее собрание об операциях по всем счетам с подробным разделением всех операций, причем в заключение констатирует определенный хозяйственный рост артели, баланс на начало деятельности артели (1.I 1926 г.) составлял руб........ *

Оборот за операционный год составлял руб. 83 529,31, на 1.X 1926 г. руб. 9858,42, на 1.X 1927 г. руб. 13 555,49; в соответствии с увеличением оборота возросла и чистая прибыль с руб. 1443 на 1 октября 1926 г. до руб. 7091 на 1 октября с. г.

Тов. Себов обращает внимание общего собрания на то, что за весь год не была произведена ревизия и ревизкомиссия совершенно бездействовала, необходимо ревизию производить не менее 2 раз в году; останавливается на основных моментах в работе артели и ее дефектах. Больной вопрос в артели — это [текучесть рабочей] силы (30%) как следствие недостаточного планового состава и малочисленности трудоспособных членов. Необходимо пополнить состав артели и довести его до 10 членов, а также в соответствии с этим пополнить и рабочую силу, стре-

* Так у тексті документа.

миться к сбыту продуктов своего производства исключительно через кооперацию, и если сейчас артель сбывает через кооперацию 70% своих продуктов, то необходимо довести сбыт на все 100%; необходимо окончательно оформить свое вступление в окрколхозсекцию, для чего немедленно сделать все установленные взносы, разъяснив цели и значение сопоставлений производственного плана, рекомендует артели немедленно приступить к составлению такового.

Постановили: Годовой отчет утвердить, замечания инструктора принять к сведению и руководству и в ближайшее же время устранить все недочеты, принять все зависящие меры к скорейшему пополнению членского состава артели.

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ ТРУДА

Тов. Себов инструктирует собрание о методах и принципах распределения результатов труда, установленных окрколхозсекцией, причем в данном случае принимал во внимание, что почти все едоки артели принимают личное участие в выборах артели с установленной оценкой и в течение года пользуются для своих личных надобностей продуктами по потребности, считая, что распределение надлежит производить по рабочей силе согласно рабочей табели.

Общим собранием принцип распределения единогласно принимается.

Общим собранием единогласно принимаются также расходы на хозяйственные надобности артели в текущем отчетном году:

На уплату устройства водопровода	385,76
На внесение задолженности из фонда бедноты	50,50
На покрытие задолженности разным лицам (по балансу)	329,30
ОФО налоги	600,00
Непредвиденные расходы	200,00
На содержание лошадей	300,00
На хозрасходы	900,00
Итого	2765,56

Обращаясь к активным ценностям, какие невозможно без ущерба для хозяйства реализовать, таковых имеется на сумму руб. 9339 коп. 16. Таким образом, подлежит фактическому распределению руб. 6573 коп. 60 при условно чистой прибыли в руб. 8391 коп. 15.

Тов. Себов предлагает, ввиду того что некоторыми членами не внесены полностью обязательные артельные взносы пополнить их из причитающейся члену прибыли.

Общим собранием предложение принимается.

Тов. Себов информирует собрание о построении клиентов в артели согласно последнего положения на сей предмет.

Постановили: 1) Запасный капитал в сумме руб. 332 и специальный руб. 800, числящийся на балансе, перечислить руб. 332 в неделимый и руб. 300 в основной делимый капитал.

2) Отчислить в неделимый капитал 5% условной чистой прибыли руб. 9391 коп. 15, что составит руб. 420.

3) Ввиду истечения в настоящем отчетном году срока аренды дачи и невыясненности дальнейшего пребывания артели на данном месте специального капитала не выделять.

4) Всю оставшуюся прибыль перечислить в основы делимого капитала.

II. СОДОКЛАД РЕВИЗИОННОЙ КОМИССИИ

Постановили: Ввиду того, что ревизионная комиссия в течение года ревизии не производила, снять с повестки дня.

III. ПЕРЕВЫБОРЫ ОРГАНОВ УПРАВЛЕНИЯ

Постановили: Единогласно избрать правление из 3 лиц, избранными оказались: тт. Ракицкий В. С. — пред. правления, Цыбульский В. — казначей, Ягнич — секретарь.

В ревизионную комиссию: тт. Гаврилюк Ф., Наконечный, Цыбульский Гер.

IV. ТЕКУЩИЕ ДЕЛА

1. О расчете с тов. Долинским.

Постановили: При расчете с гр. Долинским учесть задолженность ОКС по ремонту зданий за 1927 г. согласно дефектной ведомости, причем тов. Долинский не возражает против этого.

2. О составлении хозяйственного плана.

Постановили: В недельный срок составить хозяйственный производственный план.

3. О членских взносах в окрколхозсекцию.

Постановили: Внести причитающийся вступной взнос 10 руб. и членский из расчета имеющейся в артели площади земли под поливным огородом, усадебным посевом — руб. 18 до 15 декабря.

4. О выписке газет и журналов.

Постановили: Выписывать для артели газеты «Известия» и «Червоный степ» и подписаться на журн. «Степовий досвідник».

5. О пожертвовании на Днепрострой.

Постановили: Приобрести открытки Днепростроя на сумму 1 руб.

За исчерпанием повестки дня собрание объявляется закрытым.

Председатель собрания Себов
Секретарь Павловский
Члены артели

Держархів Одеської області, ф. Р-53, оп. 3, спр. 411, арк. 42—43. Відпуск.

№ 307

Повідомлення Ніжинської окружної секції сільськогосподарських колективів про стан кооперування і колективізації бідноти та забезпечення кредитами колгоспів округу в 1926/27 господарському році

12 грудня 1927 р.

За даними відчитної кампанії 1926/27 р., в складі с.-г. т-в, які є членами Ніжинського с.-г. союзу, налічується 3000 пайщиків — членів КНС.

В складі правлінь тих товариств є 69 членів КНС при загальній кількості членів правління 212.

На 1 жовтня 1926/27 р. в Ніжинській окрузі налічувалось колгоспів:

Назва колгоспів	Загальна кількість	В них бідняків	В них середняків	В них членів КНС	Примітка
С.-г. комуни	5	Нема відомостей		53	В ОКСі відомостей про середняків та бідняків нема
С.-г. артілі	13	»	»	91	
Т-ва спільної обробки землі	14	»	»	37	
Машинно-тракторні т-ва	46	645	248	433	

Кредитами в 1926/27 р. колгоспи і машинно-тракторні т-ва задоволені достатньо.

Мали вони такі кредити:

На які потреби	З бідняцького фонду допомоги бідноти	Загального фонду	Всього
На придбання машин (45 об'єднань)	80886 крб.	7064 крб.	87950 крб.
На робочу худобу (8 об'єднань)	5232 »	500 »	5732 »
На продуктивну худобу (5 об'єднань)	6465 »	»	6465 »
На будівлі (10 об'єднань)	22462 »	6679 »	29141 »
Аванс на різні потреби	—	16541 »	16541 »
Разом	115045	30784	145829*

Кредити поділяються по окремих назвах об'єднань так:

а/комунам — 45203 крб.
б/ артілям — 24894 »
в/ т-вам спільної обробки землі — 8965 »
г/ машинно-тракторним т-вам — 66757 »

145819*

* Так у тексті документа.

За планом окрколгоспсекції, на 1927/28 р. передбачається одержати кредиту з фонду кредитування бідноти:

Назва колгоспів	На машини	На робочу худобу	На продуктивну худобу	На господарчі будівлі	На житлові будівлі	На різні потреби
Комуни	6800	—	3000	7000	7500	1150
Артілі	2920	800	4200	10 000	600	2900
Т-ва спільної обробки землі . .	12800	1900	2850	2300	1500	2500
Машинно-тракторні т-ва	72100	—	—	—	—	—

Крім зазначених кредитів, внесено до плану кредитування без призначення на різні потреби на 13 неземлевлаштованих колгоспів в сумі 15 600 крб. та на не передбачених до організації 14 400 крб., а всього кредиту передбачається на 1927/28 операційний рік 172 820 крб.

План на зазначену суму надісланий до Чернігівського сільбанку та Укрколгоспсекції.

Голова ради ОКС Тичко В. І.
Заввідділом статистики Хоменко

Філіал держархіву Чернігівської області в м. Ніжині, ф. Р-613, спр. 29. арк. 456. Оригінал.

№ 308

З протоколу експертної комісії Всеукраїнського комітету по проведенню конкурсу колгоспів України в 1927 р.

14—15 грудня 1927 р.

...II. Про призначення премій (доповідач тов. Жуков)

Слухали: 1. Ксаверівська комуна Волинського округу. З досягнень комуни слід відмітити: а) взагалі планове ведення господарства (5-річний, річний плани), б) заведення інтенсивних галузей господарства (хмілярство, садівництво), в) значне розвинення промислових підприємств, г) машинізація господарства, д) значні досягнення в рільництві та скотарстві, е) великі побутові досягнення, зокрема належна увага праці жінці, є) гарно налагоджену культурну роботу, ж) агрикультурну роботу (досвідне поле), з) правильний збут через кооперативні та державні організації і низку інших досягнень, що значно відокремлює комуну серед маси українських колгоспів.

Ухвалили: 1. Заслухавши матеріал, вважати за можли-

ве призначити Ксаверівській комуні першу премію, зазначивши велику заборгованість комуни.

Слухали: 2. Комуна «Новий мир» Сумського округу. Господарство комуни має лише дві головні галузі: рільництво і скотарство (зокрема, свинарство), але вони щільно поєднані між собою плановим веденням господарства й визначаються високою продуктивністю (в рільництві заведено сівозміни, посів чистосортним насінням та культура цукрового буряку, в скотарстві — виключно племінний та чистопородний матеріал), є значні досягнення й побутового характеру, а також і в галузі культурно-освітньої роботи.

Ухвалили: 2. За низку досягнень по основних галузях господарства комуни, що значно піднімають її не лише серед селянського господарства, але й [серед] колгоспів округу, призначити премію першого розряду.

Слухали: 3. Комуна «Красная звезда» при с. Сосонка Охтирського району Харківського округу.

Звертає на себе увагу: плановим веденням господарства (організаційний і виробничий плани), гарним фінансовим станом (незначна заборгованість і утворення неподільного капіталу), вдалим використанням праці (21 день на місяць — робочі), її організацією та обліком, правильним веденням рахівництва, гарним зв'язком з оточуючим населенням та широкою роботою серед останнього.

Ухвалили: 3 .Приймаючи на увагу: 1) користування найманою працею та 2) значний рух членів, — призначити премію другого розряду.

Слухали: 4. Комуна «Червона зоря» при с. Волохівка Харківського округу. Має низку тих самих досягнень, як і попередня комуна.

Ухвалили: 4. Відмічаючи велику заборгованість комуни (біля 38% до суми балансу на 1 січня 1927 р.), призначити премію другого розряду.

Слухали: 5. Комуна «Авангард» Запорізького округу має низку значних досягнень до планового ведення господарства (сівозміни, організаційні і виробничі плани, 5-річний, річний, т. ін.), заведення низки промислових та підсобних підприємств, електрифікацію, великі побутові досягнення, гарний зв'язок та вплив на околишнє населення.

Ухвалили: 5. Беручи на увагу значну заборгованість комуни, а також неповне додержання виробничого плану (будування стайні), призначити премію другого розряду.

Слухали: 6. Комуна «Плуг та молот» Изюмського округу. З особливих досягнень комуни слід зауважити загальне підвищення продуктивності господарства, а зокрема велике розвинення свинарства, що поставлене в дуже гарні умови і являє з себе чистопородний матеріал.

Ухвалили: 6. Призначити премію другого розряду.

Слухали: 7. Комуна «Комінтерн» Херсонського округу. Слід зауважити такі позитивні моменти: планове ведення (з утриманням агронома на свій рахунок), повна машинізація головних галузей господарства, електрифікація, заведення низки промислових підприємств та інтенсивних культур.

Ухвалили: 7. Беручи на увагу такі недоліки, як порівнюючи низьку продуктивність рільництва, взагалі невелику прибутковість господарства та відсутність неподільного капіталу, призначити другу премію.

Слухали: 8. Комуна «Червоні партизани» Ніжинського округу й району. Має високий ступінь розвинення інтенсивних культур (ніжинські огірки) з товаровим напрямком їх, взагалі значну валову прибутковість господарства, а також значні культурно-побутові досягнення.

Ухвалили: 8. Відмічаючи користування найманою працею та здачу земель в оренду, призначити премію другого розряду.

Слухали: 9. Комуна «Новий мир» Бердичівського округу. Має значні досягнення в галузі планового ведення господарства, стандартні сорти насіння, племінну худобу, запроваджує товарові галузі господарства та промислові підприємства, значну механізацію господарства, веде значну агроосвітню та культурно-освітню роботу серед околишнього селянства, має цілий штат агроперсоналу та бухгалтерів, робить відрахування в неподільний капітал і т. ін.

Ухвалили: 9. Беручи на увагу: значну заборгованість комуни (зокрема, вибувшим членам), а також незадоволення з боку селянства, що виникає із-за високої їдоцької норми землі в комуні (порівнюючи з місцевою), — призначити премію другого розряду.

Слухали: 10. 1-а Канадська зразкова агрокомуна Одеського округу. Слід зауважити такі досягнення комуни: невелику заборгованість, заведення інтенсивних культур (виноград), правильне використання реманенту, зріст валової продукції господарства та його товарний напрямок, добре поставлену культосвітню роботу.

Ухвалили: 10. Відмічаючи замкненість комуни (що виникла внаслідок значних членських внесків), користування найманою працею (10% запасу своєї робочої сили), а також відсутність організаційного плану, преміювати по третьому розряду.

Слухали: 11. Комуна «Комінтерн» Маріупольського округу. Веде задовольняюче своє господарство, має тісний зв'язок з околишнім селянством, має побутові досягнення.

Ухвалили: 11. Призначити премію третього розряду, відмітивши відсутність організаційного та виробничого планів.

Слухали: 12. Комуна ім. Балабана Роменського округу Веде правильно організоване господарство, має культурнеріль-

ництво (висока врожайність), продуцирування насіння посівних трав, добре організоване скотарство, підсобні підприємства.

Ухвалили: 12. Відмітивши значну заборгованість (біля 25% до загальної суми балансу) та користування найманою працею (біля 20% до свого запасу робочої сили), призначити премію третього розряду.

Слухали: 13. Комуна ім. К. Лібкнехта Криворізького округу. Веде планове господарство, задовольняючу валову прибутковість, гарний зв'язок з околишнім населенням і гарні побутові досягнення.

Ухвалили: 13. Преміювати по третьому розряду.

Слухали: 14. Комуна «Красне знамя» (Єлисаветградського] округу має гарні досягнення щодо техніки та організації господарства, є й побутові досягнення.

Ухвалили: 14. Відмічаючи надзвичайно напружений фінансовий план (боргів біля 55% загальної суми балансу на 1927 р.), призначити премію третього розряду.

Слухали: 15. Комуна «Жовтнева революція» Прилуцького округу. Добре організоване господарство, гарна врожайність (порівнюючи з селянським), значні побутові досягнення.

Ухвалили: 15. Призначити премію третього розряду.

Слухали: 16. [Чорнобаївська комуна] Шевченківського округу. Має господарчі досягнення (травосіяння, чистосортне насіння, чистопородні свині). Наймає фахівців.

Ухвалили: 16. Призначити премію третього розряду.

Слухали: 17. Артіль Михайлівська Роменського округу. З досягнень артілі слід відмітити значні господарчі досягнення (правильне додержання сівозміну, гарна врожайність), утворення неподільного та спеціального капіталу, гарне використання та облік праці, значний рівень усуспільнення (все, крім споживання), заведення низки промислових підприємств, утворення побутових закладів та задовольняючий зв'язок з населенням.

Ухвалили: 17. Беручи на увагу не досить сталий склад членів, часткове користування найманою працею, а також значну заборгованість артілі, призначити премію третього розряду.

Слухали: 18. С.-г. артіль «Червоний орач» Куп'янського округу має цілу низку досягнень щодо правильного, планового ведення господарства (виробничий план, інструкція внутрішнього господарства, сівозмін, рахівництво). Сіє чистосортне насіння, має чистопородне скотарство. Має не дуже великий рівень усуспільнення і значну заборгованість.

Ухвалили: 18. Вважати за можливе призначити премію другого розряду.

Слухали: 19. С.- г. артіль «Братерство» Білоцерківського округу. Веде планове господарство (організаційний і виробничий плани), має значний зріст валової продукції (зокрема, в порівнянні з селянським господарством), гарно заведене ра-

хівництво (складаються квартальні баланси), робить відрахування в неподільний капітал.

Ухвалили: 19. Зважаючи на те, що в артілі мається порівнюючи значна заборгованість (правда, в зв'язку з пожежею), незначний рівень усуспільнення та порівнюючи слабий зв'язок з населенням, призначити премію третього розряду.

Слухали: 20. С.- г. артіль «Нове життя» Чернігівського округу. З позитивних моментів діяльності артілі слід відзначити планове ведення господарства (організаційно-виробничий план, сівозміни, рахівництво й т. ін.), заведення обліку праці та порівнюючи значний рівень усуспільнення (не усуспільнено частину продуктивної худоби).

Ухвалили: 20. Відзначаючи мінливість складу членів, не досить удосконалену систему розподілу наслідків господарювання та порівнюючи значну заборгованість, призначити премію третього розряду.

Слухали: 21. С.-г. артіль «Аккермень» Мелітопольського округу. Веде планове господарство (виробничий план, сівозмін), має гарний рівень усуспільнення, сіє чистосортне насіння, має досягнення в справі машинізації господарства. Заборгованість складає біля 25% до загальної суми балансу.

Ухвалили: 21. Вважати за можливе призначити премію третього розряду.

Слухали: 22. С.- г. артіль ім. Чубаря Харківського округу. Слід зазначити значний рівень усуспільнення, значну валову прибутковість, електрифікацію, а також культосвітню роботу серед околишнього населення. Заборгованість складає біля 25% до загальної суми балансу.

Ухвалили: 22. Беручи на увагу: користування найманою працею, відсутність інструкції внутрішнього розпорядку, а також слабо налагоджене рахівництво, — вважати за можливе призначити премію третього розряду.

Слухали: 23. С.- г. артіль «Боротьба» Глухівського округу. Веде планове культурне господарство, що веде до гарної прибутковості останнього та її зросту, а також значний рівень усуспільнення та гарний розподіл наслідків спільного господарювання.

Ухвалили: 23. Беручи на увагу неналагодженість стосунків з оточуючим населенням та кепсько поставлене рахівництво, призначити премію третього розряду.

Слухали: 24. С.- г. артіль «Заповіт Ілліча» Проскурівського округу. Утворено неподільний капітал, складено організаційний план, гарний рівень усуспільнення. Існує здебільшого за рахунок орендних промислових підприємств (млин, став).

Ухвалили: 24. Зауваживши низьку культурність рільництва, призначити премію третього розряду.

ЦДАЖР УРСР, ф. 559, оп. 3, спр. 6, арк. 65—68. Копія.

№ 309

Із матеріалів бюджетної комісії ВУЦВК про стан колективізації сільського господарства на Україні

Кінець 1927 р.

XII

СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ БАЗА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА НА УКРАИНЕ

Процесс обобществления сельскохозяйственного производства
(в довоенных рублях)

	% государственной продукции	% кооперативной продукции	% всей обобществленной продукции	% частной продукции
1924/25 г. . .	4,1	1,1	5,2	94,8
1925/26 г. . .	4,5	1,3	5,8	94,2
1926/27 г. . .	4,6	1,5	6,1	93,9
1927/28 г. (контрольные цифры) . .	4,7	1,5	6,2	93,8

(По контрольным цифрам Укргосплана на 1927/28 г.)

Процесс обобществления с.-х. производства по отдельным отраслям
(в червонных рублях)

	1924/25 г.		1925/26 г.	
	Обобществленное	Частное	Обобществленное	Частное
Растениеводство и животноводство	4,6%	95,4%	5,2%	94,8%
Лесоводство	81,0%	19,0%	83,5%	16,5%
Рыболовство	4,4%	95,6%	4,6%	95,4%
Охота	5,0%	95,0%	4,7%	95,3%
Вся с.-х. продукция	5,1%	94,9%	5,8%	94,2%
Вся с.-х. продукция в млн. руб.	143,1	2664,1	178,2	2894,7

	1926/27 г.		1927/28 г. (контрольные цифры)	
	Обобществленное	Частное	Обобществленное	Частное
Растениеводство и животноводство	5,1%	94,9%	5,5%	94,5%
Лесоводство	83,8%	16,2%	81,9%	18,1%
Рыболовство	5,3%	94,7%	6,0%	94,0%
Охота	5,3%	94,7%	6,1%	93,9%
Вся с.-х. продукция	5,9%	94,1%	6,3%	93,7%
Вся с.-х. продукция в млн. руб.	164,2	2619,7	185,5	2759,7

(По контрольным цифрам Укргосплана 1927/28 г.).

Процесс обобществления основных фондов сельского хозяйства (земля, инвентарь, постройки)

	% государственных с.-х. фондов	% кооперативных с.-х. фондов	% всех обобществленных с.-х. фондов	% частных с.-х.- фондов
1924/25 г.	1,5	0,8	2,3	97,7
1925/26 г.	1,4	0,9	2,3	97,7
1926/27 г.	1,4	1,0	2,4	97,6
1927/28 г.	1,5	1,1	2,6	97,4

(По контрольным цифрам Укргосплана на 1927/28 г.)

XIII

РОСТ СЕТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ КООПЕРАЦИИ

	На 1.X 1924 г.	На 1.X 1925 г.	На 1.X 1926 г.	На 1.X 1927 г.
Число с.-х.т-в	5098	6973	10875	11586
В % к 1.X 1924 г.	100	136,8	213,3	227,3

(По сведениям Наркомзема УССР)

Рост коллективизации сельского хозяйства

	На 1.X 1924 г.	На 1.X 1925 г.	На 1.X 1926 г.	На 1.X 1927 г.
Число с.-х. коллективов	4939	5300	5064	5580
В % к 1.X 1924 г.	100	107,3	102,5	113,2

(По сведениям Наркомзема УССР)

Рост кооперирования крестьянских хозяйств
(в с.-х. кооперации)

	На 1.X 1924 г.	На 1.X 1925 г.	На 1.X 1926 г.	На 1.X 1927 г.
Число кооперированных крестьянских хозяйств	715606	1319953	1589277	2156156
В % к 1.X 1924 г.	100	184,5	222,1	301,1
Процент кооперированных хозяйств ко всему числу хозяйств	14,6	26,6	31,4	41,8

По контрольным цифрам на 1927/28 г. намечается 53,1% кооперированных хозяйств.

(По сведениям Наркомзема УССР)

РОСТ КАПИТАЛЬНЫХ ВЛОЖЕНИЙ В ОБОБЩЕСТВЛЕННЫЙ СЕКТОР СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

	1924/25 г.	1925/26 г.	1926/27 г.	1927/28 г. (контр. цифры)
В млн. червонных рублей	15,2	28,4	41,1	56,8
В % к предыдущему году	—	186,8	144,7	138,2
В % к 1924/25 г. .	100	186,8	270,4	373,6

(По контрольным цифрам Укргосплана на 1927/28 г.)

ЦДАЖР УРСР, ф. 1, оп. 3, спр. 2644, арк. 21—24. Копія.

№ 310

Із звіту Наркомзему УРСР про стан колективізації на Україні

25 січня 1928 р.

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ

Аналізуючи с.-г. колективи як частину соціалістичного сектора в сільському господарстві, необхідно з'ясувати такі основні моменти:

1. Питому вагу с.-г. колективів в сільському господарстві за розміром площі та кількістю колективізованого населення.

2. Господарчий стан та агрикультурні досягнення колективів порівнюючи з селянськими господарствами — це з'ясовує питання про економічну перевагу колективних господарств над дрібними індивідуальними.

3. Питома вага товарової продукції с.- г. колективів та роль колективів в системі с.- г. кооперації.

4. Ступінь усуспільнення майна та зріст неподільного капіталу, що в певній мірі дає можливість державі регулювати напрямок розвитку с.- г. колективів.

5. Соціальний склад населення с.- г. колективів, еволюція різних форм колективних господарств та шляхи розвитку колективізації сільського господарства.

6. Міроприємства, що сприяють розвитку колективізації сільського господарства.

I. ПИТОМА ВАГА С.-Г. КОЛЕКТИВІВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Кількість колективів.

1. На 1 жовтня 1927 р., за даними Укрколгоспу, маємо таку кількість колективних господарств по районах України:

Вид колективів	Кількість колективів				
	Полісся	Правобережжя	Лівобережжя	Степ	Разом по Україні
Комуни	28	49	55	110	242
Артілі	161	898	390	731	2180
Т-ва спільної обробки землі	101	1989	438	1366	3894
Разом	290	2936	883	2207	6316
Машиново-тракторні товариства	210	542	1454	2822	5028
					11 344

2. Кількість колективізованого населення по районах України характеризується такими даними (дані Укрколгоспу):

Райони	Кількість населення	У % до всього селянського населення	Примітка
Полісся	14473	0,35	Відомості подаються по колективах без машиново-тракторних товариств
Правобережжя	142109	1,7	
Лівобережжя	44319	0,7	
Степ	118622	1,2	
По Україні	319523	1,35	

Крім того, в машиново-тракторні товариства по Україні об'єднано 445310 душ населення, що до всього сільського населення Україні складає 1,9%.

3. Динамика колгоспів характеризується такими даними:

Види колгоспів	1923 р.		1924 р.		1925 р.		1926 р.		1927 р.	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Комуни	239	7,2	303	6,8	351	5,5	289	3,5	242	2,1
Артілі	3007	89,5	3788	85	4355	68,5	2586	31,3	2180	19,3
Т-ва спільної обробки землі	110	3,3	300	6,8	783	12,3	2189	26,6	3894	34,2
Машиново-тракторні т-ва	—	—	49	1,2	863	13,7	3119	48,6	5028	44,4
Разом	3356	100	4440	100◆	6352	100	8183	100◆	11344	100

Кількість колективних господарств збільшується за рахунок нижчих форм колективів.

Абсолютне зменшення кількості комун та артілей пояснюється перереєстрацією 1925 р., під час якої викреслено з обліку об'єднання, що і не існували, а тільки зареєстрували статут; крім того, частина комун та артілей переведена на статут нижчих форм. 16% комун переведено на статут артілей, 27% артілей переведено на статут товариств.

Пояснюється це недостатнім обслуговуванням, так агрономічним, як і господарським, а внаслідок цього неорганізованість господарства, незначне нагромадження спільних капіталів, а тому відсутність ознак вищої форми колективного господарства.

Аналізуючи процес колективізації сільського господарства в різних районах України, можна зробити такі основні висновки.

П о л і с с я. В умовах Полісся с.-г. площа розкидана шматками між лісними масивами, завдяки цьому в Поліссі значно поширена хуторська та одрубна форма землекористування. Це і є основна причина, що гальмує процес розвитку колективізації сільського господарства.

З інших причин треба відмітити:

1) скотарський уклон поліського господарства, що взагалі найменше підпадає процесу колективізації, а до того ж в цій галузі не могло бути переведено відповідних стимулюючих заходів, аналогічних заходам, які переводились в других галузях та других районах України, наприклад машинопостачання, тракторопостачання і т. ін.;

2) у Поліссі нижчий культурний рівень населення порівнюючи з другими районами України.

Процес розвитку та усуспільнення сільського господарства Полісся, очевидно, має пройти через усуспільнення окремих галузей його, по лінії фахової кооперації: кооперативний збут та постачання, організація кооперативних прокатних пунктів, постачання концентрованими кормами для продуктивної худоби, організація пунктів по переробці с.- г. продукції, і зокрема продукції скотарства, і т. ін.

П р а в о б е р е ж ж я т а Л і в о б е р е ж ж я. На цей час % колективізованого населення на Правобережжі найвищий. Земельна тіснота не дає можливості господарювати індивідуально. Пересічна площа землі на одне господарство дорівнює 3,5 дес. Значить, господарства що мають площу землі менше 3,5 дес., навіть не мають можливості утримувати в господарстві коня, бо кількість потрібного для коня корму часто дорівнюється зібраному врожаю. Тим більш неможливо на такій площі застосувати більш-менш кращі с.- г. машини та знаряддя, бо вартість їх ляже непосильним тягарем на одиницю площі та на одиницю с.-г. продукції. Вихід з цього селянство вбачало в супрязі, але супряга спасала селянське господарство від остаточної пролетаризації, на деякий час відтягувала* його вмирання, і тому за останній час на Правобережжі став ширитись процес колективізації.

Отже, умови до колективізації сільського господарства на Правобережжі сприятливі, групове постачання населення с.- г. реманентом необхідно потягне за собою усуспільнення землі та тяглої сили, а потім і повне усуспільнення всіх процесів в сільському господарстві. Майже ті ж самі умови на Лівобережжі.

Крім того, для поширення процесу колективізації на Правобережжі та Лівобережжі слід використати таке явище:

Значна частина населення з групи малопосівних і безреманентних сіє буряки. Для обробки грунту під буряки та перевозку буряку на цукроварню ця група населення користується робочою худобою на кабальних умовах у заможної частини села. Задача кооперації — допомогти цій групі населення груповим постачанням машин, організацією прокатних пунктів та організацією транспорту по доставці буряку на цукроварню.

* У тексті документа «стягувала».

Степ. Велика земельна площа, важкий грунт вимагають від кожного селянського господарства мати гарний с.- г. реманент та тяглову силу — не менш як 2 коняки. Тому біднота та середняки Степу, що не досить забезпечені тягловою силою та реманентом, вбачають вихід в організації машиново-тракторних товариств та товариств спільної обробки землі. Отже, процес колективізації в Степу має піти через заміну живої тяглової сили трактором.

4. Площа землі в колективних господарствах дорівнює 532315 дес. щодо площі селянських господарств складає 1,45%. По окремих видах колективних господарств площа розподіляється так (за даними Укрколгоспу на 1 вересня 1927 р.):

Вид колективів	Площа в десятинах	% до селянських земель
1. Комуни	58568	0,16
2. Артілі	200535	0,55
3. Т-ва спільної обробки землі	273211	0,74
4. Машиново-тракторні т-ва	566119	1,55
	1098433	3

5. Землезабезпеченість членів колективу порівнюючи з землезабезпеченістю населення характеризується такими даними (дані Укрколгоспу на 1. X 1927 р.):

	На їдока припадає десятин				
	комуни	артілі	[т-ва] спільної обробки землі	машиново-тракторні т-ва	селяни
Полісся	2,7	2,2	1,35	1,18	1,1
Правобережжя	2,4	1,22	0,92	1,37	0,6
Лівобережжя	2,6	1,6	1,7	0,63	1,2
Степ	5,0	2,92	2,0	2,2	2,0

З таблиці видно надзвичайно велику землезабезпеченість в комунах, особливо в комунах Правобережжя, порівнюючи з селянськими господарствами.

В окремих колективах Степу землезабезпеченість на їдока дорівнює 11 дес., на одного робітника земельна площа дорівнює до 17 дес. Таке явище явно негативне так з боку політичного, як і господарського; велика землезабезпеченість стоїть на перешкоді інтенсифікації господарства; навіть при великій ка-

піталоінтенсивності проблема поширення площі працемістких культур не може бути вирішена без найму робочої сили. Організації, що обслуговують с.- г. колективи, мусять подбати про те, аби колективи з великою землезабезпеченістю були поповнені членами. Це тим більш необхідно провести в зв'язку з передачею колективам в колективне користування земель з держземфонду, що в окремих колективах ще більше підніме землезабезпеченість. Але, поповнюючи колективи членами, слід мати на увазі підвищення капіталоінтенсивності та механізації (в перспективі), при якій землезабезпеченість для повного використання праці має бути вищою, ніж у селянському господарстві, яке механізувати до рівня механізації колективного господарства неможливо.

1. В комунах використовується за рік 56,2% запасу робочої людської сили.

2. Витрата робочої сили по місцях не доходить вище 70% навіть в критичні періоди.

3. При такому незначному % використання робочої сили колективи користуються найманою працею; % найманої праці в рільництві до всієї витраченої в рільництві праці по комунах та повних артілях 25,7, по т-вах СОЗ та нормальних артілях 5,1.

Це явище можна пояснити тільки [тим], що в рільництві, навіть при великій землезабезпеченості, при достатній кількості реманенту, використовуючи перевагу великих господарств, комуни, не витрачають всього запасу робочої сили на зернові культури; в той же час введення просапних, що потребують перевести роботу на протязі декількох днів, примушує колективи використовуватись найманою працею.

Крім того, неповне використання своєї праці та великий % найманої праці можна пояснити неорганізованістю господарства та праці, а до деякої міри й ухилом колективів щодо порушення принципу трудового господарювання.

6. Гуртова продукція (за матеріалами до 5-річного плану с.- г. колективів визначається в сумі 34 729 тис. крб.) в цінах 1913 р. щодо гуртової продукції селянських господарств складає 1,2%.

Товарова продукція колективів визначається в сумі 12 500 тис. крб. (в цінах 1913 р.), щодо товарової продукції селянських господарств складає 2,9 [%].

Товарова продукція всіх видів колективних господарств разом з продукцією машиново-тракторних товариств (орієнтовно) дорівнює біля 60 млн. крб., або біля 6% товарової продукції селянських господарств.

7. Пересічний розмір земельної площі в окремих видах с.-г. колективів характеризується такими даними (на 1.X 1927 р. в десятинах):

	В комунах	В артілях	В т-вах спільної обробки землі	В машиново-тракторних товариствах
Полісся	150,56	102,09	64,79	96,97
Правобережжя	132,13	61,70	43,35	89,14
Лівобережжя	170,47	75,02	55,80	112,62
Степ	350,02	136,03	114,43	114,70
Пересічно по Україні . .	241,94	92,00	70,16	112,50

З таблиці видно, що пересічноземплоща, особливо в артілях та товариствах спільної обробки землі, занадто мала і не задовольняє з точки зору застосування в господарстві складних с.- г. машин та тракторів. В складі с.- г. колективів ми маємо: колективів з площею землі до 50 дес. — 4,7%, з площею 50—75 дес. — 15,9%, з площею 75—100 дес. — 10,3%, разом колективів з площею землі до 100 дес. маємо 31%. Такі колективи по своєму розміру не можна віднести до господарств великих, і тому економічну перевагу великих господарств над дрібними ці колективи в повній мірі використати не можуть.

Неможливість раціонально організувати господарство при малій площі неминуче приводить до ліквідації такого колективу.

Пересічна площа колективних господарств, що ліквідувались протягом 1925/26 р., така:

	Пересічна площа колгоспів, що ліквідуються протягом 1925/1926 р.	Пересічна площа існуючих колгоспів на 1.X 1927 р.
Комуни	84,9 дес.	241,9 дес.
Артілі	26,8 »	92,0 »
Товариства	46,2 »	70,2 »
Пересічно	29,1 дес.	84,3 дес.

Виходячи з того, що процес колективізації проходить в тому напрямку, що первісні колективні об'єднання (машиново-тракторні т-ва та т-ва спільної обробки землі) будуть поступово переходити до вищих форм колективних господарств, — необхідно встановити оптимальний та мінімальний розміри колективного господарства одні для всіх видів колгоспів по с. -г. районах України, бо вирішувати питання поширення земельної площі при переході т-ва спільної обробки землі на статут артілі надзвичайно трудно.

Зараз визначити оптимальний та мінімальний розміри колективного господарства неможливо з таких причин: 1) організа-

ція колективних господарств ще не закінчена — майже 50% колективних господарств не землевпорядковано; більшість колективних господарств мають будівлі та реманент і спільні і індивідуальні; в значній частині комун капітал зав'язаний в будівлях, не стабілізувався завдяки тому, що комуни розташувались в бувш. поміщицьких садибах, де будівлі були розраховані на значно більшу площу. Перелічені причини свідчать про те, що організація колективних господарств не закінчена і тому економічні покажчики не можуть бути використані при вирішенні питання про оптимальний розмір господарства.

Для вирішення питання про оптимальний розмір господарства колективного необхідно, крім економічних покажчиків, вивчити питання організації праці, організації колективного управління та колективного побуту; останнє значно ускладнює питання і потребує додаткового вивчення.

Поки буде вивчатись питання про оптимальний розмір колективного господарства, зараз треба встановити мінімум площі в господарстві, виходячи з можливості застосувати складні сільськогосподарські машини.

Орієнтуючись на такі машини, як трактор, снопов'язалка та молотарка, мінімальний розмір господарства треба визначити площею 200 га для Степу і 150 га для Лісостепу. Цією мінімальною нормою поки що слід керуватись в практичній роботі по колективізації сільського господарства.

Подаємо табличку (справочні дані) про продукційність складних с.- г. машин за рік:

Трактор з 3-корпусним плугом	150—200 га
Сівалка-розкидка	200—250 »
Косарка 45 фут	90 »
Жатка 5 фут. для озимих і ярих посівів	100 »
Молотарка з трактором	600 »

II. ГОСПОДАРСЬКИЙ СТАН КОЛЕКТИВІВ

Аби мати уявлення про те, які реконструктивні здвиги та агрикультурні досягнення маються в колективних господарствах, необхідно порівняти деякі покажчики з такими ж покажчиками в селянських господарствах та радгоспах.

1. Перш за все треба відмітити, що колективні господарства переходять до планового господарювання, складаючи річні виробничі, а по деяких комунах і організаційні плани.

На цей час колективів, що мають у себе складені виробничі плани, ще занадто мало. Це пояснюється тим, що агрономічної допомоги с.- г. колективам було не досить. Земельна агрономія, коли відвідувала колективи, то реальна допомога цих відвідувань була мала. Причини до цього ті, що земагрономія пе-

* Цей рядок викреслений в тексті документа.

ревантажена роботою, а до того ж слід відмітити, що до останнього часу на колективи зверталося фактично мало уваги з боку так земорганів, як і с.- г. кооперації.

В зв'язку з утворенням колгоспсекцій та колективної агрономії справа налагодження планового господарювання в колективах буде посунута вперед. Але кадри колективної агрономії ще незначні, вони не справляються з усією роботою, і участь в цій роботі земагрономії необхідна.

2. Друге, що слід відмітити в колективних господарствах як явище позитивне, — це заведення сівозмінів.

Мають заведену сівозміну (на 1 жовтня 1927 р.): комун — 80%, артілей — 76%, товариств — 76%; в якій ступені ці сівозміни агрономічно обгрунтовані, зараз сказати трудно, тим більш що участь агрономії в цій справі була недостатня, частина колективів зовсім не обслуговувалась.

3. Третє, що слід відмітити в колективних господарствах, це те, що 75% колективів засівають землі поліпшеним насінням і збирають понад 2 млн. пудів поліпшеного насіння.

4. Далі порівняємо % головних с.- г. культур до всього засіву в колективних та селянських господарствах.

	Розподіл площі по культурах				У % 1927 р. (дані Укр[колгоспу] та ЦСУ)		
	озимина	рання ярина	пізня ярина	просапні	трави	інші	разом
Полісся							
Колективи	27,9	27,0	7,4	9,0	17,0	11,7	100
Населення	43,5	22,6	17,6	8,3	4,6	3,4	100
Правобережжя							
Колективи	30,9	20,1	13,6	27,1	4,2	4,1	100
Населення	45,9	16,9	12,8	14,8	6,4	3,2	100
Лівобережжя							
Колективи	37,8	30,3	6,1	20,4	4,9	0,5	100
Населення	42,3	35,8	7,8	10,7	2,1	1,3	100
Степ							
Колективи	40,5	34,8	4,6	13,4	1,6	5,1	100
Населення	43,6	36,9	1,4	17,5	0,3	0,3	100

З таблиці видно, що в колективах значно вищий % просапних та трав; менший % трав на Правобережжі пояснюється тим, що у населення розповсюджені однорічні трави (5,3%), в колективах це замінене просапними. Що торкається колективів Степу, то тут пропорція культур незадовольняюча, пояснюється, очевидно, великою землезабезпеченістю.

5. Аби скласти уявлення про напрямок господарств с.-г. колективів, наводимо дані про склад гуртового прибутку і порівняємо зі складом гуртового прибутку в селянських господарствах та радгоспах.

Для порівняння використані дані: 1) по колективах — бюджетове обслідування НКЗС за 1925/26 р., 2) по селянських господарствах — дані рахівничих записів НКЗС за 1925/26 р., 3) по радгоспах — відчит Радгоспооб'єднання за 1925/26 р.

Склад гуртового прибутку (у %)

	Комуни та повні артілі	Т-ва спільної обробки землі та нормальні артілі	Селянські господарства		Радгоспи
			по бюджету	за контрольними цифрами	
Продукція рільництва	66,9	87,5	58,0	68,2	76,2
Луківництво	3,4	1,9	2,5		3,1
Городництво	3,1	3,5	4,8		1,4
Садівництво, хмільництво та виноградарство	5,6	1,9	2,4	6,6	5,4
Скотарство (всі види продуктивної худоби)	13,4	—	23,5	24,2	0,3
Промисли та промислові підприємства	5,8	5,0	7,4	—	3,6
Інші	1,8	0,2	1,4	1,0	1,0
	100	100	100	100	100

Основною галуззю в колективних господарствах є рільництво, скотарство займає питому вагу майже в 2 рази меншу, ніж в окремих селянських господарствах. Вищий % валового прибутку від садівництва треба пояснити тим, що значна частина колективів розташувалась в поміщицьких садибах, де були закладені сади та хмільники. Загальний висновок щодо напрямку колективного господарства та його інтенсифікації такий: значна земельна забезпеченість в колективах визначає напрямок господарства; при меншій землезабезпеченості колективи прагнули б до того, аби лишки запасів праці витрачати на інтенсивні галузі господарства. В рільництві колективи мають помітні досягнення (щодо техніки рільництва, врожайності та якості продукції), хоть стан техніки ще не дає можливості інтенсифіцирувати господарство.

6. Урожайність в колективах на 15—20% вища, ніж у оточуючого населення. Пересічні дані згладжують різницю в урожайності через те, що деякі колективи, що недавно організовані, господарчо кволі, мають врожайність нижчу, ніж у оточуючого селянського населення. Крім того, треба мати на увазі, що урожайність у населення подається пересічна для всіх груп

населення, відомостей про урожайність у середняцької групи села немає і тому такого порівняння зараз зробити не можна.

Урожайність за 1927 р. пересічно по Україні (дані Укрколгоспу; селянська — за даними ЦСУ)

	Комуни	Артілі	Т-ва СОЗ	Пересічно по всіх видах колективів	У селян
Озима пшениця	105,5	91,8	75,4	90,7	65,7
Жито	91,2	80,3	67,6	78.5	64,9
Яра пшениця	51,6	47,7	43,9	46,4	41,6
Ячмінь	65	56,5	58,4	67,7	42,2
Овес	73,3	73,6	64,3	66,0	58,6
Кукурудза	115,2	112,8	105,2	106,7	85,1
Соняшник	77,0	73,7	65,2		
Картопля	691,0	662,8	618,6	682,6	—
Цукровий буряк	1060,0	977,7	968,7	—	—
Просо	65,1	69,3	79,4	63,9	—
Гречка	50	42,2	43,6	47,0	

7. Звертаючи основну увагу на рільництво, досягнувши вищої врожайності, ніж в селянських господарствах, колективи також мають вищу оплату одного робочого дня, затраченого в галузі рільництва. В комунах та повних артілях — 4;71 крб., в нормальних артілях та товариствах СОЗ — 4,65 крб., в селянських господарствах — 3,54 крб.

8. В нижчеподаній таблиці порівняємо ступінь використання запасів праці в колективах та індивідуальних селянських господарствах (для порівняння використані дані бюджетових обслідувань колгоспів НКЗС та «Сто два бюджети селянських господарств», розроблених Плановою комісією НКЗС).

Таблиця використання робочої сили в % до запасу (за рік)

<table>
<tr><th rowspan="2">Райони України</th><th rowspan="2">В комунах та артілях повних</th><th rowspan="2">В артілях нормальних та т-вах спільної обробки землі</th><th colspan="3">В селянських г-вах по групах за розміром гуртового прибутку</th><th rowspan="2">Примітка</th></tr>
<tr><th>1000 1500 крб.</th><th>1500 2000 крб.</th><th>від 2000 до 2500 крб.</th></tr>
<tr><td>Правобережжя . .</td><td>56,2%</td><td>18,8</td><td rowspan="2">49,0</td><td rowspan="2">44,0</td><td rowspan="2">29,0</td><td rowspan="4">% реалізованої праці в селянських господарствах взято тільки той, що реалізований в своєму господарстві</td></tr>
<tr><td>Лівобережжя . . .</td><td>55,6%</td><td>29,4</td></tr>
<tr><td>Степ . . . .</td><td>56,3%</td><td>23,29</td><td rowspan="2">42,0</td><td rowspan="2">39,0</td><td rowspan="2">39,0</td></tr>
<tr><td>Україна . . . . .</td><td>56,2%</td><td>21,6%</td></tr>
</table>

А) При аналізі таблички графу 3-ю не слід брати до уваги через те, що в нормальних артілях та товариствах спільної обробки землі урахувалась праця, витрачена тільки на спільні роботи.

Б) Порівнюючи ступінь використання робочої сили в комунах та селянських господарствах, взято % використання робочої сили в селянських господарствах тільки той, що витрачений в своєму господарстві, виходячи з того, що в комунах та повних артілях явище відсилки членів колективу за межі колективного господарства не розповсюджене, і тому вся витрата робочої сили в комунах зроблена в межах господарства.

В) Коли ж взяти % реалізованої праці селянських господарств як в своєму господарстві, так і за його межами, то тоді цей % буде дорівнювати % реалізованої праці в комунах та повних артілях.

Отже, навіть в критичні періоди запаси праці в колективах використовуються неповністю і в той же час великий % найманої праці.

9. Раціоналізації колективних господарств перешкоджає їх неземлевпорядкованість, що негативно відбивається так на поліпшенні техніки виробництва, як і на процесі усуспілення землі, засобів виробництва та самого процесу виробництва.

Неземлевпорядкований колектив може мати усуспільнені землі та засоби виробництва, а роботи провадяться кожним членом окремо через те, що земельна площа розташована в багатьох шматках.

На 1 жовтня 1927 р. колгоспів, що їх земля розташована в 4 і більше шматках, було 39%.

Нижче подаємо таблицю, яка показує, як землевпорядкування колективів тісно зв'язане з виселенням членів колективу на спільну садибу (відомості Укрколгоспу на 1. X 1927 р.).

	Землевпорядження							
	за яку кількість господарств дано відомості	% землевлаштованих колективів	% землевлаштованої площі	за яку кількість господарств дано відомості	% колгоспів, що виселились			
					повністю	частково	не виселились	разом
Комуни	114	85,1	91,7	105	96,2	0,9	2,9	100
Артілі	1034	78,1	97,1	860	47,8	9,8	42,4	100
Т-ва СОЗ	1419	31,0	32,0	777	13,6	13,0	73,4	100

З таблиці видно, що відсоток колективів, що повністю або частково виселились на спільну садибу, майже дорівнюється відсотку землевлаштованих колективів. Виселення на спільну садибу тягне за собою усуспільнення будівель та засобів ви-

робництва, а при умові усуспільнення засобів виробництва останні використовуються найбільш економічно і техніка в господарствах поліпшується.

Основні висновки щодо питомої ваги с- г. колективів та їх господарчого стану такі:

1. Питома вага с.- г. колективів в сільському господарстві в сучасний мент ще незначна, але кількість колективних господарств щорічно зростає мінімум на 15%.

2. Колективи за розміром площі занадто малі, і тому першочерговою задачею в галузі колективізації визначити мінімальний розмір колективних т-в та при організації нових колгоспів додержуватись цього розміру.

3. Землезабезпеченість в колективах занадто велика, необхідно існуючі колективи поповнити членами при одночасовій інтенсифікації колективних господарств. В перспективі при механізації господарства землезабезпеченість не буде шкодити інтенсифікації.

4. Сільськогосподарські колективи порівнюючи з селянськими господарствами мають низку агрокультурних досягнень; але неземлевлаштованість та недостатня організація агрономічного та господарського обслуговування перешкоджають дальнішому поліпшенню колективних господарств.

5. Кількість колективної агрономії абсолютно недостатня.

III. УСУСПІЛЬНЕННЯ ЗЕМЛІ ТА МАЙНА В С.-Г. КОЛЕКТИВАХ

1. Усуспільнення земельної площі (по Україні на 1 жовтня 1927 р.).

Відомості подаються по Україні, поскільки значної різниці в розмірі усуспільнення по районах немає (дані Укрколгоспу).

	Усуспільнення землевлаштованих колективів		Усуспільнення неземлевлаштованих колективів		Усуспільнення загальних усіх видів колективів	
	% землі спільного користування	% землі індивідуального користування	% землі спільного користування	% землі індивідуального користування	% землі спільного користування	% землі індивідуального користування
Комуни	100	—	100	—	100	—
Артілі	96,4	3,6	92,4	7,6	95,6	4,4
Тов. СОЗ	81,6	18,4	26,8	73,2	55,5	44,5

Наскільки неземлевлаштованість стоїть на перешкоді до усуспільнення землі, видно з таблиці. В т-вах землевлаштованих землі усуспільнено 81,6%, в той час як неземлевлаштованих тільки 26,8% — різниця на 54,8%.

2. Усуспільнення с.-г. реманенту.

	Усуспільнено машин та знаряддя в %					
	орного знаряддя	сівалок	убиральних машин	молотарок	двигунів	зерноочисних машин
Комуни	100	100	100	100	100	100
Артілі	68,8	76,7	80,0	82,7	97,3	76,6
Т-ва СОЗ	17,2	38,0	22,6	70,3	50,0	22,2
По всіх видах колгоспів	45,4	62,7	57,3	80,3	90,0	54,5

В комунах мертвий реманент усуспільнено повністю, що торкається артілей та товариств спільної обробки землі, то тут спостерігається певна закономірність: чим складніші машини, тим більше вони усуспільнені.

Реманент індивідуального користування — це той, що з ним окремі члени увійшли в колектив. Повне усуспільнення дрібного реманента гальмують, очевидно, такі моменти (крім основних): 1) члени колективу стараються зберігати цей реманент на випадок виходу їх з колективу; 2) зберігаючи реманент, член колективу (в окремих колективах) при розподілі продукції праці одержує від колективу платню за використання його реманенту; 3) можуть бути випадки, коли колектив відмовляється прийняти від членів дрібний малоцінний реманент. Перші два моменти є негативними і мають бути поступово усунені шляхом колективного постачання колективів с- г. машинами та знаряддям.

3. Усуспільнення тяглової сили (на кожні 100 одиниць тяглової сили перебуває в спільному користуванні на 1.X 1927 р.).

	Коні	Воли	Механічна сила
Лісостеп			
Комуни	100	100	100
Артілі	23,6	31,5	100
Т-ва СОЗ	5,4	4,6	100
Степ			
Комуни	100	100	100
Артілі	48,3	57,2	100
Т-ва СОЗ	12,2	2,8	99,1
Україна			
Комуни	100	100	100
Артілі	31,7	41,7	100
Тов. СОЗ	3,6	4,0	99,3
По всіх видах колективів	23,1	20,0	99,8

В таблиці звертає увагу розмір усуспільнення живої тяглової сили в Степу та Лісостепу; в Степу в артілях та товариствах усуспільнено коней та волів в 2 рази більше, ніж то в артілях та товариствах Лісостепу. Також звертає увагу те, що в Степу у членів товариства спільної обробки землі в індивідуальному користуванні є механічна тяглова сила (трактори); це більше характеризує не процес усуспільнення, а показує на наявність в складі т-в куркульського елемента.

Дальніший процес усуспільнення тяглової сили піде шляхом заміни живої тяглової сили механічною; тому в Степу, куди направляється абсолютна більшість тракторів, темп усуспільнення піде жвавіше.

Для Лісостепу при недостатній кількості тракторів треба проробити питання про постачання комплексно мертвого реманенту та коней, в якому напрямку змінити кредитову політику та практику.

4. Усуспільнення продуктивної худоби (1.X 1927 р.).

	Корів	Молодняка великої рогатої худоби	Кінського молодняка	Свиней	Овець
Лісостеп					
Комуни	100	100	100	100	100
Артілі	12,6	10,7	40,8	10,3	18,8
Т-ва СОЗ	0,9	1,2	3,5	1,6	—
Степ					
Комуни	100	100	100	100	100
Артілі	27,4	32,3	47,4	44,6	50,0
Т-ва СОЗ	0,5	1,0	—	0,5	0,6
Україна					
Комуни	100	100	100	100	100
Артілі	19,3	19,2	45,0	29,4	32,7
Т-ва СОЗ	0,6	6,1	1,0	1,0	0,3
По всіх видах колективів	15,3	17,7	28,0	31,5	28,5

Усуспільнення продуктивної худоби, як і робочої; а в Степу в 2—3 рази більше, ніж то в Лісостепу.

Розглядаючи матеріали бюджетового обслідування колгоспів, де наведено бюджети окремих членів, виникає думка, що продуктивна худоба, зокрема корови і свині, в колективних господарствах для окремих членів колективу служать додатковою статтею прибутку.

З матеріалів видно, що у окремих членів колективу на початок року лічилась одна свиня, а на кінець року стало 2; очевидно, член колективу придбає корову чи свиню з якоюсь метою, і коли простежити далі, то видно, що грошові індивідуальні прибутки членів колективу, крім продажу продукції, що

ним одержана від колективу, ще й від продажу та експлуатації продуктивної худоби. Очевидно, окремі члени колективу, крім виконання колективних робіт, займаються одкормом свиней на продаж або утримують власну корову, тим більше, що в колективі, де можна дешево дістати неринкові корми та різні одброси, ця операція обходиться дешево; крім того, на усуспільнення впливає низка побутових причин, що остаточно не вивчені.

Підвищення інтенсифікації господарства колективів, зміна напрямку господарства в той бік, коли скотарство буде відігравати помітну роль в колективному господарстві, усуне відмічене явище і процес усуспільнення продуктивної худоби піде жвавіше.

5. Усуспільнення виробництва.

Для визначення розміру усуспільнення самого процесу виробництва прямих масових матеріалів, що показували б, які с.- г. роботи проводяться спільно, немає, але матеріали бюджетового обслідування колгоспів на це питання дають посередню відповідь.

1) Комуни використовують праці 56,2% від запасу робочої сили
2) Т-ва СОЗ та нормальні артілі — 21,5% » »
3) Селянські господарства в своєму господарстві — 45% » »

Припускаючи (і матеріал підтверджує), що % використання не дуже різниться в колективах та в селянських господарствах, можемо зробити такий висновок: 1) в комунах виробництво усуспільнено на 100%, 2) в т-вах та нормальних артілях $\frac{21 \cdot 6 \cdot 100}{45} = 48{,}4\%$.

Очевидно, переважна більшість с.-г. робіт, зв'язаних з рільництвом, провадиться спільно. Наведемо відомості з анкет, що були розіслані для заповнення по округах (наводимо дані по 20 товариствах спільної обробки землі).

Назва робіт	На якій площі переводиться робота	В тому числі суспільно	%
Оранка плугами	1274,37	1012,60	80
» букерами	256,18	266,18	100
Лущення	303,76	214,23	71
Боронування	1027,10	910,00	81
Посів	1029,42	892,56	87
Уход за пропашними культурами	223,27	118,14	53
Уборка зернових та трав	739,74	646,73	87,5
Уборка пропашних	181,81	112,68	62
Молотьба хлібів	854,20	578,72	69

В числі надісланих округами анкет трапляються і машинно-тракторні т-ва, що в них процес виробництва усуспільнено майже так, як і в товариствах спільної обробки землі. Кількість таких товариств буде встановлена по закінченні перереєстрації і такі товариства можна переводити на статут т-в по спільній обробці землі.

IV. СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК С.-Г. КОЛЕКТИВІВ

1. Перш за все розглянемо таблицю, що показує, з яких джерел утворились капітали с.- г. колективів за час їх господарювання по 1 квітня 1926 р.

Склад капіталів с.-г. колективів по джерелах походження (всього майна спільного і індивідуального)

Джерела утворення коштів	Правобережжя		Лівобережжя		Степ		Україна	
	I група	II група	I	II	I	II	I	II
Внесено членами	20,9	15,6	9,4	8,5	8,4	11,5	13,7	12,1
Одержано від держави	11,9	42,2	34.0	47,4	25,6	30,4	22,6	37,3
Приріст вартості майна за роки господарювання	67,2	42,2	56,6	44,1	66,0	58,1	63,7	50,6
	100	100	100	100	100	100	100	100

Звертаємо увагу на великий % державних коштів в колгоспах.

2. % вартості майна, внесеного членами колективу, в артілях нормальних та товариствах вищий, пояснюється тим, що вступали більше селяни, що на час вступу мали своє майно.

% вартості майна, внесеного членами колективу в комунах та артілях повних значно менший; державна допомога колективам вищих форм (майном) була значно вища. В комуни вступає значний % робітників, батраків та службовців.

% вартості майна, набутого в колективах за час колективного господарювання, в артілях нормальних та товариствах вище, ніж в артілях повних.

3. Далі проаналізуємо таблицю, що показує зріст майна в колективах за час господарювання з моменту вступу до 1 квітня 1926 р.

Вартість майна на одне господарство, що ввійшло в склад колективу

	Лівобережжя				Правобережжя			
	1-а група		2-а група		1-а група		2-а група	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
До вступу	405	100	270	100	596	100	348	100
В 1926 р. на 1.IV в індивідуальному користуванні	707	74	151	44	607	2	181	48
В спільному	387		1787		643		1811	
	1094	160	1938	615	1250	110	1991	570

	Степ				Україна			
	1-а група		2-а група		1-а група		2-а група	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
До вступу	552	100	282	100	490	100	292	100
В 1926 р. на 1.IV в індивідуальному користуванні	783	41	96	240	668	34	132	55
В спільному	722		1825		525		1810	
	1503	170	1921	580	1193	141	1942	565

Примітка. 1-а група — т-ва СОЗ та артілі нормальні, 2-а — комуни та артілі повні.

Таблиця показує.

а) темп зросту майна в комунах та повних артілях в 3—4 рази більше, ніж в артілях нормальних та товариствах сумісної обробки землі; пояснюється це, по-перше, тим, що комуни одержували державну допомогу (будівлі, реманент) значно більшу, ніж артілі та товариства; по-друге, тим, що комуни та повні артілі утворились значно раніше і тому термін спільного господарювання більший;

б) вартість майна в індивідуальному користуванні членів нормальних артілей та товариств спільної обробки землі збільшилась на 34% (по Україні), в той час як в комунах та повних артілях вартість майна в індивідуальному користуванні зменшується. В цьому, очевидно, криється причина великого руху членів в артілях та товариствах спільної обробки землі (річний % обновлення доходить пересічно [до] 6,5), і це складає передумови до виходу членів колективу для індивідуального користування.

Підсилення організаційного обслуговування колективів, стеження за виконанням статутних положень, зокрема про усуспільнення майна та організацію неподільних капіталів, мають виправити це ненормальне явище і безумовно зменшать кількість членів колективу іменно за рахунок тих, що ввійшли в колективи з метою використання державної допомоги.

Підхід при виправленні цього явища, звичайно, має бути обережний, аби не усунути з колективів значну частину колективізованого населення; але щодо основних статутних положень необхідно провести жорстоку лінію. Держава на цей час має таку базу для колективізації сільського господарства:

1) земельний фонд; 2) неподільний капітал (у вигляді державних будівель, реманенту та промислових підприємств, а також і деяких нагромаджень в колективах) в сумі понад 10 млн. крб.; 3) державний кредит.

На цій базі можна ширити колективізацію, очистившись від індивідуалістично настроєного зараз «колективізованого» населення.

Щодо питання про регулювання складу членів колективів, то, на думку НКЗС, в основу треба покласти: 1) виконання статуту, економічне відношення члена, що вступає до колективу, тобто розмір майна, що член передає в спільне користування; 2) соціально-економічний стан господарств, що вступають в колектив.

V. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ЧЛЕНІВ КОЛЕКТИВІВ

1. Соціально-економічний склад населення с.- г. колективів за даними бюджетового обслідування характеризується такими даними:

Райони та групи колективів	Членів КП(б)У	КНС	ЛКСМ	Селян	Батраків	Робочих	Проч.	Разом
Правобережжя								
I	6,5	79,4	9,6	80,6	—	1,4	18	100
II	10,9	61,9	24,8	60,4	8,4	11,7	19,5	100
Лівобережжя								
I	10,0	97,8	10,9	73,7	11,8	4,5	10,0	100
II	16,0	59,1	20	52,7	20,9	7,2	19,2	100
Україна								
I	8,6	77,1	10,1	79,3	3,4	3,9	13,4	100
II	14,8	62,2	23,4	51,7	17	14	16,9	100

Пояснення. Сума перших трьох граф не дає 100 через те, що одні і ті ж члени колективу можливо записані двічі або й тричі через те,що член КНС може бути і комсомольцем і в той же час членом партії.

Аналізуючи таблицю, можна зробити такі висновки: 1) партійне та комсомольське прошарування в колективах (щодо кількості) можна вважати за більш-менш задовольняюче;

2) партійне та комсомольське прошарування в II групі колективів значно більше.

Те ж саме відноситься й до робітників, батраків та проч. Пояснюється це, по-перше, тим, що комуни були організовані в період 1919—1921 рр. і, таким чином, в комуну пішла значна частина городського пролетаріату, батраків та інших (інтелігенція), тим більш, що в той час при вступі в комуну, яка організувалась на поміщицькій землі, ніякого паю вносити не приходилось.

Маючи такий соціальний склад членів колективу при достатньому організаційному обслуговуванні, в колективах можна провадити різні господарські та організаційно-господарські міроприємства, що ведуть до усуспільнення майна та організаційно-комуністичного побуту, а також переведення різних міроприємств, що в них зацікавлена держава (контрактації, хлібозаготівлі та інше).

2. Склад членів с.- г. колективів за забезпеченістю землею, робочою худобою та коровами до вступу в колектив (за даними бюджетового обслідування):

Райони	Землезабезпеченість						Робоча худоба					Корови			
	група без землі	до 3 дес.	3—6 дес.	6—9 дес.	більше 9 дес.	разом	без худоби	1 голова	2 голови	3 і більше	разом	без корів	1 корова	2 і більше	разом
	Правобережжя														
I	17,1	42,1	38,9	1,9	—	100	44,5	39,0	15,7	0,8	100	36,5	58,0	5,5	100
II	60,7	26,4	11,4	1,2	0,3	100	82,0	10,2	6,8	1,2	100	69,6	22,8	7,6	100
	Лівобережжя														
I	19,0	25,5	46,4	8,2	0,9	100	42,7	51	6,2	—	100	22	70	8	100
II	49,4	20,9	20,1	8,4	1,2	100	66,0	32,4	6,6	—	100	64,0	31,4	4,6	100
	Степ														
I	26,8	13,9	6,5	2,8	50	100	45,2	21,2	21,3	12,2	100	30,5	43,5	26,0	100
II	64,0	11,1	9,0	5,0	10,9	100	74,7	10,8	9,2	5,3	100	71,3	20,3	8,4	100
	Україна														
I	20,0	30,9	32,7	3,7	12,7	100	44,3	37,6	15,0	3,1	100	31,6	57,4	11,0	100
II	59,8	18,4	12,1	4,4	5,3	100	74,5	15,0	7,8	2,7	100	69,3	23,4	7,3	100

Натуральні майнові ознаки не можна покласти за основу при віднесенні господарства до тої чи іншої групи, але інших покажчиків ми не маємо і тому приходиться аналізувати таблицю, складену за цими покажчиками.

Перший висновок, що можна зробити, — це те, що в комунах та повних артілях % господарств (що вступали в колектив) безпосівних, безреманентних та без продуктивної худоби в 3—4 рази вищий, ніж то в колективах І групи; пояснюється це знов-таки тим, що вищі групи колективів організувались головним чином на землях поміщицьких і в склад цих колективів увійшов значний % робочих, батраків та інших (інтелігенції).

Другий висновок: % незаможного селянства в складі комун значно вищий, ніж то в колективах нижчих форм, і навпаки — % заможного селянства в простіших формах колективів більший.

Відсоток заможного селянства в колективах треба розглянути по районах, попередньо умовившись, що до групи заможних будемо відносити по районах України господарства з такою забезпеченістю:

	Забезпечення землею	Робочою худобою	Коровами
Правобережжя	Більш 6 дес.	Більш 2 голів	Більш 1 голови
Лівобережжя	» 6 »	» 1 »	» 1 »
Степ	» 9 »	» 2 »	» 1 »

Вирахувавши % господарств, що забезпечені вище прийнятого нами розміру, будемо мати:

Групи	Забезпеченість землею	Робочою худобою	Коровами
в колективах Правобережжя			
I	1,9	6,8	5,5
II	1,5	1,2	7,6
в колективах Лівобережжя			
I	9,1	6,2	8,0
II	9,6	6,6	6
в колективах Степу			
I	50	12,2	26,0
II	10,9	5,3	8,4

Загальний висновок може бути такий: в складі населення колективів переважна більшість незаможного та середняцького населення, в Степу % більш заможного населення більший, ніж в колективах Лісостепу. Пояснюється це тим, що в умовах Степу господарювання потребує більш складних с.- г. машин та знаряддя. Крім того, трактор, що направляється головним чином в Степ, об'єднував не тільки бідняцько-середняцькі шари населення, але й певну частину заможного селянства.

Висновки відносно того, чи слід регулювати і як регулювати соціально-економічний склад членів колективів, подано в розділі про темп нагромадження спільного та індивідуального майна в колективах.

VI. КРЕДИТУВАННЯ КОЛЕКТИВІВ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ КРЕДИТУВАННЯ

На 1 жовтня 1926 р. членами кредитових товариств состоїть біля 2300 колгоспів; крім того, великі колгоспи кредитуються безпосередньо в окрсільбанках. Загальна кількість закредитованих колгоспів на кінець 1926 р. складає біля 4000 (80%) і понад 1000 колгоспів (або 20%) кредитами не охоплено.

За всі роки існування системи с.- г. кредиту колгоспам видано понад 8 000 000 крб., що складає 30% вартості колгоспного майна. Сальдо заборгованості колгоспів у % до загальної заборгованості всієї клієнтури сільбанків та товариств складає на:

1.X 1925 р.	1.X 1926 р.	1.III 1927 р.
8,0%	5,9%	4,8%

Припадає кредиту на 1 їдока в колективах:

по сільбанках	30 крб.
по товариствах	11 крб.
індивідуальних господарствах	8 крб.

Треба визнати, що кредитування колгоспів з боку кредитових товариств незначно відрізняється по розміру від кредитування індивідуального господарства.

За даними банку, на кінець 1926 р. встановилось таке співвідношення кредитів: довготермінових — 75%, короткотермінових — 25%. Слід відмітити недостатні терміни по деяких видах довготермінового кредитування.

Кредити пересічно на одне господарство було відкрито: Сільбанком — 5800 крб. (з коливанням від 1000 крб. до 83 000 крб.), товариствам — 1480 крб. (з коливанням від 450 крб. до 6000 крб.), на 1 дес. припадає 38 крб. кредиту.

За призначенням позики розподіляються так:

На реманент	23,3%
» будівлі	21,6%
» обігові кошти	12,7%
» робочу худобу	11,6%
» посівний матеріал . . .	10,2%
» продуктивну худобу . . .	6,6%
» основні капітали	6,4%
» спецкультури	4,5%
Інші	3,1%
	100%

Використання кредиту, участь колгоспів своїми капіталами та наслідки кредитування наводимо в цій таблиці (попередні дані з матеріалів обслідування ЦСБ):

На що призначено	Фактично використано за призначенням	Докладено своїх коштів	Наслідки
На реманент	92%	9,8	Зросла площа оброблюваної землі на 1290 дес., збільшилось складних машин до 150
На робочу худобу .	52	16,2	Вартість придбаної худоби складає 60% від всієї площі обробленої землі, збільшилась на 800 дес.
На продуктивну худобу	85,9	3	Кількість придбаної худоби зросла на 98%, на 170 голів
На засівматеріал . .	90,3	33	Площа засівним сортовим насінням зросла на 17%
На будівлі	98,7	22,5	

Наслідком кредитування колгоспів маємо таку динаміку капіталів колгоспів:

На час організації — 100% 33100
На 1.IV 1925 р. — 480%
На 1.IV 1926 р. — 590%

За даними Укрколгоспу, на 1 жовтня 1927 р. маємо таку забезпеченість спільними капіталами с.-г. колективів (пересічно по Україні):

	На 1 дес. припадає капіталів (в крб.)					
	будівлі	мертвий ре-манент	робоча ху-доба	продуктивна худоба	інші капі-тали	разом
Комуни	60,41	37,5	11,25	11,0	32,25	152,00♦
Артілі	24,10	23,55	8,96	2,90	5,53	65,00♦
Т-ва по спільній обробці землі	2,03	11,49	2,90	1,69	1,23	19,34
Селянські господарства на 1.IV 1926 р.	—	—	—	—	—	170
Радгоспи	—	—	—	—	—	129

...Висновки щодо кредитування колективів:

1) кредитова допомога с.-г. колективам в цілому достатня але кредити давалися іноді не на те, на що потрібно, і завдяки відсутності агрономічної допомоги використовувались неправильно;

2) зовсім незначний % кредитів на інтенсивні галузі господарства (6,5) — скотарство, спецкультури.

VII. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ ТА ПРИНЦИПИ РОЗПОДІЛУ ПРОДУКЦІЇ ПРАЦІ

1. В розділі про агрономічні досягнення зачеплено питання про плановість в роботі с.-г. колективів; незначну кількість колективів, що мають виробничі плани, було пояснено недостатнім обслуговуванням колективів. Наведено декілька цифр з матеріалів бюджетового обслідування колгоспів 1925/26 р.

Вид колгоспів	На скільки господарств є відомості	Виробничі плани складено і виконано	Виробничі плани складено, але не виконано	Виробничі плани не складено	Примітка
Артілі нормальні та т-ва СОЗ	63	11*	35	17	* Виконуються повністю і частково
Комуни та повні артілі	50	14	12	24	

Той факт, що значна більшість колективів складала виробничі плани, показує прагнення до плановості в господарюванні, але відсутність допомоги так організаційної, як господарської шкодила виконанню цих планів. Коли поставити питання так, що план був складений нереальний, без урахування можливостей то знов-таки це показує на відсутність кваліфікованої допомоги при складанні планів.

Пояснюючи неповне виконання планів, колективи посилались на брак коштів, а це значить, що на намічене міроприємство кредити або зовсім не були відпущені, або відпущені несвоєчасно, це й порушувало план.

2. Щодо організації праці в самому виробництві, то в більшості колективів справа обстоїть таким чином: писані наряди — явище не розповсюджене; порядок робіт встановлюється радою колективу, призначення членів на роботи провадиться головою ради, а в деяких колективах — зборами всіх членів по зговору напередодні дня роботи.

На спеціальні роботи в скотарстві, в садівництві та городництві, а також в майстернях призначаються постійні члени колективу, що мають відповідну кваліфікацію.

3. Щодо принципів розподілу продукції праці, то тут ми маємо найрізноманітніші форми розподілу.

З відомостей бюджетових обслідувань колгоспів наведемо основні:

Принципи розподілу продукції праці	Артілі нормальні та товариства спільної обробки землі	Комуни та артілі повні	Примітка
	в скількох господарствах	в скількох господарствах	
По їдоках	8	7	Встановлюючи принцип розподілу продуктів колективу, ураховують непрацездатних
По трудоднях	10	11	
По кількості землі, внесеної членами	4	—	
По кількості робочих	2	—	
По робочих і тягловій силі . . .	5	—	
Умовна заробітна платня, решту ділять порівну	2	—	
50% по трудових	—	—	
50% порівну	3	4	
Харчування й постачання одягом та взуттям общественні	—	14	
Розподіл по потребі, виходячи з можливості	—	5	
	34	39◆	

Щодо принципів розподілу продукції праці в комунах та повних артілях, то вони в основному соціалістичні і поступово набувають ознак комуністичного розподілу. % відрахування в спільні капітали в колективах II групи значно більший. Це видно з таблиці *.

Розглядаючи принципи розподілу продукції праці в нормальних артілях та т-вах спільної обробки землі, можна зробити висновок, що по більшості вони набувають характер соціалістичного розподілу (по кількості витраченої праці).

Як негативний принцип треба відмітити розподіл по тягло-

* Таблицю не додаємо.

вій силі; цей принцип буде усовуватись по мірі постачання колективу засобами виробництва в колективне користування.

При організаційному обслуговуванні необхідно подбати про найбільший % відрахування від прибутків в капітали колективу, що дасть можливість скоріше придбати спільну тяглову силу і тим самим не платити за користування тягловою силою окремим членам, в цьому зацікавлені всі члени колективу, що не мають власної худоби.

Взагалі по колективах I групи треба підсилити темп утворення неподільних та спеціальних капіталів.

VIII. ОБСЛУГОВУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ КОЛЕКТИВАМИ ОТОЧУЮЧОГО НАСЕЛЕННЯ

Щодо обслуговування с.-г. колективами оточуючого селянського населення, то повних матеріалів зараз немає.

Нижче наводимо відомості по 10 округах України, що до деякої міри характеризують розмір допомоги населенню з боку с.- г. колективів:

Колективами продано поліпшеної великої худоби	1520	шт.
Покрито маток	5240	»
Відпущено поліпшеного насіння .	31700	пуд.
Пересортировано насіння	31500	»
Обмолочено	1186000	»
Перемелено зерна	270000	»
Складними машинами с.-г. колективів вироблено днів в селянських господарствах	5200	днів
Відпущено фруктових дерев . . .	6000	шт.

Перемноживши наведені цифри на 4, приблизно будемо мати дані про обслуговування с.- г. колективами селянського населення.

В кількісному визначенні ця допомога незначна. Це пояснюється тим, що колективи самі ще не розвинули відповідних галузей в своїх господарствах, але на підставі наведених цифр можна сказати, що колективи починають відігравати певну роль в справі культурно-агрономічного впливу на селянські господарства.

Крім того, допомога колективів має значення і в справі поліпшення відношення населення до колективів, допомога селянству з боку колективів сприяє поширенню процесу колективізації.

ЦДАЖР УРСР, ф. 257, спр. 568, арк. 11—14, 23—34, 44—58. Склографічний текст.

ДОДАТКИ

ПРИМІТКИ

[1] *II Всеросійський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів* відкрився 25 жовтня (7 листопада) 1917 р. о 10 год. 45 хв. вечора у Смольному. З 649 делегатів з'їзду було 390 більшовиків. Ради України послали на з'їзд 126 делегатів. На з'їзді було представлено 318 провінціальних Рад. Делегати від 241 Ради приїхали з більшовицькими наказами. Меншовики, праві есери і бундівці, відмовившись визнати соціалістичну революцію, покинули з'їзд після його відкриття. З'їзд прийняв написану Леніним відозву «Робітникам, солдатам і селянам!» (див. В. І. Ленін, Твори, т. 26, стор. 211—212).

II Всеросійський з'їзд Рад оголосив про перехід влади в руки Рад, прийняв написані В. І. Леніним декрети про мир і про землю, а також сформував перший Радянський уряд — Раду Народних Комісарів на чолі з В. І. Леніним. З'їзд обрав ВЦВК у складі 101 чоловіка, з яких 62 були більшовиками.— *12.*

[2] *Удільні і кабінетські землі* — землі, що належали особам царської фамілії. *Посесійні землі* — землі, що відводилися державою власникам фабрик і заводів для наділу ними селян, які працювали тільки за земельні наділи на цих фабриках і заводах. *Майоратні землі* — заповідні великі поміщицькі маєтки, що переходили безроздільно з роду в рід порядком спадкування до старшого сина або до старшого в роді. (В. І. Ленін, Твори, т. 26, стор. 485). Примітка редакції.— *13.*

[3] Ленін має на увазі статтю «Про «ліве» хлоп'яцтво і про дрібнобуржуазність» (див. В. І. Ленін, Твори, т. 27, стор. 291—319). (В. І. Ленін, Твори, т. 33, стор. 464). Примітка редакції.— *18.*

[4] Перший Всеукраїнський з'їзд Рад відбувся 24—25 (11—12) грудня 1917 р. в м. Харкові. З'їзд проголосив Україну Республікою Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів і прийняв рішення про встановлення федеративного зв'язку з РРФСР. З'їзд заслухав і обговорив доповіді: «Про поточний політичний момент», «Про організацію влади на Україні», «Про самовизначення України», «Про Донецько-Криворізький басейн» і прийняв відповідні резолюції. З'їзд також обрав Центральний Виконавчий Комітет Рад України.— *23.*

[5] Тимчасовий Робітничо-Селянський уряд України був сформований наприкінці листопада 1918 р. 29 листопада 1918 р. Радянський уряд України звернувся до робітників і селян з Маніфестом, в якому від імені повсталих робітничо-селянських мас проголошувалось про скинення буржуазно-поміщицької влади гетьмана П. Скоропадського і відновлення на Україні Радянської влади. В Маніфесті, зокрема, вказувалось, що всі землі поміщиків з усім живим і мертвим реманентом повинні бути негайно відібрані у них і безплатно передані селянам. Цим самим Радянська влада відновлювала на Україні ленінський Декрет про землю. 29 січня 1919 р. Тимчасовий Робітничо-Селянський уряд України був реорганізований в Раду Народних Комісарів УРСР.— *24.*

[6] Інструкція «Про розподіл земель в тимчасове зрівняльне користування» була вироблена Народним комісаріатом земельних справ УРСР на підставі «Положення про соціалістичний землеустрій і про заходи переходу до соціалістичного землеробства». Розділи II, III і IV цієї інструкції в збірнику не друкуються. В них говориться про визначення земель, що залишаються у віданні Наркомзему, місцевих земельних органів і інших радянських державних установ, про порядок розподілу земель в тимчасове зрівняльне користування, про використання інвентаря, продовольчих запасів і кормів, посівних матеріалів, добрива, озимих посівів, будов і іншого майна маєтків і господарств колишнього нетрудового користування.— *25.*

[7] «Положення про соціалістичний землеустрій і про заходи переходу до соціалістичного землеробства» було прийнято Всеросійським ЦВК і опубліковано 14 лютого 1919 р. В його розробці і редагуванні взяв активну участь В. І. Ленін. В «Положенні» намічались практичні заходи по перебудові сільського господарства на соціалістичних началах, по піднесенню продуктивності сільськогосподарського виробництва і розширенню посівних площ.— *26.*

На Україні «Положення», як проект, було надруковано в «Известиях Робоче-Крестьянского Правительства Украины» 8 березня 1919 р. Він обговорювався делегатами III Всеукраїнського з'їзду Рад і з деякими змінами, після затвердження ВУЦВКом, був опублікований 26 травня 1919 р. (див. док. № 10).— *26.*

[8] В статтях 27—31 говориться про те, що повітові земельні відділи встановлюють норми і провадять наділ землі безземельним і малоземельним селянам залежно від місцевих умов і в першу чергу від кількості і якості землі.— *26.*

[9] III Всеукраїнський з'їзд Рад відбувся 6—10 березня 1919 р. у м. Харкові. З доповіддю по земельному питанню 8 березня виступив Народний комісар по земельних справах В. М. Мещеряков. Було також обговорено запропонований комуністичною фракцією з'їзду проект «Положення про соціалістичний землеустрій і про заходи переходу до соціалістичного землеробства», який був переданий до Всеукраїнського ЦВК для остаточної редакції і затвердження.— *27.*

[10] Правила надання позик сільськогосподарським комунам були складені Наркомземом УРСР на підставі відповідних правил, затверджених Наркомземом РРФСР 24 серпня 1918 р.— *31.*

[11] Положення про реєстрацію сільськогосподарських комун було розроблено Наркомземом УРСР на підставі відповідного положення Наркомзему РРФСР від 3 серпня 1918 р. і видано 18 березня 1919 р. Положення надруковано в «Сборнике инструкций и положений по организации сельскохозяйственных коммун», видання НКЗ УРСР, 1919, стор. 19—21.— *31.*

[12] Телеграма Ради Народних Комісарів і Наркомзему РРФСР від 9 квітня 1919 р. за підписом В. І. Леніна і С. Середи була надіслана всім губернським виконавчим комітетам і земельним відділам Росії і України. Вказівки В. І. Леніна мали велике значення для виправлення помилок і допущених викривлень у земельному питанні і будівництві колгоспів та радгоспів.— *33.*

[13] Мова йде про декрет Раднаркому РРФСР від 2 листопада 1918 р. про створення спеціального фонду в розмірі 1 млрд. крб. на заходи по розвитку сільського господарства. З цього фонду допомога і позики видавались в першу чергу сільськогосподарським комунам і товариствам, а також сільським громадам або групам селян, які перейшли на шлях колективного ведення господарства (див. «Аграрная политика Советской власти (1917—1918 гг.)», М., 1954, стор. 415—416).— *50.*

[14] Мова йде про Всеукраїнську нараду губернських земельних відділів, що відбулась у Києві 17—23 травня 1919 р. Делегати з'їзду заслухали і обговорили доповідь Народного комісара земельних справ В. М. Мещерякова про стан земельної справи на Україні і найближчі плани роботи Наркомзему, а також доповіді представників губернських земельних відділів. В ро-

боті наради взяли участь представники від Харківської, Волинської, Чернігівської, Подільської, Київської і Донецької губерній.— *51.*

[15] Промбюро — організаційне бюро по відбудові промисловості України. Було створено на початку січня 1920 р. як місцевий орган Вищої Ради Народного Господарства РРФСР. 1 грудня 1920 р. Промбюро було реорганізовано в Українську Раду Народного Господарства.— *53.*

[16] Проект «Основного закону про соціалізацію землі» був підготовлений колегією Наркомзему РРФСР і схвалений 18 (31) січня 1918 р. III Всеросійським з'їздом Рад. Остаточно закон був затверджений ВЦВК і опублікований 19 лютого 1918 р.

На Україні цей закон був прийнятий без змін II Всеукраїнським з'їздом Рад 19 березня 1918 р. під назвою «Тимчасове положення про соціалізацію землі».— *59.*

[17] Статті в тексті документа вказані помилково. Мова йде про ст. 89—129 розділу VII «Про громадський обробіток землі» «Положення про соціалістичний землеустрій і про заходи переходу до соціалістичного землеробства».— *72.*

[18] Мова йде про декрет Раднаркому РРФСР від 27 січня 1920 р. «Про об'єднання усіх видів кооперативних організацій», відповідно до якого кредитні товариства були об'єднані з споживчими товариствами.— *74.*

[19] Вукоопспілка — Всеукраїнська спілка споживчої кооперації — була створена в червні 1920 р. Положення про Вукоопспілку було затверджено 13 жовтня 1920 р. 25 травня 1935 р. Вукоопспілка була перейменована в Укоопспілку і реорганізована в планово-організаційний центр споживчих кооперативних організацій на Україні.— *74.*

[20] Декретом Раднаркому РРФСР «Про ліквідацію рад кооперативних з'їздів», що був виданий 27 січня 1920 р., Всеросійська і губернські ради кооперативних з'їздів скасовувались і їх функції були передані Всеросійському центральному союзу споживчих товариств (Центросоюзу) і його губернським союзам.— *74.*

[21] Кооперативний комітет України був створений при Наркомпроді декретом Раднаркому УРСР від 6 квітня 1920 р. з метою об'єднання кооперації у всеукраїнському масштабі і найкращого використання кооперативного апарату в справі заготівлі хліба. В 1921 р. на підставі положення «Про Головний кооперативний комітет» від 6 червня 1921 р. був утворений Головний кооперативний комітет при Раднаркомі УРСР. Він здійснював загальне державне керівництво всіма видами кооперації на Україні. Ліквідований 23 березня 1931 р.— *74.*

[22] Всеукраїнська нарада по партійній роботі на селі, скликана ЦК КП(б)У, відбулась 11—18 серпня 1920 р. в Харкові. На нараді була заслухана доповідь про діяльність відділу по роботі на селі при ЦК КП(б)У; в дебатах виступили представники від усіх губерній України. У цих виступах відмічались перші досягнення в проведенні партійної роботи на селі, вказувалось на труднощі в роботі.

У доповіді про чергові завдання вказувалось, що головним у партійній роботі на селі є створення комуністичних осередків, організація спілок сільськогосподарських робітників, комітетів незаможних селян, комуністичних спілок молоді, проведення чистки радянського апарату, залучення до радянського будівництва жінок і широких мас трудящого селянства, зміцнення сільських Рад і волосних виконкомів, перебудова кооперації і створення радгоспів і сільськогосподарських артілей. На з'їзді були заслухані доповіді про продовольче питання, про земельне питання, про роботу серед селянок, а також про проведення трудової повинності. Нарада обговорила організаційні питання.

Всеукраїнська нарада по партійній роботі на селі відіграла велику роль в справі визначення загальної лінії в роботі місцевих партійних організацій серед селянства.— *75.*

[23] Перший Всеукраїнський з'їзд комітетів незаможних селян відбувся в Харкові 18—23 жовтня 1920 р. 1082 делегати з'їзду представляли близько 800 тис. членів КНС. З'їзд обговорив питання про міжнародне і внутрішнє

становище країни, про завдання незаможного селянства, про боротьбу з бандитизмом, а також доповіді народних комісарів освіти, земельних справ, продовольства і доповідь Д. З. Мануїльського про III Комуністичний Інтернаціонал. На з'їзді Г. І. Петровський зачитав телеграму В. І. Леніна, в якій говорилось: «Якщо, як ви повідомляєте, представники селян, що з'їхались, дійсно свідомі і революційні, то треба б поставити на обговорення конференції слідуючі питання:

1) колективний обробіток; 2) прокатні пункти; 3) відібрати землю у куркулів зверх трудової норми; 4) надлишки хліба зібрати повністю, винагороджуючи незаможників хлібом; 5) сільськогосподарські знаряддя куркулів брати на прокатні пункти. Ці п'ять питань, якщо можливо, висвітлити докладніше». (Див. «Вісті І Всеукраїнського з'їзду комітетів незаможних селян», ч. 2, стор. 5).

З'їзд прийняв по доповідях відповідні резолюції, а також відозву до незаможного селянства України.— *76*.

[24] Всеукраїнський з'їзд волосних виконавчих комітетів відбувся у Києві 31 травня — 6 червня 1919 р. На ньому були присутні 1298 представників, з них 70% комуністів і співчуваючих їм. Делегати з'їзду заслухали доповіді про роботу ВУЦВК і Раднаркому УРСР, а також доповіді народних комісаріатів внутрішніх, військових, продовольчих і земельних справ.

Увага делегатів з'їзду була звернена на необхідність рішучого запровадження в життя земельної політики Радянської влади, на необхідність зміцнення союзу робітників і сільської бідноти з середнім селянством і залучення його до радянського будівництва, на необхідність боротьби з куркульським засиллям на селі.— *138*.

[25] Мова йде про ст. 2 закону Всеукрревкому «Про землю» від 5 лютого 1920 р., в якій було записано: «Всі існуючі трудові господарства, що належали до цього часу трудовим селянам, власникам, козакам, колишнім державним селянам і т. п., залишаються недоторканими, і надалі вони вільно продовжують користуватися всією землею в тій формі, в якій вони користувалися до цього часу (подвірна, хуторська, відрубна, общинна та інше)». Ця стаття викликала гострі дебати. В цілому ряді місць селяни помилково вважали, що «Закон» зберігає за куркулями землю, якою вони володіли раніше. 24 березня 1920 р. Раднарком і Наркомзем УРСР видали циркуляр «Про порядок застосування декрету про землю», яким було внесено уточнення в порядок розподілу землі. Трудовими господарствами, землі яких не підлягали розподілу, вважались ті, які не перевищували максимальної споживчо-трудової норми землі, встановленої губземвідділами. Земельні надлишки куркульських господарств підлягали відчуженню і розподілу серед безземельних і малоземельних селян.— *151*.

[26] В тексті документа дата декрету «Про надання господарської допомоги сім'ям червоноармійців» вказана помилково. Декрет був прийнятий Раднаркомом РРФСР 25 березня 1920 р. і опублікований в «Известиях ВЦИК» 27 березня 1920 р. за підписом В. І. Леніна. На Україні він був введений в дію наказом № 506 по арміях Південно-Західного фронту за підписами командуючого фронтом Єгорова і члена Реввійськради фронту Берзіна і опублікований у «Вістях ВУЦВК» 16 квітня 1920 р. Губернські, повітові, волосні виконкоми і сільські Ради зобов'язувались організувати господарську допомогу сім'ям червоноармійців. В § 2 декрету вказувалось: «На населення кожної волості покладається в порядку трудової повинності проведення всіх робіт по обробітку і збиранню полів і сіна в незабезпечених необхідною робочою силою і інвентарем господарствах червоноармійців даної волості».— *154*.

[27] Робота IV з'їзду Рад і І з'їзду комітетів незаможних селян Городнянського повіту Чернігівської губернії проходила спільно 25—28 вересня 1920 р.

28 вересня в роботі з'їзду взяв участь Голова Всеукраїнського ЦВК Г. І. Петровський. Він виступив на з'їзді з промовою, в якій особливу увагу звернув на необхідність поступового переходу селян до колективного обробітку землі.— *167*.

[28] «Тиждень селянина» провадився на Україні в другій половині 1920 р. відповідно до постанови Раднаркому УРСР від 20 серпня 1920 р. Завдання «Тижня» полягали в наданні термінової допомоги трудящим селянам в проведенні озимого посіву, в охопленні їх сільськогосподарською кооперацією, в організації постачання селу предметів першої потреби. З цією метою Радянський уряд вказав на необхідність «залучити всі органи Радянської влади, робітничі та профспілкові організації до інтенсивного обслуговування інтересів сільського господарства і трудових верств села».— *169.*

[29] Третейський суд — третя (після примирної камери) інстанція у розв'язанні трудових конфліктів. Рішення третейського суду приймались за згодою сторін, а за відсутністю згоди — суперарбітром (головою третейського суду).— *188.*

[30] Декрет Раднаркому УРСР про розрахункові операції від 1 листопада 1921 р. встановлював порядок проведення розрахункових операцій між радянськими установами та підприємствами.— *189.*

[31] VI Всеукраїнський з'їзд Рад відбувся 14—17 грудня 1921 р. З'їзд розглянув ряд питань розвитку сільського господарства. Крім вміщеної, з'їзд затвердив також резолюції про проведення весняної посівної кампанії 1922 р., про зерновий фонд для комітетів незаможних селян та прийняв декларацію про боротьбу з посухою і неврожаєм.— *190.*

[32] Відповідно до резолюції VI Всеукраїнського з'їзду Рад 2 сесія ВУЦВК VI скликання 27 травня 1922 р. прийняла Закон про трудове землекористування.— *190.*

[33] Мова йде про декрет, прийнятий V Всеукраїнським з'їздом Рад 2 березня 1921 р. З'їзд відбувався в Харкові з 25 лютого по 3 березня 1921 р. З метою зацікавлення селян у найшвидшому піднесенні сільського господарства з'їзд прийняв рішення про закріплення за ними земельних ділянок строком на 9 років.— *192.*

[34] «Сільський господар» — Всеукраїнська спілка сільськогосподарської кооперації — була створена за постановою ВУЦВКу від 17 березня 1922 р. з метою об'єднання сільськогосподарської кооперації. Членами спілки були губернські і районні сільськогосподарські кооперативні союзи. «Сільський господар» провадив обстеження кооперативних організацій, установ та підприємств, фінансував та постачав їм устаткування і реманент. В листопаді 1929 р. «Сільський господар» був ліквідований.— *192.*

[35] Земельний кодекс УРСР, в якому викладені головні принципи земельної політики Радянської держави, був прийнятий в період переходу нашої країни до мирної праці по відбудові народного господарства. В 1925 р. за постановою ВУЦВК і Раднаркому УРСР від 16 жовтня в Земельний кодекс були внесені деякі доповнення та зміни, які торкалися питань розв'язання земельних спорів і діяльності районних та окружних судово-земельних комісій. Доповнення були внесені в ст. 25, 189 і в 3-й розділ четвертої частини кодексу «Про порядок розгляду земельних суперечок». 13 квітня 1927 р. X з'їзд Рад України в своїй постанові «Про стан сільського господарства і про дальші завдання до його розвитку», виходячи із завдань соціалістичної індустріалізації країни, дав вказівку відповідним органам про необхідність перегляду Земельного кодексу з тим, щоб пристосувати його до інтересів сільського господарства в нових умовах. На підставі цих вказівок ВУЦВК та Раднарком УРСР 27 липня 1927 р. прийняли постанову про зміни та доповнення Земельного кодексу.

Глави IV і V розділу VI Кодексу, які вміщуються у збірнику, змінам не підлягали і були залишені у старій редакції.— *194.*

[36] Земельні судові комісії (губернські, повітові, волосні) були створені згідно з положенням «Про порядок розгляду земельних суперечок» від 13 вересня 1922 р. Губернські і повітові земельні судові комісії знаходились при відповідних земельних відділах, а волосні — при волосних виконкомах. Земельні судові комісії створювались для розгляду спірних питань при землевлаштуванні та спорах про права на землекористування, які виникали між радгоспами, колгоспами, підприємствами, установами, селянами та окремими особами. В зв'язку з встановленням нового адміністративно-територіального

поділу України губернські, повітові та волосні земельні судові комісії постановою ВУЦВК і Раднаркому УРСР від 16 вересня 1925 р. були скасовані, а їх функції передані окружним і районним судово-земельним комісіям.— *196.*

[37] Відповідно до ст. 54 та 55 Земельного кодексу УРСР кожна земельна громада мала право зберегти існуючий порядок землекористування, або встановити новий. Ці питання вирішувались на загальних зборах селян, які вважались правомочними в тому випадку, коли на них були присутні представники не менше, як 2/3 дворів і не менше половини всіх повноправних членів даної громади. Рішення загальних зборів набували сили, коли за них подавалось не менше двох третин голосів присутніх членів громади. Кожний учасник зборів мав тільки один вирішальний голос.— *196.*

[38] Лжеколективами звалися об'єднання, які створювалися куркулями, духовенством і т. п. для того, щоб приховати лишки землі, одержати від держави різні пільги, допомогу тощо. Лжеколективи саботували заходи Радянської влади, дискредитували ідею колгоспного руху. Вони були класово ворожими пролетарській державі організаціями і органами Радянської влади при активній підтримці трудового селянства ліквідовувалися.— *198.*

[39] Управління держземмайна створювались при місцевих виконавчих комітетах Рад. Головним завданням цих управлінь було: облік та організація використання земель і майна колишніх поміщиків і інших нетрудових господарств в межах свого району.— *199.*

[40] Йдеться про положення Наркомзему УРСР про порядок реєстрації сільськогосподарських колективів, видані в березні 1919 р., травні 1920 р., липні 1922 р. та в квітні 1923 р.— *215.*

[41] Всеробітземліс — Всеукраїнський комітет Всеросійської професійної спілки робітників землі і лісу. Він був створений в кінці травня 1920 р. в Харкові і називався спочатку Південне бюро ЦК Всеросійської професійної спілки робітників землі і лісу. Кілька разів перейменовувався. У квітні 1931 р. Всеробітземліс був ліквідований.— *220.*

[42] На підставі статті 24 положення «Про сільськогосподарський податок», затвердженого ВЦВК і Раднаркомом СРСР 30 квітня 1925 р., Радам Народних Комісарів союзних республік надавалось право преміювати окремі волості, селища, земельні громади, кооперативи та інші об'єднання за краще ведення господарства і успіхи, досягнуті в сільськогосподарському виробництві. Преміювання проводилось у формі зменшення розміру сільськогосподарського податку або видачі грошових премій з таким розрахунком, щоб загальна сума премії по республіці не перевищувала одного процента загальної суми сільськогосподарського податку.— *229.*

[43] Так звані «дикі колгоспи» та «дикі машинно-тракторні товариства»— це ті, які не входили до складу сільськогосподарських кооперативних союзів чи сільськогосподарських кредитних товариств.— *243.*

[44] Кредитспілка — сільськогосподарська кредитна кооперативна спілка. Кредитспілки (або кредитсоюзи) виникли в серпні 1926 р. Їх завданням було звільнити бідняків і середняків від куркульського лихварства. Спілки, або союзи, проводили кредитно-банківські операції: видачу позик, прийом грошових вкладів на поточні рахунки, а також торговельно-посередницькі операції: купівлю й продаж сільськогосподарських машин та знарядь, лісу, будівельних матеріалів, залізних та металевих виробів, зерна, хліба та інших сільськогосподарських продуктів.— *252.*

[45] «Добробут» — Всеукраїнське кооперативне скотарсько-молочарське товариство організовано в жовтні 1924 р. в Харкові; наприкінці 1926 р. було реорганізовано у Всеукраїнську спілку скотарсько-молочарської кооперації, функціями якої були: заготівля худоби, переробка і реалізація продуктів тваринництва. 30 березня 1931 р. згідно з постановою Наркомзему УРСР Всеукраїнська спілка скотарсько-молочарської кооперації злилася з Укрзерноцентром, утворивши Всеукраїнський центр сільськогосподарської кооперації.— *257.*

[46] «Плодоспілка» — Всеукраїнська спілка садово-городніх, виноградарських і бджільницьких кооперативів, була створена згідно з постановою Укрекономнаради від 27 жовтня 1925 р. для здійснення організаційно-госпо-

дарського і технічного керівництва кооперативними об'єднаннями садівництва, городництва, виноградарства і бджільництва. Ліквідована 15 березня 1931 р.— *257.*

[47] «Кооптах» — Всеукраїнське кооперативне товариство по збуту і експорту продуктів птахівництва, організоване 21 серпня 1924 р. з метою розвитку племінного птахівництва на Україні, організації кооперативного збуту продуктів птахівництва на території СРСР і за кордоном. Ліквідоване на початку січня 1931 р.— *257.*

[48] Всеукраїнське акціонерне товариство насінництва було засновано у лютому 1922 р. Ініціатором його були Харківська, Катеринославська та інші сільськогосподарські дослідницькі станції і районні спілки сільськогосподарських кооперативів. В його завдання входили: розвиток і поліпшення насінництва на Україні, виведення нових сортів насіння, закупівля і збут сортового насіннєвого матеріалу. Постановою Укрекономнаради від 8 травня 1928 р. Всеукраїнське товариство насінництва реорганізовано в Українську спілку насінницької кооперації — Укрнасінспілку. Наприкінці червня 1931 р. Укрнасінспілка була ліквідована.— *257.*

[49] Йдеться про Південне управління Центрального споживчого товариства Росії (Центросоюз), Споживче товариство Південної Росії (ПОЮР), Українську спілку робітничих споживчих кооперативів (Урабсекція) і Дніпровську спілку споживчих товариств (Дніпросоюз) та їх місцеві органи, на базі яких і була створена в 1920 р. Вукоопспілка.— *279.*

[50] Під першим періодом мається на увазі час від грудня 1917 до квітня 1918 р., під другим — з листопада 1918 по серпень 1919 р.— *289.*

[51] «Село-техніка» — акціонерне товариство торгівлі сільськогосподарськими машинами, знаряддям і технічним приладдям на Україні. Створено постановою Укрекономнаради від 17 лютого 1922 р. Було підвідомче Наркомзему і ВРНГ УРСР. Товариство відіграло значну роль у піднесенні рівня сільського господарства України, постачаючи селянству сільськогосподарські машини і реманент. Ліквідовано на підставі рішення Укрекономнаради від 18 лютого 1924 р.— *301.*

[52] «Село-допомога» — акціонерне товариство відбудови і зміцнення сільського господарства України — засноване в квітні 1922 р. Засновниками його були Наркомзем УРСР, Управління уповноваженого Наркомату зовнішньої торгівлі РРФСР при Раднаркомі УРСР і «Сільський господар». Ліквідовано постановою Раднаркому УРСР від 16 січня 1923 р.— *301.*

[53] Йдеться про постанову Раднаркому УРСР від 22 серпня 1922 р. «Про фонд комнезамів», видану на виконання постанови ВУЦВК від 9 червня 1922 р. і закону про комітети незаможних селян від 27 травня 1922 р. Цією постановою створювався фонд комнезамів з насіннєвого і грошового фондів і фонду живого інвентаря. Головне завдання фонду — зміцнення незаможницьких колгоспів і залучення до колективного будівництва широких незаможницьких мас селянства.— *303.*

[54] І Всеукраїнська нарада працівників колективного господарства відбулася в м. Харкові 25—28 лютого 1923 р. Крім вміщених у збірнику документів, нарада прийняла тези «Колективні форми землекористування та землевпорядкування колективів» і «Колективізація сільського господарства та організаційна робота земельних органів».— *321.*

[55] Йдеться про постанову V Всеукраїнського з'їзду Рад від 2 березня 1921 р. про закріплення землекористування, резолюцію VI Всеукраїнського з'їзду Рад про наділення землею незаможного селянства і створення фонду матеріальної допомоги йому від 17 грудня 1921 р. та декрет ВУЦВК від 9 серпня 1922 р. про права, пільги та переваги, надані незаможному селянству, що організується в сільськогосподарські колективи.— *323.*

[56] Із резолюції «Про роботу на селі», прийнятої XI з'їздом РКП(б), який відбувся в Москві 27 березня — 2 квітня 1922 р. (див. «КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК», ч. І, 1954, стор. 580).— *351.*

[57] Комітет механічної обробки землі на Україні (який пізніше називався

Тракторним комітетом) був створений на підставі положення Укреконом-наради від 13 березня 1923 р.— *379.*

[58] «Повними артілями» — називались в той час сільськогосподарські колективи, в яких рівень усуспільнення засобів виробництва наближався до комун.— *429.*

[59] Мається на увазі криза збуту, яка виникла в 1923 р. в зв'язку з низькими цінами на сільськогосподарські продукти та дуже високими цінами на промислові товари. Трудове селянство не мало можливості купувати промислову продукцію, що приводило до затоварювання в торгівлі, затримки виплати заробітної плати робітникам. Партія та уряд вжили ряд заходів до ліквідації кризи збуту, зокрема були знижені ціни на сільськогосподарський інвентар та інші промислові вироби, проведена грошова реформа, поліпшена державна та кооперативна торгівля, посилилась боротьба за витіснення з обігу приватного капіталу. Завдяки цьому криза збуту в 1924 р. була ліквідована.— *451.*

[60] Сільськогосподарські кредитні товариства — низові організації Українського сільськогосподарського банку. Вони були створені з метою сприяння розвитку та зміцненню сільськогосподарських колективів та індивідуальних селянських господарств шляхом надання їм грошового кредиту, а також залучення коштів колгоспів і індивідуальних селянських господарств до цієї справи.— *455.*

[61] Українське кооперативне страхове товариство (Коопстрах) було організоване в жовтні 1922 р. В лютому 1923 р. його реорганізували у Всеукраїнську кооперативну страхову спілку. Спілка займалася страхуванням всіх видів кооперації, зміцненням організаційного зв'язку в справі страхування між усіма ланками кооперації, раціоналізацією методів страхової роботи. В кінці 1930 р. Коопстрах було ліквідовано.— *458.*

[62] Мова йде про постанову ВУЦВКу та Раднаркому УРСР від 10 вересня 1924 р. про порядок входження колгоспів в сільськогосподарські кооперативні союзи, за якою сільськогосподарським колективам поряд з правом входження в союзи сільськогосподарських кооперативів надавалося також право входити в первісні сільськогосподарські кооперативні товариства на правах їх членів, причому колективи представлялись в первісних сільськогосподарських кооперативах через своїх уповноважених або правління. Число їх голосів визначалось числом паїв, але не могло перевищувати $^1/_5$ їдців у даному колективі, незважаючи на число внесених паїв.— *531.*

[63] Товариство «Культзмички» на Україні було організоване в квітні 1925 р. на базі реорганізованих шефських комісій. Основним завданням товариства було встановлення культурно-політичної змички між робітничим класом і селянством. Товариство організовувало сільські бібліотеки, збирало літературу для села, обслуговувало хати-читальні, передплачувало газети та журнали, сприяло розвиткові художньої самодіяльності, брало активну участь у проведенні політичних кампаній та в підготовці села до революційних свят — *548.*

[64] «Дніпросоюз» — Дніпровський кредитний сільськогосподарський союз кооперативів, створений в м. Катеринославі 4 серпня 1925 р., об'єднував кооперативні товариства Катеринославського округу в спільній роботі по організації кредитної та сільськогосподарської кооперації, проводив операції по збуту та постачанню і надавав своїм членам кредити. В кінці 1929 р. «Дніпросоюз» був ліквідований.— *551.*

[65] Українське автотранспортне акціонерне товариство «Укравтопромторг» було організоване в Харкові 23 травня 1924 р. Засновники його: Наркомшляхів, Автопромторг, Уповнаркомпоштель, Уповноважений Наркомату зовнішньої торгівлі, «Укрповітрошлях» і «Донвугілля». Товариство відало організацією і експлуатацією автотранспортних та інших засобів перевезення вантажів. Постановою Укрекономнаради від 14 червня 1929 р. товариство «Укравтопромторг» було ліквідоване.— *581.*

[66] Укррадгоспоб'єднання (УРГО) було організоване згідно з постановою Укрекономнаради від 9 лютого 1925 р. шляхом реорганізації Укррадгосптресту. Укррадгоспоб'єднання підпорядковувалось Наркомзему. Радгоспи ві-

діграли важливу роль в справі колективізації селянських господарств, допомагаючи їм сільськогосподарськими машинами, тракторами, насінневим матеріалом, обробітком землі. В квітні 1930 р., в зв'язку з передачею радгоспів до спеціальних та галузевих сільськогосподарських трестів, УРГО було ліквідоване.— *608.*

[67] «Зачинені» колективи мали землю в одному наділі, а «відчиненими» колективами називались такі, землі яких знаходились серед земель індивідуальних селянських господарств і були розкидані в багатьох місцях.— *652.*

[68] Комісії в справі реєстрації та ліквідації колективів були засновані при окрземвідділах в грудні 1925 р. відповідно до Положення про ліквідацію сільськогосподарських колективів від 21 грудня 1925 р.— *693.*

[69] Республіканський та окружні фонди кредитування селянської бідноти були створені за постановою ВУЦВК та Раднаркому УРСР від 18 серпня 1926 р. Фонди визначали кредити для придбання сільськогосподарських машин, посівного матеріалу, робочої худоби і т. д. З рахунку республіканського фонду проводилось кредитування колективних господарств та виробничо-кооперативних об'єднань селян.— *703.*

[70] Для планової і систематичної боротьби з посухою в засушливих областях СРСР згідно з постановою ВЦВК та Раднаркому СРСР від 3 липня 1925 р. був заснований спеціальний фонд для боротьби з посухою. Він складався протягом трьох років (1925/26—1927/28 рр.), і становив 77 млн. крб. Ці кошти використовувались як довгострокові кредити для землевпорядження, обводнення та меліорації, а також на культурно-технічні заходи для поліпшення грунту і утворення кормових площ, на вирощування селекційного насіння засухостійких рослин і т. ін. Позики з фонду для боротьби з посухою відпускалися лише сільськогосподарським об'єднанням та місцевим Радам.— *704.*

[71] «Бурякосоюз» — місцеві відділення Української спілки бурякової кооперації («Укрбурякспілки»), заснованої в червні 1926 р. Спілка займалася організацією збуту цукрових буряків, постачанням буряковим кооперативним товариствам і селянським господарствам знарядь виробництва і насіння, організовувала агрономічну допомогу буряководам. Ліквідована 30 березня 1931 р.— *712.*

ПОКАЖЧИК КОЛЕКТИВІВ

КОМУНИ

АРТІЛІ

ТСОЗ

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ КОЛЕКТИВИ *

* Подаються окремо, бо не вдалося встановити до якої форми колективних господарств вони належали.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Д

Е

Є

Ж

З

І

К

Л

М

Н

Р

С

Т

У

Ф

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

В

Є

Ж

З

І

К

Л

Н

О

П

Р

С

Т

У

Ф

Х

Ш

Щ

Ю

Я

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

Автопромторг	— Українське автотракторне торгово-промислове акціонерне товариство
Агітпром	— Агітаційно-пропагандистський відділ
АМСРР	— Автономна Молдавська Соціалістична Радянська Республіка
АМССР	— Автономная Молдавская Социалистическая Советская Республика.
Бурякспілка	— Українська спілка буряківничої кооперації
Внешторг	— Народный комиссариат внешней торговли
Волземотдел	— Волостной земельный отдел
Волисполком	— Волостной исполнительный комитет
Волкомнезам, волКНС	— Волосний комітет незаможних селян
Волпартком	— Волосний партійний комітет
ВСГ	— Всеросійська спілка гірників
Всеиздат	— Всероссийское издательство
Всеработземлес	— Всероссийский профессиональный союз работников земли и леса
Вукоопспілка, ВУКС	— Всеукраїнська спілка споживчої кооперації
Главполитпросвет	— Главный политико-просветительный комитет при Народном комиссариате просвещения
Главпрофобр	— Главный комитет профессионального и социально-научного образования при Народном комиссариате просвещения
ГЛУ	— Губернське лісне управління
Господарсоюз	— Союз сільськогосподарської кооперації
Губвиконком	— Губернський виконавчий комітет
Губземотдел	— Губернский земельный отдел
Губземуправління, ГЗУ	— Губернське земельне управління
ГубЗСК	— Губернська земельна судова комісія
Губисполком	— Губернский исполнительный комитет
Губколхоз, Губколхозсоюз	— Губернский союз сельскохозяйственных коллективов
Губком, Губпартком	— Губернський комітет партії
Губкомнезам, губКНС	— Губернський комітет незаможних селян
Губнаросвіта	— Губернський відділ народної освіти
Губполитпросвет	— Губернский отдел политико-просветительной работы
Губпрофрада	— Губернська професійна рада

Губсельсоюз, губсоюз	— Губернский союз сельскохозяйственной кооперации
Губсільгоспспілка	— Губернська спілка сільськогосподарської кооперації
Губстатбюро	— Губернське статистичне бюро
ГЭС	— Губернское экономическое совещание
Дес.	— Десятина
Дніпросоюз	— Дніпровський кредитний с.-г. союз кооперативів
Дорпрофспілка	— Дорожний комітет професійної спілки залізничників
Економнарада	— Українська економічна нарада
Економрада	— Українська економічна рада
ЗУ УРСР	— Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського уряду України
КВД	— Комітет взаємодопомоги
КВП	— Комитет взаимопомощи
Конкурском	— Конкурсний комітет
Коопстрах	— Всеукраїнська кооперативна страхова спілка
Кооптах	— Всеукраїнське кооперативне товариство по збуту і експорту продуктів птахівництва
Кредитспілка (кредитсоюз)	— Всеукраїнська с.-г. кредитна кооперативна спілка
Лікнеп	— Ліквідація неписьменності
МОДР	— Міжнародна організація допомоги революціонерам
Молочарсоюз	— Всеукраїнський союз скотарсько-молочарської кооперації
Наркомздоров'я	— Народний комісаріат охорони здоров'я
Наркомзем, НКЗ, НКЗС	— Народний комісаріат земельних справ
Наркомосвіта, Наркомос	— Народний комісаріат освіти
Наркомпрод, Компрод	— Народний комісаріат продовольчих справ
ОЗВ	— Окружний земельний відділ
Окрвиконком	— Окружний виконавчий комітет
Окрсільгоспсоюз	— Окружний союз с.-г. кооперації
ОкрЗУ, ОЗУ	— Окружне земельне управління
Окрисполком, ОИК	— Окружной исполнительный комитет
ОкрКВД	— Окружний комітет взаємодопомоги
ОкрКНС	— Окружний комітет незаможних селян
Окрколгоспсекція, ОКС	— Окружна секція сільськогосподарських колективів
Окрпартком, округжком, окрком	— Окружний партійний комітет
Окрпрофрада	— Окружна професійна рада
Оргінстр	— Організаційно-інструкторський відділ
Отрабселом	— Отдел по работе на селе
ОФО	— Окружной финансовый отдел
Охматдит	— Відділ охорони материнства та дитинства
Плодоспілка	— Всеукраїнська спілка садово-городніх, виноградарських і бджільницьких кооперативів
Повітземвідділ	— Повітовий земельний відділ
Райвиконком, РВК	— Районний виконавчий комітет
Райзу, РЗУ	— Районне земельне управління
Райисполком, РИК	— Районный исполнительный комитет
Райкомнезам, райКНС	— Районний комітет незаможних селян

Райсільгосподар	— Районна спілка сільськогосподарської кооперації
Райсельсоюз, райсельхозсоюз, райсоюз	— Районный союз сельскохозяйственной кооперации
С.-г.	— Сільськогосподарський
Селькомнезам	— Сельский комитет незаможных селян
Селькомячейка	— Сельская коммунистическая ячейка
Селькооперация	— Сельскохозяйственная кооперация
Сельсекция	— Секция сельскохозяйственных коллективов
Сельхозбанк	— Украинский сельскохозяйственный банк
Сільбанк	— Український сільськогосподарський банк
Сільвиконком	— Сільський виконавчий комітет
Сільгоспкредитсоюз, Союзкредит	— Сільськогосподарська кредитна кооперативна спілка
Сільгосподар	— Всеукраїнська спілка сільськогосподарської кооперації
Сільгоспсоюз	— Союз сільськогосподарської кооперації
Совхозтрест	— Правление трестированных советских хозяйств Украины
СТВ	— Селянське товариство взаємодопомоги
СУ	— Сборник узаконений
ТВД	— Товариство взаємодопомоги
Тдоавіахем	— Товариство допомоги обороні і авіації, по хімічному будівництву
ТСОЗ	— Товариство спільного обробітку землі
Уголовспирт	— Українське головне управління спиртової промисловості
Уголовцукор	— Українське головне управління цукрової промисловості
Узсмотдел, УЗО	— Уездный земельный отдел
Уземуправление, УЗУ	— Уездное земельное управление
Уисполком	— Уездный исполнительный комитет
Уколхоз, укрколхоз	— Всеукраинский союз сельскохозяйственных коллективов
Уком, упарком	— Уездный партийный комитет
Українбанк	— Всеукраїнський кооперативний банк
Укргосплан	— Украинская государственная общеплановая комиссия
Укрколгоспсекція	— Секція сільськогосподарських колективних господарств України
Укрколгоспцентр, Укрколгосп	— Всеукраїнська спілка сільськогосподарських колективів
Укррадгоспоб'єднання, УРГО	— Об'єднання радянських господарств України
Укрсельмаштрест	— Украинский трест сельскохозяйственного машиностроения
Укрсільбанк	— Український сільськогосподарський банк
Укрсовхозобъединение, УСХО	— Объединение советских хозяйств Украины
Укртрестсільмаш	— Український трест сільськогосподарського машинобудування
Упнаркомфін	— Управління Уповноваженого Комісаріату фінансів РРФСР при Раднаркомі УРСР
УЭС	— Украинское экономическое совещание
ЦДАЖР	— Центральний державний архів Жовтневої революції і соціалістичного будівництва
Центросоюз	— Центральный союз потребительских товариществ

Церобкооп, ЦРК	— Центральний робітничій кооператив
ЦК КНС, ЦКНС	— Центральна комісія (Центральний комітет) незаможних селян
ЦККП	— Центральний Комітет Комуністичної партії
ЦК Последгол	— Всеукраинская центральная комиссия по борьбе с последствиями голода
ЦПКП	— Центральное правление каменноугольной промышленности
Цукротрест	— Державне об'єднання цукрової промисловості РСФСР і УСРР
ЧЕКА	— Чрезвычайная комиссия
ЮП	— Юні піонери

ЗМІСТ

История коллективизации сельского хозяйства Украинской ССР

том 1

Колхозное строительство на Украине 1917—1927 гг.

(На украинском языке)

*

Друкується за постановою вченої ради Інституту історії Академії наук УРСР та наукової ради Архівного управління при Раді Міністрів Української РСР

*

Редактори *П. П. Бачинський, В. М. Гончарова.*

Художній редактор *В. М. Тепляков*

Оформлення художника *О. Г. Комяхова*

Технічний редактор *Н. П. Рахліна*

Коректори *В. С. Дворкіна, М. Т. Максименко*

*

БФ 01861. Зам. № 1155. Вид. № 539. Тираж 2200. Формат паперу 60×92[1]/16. Друк. фіз. аркушів 53,25. Умовн. друк. аркушів 53,25. Обліково-видавн. аркушів 56,25. Підписано до друку 23/XI 1962 р. Ціна 1 крб. 50 коп.

*

Друкарня Видавництва АН УРСР, Київ, Репіна, 4.

ПОМІЧЕНІ ПОМИЛКИ

Стор	Рядок	Надруковано	Треба
93	17 знизу	пункт	плуг
235	11 згори	1925	1923
352	10 знизу	не	но
431	7 згори	на	та

1 крб. 50 коп.

ВИДАВНИЦТВО
АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР